

CLIO KÖTETEK

8.

"A KOMMUNIZMUS NAGYOBB TÉRT
NEM TUDOTT HÓDÍTANI"

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG TÖRTÉNETE KÁRPÁTALJÁN

KOSZTYÓ GYULA

Kosztyó Gyula

„A kommunizmuság nagyobb tért
nem tudott hódítani”

A Tanácsköztársaság története
Kárpátalján

CLIO KÖTETEK

Sorozatszerkesztő:
Fóris Ákos és Gellért Ádám

KOSZTYÓ GYULA

**"A KOMMUNIZMUS SÁG NAGYOBB TÉRT
NEM TUDOTT HÓDÍTANI"**

A Tanácsköztársaság története Kárpátalján

Felelős szerkesztő: Gellért Ádám
Borítóterv és kivitelezés: Gellért Ádám

Szakmai lektor: Szakál Imre

© Kosztyó Gyula, 2022
© Clio Intézet, 2022

A kiadványsorozat a Miniszterelnökség támogatásával jelenik meg.

A kézirat megírását a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

Kiadó: Clio Intézet

Felelős kiadó:
Clio Intézet Nonprofit Kft.
1145 Budapest, Mexikói út 47/A. fszt. 2.

Borítókép: Fogoly cseh katonák 1919-ben. Ismeretlen fényképész. Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár, 90.362.

ISBN 978-615-6231-06-2
ISSN 2677-1888 (Clio kötetek)

<https://www.clioinstitute.hu/cliokotetek>

CLIO INTÉZET

BUDAPEST

www.clioinstitute.hu
www.facebook.com/clioinstitute

TARTALOMJEGYZÉK

KÖSZÖNTENYILVÁNÍTÁS	7
BEVEZETÉS	8
<i>A munka tárgya</i>	8
<i>Forrásadottságok</i>	11
<i>Historiográfiai előzmények</i>	14
A NÉPKÖZTÁRSASÁG IDŐSZAKA	22
A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG MŰKÖDÉSE	28
<i>A vármegyei direktóriumok megalakulása és működése</i>	29
<i>A direktóriumok propaganda és agitációs tevékenysége</i>	43
<i>Közellátás, rekvirálás, szociálpolitika</i>	50
<i>A ruszin öngazgatás</i>	67
A MEGOLDATLAN FÖLDKÉRDÉS	81
<i>Földosztási kísérletek a Népköztársaság időszakában</i>	81
<i>Földkérdés a Tanácsköztársaság idején</i>	97

AZ ERŐSZAK MEGNYILVÁNULÁSI FORMÁI	105
<i>A beregszászi ellenforradalom (1919. április 21.)</i>	105
<i>Túszszedések</i>	112
<i>A munkácsi ellenforradalom (1919. április 21.)</i>	123
<i>A szatmárcsekei csendőrőrs ostroma (1919. április 20.)</i>	135
<i>Forradalmi törvényszéki eljárások (Jónás Aladár, Papp József)</i> . . .	145
A ROMÁN ÉS CSEHSZLOVÁK KATONAI INTERVENCIÓ	157
AZ 1919 UTÁNI FELELŐSSÉGRE VONÁSOK	174
UNG, BEREG, UGOCSA ÉS MÁRAMAROS VÁRMEGYÉK TÖRTÉNETI KRONOLÓGIÁJA 1919. MÁRCIUS 21 – ÁPRILIS 29.	202
DOKUMENTUMOK	309
FORRÁSOK ÉS SZAKIRODALOM	368
TELEPÜLÉS-NÉVMUTATÓ	379

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Szüleimnek.

A kötet elkészítéséhez nyújtott segítségért sokaknak tartozom hálával. Elsősorban szeretném megköszönni Gellért Ádám szakmai segítségét, aki nemcsak fontos levéltári anyagokra hívta fel a figyelmemet és engedett át kulcsfontosságú iratokat, hanem szerkesztőként végig kísérte és segítette a kézirat megszületésének minden fázisát. Főris Ákos világos, megfontolt tanácsai és meglátásai elengedhetetlenek voltak a kézirat fejlődéséhez. A források átengedéséért, a kézirat átolvasásáért szintén köszönet illeti Magyar Endre, illetve Végső István kollégáimat. Hálámat szeretném kifejezni Suslik Ádámnak, aki a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár levéltárosaként ugyancsak hasznos iratok felé terelte a figyelmemet. Révész Tamás a Hadtörténelmi Levéltárban őrzött visszaemlékezések, tanulmányok és a Hadügyi Népbiztosság fennmaradt anyagai között segített eligazodni. A kézirat lektorálásáért köszönettel tartozom Szakál Imrének.

Szeretném kifejezni a köszönetemet a különböző levéltárakban dolgozó levéltárosoknak. A Kárpátaljai Területi Állami Levéltárban elsősorban Miszjuk Mihajlo igazgató úrnak és Kutassy Ilona igazgatóhelyettes asszonynak. Jeremkina Mária, a levéltár iratmegőrzési osztályvezetője rengeteg hasznos forrást ajánlott figyelmembe. Szintén szeretném megköszönni Létay Larissza, Szkázova Ljubov beregszászi levéltárosok, könyvtárosok segítségét, hogy tudásukkal és tapasztalatukkal nagyban hozzájárultak a kézirat elkészítéséhez. Köszönetet szeretnék mondani a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár munkatársainak, Dohi Tamásnak és Kalmár János főlevéltárosnak, illetve az Országos Széchényi Könyvtár alkalmazottainak, hogy segítették munkámat. Hálás

vagyok a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola könyvtárosainak, Répási Ildikó részlegvezető asszonynak és Sass Erika könyvtárosnak is sok segítségért.

Végül, de nem utolsó sorban köszönöm családom végtelen türelmét és megértését. Az általuk hozott áldozatok nélkül e kötet sohasem készülhetett volna el.

Beregdéda–Budapest, 2022. június 10.

BEVEZETÉS

A munka tárgya és célja

2018 őszén beszélgetésbe elegyedtem Beregszászban egy kárpátaljai történésszel, és rögtön szóba kerültek az aktuálisan kutatott történelmi témák, események, ellentmondások, fellelt érdekes levéltári iratok, időszerű évfordulók. Egyhamar szóba került a Tanácsköztársaság közeledő 100 éves évfordulója. Meglepetten hallgattam, hogy szerinte nem kell foglalkozni az 1919-es proletárdiktatúra eseményeivel, mivel „*mi nem vagyunk büszkéek erre az időszakra*”.

Ez volt az a lökés, ami miatt végül is komolyan fontolóra vettem Gellért Ádám többszöri felvetését, hogy érdemes lenne megírni a Tanácsköztársaság kárpátaljai történetét Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék vonatkozásában.¹

---

¹ Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék 1919. szeptember 10-től Csehszlovákia részét képezték Podkarpatszka Rusz néven. Ekkor jött létre az a földrajzi tér, amelyet 1918-ban elvétele, a 20. század 30-as éveitől pedig egyre gyakrabban neveztek Kárpátaljának.

Első lépésként elmerültem a témáról szóló szakirodalomban, de hamar szembesültem azzal, hogy átfogóbbnak mondható munkák utoljára a múlt század '60-as, '70-es éveiben készültek, s ezek is magukon viselték a sajtóságot szovjet politikai és ideológia jegyeket. Mivel alap kutatásokon nyugvó munka sem magyar, sem orosz vagy ukrán nyelven nem készült, ezért fő célom ennek a hiánynak a pótlása volt.

Elsőként rövid általános képet adok az 1918-as összeomlást követő geopolitikai, gazdasági és társadalmi viszonyokról, majd bemutatom, hogy milyen események zajlottak le az újonnan létrehozott Ruszka Krajna területén a Magyar Népköztársaság időszakában.² Röviden bemutatom az 1918-as őszi összeomlást és az itt élő szláv lakosság politikai megosztottságát.

A Tanácsköztársaság időszakát a közigazgatási és politikai változások bemutatásával kezdem, elsőként azzal, hogy miként illeszkedtek be a vármegyei direktóriumok Ruszka Krajna gondoktól terhes önkormányzati működésébe. A forrásadottságokhoz mérten igyekeztem érzékeltetni a vármegyei direktóriumok munkáját főleg az agitációs tevékenységüket, illetve a katasztrofális közellátási állapotokra adott válsághidító intézkedéseiket. Szintén foglalkozom az 1919. áprilisi tanácsválasztásokkal, valamint az ezt követő ruszin önkormányzat és közigazgatás kiépítésével.

Alaposan körbejáró a korszak kulcsfontosságú problémájának számító földkérdés és földosztás alakulását, amelyet a Magyar Népköztársaság születésétől a Tanácsköztársaság áprilisi megszűnéséig követünk végig. Különös figyelmet fordítottam a lakosság magatartásának és annak időbeli változásának a bemutatására.

---

² Az 1918 őszi események rekonstruálása érdekében levéltári kutatásokat végzek, amellyel a jövőben külön erőszak-történeti munkában tervezek foglalkozni.

Munkám másik nagyobb egységében a Tanácsköztársaság idején elkövetett erőszakos cselekményeit tárgyalom. Mivel a második világháború utáni szovjet történetírás erről hallgatott, így kiemelten foglalkozom az erőszak különböző megnyilvánulási formáival: a túszedésekkel, a kivégzésekkel és az „ellenforradalmi” felkelések leverésével. Különös figyelmet fordítok a beregszászi „ellenforradalom” eseményeinek rekonstruálására, valamint a két kivégzett magyar köztisztviselő, Jónás Aladár és Papp József tragikus sorsára, melyekről eddig csak elenyésző információ állt a rendelkezésünkre. Mindezt különös alaposággal foglalkozom a kivégzésük és az azt megelőző napok eseményeivel.

Szintén bemutatom az 1919. április végi csehszlovák és román katonai intervenció eseményeit és a tanács hatalom ezzel párhuzamosan zajló lassú kimúlását. Ezt követően röviden – mivel ebben a tekintetben nagyon töredezték a források – Tanácsköztársaság megszűnését követő felelősségre vonásokkal foglalkozom.

A tervbe vett témakörök közül az iratok hiánya, pusztulása és töredezettsége miatt külön nem foglalkozhattam a szocializálás, az államosítás és a Vörös Hadsereg helyi toborzása kérdéskörével, a Ruszin Vörös Gárda és a Vörös Őrség szervezésével, a helyi törvényszékek munkájával,³ valamint az oktatásszervezés kérdésével.

A kötethez tartozik egy huszonkilenc iratot tartalmazó dokumentumgyűjtemény is, amelyben olyan eddig nem publikált iratokat lehet olvasni, amelyek a kor emberének nézőpontját és véleményét közvetítik felénk. Mindezt olyan kulcskérdésekben tapasztalhatjuk meg, mint a földkérdés, a területi integritás, a helyi közállapotok, valamint

---

³ A téma legrelevánsabb iratanyagának a Beregszászi Törvényszék iratai számítanak. Ezt azonban az 1944-ben berendezkedő szovjet katonai közigazgatás szemrebbenés nélkül megsemmisítette. Miszjuk–Kutassy, 2014: 11.

a vallás- és nagybirtokellenesség. Olyan visszaemlékezéseket, lakossági panaszokat és leveleket vettem fel a gyűjteménybe, amelyek sokat elárulnak a társadalomnak az új berendezkedésről alkotott véleményéről. Mindez pedig azért is fontos, mert árnyalja az 1945 utáni szovjet történetírás egyik téves állítását, miszerint az itt élő agrármunkásság – mély kommunista öntudata miatt – feltétel nélkül egyesülni kívánt Szovjet-Ukrajnával.

A közölt források egy része kézzel írt, amelyekben bizonyos szavakat, mondatokat nem sikerült kibetűzni, ezeket a szövegben külön jelöltem ([...]). Megtartottam az iratok eredeti szerkezeti felépítését és törekedtem a korabeli szóhasználat megőrzésére is. Az elírásokat javítottam, amit a lábjegyzetekben külön is jelölök.

Forrásadottságok

Az elkészült munka forrásbázisát 2018. október és 2019. október között gyűjtött, hét különböző levéltárból származó iratok jelentették. A több mint tizenötezer oldalnyi irat oroszlánrésze peranyag, amely a Budapest Főváros Levéltárából, illetve a Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei levéltárának Sátoraljaújhelyi fióklevéltárból származik. Az előbbiben a Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék (BFL, VII. 5. c.), a Budapesti Királyi Ügyészség (BFL, VII. 18. d.), illetve a Budapesti Forradalmi Törvényszék iratai (BFL, XVI. 2.) képezték a kutatás tárgyát. A Hadtörténelmi Levéltárban főleg a Hadügyi Népbiztosság (HL, I. 30.) mikrofilmen fennmaradt iratait és a tanulmánygyűjteményben fennmaradt iratokat vizsgáltam.

A téma alaposabb feltárása érdekében a Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár Bécsi kapu téri részlegében is kutattam a kormányzervek anyagaiban. Ebben a levéltárban 18 fond kutatását végeztem el, de mindössze csak nyolc fondban sikerült a téma

szempontjából releváns információkat találok. Így a Miniszterelnökség Nemzeti és Kisebbségi Osztályának irataiban (K 28), a Magyarországon élő nemzetek önrendelkezési joga előkészítésével megbízott tárca nélküli miniszter iratai között (K 40), a Tanácsköztársaság Történeti Adatait Gyűjtő Országos Bizottság irataiban (K 46), a Belügyminisztérium elnöki irataiban (K 148), az Igazságügyi Minisztérium elnöki irataiból (K 578), Igazságügyi Minisztérium általános irataiban (K 579), a Minisztertanács jegyzőkönyvekben (K 27), illetve az 1918–1919. évi kormányhatóságok táviratgyűjteményeiben (K 803). Az iratok jelentős részét a Kárpátaljai Területi Állami Levéltár beregszászi részlegében gyűjtöttem össze. Ebben az intézményben a Népköztársaság,⁴ a Tanácsköztársaság és az azt követő csehszlovák közigazgatás iratait vizsgáltam meg. Igyekeztem a közigazgatás és a lakosság közötti levelezés mind nagyobb számban felhasználni. Ezekon kívül felhasználtam Ruszka Krajna Kormányoságának iratait (Fond 59), amelyből a Kormányoságnak mind a helyi, mind pedig a Budapesttel folytatott tevékenységét tudtam rekonstruálni. Fontos lokális történetekre bukkantam a görögkatolikus papság és a Tanácsköztársaság kapcsolatáról a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye iratai között (Fond 151). A Központi Ruszin Néptanács iratai (Fond 1134), illetve a Magyar Királyi Földművelésügyi Minisztérium Hegyvidéki Kirendeltségének iratai (K 772) segítségével pedig olyan témákat sikerült bemutatni, mint például a földkérdés alakulása, a nemzetiségi lakosság politikai szerveződése, a ruszin lakosság szociális, társadalmi viszonyai, a kommunizmus hatása a terület gazdasági, társadalmi viszonyaira.

A felsorolt iratfondok Tanácsköztársasággal kapcsolatos részeiből – főleg a Budapesti Királyi Ügyészség, Budapesti Forradalmi Törvényszék

---

⁴ Városi nemzeti tanácsok, alispánok, járási főszolgabírók, polgármesterek, körjegyzőségek, vármegyei közigazgatási bizottságok, rendőrkapitányságok iratait.

iratait – alig használtak fel a témával előttem foglalkozó magyar történészek. A helyi (kárpataljai), szovjet történetírás egyáltalán nem használt magyarországi levéltári forrásokat, csak a helyi iratokra, s azoknak is csak egy részére épített. Ezek főleg a Beregi direktórium fennmaradt iratait jelentették, de érezhető, hogy ezeket is gondosan kiválogatva használták fel.

A szovjet történetírás által használt forrásokat szisztematikusan újra olvastam és megállapítottam, hogy azokat a forrásokat (mint például lakossági levelek), amelyekben a direktóriumok működését bármilyen mértékben kritikus megjegyzésekkel vagy panaszokkal jellemezték, egyszerűen figyelmen kívül hagyták. Szintén fontos jellemzője ennek a kornak, hogy a csehszlovák közigazgatás forrásait szintén kihagyták vizsgálódásaikból. Hasonló a helyzet a magyarországi történészekkel, csak ők a beregszászi levéltárban őrzött forrásokat nem kutatták.

A Tanácsköztársaság helyi szerveinek (direktórium) iratfondjai ígéretesnek mutatkoztak a kutatás elején, azonban az átnézésük során azt kellett tapasztalnom, hogy csak rendkívül töredezetten maradtak fenn, így kevésbé segítettek az események rekonstruálásában. Önmagában már az is nagy gondot jelentett, hogy a három vármegyei direktórium közül mindössze egynek, a Bereginek maradtak fenn iratai, s azok is csak csekély mennyiségben. Nagyon hasznos lett volna, ha a levéltárban lettek volna a beregszászi forradalmi törvényszék iratai, azonban ez az iratcsomó úgy fest, hogy végleg megsemmisült.⁵

---

⁵ Sipos Géza Bereg vármegye főügyésze volt a Tanácsköztársaság idején. A proletárdiktatúra idején képződött forradalmi törvényszéki anyagokat a saját lakásán őrizte. 1919 végén nagy valószínűség szerint Sipos a trianoni Magyarország területére telepedett át. A lakásán összegyűjtött forradalmi törvényszéki peranyagokat 1920 márciusában találta meg a csehszlovák rendőrség, amikor Sipos után nyomozott. A források szerint ezt a több száz dossziét Bereg vármegye levéltárában helyezték el 1920. március 11-én. Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (továbbiakban KTÁL) Fond 14., op. 2., od. zb. 251., 1–5. A forradalmi törvényszék peranyagainak hivatalos átvételéről készült jegyzőkönyv Sipos Géza lakásán. 1920. március 3. Bár hosszú

Bereg vármegye alispánjának kulcsfontosságú iratait sem tudtam kutatni, mivel ez a fond közel egy évtizede levéltári rendszerezés alatt áll. Hiányoztak még a Tanácsköztársaság helyi működésének árnyalásához szükséges oktatással, valláspolitikával, rekvirálással és a közellátással kapcsolatos iratok is. Mivel ezeket nem, vagy csak részben sikerült feltárni, így ezeken a területeken csak részmegállapításokat tettem.

A proletárdiktatúra alatt elkövetett erőszakos események rekonstruálásához a legtöbb esetben a Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék iratait, vagyis az 1919 utáni felelősségre vonás során képződött iratokat használtam fel. A korabeli büntetőeljárások sokszor egyoldalú, túlzottan vádcentrikus volta miatt szigorú forráskritikát alkalmaztam: igyekeztem ütköztetni az eseményleírásokat, amelyeket a csendőrnnyomozások jelentései, az ügyészek vádiratai, illetve a tanúk kihallgatási jegyzőkönyvei tartalmaznak, s csak olyan történetet, történetrészt mutatok be, amely legalább kettő-három szemtanú, tanú-vagy éppen vádlott egymástól független leírásán alapszik. Kiegészítő forrásként felhasználtam a korabeli sajtótermékeket, amelyeket Országos Széchényi Könyvtárban, illetve az Arcanum Adatbázis segítségével dolgoztam fel.

Historiográfiai előzmények

A Tanácsköztársaság eseményeit érintő történelmi kutatások⁶ 1945 után kezdődtek meg mind Magyarországon, mind pedig a Szovjetunióban. Az Ung, Ugocsa, Bereg és Máramaros vármegyékben

---

hetekig kutattam azokat a fondokat, amelyek szóba jöhetnek, ahol ezeket elhelyezhették 1920-ban, azonban e fontos forrásegyüttesre sajnos nem bukkantam rá. Ennek az volt az oka, hogy a szovjet hatóságok 1944 után egyszerűen megsemmisítették a beregi törvényszék iratait.

⁶ A két világháború közötti időszakban főleg visszaemlékezések jelentek meg a Tanácsköztársaság helyi eseményeiről.

lezajlott eseményekről közvetlenül az 1945 után megjelenő szovjet történelmi munkákban azonban még keveset olvashatunk. Főleg azért, mert 1950-es évek végéig a szovjet történetírás a marxista-leninista szemlélet, az osztályharc, a világforradalom szemüvegén keresztül tárgyalták az eseményeket: mi volt Lenin kapcsolata a kommünnel, hogyan egyesült a magyar Szociáldemokrata Párt és a Kommunisták Magyarországi Pártja, minek tulajdonítható a proletárdiktatúra „gyengekezűsége”, illetve milyen szerepet játszottak a frontról hazatért „internacionalista” katonák a hatalomátvételben. Az alaphang a méltatás és a központi szereplők (Kun Béla és Szamuely Tibor) szerepének nem sok kritikát tartalmazó bemutatása volt.⁷

1945 után a magyarországi Tanácsköztársaság történetének kutatásában két intézmény vált meghatározóvá a Szovjetunióban: a Lvivi Állami Egyetem (Львівський національний університет) és a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Történettudományi Intézete (Институт истории Академии наук СССР), majd az 50-es évek végén az Ungvári Állami Egyetem.⁸ Eleinte ezekben az intézményekben is csak a magyarországi Tanácsköztársaság és a bolsevik Oroszország diplomáciai kapcsolatai, a nemzetiségi politika, illetve a nagy októberi szocialista forradalom hatásairól jelentek meg munkák.⁹ A '60-as évek elejétől azonban egyre gyakrabban láttak napvilágot olyan helytörténeti írások is – főleg Troján Mihajlo¹⁰ tollából –, amelyek ugyan erős marxista-leninista

---

⁷ Попов, 1957: 1–51.; Лебов, 1959: 1–274.

⁸ Тројан, 1969: 472–476.

⁹ Гранчак, 1968: 1–224.; Співак, 1959: 1–80.; Белоусов–Ващ, 1957: 1–90.; Усенко, 1955: 1–195.

¹⁰ Тројан–Шершун, 1977: 45–56.; Тројан–Данилюк, 1985: 136–144.; Тројан, 1959.; Співак–Тројан, 1967.

szellemben, de már nyomokban társadalomtörténeti irányt is tartalmaztak.¹¹

A Tanácsköztársaság helyi eseményeiről készült szovjet narratíváknak 1945 után egyértelműen ideológiai-politikai céljai voltak. Egyértelmű céljuk az volt, hogy megalapozzák a „Kárpátontúli Ukrajna” 1944-es „újraegyesülését” az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársasággal. Így váltak fontos legitimációs előzménnyé az 1919-es események.¹² A szovjet narratíva abból indult ki, hogy a magyar Tanácsköztársaság a nagy októberi szocialista forradalom hatására következett be, amely során a terület szegény ukrán és magyar munkássága felkelt a nagybirtokosok ellen, majd hogy csatlakozhassanak Szovjet-Ukrajnához.¹³ A térség hegyvidéki ruszin lakosságot ukránnak, kárpát-ukránnak nevezik, s homogén, hithű kommunista társadalomról írnak, amelyik 1919 és 1944 között „felszabadító harcot” vívott, hogy elérje az egyesülést Szovjet-Ukrajnával.¹⁴ Az 1944-ben berendezkedő kommunista hatalom Kárpátalján a magát ruszinnak valló szláv lakosságot ukránnak tekintette, így a Szovjetunió az összes ukrán föld egy államban való újraegyesülésével ideologizálta meg a közvélemény előtt Kárpátalja bekebelezését.¹⁵ Mondani sem kell, hogy nagyfokú munkásöntudatot tulajdonítottak az itt élő nemzetiségi lakosságnak, s az első világháborús nélkülözés a háborús vereség hatását az itt élőknek a kapitalizmus alóli kommunista felszabadító harcaként ábrázolták.

---

¹¹ Főleg, de nem csak Troján munkássága alapján mutatom be a szovjet történetírás megállapításait a magyarországi Tanácsköztársaság 1919-es eseményeivel kapcsolatban. Így egyrészt megismerhetjük az általános szovjet álláspontot az eseményekről, hisz főleg Troján munkáit használták a Kommunista Párt történetével foglalkozó politikatörténeti munkák is.

¹² E fontos tényre Szakál Imre gondolatébresztő tanácsai vezettek rá, amiért nagyon hálás vagyok.

¹³ Белоусов–Ваш, 1957: 1–8-ю; Тројан, 1964: 108–141.; Баженова, 1962: 54.; ЛЬНИЦЬКИЙ, 1968:18–31.; Троян, 1970: 110–128.

¹⁴ Хайнас, 1970: 252–263.

¹⁵ Cserniczkó, 2013: 214.

További jellemző sajátossága a kommunista történetírásnak az is, hogy nagy általánosság írt vagy elbagatellizálta az alkalmazott erőszakot,¹⁶ de volt olyan munka, amelyben arról írtak, hogy a kommün alatt teljes béke honolt a területen. Ezzel szemben a hatalommal szembeni legkisebb ellenállást is ellenforradalomná nagyították. Sokatmondó a beregszászi ellenforradalom szovjet elbeszélése, amelyben hatalmas fegyveres összecsapásról olvashatunk, ám e kitalált történet kizárólag a vármegyei direktórium elmenekülésének igazolására szolgált.

A szovjet szerzők a '60-as évektől kezdődően már enyhe kritikát is meg mernek fogalmazni a direktóriumokkal szemben, de mindez csak azt jelenti, hogy felróták, hogy nem léptek fel kellő eréllyel és radikalizmussal,¹⁷ s nem hajtották végre a földosztást.¹⁸ A vármegyei direktóriumok tevékenységét igazából csak addig a pontig tárgyalták, amíg tevékenységük szociális, közellátási jellege erőszakmentes, így tárgyalható.¹⁹ A rekvirálások, a szocializálásnak nevezett lopás, a túszedések, a zsarolások, a vöröskatonák erőszakoskodásai nem jelentek meg a szovjet leírásokban.

1918–1919-ben kulcskérdése volt a terület autonómiájának kérdése.²⁰ A szovjet történészek a „burzsuj-nacionalista” fogalom alá vettek minden politikai szerveződést, amely nem kommunista volt, így egy kalap alá került az ukrán irányzat vezetője, Brascsajkó Gyula, az először magyar, majd pedig csehszlovák irányvonalat képviselő Volosin Ágoston,

---

¹⁶ Jónás Aladár kivégzését, mivel nem a négy vármegye területén hajtották végre, hanem Sátoraljaújhelyen, nem a helyi kommunista mozgalom erőszaktevékenységének tekintették.

¹⁷ Troján, 1964: 148–149.

¹⁸ Írják ezeket úgy a szovjet történészek, hogy saját korukban a '60-as, '70-es években kolhozok működnek szerte a Szovjetunióban.

¹⁹ Баженова, 1962: 38–45.

²⁰ Ruszka Krajna autonóm területet a különböző ruszin politikai orientációkkal folytatott tárgyalások után a Károlyi-kormány 1918. december 25-én hozta létre a X. néptörvénnyel, amely földrajzilag főleg Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros történelmi vármegyék ruszinok által többségében lakott, hegyvidéki járásaira terjedt ki.

de ide sorolták be Stefán Ágostont,²¹ a Károlyi-időszak ruszin népbiztosát és Kaminszky József²² munkácsi ruszin politikai megbízottat is. Utóbbit egyébként idegen kémnek, „a munkásság ellenségének” nevezik, aki kapcsolatot tartott „*a reakciós ellenforradalmi erőkkel, a földesúri-burzsóa osztállyal és a reakciós görögkatolikus papsággal.*”²³

A szovjet történetmesélést az anakronisztikus fogalomhasználat (kulákkülönítmények,²⁴ szocialista forradalom²⁵), sok esetben a pontatlan,²⁶ vagy hiányzó hivatkozások jellemzik.²⁷ A források – ideológiai célú – megválogatása, vagy elhallgatása pedig a levéltári források

---

²¹ Stefán Ágoston (1887–1945) jogász, politikus. Jogi tanulmányait Budapesten és Kolozsváron folytatta. 1907-ben kezdte jogi praxisát Rahón. Stefán a Függetlenségi és Negyvennyolcas Párt tiszavölgyi járási szervezetének vezetője lett. 1907-től újságot adott ki. Az első világháborúban népfelkelőként a szerb fronton küzdött és sebesült meg. A háború után Rahón telepedett le. A háborús összeomlást követően a ruszin területeken is megjelentek a Magyarországtól való elszakadási törekvések. Stefán Ágoston azok közé az aktivisták közé tartozott, akik a magyar irányvonalat képviselték. Rahó környékén néptanácsot szervezett, és tagja volt annak a Magyarországi Ruszin Néptanácsnak, mely 1918 novemberében kimondta, hogy a ruszin területek Magyarország kötelékében kívánnak maradni. 1918 decemberétől elvállalta Ruzska Krajna kormányzói pozícióját, amit 1919. március 24-ig töltött be, amikor is a Ruszin Népbiztosság vezetője lett. 1920 januárjától Ruzska Krajna Varsóban létrejött emigráns kormányzótanácsát vezette. 1925-ig élt lengyelországi emigrációban, majd hazatért Kárpátaljára. Politizálását folytatta a 30-as évekig, majd visszavonult a politikától és 1944-ig ügyvédként dolgozott Rahón. Szakál, 2019: 603–616.

²² Kaminszky József (1879–1944) jogász, hírlapíró. A jogakadémiát Kassán végezte, a kolozsvári tudományegyetemen avatták jogi doktorrá. Harcolt az első világháborúban, ahol orosz fogságba esett. 1917 után tért haza. 1918 végétől Szabó Oreszt ruszka krajnai miniszter titkára, a Tanácsköztársaságban a Ruszin Népbiztosság politikai megbízottja. A két világháború között több párt színeiben is politizált. 1921-től a Magyar Nemzeti Tanács tagja, 1938-tól az Orosz Nemzeti Tanács elnöke. Kárpátalja Magyarországhoz csatolását követően Horthy Miklós kormányzó a Magyar Országgyűlés Felsőháza örökös tagjává nevezte ki, amely tisztséget 1944-ig töltött be. Botlik, 2018: 346.; Szakál, 2018: 62.

²³ Белоусов–Ваш, 1957: 11.; Баженова, 1962: 39–42.; Troján, 1964: 144.

²⁴ A szovjet történetírás szerint görögkatolikus papokból álló titkos, földalatti, ellenforradalmi bandák, akik a tanács hatalom megdöntésére szerveződtek.

²⁵ Troján, 1964: 121.

²⁶ Gyakran fordul elő, hogy pusztán fondszámot találunk a lábjegyzetben, pontos jelzetet nem.

²⁷ Troján Mihajlo munkáiban például úgy ír a Vörös Hadsereg szervezéséről, hogy hivatkozásokat nem is használ.

újra olvasásakor válik szembetűnővé.²⁸ Mindez azonban csak az ukrán területen található levéltári iratokra vonatkozik, a szovjet történetírás ugyanis magyarországi levéltári anyagokat egyáltalán nem használt.

1990 után az ukrán történetírás nem alkotott újat, nem készültek új alap kutatásokra épülő munkák. Az Ukrajna függetlenségének első évtizedében megjelenő ukrán történetírás nem lépett túl a szovjet narratíván, pusztán a marxista-leninista jelzőket lefejtve ismételték meg a főbb, vállalható szovjet megállapításokat. Eszerint a magyarországi Tanácsköztársaság helyben, a bolsevik Oroszország módjára szerveződött, nem jellemezte tömeges represszió és erőszak, az egészet pedig a régi nagybirtokos elit működtette.²⁹ A munkák nagy részében pusztán a direktóriumok megalakulásának, a választások menetének, a forradalmi kormányzótanács által elfogadott földtörvény elemi tényeinek addig is ismert részleteit olvashatjuk röviden,³⁰ sokszor átvéve a hibás szovjet állításokat.³¹ S bár a 2000-es évektől megjelent egy új ukrán történészi irányvonal, amely alapos kritika alá vette a szovjet-ukrán historiográfia alapállításait, a Tanácsköztársaság helyi eseményeinek újraértelmezésére nem vállalkoztak.³²

---

²⁸ A Tanácsköztársaság Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék területén lezajlott eseményeivel foglalkozó szovjet munkák – főleg Troján Mihajlo munkái – igen gyakran hivatkoznak az 1918. őszi események bemutatásakor lakossági levelezésekre, panaszlevelekre. Érdekes módon az 1919. március 21-ét követően íródott lakossági panaszleveleket már egyáltalán nem használták fel, pedig ezek is sokszor ugyanazokban a levéltári dossziékban voltak (vannak a mai napig).

²⁹ Ілько, 1995: 79.

³⁰ Vidnyánszky, 2010a: 45–46.

³¹ A szovjet történetírás hatalmas fegyveres összecsapásként állította be a beregszászi ellenforradalmat. Olykor pedig az eredeti szovjet munkákban is hibásan megadott levéltári jelzeteket építik be saját munkáikba, néha pedig azokat a szovjet történészi következtetéseket, amelyek hivatkozás nélküliek.

³² Ebben a tekintetben lásd bővebben Marcenyjuk Ruszlána írását, melyben a szerző a szovjet-ukrán történetírást (többek között Troján Mihajlo munkásságát) megtévesztőnek nevezi. Kifogásolja – jogosan – a szovjet történetírás azon állítását, miszerint 1919. január végén Huszton az ukrán irányvonal képviselői Szovjet-Ukrajnához akartak volna csatlakozni. Másrészt pedig a szovjet történetírás szemére

Ami a magyar nyelven megjelent kutatásokat illeti: a '60-as, '70-es években szovjet történészek munkáit fordították le, Trojan Mihajlo írásai emelendők ki.³³ Ami a magyar szerzőket illeti, Gergely Ernő a Tanácsköztársaság nemzetiségi politikájával foglalkozott, s bár szerinte lehetőség nyílt a nemzetiségi egyenjogúságra, erre az idő rövidsége miatt nem került sor.³⁴ Kővágó László a Tanácsköztársaság és Ruszka Krajna közigazgatási kapcsolatával foglalkozott kifejtve, hogy utóbbi föderatív alapon csatlakozott a magyarországi Tanácsköztársasághoz.³⁵ Hajdu Tibor egyik korai munkájában érintőlegesen foglalkozott a Ruszin Népbiztossággal, a terület tanácsainak működéséről, és megállapította, hogy nem tudták eléggé megszilárdítani működésüket.³⁶

A rendszerváltást követően a magyar történetírásban viszonylag hosszú időnek kellett eltelnie, amíg a téma újra előbukkant, ám akkor is csak említés szintjén jelent meg. Botlik József 2000-ben megjelent munkájában két oldalon írt a tanácsválasztásokról, a munkácsi ellenforradalomról és Ruszka Krajna területi beosztásáról.³⁷ Őt követte Fedinec Csilla, akinek 2002-ben jelent meg a kárpátaljai magyarság történetével foglalkozó kronológiája. Ebben Fedinec az 1919-es eseményekkel említés szintjén foglalkozott, mindössze arról olvashattunk, hogy melyik megyében jöttek létre a vármegyei direktóriumok, illetve, hogy elrendelték a Vörös Őrség felállítását.³⁸

2017-ben a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola történelem szakos hallgatója, Csornyj Dávid védte meg diplomamunkáját

---

veti, hogy figyelmen kívül hagyja Kárpátalja nemzetiségi jellegét és pusztán osztályelmélet alapján alkot narratívát az eseményekről. Марценюк, 2001: 65–68.

³³ Ezek állításaival fentebb részletesebben foglalkoztam. Trojan, 1964: 107–157.; Trojan, 1969: 471–481.

³⁴ Gergely, 1963.; Gergely, 1969: 426–448.

³⁵ Kővágó, 1966: 298–324.; Kővágó, 1979: 1–187.

³⁶ Hajdu, 1958: 1–275.

³⁷ Botlik, 2000: 147–148.

³⁸ Fedinec, 2002: 11.

egy helytörténeti témában.³⁹ Ebben a szerző – elismerve a beregszászi levéltárban található és rendelkezésre álló források töredezettségét és hiányosságait – Beregszász város 1919-es eseményeiről írt.⁴⁰ Munkája – dicséretes módon – alap kutatásokon alapult, de nem lépte túl a forrásokban található információk tematikus fejezetekbe rendezését és kronológiai sorrendben való közlését. Fontos érdeme viszont, hogy a korábban megjelent szakirodalommal ellentétben Csornyij az első, aki a kommunista hatalom erőszakos oldalára is rávilágít a rekvirálásokkal foglalkozó fejezetében.

2018-ban jelent meg Szakál Imre dokumentumgyűjteménye, amelynek középpontjában Ruszka Krajna állt. Szakál széles forrásbázison nyugvó alap kutatása hiánypótló kötet, amelyben a területen elrendelt intézkedéseket 1918–1919 aggasztó szociális, gazdasági és széthúzó politikai valóságában értelmezte. Szakál könyvében röviden írt Ruszka Krajna 1919. március 21. és április 29-e közötti időszakáról, és megjegyezte, hogy bár a formálódó ruszin közigazgatás megváltozott, létrejött a Ruszin Népbiztosság, a közállapotok semmit sem javultak.⁴¹

---

³⁹ Csornyij, 2017: 1–26.

⁴⁰ A beregszászi levéltárból mindössze két fond irataira támaszkodik munkája a 709-es és a 108-as fondokra.

⁴¹ Szakál, 2018: 49.

A NÉPKÖZTÁRSASÁG IDŐSZAKA

A négy vármegye demográfiai és gazdasági értelemben sajátos régiója volt az országnak. Egy elmaradott, multietnikus terület, kifejezetten rossz gazdasági és szociális helyzetben lévő, 69%-ban őstermelésből élő lakossággal, akiknek egyik része ruténul (42%), másik magyarul (31%), illetve németül (11%), románul (11%) és szlovákul (4%) beszéltek.⁴² Legnagyobb részük görögkatolikus volt (61%), őket követték a reformátusok (12%), a római katolikusok (11%) és az izraeliták (4,5%). Gazdasági értelemben a négy vármegye nem tartozott az iparosodott országrészek közzé, ebben a lakosság mindössze tizenegy százaléka dolgozott, s ők is a vándor- illetve kézműiparban tevékenykedtek. A 20 munkásnál több főt foglalkoztató bányá- és kohóvállalatokat, üzemeket főleg a só- és vasbányászat jelentette Máramarosban.⁴³ Ezek azonban nem tudtak egész évben munkát biztosítani csakúgy, mint ahogy a fakitermelő és feldolgozó vállalatok sem. Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék legnépesebb nemzetiségi lakossága a rutének voltak, akik gazdasági felemelését szolgálta a századfordulón megindult hegyvidéki akció.⁴⁴ Legtöbben őstermelésből éltek, illetve napszámosok voltak, s csak 3,6%-uk élt iparból. Azonban így is ők adták az ország területén élő erdészettel foglalkozók 15%-át.⁴⁵

Miután a Wekerle-kormány lemondott, 1918. október 23-áról 24-re virradó éjjel megalakult Budapesten a Magyar Nemzeti Tanács. Miközben Károlyi Mihályt miniszterelnöknek nevezték ki, a Monarchia romjain sorra alakultak a különböző nemzetiségek nemzeti tanácsai. Október 28-án a Prágai Nemzeti Tanács, 30-án Turócszentmártonban a Szlovák

---

⁴² Népszámlálás, 1912: 25–47.

⁴³ Népszámlálás, 1913: 60.

⁴⁴ Botlik, 2018: 53–164.

⁴⁵ Népszámlálás, 1920: 183–188.

Nemzeti Tanács, 29-én a horvát nemzetgyűlés kimondta Horvátország függetlenségét és csatlakozott a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz, 31-én pedig Lembergben a galíciai ukránok is jelezték elszakadási szándékukat.⁴⁶

A négy történelmi vármegye síkvidéki magyarok által többségében lakott részén is sorra alakultak a magyar Nemzeti Tanácsok, amelyek azonnal csatlakoztak is a budapestihez. Első intézkedéseik között szerepelt, hogy felszólították a lakosságot a rend betartására, és rögtön polgárőrséget szerveztek.⁴⁷

A rutén lakosság a magyar, az ukrán és a csehszlovák irányvonal mellett oszlott meg. 1918. november 9-én alakult meg Ungváron a Magyarországi Rutének Néptanácsa, amely a Magyar Királyság területi egysége mellett álló ruténokat tömörítette.⁴⁸ Az ungvári alakuló ülést követően két hétnek kellett eltelnie, hogy a négy történelmi vármegye rutén községeiben is megszerveződjenek az első, magyar orientációjú rutén Nemzeti Tanácsok.⁴⁹ A Szepes vármegyében élő cseh orientációjú rutén értelmiség 1918. november 8-án alakította meg rutén néptanácsát, amely 19-én egyesült az eperjesivel, majd Anton Beszkid vezetésével létrehozták a Kárpátorosz Központi Néptanácsot, és 1919. január 7-én azt kérték, hogy a cseh katonai megszállás terjedjen ki a magyarországi ruténlakta területekre is.⁵⁰ A harmadik politikai szerveződést az ukrán orientáció jelentette. Erre ösztönző hatással volt, hogy 1918. október 31-én Lembergben megalakult az Ukrán Néptanács, amely deklarálta az

---

⁴⁶ Romsics, 2018: 292.

⁴⁷ MNL OL, K 803., 606. f. 3., 61. ő. e., 22. 1459/1918. A tiszaujlaki Nemzeti Tanács távirata a budapesti Nemzeti Tanácshoz a polgárőrség szervezéséről. 1918. november (pontos nap olvashatatlan).

⁴⁸ KTÁL, Fond 1134., op. 1., od. zb. 1., 1. A Magyarországi Rutének Néptanácsának alakuló gyűlésének jegyzőkönyve. 1918. november 9.

⁴⁹ Kosztyó, 2019.

⁵⁰ Botlik, 2000: 146.

Osztrák–Magyar Monarchiától való elszakadást, november 6-án létrejött a Nyugat-Ukrán Népköztársaság, amely már megalakulásakor igényt tartott a Kárpátoktól délre elterülő rutén vármegyére.

A galíciai ukrán politikai szervezetekkel való együttműködés eredménye lett, hogy az 1918. november 8-án Kőrösmezőn létrejött az ukrán irányultságú Hucul Néptanács.⁵¹ 1919. január 8-ra felkelést szerveztek a Kőrösmezőn állomásozó magyar helyőrség ellen, amelyet fennhatóságuk alá vontak. Kikiáltották a Hucul Köztársaságot, melynek területét kiterjesztették Rahó környékére is, ám kérészéletű államuknak a román hadsereg vetett véget.⁵²

Hiába próbálta a budapesti vezetés győzködni az ukrán orientáció képviselőit az ország területi integritásának fenntartásáról, a fővárosban tartott 1918. december 10-i gyűlés kudarcba fulladt. 1919. január elején ukrán katonai egységek törtek be a vármegyék területére: január 7-én 200 fős ukrán csapat szállta meg Kőrösmezőt,⁵³ 16-án pedig egy ukrán páncélvonat tört be Volóc irányából Munkácsra, majd 19-én Csap községbe.⁵⁴ A katonai intervenció hatására Huszton az ukrán érzelmű lakosok kongresszust tartottak január 21-én Brascsajko Mihajlo kárpátaljai politikus, az ukrán mozgalom egyik vezetőjének elnökletével, és kimondták a terület („Uhorszka Rusz”) Ukrajnával való egyesüléséről. Másnap Kijevben kimondták az Ukrán Népköztársaság és a Nyugat-

---

⁵¹ Vidnyánszky, 2010b: 42.

⁵² Szakál, 2019a: 108.

⁵³ KTÁL, Fond 151., op. 7., od. zb. 15., 2. Zombory Emil Máramaros kormánybiztosfőispánjának távirata Papp Antal görögkatolikus püspökhöz a Kőrösmezőt megszálló ukrán csapat parancsnokával folytatott tanácskozásról. 1919. január 11.

⁵⁴ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 172., 3. Távirat Alsóvereckéről Bereg vármegye alispánjának ukrán betörés lehetőségéről. 1919. január 13.; KTÁL, Fond 172., op. 5., od. zb. 174., 1. Szám nélkül. A csapi körjegyző levele a Nagykaposi járás főszolgabírójához közellátásról, közbiztonságról. 1919. január 16.; MNL OL, K 803., 606. f. 3., 62. ő. e., III. kötet., 234. A Hadügyminisztérium fogadási bizottságának távirata a Hadügyminisztériumhoz Csapról karhatalom kirendelése tárgyában. 1919. január 22.

Ukrán Népköztársaság egyesülését is. Ambícióikat azonban a bolsevik Vörös Hadsereg januári támadása, másrészt pedig a lengyel hadsereg galíciai térfoglalása hiúsította meg.⁵⁵

A nemzeti függetlenség, de legalábbis az autonómia küszöbén álló terület lakosságát a legsúlyosabban azonban a közellátás katasztrofális állapota érintette. Szinte mindenből hiány volt: alig volt dohány, cipő, ruha, gyufa, a tűzifa, a gyertya, az alapélelmiszerek közül pedig a sóból, a cukorból, a lisztből és a burgonyából is krónikus hiány volt.⁵⁶ Az alapproblémát az alapanyaghiány okozta csak kevés sikerrel tudott kezelni.⁵⁷ Az egész országot sújtó élelmiszerhiány és drágaság mögött többen a lánckereskedelmet, az árufelhalmozást és az árdrágítást jelölték meg alapproblémaként, ami inkább okozata, sem, mint oka volt a hiánynak és drágaságnak. A rossz közállapotokért sokszor a területen élő izraelita felekezetű lakosságot, de különösen a zsidó kereskedőket, italmérőket és pénzkölcsönzőket hibáztatták.⁵⁸

A frontról hazatérő katonákat éhező és fagyoskodó családtagok és széteső, az állapotokon javítani képtelen közigazgatás fogadta. Nem csoda, hogy sokuk a községi és városi vezetésen kérte számon családjá

---

⁵⁵ Szakál, 2018: 42–43.

⁵⁶ *Máramaros*, 1918. december 8., 2–3.; *Új Bereg*, 1918. december 12., 2.; KTÁL, Fond 245., op. 3., od. zb. 2074., 9. 50/1919. Tiszaújlak jegyzőjének levele Ugocsa vármegye alispánjához a gyufakereskedésről. 1919. február 16.; KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 38., 2. 2301/1919. Linner Jenő Beregszász város polgármester-helyettesének levele a budapesti Cukorközponthoz. 1919. március 7.; KTÁL, Fond 672., op. 1., od. zb. 34., 1. 11260/1919. Ugocsa vármegye alispánjának levele a vármegye nemzetőrparancsnokságához a közellátásról. 1918. december 29.

⁵⁷ A közigazgatás megkísérelte a lakoságnál lévő élelmiszercikkeket rekvirálni és szétosztani. Ez a próbálkozás azonban sikertelen volt a lakosság ellenállása miatt.

⁵⁸ KTÁL, Fond 1134., op. 1., od. zb. 1., 1a. A Magyarországi Rutének Néptanácsának alakuló gyűlésének jegyzőkönyve. 1918. november 9.; KTÁL, Fond 1134., op. 1., od. zb. 2., 21a. A kislonkai ruszin Nemzeti Tanács alakuló gyűlésének jegyzőkönyve. 1918. november 8.; KTÁL, Fond 1134., op. 1., od. zb. 4., 1a–2. A felsőkalocsai ruszin Nemzeti Tanács alakuló gyűlésének jegyzőkönyve. 1918. december 8.

lerongyolódását.⁵⁹ 1918. november elején majdnem minden községben kitörték az indulatok.

Mezővári község volt az első. Ide Szarka Lajos, Budapestről hazatérő hídmunkás vitte a hírt, hogy „*nincs törvény*”. Ezt mi sem bizonyította jobban, mint a csekély számú csendőri erő, ami már a háború éveiben is elégtelen volt, hogy ellássa alapfeladatait. A felfegyverkezett és az éveken át felhalmozódott elkeseredettséget kiengedni akaró, katonák által vezetett lakosság rabolni és fosztogatni kezdett.⁶⁰ S nem csak itt, hanem szinte az össze községben. Előfordult, hogy egy-egy járás falvainak 70%-ában szünet nélkül folyt a fosztogatás 1918 első hetében.⁶¹ A frontról hazatért katonák és az elszegényedett lakosság⁶² dühének elsődleges célpontjai a magyar közigazgatás képviselői, a jegyzők, a tanítók, a papok és a lelkészek voltak. Az éhséglázadás tüneteit magán hordó zavargások során elsődlegesen a terményraktárakat, a Hangya üzletet, a szeszfőzdeket és a (főleg) zsidó kereskedők üzleteit rohamozták meg. A mázsaszámra el- és széthordott élelmiszer, ruházati cikkek és élőállat mellett a düh rombolásban megnyilvánuló levezetése volt, hogy elűztek mindenkit, akikben bajuk forrását látták. Így az is előfordult, hogy a jegyző mellett a többségében rutének által lakott község zsidó lakosságát is ideiglenesen elkergették házaikból.⁶³ Ezek az állapotok csak november vége felé kezdtek intenzitásukból veszíteni, és egészen december végéig nem is szűntek meg.

---

⁵⁹ Hatos, 2018: 207.

⁶⁰ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 10–15. Hegedűs József gulácsi jegyző levele Gulácsy István volt Bereg vármegyei alispánhoz a Mezővári községben lezajlott 1918 őszi eseményekről. 1921. január 28.

⁶¹ MNL OL, K 803., 606. f. 3., 61. ő. e., 25. A királyházi járási főszolgabíró távirata Ugocsa vármegye alispánjához. 1918. november 5.

⁶² KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 10–15. Hegedűs József gulácsi jegyző levele Gulácsy István volt Bereg vármegyei alispánhoz a Mezővári községben lezajlott 1918 őszi eseményekről. 1921. január 28.

⁶³ MNL OL, K 803., 606. f., 3. tétel., 35. ő. e., I. kötet. 102. 26/1918. A taracközi csendőrőrs távirata a kassai csendőrkerületi parancsnoksághoz. 1918. november 11.

Az erőszak megszűnésének okai között szerepelt, hogy a megalakuló nemzetőrség egyre erélyesebben lépett fel, másrészt a rutén lakosság várakozó álláspontra helyezkedett a magyar kormánynak a terület öngazgatásáról szóló 1918. december végi bejelentésével kapcsolatban. „*A ruszin autonómiáról szóló néptörvény általános nagy örömet és meglepetést keltett a bereg megyei ruszinság körében.*” – írta Kutkafalvy kormánybiztos-főispán, aki Kossey Elekkel és Eckmann János ügyvéddel a rutén falvakat járta decemberben.⁶⁴ A december 25-én életbe lépett néptörvény kimondta, hogy a Magyarországon élő rutén nemzet a belügyi igazgatás, az igazságszolgáltatás, a közművelődés, a vallásgyakorlás és nyelvhasználat, valamint a törvényhozási és önkormányzati területeken teljes önrendelkezési joggal rendelkezik. A jogszabály szerint az autonóm terület egyelőre Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung vármegyékre terjedt ki. A törvényben rendelkeztek a Népköztársasággal való közös ügyekről, valamint az autonóm terület kettős irányításáról, a Ruzska Krajna Minisztérium és Ruzska Krajnai Kormányzóság felállításáról. Előbbit Budapesten, utóbbit Munkácson állították fel.

Ruzska Krajna néhány hónapos fennállása idejéből fennmaradt iratanyagból az rajzolódik ki, hogy a minisztérium főleg hatásköri kérdésekkel volt elfoglalva és próbálta teljesíteni a Munkácsról érkező kérdéseket. A kormányzóság pedig igyekezett helyben kialakítani az autonóm közigazgatást.⁶⁵

---

⁶⁴ MNL OL, K 803., 606. f., 3. tétel., 10. ó. e., III. kötet. 270. Kutkafalvy Miklós távirata a Politikai Híradó szerkesztőségéhez. 1918. december 28.

⁶⁵ Szakál, 2018: 31.

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG MŰKÖDÉSE⁶⁶

1919. március 21-én Budapesten megalakult a Forradalmi Kormányzótanács, melynek elnöke a szociáldemokrata Garbai Sándor lett, azonban a legfőbb hatalom a kommunista Kun Béla külügyi népbiztos kezében összpontosult.⁶⁷ Az új rendszer létrejöttét a világforradalom megvalósulására és a szovjet katonai segítségre alapozták. A Tanácsköztársaság új intézményei, a tanácsrendszer és a direktóriumok az április 3-án kihirdetett ideiglenes alkotmány alapján jöttek létre. A legfőbb törvényhozó hatalmat a Tanácsok Országos Gyűlése képviselte, amelyet a Forradalmi Kormányzótanács hívott össze először 1919. június 14-re. Ebbe küldötteket a városi és megyei tanácsok, valamint a szakszervezetek delegálhattak az 1919. április 7-i országos tanácsválasztások után.⁶⁸

A Bereg, Ung, Ugocsa és Máramaros vármegyék területén a Tanácsköztársaság működése közigazgatási szempontból két jól elhatárolható szakaszra osztható: az első, amelyet ideiglenesnek szántak, 1919. március végétől 1919. április 7-ig állt fent, a vármegyei hatáskörű direktóriumok működésének időszaka. A második pedig a tanácsrendszer, ami az április 7-i választások után nagyon lassan kezdett kiépülni – néhol létre sem jött –, teljes megszervezését pedig megakadályozta az utódállamok katonai megszállása.

A vármegyei direktóriumok mind a ruszin, mind pedig a magyarok által többségében lakott területeken végrehajtói jogkörrel rendelkeztek, miközben a ruszin lakosság az 1918 decemberében megítélt Ruszka Krajna autonóm közigazgatás szervezését, működését várta. Így tehát

---

⁶⁶ Nem lehetett rekonstruálni a helyi hatalomváltást, annak pontos menetét az ehhez szükséges levéltári források és visszaemlékezések hiányában.

⁶⁷ Végső, 2021: 26–28., 104–116.

⁶⁸ Barta, 1996: 43.

a területen két közigazgatás is működött, amelyek között kompetenciaharc dúlt. Az újonnan létrejövő négy direktórium az idegen államok támadásainak köszönhetően, egy fokozatosan zsugorodó területen működött. 1919 áprilisában a tanács hatalom, kis túlzással élve, csupán a történelmi Bereg vármegye területére terjedt ki. A direktóriumok működését – mert a forrásanyag a beregi direktórium esetében a leggazdagabb – a beregi direktórium alapján mutatjuk be.

A vármegyei direktóriumok megalakulása és működése

A Tanácsköztársaság kikiáltásának híre a Budapestről hazatérő pénzügyőrök és frontkatonák révén jutott el a területre.⁶⁹ A Szociáldemokrata Párt igyekezett büntetésekkel mérsékelni a rémhírterjesztést, mivel a lakosság az első napokban az eseményekről nem kapott tájékoztatást, így különböző híresztelések láttak napvilágot.⁷⁰ A közigazgatás sem kapott hivatalos tájékoztatást a budapesti eseményekről, így nem tudták, mihez kezdjenek. A Beregszászi Nemzetőr parancsnokság például a fővárosi eseményekről érkező hírfoszlányokra reagálva önhatalmúlag megszigorította a március 21-i éjszakai járőrszolgálatot.⁷¹

Másnap Bereg vármegye területére – az ország többi részéhez hasonlóan – elővigyázatosságból statáriumot rendeltek el, a beregszászi nemzetőrség teljes létszámban és készültségben várta

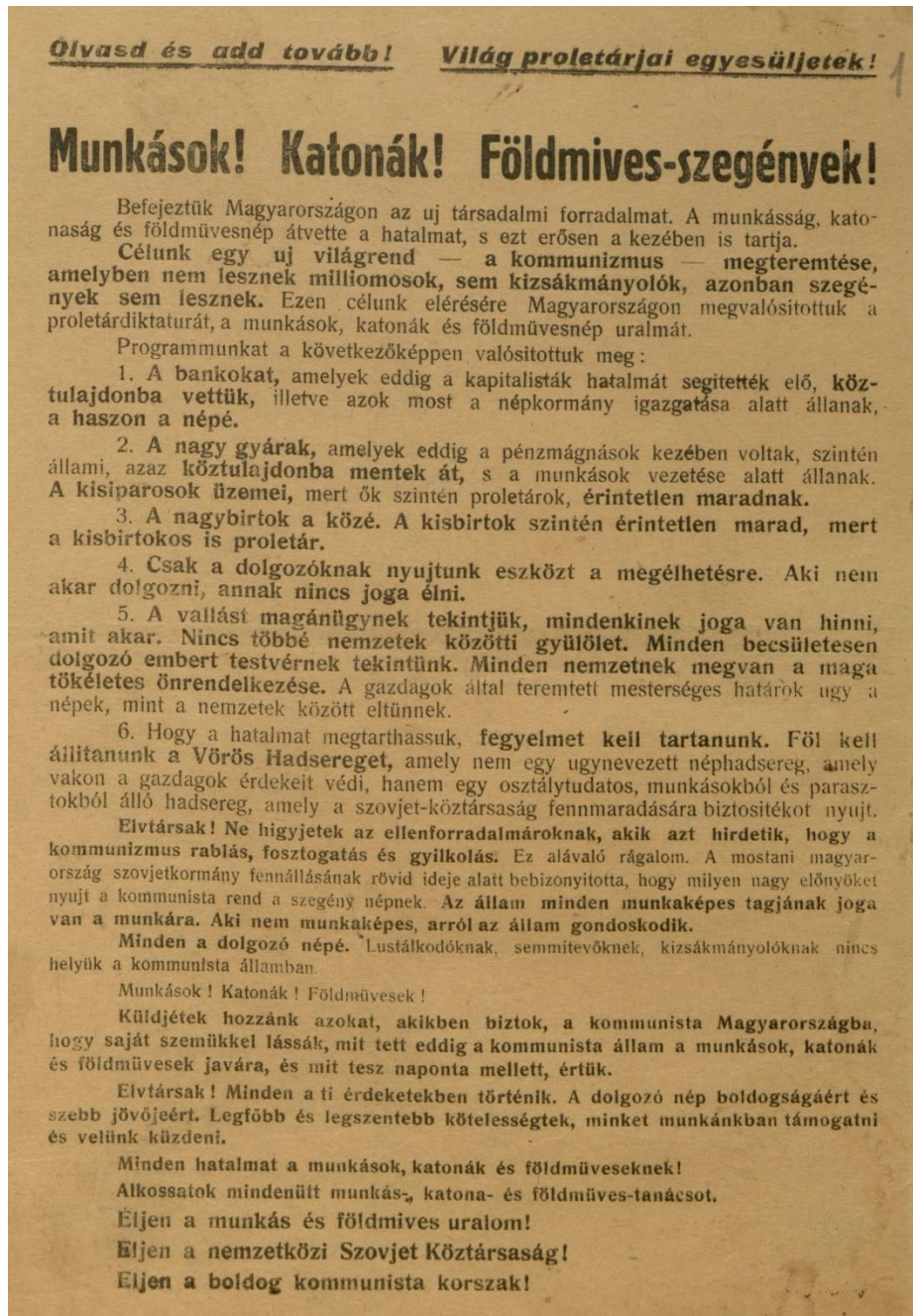
---

⁶⁹ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 13. Hegedűs József gulácsi község jegyzőjének visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. január 28.

⁷⁰ KTÁL, Fond 66., op. 1., od. zb. 1., 1. A Magyarországi Szocialista Párt nagyszőlősi csoportjának kiáltványa Ugocsa vármegye lakosságához. (keltezés nélkül).

⁷¹ KTÁL, Fond 675., op. 1., od. zb. 3764., 44. A beregszászi I. nemzetőrszázad napiparancsa. 1919. március 21.

a fejleményeket.⁷² Miközben 22-én reggel Budapest házain már vörös zászlók lobogtak,⁷³ Beregszászban még nyoma sem volt a rendszerváltásnak.

Szórólap a Tanácsköztársaság kikiáltásáról.⁷⁴

⁷² Uo. 45. A beregszászi I. nemzetőrszázad napiparancsa. 1919. március 22. Főleg attól félt a helyi politikai elit, hogy megismétlődik az 1918. őszi lakossági erőszakhullám.

⁷³ Romsics, 2005: 123.

⁷⁴ Kárpátaljai Területi Állami Levéltár beregszászi részleg, plakátgyűjtemény.

„Első dolga a kommunizmus vezetőinek amint ők elnevezték a középosztályt, burzsoának és tisztikarnak a lefegyverzése, öröksége marad mindannyiunknak, hogy ellenvetés nélkül adjuk ki a fegyvert kezünkéből.” – írta Dercsényi Ferenc 1921-ben.⁷⁵ 1919. március 22-én, a budapesti Forradalmi Kormányzótanács megtartotta első ülését, ahol többek között arról is döntöttek, hogy a kormány felmenti az összes kormánybiztost (főispánt), egyúttal pedig felszólították a munkástanácsokat, hogy válasszanak helyettük háromtagú direktóriumot.⁷⁶ Március 23-án Beregszászban választották meg a direktóriumot, amelynek elnöke Simon Mózes ügyvéd, Werner Ernő, a Beregszászi Szociáldemokrata Párt titkára és Szepesi László kőművessegéd lett. Wernert 1919. március 30-án Sátoraljaújhelyre helyezték át, így a direktórium harmadik tagja Décsei Lajos egykori csendőr lett.⁷⁷ Másnap Ungváron⁷⁸ választottak direktóriumot,⁷⁹ a máramarosit (Huszt) ismeretlen időpontban, április első napjaiban pedig az ugoctai (Nagyszőlős) is létrejött.⁸⁰ Ez utóbbi gyenge lábakon állt, olyannyira, hogy a Forradalmi Kormányzótanács rendeleteit is alig tudták megvalósítani. Csabán Miklós, az Ugoctai vármegyei direktórium tagja szerint „három ízben volt Direktórium válság” a tanács hatalom működése

---

⁷⁵ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 60–69a. Dercsényi Ferenc visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. március 15.

⁷⁶ *Vörös Újság*, 1919. március 25., 1.

⁷⁷ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 5., 1. A Bereg vármegyei direktórium tájékoztatója Beregszász politikai megbízottjához a direktórium összetételének megváltozásáról. 1919. március 30.; MNL OL, K 46., 605. f. II., 17. ó. e., 2. Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4.

⁷⁸ Bánfi Miklós szerint 1919. március 22-én jött létre. Uo.; KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 128a. Smer Sándor Bereg vármegyei iroda-főigazgató visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Beregszászban és Bereg vármegyében. 1924. január 16.

⁷⁹ Az Ung vármegyei direktóriumnak a központja Csappon volt, mivel Ung vármegye központja Ungvár, 1919. január 12-től csehszlovák megszállás alatt ált. KTÁL, Fond 172., op. 1., od. zb. 2320., 1. Az Ung vármegyei direktórium hirdetménye a fegyverviselésről, szesztilalomról és az ellenforradalmi megmozdulásokról. 1919. március 24. Lásd 4. számú dokumentum.

⁸⁰ Fedinec, 2002: 11.

alatt.⁸¹ A nemzetőrség megszabolázása is nehezen ment, akiket csak a beregi direktórium segítségével sikerült lefegyverezni.⁸²

*A Bereg vármegyei direktórium plakátja.
Munkács, 1919. április 24.⁸³*

Fontos megjegyezni, hogy ezek a direktóriumok a ruszinok által többségben lakott, az ekkor már elméletben autonóm jogkörrel (Ruszka

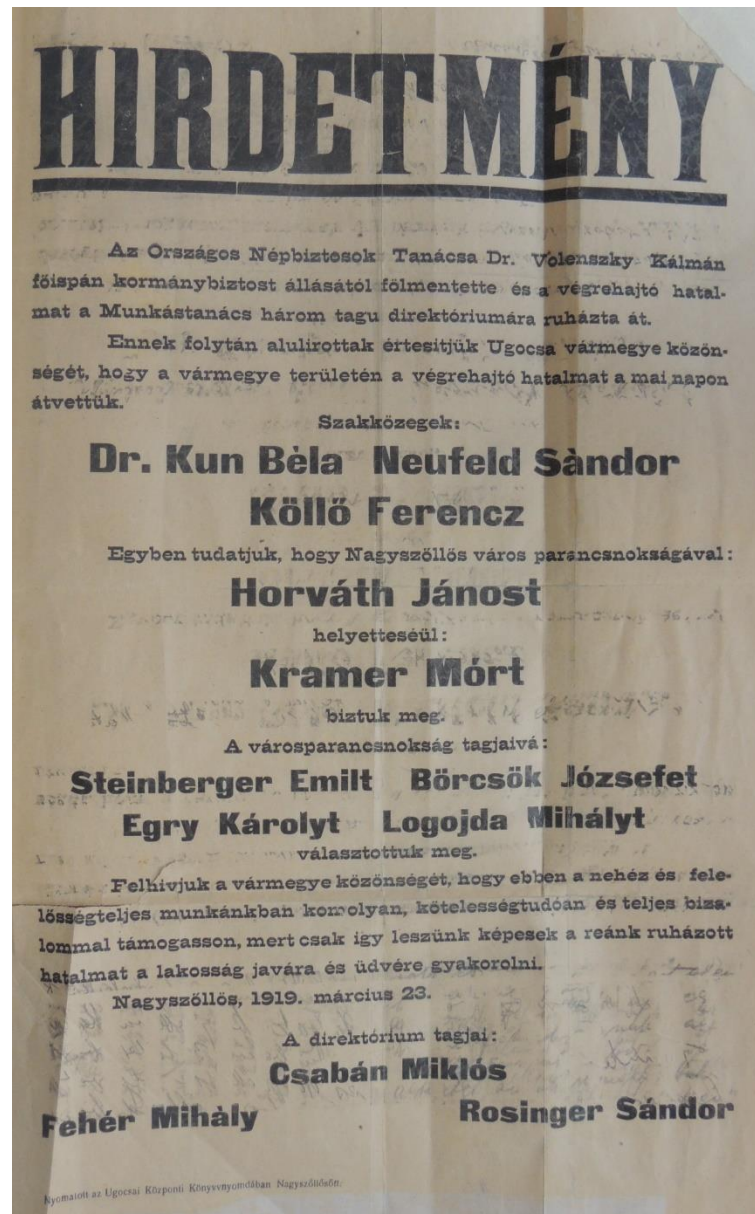
---

⁸¹ BFL, VII. 18. d. 1920–13–4037. 16. Csabán Miklós Ugocsa vármegyei direktórium tagjának jelentése a Belügyi Népbiztosságnak. 1919. május 23.

⁸² Uo.

⁸³ Sepa János gyűjteménye, Beregvidéki Múzeum.

Krajna), de saját közigazgatással még nem rendelkező területek fölött is gyakorolták a végrehajtói hatalmat, amiből később komoly nézeteltérések fakadtak.

Plakát a nagyszőlősi direktórium megalakulásáról.⁸⁴

A háromtagú Bereg vármegyei direktórium és ügyosztályaik gyors ütemben épültek ki, s már március 24-én minden járási főszolgabíróhoz

⁸⁴ KTÁL, Fond 673, op.1. od. zb. 1., 1.

megbízható szociáldemokratákból álló ún. járási népbiztosokat küldtek ki,⁸⁵ akiknek másnap át kellett (volna) venniük a járási közigazgatás vezetését.⁸⁶ Erre azonban csak 1919. március 29-ére került sor.⁸⁷ Március 24-én, további megbízható személyeket neveztek ki a határvidéki járási főszolgabírók és határszéli rendőrségek élére, s ezen a napon jelölték ki a közéleti-, rendvédelmi- és tanügyi osztályok vezetőit is.⁸⁸

Április 1-re szinte minden malomügyi, élelmezési, pénzügyi, lakásügyi, rokkantsági, hadigondozási népbiztos megkapta megbízatását.⁸⁹ Ezzel egy időben szigorúan megtiltották, hogy új alkalmazottakat vegyenek fel a közigazgatás bármely területére a direktórium engedélye nélkül.⁹⁰ Április 1-ig beiktatták a terület két legnagyobb városának – amelyek nem voltak román és csehszlovák megszállás alatt –,⁹¹ Munkácsnak és Beregszásznak új polgármesterét is. Míg az előbbi élére

---

⁸⁵ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 11., 2. 2/1919. Bereg vármegyei direktóriumának rendelete a hivatali ügyintézés átvételéről. 1919. március 24. 5. számú dokumentum.

⁸⁶ Uo. 3. 15/1919. Bereg vármegyei direktóriumának rendelete politikai megbízottak kinevezéséről. 1919. március 25.

⁸⁷ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 17., 3. Bereg vármegye direktóriumának 15/1919. számú rendeletének kivonata. 1919. március 29.

⁸⁸ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 11., 1. 3/1919. Bereg vármegye direktóriumának rendelete vörösgárdista biztosok, járási népbiztosok kinevezéséről. 1919. március 24.

⁸⁹ Uo. 3. 15/1919. Bereg vármegyei direktóriumának rendelete politikai megbízottak kinevezéséről. 1919. március 25.; KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 10., 3. Katkó Gyula beregszászi politikai megbízott utasítása a város lakásügyi népbiztosa mellé bizottsági tagok kinevezéséről. 1919. március 27.; KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 10., 1. Bereg vármegye direktóriumának távirata Katkó Gyula beregszászi politikai megbízotthoz a közigazgatási kinevezésekről. 1919. március 25.; KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 66., 1. 99/1919. Bereg vármegye direktóriumának rendelete Weisz Menyhérthez a rokkantügyek vezetésével való megbízásáról. 1919. március 30.

⁹⁰ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 5., 2. 100/1919. Bereg vármegye direktóriumának rendelete új tisztségviselők kinevezésének megtiltásáról. 1919. március 30.

⁹¹ A csehszlovák katonai megszállás ekkor Ung vármegye területének felére terjedt ki, az Ung-folyóig, ezen kívül Ungvár városra. A román megszállás alatt állt a négy történelmi vármegye keleti felében, Máramaros vármegye területének jelentős része.

Salamon Kálmán ügyvéd, utóbbi élére Katkó Gyula nyomdászsegéd került politikai megbízottként.⁹²

Összességében, 1919. április elejére megszerveződtek a tanács hatalom helyi (ideiglenes jellegű)⁹³ végrehajtó szervei, közigazgatása, a vármegyei direktóriumok és ügyosztályaik, amelyeknek a tanácsválasztások megszervezéséig kellett volna működniük. Helyi szinten, a községekben a szociáldemokraták játszottak kulcsszerepet, ők kerültek vezető pozíciókba. A régi közigazgatás vezetőit kis százalékban meghagyták községi és körjegyzőségi szinten.

A direktóriumok létrejöttük első pillanatában szembesültek a közigazgatáshoz értő munkaerő hiányával. Súlyos gondot jelentett a községek éléről 1918 őszén a lakossági erőszak miatt elmenekült jegyzői kar pótlása, mert sok jegyző nem szívesen tért vissza abba a községbe, ahonnan menekülnie kellett.⁹⁴ Őket egy másik községbe igyekezett a tanács hatalom elhelyezni. 1919. március utolsó hetében ennek orvoslására hozzáfogtak a munkahelyét, működési területét elhagyott jegyzői kar összeírásához.⁹⁵

Sok esetben velük pótolták a választásokig⁹⁶ a közigazgatásban jellemző „kádérhiányt”, mivel úgy számoltak, hogy

---

⁹² MNL OL, K 148., 603. f. 2., 22. ő. e., 21a–22. Bereg vármegye direktóriumának jelentése saját tevékenységéről a Forradalmi Kormányzótanácsnak 1919. március 21-e óta eltelt időszakról. 1919. április 9.

⁹³ A direktóriumok működését átmenetinek, ideiglenesnek tekintették a választásokig, majd pedig a tanácsrendszer felállításáig.

⁹⁴ Főleg az 1918 őszén átvonuló erőszakhullám miatt, amelynek a községi jegyzők jelentették az elsődleges célpontjait.

⁹⁵ KTÁL, Fond 245., op. 3., od. zb. 2064., 4–6. 2647/1919. Kaszás Mihály Halmi írnokának járandóságainak megállapítása. 1919. április 15.; MNL OL, K 148., 603. f. 2., 22. ő. e., 22. Bereg vármegye direktóriumának jelentése saját tevékenységéről a Forradalmi Kormányzótanácsnak, az 1919. március 21-e óta eltelt időszakról. 1919. április 9.

⁹⁶ 1919. március 24-én Nagy Ernő Bereg, vármegye alispán-helyettesének táviratban közölte a munkácsi és Munkács környéki községek vezetőivel, hogy maradjanak a hivatalokban és rendeljék alá magukat a direktórium intézkedéseinek. KTÁL, Fond

a tanácsrendszerrel úgylis felszámolják a községi jegyzői kart. Ebben az ideiglenes időszakban a direktóriumok általában egy-egy megbízott kiküldésével alakítottak katonai-, és földműves tanácsokat a községekben, amelyek átvették az ügyvitelt.⁹⁷

Máshol, ahol létezett már munkástanács vagy volt helyi szociáldemokrata pártszervezet, ott azok hoztak létre a katonai- és földműves tanácsokat.⁹⁸

1. táblázat. A Bereg vármegyei direktórium tagjai és ügyosztályai (1919. április 11.)⁹⁹

A Bereg vármegyei direktórium tagjai:	Simon Mózes (elnök) ¹⁰⁰
	Szepesi (Szepessy) László ¹⁰¹
	Décsey Lajos ¹⁰²
A direktórium ügyosztályai:	Ügyosztályvezetők és munkakörük:
Általános igazgatás	Simon Mózes, Szentpétery Endre
Karhatalom vezetője	ifj. Serbán János ¹⁰³
Katonai- és pénzügyigazgatás	Kovács Lajos, Décsey Lajos
Népjóléti igazgatás	Szepesi László, Kovács István (népjólét), Móczár József (tanügy Beregszászban), ¹⁰⁴ Kővári Andor (tanügy Munkácson),

709., op. 1., od. zb. 11., 2a. Nagy Ernő alispán-helyettes távirata Munkács polgármesterének a Bereg vármegyei direktórium létrejöttéről. 1919. március 24.

⁹⁷ MNL OL, K 148., 603. f. 2., 22. ő. e., 21a–22. Bereg vármegye direktóriumának jelentése saját tevékenységéről a Forradalmi Kormányzótanácsnak az 1919. március 21-e óta eltelt időszakról. 1919. április 9.

⁹⁸ Bereg vármegye síkvidéki falvaiban szinte mindenütt így történt. KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 13. Hegedűs József gulácsi község jegyzőjének visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. január 28.

⁹⁹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 2., 2–2a. Bereg vármegye direktóriumának közigazgatási ügyrendje. 1919. április 10.

¹⁰⁰ Ügyvéd.

¹⁰¹ Kőműves segéd.

¹⁰² Volt csendőr.

¹⁰³ Kalapkészítő segéd, frontkatona.

¹⁰⁴ Gimnáziumi tanár.

	Kovács Béla (sajtóügy) ¹⁰⁵
Pénzügyi osztály	Ellmann Ferenc ¹⁰⁶ (Beregszász és vidékének pénzügyi politikai megbízottja)
	Benjamin Gyula ¹⁰⁷ (Munkács és vidékének pénzügyi politikai megbízottja)
Közélelmezési osztály	László Ernő ¹⁰⁸
Sajtóosztály	Szepesi László
Rokkantosztály	Szepesi László
Hadigondozási osztály	Szepesi László
Szocializáló osztály	Schultz Ármin
Gazdasági osztály	Simon Mózes
Közigazgatási osztály	Fábián Zoltán ¹⁰⁹ (a volt alispáni hivatalok ügyvivője)
	Simon Mózes (a volt vármegyei közigazgatási bizottságok ügyvivője)
	Kovács István (fegyelmi, egyesületi, alapítványi, vízjogi, jegyzői, nyugdíjügyek kezelője, és a munkácsi-, szolyvai és alsóvercekei járások ügyvivője)
	Szentpétery Endre (illetőségi, állampolgársági, személyi- és választójogi, kihágási és rendészeti, munkaügyek kezelője)
	Matavovszky Béla (cseléd, munkásügyek, az ipari, kereskedelmi, építkezési ügyek, halászati, vadászati, kivándorlási, útlevél és adó-, illetve vasútügyek kezelője, és a felvidéki és latorcai járások ügyvivője)
	Szabó Dávid (hadikárok, közbirtokossági ügyek)
Főügyész	?

¹⁰⁵ Hírlapszerkesztő.

¹⁰⁶ Beregszászi banktisztviselő.

¹⁰⁷ Kereskedelmi iskola igazgatója.

¹⁰⁸ Terménykereskedő.

¹⁰⁹ Építőmunkás.

	(peres ügyek, nemesi kölcsönügyek, a városok, a Tiszaháti és Mezőkaszonyi járások községi ügyei, a Forradalmi Kormányzótanács rendeleteinek nyilvántartása és végrehajtása)
Főorvos	? (orvosi és közkórházi ügyek)
Irodaigazgató	? (szakkönyvtár kezelése, segéd- és kezelő személyzet személyi ügyei, tűzifaellátás, jogvesztettek és névváltoztatott személyek nyilvántartása, idegen nyelvű iratok kezelése)
Levéltárnok	Cseh Sándor (levéltári, anyakönyvi ügyek)
Pénzügyigazgatóság	(pénzügyek)
Államépítészeti Hivatal	(közlekedési és műszaki ügyek, posta és távírda és telefonügyek)
Tanfelügyelőségek	(tanügyek)
Gazdasági felügyelőségek	(mezőgazdasági és állattenyésztési ügyek)

Sajnos nem rendelkezünk adatokkal minden direktórium összetételéről a nagyfokú iratpusztulás miatt. A szűkös információk ellenére azonban tendenciaszerűen megállapítható, hogy a legtöbb esetben a munkástanácsokban tevékenykedő helyi szociáldemokraták szervezték meg a direktóriumokat. A jelenlegi ismereteink alapján – a beregi és ugoctai direktóriumok összetételére van rálátásunk, illetve Bereg vármegye járási népbiztosaira – a direktóriumokat szinte száz százalékban szociáldemokrata párttagokból álltak, melyet elenyésző arányban volt frontkatonák is kiegészítettek. Kísérletet tettünk arra is, hogy rekonstruáljuk – a rendelkezésre álló források alapján – a Tanácsköztársaság helyi direktóriumait működtetőinek felekezeti és foglalkozási arányait. Ez azonban nehéz feladat, mert a források töredezettsége miatt, nem ismerjük a tanács hatalom helyi működtetőinek teljes számát.

A helyi tanács hatalmat működtetőik eredeti polgári foglalkozása igen változatos képet mutatott: igen gyakran a frontot megjárt, ott szocializálódott fiatal, kiábrándult papnövendékek, ügyvédek, tanárok, banktisztviselők, rabbik, gépészek, autójavítók, szobafestők és könyvkereskedők voltak. A tanács hatalom helyi közigazgatásának kialakításakor meglepő kinevezésekre is sor került. Így lett könyvkereskedő-segédből vöröskatona (Sepsz Ferenc), hangversenyénekesből agitátor (Hoffmann Árpád), gépészből rendőrkapitány (Grósz Sándor), asztalosból (Galgóczi János) és kalapkészítő segédből (Serbán János) karhatalmi parancsnok, kőművesből vármegyei hatáskörrel bíró direktórium tag (Fábián Zoltán). Gyakorta kapott helyet egy-egy direktóriumban fiatal kétkezi munkás, kőműves-vagy kézműiparos-segéd. Szintén csak töredékes információkkal rendelkezünk azzal kapcsolatban, hogy az újonnan kinevezettek milyen politikai nézeteket vallottak. Serbán a kommün bukása után az egyik kihallgatása során például azt nyilatkozta, hogy meggyőződéses szociáldemokrata volt, s kommunista pusztán névleg lett, „*a két párt egyesülése után kényszerűségből, nehogy testvérharc legyen*”.¹¹⁰

A vármegyei direktóriumok március végén, első intézkedéseik között meghatározták a fizetési osztályokat.¹¹¹ A Tanácsköztársaság

---

¹¹⁰ MNL BAZML, VII. 2. b. PTI., 1920–B–1799., I. kötet, 131a. Ifj. Serbán János kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. október 22.

¹¹¹ Három osztályt állítottak fel, melyek közül a legmagasabb, III. kategóriájába (havi 1750 korona, + juttatások) kerültek a Tanácsköztársaság hatalmáért felelős direktórium, karhatalmi vezetők. Őket követték a II. fizetési kategóriába tartozók, a járási és városi politikai megbízottak, a direktórium alá beosztott megyei ügyek népbiztosai (pl. malomügyek, sajtóügyek stb.), akiknek havi fizetése 1500 korona volt. Mindenki más elméletileg az I. fizetési kategóriába lett sorolva (havi 1250 korona). (7. számú dokumentum). KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 62., 1. 59/1919. Bereg vármegye rendelete az állami és közigazgatási hivatalnokok fizetéséről. 1919. március 28. Az I. kategória összegét azonban a gyakorlatban nem tudták biztosítani, legalábbis erre utal, hogy az alacsonyabb közigazgatási szinten dolgozók tömegesen fogalmazták meg panaszukat a direktóriumnak, hogy havi fizetésük 600–700 korona, amiből sem saját, sem pedig családjuk fenntartását nem tudják megoldani. Gallai Pál például

időszakában az illetményeket átlagosan 70%-al, némely szakmáét pedig (főleg a tanárokét) 100%-kal megemelték. Ez csaknem megegyezett az országos arányokkal.¹¹² Ráadásul az április 1-ei direktórium utasítással elérték, hogy az adóhivatalok minden közalkalmazottnak kifizessék az elmaradt segélyeket, fizetéseket.¹¹³

2. táblázat. Néhány példa a tanács hatalom időszakában a különböző beosztásban dolgozók bérjuttatásairól¹¹⁴

Beosztás	Korona/hónap
Írógépkezelő	700 korona alpbér
Lakásrekviráláshoz felvett napidíjas írnok	3 korona/nap, + havi 80 korona segély, +120 korona drágasági segély
Direktórium alkalmazásában lévő sofőr	700 korona alpbér + havonta egy ruha + 40 korona napi díj más vármegye területére való fuvarozásra

---

szociáldemokrata párttag, beregszászi lakos, a város Közélelmezési Hivatalának vezetője levélben kérte a városi vezetést, hogy 600 koronás havi bérét emeljék meg, mert nem elegendő a családja fenntartására. KTÁL, Fond 108., op. 7., od. zb. 109., 6. 399/1920. Beregszász város pénztárnokának levele Beregszász polgármesterének a Tanácsköztársaság időszakában érvényben lévő illetményekről. 1920. január 29. Több járási, községi alkalmazott panaszkodott roppant alacsony havi 700 koronás fizetésükre. KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 192., 1. Gally Pál Beregszász közlelmezési hivatalvezető levele Bereg vármegye közigazgatási népbiztosához fizetésének emeléséről. 1919. március 27.

¹¹² A Tanácsköztársaság idején a bérek átlagosan 100%-ban emelkedtek. Hatos, 2021: 15.

¹¹³ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 15., 11. 4679/1919. Bárdos Ferenc közkórházi alkalmazott családi pótlékának megállapítása. 1919. április 3.

¹¹⁴ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 16., 1. 140/1919. A Beregi direktórium rendelete az újonnan alkalmazásba vett írógépkezelők havi bérének megállapításáról. 1919. április 1. KTÁL, Fond 108., op. 7., od. zb. 109., 6. 399/1920. Beregszász város pénztárnokának levele Beregszász polgármesteréhez a Tanácsköztársaság időszakában érvényben lévő illetményekről. 1920. január 29. KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 7., 5. 3551/1919. Fábrián Zoltán Bereg vármegyei közigazgatási népbiztos levele Szurnyák Istvánhoz állandó napszámoshoz, havi bérének megállapításáról. 1919. március 27. KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 62., 1. 59/1919. Bereg vármegye rendelete az állami és közigazgatási hivatalnokok fizetéséről. 1919. március 28.

A direktórium Közélelmezési Hivatalának vezetője	600 korona alapbér ¹¹⁵
A direktóriumokhoz beosztott detektívek	1500 korona bér
Napszámos	36 korona alapbér, + 25 korona háborús segély, + 50 korona drágasági segély, 640 korona családi pótlék (4 gyerek után)
Direktórium vezetői	1750 korona alapbér, + utazás esetén napi 40 korona
Direktóriumhoz beosztott közigazgatási népbiztos	1750 korona alapbér, + utazás esetén napi 40 korona
Direktóriumhoz beosztott karhatalmi népbiztos	1750 korona alapbér, + utazás esetén napi 40 korona
Városi népbiztos (polgármester)	1500 korona alapbér
Járási népbiztos (járási vezető)	1500 korona alapbér
Vármegyei kisegítő tiszt	120 korona alapbér
Direktóriumhoz felvett díjnok	200 korona alapbér
A munkácsi felsőkereskedelmi iskola tanára ¹¹⁶	300 korona alapbér, + 2 korona korpótlék, + 216 korona háborús segély, + 65 korona lakbérpótlék, + 200 korona családi pótlék
Néhány termék, szolgáltatás ára viszonyítási pontként¹¹⁷	
1 kg burgonya	32–45 fillér
egy mozijegy	1 korona
egy szentmise celebrálása	2 korona 40 fillér

¹¹⁵ A Közélelmezési Hivatalok vezetői levelekben kérték a direktóriumokat, hogy emeljék meg ezt az összeget, mert a megélhetésükhöz nem elegendő. KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 192., 1. Gallay Pál Beregszász közlelmezési hivatalának vezetőjének levele Bereg vármegye közigazgatási népbiztosához fizetésének emeléséről. 1919. március 27.

¹¹⁶ Ez a személy egy négy gyerekes, frontot megjárt tanító volt. KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 79., 7. 2968/1919. Munkács város politikai megbízottjának határozata Rác Lajos munkácsi iskolai tanár illetményének megállapítása ügyében. 1919. április 7.

¹¹⁷ KTÁL, Fond 1552., op. 1., od. zb. 4008., 17. 78/1919. Bereg vármegye direktóriumának rendelete a mozgósínházak működésének korlátozásáról. 1919. március 29.

1 kg só	140 fillér
1 doboz gyufa	28 fillér

Bár az elgondolást szinte mindenki örömmel fogadta, a gyakorlatban azonban nehéz volt megvalósítani, hiszen a Budapestről nehezen érkeztek meg a pénzutasítások, így a tényleges kifizetésekre csak ritkán került sor.¹¹⁸ Miközben a direktóriumok megalakultak, meghatározták a működés pénzügyi kereteit, még nem szűnt meg mindenhol az alispáni, főispáni (kormánybiztosi) ügyintézés, vagyis a régi vármegyei közigazgatás. Bereg vármegyében még március utolsó napjaiban is találkozhatunk azzal, hogy a lakosság Kutkafalvy Miklós főispánt (kormánybiztos) keresi meg ügyes-bajos dolgaival.¹¹⁹ Ez a párhuzamos működése a két közigazgatásnak stratégiai okok miatt fordulhatott elő, a direktóriumok egyszerűen a gyorsabb ügyintézés miatt ideiglenesen használták a bejártatott ügymenetet.

A direktóriumok tevékenysége társadalmi-politikai sokrétű volt, amelyet a továbbiakban röviden a propaganda- és a közellátási intézkedéseiken keresztül fogunk bemutatni.

---

¹¹⁸ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 2., 24. 21.012/1919. Az Országos Hadigondozó Hivatal levele Bereg vármegye alispáni hivatalához Bakó Béla útszámlájának rendezéséről. 1919. április 1.

¹¹⁹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 69., 1–3. Neuwelt Lajos levelezése Kutkafalvy Miklóssal Bereg vármegyei kormánybiztos-főispánnal. 1919. március 22.

A direktóriumok propaganda és agitációs tevékenysége

A lakosság 1919 elején nagyon keveset tudhatott a kommunizmusról. Mezővári községben a Tanácsköztársaság kikiáltásának pillanatában Hegedűs József, aki ezekben a napokban a községben tartózkodott (1921-ben már gulácsi bíró) úgy vélekedett: „*A nép maga a kommunista tanokkal nem volt tisztába*”.¹²⁰ Nem véletlen, hogy azonnal megkezdtek körükben a Tanácsköztársaság népszerűsítését.

A szociáldemokraták által folytatott – tartalma alapján egyértelműen kommunista – agitáció és propaganda¹²¹ már 1919 első napjaiban megjelent Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyékben. 1919 első két hónapjában főleg a földosztás sürgetésére, szövetkezetek létrehozására, a munkástanácsok gyors szervezésére szólítottak fel. 1919. március 21-ét követően továbbra is Budapestről érkeztek agitátorok, illetve a Ruszin Népbiztosság is végzett propagandamunkát. A fővárosi agitátorok kommunista hangulatkeltése, időközben tartalmilag megváltozott, amelynek két fő iránya kapott nagyobb hangsúlyt: a vallásellenes hírverés és a szövetkezetbe tömörítésre való buzdítás. A propagandistáknak azonban más irányú feladataik is voltak: tájékoztatták Budapestet a helyi közállapotokról, illetve segítették és szervezték a helyi szervek kiépülését is.

Az első, budapesti propagandista Hoffmann Árpád szociáldemokrata agitátor volt, aki 1919. március 25-én érkezett meg a területre.¹²² 1919. március 25. és április 2. között agitációs körutat tartott a négy vármegyében, melyről – a többi kiküldöthöz hasonlóan – jelentést

---

¹²⁰ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 13a. Hegedűs József gulácsi község jegyzőjének visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. január 28.

¹²¹ Vallás- és nagybirtokelleni agitáció, amelyben szükség esetén kilátásba helyezték az erőszak alkalmazását is a társadalom átalakítása érdekében.

¹²² Budapesti lakos, eredeti foglalkozása hangversenyénekes.

készített. Hoffmann a Beregszászban létrejött direktóriumot teljesen megbízhatónak tartotta, tagjait „*tisztesleges, becsületes*” [*kommunista – megj. K. Gy.*] személyeknek írta le (10. számú dokumentum).¹²³

A hegyvidéki, többségében ruszinok által lakott területen a legtöbb esetben tolmács segítségével (14. számú dokumentum)¹²⁴ néhol párszáz, olykor viszont két-három ezer ember előtt tartottak beszédeket.¹²⁵ A tolmácsok ugyanakkor nem lehettek elég jók, mert több visszajelzés érkezett arról, hogy a proletárdiktatúráról tartott előadásokat egyszerűen nem értik az emberek.¹²⁶

A Budapestre küldött jelentésekből kirajzolódik, hogy Ilosva, Dolha és Bilke környékén egyáltalán nem voltak munkástanácsok, vagy ha voltak is, azok rossz hatásfokkal működtek.¹²⁷ Az agitátorok megjegyezték és külön kihangsúlyozták a Belügyi Népbiztosságnak, hogy a munkástanácsok tagjai a legtöbb esetben a „*régi rendszer*”, a „*burzsuajok*” egykori jegyzőiből, főszolgabíróiból, befolyásos üzletembereiből jöttek létre.¹²⁸

A legtöbb ruszin faluban a tanári kar önként állt az agitátorok mellé a pártszervezői munkában. A beszédek a kommunizmust népszerűsítették és a hamarosan bekövetkező világforradalomról szóltak. Ugyanakkor nem

---

¹²³ BFL, VII. 18. d. 1920–13–7264. 5. Hoffmann Árpád szociáldemokrata kiküldött jelentése a Magyarországi Szociáldemokrata Párt titkárságának Ruszka Krajna területén tett agitációs körútjáról. 1919. április 4.

¹²⁴ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 20., 135. Muntyán László, ruszin politikai megbízott jelentése a ruszin területeken észlelt közállapotokról. 1919. április 13.

¹²⁵ A magas lakossági részvétel fő oka a társadalom spontán érdeklődése volt egyrészt az ismeretlen kommunizmus irányába, másrészt pedig a földosztással kapcsolatos várakozásai miatt.

¹²⁶ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 20., 135. Muntyán László, ruszin politikai megbízott jelentése a ruszin területeken észlelt közállapotokról. 1919. április 13.

¹²⁷ Ez is bizonyítja, hogy az 1945 utáni szovjet történetírás hibás állítást fogalmaz meg arról, hogy a területen erős pártszervezetek működtek és ők vették át a hatalmat.

¹²⁸ BFL, VII. 18. d. 1920–13–7264. 5a. Hoffmann Árpád szociáldemokrata kiküldött jelentése a Magyarországi Szociáldemokrata Párt titkárságának Ruszka Krajna területén tett agitációs körútjáról. 1919. április 4.

vették figyelembe a helyi lakosság mély vallásosságát és körükben gyakorta nevezték isteni, krisztusi tannak vagy kinyilatkoztatásnak a kommunizmus eszméjét,¹²⁹ miközben nyílt támadást hirdettek a vallásos életmód ellen. Dolhán például Hoffman az egyházi vagyon megszüntetését, a „házasság intézményével szemben a szabad szerelmet dicsőítette” és a hamarosan bekövetkező „népbutító csuhások” vesztét vizionálta.¹³⁰ Mezőváriban a község tanára, Gabrielicht József¹³¹ a templomokat mozinak, húsfüstölőnek és magtárnak szánta.¹³² Márokpapi község református lelkésze, Kallós Tivadar visszaemlékezése szerint a propagandisták hatására a lakosok a „szocializmus alatt valami olyan szabadság, egyenlőség félélt vélték, mely szerint a szegénység jellege sok minden büntetéstől megvéd”.¹³³

Az elmondottaknak gyors, kézzelfogható eredménye lett: egy-egy község lakossága megvonta a papoktól a fizetést, csökkentette a használható földterületet, illetve megtiltotta a párbért¹³⁴ és napszámért. A ruszin parasztok évtizedes sérelmeik orvoslását látták biztosítva az új rendszerben. Azt látták, hogy végre megszabadulhatnak a középkortól létező, igen komoly terhet jelentő párbértől és napszámértől, továbbá végre földhöz és legelőhöz jussanak. A papok ugyanis olykor 10–20 kat. hold (5–10 hektár) földet és erdőt műveltettek, cselédek tartottak,

---

¹²⁹ Uo. 6. Hoffmann Árpád szociáldemokrata kiküldött jelentése a Magyarországi Szociáldemokrata Párt titkárságának Ruszka Krajna területén tett agitációs körútjáról. 1919. április 4.

¹³⁰ BFL, VII. 5. c. 1920–3–8397. 11–16. 8397/1920. Jegyzőkönyv Hoffmann Árpád ellen indított bűnügyben a budapesti büntető királyi törvényszéken tartott főtárgyalásról. 1920. szeptember 14.

¹³¹ A község tanára, a község szociáldemokrata pártjának titkára, a munkástanács elnöke.

¹³² KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 15. Hegedűs József gulácsi község jegyzőjének visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. január 28.

¹³³ Uo. 9. Kallós Tivadar márokpapi református lelkész visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. június 26.

¹³⁴ A katolikus egyházon belül, egyfajta juttatás a hívőktől a lelkésznek. Ez történhetett pénz és élelmiszer formájában is.

ráadásul még a ruszin parasztok ingyen munkaerejét is elvárták.¹³⁵ Bustyaházán például agitátorok által feltüzelt tömeg a papot elüldözte a paplaktól, mondván „*pápista ünnepeket*” a község már nem ünnepel.¹³⁶

Más esetekben a kommunista agitátorok munkahelyek ígéretével igyekeztek elkápráztatni a ruszinokat. Dolhán a környező hegyek kaolin- és szénkitermelésének mielőbbi megkezdését ígérték.¹³⁷

Az agitátorok a földkérdésben addig képviselt álláspontjukat viszont ellentétére változtatták. A kiküldöttek felhagytak a földek szétosztásának sürgetésével, helyette a földek szövetkezetekbe tömörítéséről beszéltek. Mondani sem kell, hogy ez a következetlenség azonnal kiváltotta a ruszinok ellenszenvét, amiről Hoffmann ezt jegyezte fel: „*Azé a föld, aki azt megmunkálja.*¹³⁸ *Azonban mikor rátértem a földek kommunizálására teljesen ellenem fordultak, úgy annyira, hogy a munkástanácsot meg sem tudtam alakítani*”.¹³⁹ Ezzel is magyarázható, hogy ezek után a ruszinok még a legjobb esetben is csak közömbös álláspontra helyezkedtek a Tanácsköztársasággal szemben.

A nagybirtok- és vallásellenes tevékenységet kifejtő budapesti agitátorok mellett a Ruszin Népbiztosság is önálló propagandamunkába kezdett, melynek célja egyrészt az ukrán¹⁴⁰ és román elszakadási agitáció

---

¹³⁵ KTÁL, Fond 151., op. 7., od. zb. 12., 24. Papp Antal görögkatolikus püspök válaszelevele Jeles Kornél tiszaujhelyi paróchushoz a lakosság egyházellenes magatartásával szembeni papi viselkedéséről. 1919. április 9.

¹³⁶ KTÁL, Fond 151., op. 25., od. zb. 2666., 1. Újhelyi Ödön bustyaházai görögkatolikus lelkész levele Papp Antal görögkatolikus püspökhöz a lakosság általi elüldözéséről. 1919. április 2.

¹³⁷ Főleg Dolhán volt erre példa, ahol a környező kaolin- és szénlelőhelyek megnyitásával ígérték munkalehetőséget.

¹³⁸ Ennél a résznél tomboló tapsot kapott Hoffmann.

¹³⁹ BFL, VII. 18. d. 1920–13–7264. 6. Hoffmann Árpád szociáldemokrata kiküldött jelentése a Magyarországi Szociáldemokrata Párt titkárságának Ruszka Krajna területén tett agitációs körútjáról. 1919. április 4.

¹⁴⁰ Az ukrán elszakadási agitáció a ruszinok körében elvéve, de tapasztalható volt a Tanácsköztársaság időszakában is. 1919. április 8-án például Husztbaranyán tartott templombúcsún, a búcsúra Bereg és Ugocsa vármegye síkvidéki részéből érkező hívőket Stanislavból (ma Ivano-Frankivszk) származó röpiratokon az Ukrán

hatástalanítása, másrészt pedig a lakosság megnyerése volt, melyre összesen 200 ezer korona összeget bocsátottak a munkácsi kormányzóság részére.¹⁴¹ A propagandamunka céljairól szóló elveit Stefán Ágoston ruszin népbiztos 1919. április 4-én küldte meg Kaminszky Józsefnek, a munkácsi Ruszin Kormányzóság politikai megbízottjának. Ebben leírta, hogy a ruszin járásokba kiküldött agitátorok főleg a proletárdiktatúra jelentőségéről, az állam új szociális berendezkedéséről tartsanak előadásokat és szervezzék meg a katona-, paraszt- és munkástanácsokat. Külön kiemelte, hogy azt hangoztassák – jelentősen eltérve a kommunista, állami propagandától –, hogy a mezőgazdasági földeket nem fogják elkobozni, s arra is felhívta a figyelmet, hogy vallásos érületében senkit se bántsanak meg.¹⁴²

Az utóbbira Stefán külön hangsúlyt fektetett, mert az agitátorok nagy része ateista volt. Szigorú utasításban fogalmazta meg azt is és tette egyúttal az agitátorok fő feladatává, hogy rokonszenvenné kell tenni a ruszinok számára a ruszka krajnai autonómia gondolatát.¹⁴³ Stefán a továbbiakban is nagy figyelemmel kísérte a propagandisták működését és április folyamán többször is figyelmeztette őket feladataikra.¹⁴⁴

Népköztársasággal való egyesülésre buzdítottak. KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 9., 20. A királyházi vörösőrség távirata Kaminszky József ruszin kormányzói politikai megbízottnak ukrán agitációról. 1919. április 11.; 1919. április 19-én Kaminszky József a Ruszin Népbiztosság politikai megbízottjának jelentették Királyháza környékéről, hogy több templombúcsúban is ukrán elszakadásra buzdító röplapokat terjesztenek. Uo. 26. Stefán Ágoston ruszin népbiztos távirata Kaminszky József a Ruszin Népbiztosság politikai megbízottjának a Máramarosban tapasztalható ukrán agitációról. 1919. április 19.

¹⁴¹ Szakál, 2018: 41.

¹⁴² KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 29., 63. 856/1919. Kaminszky József levele a közigazgatásnak az elvégzendő propaganda tartalmáról. 1919. április 4.

¹⁴³ Szakál, 2018: 42.

¹⁴⁴ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 47., 8–9. 1071/1919. Stefán Ágoston távirata a Ruszin Népbiztosság munkácsi kirendeltségéhez a közigazgatási beosztásról és a legfontosabb feladatokról. 1919. április (pontos keltezés hiányzik).

A Ruszin Népbiztosság szolgálatában álló agitátorok közül¹⁴⁵ Csehi Gyula¹⁴⁶ és Neumann József¹⁴⁷ végezte a munkáját a legnagyobb vehemenciával. Ők már 1919. március 21-e előtt is a Ruszka Krajna Minisztérium által kiállított igazolvánnyal rendelkeztek, hivatásos szociáldemokrata agitátorok voltak, majd a fordulat után a Ruszin Népbiztosságtól azt az utasítást kapták, hogy a tevékenységüket a proletárdiktatúra szellemében végezzék tovább.¹⁴⁸ Csehi Gyula Csapon, Bátyúban, Beregszászban, Neumann József pedig a hegyvidéki, nemzetiségi területeken propagálta a kommunista eszmét és a világforradalmat.¹⁴⁹

Az alsóvereckei járásban, főleg Volócon,¹⁵⁰ Danczinger József és Csehi Gyula közösen tartottak hasonló témában előadásokat.¹⁵¹ Danczinger március utolsó napjaiban Bereg vármegye síkvidéki részén nagybirtok- és a vallásellenes propagandamunkát látott el, a Beregdaróc és Beregdéda községekben tartott beszédeit „*Le a nagybirtokkal! Le az urakkal, a papokkal!*” szólamokkal zárta.¹⁵²

---

¹⁴⁵ A proletárdiktatúra mind az elméleti, mind pedig a propagandamunkájában lebecsülte a nemzetiségi kérdés fontosságát. Kővágó, 1979: 172. Ennek talán az lehetett az oka, hogy Kárpátalja lakosságát a szociális, gazdasági problémák jobban foglalkoztatták, mint a például a szabad nyelvhasználat.

¹⁴⁶ Csehi Gyula beregkövesdi születésű, görögkatolikus papnövendék. Teológiát tanult, majd az első világháborúban honvéd hadnagy. Hadifogságba került, ahol megkínózták. Elmondása szerint 26 helyen törték el, illetve vágták fel a koponyáját és az arcát. BFL, VII. 18. d. 1919–13–0821. 5. Kövesdi Csehi Gyulának a kispesti rendőrkapitányságon készült kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. augusztus 15.

¹⁴⁷ Neumann József Keszthelyen született 1892-ben.

¹⁴⁸ BFL, VII. 5. c. 1920–2963. 12a. Nyomozati jelentés Csehi Gyula ellen tett feljelentés ügyében. 1919. szeptember 3.

¹⁴⁹ Uo. 15–15a. Nyomozati jelentés Csehi Gyula ellen tett feljelentés ügyében. 1919. szeptember 3.

¹⁵⁰ Fűrészüzemekben.

¹⁵¹ BFL, VII. 5. c. 1920–2963. 12a. Nyomozati jelentés Csehi Gyula ellen tett feljelentés ügyében. 1919. szeptember 3. Uo. 30a. A budapesti államügyészség által készített jegyzőkönyv Steinberger Emil és Csehi Gyula ellen indított bűnügyben. 1919. október 22.

¹⁵² Danczinger József nyíltan támadta a vallást. A lakosság előtt megkérdőjelezte a vallás szükségességét, mondván, „*Nem kell a másvilág, ha ezen a világon nyomorgunk.*”

Olykor a hatékonyabb agitáció kedvéért – általában közvetlenül az április 7-i választás előtt – egy-egy direktórium vezetői tag is megjelent a községekben. Április első napjaiban Mezővári községben a Bereg vármegyei direktórium egyik befolyásos tagja, Szepesi László szereplése jól mutatja, hogy a helyi vezetők mennyire nem voltak tisztában a lakosság valódi problémáival: *„A választás¹⁵³ alatt az elnököt incidens érte. Ugyanis az asszonyok meghallva a közös konyha, a közös földtulajdon és a gyermekek elvételéről szóló fejtegetéseit az elnököt, a választási helyiségben kérdőre vonták s csak az ott lévő vöröskatonák mentették meg a tetteges bántalmazástól”* – jegyezte fel Hegedűs József, gulácsi jegyző később visszaemlékezésében.¹⁵⁴

Hasonló jelenetek játszódtak le Danczinger Beregdaróc környékén megtartott beszédei után is, ahol egyszer a földek szétosztását, máskor a földek közös tulajdonba vételét vagy éppen a hittan eltörlését hangoztatta.¹⁵⁵

Az erőszak nélkül, békés úton létrejött közigazgatás nem tudott tartós rokonszenvet kialakítani a Tanácsköztársaság iránt, sem a ruszin, sem pedig a magyar többségű területeken. Az előbbin azért nem, mert képtelen volt ellensúlyozni az ukrán agitációt, ráadásul az 1918 ősze óta hitegetett lakosság türelme is elfogyott, amikor szövetkezeti gazdaságokról hallott. Beregdaróc község református tanítója, Kiss Ferenc így összegezte a lakosság kiábrándultságát a kommunista agitátorok szereplése után: *„Különben is a lakosság legnagyobb része nem tudott megbarátkozni a kommunizmus eszméjével. Ha örült is annak, hogy ingyen földet és legelőt ígértek neki, de már abba nem tudott belenyugodni, hogy az ő saját birtokán,*

KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 13a. Hegedűs József gulácsi község jegyzőjének visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. január 28.

¹⁵³ A választás napján tartott beszédet.

¹⁵⁴ Uo. 14a. Hegedűs József, gulácsi község jegyzőjének visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. január 28.

¹⁵⁵ Uo. 42a. A beregdaróci Kozák Elek görögkatolikus tanító visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. február 10.

*melyet szüleitől örökölt, vagy saját pénzén szerzett magának, azon mással osztózzék meg. [...] Azzal sem tudott megbarátkozni, hogy a földet közösen műveljék s annak termésén közösen osztózkodjanak. Hát a dologkerülőknek, az ingyenélőknek is mi dolgozzunk – szóltak egymás közl’.*¹⁵⁶

Hasonló helyzetet jegyzett fel e község görögkatolikus papja, Kozák Elek is: „*Mihelyst a közös munkáról és a termények összehordásáról volt szó azonnal nemtetszését nyilvánította a nép, s ha a józanabb gondolkodásúak le nem intik a hevesebb részüket, talán a szónokot meg is lincselik*”.¹⁵⁷ Április második felében pedig a lakosság a tettek mezejére lépett hozzáfogott az önkényes földfoglaláshoz, miközben a Tanácsköztársaság hatalma folyamatosan megszűnt a négy vármegyében.

*Közellátás, rekvirálás,*¹⁵⁸ *szociálpolitika*

A Tanácsköztársaság a világháborút követő válságos gazdasági, politikai és társadalmi helyzetre adott válaszként, a magántulajdonon alapuló polgári, demokratikus rend megdöntését és a kollektív társadalom

---

¹⁵⁶ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 21a. A beregdaróci Kiss Ferenc, református tanító visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. február 4. Az 1945 utáni történetírás ezeket a forrásokat elhallgatta azzal a céllal, hogy a terület lakosságát homogén, meggyőződéses kommunista, sziklaszilárd munkásöntudatúnak titulálhassa, ami messze áll az igazságtól.)

¹⁵⁷ Uo. 42a. A beregdaróci Kozák Elek görögkatolikus tanító visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. február 10.

¹⁵⁸ Általános értelemben a rekvirálás háborús időszakban a hadsereg és a hadigazdaság szempontjából szükséges anyagok, élelmiszerek, fegyverek felkutatása és térítés ellenében történt átvétele. A szocializálás pedig ingó- és ingatlan vagyon térítés nélküli állami tulajdonba vételét jelentette. A Tanácsköztársaság időszakában e fogalmakat szinte szinonimaként használták. A lakások, lakrészek és egyéb épületek rekvirálása a tulajdonjog korlátozásán alapuló hatósági igénybevételt, a szocializálás pedig a Forradalmi Kormányzótanács X. számú rendeletének alkalmazása esetén anyagi kiegyenlítés nélküli államosítást jelentett. Sajnos az iratpusztulás miatt szinte egyáltalán nem maradt fent forrás arról, hogy a négy vármegyében történtek-e hadügyi, élelmiszerekvirálások, ami alól némileg a lakásszocializálás képez kivétel, amivel e fejezetben is foglalkozom.

megteremtését kínálta fel alternatívaként. Messianisztikus küldetéstudattal rendelkező vezetői a marxista szocializmus nevében, a bolsevik program alapján egy olyan ideális társadalmi berendezkedést kívántak megvalósítani, amelyben a termelőeszközök társadalmi tulajdont képeznek, a fennálló osztálykülönbségek, kiváltságok, politikai és társadalmi egyenlőtlenségek pedig végleg megszűnnek.¹⁵⁹

Mint ahogy a Népköztársaság időszakában, úgy a Tanácsköztársaság idején is rendkívül rossz volt a közellátás helyzete. A központi propaganda sem tudta elfedni a súlyos gondokat, a szerkezeti problémák kezelésére pedig a Tanácsköztársaságnak sem volt jobb ötlete a rekvirálásnál.

Katkó Gyula hirdetménye. Beregszász, 1919. március 27.¹⁶⁰

A közellátás egyébként országos szinten is komoly gondokkal küzdött. Erdélyi Mór közélelmezési népbiztos már március 27-én arra

¹⁵⁹ Magyar, 2014: 99.

¹⁶⁰ KTÁL, Fond 384, op. 1. od. zb. 39.

figyelmeztetett, hogy ha létre is tudnak hozni egy 100 000 fős Vörös Hadsereget, az rögtön további súlyos ellátási gondokhoz fog vezetni.¹⁶¹ A négy történelmi vármegyében szinte mindenben hiány volt. Síkvidéken inkább az ipari és közszükségleti cikkek, a hegyvidéken az élelmiszer is hiánycikknek számított.¹⁶² Március utolsó napjaiban a területre érkező kommunista agitátorok is arról értesítették Budapestet, hogy – főleg a ruszin lakosság által lakott hegyvidéki területeken – általános az élelmiszerhiány.¹⁶³

Mindezt elsősorban az alap- és nyersanyaghiány okozta. Ennek egyik kísérőjelensége, de nem oka volt a Galíciába irányuló csempészet, melyet a kormányzati kommunikáció eltűzött. Már 1919. március 21-e előtti is gyakran meg kellett erősíteni a határrendőrséget katonai különítményekkel, hogy visszaszorítsák az egyre növekvő csempészetet,¹⁶⁴ melyekről sokszor lakossági panaszokból értesültek.¹⁶⁵

A Tanácsköztársaság a közellátási cikkek hiányát a kínálat, a fogyasztás szűkítésével, az áruforgalom korlátozásával kívánta mérsékelni. Először a kereskedések, üzletek nyitvatartási idejének csökkentésével kísérletezett, később pedig azok teljes bezárásával, ami azonban szoros összefüggésben állt az üzletek szocializálásával és leltározásával.

---

¹⁶¹ MNL OL, K 27., 601. f. 1., 3. ó. e., 7. A Forradalmi Kormányzótanács ülése. 1919. március 27.

¹⁶² Lásd előző fejezet, közellátással foglalkozó részét.

¹⁶³ BFL, VII. 18. d. 1920–13–7264. 7. Hoffmann Árpád szociáldemokrata kiküldött jelentése a Magyarországi Szociáldemokrata Párt titkárságának Ruszka Krajna területén tett agitációs körútjáról. 1919. április 4.

¹⁶⁴ Főleg a nyíregyházai 39. hadosztályparancsnokság rendelt ki egységeket a határőrizet javítása céljából és a csempészet megállítása érdekében. KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 9., 17. Stefán Ágoston levele Kutkafalvy Miklós Bereg vármegyei kormánybiztos-főispánnak az élelmiszer- és árucsempészet elleni intézkedésekről. 1919. március 19.

¹⁶⁵ Uo. 18. Kaminszky József ruszin kormányzó-helyettes levele a határrendőr kapitányságra a Galíciába irányuló csempészet elleni intézkedésekről. 1919. március 20.

1919. március 25–27-e között – a Forradalmi Kormányzótanács utasítására – megtiltották a kereskedések vasárnapi nyitva tartását, mely alól csak a patikák, a péküzletek és a cukrászdák voltak kivételek (6. számú dokumentum).¹⁶⁶ Máshol, például Ugocsa vármegye egyes településein 1919. március 30-án minden üzletet bezártak,¹⁶⁷ április közepéig pedig azok egész árukészletét leltározták.¹⁶⁸ Míg a síkvidéki területen csak elvértve zárták be az üzleteket, addig ezzel egy időben a hegyvidéken kivétel nélkül minden kereskedést és korcsmát.¹⁶⁹ Ez elsősorban a készletekkel való takarékoskodást célozta, ám ez épphogy a feketekereskedelmet erősítette. A kereskedések árukészletét lefoglalták – attól függetlenül, hogy bezárták-e az üzletet vagy sem –, s leltárt készítettek.¹⁷⁰ Azoknak a kereskedőknek, akik ideiglenesen tovább működhettek, leltárkönyvet kellett vezetniük a forgalomról (vásárlásról, eladásról), és az üzlet kereskedelméből befolyó összeget a direktórium által felügyelt vármegyei pénztárba kellett befizetniük.¹⁷¹ A bezárt üzletek helyett állami cipő- és ruhaüzletek, valamint üzemek nyitását vették tervbe, 5000 lakosra egyet számítva. Ezt azonban igen későn, 1919. április

---

¹⁶⁶ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 33., 1. Katkó Gyula beregszászi politikai megbízott hirdetménye az üzletek nyitva tartásáról. 1919. március 27.

¹⁶⁷ KTÁL, Fond 66., op. 1., od. zb. 4., 3. Ugocsa vármegye direktóriumának utasítása az üzletek bezárásáról. (keltezés nem ismert).

¹⁶⁸ KTÁL, Fond 672., op. 1., od. zb. 10., 1–3. Farkas Menyhért nagyszőlősi üzletének leltározási jegyzőkönyve. 1919. április 11. A nagyszőlősi Katz és Rosental cég leltározási jegyzőkönyve. 1919. április 11. A nagyszőlősi Klein és Goldberger cégek leltározási jegyzőkönyve. 1919. április 11.

¹⁶⁹ KTÁL, Fond 13., op. 6., od. zb. 8., 8. 360/1919. Misztice körjegyzőjének rendelete a statárium bevezetéséről. 1919. március 28.

¹⁷⁰ Bereg vármegye területén a kereskedők raktárkészleteiben lévő gabona, takarmány lefoglalásában Nagy Ernő egykori Bereg vármegyei alispán helyettes is részt vett. Nagy tett jelentést a beregi direktóriumnak arról, hogy melyik kereskedőnél mennyi takarmány található és javasolta, hogy azokat rekvirálják és osszák szét a rászoruló gazdáknak. KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 69., 1–3. Neuwelt Lajos levelezése Kutkafalvy Miklóssal Bereg vármegyei kormánybiztos-főispánnal. 1919. március 22.

¹⁷¹ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 66. Dercsényi Ferenc visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. március 15.

15-én, az idegen katonai beavatkozása előtt nem sokkal határozták el, amelyet így már nem tudtak megvalósítani.¹⁷²

A zsidó és nem zsidó kereskedések egyaránt szenvedtek a direktóriumok és munkástanácsok önkényétől. Gyakran előfordult, hogy egyszerűen csempészeknek nyilvánították őket, árukészletüket elkobozták, majd eladták a helyi lakosoknak, ezzel töltve fel a munkástanács pénztárját¹⁷³ és „orvosolva” az akut liszthiányt.

A hiánycikkek adás-vételét a direktóriumok szigorúbban felügyelték. Olyan közszükségleti áruk forgalmazását, mint a gyufa vagy a cukor, amelyek teljesen eltűntek a kereskedelemből, a direktóriumok csak állami felügyelettel engedélyezték.¹⁷⁴ Munkácson és a környékbeli falvakban április első napjaiban súlyos méreteket öltött a sóhiány,¹⁷⁵ Budapest pedig a só kiutalása helyett új lelőhelyek feltárását javasolta.¹⁷⁶ Ugyan történt kezdeményezés a drágabártfalvi sóbányák feltárására, de a kitermelés megkezdésére az ellenséges megszállásáig nem került sor.¹⁷⁷

---

¹⁷² KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 87., 15. A budapesti Népruházati Bizottság levele a Bereg vármegyei direktóriumhoz a cipőbőr elosztásának szabályozásáról. 1919. április 15.

¹⁷³ Nagydobronyban például Rosenstein Dávid kereskedőtől 629 kg lisztet koboztak el, azzal az indokkal, hogy csempész. Hatósági vizsgálatot, nyomozást nem alkalmaztak. KTÁL, Fond 722., op. 1., od. zb. 1., 7. 4/1919. A nagydobronyi munkástanács titkárának levele a beregszászi közélelmezési népbiztoshoz az üzletek lisztkészletének lefoglalásáról. 1919. március 21.

¹⁷⁴ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 83., 3. 113/1919. Bereg vármegye közélelmezési hivatalának jelentése Beregszász város közélelmezési Hivatalának a kereskedőknél lévő gyufa és só készletekről. 1919. április 1.

¹⁷⁵ 1919. április 2-án Munkácson a só hiányát 200 mázsa só kiutalásával enyhítették egy időre. A szerencsések, akik só jegyet kaptak havi fél kilót vásárolhattak. Uo. 3. 113/1919. Bereg vármegye közélelmezési hivatalának jelentése Beregszász város közélelmezési Hivatalának a kereskedőknél lévő gyufa és só készletekről. 1919. április 1.

¹⁷⁶ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 83., 9. 5694/1919. A budapesti Sóelosztó Bizottság utasítása Bereg vármegye Közélelmezési Hivatalának a sóellátásról. 1919. április 9.

¹⁷⁷ Uo. 7. 1667/1919. A munkácsi járási főszolgabíró levele Bereg vármegye Közélelmezési Hivatalának új sólelőhelyek feltárásáról. 1919. április 2.

Búza- és kukoricalisztból a hegyvidéki területek a síkvidéki közigazgatásra voltak utalva, amely azonban csak egyre ritkábban tudták ezeket az alapvető élelmiszereket célba juttatni a március végétől súlyossá váló szénhiány és így a vasúti közlekedés lelassulása miatt.¹⁷⁸ Április végére a helyzet kritikussá vált, ekkor már csak a központilag megállapított lisztszükséglet 60%-át tudták a ruszinok által többségében lakott hegyvidéki területeknek biztosítani.¹⁷⁹ A szállítási gondok a vetőmag eljuttatását is nehezítették a hegyvidéki járásokba.¹⁸⁰ Ráadásul az is előfordult, hogy az áthaladó, lisztet szállító vonatokat az egyik direktórium a másik elől lefoglalta. Így történt április 7-én, Csapon, ahol az ungi vármegyei direktórium egyszerűen rekvirálta a vasútállomáson áthaladó, a beregi vármegyei direktóriumnak kiutalt két vagon lisztet. A kiesés miatt így komoly lisztellátási problémák jelentkeztek a városban.¹⁸¹

---

¹⁷⁸ *Vörös Újság*, 1919. március 27., 2.

¹⁷⁹ Egy példa. A Latorcai járásban 30 000 fő szenvedett a liszthiánytól. Közülük csak 15 568 fő számára volt elegendő lisztje a közigazgatásnak. KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 79., 3. A Latorcai járás politikai megbízottjának távirata Bereg vármegye direktóriumához. 1919. április 16.

¹⁸⁰ 1919. április 9-én Ung vármegye gazdasági felügyelője utasította a hegyvidéki kirendeltséget Munkácson, hogy oldja meg a szállítási gondokat és szállítsa Szolyvára a 200 mázsa tavaszi vetőmagot a hegyvidéki terület (ellenség által megszállt területekre is) vetési munkálataihoz. A vetőmag megérkezett azok azonban a raktárakban maradtak. 1919. május végén e vetőmagkészletből a román és csehszlovák katonaság is több 10 mázsát foglalt le. A hegyvidéki lakosság között végül a 200 mázsából 75 mázsát osztott ki a csehszlovák közigazgatás 1919 decemberéig. KTÁL, Fond 772., op. 3., od. zb. 1783., 12–20. Ung vármegye gazdasági felügyelőjének levelezése a Földművelésügyi Minisztérium Hegyvidéki Kirendeltségével. 1919. április.

¹⁸¹ KTÁL, Fond 722., op. 1., od. zb. 1., 8. 224/1919. Bereg vármegye közlélményezési politikai megbízottjának távirata a csapi munkástanácshoz a lisztellátás akadályairól. 1919. április 7.

Felhívás.

Beregvármegye Közélémezési Népbiztosa 10.000 koronát utalványozott Beregszász város legszegényebb lakosai részére hogy lisztjét olcsóbbá tegye.

Tekintettel az összeg esekély voltára a szóban levő 10.000 koronát fenti célra Beregszász város hadirokkantjainak, hadiözvegyeinek és hadiárvainak adományozom.

Felhivom ennél fogva a város hadiözvegyeit és hadirokkantjait, hogy hadiözvegyi és hadirokkanti minőségét igazoló okmányaikkal és élelmezési jegyeikkel összeírás végett f. hó 29-én és 30-án d. e. 9-től 12-ig, d. u. 3-tól 5 óráig jelentkezzenek a vármegyeház földszintjének 18. sz. szobájában levő „Hadirokkantak, hadiözvegyek és hadiárva országos szövetsége“ helyi csoportja irodájában.

Fenti határidőnél később jelentkezők kedvezményben nem fognak részesülni.

Beregszász, 1919. március hó 27-én.

Katkó Gyula,
városi népbiztos.

Nyomatott Balogh Tamás gyorsajtóján, Beregszász.

Katkó Gyula felhívása. Beregszász, 1919. március 27.¹⁸²

A helyi direktóriumok a lakosság közellátásának katasztrofális helyzetét három módon törekedtek orvosolni: előírták a mezőgazdasági termelés folytonosságát, rekviráltak,¹⁸³ illetve a készletek felhalmozását sürgették. Az előbbivel kapcsolatban már március végén kidoboltatták, hogy aki mulasztás vagy hanyagság miatt nem végzi el az időszerű mezei

¹⁸² KTÁL, Fond 384, op. 1. od. zb. 39., 2.

¹⁸³ Sajnos arról nem tesznek említést a források, hogy a rekvirálás során történt-e anyagi kompenzáció.

munkálatokat a saját, illetve az államtól bérelt földjén, azt vagyonekhozásra fogják ítélni.¹⁸⁴

A közellátás biztosításában azonban a legfontosabb szerepet a rekvirálás elrendelése töltötte be. A lefoglalt élelmiszert azonnal vasúton Budapestre szállították, ami április első napjaitól fogva gyakran okozott feszült helyzetet az azt végrehajtó vármegyei direktóriumok és a közellátást működtető városok munkástanácsa között. A beregi direktórium és Munkács munkástanácsa között is állandó vitákat eredményezett, hogy utóbbi egyszerűen megállította a Budapestre irányuló szerelvényeket. A feszült helyzet a két szerv között április közepéig megmaradt,¹⁸⁵ mire április utolsó napjaiban a beregi direktórium forradalmi törvényszéki eljárással fenyegette meg a munkácsi munkástanácsot.¹⁸⁶

Április második felében a vármegyei direktóriumok egyre nehezebben tudták végrehajtani az elszállításokat a helyi közigazgatással. A közellátással kapcsolatban olykor a budapesti és a helyi közélelmezési alosztály is más-más elképzelésekkel rendelkezett. Április 8-án Beregszászban a vármegyei Központi Takarékpénztár terményraktárainak leltározását kezdte meg a vármegyei direktórium beosztása alatt működő közélelmezési népbiztosa. Azonban a leltározás után a terményt Budapestre akarták szállítani, holott azt a közélelmezési népbiztos elsősorban a helyi szükségletekre akart fordítani. Bürokratikus huzavona miatt a leltározási folyamatok két napra teljesen leálltak.

---

¹⁸⁴ KTÁL, Fond 722., op. 4., od. zb. 12., 2. Bereg vármegye direktóriumának rendelete a Hegyvidéki Kirendeltségnek a mezőgazdasági munkálatok azonnali végrehajtásáról. 1919. március 26.

¹⁸⁵ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 3., 1–2. Bereg vármegye közélelmezési politikai megbízottjának távirata a vármegye sajtóügyi politikai megbízottjához a Budapestre történő élelmiszerszállításokról. (pontos keltezés nem ismert).

¹⁸⁶ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 36., 1. A budapesti vasúti direktórium távirata Munkács város munkástanácsához a tanács vasúti szállításokba történő jogtalan beavatkozása miatt. 1919. április 11.

A termény szétosztására nem került sor, mert a leltározás is csak április utolsó hetén ért véget.¹⁸⁷

Egy nagyobb visszhangot kiváltó konfliktus a nagykaposi járási népbiztosa és a hozzá tartozó községek munkás-, paraszt-, illetve katonatanácsa között robbant ki. Utóbbiak ugyanis megtiltották a lefoglalt élelmiszer (tej, vaj, tojás, szárnyas vágott állatok) elszállítását a községekből.¹⁸⁸

A rekvirálás szinte mindenre kiterjedt. Legelőször – már március 26-án – a szesz összegyűjtését kezdték meg. Ennek összegyűjtése során a direktóriumok kijelentették, hogy saját célra szeszt, pálinkát főzhet a lakosság, de csak kizárólag burgonyából, minden másból, főleg szőlőből és gyümölcsből nem. 1919. április 19-én azonban ezt is megtiltották, ami a ruszin lakosság körében nagy felháborodást váltott ki, panaszkodtak Kaminszky Józsefnek, a munkácsi politikai biztosnak, hogy „*aggodalommal néz a község a jövőbe*”.¹⁸⁹ A hegyvidéki területen ezzel egy időben szigorúan betiltották az alkohol árusítását és a részegeskedést.¹⁹⁰ A szabályszegőkre akár egy évig terjedő fogház-, vagy 10 000 korona pénzbüntetést is

---

¹⁸⁷ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 80., 2–2a. 234/1919. Bereg vármegye Közélelmezési Hivatalának levele a pénzügyi népbiztoshoz a lakosság közellátásáról, az állami készletek szétosztásáról. 1919. április 8. A leltározási munkálatokat Szikszai Aladár végezte Beregszászban. Uo. 9. 5268/1919. A Beregmegyei Központi Takarékpénztár Részvénytársaság levele Bereg vármegye direktóriumához a részvénytársaság kezelésében lévő árukészletek felhasználásáról. 1919. április 15.

¹⁸⁸ KTÁL, Fond 172., op. 1., od. zb. 2357., 1–3. 317/1919. Ung vármegye alispán-helyettesének levele valamennyi járási politikai megbízotthoz az élelmiszer elszállításának betiltásáról. 1919. április 9. A Nagykaposi járási főszolgabíró utasítása a községekben megalakult munkás-, katona- és földműves tanácsoknak az élelmiszerelszállítások akadályozásának betiltásáról. 1919. április 13.

¹⁸⁹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 71., 3. 24/1919. Bereg vármegye direktóriumának rendelete a szeszfogyasztás betiltásáról. 1919. március 26. KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 20., 144. Rádik László Árdánháza néptanácsi elnökének levele Munkács munkástanácsának a pálinkafőzés betiltásának lakossági fogadtatásáról. 1919. április 19.

¹⁹⁰ KTÁL, Fond 13., op. 6., od. zb. 8., 8. 360/1919. Misztice körjegyzőjének rendelete a statárium bevezetéséről. 1919. március 28.

kiróhattak.¹⁹¹ Sem az egyházi szertartásokhoz, sem pedig a közeledő húsvéti ünnepekre való tekintettel nem osztottak bort a lakosságnak, így azt a feketepiacról kellett beszerezniük.¹⁹² Szeszt még a patikák sem tarthattak, pedig az a fertőtlenítésekhez nélkülözhetetlen, sőt előírás volt.¹⁹³ A szigorú korlátozás ellenére történtek kihágások, így a közigazgatásnak még április 25-én is emlékeztetnie kellett az arról megfeledkezni látszó lakosságot, hogy alkoholtilalom van érvényben.¹⁹⁴

A rekvirálások a polgárságot sem kímélték, akiktől fehérműt, cipőt és ruhát vettek el.¹⁹⁵ Míg cipőket gyakran a cipészek kirakatából foglaltak le, és jegyre azonnal kiosztották a lakosságnak maximális áron,¹⁹⁶ addig ruhákat, április 20–25. között – az utasítás szerint „*teljes eréllyel és a legnagyobb gyorsasággal*” – főleg a hadsereg részére rekviráltak.¹⁹⁷ A kezdeti időszakban a lakosság is „rekvirálásra” ragadtatta magát, ezért március utolsó napjaiban a Bereg vármegyei direktórium – a Földművelésügyi Népbiztosság utasítására – figyelmeztetést adott ki, hogy senki nem

---

¹⁹¹ KTÁL, Fond 172., op. 1., od. zb. 2320., 1. Az Ung vármegyei direktórium hirdménye a fegyverviselésről, szesztilalomról és az ellenforradalmi megmozdulásokról. 1919. március 24.

¹⁹² MNL OL., K 148., 603. f. 2., 24. ó. e., 301. Telefonjelentés Munkácsról a Belügyi Népbiztosságra a szesztilalomról. (pontos keltezés nincs megemlítve).

¹⁹³ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 56., 1. 57/1919. A szolyvai járási népjóléti megbízott levele a munkácsi munkástanácsnak szesz sürgős kiutalása érdekében. 1919. április 14.

¹⁹⁴ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 42., 2a. Ilosva járás politikai megbízottjának távirata Bereg vármegye direktóriumának a fegyverek összegyűjtéséről és a szesztilalom elrendeléséről. 1919. április 25.

¹⁹⁵ MNL OL., K 46., 605. f. II., 17. ó. e., 3. Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4.

¹⁹⁶ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 87., 3–3a. 453/1919. A mezőkaszonyi járási politikai megbízott jelentése Bereg vármegye közigazgatási politikai megbízottjának bőrkészlet lefoglalásáról. 1919. április 6.

¹⁹⁷ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 44., 3. A hadügyi népbiztos távirata Bereg vármegye direktóriumának a katonák ruhával és felszereléssel való ellátásáról. 1919. április 15.

rekvirálhat önhatalmúlag sem élelmiszert, sem pedig terményt, mert erre csak a hatósági igazolvánnyal ellátott személyeknek van joga.¹⁹⁸

Április elején megindult a mezőgazdasági termények kényszerbeszolgáltatása a falvakban. Az erről szóló kimutatások április 12-ig érkeztek meg a járási népbiztosokhoz. Ők határozták meg a „fölösleget” és a rekvirálható mennyiséget.¹⁹⁹ A begyűjtés sokszor meggondolatlanul történt, mivel a méntelepi lovak ellátása céljából a falvak búza, árpa vagy rozs vetőmagkészletét²⁰⁰ is lefoglalták.²⁰¹ A gabonaelkobzás április 8-tól felgyorsult és területileg is nagyobb vidéket fedett le. Munkácstól Nagyszőlősig folyt a begyűjtés, melynek végén a vármegyei közélélmezési népbiztosok maximális áron (a hatóságilag meghatározott legdrágább ár) adták el azt a helyi lakosságnak, főleg a rászorulóknak.²⁰² Egy-egy községben olyan „alapos” munkát végeztek, hogy a lakosságot éhínség fenyegette.²⁰³ Eközben községenként 40-50 darab szarvasmarhát is rekviráltak, legelőször napi 15-20 darabot Bereg

---

¹⁹⁸ KTÁL, Fond 722., op. 1., od. zb. 3., 1. 55/1919. Bereg vármegye direktóriumának rendelete a jogtalan rekvirálások megszüntetésére. 1919. március 28.

¹⁹⁹ KTÁL, Fond 722., op. 1., od. zb. 1., 12. 455/1919. A Tiszaháti járás politikai megbízottjának jelentése Beregdó községben végrehajtott gabonarekvirálásról. 1919. április 12.

²⁰⁰ Sok helyen késtek a tavaszi mezőgazdasági munkák, amiben szerepe volt a földosztásnak is. A lakosság sok helyen a tavaszi vetéssel sem végzett, így a gabonarekvirálások az önellátást tették kérdésessé.

²⁰¹ A Beregszász melletti Beregdéda község gazdájától egy nap leforgása alatt 24 mázsa gabonát (ennek 50%-a vetőmag) foglaltak le. Uo. 5. 110/1919. A Tiszaháti járás főszolgabírójának jelentése Bereg vármegye közélélmezési népbiztosának Beregdéda községben rekvirált gabona mennyiségéről. 1919. március 29.

²⁰² KTÁL, Fond 722., op. 1., od. zb. 1., 4–6. 110/1919. A Tiszaháti járás főszolgabírójának jelentése Bereg vármegye közélélmezési népbiztosának Beregdéda községben rekvirált gabona mennyiségéről. 1919. március 29. Munkácsi járási politikai megbízott távirata Bereg vármegye direktóriumának a Pósházán gabonarekvirálásról. 1919. április 8.

²⁰³ Beregdó községben egy nap leforgása alatt 1919. április 9-én kilenc gazdától 1,4 tonna búzát, 2 mázsa rozst rekviráltak, mint „fölösleget”. A rekvirálást végző személy saját maga jelentette a vármegye közélélmezési népbiztosának, hogy ha tovább folytatják a rekvirálást, akkor a lakosság éhezni fog az aratásig. KTÁL, Fond 722., op. 1., od. zb. 3., 7. 17/1919. Beregdardó község rekvirálási jegyzéke. 1919. április 9.

vármegye síkvidéki részén Tarpa, Beregsurány, Márokitanya környékéről, amelyeket Beregszászba szállítottak. Ezeket a rekvirálásokat Szikszai Aladár vezette személyesen. Április első napjaiban az ide szállított szarvasmarhák takarmányozására a Beregszász környéki falvakból több szekér szénát is elkoboztak. Szikszai engedélye alapján, szükség esetén karhatalmat is igénybe lehetett venni az állatok elhajtásához.²⁰⁴

A Bereg vármegyei direktórium 1919. április 15–18. között Tiszacsoma, Makkosjánosi és Macsola községekben tömeges gabona- és állatrekvirálást tartott.²⁰⁵ A fokozott szarvasmarha rekvirálással, de főleg a jószágok elszállításával a Tanácsköztársaság hamar kivívta a helyi húsiparosok haragját, sőt még a Vörös Őrség ellátásában is gondokat okozott. Április 7-én Beregszász városi és vidéki húsiparosai a vármegyei direktórium közlélmzési politikai népbiztosának az elnökletével elégedetlenségüknek hangot adva levelet fogalmaztak meg a Földművelésügyi Népbiztosnak. Ebben kérték, hogy azonnal állítsák le az állatok Budapestre szállítását, mert így is nagyon nagy hiány van belőle.²⁰⁶ A válasz nem a Földművelésügyi Népbiztosságtól érkezett, hanem Landler belügyi népbiztostól, aki így reagált a problémára: *„Senki ne merészelje a Budapestre való szállításokat megakadályozni. A direktóriumnak kötelessége, hogy a Budapestre való szállítást minden tőle telhető eszközzel elősegítse az összes helyi direktóriumnak ilyen irányú utasítást adjanak. Aki ezt a parancsot megszegi azonnal forradalmi törvényszék elé állíttatnak”*.²⁰⁷

---

²⁰⁴ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 81., 1–3. Szikszai Aladár jelentése a Beregsurányban és Márokpapiban végrehajtott állatrekvirálásról. 1919. március 30.

²⁰⁵ Uo. 1. 598/1919. Uhrinyák Lajos beregszászi munkástanácsagnak a választások miatt tartott népgyűlésekre és lakásrekvirálásokra történt kiutazásainak útszámlája. 1919. április 26.

²⁰⁶ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 81., 9–9a. 220/1919. Bereg vármegye közlélmzési politikai megbízottjának távirata a beregszászi és Beregszász vidéki húsiparosok tanácskozásáról. 1919. április 7.

²⁰⁷ Még 1919. április utolsó napjaiban is érkeztek hasonlóak. KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 81., 11. 450/1919. A belügyi népbiztos rendelete a Budapestre irányuló élelmiszerszállítások megakadályozásának szigorú megtiltásáról. 1919. április 12.

A Tanácsköztársaság utolsó napjaiban elviselhetetlen lett a hús- és zsírhány Beregszászon és Munkácson. Ennek orvoslására Beregszász állatorvosa egy haladó,²⁰⁸ de a kor viszonyai között megvalósíthatatlan²⁰⁹ ötlettel ált elő. A város hús- és zsírellátásának biztosítására sertéshizlaldák építését javasolta 1919. április 15-én, melynek ötletét a román megszállás elsodorta.²¹⁰ Ehhez hasonlóan a román megszállás hiúsította meg az április utolsó napjaiban Beregszász politikai megbízottjának (polgármester) Katkó Gyulának azt a rendelkezését is, amelyben elrendelte a város összes lovának rekvirálását a Vörös Hadsereg részére.²¹¹ A falusi gazdák készleteinek lefoglalásával párhuzamosan megkezdődött a malmok, illetve az azokban lévő őrlésre beszállított lakossági gabona lefoglalása is.²¹² Mindezek a Tanácsköztársaság fennállása alatt országszerte jellemzőek voltak.²¹³

A rekvirált termékek felhasználásával kapcsolatban az élelmiszerkészletek sorsáról is rendelkezünk információkkal. Mindennek szociálpolitikai célja volt, a városi lakosságot kívánták ellátni. A direktóriumok közlélmézési biztosai a begyűjtött lisztet és burgonyát azzal a megkötéssel utalták ki a városi politikai biztosoknak, hogy csak a

---

²⁰⁸ Mivel nagyipari méretek között képzelte el egy város húsellátását, szemben a falusi külterjes állattartással.

²⁰⁹ Tőke és építőanyaghiány miatt.

²¹⁰ KTÁL, Fond 14., op. 2., od. zb. 101., 1. 1994/1919. Munkács város rendőrkapitányi hivatalának levele Bereg vármegye alispánjához marhahús kiutalásáról.

²¹¹ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 21., 1. Katkó Gyula levele a kassai katonai kerületi parancsnoksághoz Beregszász összes lovának rekvirálásáról. 1919. április 15.

²¹² Április első napjaiban foglalják le a Weisz- és Neuwelt malmokat, készletükkel együtt. KTÁL, Fond 722., op. 1., od. zb. 4., 1–7. 58/1919. Beregszász város közlélmézési politikai megbízottjának felszólítása a város Weisz malmának, gabonakészletének bejelentéséről. 1919. március 31. 60/1919. Beregszász város közlélmézési politikai megbízottjának felszólítása a város Neuwelt malmának, gabonakészletének bejelentéséről. 1919. március 31. 62/1919. Beregszász város közlélmézési politikai megbízottjának felszólítása a város Weisz malmának, gabonakészlet azonnali megőrlésére. 1919. március 31. 75/1919. Bereg vármegye közlélmézési politikai megbízottjának utasítása a beregszászi Neuwelt malomnak a beszállított gabona azonnali őrléséről. 1919. április 1.

²¹³ Hatos, 2021: 413.

valóban rászorulók között osszák szét 50%-os árkedvezménnyel. Ez azonban nem mindig valósult meg, hisz a hegyvidéki területen ilyen kedvezményes vagy ingyenes élelmiszerosztás – egy eset kivételével²¹⁴ – nem fordult elő.

A ruszinok körében ezért nagy volt az elkeseredés, amiről Muntyán László, ruszin politikus így írt a csapi direktóriumnak: „*Az élelmiszer hiányában nagy az elkeseredés a nép között már annál is inkább, mivel az elöljárók folytonos ígéreteire csak nem érkezett liszt. [...] A lakosság cseh hívásra és agitációs szavak folytán átment Perecsenybe²¹⁵ lisztért és egyéb élelmi cikkért. [...] A nép arra hivatkozott, hogy ők teljesen magukra vannak hagyatva, róluk senki sem gondoskodik, élelmiszerük egyáltalán nincs és kényszerhelyzetből kifolyólag és minden rossz gondolat nélkül mentek át Perecsenybe*”.²¹⁶

Beregszász és Munkács egyre inkább privilegizált helyzetbe került az élelemelosztás tekintetében. Előbbiben például 1919. március 31-től április 3-ig volt lehetősége a szegénységben élő lakosságnak, hogy kedvezményes áru burgonyajegyet kapjon,²¹⁷ április 15-től április 25-ig pedig ingyenes lisztutalványokat osztottak szét a vármegyeházán.²¹⁸ A kedvezményes, illetve ingyenes élelmiszerjuttatások célpontjai – munkásság híján – főleg a hadiözvegyek és a hadirokkantak voltak.

---

²¹⁴ Mindössze egy alkalomról van tudomásunk, hogy a beregi közélelmezési népbiztos Alsóverecskén 70 fűrésztelepi munkás családjának bocsátott megvásárlásra kedvezményes áron, családonként 25 kg lisztet főleg a húsvéti ünnepre való tekintettel. KTÁL, Fond 722., op. 1., od. zb. 1., 9. 232/1919. Bereg vármegye közélelmezési népbiztosának utasítása az Alsóvereckei járás politikai megbízottjának a fűrészüzemen dolgozók lisztellátásáról. 1919. április 8.

²¹⁵ Ekkor Perecseny csehszlovák megszállás alatt volt.

²¹⁶ A kellemetlen incidens – a lakosság csehszlovák területre ment élelmiszerért – kezelésére gyorsan, némi lisztet osztottak ki az ószemerei lakosoknak. KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 20., 136–136a. 1151/1919. Kaminszky József levele a munkácsi 16. számú földmérési felügyelőséghez illetmények rendezése ügyében. 1919. április 23.

²¹⁷ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 39., 2. 3608/1919. Katkó Gyula Beregszász város politikai megbízottjának hirdetménye burgonyaosztásról a rászorulók részére. 1919. március 27.

²¹⁸ Uo. 3. Beregszászi rokkantszövetség hirdetménye hadiözvegyek és hadirokkantak számára ingyenes lisztosztásról. 1919. március 27.

Szintén ez utóbbiak jobb élelmiszerellátását célozták meg a vármegyei direktóriumok egyösszegű pénzsegélyekkel is. Általában egyedül élő hadirokkant, máskor hadiözvegy kapott főleg tűzifavásárlásra, temetésre²¹⁹ kis értékű (150–250 korona) pénzsegélyt.²²⁰ A források említést tesznek arról is, hogy Beregszászban egy alkalommal a hadiözvegyek és a hadirokkantak kedvezményes élelmiszerjuttatására hatalmas összeget, tízezer koronát különített el a város.²²¹ Ám arról a források már nem tesznek említést, hogy e magas összegű élelmiszer mi módon osztották szét.

Az élelmiszerhiány mellett a tűzifahiány is rég megoldatlan probléma volt. Bár egy átfogó kezdeményezéssel a Bereg vármegyei direktórium előirányozta Szolyva és Volóc környékén lévő erdőkből a tűzifa kitermelését, azonban amire ez kezdetét vette volna, a terület megszállta az ellenség.²²² Ráadásul a bérek fedezetének hiánya miatt a Perecsenyi járás községeiben április 19-én mindenhol leállították a fakitermelést,²²³ ami a tűzifahiányt és a munkanélküliséget is növelte, hisz jövedelem nélkül maradt több száz ruszin munkás, akik a turjaremetei erdőgondnokságban dolgoztak.

---

²¹⁹ Miután a lakosság köréből egyre többen kértek egyösszegű pénzjuttatást a városok vezetőitől, a városi politikai megbízottak megtiltották a pénzkifizetéseket ezekben a kategóriákban. Helyette koporsó kiutalását rendelték el. KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 43., 21. Varga Péterné beregszászi lakos rendkívüli segély iránti kérvénye Katkó Gyula beregszászi politikai megbízotthoz. 1919. március 28.

²²⁰ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 43., 21. Varga Péterné beregszászi lakos rendkívüli segély iránti kérvénye Katkó Gyula beregszászi politikai megbízotthoz. 1919. március 28.

²²¹ A forrásból nem derül ki, hogy kék- vagy fehérpénzben értendő e az összeg. KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 39., 1. 3452/1919. Katkó Gyula Beregszász város politikai megbízott felhívása hadiözvegyek, hadirokkantak és hadiárvak számára lisztosztásról. 1919. március 27.

²²² A fakitermelés megkezdését 1919. május 1-re időzítették. KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 33., 1–1a. 7001/1919. Bereg vármegye közigazgatási politikai megbízottjának rendelete a vármegye tűzifa szükségletének biztosításáról. 1919. április 1.

²²³ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 48., 1. 1054/1919. Kaminszky József levele Munkács gazdasági főmegbízottjához a tűzifakitermelés betiltásáról Turjaremetén. 1919. április 19.

A lakásínség csökkentésére tett kísérlet volt a lakások szocializációja (államosítása).²²⁴ A Forradalmi Kormányzótanács 1919. március 26-án kiadott X. számú rendelete engedélyezte a lakóházak ellenszolgáltatás nélküli köztulajdonba vételét amellet, hogy egyben lakbér fizetésére kötelezte az egykori tulajdonosokat. Ezt követően kezdődtek el országszerte mindenhol a lakás-kisajátítások (korabeli szóhasználat szerint: lakásrekvirálások) és bútorrekvirálások.²²⁵

A lakáskérdés megoldására vonatkozó információkkal csak Munkács és Beregszász városokból rendelkezünk. Az elv megegyezett az országos elgondolásokkal, mégpedig a lakás államosítását követően a több szobával rendelkező családokra egyszerűen „ráköltöztették” a hajléktalan városi lakosságot. Március 25–27-e között Munkács és Beregszász városokban állítottak fel lakásügyi hivatalokat (máshol lakásügyi bizottságoknak nevezték), élükre népbiztosokat neveztek ki.²²⁶ A töredezett források szerint Munkácson már március 29-én államosítottak lakásokat a helyi munkástanács emberei,²²⁷ így megelőzték még Budapestet is, ahol erre csak április 3-a után került sor.²²⁸

---

²²⁴ A lakások rekvirálásáról és azok felhasználásáról kevés információval rendelkezünk. A töredezett és hiányos iratok miatt sajnos olyan részletesen és átfogóan nem tudjuk bemutatni, mint például Magyar Endre Lénárd 2019-ben megjelent alapos tanulmányában. Magyar, 2019: 21–46.

²²⁵ Magyar, 2019: 30.

²²⁶ Főleg tanárok, házigondnokok, törvényszéki elnökök. KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 10., 3. Katkó Gyula beregszászi politikai megbízott utasítása a város lakásügyi népbiztosa mellé bizottsági tagok kinevezéséről. 1919. március 27.

²²⁷ Horovitz Miklós munkácsi lakos, a munkástanács elnöke végezte a lakásrekvirálásokat, aki április 24-én a Tanácsköztársaság elleni ellenforradalom leverésében is tevékenyen részt vett. A Horovitz által végzett lakásrekvirálások ellen a lakosság a város szociáldemokrata pártjának elnökségénél levélben tiltakozott. KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 26., 1–1a. Treyler Kálmánné panaszlevele a munkácsi Szociáldemokrata Párthoz a lakásrekvirálásokról. 1919. április 10. Olyan erélyesen végezte a lakáslefoglalásokat, hogy plusz munkaerő felvételét kérte a város munkástanácsától. KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 68., 3. 3732/1919. Munkács város politikai megbízottjának határozata lakásügyi hivatalba történő kinevezésekről. 1919. április 4.

²²⁸ *Vörös Újság*, 1919. április 1., 1.

A lakáshivatalok javaslatára a Beregszász és Munkács vezetői megtiltották a vidéki lakosság bevándorlását a városokba, és nem adtak ki letelepedési engedélyt.²²⁹ Így kívánták megelőzni, hogy a falvakból tömegek áramoljanak be potenciális lakásigénylők a városokba. Beregszászban a lakások szocializálása munkaerőhiány miatt csak lassan, 1919. április 6-án vette kezdetét,²³⁰ de a folyamat gyorsítása érdekében csak húsz nappal később rendeltek ki plusz munkaerőt a szocializáló bizottsághoz.²³¹ A leltározási munkálatok azonban így sem fejeződtek be a román megszállásáig.

A közellátás hiányosságainak enyhítésére szolgáló intézkedések nem jelenthettek megoldást, mert a probléma okát, az alapanyaghiányt és a szállítási gondokat nem orvosolták, így a közellátás helyzete alig javult. A rekvirálásokkal ugyan igyekeztek készleteket felhalmozni, de a síkvidéki lakosságot még így is a közszükségleti cikkek és ipari termékek hiánya sújtotta. Ezzel szemben a hegyvidéki ruszin területeken egyszerre jelentkezet mind az élelmiszer-, mind pedig a közszükségleti cikkek hiánya. A fogyasztás állami ellenőrzésének szigorításával Budapest élelmezésének biztosítása volt a cél. Mivel a közellátás nem javult a Tanácsköztársaság idején (sem), a nemzetiségi lakosság egyszerűen hátat fordított a tanácshatalomnak, amit Muntyán László ruszin népbiztos testközelből is megtapasztalt: *„Az élelmiszer hiányában nagy az elkeseredés a nép között már annál is inkább, mivel az elöljárók folytonos ígéreteire csak nem*

---

²²⁹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 55., 1. Bereg vármegye direktóriumának rendelkezései a lakásínség enyhítésére. 1919. március 29.

²³⁰ *Vörös Újság*, 1919. április 6., 5.

²³¹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 7., 6–7. 5551/1919. Fábíán Zoltán Bereg vármegyei közigazgatási politikai megbízott határozata Szurnyák István állandó útkaparó kinevezéséről. 1919. március 27.

*érkezett liszt. Tehát ezért, már semmiféle gyűlésre nem akarnak jönni, nem akar senkinek sem hinnit?*²³²

A ruszin önigazgatás

A Tanácsköztársaság kikiáltásáig Ruszka Krajna közigazgatása szinte még mindig csak az elképzelések síkján létezett. Az intézményes keretek megalkotásán kívül kevés tényleges intézkedés történt, de március 21-ig legalább létrehozták a kettős közigazgatást a budapesti Ruszka Krajna Minisztérium és a munkácsi központú Ruszka Krajna Kormányzóság képében, amelynek feladatául a ruszin autonómia gyakorlati megvalósítását, a közigazgatási apparátus kiépítését jelölték meg. Az előbbit a budapesti Igazságügyi Minisztérium épületében szervezték meg, vezetője Szabó Oreszt, helyettese Guthy Tódor lett, a kormányzóság élére pedig Stefán Ágoston került. 1919. március 21-ig Ruszka Krajna Minisztériuma és Kormányzósága a többi minisztériummal pusztán kompetenciakérdések tisztázásával foglalkozott,²³³ az önrendelkezés közigazgatásának kiépítése egyre inkább elhúzódott. Ahogy múlt az idő és nem történtek kézfogható változások, az emberek egyre szkeptikusabbá váltak az autonómia valós tartalmával kapcsolatban, amit egy ilosvai lakos 1919. február 15-én Stefán Ágostonhoz írt levele jól mutat: „*Az egész Ruszinkrajna egy (olvashatatlan szó) az egész «tessék-lássék» célból megkezdett, de soha be nem fejezendő szervezés*

---

²³² Muntján László több nap alatt bejárta a csehszlovák hadsereg által meg nem szállt Perecsenyi, Nagybereznai járások ruszin falvait. Körútjának eredményéről tett jelentést a Csapon székelő ungi direktóriumnak. KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 20., 136–136a. 1151/1919. Kaminszky József levele a munkácsi 16. számú földmérési felügyelőséghez illetmények rendezése ügyében. 1919. április 23.

²³³ Szakál, 2018: 31.

csak a párizsi kongresszus tartalmára van inszenírozva! Annak lezajlása után «marad minden, úgy ahogy azelőtt volt!».²³⁴

Milyen volt a Tanácsköztársaság ruszin nemzetiségi politikája, és miként változtatta meg az autonómiával kapcsolatos közigazgatást? A tanácshatalom a kérdést alapvetően osztálykérdésként kezelte, s úgy vélte, hogy azt az osztályellentétek felszámolásával és az államhatárok eltüntetésével meg lehet oldani.²³⁵ Ez abból a feltételezésből fakadt, hogy a proletárforradalom magyarországi győzelmét követően majd beindul egy láncreakció, és keletről nyugatra haladva egy sor országban uralomra kerül a kommunista hatalom. Arra építettek, hogy a szocialista útra lépő nemzetek, szuverenitásuk teljesen birtokában olyan nemzetállamokat hoznak majd létre, amelyek önként, egy közös föderatív államszövetségben egyesülnek. Az egyes területeket tehát az önrendelkezést megvalósító szövetségi tartományként képelték el. Ezeket az egységeket az alkotmánytervezetben nemzeti kerületként fogalmazták meg, amely alapján a terület a föderatív elv alapján fog csatlakozni a magyar Tanácsköztársasághoz.²³⁶

A Tanácsköztársaság kikiáltásakor megalkották az átmeneti közigazgatási szerveket, vármegyei direktóriumokat hoztak létre Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék ellenség által meg nem szállt részén, vagyis az addig az autonóm területnek nyilvánított Ruszka Krajna nemzetiségi területén is. E direktóriumok feladata ideiglenes jellegű volt, ami az átmeneti közigazgatás működtetését jelentette a tanácsválasztásokig. Miközben a vármegyei direktóriumok megszerveződtek, a Forradalmi Kormányzótanács nem söpörte le az

---

²³⁴ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 29., 47. Ambróczy János ilosvai lakos bizalmas levele Stefán Ágoston ruszin kormányzóhoz a közhangulatról és a legsürgősebb tennivalókról. 1919. február 15.

²³⁵ Kővágó, 1966: 306.

²³⁶ Kővágó, 1979: 75–76.

asztalról a ruszin autonómia gondolatát, sőt föderatív elképzelésként továbbra is sajtóságos státusszal rendelkező területként értelmezte.²³⁷ Történtek azonban változások Ruszka Krajna intézményes alapjaiban, főleg a bolsevik mintára történő átalakítás érdekében. Létrehozták a Ruszin Népbiztosságot, amelynek népbiztosi tisztségét felajánlották Szabó Oresztnak, a Ruszka Krajna Minisztérium vezetőjének. Szabó ezt nem fogadta el, így 1919. március 25-én Stefán Ágoston ruszka krajnai kormányzót nevezték ki ruszin népbiztosnak. A Ruszin Népbiztosság munkácsi politikai megbízottja Kaminszky József, ügyvéd lett, akivel²³⁸ Stefán már április első napjaiban²³⁹ tudatta, hogy mely járásokra terjed ki a hatásköre,²⁴⁰ és ismertette, hogy az itt működő közhivatalok (még ha azok a vármegyei direktóriumok szervei is) szintén az ő fennhatósága alá tartoznak. Ugyanakkor, felszólította Stefán Kaminszkyt, hogy mindenben működjön együtt a vármegyei direktóriumokkal a Forradalmi Kormányzótanács rendeleteinek végrehajtása érdekében.²⁴¹

A gyakorlatban azonban nehéz volt összhangba hozni a vármegyei direktóriumok és a Ruszin Népbiztosság munkácsi politikai megbízottjának munkáját.

---

²³⁷ A Forradalmi Kormányzótanács számára a terület stratégiaileg volt fontos a magyar és bolsevik Vörös Hadseregek esetleges egyesülésével kapcsolatban megfogalmazott elképzelések szerint.

²³⁸ Botlik, 2000: 147.

²³⁹ A pontos dátum olvashatatlan.

²⁴⁰ Eszerint a Ruszin Népbiztosságot képviselő Kaminszky hatásköre kiterjedt Máramaros vármegye Tiszavölgyi, Máramarosszigeti, Taracközi, Técsői, Huszti, Dolhai és Ökörmezői járásaira. Ugocea vármegye Nagyszőlősi és Királyházi járásaira. Bereg vármegye Vereckei, Szolyvai, Latorcai, Munkácsi, Felvidéki járásaira. Ung vármegye Bereznai, Perecsenyi, Ungvári és Szerednyei járásaira. KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 29., 61. 1071/1919. Stefán Ágoston ruszin népbiztos távirata Kaminszky Józsefhez a Ruszin Népbiztosság fennhatóságáról. 1919. április (pontos keltezés olvashatatlan).

²⁴¹ Uo. 60. 1071/1919. Stefán Ágoston ruszin népbiztos távirata Kaminszky József a Ruszin Népbiztosság politikai megbízottjának a Ruszin Népbiztosság fennhatóságáról. 1919. április (pontos keltezés olvashatatlan).

Hirdetmény.

Azonnali végrehajtás végett közlöm a földművelésügyi népbiztosság 78092. számú rendeletét:

„Falragaszokon és dobszóval a direktorium körletében eső valamennyi községekben, majorságban, pusztán közhírré teendő, hogy ha mulasztásból vagy hanyagságból kifolyólag a földek megművelése kellő időben nem fogatósítottatik, a forradalmi kormányzótanács legközelebbi megjelenő rendelet szerint a földbirtokos forradalmi törvényszék elé állítottatik, amennyiben a mulasztáshoz még rosszindulat és rosszhiszeműség is társul, a mulasztó földbirtokos forradalmi törvényszék elé állítandó, **halállal büntetendő** és ő és családja összes vagyona elkobzandó, a gazdaság intenzív megműveléséhez mulhatatlanul szükséges forgótőke rendelkezésre bocsátása az eddigi tulajdonosokra kötelező, e kötelezettség elmulasztása szintén **ellenforradalmi** cselekmény s így bírálendő el.“

Beregszász, 1919. március 26.

Direktórium.

*Plakát a föld megműveléséről.*²⁴²

Április elejétől érezhetővé vált, hogy ez a kettős igazgatás nem igazán működik megfelelően: a gyakorlatban ugyanis a direktóriumok akarata érvényesült,²⁴³ ami komoly összeütközésekhez, hatalmi harcokhoz

²⁴² KTÁL, Fond 709, op.1. od. zb. 60., 1.

²⁴³ A közigazgatás alsóbb szintjein a községi vezetők egyértelműen a direktóriumok utasításai szerint működtek. Erre utal több levéltári forrás is, amelyek közül az egyiket 1919. március 28-án írták a miszticei község jegyző rendelkezése (statáriális állapotokról), amelyet a vármegyei direktórium utasítására függesztett ki a községben. KTÁL, Fond 13., op. 6., od. zb. 8., 8. 360/1919. Misztice körjegyzőjének rendelete a statárium bevezetéséről. 1919. március 28.

vezetett a Ruszin Népbiztossággal. Az első komoly súrlódásra 1919. március 25-én került sor, amikor Kaminszky felszólította Ung, Bereg és Ugocsa vármegyék alispánjait, hogy azonnal hozzanak létre polgárőrséget és járőrszolgálatot a tiszai hidak őrzésére.²⁴⁴ Ezzel párhuzamosan viszont Simon Mózes a Bereg vármegyei direktórium vezetője utasította a Magyar Királyi Földművelésügyi Minisztérium Hegyvidéki Kirendeltségének fennhatósága alá tartozó községeket, hogy gondoskodjanak a mezőgazdasági földek megműveléséről.²⁴⁵ Vagyis egymás mellett működő közigazgatásról beszélhetünk, nem pedig önrendelkezésről. Április 3-án az Ung vármegyei direktóriummal bonyolódott hatásköri vitába Stefán. Figyelmeztette a direktóriumot, hogy a Perecsenyi, Nagybereznai, Szerednyei járásokban Kaminszky József politikai megbízottnak van hatásköre arra, hogy intézkedjen a választások előkészítéséről. Stefán egyértelműsítette, hogy a direktóriumoknak Kaminszky alárendeltségében kell működniük, ellenkező esetben forradalmi törvényszék elé állítja őket.²⁴⁶ Ugyanaznap egy újabb táviratban²⁴⁷ egyértelműsítette, hogy minden téren Kaminszky fennhatósága alatt állnak a ruszinok által lakott területek.²⁴⁸ Stefán

---

²⁴⁴ A régi közigazgatás ekkor már a vármegyei direktóriumok szolgálatában állt, vagy néhol már feloszlatták. KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 58., 1–2. 681/1919. Kaminszky József utasítása a munkácsi katonai kórháznak az épület használatról. 1919. március 17.

²⁴⁵ KTÁL, Fond 772., op. 4., od. zb. 12., 2–4. Levelezések a Hegyvidéki Kirendeltség és a Földművelésügyi Népbiztosság között az uradalmi igazgatóság földjeinek megműveléséről. 1919. április 11.

²⁴⁶ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56., 1–3. 1071/1919. Stefán Ágoston ruszin népbiztos távirata az Ung vármegyei direktóriumnak a Ruszin Népbiztosság fennhatóságáról. 1919. április 3.

²⁴⁷ Egy olyan táviratot küldött az Ung vármegyei direktóriumnak, amelyet szintén április 3-án Kaminszky Józsefnek küldött meg a feladatainak és hatáskörének tisztázására.

²⁴⁸ „Kinevezem ruszka krajnai politikai megbízottá területi hatáskörben mindaddig, míg az összes ruszin lakta területek fel nem szabadulnak. Máramaros vármegyében a tiszavölgyi, máramarosszigeti, taracközi, técsői, huszti, dolhai és ökörmezői járásokra. Ugocsa vármegyében a nagyszőlősi és királyházaai járásokra. Bereg vármegyében a vereckei, szolyvai, latorcai, munkácsi és felvidéki járásokra. Ung vármegyében a

a Forradalmi Kormányzótanács április 7-i ülésén személyesen is elmondta, hogy a direktóriumok rendezetlenül működnek, sőt alig érintkeznek egymással.²⁴⁹ Kifejtette, hogy Kaminszky József hasznavehetetlen, a dolgok pedig kaotikusak. Megnyugtatta ugyanakkor a Kormányzótanácsot, hogy igyekezett szocialistákat kinevezni a kerületek élére. Kun Béla is fontosnak tartotta, hogy a közigazgatást kiépítsék, a régi rendszer „despotáitól” megszabadítsák a ruszinokat, és kifejtette azt is, hogy ezeket a hatáskörök miatt kialakult nézeteltéréseket a Ruszin Népbiztosságnak kell kezelnie, mindaddig, amíg a feladatköröket az alkotmánytervezetben nem pontosítják.²⁵⁰

Azonban a budapesti népbiztosságok nem látták tisztán a hatásköröket a ruszin területeken. Erre utal, hogy például a Hadügyi Népbiztosság április 7-én a vármegyei direktóriumokat, nem pedig a ruszin kerületek vezetőit (a ruszin direktóriumokat, a továbbiakban részletesen lesz róluk szó) szólította fel a Vörös Hadsereg soraiba történő toborzás végrehajtására a Ruszin Népbiztosság területén.²⁵¹

Stefán Ágoston új stratégiát választott a vármegyei direktóriumokkal vívott „kompetenciaharcban”, mégpedig azzal, hogy saját ruszin direktóriumok létrehozásába kezdett még azelőtt, hogy az április 7-ei tanácsválasztásokat megtartották volna. Április 5-én kiadta a Ruszin Népbiztosság a 10. számú rendeletét, amellyel három ruszin

---

bereznai, perecsenyi, ungvári és szerednyei járásokra terjed ki. Ezen direktóriumok és azok összes közalkalmazottai az összes utasítást, megkeresést és rendelkezést teljesíteni tartoznak.” Uo. 5–6. 1071/1919. Stefán Ágoston ruszin népbiztos távirata az Ung vármegyei direktóriumnak a Ruszin Népbiztosság fennhatóságáról. 1919. április 3.

²⁴⁹ Imre–Szűcs, 1986: 201.

²⁵⁰ Ezt 1919. április végére tüzték ki, de addigra a terület idegen megszállás alá került. Imre–Szűcs, 1986: 203.

²⁵¹ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 58., 4. 882/1919. Kaminszky József a Ruszin Népbiztosság munkácsi politikai megbízottjának távirata az Ugocsa, Ung, Bereg és Máramaros vármegyék direktóriumainak a Vörös Hadseregbe toborzásról. 1919. április 7.

kerület²⁵² és ruszin kerületi direktóriumok felállítását rendelte el a választásokig. A rendelkezés szerint minden ruszin kerületben háromtagú direktóriumokat kellett alakítani, amelyek azonnal átvették a vármegyei direktóriumok jogait és a Ruszin Népbiztosság fennhatósága alá tartoztak. A ruszin direktóriumok tagjainak kinevezését Stefán hajtotta végre Kaminszky ajánlása alapján. Stefán egyértelműsítette rendeletében: „*A vármegyei direktóriumok hatásköre a ruszin kerületi direktóriumok megalakulása után a ruszin kerületekre nézve nyomban megszűnik.*” (11. számú dokumentum).²⁵³ Stefán a három ruszin kerület élére április 8-án nevezte ki politikai megbízottjait: a Máramarosi Kerület élére Csabán Miklóst, a Beregi Kerületbe Lakesz Mihályt, az Ungi Kerületbe Muntyán Lászlót.²⁵⁴ Saját állítása szerint, amit 1919. április 7-én a Forradalmi

---

²⁵² A kerületi itt megyét jelentett.

²⁵³ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 47., 1. Stefán Ágoston ruszin népbiztos 10. számú rendelete a ruszin kerületekben ruszin direktóriumok alakításáról. 1919. április 5. Bár ezek kiterjedését csak öt nap múlva, 1919. április 10-én közölte Kaminszky Józseffel. Eszerint a három ruszin kerület (megye) lett létrehozva a Máramarosi-, Beregi- és az Ungi Kerület. Ezek a következő járásokat foglalták magukba: a Máramarosi Kerület magába foglalta a Visói járásból Havasmező, Oroszkő, Visó-Oroszpetrova, Bisztra, Petrova, Kraszna községeket, a Tiszavölgyi, Máramarosszigeti, Taracközi, Técsői, Huszti, Dolhai, Ökörmezői járásokat, Máramarossziget városát, illetve Ugocsa vármegyéből a Királyházi járást. A Beregi Körzet a Vereckei, Szolyvai, Munkácsi, Latorcai és Felvidéki járásokból állt, illetve a Tiszaháti járásból Alsóremete, Felsőremete, Kovászó, Makkosjánosi, Mezőhomok és Tiszacsoma községek, Munkács városa és Ugocsa vármegye Nagyszőlősi járása tartozott hozzá. Az Ungi Körzet magába foglalta a Nagybereznai, Perecsenyi, Szerednyei, Szobránci, Ungvári járást, illetve Ungvár városát. A Máramarosi székhelye Huszt lett, a Beregié Munkács, az Ungié Szerednye. Uo. 4–5. 186/1919. Stefán Ágoston ruszin népbiztos távirata Kaminszky József munkácsi politikai megbízottnak a ruszin kerületek direktóriumainak szervezéséről. 1919. április 10. 1919. április 15-én a Ruszin Népbiztosság megalkotta ideiglenes jelleggel Ruszka Krajna közigazgatását, amelyben már a három ruszin kerület mellett Zemplén- és Sárosi Kerületek is szerepeltek. E két utóbbi kerületek létrehozását azonban ekkor nem lehetett kivitelezni az ellenség katonai megszállása miatt. MNL OL, K 148., 603. f. 1., 1919-1-991. ő. e., 1. 1517/1919. Rassay Gyula a Ruszin Népbiztosság osztályvezetőjének tájékoztatója a Belügyi Népbiztosságnak Ruszka Krajna ideiglenes közigazgatási beosztásáról. 1919. április 16. Lásd 17. számú dokumentum.

²⁵⁴ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 29., 74. Kaminszky József távirata közigazgatási kinevezésekről. 1919. április 12.

Kormányzótanács ülésén mondott, ezek az emberek „*régi szocialisták*”.²⁵⁵
„*A kerületekben ők a legfőbb intéző szervek*” – írta táviratában Stefán.²⁵⁶
A tanácsválasztásokkal kapcsolatban feladatul jelölte ki, hogy választási bizottságokat kell szervezniük, amelynek feladatai: községi szavazatszedő bizottságok felállítása, a választás megszervezése a ruszin községekben, a választható személyek számának meghatározása községenként. Utasított továbbá minden választási bizottságot, hogy a községi tanácsok megalakítása után minden községből jelöljenek ki egy személyt a járási választásokra.²⁵⁷ Ezekkel az intézkedésekkel Stefán még a választások előtt igyekezett megteremteni a ruszin önrendelkezés nemzeti intézményrendszerét.

A kulcsfontosságú tanácsválasztásokat a Forradalmi Kormányzótanács 27. számú rendelete szabályozta. Eszerint minden faluban és városban a tanácsok választását legkésőbb április 7-ig meg kellett tartani, ezt követően legkésőbb április 10-ig a járási tanácsokat, április 12-ig pedig a megyei (a Ruszin Népbiztosság területén kerületi) tanácsokat kellett megválasztani. A Tanácsok Országos Gyűlésébe a küldötteket a megyei tanácsoknak legkésőbb 1919. április 14-ig ki kellett jelölni.²⁵⁸

A választások előkészületeként Stefán Ágoston ruszin népbiztos április 4-én táviratban utasította Kaminszky Józsefet, hogy kezdje el a hegyvidéki járásokban a tanácsválasztások szervezését. Kaminszky már

---

²⁵⁵ Imre–Szűcs, 1986: 203.

²⁵⁶ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56., 44–44a. Stefán Ágoston ruszin népbiztos távirata Ung vármegyei direktóriumához közigazgatási kinevezésekről a ruszin kerületi direktóriumokban. 1919. április 5.

²⁵⁷ Uo. 36–37. A Forradalmi Kormányzótanács távirata a vármegyei direktóriumokhoz és Csap, illetve Munkács állomásparancsnokságaihoz a választásokkal kapcsolatos intézkedésekről. 1919. április 5.

²⁵⁸ KTÁL, Fond 172., op. 1., od. zb. 2319., 2. A Forradalmi Kormányzótanács plakátja a Tanácsköztársaság választójogáról és a választások szabályairól. 1919. április 2.

másnap tanácskozásra hívta a járási vezetőket,²⁵⁹ és bár igen kevés idő volt a választások megtartásáig, propagandistákat küldtek ki a ruszin lakosság körébe.²⁶⁰ Stefán Ágoston szerint erre azért volt szükség, hogy a „*belyi szovjetek és a Kormányzótanács mivoltát*” a lakosságnak megmagyarázzák, mivel azok a kommunista tanokkal nincsenek tisztában.²⁶¹ Máshol, mint például Ugocsában a kikerkező propagandista a „*kis gazdák, a kis tőké*” sérthetlenségéről tartott beszédet.²⁶²

Ilyen rövid előkészületek után április 7-én érkezett a tanácsválasztás napja, amit az ellenséges katonai területfoglalás miatt szinte csak az ungi és a beregi direktóriumok fennhatósága alatt lévő járásokban tartottak meg. A budapesti *Vörös Újság* így írt a nap jelentőségéről: „*Eddig a tőkésék, a papok és a grófok szavaztak és szavaztak terrorral, vesztegetéssel, pálinkával, szolgabíróval, amikor kellett csendőrszuronnal és puskagolyóval. [...] Most választjuk meg először a tanácsinkat, most szavaz először a proletár. Most mi szavazunk, most nincs szavuk a régi rabszolgatartóknak a régi hajcsároknak, a régi berékeknek. Ők most nem szavaznak*”.²⁶³

A mindenütt nyilvános voksolás eredményéről április 9-én Kaminszky minden kinevezett járási politikai vezetőtől beszámolót kért.²⁶⁴ Már ezekből látható volt, hogy a választásokat nagyjából csak Ung, Bereg és Ugocsa történelmi vármegyék síkvidéki részén, illetve a Szolyvai

---

²⁵⁹ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 29., 59. Kaminszky József távirata valamennyi járási politikai megbízotthoz közigazgatási tanácskozásról. 1919. április 3.

²⁶⁰ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56., 1–3. 1071/1919. Stefán Ágoston ruszin népbiztos távirata az Ung vármegyei direktóriumhoz a Ruszin Népbiztosság fennhatóságáról. 1919. április 3.

²⁶¹ Imre–Szűcs, 1986: 201.

²⁶² KTÁL, Fond 673., op. 1., od. zb. 5., 1. Jegyzőkönyv a Szőlősgyulán tartott népgyűlésről. 1919. április 8.

²⁶³ *Vörös Újság*, 1919. április 7., 7.

²⁶⁴ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56., 7a. Kaminszky József felszólítása minden járási politikai megbízotthoz a választási eredmények azonnali megküldésére. 1919. április 9.

járásban tartották meg.²⁶⁵ A hegyvidéki területről április 14-én²⁶⁶ Kaminszkyhoz befutó újabb jelentések is arról számoltak be, hogy a ruszin lakosság körében jelentős volt a passzivitás. Az Ökörmezői járás politikai biztosa például azt jelezte, hogy öt községében – annak ellenére sem, hogy többször hirdették – egyáltalán nem sikerült megtartani a választást; egyszerűen senki sem jelent meg.²⁶⁷ Hasonló jelentés érkezett a Szerednyei, az Alsóvereckei és a Perecsenyi járásokból is.²⁶⁸ Így lényegében csak a beregi és ungi direktóriumok területén jöttek létre a községi tanácsok.²⁶⁹ A tanácsválasztások emiatt elhúzódtak, néhol az utódállami megszállásig meg sem tartották őket. Egy jelentés szerint például a Turjeremetei járásban 1919. április 19-én sem választották meg a községi és járási tanácsokat. (a falusi tanácsot sem akarja a lakosság megválasztani)²⁷⁰

Április 10-én Stefán utasította a három ruszin kerület vezetőjét, hogy legkésőbb április 12-én tartsák meg a járási és kerületi (megyei) tanácsválasztásokat is,²⁷¹ ezt követően pedig április 14-én a megválasztott kerületi tanácsok jelöljenek ki hat-hat személyt a Tanácsok Országos

---

²⁶⁵ A Szolyvai járásból került a Beregi Kerület tanácsába küldöttként Werner Ernő, Turjanica László, Asztalos Miklós, Dobos János és Melko Mihály. A Szolyvai járásban a községi, járási és kerületi (megyei) tanácsválasztások a meghatározott menetrend szerint zajlottak. Uo. 21. 1198/1919. A szolyvai járási politikai megbízott távirata Kaminszky József munkácsi politikai megbízottnak a választások menetéről. 1919. április (pontos keltezés olvashatatlan).

²⁶⁶ Amikor már a községi, járási, kerületi (megyei) tanácsoknak is meg kellett volna választani és a küldötteket is ki kellett volna jelölni a Tanácsok Országos Gyűlésébe.

²⁶⁷ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56., 13–13a. Az Ökörmezői járás politikai megbízottjának távirata Kaminszky Józsefhez a választás sikertelenségéről. 1919. április 12.

²⁶⁸ Uo. 17. Ung vármegye direktóriumának levele Kaminszky Józsefhez a választás sikertelenségéről. 1919. április 19.

²⁶⁹ Botlik, 2000: 148.

²⁷⁰ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56., 17. Ung vármegye direktóriumának levele Kaminszky Józsefhez a választás sikertelenségéről. 1919. április 19.

²⁷¹ 1919. április 8-án tudatta Stefán a ruszin kerületek vezetőivel, hogy a járási tanács létszámát úgy kell meghatározni, hogy a járás területén élő minden ezer lakosra jusson egy járási tanács tag. Uo. 38–41. A Forradalmi Kormányzótanács távirata a vármegyei direktóriumokhoz a választások rendezéséről. 1919. április 8.

Gyűlésébe.²⁷² Ezzel egy időben Stefán utasított minden ruszin kerületi vezetőt, hogy válasszanak meg minden ruszin kerületből tizenkét főt, akik a Ruszin Tanács Kormányzósági Kongresszusának²⁷³ tagjai lesznek.²⁷⁴

Stefán utasításai azonban nem vették figyelembe, hogy több járásban még a községi tanácsokat sem sikerült határidőre megválasztani, így szinte minden elvárását áthúzta a lakosság passzivitása. A vármegyei direktóriumok több problémás járásba és községbe is politikai detektíveket küldtek ki annak érdekében, hogy kiderítsék, mi okból nem vett részt a lakosság a választáson. A Szerednyei járáshoz tartozó Köblér és Unggesztenyés községekben vizsgálódó Keresztesi László politikai nyomozó megállapította, hogy hiába doboltatják ki a lakosság körében a választás pontos időpontját, a községi vezetőkön kívül senki sem jelenik meg. Az ungesztenyési községi bírót, Kalinics Györgyöt a lakosság szabályszerűen agyonveréssel fenyegette meg, ha a választást megtartja. Mint kiderült, a ruszin lakosság főleg amiatt vonta ki magát a választásból, mert már rég nem szimpatizált a Tanácsköztársasággal. Ennek a hátterében a kommunista agitátorok földosztást tiltó, mindent államosítani igyekvő propagandája húzódott, amiről a helyszínen Keresztesi is meggyőződhetett: *„Általánosságban a községekben a hangulat a mai elvek ellen irányulnak. Ami nagyrészt annak tudható be, hogy nincsenek kellőképpen a mai helyzettel felvilágosítva, most nagyobb része abban a tudatban van, hogy ha a mai elveket követi, akkor mindenüket elrekrvirálják.”* – írta

---

²⁷² Stefán Ágoston ruszin népbiztos felszólalt a Forradalmi Kormányzótanács 1919. április 7-i ülésén. Itt elmondta, hogy számításai szerint a Ruszin Népbiztosság által létrehozott három ruszin kerületből összesen 30 tagot kívánt a Tanácsok Országos Gyűlésébe delegálni. Stefán főleg kommunista propagandistákat és – ahogy Stefán nevezte – „rég szocialistákat” kívánt küldeni. Imre–Szűcs, 1986: 201–202.

²⁷³ A Kormányzósági Kongresszust ekkor Stefán egy véleményező- és javaslattevő testületként jellemezte.

²⁷⁴ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 47., 6. Stefán Ágoston ruszin népbiztos Kaminszky Józsefnek a választásokról. 1919. április 10.

jelentésében.²⁷⁵ A lakosság távolmaradása értelemszerűen gátolta a tanácsrendszer kiépülését abban a formában, ahogy azt Stefán Ágoston elképzelte. A községi tanácsválasztások gyors megtartására a Belügyi Népbiztosság is felszólította a ruszin kerületek szavazatszedő bizottságait április 10-én,²⁷⁶ s ugyanezt tette Kaminszky is, akit Stefán ugyanaznap szigorú hangnemben utasított, hogy azonnal pótolják az elmaradt választásokat.²⁷⁷ Ezt Kaminszky el is rendelte, hogy erre április 23-án kerüljön sor. Hogy szavainak nyomatékot adjon, jelezte, hogy személyesen meg fog jeleni minden községben,²⁷⁸ de ez sem segített, mert a lakosság továbbra is távol maradt az urnáktól.

Összességében tehát a községi, járási tanácsokat néhol április 14-én, néhol pedig csak április 23-án választották meg,²⁷⁹ máshol pedig meg sem szerveződtek az idegen katonai intervencióig.²⁸⁰

A választások megtartása talán Bereg vármegyében volt a legsikeresebb. Bár sok helyen még itt sem működtek a tanácsok, ennek ellenére április 12-én Kaminszky létrehozta a megye többségében ruszinok által lakott járásaiban az első ruszin direktóriumot, amelynek tagjai Popovics Béla, Kalinics György, Tangel János, Kroó Jenő és

---

²⁷⁵ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 9., 25–25a. A szerednyei csendőrőrs politikai nyomozásról tett jelentése Ung vármegye direktóriumának. 1919. április 13.

²⁷⁶ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56., 45–45a. A Belügyi Népbiztosság távirata Ung vármegye választási bizottságához a választás gyors megtartásáról. 1919. április 10.

²⁷⁷ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 47., 8–9. 1071/1919. Stefán Ágoston távirata a Ruszin Népbiztosság munkácsi kirendeltségéhez a közigazgatási beosztásról és a legfontosabb feladatokról. 1919. április (pontos keltezés hiányzik).

²⁷⁸ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56., 18. 862/1919. Kaminszky József levele Ung vármegye direktóriumhoz a választások azonnal megtartásáról. 1919. április 19.

²⁷⁹ Botlik, 2000: 148.

²⁸⁰ A Bereg vármegyei direktórium a Forradalmi Kormányzótanácsnak tett beszámolójában is foglalkozott a választásokkal. A beszámoló a direktórium 1919. március 21.–április 9. között végzett tevékenységéről szól. Ebben a választásokkal kapcsolatban megjegyzi, hogy egy-két községet leszámítva mindenhol rendben lementek a választások Bereg vármegye területén. MNL OL, K 148., 603. f. 2., 22. ó. e., 23. Bereg vármegye direktóriumának jelentése saját tevékenységéről a Forradalmi Kormányzótanácshoz 1919. március 21-e óta eltelt időszokról. 1919. április 9.

Andráskó Mihály lettek.²⁸¹ Április 15-én alakult meg az ungi ruszin direktórium, amelynek tagjai Iczkovits János, Peltsárszky Imre és Kuchta András volt.²⁸² Másnap kijelölte Stefán a huszti direktóriumot is, melyekbe Brascsajkó Gyula (az ukrán irányzat egyik képviselője Máramarosban), Feninecz János és Szalay Imre került.²⁸³ Az itteni sikerek ellenére a kerületi (megyei) tanácsok nem szerveződtek, holott ennek április 12-ig meg kellett volna történnie.²⁸⁴ Annak érdekében, hogy a három ruszin kerület ügyeit képviseljük a kerületi tanácsok megválasztásáig Stefán úgy döntött, hogy tovább nem vár, és ún. kerületi igazgatási biztosokat²⁸⁵ nevez ki a három ruszin kerület élére. Így az Ungi Kerületbe Bacsinszky Ödön, a Beregi Kerületbe Zseltvay János, Máramarosi Kerületbe Riskó Béla lett a kerületi igazgatási biztos.²⁸⁶

Mindezen adminisztratív lépések ellenére a Ruszin Népbiztosság önálló közigazgatásának kiépítése nagyon lassan haladt. Végül úgy dönthetett Stefán, hogy bár az alsó közigazgatási szinteken nem sikerült mindenhol megválasztani a tanácsokat, a Ruszin Kormányzótanácsot²⁸⁷ titkos választás alapján szavaztatja azt meg Munkácson.²⁸⁸ Április 14-én a tizenkét tag megválasztására sor is került.²⁸⁹

---

²⁸¹ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 29., 74. Kaminszky József távirata a közigazgatási kinevezésekről. 1919. április 12.

²⁸² KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 47., 11. 930/1919. Kaminszky József levele Stefán Ágoston ruszin népbiztoshoz közigazgatási kinevezésekről. 1919. április 5.

²⁸³ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 29., 70. 856/1919. Kaminszky József levele Stefán Ágostonhoz a közigazgatási kinevezésekről. 1919. április 16.

²⁸⁴ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 5., 12. 621/1919. A Tiszaháti járás politikai megbízottjának levele Bereg vármegye direktóriumához a választások eredményéről. 1919. április 21.

²⁸⁵ Feladata volt a közalkalmazottak kinevezése, a kerületi tanács munkájának segítése, ügyelőkészítés, de határozatalkotáshoz nem volt joga.

²⁸⁶ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 29., 77–79. Stefán Ágoston ruszin népbiztos távirata Kaminszky Józsefhez a közigazgatási kinevezésekről. 1919. április 13.

²⁸⁷ A Forradalmi Kormányzótanács és a Ruszin Népbiztosság véleményező testülete.

²⁸⁸ Sajnálatos módon nem tudjuk azt, hogy a szavazáson résztvevő személyeket Stefán Ágoston milyen szempontok alapján nevezte ki.

²⁸⁹ A titkos szavazás eredménye (név, zárójelben az elnyert szavazat száma): Kaminszky József (30), Csubirka Ferenc (28), Asztalos Mihály (24), Demkó Mihály

Ruszka Krajna területének önálló területi föderatív elven kellett volna csatlakoznia a magyar Tanácsköztársasághoz.²⁹⁰ Az elképzelések szerint öt ruszin kerületből állt volna a terület, s az első körben azonban három ruszin kerületi tanács megszervezését vették tervbe, mint ahogy láthattuk a beregiti, az ungi és a máramarosit.²⁹¹ Mindezek ellenére a tanács hatalom torz optimizmussal értékelte a helyzetet, és így foglalta össze Bereg vármegyében a kommunizmus helyzetét 1919. április végén: „*Pártunk lavina módjára nő. A városok, a szellemi és ipari proletárok testtel-lélekkel velünk vannak, a falvakon egyesek még haboznak, de a jövő ott is a miénk.*”²⁹²

Összességében tehát látható, hogy a vármegyei direktóriumok ideiglenes céllal lettek létrehozva, mindaddig, amíg a tanácsrendszer ki nem épül. Azonban a lakossági passzivitással jellemezhető választásokat követően a tanácsrendszer nagyon lassan épült ki, így az ellenséges katonai intervencióig a direktóriumok érvényben maradtak. Érezhető volt a direktóriumok és a Ruszin Népbiztosság közötti feszültség, ami leginkább kompetenciaharcot jelentett. A feszült geopolitikai légkörben, a bármelyik pillanatban meginduló ellenséges intervenció árnyékában Stefán Ágoston fontosnak tartotta a ruszin Kormányzótanács megválasztását. Ez a véleményadó testület azonban érdembeli működést már nem tudott kifejteni az utódállami megszállás miatt.

---

(22), Bulecza György (22), Dobos János (22), Andrásró Mihály (21), Troscsik János (21), Bencze György (21), Popovics Miron (21), Zvonár Demeter (18), Horváth László (15). A források töredezettsége miatt sajnos azt nem tudjuk, hogy a Ruszin Kormányzótanácsba választott személyek milyen módon jelölték, hogy kerültek a választandók listájára. KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 39., 1. Kimutatás a titkos szavazásról.

²⁹⁰ Kővágó, 1979: 75–76.

²⁹¹ Uo.

²⁹² MNL OL., K 148., 603. f. 2., 22. ó. e., 23. Bereg vármegye direktóriumának jelentése saját tevékenységéről a Forradalmi Kormányzótanácsnak 1919. március 21-e óta eltelt időszakról. 1919. április 9.

A MEGOLDATLAN FÖLDKÉRDÉS

A négy történelmi vármegye gazdasági életéről, annak szervezéséről 1918–1919 között keveset tudunk. Feltételezhető, hogy az idő rövidege miatt átfogóan nagy, a terület lakosságának szerencsétlen szociális helyzetén javítani szándékozó gazdasági fejlesztések nem történtek 1918 novembere és 1919 áprilisa között. Amit tudunk az az, hogy többen is megfogalmazták a helyi, főleg a nemzetiségi lakosság gazdasági elmaradottságát, amit szinte mindenki az általános földosztással kívánt megoldani; a Tanácsköztársaság kikiáltásáig legalábbis ez volt az elképzelés.

Földosztási kísérletek a Népköztársaság időszakában

A földkérdés a 19. század második felétől kezdve nemzeti sorskérdéssé vált. A fő probléma a nagybirtokrendszer és a földnélküli szegényparasztok magas aránya volt. Az első világháború előtti Magyarország lakosságának közel kétharmada agrárnépesség volt. A parasztság aránya az össznépségnek belül 1900-ban 66, míg 1910-ben 62 százalékra tehető. Ezen belül a birtokos parasztok 40, az agrárproletárok pedig 60 százalékot tettek ki.²⁹³

1918 őszén parasztlázadások vonultak végig az országon. Az egész országra kiterjedő mozgalmak a töredékesen fennmaradt források szerint félezernél több települést és óvatos becslések szerint is százezren felüli résztvevőt mozgathattak meg. A népharag célpontja főleg a nagybirtokosok kastélyai, erdői, kereskedők üzletei voltak.²⁹⁴ Látva ezt a Károlyi-kormány a hazaözönlő katonáknak széles körű földosztást ígért.

---

²⁹³ Sipos, 2014: 109.

²⁹⁴ Hatos, 2018: 173–179.

A lehetséges megvalósításig hosszú politikai viták vezettek, amelynek egyik legfontosabb állomása a Földművelési Minisztérium 1918. november 20-ára összehívott birtokpolitikai tanácskozása volt. A meghívottak egy húsz pontból álló kérdőívet kaptak, amelynek alapján kifejthették elképzeléseiket. Az anketon öt fő irányzat rajzolódott ki. A nagybirtokosok érdekeit az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE) és a Magyar Gazdaszövetség vezetői képviselték.

A Kisgazdapárt nevében Nagyatádi Szabó István szólalt fel, aki követelte a falvak közelében lévő 100 holdon felüli földek kisajátítását és kiosztását. Javasolta, hogy először annak adjanak földet, akiknek lakóhelye és a földműveléshez megfelelő felszerelése van, vagyis a kis- és középparasztságnak.²⁹⁵ Rubinek Gyula az OMGE egyik vezetője az 1000 kat. hold feletti magánbirtok kisajátítását és elsőnek az állami birtokok szétosztását javasolta. Vele szállt szembe Csizmadia Sándor szociáldemokrata politikus, aki a pártja nevében a földbirtokosoktól és az egyháztól kisajátítandó földek állami tulajdonba vételét szorgalmazta.²⁹⁶ Ezen az állásponton volt a Radikális Párt is. A Magyar Gazdaszövetség nevében Darányi Ignác aggodalmának adott hangot és jelezte, hogy a földosztással a termelés biztonsága kerül veszélybe. A kilenc napig tartó értekezleten a felszólaló politikusok nem képviseltek egységes álláspontot. Többen a nagyüzemi álláspontra helyezkedtek, mások a földosztást helyeselték.²⁹⁷

A kormány december közepén tárgyalta a Buza Barna által elkészített földreform törvénytervezetét. Ez már az 500 hold feletti nagybirtok kisajátítását is lehetővé tette, amit azonban a nagybirtokosok

---

²⁹⁵ Sipos, 2009b: 87–93.

²⁹⁶ Amit örökbérleti vagy szövetkezeti formában kívánt megművelni.

²⁹⁷ Uo. 93.

elfogadhatatlannak tartottak, a Kisgazdapárt viszont támogatták. Ezért Károlyi, miután Nagyatádi Szabó Istvánt bevonta kormányba 1919. január közepén véglegesítette a tervezetet. A „földművelő nép földhöz juttatásáról” szóló XVIII. néptörvényt a kormány 1919. február 2-án fogadta el, és minden 500 hold feletti világi és 200 hold feletti egyházi birtok kártalanítás ellenében történő kisajátítását tette lehetővé. Sor kerülhetett az erdők és legelők elvételére is, de azokat felosztani nem lehetett, a szőlőbirtokok 50 kat. holdig voltak igénybe vehetők, amelyekből 0,5–0,3 holdas szőlőskerteket lehetett létrehozni.²⁹⁸ A jogosultak között első helyen a hadirokkantak álltak, majd a hadiözvegyek, a katonai szolgálatot teljesítők, a nincstelenek és csak legvégül a szegényparasztok.²⁹⁹ A törvény szerint a leendő „családi birtok” nagysága csak 5-20 holdig terjedhetett. Az új tulajdonosok a földet örökhaszonbérletbe kapták, de joguk volt azt megváltani, tehát magántulajdonba kerülhettek. A megváltás összegét 50 évre lehetett felosztani, 5%-os kamattal.³⁰⁰

Február 23-án Károlyi Mihály Kápolnán saját földbirtokának felosztásával megkezdte a polgári demokratikus földreform végrehajtását. Február-március fordulóján a földosztás végrehajtása érdekében az Országos Birtokrendező Tanács vezetése alatt 1500, erre a célra felkészített földmérnök, jogász és gazdatiszt kezdte meg az országban a földosztást. A háromtagú birtokrendező bizottságok március elején már 188 járásban, ezen belül 570 földosztási körzetben működtek, ami a földosztás megindulását jelentette a Tanácsköztársaság kikiáltásáig.³⁰¹

Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyékben is égető volt a földkérdés, amelyet a hegyvidéki járásokban megszerveződő ruszin

---

²⁹⁸ Sipos, 2009a:84.

²⁹⁹ Sipos, 2014: 112.

³⁰⁰ Sipos, 2009a:84.

³⁰¹ Sipos, 2014: 112.

nemzeti tanácsok fogalmaztak meg élesen. A magyar orientációjú Magyarországi Rutének Néptanácsának címzett községi alakuló ülések jegyzőkönyvei szerint az első és legfontosabb követelés az azonnali földosztás volt.³⁰² A hegyvidéki rutén lakosság szegénységének ugyanis egyik fő oka – részben a földrajzi adottságok, másrészt a nagybirtok és kincstári birtok hegemoniája miatt – a földnélküliségből eredt. Nem maradt fent olyan jegyzőkönyv, amelyben a földosztás követelése ne szerepelt volna.³⁰³ „Kívánjuk, hogy minden rutén földműves és napszámos annyi földhöz juthasson, amennyin családjával tisztességesen meg tud élni, mindenféle adófizető kötelezettségnek eleget tud tenni, sőt önművelésre is áldozhat” – áll egy jegyzőkönyvben.³⁰⁴

A térség lakossága főleg szarvasmarhatartással foglalkozott, meglehetősen alacsony színvonalon. A jószágokat külterjes állattartással nevelték, amihez a gazdáknak nem volt elég legelője, ezért főleg az uradalmi legelők és erdők legeltetési célra alkalmas részein nevelték jószágait, amelyekért komoly pénzeket fizettek a – sok esetben zsidó származású – nagybirtokosnak. Egy drágabártfalvi jegyzőkönyv jól mutatja a legelőhiányt, amikor az uradalom vadászterületét legeltetési célra követelte a lakosság: „Az uradalmi erdőket adják át legelni, melyek úgyis csak vadászterületek”.³⁰⁵

---

³⁰² KTÁL, Fond 1134., op. 1., od. zb. 2., 1–34. Több tucat ruszin községből származó jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsához csatlakozó községi ruszin nemzeti tanácsok alakuló üléséről.

³⁰³ Uo. 7a–12a. A Magyarországi Rutének Néptanácsához csatlakozó cserlengői ruszin néptanács alakuló jegyzőkönyve. 1918. december 11.; A Magyarországi Rutének Néptanácsához csatlakozó kistopolyai ruszin néptanács alakuló jegyzőkönyve. 1918. december 4.; A Magyarországi Rutének Néptanácsához csatlakozó tűzesmezői ruszin néptanács alakuló jegyzőkönyve. 1918. december 5.; A Magyarországi Rutének Néptanácsához csatlakozó kölcsényi ruszin néptanács alakuló jegyzőkönyve. 1918. december 8.

³⁰⁴ KTÁL, Fond 1134., op. 1., od. zb. 2., 17. A Magyarországi Rutének Néptanácsához csatlakozó szélestői ruszin néptanács alakuló jegyzőkönyve. 1918. december 8.

³⁰⁵ Uo. 24. A Magyarországi Rutének Néptanácsához csatlakozó drágabártfalvi ruszin néptanács alakuló jegyzőkönyve. 1918. december 8.

Mindezek ellenére nem tudunk arról, hogy 1918 őszén a helyi települések erőszakos földfoglalást hajtottak volna végre. Ehelyett, bízva a meghirdetett földreformban, higgadt levelezésbe kezdtek Kutkafalvy Miklós Bereg vármegyei kormánybiztoson keresztül a Földművelésügyi Minisztériummal. Klastromfalva parasztjai például szívesen vásároltak volna 400–500 kat. holdnyi szántóföldet vagy erdőt a Schönborn uradalom vagy a Bazil-rend birtokaiból, akik azonban nem akarták eladni a földjüket. Levelükben megfogalmazták, hogy életük tulajdonképpen semmit sem változott, mert a jobbágyfelszabadítás után is úgy éltek, mint az előtt, továbbra is a Bazil-rend és a Schönborn uradalom jobbágyai voltak. A kérésük elakadt, mert bár Kutkafalvy december 29-én továbbította a levelüket a budapesti szaktárcának, válasz nem érkezett. Ezért 1919. január 30-án újabb levelet fogalmaztak meg immár egyenesen Buza Barna miniszternek. Megismételték a kérésüket, de választ innen sem kaptak.³⁰⁶

A Károlyi-kormányt a frontról hazatérő katonák önkényes föld- és erdőfoglalásainak gondolata foglalkoztatta. A szociáldemokrata agitátorok ugyanis ingyenes földosztásról beszéltek, valamint a perrel elvesztett földek³⁰⁷ térítésmentes visszaadását követelték.³⁰⁸ 1919 tavaszán

---

³⁰⁶ Klastromfalva lakossága 1919. október 23-án az immár csehszlovák fennhatóság alá tartozó ungvári erdőfelügyelőség és a Schönborn uradalom közös megegyezés alapján a következő elutasító választ kapta: „*Jelenlegi viszonyok között akkor, amikor a földosztás gondolata még kísért és a jövő földbirtok politikája nem alakult ki véglegesen, időelőttinek találja ez ügy rendezését.*” KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 139., 1–4. Klastromfalva lakosságának levele Buza Barna földművelésügyi miniszternek erdő- és legelővásárlás tárgyában. 1919. március 30.

³⁰⁷ Azok a földek, legelők, amelyeket a nagybirtokosok szereztek meg a helyi parasztoktól.

³⁰⁸ 1919. január elején Munkács környéki településeken Komjáthy Gábor munkácsi lakos, volt dohánygyári alkalmazott többek között Nagylucska községben tartott agitációs beszédet a nagybirtok ellen. Itt többek között ingyenes földosztásról is beszélt. KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 35., 27–28. Popovics Jenő szolvai jegyző jelentése 1918 őszi eseményekről Stefán Ágoston ruszin népbiztosnak. 1919. április 14.

a Beregdaróc községbe hazatérő katonák kijelentették, hogy „*Adjanak nekünk lakóhelyet, szántóföldet, mert mi védelmeztük azt az ellenség ellen*”.³⁰⁹ Bár ebből nem lett tömeges földfoglalás, mert idővel a katonák lenyugodtak, a közigazgatás mégis ledermedt a lehetséges következményektől. Igyekeztek időt nyerni és a katonák rendbontásainak elejét venni, így a helyi lapokban a földkérdés közeli megoldásáról cikkeztek, és közölték, hogy tartózkodjanak a rablásoktól, az önkényes földfoglalásoktól, mert különben föld igényüket nem veszik majd figyelembe.³¹⁰

1919 januárjában a magyar közigazgatáshoz befutó jelentésekből az szűrhető le, hogy a katonák egyre türelmetlenebbek lettek. Gyakran emlegették a földosztás lassúságát, és így az elszakadást sürgető ukrán mozgalom malmára hajtották a vizet. A katonák lecsendesítésére több helyi járási főszolgabíró javasolta azt a megyei vezetésnek, hogy a hangadó katonák „lekenyerezésére” osszanak ki öt hold földet a kincstári erdők irtásaiból.³¹¹ Javaslataikat azonban nem fogadták el, de Buza Barna földművelésügyi miniszter utasítására 1918. december elején a négy vármegyében is megkezdtek a volt katonák földosztáshoz szükséges összeírását, a kimutatásokat 1919. január 5-ig kellett minden községi-, illetve körjegyzőnek elküldenie az alispánokhoz.³¹²

Eközben néhány községben a tűzifahiány miatt a lakosság uradalmi erdőkben kezdett fakitermelést. A kedélyek lecsillapítására ott, ahol az erdők községi tulajdonban voltak, a községi vezetők tűzifát osztottak

---

³⁰⁹ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 20. A beregdaróci Kiss Ferenc református tanító visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. február 4.

³¹⁰ *Új Bereg*, 1918. december 13., 2.

³¹¹ Javaslataikat megküldték az Országos Propaganda Bizottságnak. MNL OL, K 803., 606. f. 3., 62. ő. e., III. kötet. 176. –180. A percsenyi főszolgabíró helyettesének távirata az Országos Propaganda Bizottságnak az ukrán mozgalomról, földkérdésről, kereskedelemről, nyelvhasználatról. 1918. december (pontos keltezés olvashatatlan).

³¹² KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 39., 1. 32755/1918. Bereg vármegye alispánjának levele a községi és körjegyzőknek a hadiszolgálatban volt földművesek összeírásáról és földhöz juttatásáról. 1918. december 3.

Nagydobronytól, Ilosváig.³¹³ Az ilyen elszórt önkényes erdőhasználatot látva Kutkafalvy kormánybiztos 1918. december 31-én levelet írt a Földművelésügyi Minisztérium Hegyvidéki Kirendeltségének, amelyben a földosztás előmunkálatainak azonnali megkezdését sürgette.³¹⁴ A munkácsi központú Hegyvidéki Kirendeltség a hatáskörök tisztázása³¹⁵ miatt tanácsot kért a Földművelésügyi Minisztériumtól, ahonnan azt az utasítást kapta január 6-án, hogy mindenben támogassák a kormánybiztost. Így egy hét alatt az ügy elmozdult a holtpontról. Január 12-én Szász Zoltán, a Hegyvidéki Kirendeltség ügyvezetője minden fennhatósága alá tartozó körjegyzőt arról értesített, hogy január 14–18. között egy bizottság fog kiszállni, s addig készítsenek kimutatást a kiosztásra szánt földekről.³¹⁶ A bizottságok határidőre meg is érkeztek a kijelölt helyszínekre és hozzáfogtak az adatgyűjtéshez,³¹⁷ amit Kutkafalvy szigorúan felügyelt. Az előmunkálatok³¹⁸ azonban roppant lassan haladtak. 1919. február 4-ig, vagyis több mint két hét alatt mindössze csak nyolc községben végezték el. Az itt végrehajtott felmérés alapján két fontos következtetést tudtak levonni: a lakosság elsődlegesen

---

³¹³ Ezekre jellemző volt a községi tulajdonban lévő erdőkből túlzott mértékű fakitermelést hajtott végre.

³¹⁴ Kutkafalvy Miklós levelében megnevezte azokat a községeket, ahol azonnal meg kell kezdeni a földosztás előkészítését. Ezek egytől-egyik ruszin falvak voltak. KTÁL, Fond 772., op. 3., od. zb. 1793., 1–2. Kutkafalvy Miklós Bereg vármegye kormánybiztos-főispánjának távirata a Hegyvidéki Kirendeltséghez azokról a községekről, ahol azonnal meg kellett kezdeni a földosztást. 1918. december 31.

³¹⁵ Nem érezte magát kompetensnek az ügyben.

³¹⁶ Uo. 6a–8a. Kutkafalvy Miklós Bereg vármegye kormánybiztos-főispánjának levelezése a Hegyvidéki Kirendeltséggel a földbirtokreform előmunkálatairól. 1919. január 12.

³¹⁷ Uo. 9–12. Kutkafalvy Miklós Bereg vármegye kormánybiztos-főispánjának levelezése a Hegyvidéki Kirendeltséggel a földbirtokreform előmunkálatairól. 1919. január 14.

³¹⁸ Kimutatásokat készítettek a földreform során szétosztható földekről, jegyzőkönyvet vettek fel problémás földigénylésekről, utasításokat adtak a helyi megbízottaknak, hogy a lakossági igényeket gyűjtsék össze és a Hegyvidéki Kirendeltséghez terjesszék fel.

az erdők iránt támaszt igényt, másfelől pedig érzékelhető volt, hogy a tényleges végrehajtás jótékonyan hatott a lakosság hangulatára.³¹⁹

A tavasz folyamán is özönlöttek a földet és erdőt kérő lakossági kérelmek. Ezekből a levelekből igen jól kiolvasható a földínség és az, hogy a frontot megjárt katonák milyen életutakat, tragédiákat éltek meg, és milyen keserű szociális állapotokba csöppenek hazaérkezésükkor. Ugyanakkor meggyőződhetünk a helyi közigazgatás tenni akarásáról, a földosztás előmozdításáról, illetve a lakosság földreformmal kapcsolatban táplált bizakodásáról is. Egyúttal láthatjuk, hogy a földosztást olykor nagyon bonyolult, sokszor tisztázatlan tulajdoni állapotok nehezítették, igaz ezek főleg a közlegelőkre voltak érvényesek.³²⁰ A frontot megjárt katonák szembesülését az otthon megváltozott körülményeivel a legjobban talán Felsőremete község példája érzékelteti. 1919. március 1-jén a volt katonák levelet írtak a Hegyvidéki Kirendeltségnek. Ebben panaszuknak adtak hangot, mert az 1914-ig a Felsőremete község bérhasználatában lévő földeket a háború éveiben elvették a községtől és azt a hazatért katonák kérték vissza. Levelükben így érveltek: *„Alsó- és felsőremetei gazdák, akik csekély kivétellel a hosszú háborút, mint katonák a hazáért küzdve a lövészárokból végig küzdöttük, a fegyverszünetnek megkötése után hazatérve arra a szomorú tapasztalatra jutottunk, hogy a nagy küzdelem, a hosszú harc alatt a darab kenyereink, az egyedüli megélhetési módunk tőlünk elragadtatott s az másoknak nyújtott oda. Ugyanis a hegyvidéki miniszteri kirendeltségtől általunk bérelt és a Felsőremetei határban lévő Papmocsárbeli földek bérlete tőlünk elvételre és azok más idegen község vagy városbeli s nem földművelésből*

---

³¹⁹ KTÁL, Fond 772., op. 3., od. zb. 1793., 16a. Kutkafalvy Miklós Bereg vármegye kormánybiztos-főispánjának levelezése a Hegyvidéki Kirendeltséggel a földbirtokreform előmunkálatairól. 1919. február 4.

³²⁰ Uo. 18–19. 1919. március 10-én írt válasz levelében Szász Zoltán jelezte, hogy a nevezett földet sajnos nem tudja visszavenni az új bérlőktől, de közölte, hogy a hamarosan meginduló földosztás majd orvosolni fogja a problémákat. KTÁL, Fond 772., op. 3., od. zb. 1793., 19a.

*élő uraknak adattak át. [...] Mi nem várjuk és nem akarjuk az ingyen földosztást s bizalommal és türelemmel bevárjuk azt az időt, amidőn a köztársaság népkormányja a földosztást keresztül viszi. De addig is tiltakozunk és óvást emelünk az ellen, hogy a 15 évre kibérelt földek, a lejárta előtt másnak osztassanak ki bérbe?*³²¹

A hazatért beregkisfaludi katonák nagybirtokosok földjeiből kértek szántót és legelőt. Mindezt szegénységükkel, elégtelen és terméketlen földjeikkel indokolták: „*A község határában lévő föld békeidőben jobb év mellett, a legjobb megművelés mellett sem hozta meg a szükséges terményt a lakosság élelmezésére*”.³²² A leszerelt bilkeiek egy csoportja azzal érvelt a földosztás mellett Stefán Ágostonnak, hogy „*a leszerelések alkalmával teljesen lerongyolódva érkeztek haza*”.³²³ „*A múlt évben a terményünk lefagyott s jelen viszonyok pedig olyanok, hogy a szükséges mindennapi kenyeret beszerezni képtelenség. [...] A lakosság, de különösen a háborúból visszatért katonák a földosztást türelmetlenül várják*” – írják Stefánnak címzett levelükben Mártonka lakosai.³²⁴ A közlegelőkkel kapcsolatos egyéni igényléseket a helyi közigazgatás igyekezett azzal „leszerelni”, hogy a közelgő földosztás során a felmerült panaszok úgy is megoldódnak majd.

Érdekes, hogy 1918–1919 fordulóján Stefánnak a földkérdés csupán másodlagos volt, főleg a választásokkal és a közhangulat megnyugtatóásával foglalkozott. 1919. január közepi kiáltványban harcot hirdetett az analfabetizmus és a szegénység ellen, miközben rendre, fegyelemre utasított. A választójog kiterjesztését³²⁵ ígérte, és a lakosság

---

³²¹ Uo. 18–19.

³²² KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 20., 22. A beregkisfaludi frontkatonák levele Stefán Ágostonhoz a földosztás sürgetéséről. 1919. március 4.

³²³ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 20., 37. Bilkei frontkatonák levele Stefán Ágostonhoz a földosztás sürgetéséről. 1919. március 6.

³²⁴ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 20., 63. Mártonka község lakosainak levele Stefán Ágostonhoz a földosztás sürgetéséről. 1919. március 16.

³²⁵ Stefán Ágoston számára a prioritás 1919. február végén megváltozott. A választások hangoztatása helyett érezhetően a földosztás vált számára elsődlegessé, amiben egyaránt szerepe lehetett a hatalomföltésének, illetve a politikai népszerűsége növelésének is.

segítségét és munkáját kérte a ruszin önrendelkezés megvalósításához. Ugyanakkor még csak említés szintjén sem szólt a mindenkit legjobban érdeklő földkérdésről.³²⁶ A községek vezetői, az iskolák tanárai, az egyházközségek vezetői és a zsidó hitközségek a szokásoknak megfelelően gratuláló táviratokban üdvözölték Stefán kiáltványát, de több olyan is akadt, amelyben szóvá tették, hogy a földosztásról sem kellene azért megfeledkezni. Sőt, azt lehetőleg azonnal végre is kéne hajtani. „*Alulírott község mély tisztelettel üdvözli Ruszka Krajna kormányzó urát és kéri, hogy a földosztásra vonatkozó programját mielőbb megvalósítani*” – írta táviratban Szuszkófalva lakossága.³²⁷ Stefán január 23-án több községet is meglátogatott, ismertette a kiáltványa tartalmát és itt már a földosztás közelségét is hangoztatta,³²⁸ részleteket azonban nem közölt. Pedig a közhangulat már rég túlhaladt az ígéreteken. Néhol, mint például Dolhán és vidékén a ruszin lakosság türelme egyszerűen elfogyott és bolsevik jelszavakat hangoztatott és rendbontásokra is sor került.³²⁹

A Budapesten tartózkodó Szabó Oreszt ruszin miniszter is aktivizálta magát a földkérdésben. Kísérletet tett arra, hogy javítsa – elsősorban a ruszin – a lakosság mezőgazdasági eszközkészletét. Ennek érdekében február közepén levelet írt a Hadügyminisztériumba, a Magyar Áruforgalmi Irodának és budapesti Anyagértékesítő Intézetnek, hogy lehetőségükhöz mérten osszanak szét adjanak jutányos áron

---

³²⁶ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 3., 1. Stefán Ágoston Ruszka Krajna kormányzójának kiáltványa a ruszin lakossághoz. 1919. január (pontos keltezés nincs feltüntetve).

³²⁷ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 6., 45. Szuszkófalva község lakosainak távirata Stefán Ágoston ruszin kormányzóhoz a földosztás sürgetéséről. 1919. február 21.

³²⁸ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 13., 8a–9. Szám nélkül. A szolyvai magyar Falepárló Részvénytársaság levele Stefán Ágoston ruszin kormányzóhoz a földszükségletük bejelentésének tárgyában. 1919. február 11.

³²⁹ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 52., 1–2. Dolhai magyar lakosok levele Stefán Ágoston ruszin kormányzónak a rossz közbiztonságról, a kommunista szervezkedésről. 1919. január 29.

mezőgazdasági eszközöket.³³⁰ A levél előkészítetlenségét mutatja,³³¹ hogy csak ezzel egy időben kérte Stefánon keresztül a körjegyzőket, hogy mérjék fel az igényeket.³³² A felmérés azonban nagyon elhúzódott, az összesítő jelentés csak március végén érkezett meg Budapestre,³³³ így a kezdeményezésből nem lett semmi. Ha más nem is, az kiderült, hogy mekkora eszközhiánnyal küzdenek a helyi lakosok.³³⁴

A Bereg vármegyében 1918 őszén megszerveződő Szociáldemokrata Párt is hallatta a hangját. Plakátok ezrein adta hírül,

---

³³⁰ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 16., 3–6. 443/1919. Szabó Oreszt ruszin miniszter levele a budapesti Anyagértékesítő Intézetnek a ruszinok mezőgazdasági eszközökkel történő ellátásáról. 1919. február 11. 443/1919. Szabó Oreszt ruszin miniszter levele a budapesti Magyar Áruforgalmi Irodának a ruszinok mezőgazdasági eszközökkel történő ellátásáról. 1919. február 11. Szabó Oreszt ruszin miniszter levele a budapesti Hadügyminisztériumhoz a ruszinok mezőgazdasági eszközökkel történő ellátásáról. 1919. február 12.

³³¹ Ennek oka összetett volt. Szerepet játszott benne a földkérdés elhúzódása, a hadisegélyek folyósításának akadozása, a hadikölcsönök kifizetések elhúzódása vagy a rossz megélhetés. Máskor viszont a közigazgatás meggondolatlansága volt a lakossági közhangulat romlásának oka. Így történt Patakos községben is, ahonnan 1919. február 9-én a község lakosai írtak panaszlevelet Stefán Ágostonnak. Ebben közölték, hogy az uradalmi erdőben lévő tűzifát a katonaság leltárba vette, és miután azzal végzett, hozzáfogott a faluban élő lakosság tűzifájának rekvirálásához azzal az indokkal, hogy „az is a grófi erdőből való”. Stefán Ágoston azonnal nyomozást rendelt el Munkácson, eközben azonban helyben megoldódott az ügy, mivel az uradalom vezetője a leltárba vett tűzifából kárpótolta a lakosságot a katonaság túlkapásaiért. KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 51., 9. Kaminszky József ruszin kormányzó-helyettes levele Patakos község bírójához a katonák által végrehajtott rekvirálások megtérítéséről. 1919. február 26.

³³² KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 16., 18–25. p. Lásd még. KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 62., 1–7a. A Bereg vármegyei szociáldemokraták levele a budapesti Szociáldemokrata Párthoz Kutkafalvy Miklós Bereg vármegyei kormánybiztos-főispán ellenforradalmi szervezkedéséről. 1919. február 16.

³³³ Uo. 25a–32. 897/1919. A Ruszin Népbiztosság ügyvezetőjének levele Kaminszky Józsefhez a mezőgazdasági eszközgyűjtésről. 1919. március 26. Ezen az íratok kívül több község távirata is szerepel, amelyekben bejelentik szükségletüket a mezőgazdasági eszközökre.

³³⁴ 1919. március 31-én Kaminszky József összesítette a járási adatokat, és megküldte a Ruszin Népbiztosságnak. Ebben felsorolja azokat a tételeket, amelyekből hiányt szenvednek a hegyvidéken. „*Kasza 7000, ásó 10000, kapu 15000, vaslapát 6500, eke 1000, ekevas 200, kaszakő 4000, fejsze 1000, borona 220, szekér 350, terménytisztító 5, sarló 1000, vetőgép 20, szecskaavágó 10, faeke 10.*” KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 16., 33–33a. p. 831/1919. Kaminszky József összesítő jelentése Ruszka Krajna területén szükséges mezőgazdasági eszközökről. 1919. március 31.

hogy támogatja a nagybirtok és a bankok bukását, és figyelmeztette a nagybirtokosokat, hogy „[...] a Szociáldemokrata Párt nem tűri és a legélesebb harcra kész azok ellen, akik a földkérdés megoldását halasztgatni akarják”.³³⁵ A párt mindent elkövetett, hogy a lakosságot meggyőzze a földosztás igazságos végrehajtásának egyedüli garanciája a szociáldemokrácia, amely őrködik és megvédi a lakosság érdekeit a nagybirtokosokkal szemben. Ehhez harcias magatartást követelt a lakosságtól is, sőt arra buzdított őket, hogy vegyék át a nagybirtokok gazdasági épületeit, állatállományát és összes gazdasági felszerelését. Önkényes földfoglalásokra buzdított, de egyben kérték az embereket, hogy őrködjenek az uradalmak felszerelése és állatállománya fölött.³³⁶

Vármegyei lapjukban, a *Beregi Munkás*ban, márciustól azonban már olyan cikkek kezdtek megjelenni, amelyekben általános lakossági óhajként jelent meg a nagybirtokosok földjének szövetkezetbe tömörítése.³³⁷ Míg a szociáldemokrata sajtó a szövetkezetek szükségességéről volt hangos, addig a községeket járó agitátoraik ingyenes földosztást hirdettek azzal a céllal, hogy minél több embert beléptessenek a pártszervezetekbe. Tarpa község³³⁸ községi bírójának mindezt így fogalmazta meg: „*Községünk elégedetlenei sajnos lépve is mentek még pedig nagy számban, miután fel lettek bízattva ingyen földszerzéssel. Községünk földéhes népe ez úton vélte elérhetőnek földéhségének lecsillapítását*”.³³⁹

Február 18-án megérkezett a várva-várt jelentés Budapestről Munkácsra azzal, hogy a Földművelésügyi Minisztériummal folytatott

---

³³⁵ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 19., 12. A Bereg vármegyei Szociáldemokrata Párt plakátja a földosztásról. (keltezés nélkül)

³³⁶ Uo. A Bereg vármegyei Szociáldemokrata Párt plakátja a földosztásról. (keltezés nélkül)

³³⁷ *Beregi Munkás*, 1919. március 12., 2.

³³⁸ Az itt működő agitátorok a ruszinok lakta hegyvidéki járásokba is eljutottak.

³³⁹ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 8a. Esze János tarpai bíró visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. január 26.

tárgyalások során sikerült elérni, hogy először Bereg vármegyében megkezdhetik a földosztást. A földosztó bizottságok megérkezését február 25-re várták, amit minden községben ki is kellett doboltatni. A földosztást azonban nyomban hatásköri vita hátráltatta, amely Stefán Ruzska Krajna kormányzója és Kutkafalvy Miklós Bereg vármegye kormánybiztosa között robbant ki. A hír hallatán ugyanis Stefán, akinek addig nem a földkérdés jelentette a prioritást, február 22-én levelet írt a Földművelésügyi Minisztériumnak, és azt kérte a földosztó bizottságok először őt keressék fel egyeztetésre.³⁴⁰ Válasz nem Budapestről, hanem Kutkafalvytól érkezett, s igen gyorsan, már másnap. Ebben leírta, hogy a földek új gazdái végleges tulajdonnal fognak rendelkezni, de ahol szükséges, ott a feles gazdálkodást vagy a bérletet is megtartják.³⁴¹

Másnap Stefán egy levelet írt Szabó Oresztnak Budapestre, amelyben közölte, hogy kitudódott Kutkafalvy távirata a földosztó bizottságok megérkezéséről, akik ezt rögtön a földosztás azonnal megindulásaként értelmezték. Sérelmezte, hogy ha ez így is van, akkor Kutkafalvy a földosztás megkezdését vele miért nem tudatta.³⁴² Stefán levelét nehéz megérteni, hisz Kutkafalvy kifejezetten előírta a helyi közigazgatásnak, hogy a földosztó bizottságok hírért terjesszék a lakosság körében. A tisztázatlan hatáskörök miatti bizonytalanság, Stefán hatalomféltése, valamint a földosztásban betölteni vágyott irányító szerepe is közre játszhatott. Erre utal még az is, hogy február utolsó

---

³⁴⁰ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 19., 15a. 299/1919. Stefán Ágoston Ruzska Krajna kormányzójának távirata Buza Barna földművelésügyi miniszterhez a földosztó bizottságok munkájáról. 1919. február 22.

³⁴¹ Kutkafalvy Miklós jelezte levele elején, hogy a Földművelésügyi Minisztérium az ő előterjesztése miatt döntött úgy, hogy Magyarországon először Bereg vármegyében fognak földet osztani. Kutkafalvy annyiban tévedett, hogy először nem Bereg vármegyében, hanem 1919. február 23-án, Kápolnán osztottak földet Károlyi Mihály köztársasági elnök birtokán.

³⁴² KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 19., 16. 351/1919. Stefán Ágoston Ruzska Krajna kormányzójának levele Szabó Oreszt ruszin miniszterhez a földosztással kapcsolatban. 1919. február 24.

napjaiban – miközben a földosztó bizottságok már megérkeztek Bereg vármegyében – Stefán lázas levelezésbe kezdett a Szatmári Földmérési Felügyelőséggel, hogy Ugocsa és Máramaros vármegyékben már az ő kezdeményezésére szervezzenek földosztó bizottságokat.³⁴³

Stefán ügyeskedésével egy időben a földosztó bizottságok március 5-én hozzáfogtak a munkához, az előzetes híreknek megfelelően először Bereg vármegyében. Munkácson rendezkedtek be, ahol tevékenyen együttműködtek a Hegyvidéki Kirendeltséggel és Ruzska Krajna kormányzósággal. Feladatuk igen összetett volt. A kezdeti nehézségek után³⁴⁴ megindult az érdembeli munka és hozzáfogtak a helyi körjegyzők által még január-február fordulóján összeállított, földosztásra javasolt ingatlanok listájának összeállításához. Ezt a kimutatást egyeztették a Hegyvidéki Kirendeltséggel,³⁴⁵ majd pedig láttamozásra felterjesztették a Földművelésügyi Minisztériumnak. A budapesti szaktárcától visszaküldték Munkácsra a 16. Földmérési Felügyelőségnek. Míg az összesítés Budapesten volt, addig Munkácson összeállították a földosztó bizottságokat és meghatározták a hozzájuk tartozó települések listáját.³⁴⁶ Március első hetében Bereg vármegye területén tizenkét, Ugocsa

---

³⁴³ Uo. 17a. 576/1919. Stefán Ágoston Ruzska Krajna kormányzójának távirata a Szatmárnémetiben működő Földmérési Felügyelőséghez. 1919. március 8.

³⁴⁴ Nem álltak rendelkezésre a megfelelő irodai eszközök, személyzet, mint például írógép, kiegészítő díjnokok. A feladat teljesítéséhez munkácsi jogászok önként jelentkeztek Stefán Ágostonnál, aki elfogadta munkájukat. KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 18., 1. Stefán Ágoston Ruzska Krajna kormányzójának távirata Szabó Oreszt ruszin miniszterhez a földosztás ügyében. 1919. március 6.

³⁴⁵ Az ellenőrzés arra irányult, hogy kiderítsék, melyik községben kell azonnal megkezdeni a földek parcellázását. Mert akadtak olyan községek is, amelyekben a lakosok a földosztás elhalasztását kérték egy-két évvel, mivel semmiféle tőkével nem rendelkeztek például Ugocsa vármegye Dabolc, Batarcs, Nevetlenfalva. KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 19., 19–19a. 318/1919. A munkácsi állami 16. Földmérési Felügyelőség kimutatása a földosztó bizottságokról és beosztásokról. 1919. március 8.

³⁴⁶ A földosztó bizottság egy mérnökből, egy jogászból és egy földműves gazdából állt.

vármegyében öt földosztási körzetet hoztak létre, körzetenként tíztizennégy községgel.³⁴⁷

Miközben a földosztás előkészítése és intézményes alapjai a lehető legnagyobb rendben haladtak és szinte már az utolsó akadály is elhárult a tényleges földosztás útjából, több akadály merült fel. Kutkafalvy ugyanis március 8-án elrendelte a járási főszolgabíróknak és községi vezetőknek, hogy tegyenek meg mindent annak érdekében, hogy mindenütt végezze el a lakosság az időszerű mezőgazdasági munkákat.³⁴⁸ Vagyis senki se várjon azzal a földosztás végéig.

Eközben Stefán március 13-án újabb panaszos hangvételű levelet írt Szabó Oresztnek, és ismételten sérelmezte, hogy kimarad a földosztás irányításából és pusztán passzív szemlélője a fontos eseménynek a minisztérium bizalmát élvező Kutkafalvyval szemben. Megjegyezte, hogy ennek egyik oka a Ruszka Krajna kormányzóság és a vármegyei közigazgatás hatásköreinek tisztázatlansága, így valójában egymással párhuzamosan, kettős közigazgatásként működnek. Saját fontosságát bizonygatva, azt is megosztotta Szabóval, hogy mivel a ruszin nép neki címezi leveleit,³⁴⁹ ezért szinte csak neki vannak pontos információi a helyi

---

³⁴⁷ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 19., 18. A munkácsi állami 16. számú Földmérési Felügyelőség kimutatása a földosztási bizottságok és körzetekről. 1919. március 8.

³⁴⁸ Ebben egyértelműen tisztázta a feladatokat Kutkafalvy Miklós. Leszögezte többek között, hogy ha a nagybirtokos nem tudja a földjeit megművelni azt köteles bérbe adni vagy részes művelésre. A lényegét utasításában többször aláhúzza, miszerint műveletlen, vetetlen földeket nem szabad hagyni. KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 39., 4. 4990/1919. Bereg vármegye alispánjának rendelete a tavaszi szántás és vetés végrehajtásáról. 1919. március 8.

³⁴⁹ Tény, hogy Stefán Ágostont 1919 márciusától egyre több türelmetlen lakos, község kereste meg földosztással foglalkozó levelükkel. Viszont az is igaz – és emiatt különösen mellőzve érezhette magát Stefán –, hogy ezekben a levelekben a lakosság nem tőle várta a földínségük megoldását hanem Kutkafalvytól, Stefánt pusztán közvetítőnek tartották, amiért a munkácsi kormányzó feltételezhetően féltette hatalmát. Mélyút község lakossága 1919. március 5-én fordult levélben Stefánhoz, amelyben sürgették a földosztást és kérték, hogy vegye fel a kapcsolatot Kutkafalvyval a község ügyének pozitív elbírálása érdekében. Beregsárrét község frontról hazatért katonái pedig így fogalmazták meg neki címzett levelüket: „*Főszolgabíró úr!* [Stefán kormányzó volt, a beosztásával sem voltak tisztában – megj. K. Gy] *Tudomásukra jutott,*

viszonyokról. Mindezek alapján kérte, hogy őt is vonják be a földosztás munkálataiba: „*Szükségesnek tartom elsősorban a munkácsi és szatmárnémeti földmérési felügyelőségek haladéktalan oly értékű utasítását, hogy a Ruszka Krajna területén – s addig is, amíg a Ruszka Krajnai ideiglenes határa megállapítottik – a ruszinok által lakott területekre vonatkozó működésüknél részemre a megfelelő betekintést és irányító befolyást lehetővé tenni el ne mulasszák és a kormányzóság által a földosztással kapcsolatban adandó utasításokhoz alkalmazkodjanak. Továbbá az iránt haladék nélküli intézkedést, hogy Bereg, Ung, Ugocea és Máramaros vármegyék ruszinok lakta vidékein a földosztás körül eljáró közigazgatási hatóságok s elsősorban az illető vármegyék főispán kormánybiztosai a részemről adott esetekben érvényesítendő kívánságokat szigorúan szem előtt tartsák és magukat a Ruszka Krajnát érintő esetekben ezen akció keresztülvitele körüli eljárásokban alulírottak minden tekintetben alávéssék*”.³⁵⁰ Nem kevesebbet, mint a földosztás teljes felügyeletét és irányítását követelte.

Szabó Oreszt közel egy hétig várt mire megfogalmazta levelét Buza Barna miniszternek: „*Tisztelettel arra kérem azonban Miniszter urat, hogy a bizottságokat az ügy érdekében a kormányzóval való, elkerülhetetlen együttműködés szigorú betartására a legnyomatékosabban azzal a meghagyással méltóztassék utasítani, hogy a kormányzónak a földosztással kapcsolatosan adott utasításaihoz alkalmazkodni kötelesek*”.³⁵¹ A március 21-ei levelét azonban a történelem

---

hogy a földfelosztási munkálatok a környékben már folyamatban vannak. Mint valamennyien leszerelt katonák kérjük, szíveskedjék a kormánybiztos úrnál előterjesztést tenni arra nézve, hogy a földosztási munkálat Beregsárrét községben mindenestre még e tavaszon meg legyen indítva.” Bilke község bírója 1919. március 6-án is kérte Stefánt, hogy járjon közre és legelőt kaphassanak. Kérését a település háborús szerepvállalásával indokolták, mely szerint e községből 1500 katona vett részt az első világháborúban. KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 18., 2–5. Mélyút község levele Stefán Ágoston ruszin kormányzónak földkiosztás tárgyában. 1919. március 5.; KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 20., 37–38. 350/1919. Csubirka Mihály bilkei községi bíró levele Stefán Ágoston ruszin kormányzónak az oktatás nyelvéről, földosztásról, földművelésről. 1919. március 6.

³⁵⁰ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 19., 27. 631/1919. Stefán Ágoston levele Szabó Oreszt ruszin miniszternek a földosztás irányításáról. 1919. március 12.

³⁵¹ Uo. 28. Szabó Oreszt ruszin miniszter levele Buza Barna földművelésügyi miniszternek a földosztás irányításáról Ruszka Krajna területén. 1919. március 21.

elsodorta, a Népköztársaság még aznap megszűnt. Az ország és a földosztás ügye is fordulóponthoz érkezett.

Földkérdés a Tanácsköztársaság idején

Sem a proletárdiktatúra kikiáltásának híre, sem pedig a roppant esős tavasz³⁵² nem okozott nagyobb fennakadást a földosztó bizottságok munkájában a négy vármegyében. A politikai változásokat leszámítva azonban nagyon lassan haladtak a munkájukkal, amit a lakosságtól érkező sürgető levelek is tanúsítanak. Március 21-én az ökörmezői járási Kispatak község lakossága (főleg frontkatonák) kérték a mielőbbi végrehajtást (1. számú dokumentum).³⁵³ Két nappal később Hátmeg község földosztó bizottság kiküldését kérte, hogy mielőbb megkezdhessék a tavaszi munkálatokat (3. számú dokumentum).³⁵⁴ Április 14-ig Stefán Ágoston, majd pedig utóda Kaminszky József összesen nyolcvanhét község földosztást sürgető levelét gyűjtötte össze és küldte meg a Hegyvidéki Kirendeltségnek,³⁵⁵ amelyekből azonban nem lett semmi, mert a bizottságok munkáját április elején beszüntették. A tömérdek lakossági levél is jól szemlélteti, hogy az ellenség által meg nem szállt területeken a nemzetiségi lakosság jelentős része még mindig a Magyar Népköztársaság által létrehozott földosztó bizottságok munkájában, nem

---

³⁵² *Beregi Munkás*, 1919. március 30., 2.

³⁵³ KTÁL, Fond 772., op. 4., od. zb. 13., 10–11. Kispataki lakosok levele a földművelésügyi miniszterhez a földosztás sürgetéséről. 1919. március 21.

³⁵⁴ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 62., 1. A Hátmeg községben tartott közéleti bizottság ülésének jegyzőkönyve. 1919. március 23. Nagyábránka község is hasonló levéllel kereste fel Stefánt. KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 20., 77. Kisábránka község kérése Schönborn legelő gyors kiosztása érdekében (pontos keltezés nem ismert).

³⁵⁵ KTÁL, Fond 772., op. 4., od. zb. 13., 3. A Hegyvidéki Kirendeltség levelezése Stefán Ágoston ruszin népbiztossal a földosztás ügyében benyújtott lakossági kérvényekről. 1919. április 14.

pedig a kommunista agitátorok által sugallt önkényes földfoglalásban bízott.

A hatalomra kerülő proletárdiktatúra már március 22-én egyértelműsítette pártlapjában, a *Vörös Újság*ban, hogy a gyár, a bánya, a föld a dolgozóké, azok kisajátítási joga pedig egyedül és kizárólag a proletárkormányt illeti meg. Leszögezték, hogy „*a földreformot nem törpebirtokokat teremtő földosztással, hanem szocialista termelő szövetkezetekkel hajtsa végre*” a Tanácsköztársaság.³⁵⁶ A Forradalmi Kormányzótanács április 3-án adta ki „*A földbirtok szocializálása*” című XXXVII. számú rendeletét, majd másnap a XL. számú rendeletet „*A birtokrendező és termelést biztosító bizottságok*” címmel. A szocializálási rendelet kimondta a nagy- és középbirtokok kisajátítását és szövetkezeti kezelésbe vételét.

A XL. sz. rendelet igyekezett a szocializálással és a mezőgazdasági termelés folytonosságával kapcsolatos szervezeti kérdésekben rendelkezni, és kimondta, hogy a „*földbirtokrendezés keresztülvitelére és a termelés folytonosságának biztosítására*” községi, járási és megyei birtokrendezési és termelést biztosító bizottságot kell alakítani. A bizottságok három-három földműves tagból álltak, akiket a községi, járási, illetve megyei tanácsok választottak. Feladatuk azoknak az intézkedéseknek az előmozdítása lett, amelyeket a földreformot végrehajtó szervek előírtak. A birtokrendező és termelést biztosító bizottságokat az Országos Birtokrendező és Termelést Biztosító Bizottság fogta össze.³⁵⁷

Ezzel párhuzamosan országosan beszüntették a földosztó bizottságok működését,³⁵⁸ a négy vármegye és Ruzska Krajna területén pedig Stefán ruszin népbiztos – végre megkapva a vezető szerepet – kiadta

---

³⁵⁶ *Vörös Újság*, 1919. március 22., 1–2.

³⁵⁷ Réti, 1973: 17–18.

³⁵⁸ Sipos, 2014: 112.

9. számú rendeletét a földkérdésről, amelyben jelezte, hogy a három ruszin kerületben kerületi birtokrendező és termelést biztosító bizottságokat kell létrehozni, amelyek Ruszka Krajna Kormányzósági Birtokrendező és Termelést Biztosító Bizottság alá tartoznak. A tagok kijelölésével Kaminszky Józsefet bízták meg, bár Stefán szakértőnek Zechent Mayer gazdasági szakembert jelölte ki.³⁵⁹

A kormányzósági bizottság feladatát Stefán így foglalta össze: „*Ez a ruszin kormányzósági bizottság feladata a földreformot végrehajtó szerveknek adott utasítás alapján olyan földterületekre vonatkozó ügyek elsőfokú elintézése és eldöntése, amely területek két vagy több kerületek határát érintik, továbbá a termelésnek és a földművelésügyi népbiztosság politikájával összehangozó irányítása egész Ruszka Krajnára vonatkozóan*”.³⁶⁰ (20. számú dokumentum) Egyértelműsítette, hogy ezek a bizottságok „*semmilyen határozatot nem hozhatnak és semmilyen ügyben nem intézkedhetnek, kivéve közlegelők céljaira alkalmas és szükséges volt kincstári és gróf Schönborn, valamint egyes magánosok tulajdonában volt ingatlanok kibasítását*”.³⁶¹ Vagyis működésük az egyéni földosztások helyett, szövetkezetek létrehozására (ennek első lépcsőfoka a közlegelők létesítése), illetve azok előkészítésére terjedt csak ki. Kaminszky április 8-án kezdett hozzá a földbirtokrendező és termelést biztosító bizottságok megszervezéséhez,³⁶² és legfontosabb feladatának a termelés folytonosságának biztosítását jelölte ki, mégpedig úgy, hogy a hegyvidéki területen a nagybirtokosok legelőit alakítsák közlegelővé.³⁶³ Azonban a földbirtokrendező és termelést biztosító bizottságok a legtöbb helyen az

---

³⁵⁹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 3., 1–2. Stefán Ágoston ruszin népbiztos Kaminszky Józsefhez írt levele a választásokról (1919. április 6.).

³⁶⁰ KTÁL, Fond 1555., op. 2., od. zb. 47., 35. A Ruszin Népbiztosság 9. számú rendelete (1919. április)

³⁶¹ Uo. 35a. A Ruszin Népbiztosság 9. számú rendelete (1919. április)

³⁶² KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 19., 30a. Kaminszky József levele a járási politikai megbízottakhoz a választásokról. 1919. április 8.

³⁶³ Uo.

ellenség katonai támadásáig létre sem tudtak jönni,³⁶⁴ így a földkérdés ügye teljesen megakadt.

A földéhes lakosok továbbra is leveleikkel árasztották el a munkácsi kormányzóságot, mert kevés információ szivárgott le a Forradalmi Kormányzótanács földkérdést érintő rendeleteiből. Ebben annak is szerepe volt, hogy a vármegyei direktóriumok megtévesztő agitációba kezdtek. Április 3-án, miközben megjelentek a földszocializálást előíró rendeletek, a kommunista közigazgatás a lakosságot arról tájékoztatta, hogy a tulajdonukban lévő kisbirtok nem kerül szocializálásra.³⁶⁵

Ezzel egy időben pedig kommunista agitátorok érkeztek Budapestről, akik a Tanácsköztársaság új földbirtokpolitikai elképzeléseit kezdték népszerűsíteni, április elejétől kezdve a szövetkezeti alapú földosztásról tartottak hangzatos beszédeket.³⁶⁶ Ezekből vált a lakosság számára egyértelművé, hogy – a várakozásokkal ellentétben – a Népköztársaság idején megkezdődött lassú földosztás után a Tanácsköztársaságtól végül nem kapnak földet. Mindezt érezhető csalódásként élték meg, és április utolsó harmadában önkényes földfoglalási akciókba kezdtek. Április 26-án Szolyváról arról tájékoztatták a beregi direktóriumot, hogy a királyfiszállási lakosok önkényesen

---

³⁶⁴ A Nagykaposi járás politikai megbízottja csak 1919. április 14-én értesítette a fennhatósága alá tartozó községeket a földbirtokrendező és termelést biztosító bizottságok szervezésére. KTÁL, Fond 172., op. 1., od. zb. 2322., 1. 714/1919. A Nagykaposi járás politikai megbízottjának levele a körjegyzőkhöz a községi tanácsok megalakításáról. 1919. április 14.

³⁶⁵ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 51., 1. 459/1919. Komjáthy Gábor nagylucskai szocialista községi jegyző levele Bereg vármegye direktóriumához a földosztásról. 1919. április 3.

³⁶⁶ Lásd erről Hoffmann Árpád agitátor beszámoló jelentését az 10. számú dokumentumnál.

szétosztották maguk között azt a földet, amit addig Schönborn Károlytól béreltek (24. számú dokumentum).³⁶⁷

Erősítette a lakosság haragját, amikor egy-egy önállóan kezdett földosztással szemben a direktóriumok erélyesen felléptek. Amikor április 11–14. között a beregleányfalvi lakosok a községüknél húzódó Schönborn-birtokot felosztották, a beregszászi direktórium rögvest megtiltotta azt, ami azon nyomban hatalmas felháborodást keltett a községben. A román térnyerés és a mezőgazdasági termelés folytonosságának indokával a direktórium végül napokkal később meggondolta magát és mégis hozzájárult a földek szétosztásához.³⁶⁸

Hasonló engedményeket máshol is kénytelenek voltak tenni. Beregdaróc községben április 12-én engedélyezték összesen 449 hold legelő szétosztását,³⁶⁹ akik már januártól egyre erélyesebben követelték a földet.³⁷⁰ Április 19-én Beregbükkös község lakossága követelte Kaminszkytól egy földosztó bizottság kiküldését, kéréseiket már másnap teljesítette a községi birtokrendező és termelést biztosító bizottsága.³⁷¹ Ebben az időszakban egymást követték az önkényes lakossági föld- és erdőfoglalások is. Alsó- és felsőszinevéri lakosok kincstári épületeket, több ezer kataszter hold erdőt, ötezer köbméter kitermelt fát vettek

---

³⁶⁷ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 124., 4. 450/1919. A galambosi jegyző levele Bereg vármegye direktóriumához a lakosság önkényes fölosztásáról. 1919. április 24.

³⁶⁸ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 1., 9–11. 12/1919. Beregszász állami birtokrendező bizottságának levele Bereg vármegye direktóriumához a beregleányfalvi lakosok kéréséről. 1919. április 11.

³⁶⁹ Nyilván annak is szerepe volt a direktórium pozitív döntésében, hogy a lakosok nem szántóföldet, hanem közlegelőt kértek.

³⁷⁰ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 61., 4–7. 683/1919. A tiszaháti járási főszolgabíró levelezése Bereg vármegye alispánjával Beregdaróc község legelőjének ügyében. 1919. március 20. 683/1919. A Tiszaháti járás politikai megbízottjának levelezése Bereg vármegye direktóriumával Beregdaróc község legelő ügyében. 1919. április 12.

³⁷¹ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 60., 2–2a. Beregbükkös község levele Stefán Ágoston ruszin népbiztoshoz a földosztás felgyorsításáról. 1919. április 19.

birtokba, és az erdőőröket elzavarták.³⁷² Április 25–29. között Hátmeg község lakosai osztották fel maguk között a környező Schönborn uradalom mezeit.³⁷³

Nem tudunk arról, hogy Ruzska Krajna területén a Tanácsköztársaság szövetkezeteket alapított volna. Vélhetően a cél az volt, hogy ideiglenesen a mezőgazdasági munkák elvégzésének idejére a lakosságnak engedélyezik a földek használatát. Mindössze arról rendelkezünk ismeretekkel, hogy április 5-én a Bereg vármegyei direktórium hatósági zár alá vette a Hegyvidéki Kirendeltség több kosárfonó szövetkezetét, azonban a román megszállás előtti órákban április 26-án minden zárlatot feloldottak.³⁷⁴

A Földművelésügyi Népbiztosság ugyanakkor április 15-én megtette az első lépéseket a szövetkezetek létrehozása felé. Egy utasításában kivonta a beregi vármegyei direktórium felügyelete alól a Szabolcs, Ung, Bereg, Zemplén és Abaúj vármegyék területén található Forgách, Lónyay és Odescalchi családok birtokait, és élükre üzemvezetőket jelölt Máthé László okleveles kendergyári szakértő és Rapcsák József okleveles gazda személyében. A szövetkezeteket azonban nem alapították meg, azok nem kezdték meg működésüket.³⁷⁵

Nagymuzsalyban április 16-án adták át a lakosságnak Ocskay István nagybirtokos földjeit, amelyen szövetkezetet kellett volna alapítani. Bár

---

³⁷² MNL OL, K 46., 605. f. 2., 2. ő. e., 348. 1025/1919. Ondrus Gyula, a bustyaházai Állami Erdőhivatal hivatalfőnökének levele a földművelésügyi népbiztoshoz Alsó- és Felsőszinevér lakosságának erdőfoglalásáról. 1919. április 17.

³⁷³ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 51., 19. 55/1919. Schönborn-Buchheim Károly munkácsi uradalmi erdőgondnokságának levele Bereg vármegye zsupánjához Hátmeg község lakossága által a Tanácsköztársaság időszakában végrehajtott önkényes földosztásról. 1919. május 27.

³⁷⁴ KTÁL, Fond 772., op. 4., od. zb. 6., 1–2. A Hegyvidéki Kirendeltség levelezése a Pénzügyi Népbiztossággal a bilkei szövetkezetének zár alá helyezéséről. 1919. április 5–25.

³⁷⁵ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 58., 1. 583/1919. A Földművelésügyi Népbiztosság utasítása a Bereg vármegyei direktóriumnak nagybirtokosok földjének lefoglalásáról. 1919. április 25.

azt tudjuk, hogy kiutalták a beindításához szükséges százezer koronát és Lukács Iván gazdasági felügyelőt ki is nevezték, azonban arról, hogy a szövetkezeti termelés ténylegesen megindult-e, nincs tudomásunk.³⁷⁶ A szovjet történetírás szerint létrehoztak egy szövetkezetet Nagyberegen, ami – állításuk szerint – meg is kezdte működését, de az ennek az alátámasztására megadott levéltári forrás ezt nem támasztja alá.³⁷⁷

Szövetkezetek alapítása és érdemleges földosztás nélkül ért véget a Tanácsköztársaság hatalma a négy vármegyében. A berendezkedő csehszlovák hatalom igen hamar, már május 3-án arra utasította a helyi közigazgatást, hogy azonnal szüntessék be a folyamatban lévő birtokrendezési ügyeiket, a legelők és földek kiosztását. A még hivatalban lévő Kaminszky felszólította a járási vezetőket, hogy a lakosság föld- és erdőfoglalásait akadályozzák meg, a rendet állítsák vissza.³⁷⁸

Ez azonban olaj volt a tűzre, és tömeges lakossági földfoglalásokat indított be. „[...] *Kislécfalva, Csalánfalva, Ormód, Ploszkánfalva községek önkényesen foglalják el a grófi erdőterületeket legelőnek, s amikor a gróf³⁷⁹ meghatalmazott erdőőre ezt megakadályozza, a község lakosai baltákkal és fegyverekkel jelennek meg és avval fenyegetőznek, hogy házáat, szétrombolják és őt magát pedig elkergetik*” – írta Kaminszkynek a Schönborn uradalom

---

³⁷⁶ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 76., 1–2. Levél a beregszászi pénzügyi politikai megbízotthoz a nagymuzsalyi Ocskay-féle gazdaság átadásáról szövetkezet céljaira. 1919. április 16.

³⁷⁷ A szovjet műben a megadott levéltári hivatkozás erre a dokumentumra mutat, ami azonban nem tartalmaz információt a nagyberegi szövetkezetről: KTÁL, Fond 66., op. 1., od. zb. 1., 1. A Magyarországi Szocialista Párt nagyszőlősi csoportjának kiáltványa Ugocsa vármegye lakosságához. (keltezés nélkül).

³⁷⁸ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 51., 13. 1170/1919. Kaminszky József levele a munkácsi főszolgabíróhoz az önkényes lakossági föld- és erdőfoglalásairól. 1919. május 3.

³⁷⁹ Gróf Schönborn-Buchheim Frigyes Károly (1869–1932) a munkácsi-szentmiklósi uradalom tulajdonosa.

igazgatósága.³⁸⁰ Május 13-án Volócon szintén erdő- és szántóföldeket foglaltak el a Schönborn-uradalomtól legeltetés céljára. A parasztok baltákkal és botokkal felfegyverezve legeltették jószágaikat az uradalom erdejében, ahol dühükben ötezer facsemetét gyűjtöttek fel háromezer négyszáz korona kárt okozva.³⁸¹ A kikerkező csendőrök tehetetlenek voltak, a túlerővel szemben lőfegyvert pedig nem mertek használni. Az egyik csendőr jelentést tett Kaminszkynek az esetről, amely nagyon jól bemutatja a korabeli hangulatot: *„Így a fent írt emberek továbbra is csak legeltetnek és kijelentették, hogy ők megmutatják, hogy igenis azt tesznek, amit akarnak. Nekik senki sem fog parancsolni. Ezt látva az egész község vérszemet kapva marháival, jubaival és kecskéivel előzőnlött minden tilalmi területet”*.³⁸²

Összességében a Tanácsköztársaság megakasztotta a Népköztársaság idején meginduló, egyébként is lomha földosztási munkálatokat, és a nagybirtok egybetartását hirdette állami tulajdonban. Az egyéni földosztás tilalmát rendelte el, amivel elérte a végletekig feszült helyi nemzetiségi lakosság elfordulását a tanács hatalomtól. A nemzetiségi lakosság haragja április végén egyre gyakrabban önkéntes földfoglalásokban öltött testet.

---

³⁸⁰ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 51., 13. 1170/1919. Kaminszky József levele a munkácsi főszolgabíróhoz az önkényes lakossági föld- és erdőfoglalásairól. 1919. május 3.

³⁸¹ Uo. 14. Jelentés a beregi zsupánnak Volócról a lakosság által elkövetett erőszakos erdő- és földfoglalásokról. 1919. május 16.

³⁸² Uo. 14a. Jelentés a beregi zsupánnak Volócról a lakosság által elkövetett erőszakos erdő- és földfoglalásokról. 1919. május 16.

AZ ERŐSZAK MEGNYILVÁNULÁSI FORMÁI

A beregszászi ellenforradalom (1919. április 21.)

A Tanácsköztársaság negyvennapos fennállása alatt Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék területén három esetben is megtörtént, hogy különböző indíttatásból fegyveresen szálltak szembe a tanácshatalommal. 1919. április 21–24. között Munkácson egy tucat „fehér” tiszt és katona fegyverrel döntötte meg a helyi munkástanácsot, Beregszászban a direktórium a román megszállástól való féelme miatt egyszerűen elmenekült április 21-én, s nem helyiek fegyveres megmozdulása kényszerítette erre, mint ahogy azt a szovjet történetírás állította eddig. A lakosság felfegyverzését azonban nem a tanácshatalommal szembeni felkelés gondolata, hanem a polgárőrség létrehozása vezérelte, amely révén az 1918 őszén tapasztalt fosztogatásoknak akartak gátat szabni.³⁸³ A szatmárcsekei eseményekről a források töredezettsége miatt csak keveset tudunk. Mindössze említés szintjén bukkan fel, hogy ellenforradalmi megmozdulás zajlott a Tanácsköztársasággal szemben.

A kommunista direktórium beregszászi tevékenységéről részletes leírást készített Dercsényi Ferenc, beregszászi politikus. Az 1921. március 15-én írt húszoldalas feljegyzés a Tanácsköztársaság Történeti Adatainak

---

³⁸³ A szovjet történetírás ezzel szemben azt állította – bárminemű hivatkozás nélkül – hogy szervezett ellenforradalom készítette menekülésre a kommunista hatalmat Beregszászból. A téma alapos szovjet kutatója Trojan Mihajlo szerint ugyanis a városban lévő vörös csapatok és a városi proletárok „*életre-halálra védték a várost az ellenforradalmárokkal szemben. De az egyenlőtlen erők következtében a város elhagyására kényszerültek*”. E valótlan állításával Trojan bizonyította, hogy a szovjethatalom számára a történelem csupán egy eszköz volt, amellyel akár az 1919-es kommunista hatalom dicstelen menekülését is szalonképes formájúvá lehet változtatni. Trojan, 1964: 150–151.

Gyűjtésére Szervezett Országos Bizottság (TAGYOB) számára készült,³⁸⁴ amelyet a Hadügyi Népbiztosság helyzetjelentéseivel kiegészítve használtunk fel.

1919. április 21-én dél körül Beregszászban a direktórium Simon Mózes vezetésével lázas csomagolásba kezdett. A feltartóztathatatlan román közeledés és az ellenőrizhetetlenné váló székely katonák miatt úgy határoztak, hogy evakuálják a várost. Délután rohamtempóban szállították ki a direktórium vagyontárgyait a beregszászi vasútállomásra, ahonnan négy órákor ki is gördültek.³⁸⁵ Rögtön előtte Hant János (máshol Haunt) százados, a beregszászi nemzetőrség korábbi parancsnokának kezdeményezésére a székely zászlóalj katonái egyszerűen lekapcsolták a direktórium által összegyűjtött fegyvereket (mintegy 600-700 fő felfegyverzésére elegendő hadianyag) tartalmazó vasúti kocsit, és beszállították a vármegyeházára.³⁸⁶ „*A helyettes parancsnok csak felsőbb rendeletig volt hajlandó itt maradni (a parancsnok felsőbb rendelet átvételére Naményba utazott), A székely katonaság a városba vonult, járőröket küldött szét, de míg az napeste Namény irányába elvonult.*” – összegezte Dercsényi.³⁸⁷

A direktórium elmenekülésének hírére a lakosság fosztogatásba kezdett a város peremterületein. Az 1918. novemberi események kibontakozását megelőzendő, a város 1918. október előtti politikai elitje (Dercsényi Ferenc, Linner Jenő, Hant János, Sipos Géza, Benda Kálmán, Czeiner Nándor) elkezdtek megszervezni a polgárőrséget.³⁸⁸

---

³⁸⁴ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 60–69a. Dercsényi Ferenc visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. március 15.

³⁸⁵ Uo. 66a.

³⁸⁶ Uo. 67.

³⁸⁷ Dercsényi.

³⁸⁸ Dercsényi Ferenc Beregszász életében 1918. december és 1919. április vége között mindent megtett a nyugalom és közrend helyreállítása érdekében. Dercsényi a vagyon- és személybiztonság garantálását a csendőrség vagy a nemzetőrség, de legalább egy fegyveres polgárőrség felállításában látta, mivel saját tapasztalatai szerint is az 1918. őszi anarchisztikus állapotok is akkor szűntek meg, mikor létrehozták a nemzetőrséget. Uo. 66a.

Dercsényi a város csendőrségi laktanyájához ment,³⁸⁹ ahol néhány egység éppen indulásra készült. Felszólította a laktanya parancsnokát, egy Tóth nevű századost, hogy maradjon alakulatával a városban és segítse a rend helyreállítását, a százados azonban felsőbb parancsra hivatkozva ki akart vonulni a városból.³⁹⁰ Eközben egyre többen érkeztek a csendőrségi laktanyához (például Paksy Gyula,³⁹¹ Czeiner Nándor³⁹²) és a fegyverraktárban található fegyverek átadását kérték, mert „*a város külső részein a csőcselék a rablást megkezdte s csak fegyverrel tudjuk a rendet fenntartani, magunkat és családunkat megvédeni*”.³⁹³ Dercsényi és Tóth hangos vita alakult ki, a csendőr százados nem engedett, mire Dercsényi kijelentette, hogy kénytelen lesz feltöretni a raktárajtót. „*Azt nem ajánlom*” – replikázott Tóth. A pattanásig feszült helyzetben az udvaron formációban álló, útra kész csendőrök is elkezdtek segíteni az ajtó feltörésében.³⁹⁴ Az ott található, korábban lefoglalt vadászfegyvereket volt tulajdonosaiknak és megbízhatónak vélt beregszászi polgároknak osztották ki.³⁹⁵ Városi őrséget szervezetek, dobszóval kihirdették a statáriumot, és utasításba adták a fegyvereseknek, hogy „*akit rabláson érnek, azonnal löjjék le, a csendzavarókat tartóztassák le, és kísérik a vármegyeházára*”.³⁹⁶

---

³⁸⁹ Egyes források szerint Beregszászban nem fegyverezték le a csendőrséget a Tanácsköztársaság kikiáltása után, ami főleg a direktórium tagjának választott Décsey Lajos egykori csendőrségi számvevő altisztnek köszönhető. ÁBTL, P-791. 11. Décsey Lajos előéletének megállapítása (pontos keltezés nincs megadva).

³⁹⁰ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 67a. Dercsényi Ferenc visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. március 15.

³⁹¹ Paksy Gyula beregszászi takarékpénztár-igazgató. A direktórium visszaérkezése után a Beregszászból elszállított 24 túsز egyike.

³⁹² Czeiner Nándor beregszászi befolyásos üzletember, bankigazgató, bortermelő és kereskedő.

³⁹³ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 67a. Dercsényi Ferenc visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. március 15.

³⁹⁴ Uo.

³⁹⁵ Ezek azok a fegyverek voltak, amelyeket 1918 őszétől gyűjtöttek össze főleg magáncélú, vadászfegyverek.

³⁹⁶ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 67a. Dercsényi Ferenc visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. március 15.

A hatalmat hirtelen megöröklő régi politikai elit április 21-én tanácskozást tartott a beregszászi vármegyeházán. A város parancsnokának egyhangúlag Hant János századost – a nemzetőrség korábbi parancsnokát – választották meg, akit Dercsényi Ferenc felügyelt. A város irányítására egy bizottságot alakítottak Nagy Ernő, Czeiner Nándor, Linner Jenő, Benda Kálmán, Sipos Géza, Hant János és Dercsényi Ferenc részvételével.³⁹⁷ A tanácskozás elején Nagy Ernő, Bereg vármegye korábbi alispán-helyettese felvetette, hogy *„ne elégedjünk meg a rendfenntartással, csináljuk meg az ellenforradalmat”*.³⁹⁸ Dercsényi elutasította Nagy javaslatát, ami mélyebb válságba sodorta kettejük, egyébként amúgy sem felhőtlen kapcsolatát.³⁹⁹ Dercsényi két évvel később így látta: *„A hangulat olyan volt, miszerint nem ütközött volna akadályba ennek keresztülvitele, de mivel tudtam, hogy Nagy Ernővel komoly dologra összefogni nem lehet. Ő a legkisebb bajnál képes lenne cserbenhagyni, részemről nem mentem bele a dologba, kijelentve, hogy az én lelkiismeretem nem engedi meg embertársaim nyakát*

---

³⁹⁷ Uo.

³⁹⁸ Ekkor vetődött fel először és utoljára az ellenforradalom gondolata.

³⁹⁹ Dercsényi Ferenc számára ellenszenves volt a szociáldemokrácia. Kapcsolata Nagy Ernővel akkor kezdett megromlani, amikor Nagyot – szociáldemokrata nyomásra – Bereg vármegye alispán-helyettesévé nevezték ki a Károlyi-kormány idején. Ezzel párhuzamosan egyre gyakrabban vett részt Bereg vármegyében a szociáldemokrata pártrendezvényeken. Ahogy egyre szorosabb lett Nagy Ernő és a Szociáldemokrata Párt kapcsolata, úgy volt vele szemben egyre inkább bizalmatlan Bereg vármegyében Dercsényi Ferenc és Gulácsy István köre. Ennek az ellenszenvnek nem kedvezett az sem, hogy Nagy Ernő serényen részt vett a direktórium szocializációs munkájában. Több alkalommal előfordult, hogy önként pontos jegyzékeket adott át a direktórium szocializációs bizottságának malomtulajdonosok raktáraiban lévő, rekvirálható takarmányról, gabonáról és szorgalmazta a lakásrekvirálásokat. Voltak, akik csak „kaméleonnak” nevezték Nagy Ernőt. Lásd bővebben. MNL OL, K 46., 605. f., II., 17. ő. e., 1. Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4. KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 69., 1–3. Neuwelt Lajos levelezése Kutkafalvy Miklóssal Bereg vármegye kormánybiztos-főispánnal. 1919. március 22. KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 10., 2. 6784/1919. Nagy Ernő alispán-helyettes levele a járási és városi politikai megbízottakhoz lakásügyi biztosok azonnali kirendeléséről. 1919. március 26. KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 58a. Gáspár János hetefejércsei református tanító visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. február (pontos keltezés nincs megnevezve).

reszkérozni, csak a magaméval rendelkezem szabadon. Miért is nem ajánlom, hogy a rendfenntartáson kívül másba is belemenjünk. Így nem lett az ellenforradalomból semmi".⁴⁰⁰Nagy nyilván úgy vélte, hogy a szociáldemokrataként, majd a Tanácsköztársaság időszakában tanúsított magatartását kompenzálnia kell, és ha most, az ellenforradalom kirobbantásának „elszalasztásával” sem tudja magát jobb fényben feltüntetni, akkor kevés esélye maradt, hogy megtartsa a hatalmát. Ráadásul gondolhatta, hogy az egyre nagyobb befolyásra szert tevő Dercsényi-kör nem fogja az alispán-helyettesi székben meghagyni, ezért önálló akcióba kezdett.

Dercsényi sejtése tehát gyorsan beigazolódott. Nagy közvetlenül a tanácskozás után telefonon arról tájékoztatta a sátoraljúj helyi direktóriumot, hogy ellenforradalom tört ki Beregszászon a város tehetősebb polgárainak a vezetésével. Ekkortájt futott be Sátoraljúj helyre a beregszászi direktórium menekülő-vonata is, akik, értesülve az „ellenforradalomról”, megfelelő indokot, kényelmes öngazolást találtak a fronthelyzet miatti elmenekülésükre. Nagy a telefonbeszélgetés céljáról érdeklődő Dercsényinek azt hazudta, hogy pusztán Bereg vármegye alispánját tájékoztatta a direktórium meneküléséről.⁴⁰¹

Április 22-én reggel Fodor,⁴⁰² beregszászi állomásfőnök arról tájékoztatta a város vezetőit egy Nyíregyházáról jövő értesítésre hivatkozva, hogy négyszáznyolcvan fegyveres vöröskatona fog érkezni a késő délutáni órákban a város visszafoglalására.⁴⁰³ A városi bizottság

---

⁴⁰⁰ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 67a. Dercsényi Ferenc visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. március 15.

⁴⁰¹ Uo.

⁴⁰² Keresztneve nem ismert.

⁴⁰³ Április 22-én a beregszászi „ellenforradalom” hírére, annak letörésére a Nyíregyházán lévő II/32. zászlóaljtól egy gyalog és egy fél gépesített század indult el. Ezzel egy időben a sátoraljúj helyi direktórium Hartstein nevű tagja is, önkényesen a hegyaljai alszakaszból két századot kivont és a beregszászi ellenforradalom letörésére küldte. Ezt a fél zászlóaljat azonban az 5. vörös hadosztály parancsnokságának telefonos utasítására Csapon visszatartották. HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság.

a hír hallatára eldöntötte, hogy kísérletet tesz az érkező vöröskatonák lefegyverzésére, szükség esetén pedig akár fegyveres harcba is bocsátkozik velük. Az összecsapásra felkészülve délután kettőre riadót fújtak, s a városháza elé gyűjtötték a főleg egyetemi és gimnáziumi fiatalokból verbuvált polgárőrséget (29. számú dokumentum).⁴⁰⁴

Hant gyorsan kidolgozta a város megvédésének tervét. Mivel a vöröskatonák vonaton érkeztek, ezért a védelmet a vasútállomás köré szervezte. Benda Kálmán parancsnoksága alatt egy egységet kiküldött a Beregszász és Beregdéda között található Csizaj erdőbe, s azt a feladatot adta nekik, hogy siklassák ki a város felé közeledő vonatot, a vöröskatonákat pedig fegyverezzék le. A maradék erőket a beregszászi vasút két oldalán helyezte el. Dercsényi is fegyvert fogott, és Hant utasítása szerint a vasútállomásra esetleg mégis begördülő vörösöket kellett volna tűz alatt tartania néhány emberrel.⁴⁰⁵

Az ütközetre azonban nem került sor. A Csizaj-erdőben lesben álló beregszásziak ugyan megállították a szerelvényt, de a vasúti személyzeten kívül fegyvereseket nem találtak rajta. Idegölő várakozás vette kezdetét, mert nem akart megérezni az ellenség. Mint később kiderült, a kiküldött vörös egységeket az 5. vörös hadosztályparancsnokság Csapon visszatartotta, a várakozásban kimerült védők pedig hajnalban egyszerűen hazamentek.⁴⁰⁶

Április 23-án késő délután újabb értesítés futott be Nyíregyházáról, hogy április 23-ról 24-re virradó éjjel érkeznek a vörös egységek.

Mikrofilm. 5. doboz. 3160/86. Helyzetjelentés 5. hadosztályparancsnokságtól. 1919. április 22. 413.

⁴⁰⁴ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 128a. Smer Sándor, Bereg vármegyei iroda-főigazgató visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Beregszászban és Bereg vármegyében. 1924. január 16.

⁴⁰⁵ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 68. Dercsényi Ferenc visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. március 15.

⁴⁰⁶ Uo. 68a.

Dercsényi és Hant egy gyors egyeztetés után arra jutottak, hogy nem fogják fölöslegesen megzavarni egy általános riadóval a város nyugalma, hiszen lehet, hogy megint nem érkeznek meg a támadók. A polgárőrséget viszont berendelték – többségük még aludt az elmúlt éjszakai „bevetés” miatt – a vármegyeháza udvarára. Valódi hatalmukat jól mutatja, hogy hívásukra mindössze hárman jelentek meg. Dercsényi szomorúan vette tudomásul, hogy *„nincs kivel a várost védeni, s ha a veresek visszajönnek, azt könnyűszerrel elfoglalják”*.⁴⁰⁷ A 23-ról 24-re virradó éjjel meg is érkeztek a vörös alakulatok, reggel pedig a direktórium néhány tagja is.

Mikor reggel híre ment, hogy néhány óra múlva most már tényleg befut a vörösök szállító szerelvény, pánik tört ki a városban, s sokan menekülőre fogták. Nagy Ernő ismét kulcsszerephez szeretne volna juttatni magát, s ugyan nem tudni pontosan milyen megfontolásból, de a kora reggeli órákban saját autóján néhány fiatal beregszászi katonát (Szép Miklóst, Paksy tengerészt, Horváth Lajost) a királyházi román katonai parancsnokságra küldött azzal, hogy érvélik el, hogy a románok bevonuljanak a városba. Erre azonban ekkor még nem került sor.⁴⁰⁸

Dercsényi először úgy gondolta, nem menekül el a kikerkező vörösök elől, de miután látta, hogy nincs kivel megvédeni a várost, végül a románokhoz való átállás mellett döntött. Április 23-án este tíz órakor érkezett gyalogszerrel Beregszászból Csetfalvára, ahonnan másnap a hajnali órákban Tiszaújlak irányában indult. Nagyszőlős előtt vöröskatonák észrevették és feléje lőttek, de nem sérült meg. Tiszabecsnél csónakon átkelt a folyón, majd pedig a tiszaujlaki hídon összegyűlt vöröskatonák szeme láttára egyszerűen átsétált a román vonalon keresztül Szatmárra.

---

⁴⁰⁷ Uo.

⁴⁰⁸ Uo.

Eközben Beregszászban a frissen visszatért direktórium tömeges házkutatást tartott, s közel kétszáz személyt tartóztatott le. Akasztófákat állítottak fel a város piacterén, és azzal fenyegetőztek, hogy kivégzik az elfogottakat.

A helyzet állandó változását mutatja, hogy erre sem került sor, mert a direktórium a románok egyre fenyegető közeledése miatt újra, immár végleg elhagyta Beregszászt.⁴⁰⁹ Távozásuk előtt azonban az akasztásra „szánt” kétszázból huszonnégy személyt túszként Sátoraljaújhelyre, majd onnan Budapestre szállítottak.

Túszedések

Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék területén a Tanácsköztársaság fennállása ideje alatt két olyan alkalomról tudunk, amikor a helyi kommunista hatalom túszokat gyűjtött. Legalábbis a levéltári források két ilyen esetről tájékoztatnak minket, 1919. április 23-ról, 24-re virradó este Beregszászban, illetve 1919. április 24-én, Munkácson.

1919. március 21-én, Beregszászban dr. Simon Mózes vezetésével alakult meg a helyi kommunista direktórium.⁴¹⁰ Rövid életű uralmuk 1919. április 21-én délután ért (elsőként) véget, amikor is az előre nyomuló román hadseregtől és a Beregszász felé közeledő – egyébként

---

⁴⁰⁹ Ellentmondó információkkal rendelkezünk arról, hogy Beregszászt mikor hagyta el a direktórium a második menekülésekor. Némely levéltári forrás szerint ez 1919. április 25-én éjszaka történt. Lásd bővebben. HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. A Hadügyi Népbiztosság összefoglaló helyzetjelentései. Smer Sándor Bereg vármegyei irodaigazgató szerint erre 1919. április 27-én, hajnalban került sor. KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 129. Smer Sándor, Bereg vármegyei iroda-főigazgató visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Beregszászban és Bereg vármegyében. 1924. január 16.

⁴¹⁰ Más források szerint csak 1919. március 23-án alakult meg. Lásd bővebben. MNL OL, K 46., 605. f., II., 17. ő. e., 2. Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4.

a Tanácsköztársaságért harcoló – székely zászlóalj miatti félelmükben elhagyták a várost és Sátoraljaújhelyre menekültek.⁴¹¹ A székely hadosztály csapatai a város melletti Bulcsú községben rendezkedtek be, s egyes visszaemlékezők megdöbbenésére ágyújaikat nem a románok, hanem a város irányába fordították.⁴¹² A direktórium elmenekülésének hírére Beregszász peremterületén a lakosság fosztogatni kezdett. A hatalmat hirtelen megöröklő korábbi alispán és alpolgármester a rendbontások megakadályozására járőrszolgálatot szervezett, amibe bevonták a székely hadosztály egységeit is.⁴¹³

1919. április 21-én tehát – a beregi direktórium magyarázata szerint – ellenforradalom miatt elhagyta Beregszászt.⁴¹⁴ A hadi helyzet forgandósága, hogy április 23-án este 11 óra után⁴¹⁵ a direktórium visszaérkezett Beregszászba, hogy leverjék a városban felütő „ellenforradalmat”. A túszyűjtésre két hivatalos magyarázatot is „gyártott” a direktórium, annak palástolására, hogy félelmükben engedély nélkül elhagyták működési helyüket. Az első szerint ezek a személyek ellenforradalmat robbantottak ki, s ezért kellett a direktóriumnak elhagyni

---

⁴¹¹ Simon Mózes a beregszászi direktórium elnöke 1919. április 20-án táviratban igyekezett közölni a budapesti Hadügyi Népbiztossággal, hogy milyen kiábrándító helyzetben van Beregszász. Táviratában beszámolt a Nagyszőlőst megközelítő román seregről, a Beregszász felé közeledő székely zászlóaljról (Simon ennek számát 500-ra tette, a valóságban 300 fő volt), illetve beszámolt arról is, hogy több községből ellenforradalmi megmozdulást jelentettek. Lásd bővebben: HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3156/86. Simon Mózes távirata a Hadügyi Népbiztosságnak. 259. Ebben Simon Mózes fegyver és emberhiányra panaszkodott és katonai támogatást kért a Hadügyi Népbiztosságtól. Simon Mózes a községek vezetői arról tájékoztatták, hogy a székelyek faluról-falura haladva önállósították magukat és fosztogatnak.

⁴¹² Lásd Dercsényi Ferenc visszaemlékezését. KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 66a. Dercsényi Ferenc visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. március 15.

⁴¹³ Uo. 67.

⁴¹⁴ Az 1919. április 21–23. közötti eseményekről lásd a beregszászi ellenforradalomról szóló alfejezetet.

⁴¹⁵ Más források szerint 1919. április 24-én reggel. Lásd bővebben. HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. A hadügyi népbiztosság összefoglaló helyzetjelentései.

a várost. A másik szerint ezek a személyek összeköttetésben álltak a román hadsereggel, s kérték őket, hogy szállják meg a várost.

A beregszászi megyeháza.⁴¹⁶

A mindössze két napig tartó újabb vörös uralom során házkutatásokat tartottak, s közel 200, a város életében korábban jelentős befolyással rendelkező személyt (ügyvédeket, kereskedőket, úgy általában az intelligenciát) letartóztattak. Az összegyűjtendő túsok névjegyzékét Bettelheim Ernő sátorlajújhelyi direktórium elnök és Simon Mózes állította össze közösen Sátorlajújhelyen.⁴¹⁷ Demonstratív akasztófákat is állítottak fel Beregszászban. Ebben a helyi vöröskatonák is tevékenyen részt vettek. Simon György beregszászi lakos, vöröskatona az egyik beregszászi faraktárból az akasztófához szükséges gerendákat a törvényszék udvarára vitte.⁴¹⁸ Itt Bíró Benedek és Körtényesi Mihály

---

⁴¹⁶ Országos Széchényi Könyvtár, Plakát- és Kisnyomtatványtár.

⁴¹⁷ MNL BAZML, VII. 2. b. PTI., 1920–B–1736., I. kötet, 131. Ifj. Serbán János kihallgatási jegyzőkönyve az ifj. Serbán János ellen indított gyilkossági büntett miatt. 1919. október 22.

⁴¹⁸ Más források szerint a beregi vármegyeházára.

beregszászi lakosok, vöröskatonák összeácsolták a bitófákat és miután végeztek velük, átadták azokat Somi József, szintén beregszászi lakosnak, vöröskatonának, aki a piactérre vitte és ott többedmagával felállította azokat.⁴¹⁹ A város piacterén a vörösök azzal fenyegetőztek, hogy felakasztják az elfogottakat. Erre azonban nem került sor, mert a direktórium a románok egyre fenyegető közeledése miatt végleg elhagyta Beregszászt. Távozásuk előtt azonban az akasztásra „szánt” 200 főből 24 személyt túszként Sátoraljaújhelyre, majd onnan Budapestre szállítottak.⁴²⁰

A Tanácsköztársaság történeti adatainak gyűjtésére szervezett országos bizottság (TAGYOB) iratai között elfekvő egyik korabeli visszaemlékezés alapján – egy tús szemszögéből – jól rekonstruálhatóak az események.⁴²¹ Az 1921. április 4-én írt 7 oldalas elbeszélést Bánfi Miklós, a borszavölgyi vasútvonal korábbi igazgatója készítette. Őt a hatalomra kerülő direktórium kezdeményezésére 1919. március 25-én felmentették beosztásából és helyére a „szocialista érzelmű” Papp László vasúti gépészt nevezték ki.⁴²² A direktórium menekülése után Papp felkérte Bánfit, hogy vegye vissza korábbi beosztását, amit Bánfi – talán érzékelve a helyzet bizonytalanságát – visszautasított.⁴²³

A visszatérő vörös hatalom nagyarányú letartóztatásokba kezdett, ami során nem vették figyelembe az egyének felelősségét a történetekben. Április 24-én hajnali három órakor – az áprilusra nem jellemző szokatlan nagy hidegben – vöröskatonák törték rá az ajtót Bánfi Miklósról. A vörös

---

⁴¹⁹ KTÁL, Fond 1219., op. 1., od. zb.1., 21–27. 11/1919. Jelentés Beregszász város rendőrkapitányának a bolsevizmusban részt vett egyének cselekményeinek felsorolásában. 1919. december 28.

⁴²⁰ A szakirodalomban eddig megadott 22 fő (Bödök, 2014: 159.) tehát módosításra szorul.

⁴²¹ MNL OL, K 46., 605. f., II., 17. ő. e., 1–7. Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4.

⁴²² Uo. 3.

⁴²³ Uo.

különítmény a beregszászi polgármesterrel, Gáthy Zsigmonddal és a törvényszék elnökével, Stampf Gyulával együtt őt is azonnal a vasútállomásra vitték.⁴²⁴ Bánfi néhány szót tudott csak váltani társaival, akiktől megtudta, hogy az éjszaka visszaérkezett direktórium első dolga „*az urak összegyűjtése*” volt.⁴²⁵ Rátörték az ajtót Péchy Szabolcs pályakezdő hivatalnokra és családjára is. Az ajtót betörő hat fegyveres fenyegetőzött, azonban Péchyt ágyban találták nagyon rossz állapotban.⁴²⁶ A fekvő beteg láttán az egyik vörös csak ennyit mondott: „*Nem kell, hogy mi elvigyük, úgy is elviszi az Isten*”.⁴²⁷ Ezzel egy időben Danczinger Ernő vezetésével egy csapat Váry Sándorhoz⁴²⁸ és Polchy Istvánhoz⁴²⁹ tört be, és miután megverték a két személyt, a vasútállomásra hurcolták őket.⁴³⁰

A vasútállomáson a direktórium egyik tagja, a vöröskatonává vedlett Szepessy Lajos azzal a gúnyos megjegyzéssel fogadta őket, hogy „*most kószolót kapnak az orosz-szovjet uralomból*”.⁴³¹ Ezzel egy időben vöröskatonák törtek rá Buttykay Ferencre is. A 72 éves nyugalmazott Bereg vármegyei főispán a hálósobában elbarikádozta magát, és kikiáltott: „*Engem nem fogtok elhurcolni!*”. Majd elővette a pisztolyát és főbe lőtte magát.⁴³²

---

⁴²⁴ Miután Bánfi Miklóst magukkal vitték, feleségét még ezen a nap utcára tették a lakásukból. A családi házban vöröskatonák rendezkedtek be.

⁴²⁵ MNL OL, K 46., 605. f., II., 17. ő. e., 4. Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4.

⁴²⁶ Csak annyit tudunk, hogy vérfolyása volt.

⁴²⁷ MNL BAZML, VII. 2. b. PTI., 1920–B–1736., I. kötet, 11. 11/1919. Jelentés Kun Béla és társainak ügyében elrendelt nyomozásról. 1919. szeptember 27.

⁴²⁸ Beregszászi ügyvéd. A 19. század utolsó éveiben a munkácsi ügyvédi kamara tagja. Magyarország tisztí cím- és névtára. 1889. Az Országos Királyi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1889. 490.

⁴²⁹ Beregszászi ügyvéd. Később 1938–1943 között beregszászi körjegyző egészen 1943. április 3-án bekövetkezett haláláig. Igazságügyi Közlöny, 1943. április 30., 126.

⁴³⁰ MNL BAZML, VII. 2. b. PTI., 1920–B–1799., I. kötet, 128. Danczinger Ernő kihallgatási jegyzőkönyve a Danczinger Ernő elleni gyilkossági bűnygyben. 1919. október 22.

⁴³¹ MNL OL, K 46., 605. f., II., 17. ő. e., 4. Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4.

⁴³² Kozma, 1941: 152.

A munkácsi városháza épülete.⁴³³

A beregszászi vasútállomás első várótermében 200 fő zsúfolódott össze. A másik váróteremben a Garai Mór volt pénzügyi biztos, Fábián Zoltán beregszászi kőműves, közigazgatási népbiztos, valamint egy volt pincér alkotta bizottság válogatta az embereket.⁴³⁴ Nem világosak azok a szempontok, ami alapján kiválogattak 24 személyt, kiszóltatták a tömegeből és a marhavagonokba terelték őket. A bevagonírozás előtt megmotozták mindet, és a náluk lévő iratokat, kulcsokat elszedték tőlük.⁴³⁵

A beregszászi túsók listája⁴³⁶:

---

⁴³³ Országos Széchényi Könyvtár, Plakát- és Kisnyomtatványtár.

⁴³⁴ MNL OL, K 46., 605. f., II., 17. ő. e., 4. Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4.

⁴³⁵ A kulcsokat azzal az indokkal foglalták le, vették el, hogy másnap házkutatásokat fognak tartani és amiatt van rájuk szükségük.

⁴³⁶ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 41., 1. Bereg vármegye direktóriumának rendelkezése a túsók Budapestre szállításáról. 1919. április 24. MNL OL, K 46., 605. f., II., 17. ő. e., 1–7. Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4.; Thuránszky, 1925: 142.

1. Balogh Gyula, városi tanácsos
2. Bánfi Miklós, a borzsavölgyi vasútvonal igazgatója
3. Belényessy András, főügyész
4. Berzsényi Dániel, nyugalmazott ezredes
5. Erdőhegyi Ferenc, szolyvai járási főszolgabíró
6. Fábry Tivadar, földbirtokos
7. Hauszmann Áron, fűszer nagykereskedő
8. Gáthy Zsigmond, polgármester
9. Kabóczy Ernő, Bereg vármegyei főjegyző
10. Klein Ernő, ügyvéd
11. Kont Gyula, téglagyár tulajdonos
12. Kurmai József, falusi gazdálkodó
13. Linner Jenő, polgármester-helyettes
14. Mandel Emil, ügyvéd
15. Leiber Béla vagy Boros József (Neuwelt Andor, ügyvédet kihúzták a listáról)
16. Neuwelt Sándor, malomtulajdonos
17. Paksy Gyula, takarékpénztár-igazgató
18. Polochy (máshol Polchy) István, ügyvéd
19. Stampf Gyula, törvényszéki elnök
20. Steriber Izidor, ügyvéd
21. Szirányi Jenő, borászati felügyelő
22. Wachteinheim József, borkereskedő
23. Weisz Vilmos, bankigazgató
24. Matavovszky Béla, Bereg vármegyei aljegyző
(Zimbach Emanuel, kéményseprő kihúzták a listáról)

A kíséretet ellátó vöröskatonáknak Serbán János a beregi direktórium karhatalmi parancsnoka azt az utasítást adta, hogy „*aki beszél*

vagy félrelép, le kell szűrni”.⁴³⁷ Serbán az erőszakosságból példát is mutatott vöröskatonáinak, amikor a vagonba éppen felszálló Linner Jenő helyettes polgármestert visszarántotta, lerángatta a bekecsét, miközben azt kiabálta a védekező Linnernek, hogy *„már eleget viselted, viselje más, téged úgyis felakasztanak”*.⁴³⁸

A szállítást öt katona kíséretében Kléry Istvánra bízta, akinek parancsba adta a direktórium, hogy a vonatot semmiféle körülmények között meg ne állítsa Budapestig.⁴³⁹ Eközben a vasúti kocsi körül civilek jelentek meg és elkezdtek szidni a túszoikat őrző vöröskatonákat: *„Minek viszitek tovább? Dobjatok egy kézigránátot a kocsi alá!”*⁴⁴⁰ A vonat azonban Budapest helyett Sátoraljaújhelyre érkezett meg még aznap délután.

A sátoraljaújhelyi direktórium elnöke, Bettelheim Ernő fogadta a vasúti kocsit. Mivel egykor beregszászi pénzügyigazgatósági alkalmazott volt, jól ismerte a vagonból kikászálódó túszoikat: *„Ah, mind ismerem a pofátokat díszpéldányok. No, majd kiváló gonddal fogjuk őket felakasztani”* – mondta a vagon felnyitásakor, és azonnal érdeklődött segédjétől, hogy minden akasztófát felállítottak-e már.⁴⁴¹ A kíséretet ellátó vöröskatonák elszedegették a túszoik jobbnak kinéző ruhadarabjait, akik így rongyosan érkeztek meg a vármegyeháza elé. A Kossuth szobor előtt, orkán erejű szélben és esőben, az ott felállított akasztófa előtt sorakoztatták fel őket, miközben Bettelheim a túszoikat körbe vevő vöröskatonákat és civileket hergelte. Háromnegyed óra múlva megérkezett a sátoraljaújhelyi

---

⁴³⁷ MNL OL, K 46., 605. f., II., 17. ő. e., 4. Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4.

⁴³⁸ Uo.

⁴³⁹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 41., 1. Bereg vármegye direktóriumának rendelkezése a túszoik Budapestre szállításáról. 1919. április 24.

⁴⁴⁰ MNL OL, K 46., 605. f., II., 17. ő. e., 4. Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4.

⁴⁴¹ Uo.

forradalmi törvényszék elnöke, Knall (máshol Knál) Ede, aki korábban civilben mázolósegéd volt.⁴⁴²

Bánfi későbbi visszaemlékezése szerint Knall a túszoikat – s így rajtuk keresztül az egész burzsoáziát – okolta az első világháborúért, ők „*vonultatták be a proletár testvéreket, miközben ittthon hadimilliomosokká lettek*”. A forradalmi törvényszék elnöke szerint ők tartották ígában a népet, ők hívták be a szerbeket, románokat és cseheket, ők csináltak ellenforradalmat Beregszászban, hogy a „*proletár testvéreket újból ígába hajtsuk*”. Knall ezután megkérdezte, hogy „*mit érdemelnek ezért?*”, a tömeg válasza „*akasztófát!*” volt. „*Ha akasztófát érdemelnek, úgy vörös testvérek teljesítsétek kötelességeket!*” – tette hozzá.⁴⁴³

A teljesen dezorientált, reménytelen hangulatba került férfiaknak Knall csak ennyit mondott beszéde végén: „*Gazemberek itt fogtok mind megdögleni!*”⁴⁴⁴ Majd újra megmotozták őket és a városi börtönbe kísérték. A cellákban sem mosdó, sem törülköző, sem szappan nem volt, fogyasztásra és tisztálkodásra pedig mindössze egy kanna vizet kaptak. Ráadásul arra hivatkozva, hogy nem voltak előre „bejelentve”, aznapra még ételmet sem kaptak.⁴⁴⁵

Április 26-án cseh csapatok közelítették meg Sátoraljaújhelyt, a direktórium pedig itt is menekülésre kényszerült. A beregszászi túszoikat hajnalban keltették, akik közül sokan azt hitték, hogy most fogják őket felakasztani. „*A folyosón erős őrseget és Knal elnököt találtuk. Azon hiszemben voltunk, hogy most a sötéttségben fognak velünk végezni, mert teljes sötéttségben vezettek*

---

⁴⁴² 1919. március 21. előtt festő-mázolóként dolgozott. Váry Albert: *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*. Vác. 1922. 112.

⁴⁴³ MNL OL, K 46., 605. f., II., 17. ő. e., 4. Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4.

⁴⁴⁴ MNL BAZML, VII. 2. b. PTI., 1920–B–1799., I. kötet, 24a.

⁴⁴⁵ MNL OL, K 46., 605. f., II., 17. ő. e., 4–5. Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4.

az udvarra.” Ehelyett azonban rohamléptekben a vasútállomásra hajtották őket.⁴⁴⁶

A beregszászi túsok másnap érkeztek Budapestre, a Keleti pályaudvarra, ahol egy kiadós ebédet kaptak. A vasútállomásról a rabok nagy részét a gyűjtőfogházba kísérték. A budapesti megérkezésről és a tömeg kellemetlen fogadtatásáról Bánfi Miklós így emlékezett vissza: „*Az Andrássy út sarkán találkoztunk a líget felől jövő toborzó menettel, ami reánk nézve igen kellemetlen volt és valószínűleg ijesztésül így rendezve lett. A csőcselék mindenáron a lámpákra kívánt minket. Levett kalappal a nemzetközi induló hangzása közben meneteltünk, le nem írható szidalmaztatás közben.*”⁴⁴⁷

A Markó utcai gyűjtőfogházban⁴⁴⁸ négyágyas cellába zsúfoltak kilenc főt, s bár itt már ételt kaptak, annyira gusztustalannak tartották, hogy kenyéren kívül mást nem ettek.⁴⁴⁹

Április 29-én a rákospalota-újpesti leányjavító intézetbe szállították őket, ahol az igazgatónőnek köszönhetően tiszta ágyat és ehető ételt kaptak. Itt voltak elszállásolva egyébként az egri és makói túsok is. Bánfi leírása szerint az itt töltött napokban a bizonytalanság gyötörte őket. Továbbra is Damoklész kardjaként lebegett felettük a halálos ítélet, s az a rémhír is terjedni kezdett, hogy megmérgezik vagy egyszerűen felkoncolják őket.⁴⁵⁰

Április 30-án maga Korvin Ottó belügyi népbiztos jelent meg a raboknál. Felvette személyes adataikat, majd közölte, hogy a 60 éven felülieket szabadon bocsájtják. Ezt követően azonban közel másfél hétig semmi nem történt az ügyükben.⁴⁵¹ Május 10-én azonban változás állt be,

---

⁴⁴⁶ Uo. 3.

⁴⁴⁷ Uo. 5.

⁴⁴⁸ Thuránszky, 1925: 142.

⁴⁴⁹ MNL OL, K 46., 605. f., II., 17. ő. e., 5. Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4.

⁴⁵⁰ Uo.

⁴⁵¹ Uo.

tízet közülük a budapesti forradalmi törvényszék elé állítottak: a törvényszék két főt szabadon bocsátott, négyet visszaküldött Rákospalotára, Linner Jenőt nyolc év, Matavovszky Bélát 15 év, Kabóczy Ernőt 15 év, Polochy István pedig 10 év börtönre ítélte.⁴⁵²

A Rákospalota-Újpesten várakozó beregszászi túsok megmenekülésüket a Budapestre 1919. május 12-én megérkező olasz misszióknak köszönhetik. A Guido Raffaello Romanelli alezredes vezette olasz misszió feladata többek között a fegyverszüneti megállapodások betartásának ellenőrzése volt.⁴⁵³ Ezen túl igyekezett elérni, hogy a Forradalmi Kormányzótanács tagjai az antant számára is elfogadható – olasz érdekeltségű – demokratikus szellemiségű kormánynak adják át a hatalmat.⁴⁵⁴ Romanelli alezredes azonban legfőképp humanitárius tevékenysége miatt vívott ki nagy tiszteletet, mivel gyakran közben járt a diktatúra üldözöttjévé vált személyek érdekében.⁴⁵⁵ Kabóczy Ernő és Matavovszky Béla szabadlábra helyezését 1919. július 14-én Stefán Ágoston érte el.⁴⁵⁶

A szintén Rákospalotán fogságban lévő és Romanellivel közeli barátságot ápoló Eszterházy Pál elérte, hogy találkozhasson az ezredessel, akinek részletesen beszámolt a makói túsok sorsáról.⁴⁵⁷ Az olasz misszió a budapesti norvég konzulátus bevonásával május 28-ra kieszközölte, hogy szabadlábra helyezték a beregszászi túsokat, azonban a makóiak és egriek – köztük Eszterházy Pál – továbbra is fogságban maradtak. A beregszásziak a norvég konzulátus egyik tagjának kíséretében június 8-

---

⁴⁵² Uo.

⁴⁵³ Szabó, 2009: 26.

⁴⁵⁴ Závocski, 2017.

⁴⁵⁵ Szlavikovszky, 2009: 21–22.

⁴⁵⁶ BFL, XVI. 2. 1440–1919. 36–37. Stefán Ágoston levele a budapesti Forradalmi Kormányzótanácshoz. 1919. július 15.

⁴⁵⁷ MNL OL, K 46., 605. f., II., 17. ő. e., 4. Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4.

án indulhattak vissza a románok által megszállt Beregszászra. A norvég küldöttség egy nap alatt elintézte az úti okmányokat az illetékes román katonai parancsnokságnál, a túsok így végül június 12-én éjfélkor érkeztek haza.⁴⁵⁸

Hazaérve szembesültek csak azzal, hogy hozzátartozóik hetekig halottnak hitték őket, ugyanis a kíséretül kijelölt vöröskatonák, miután visszaérkeztek Beregszászba azt híresztelték, hogy az összes túszt kivégezték Sátoraljaújhelyen. Az elhurcolás után három hétre tudták meg a hozzátartozók – egy kiszabadult túsztól –, hogy mindenki él, senkit sem végeztek ki.⁴⁵⁹

A munkácsi ellenforradalom (1919. április 21.)

A munkácsi ellenforradalom kitörésében – a román hadsereg feltartóztathatatlan közeledésén kívül – nagy szerepet játszhatott, hogy az 1919. április 21-ét megelőző napokban a tanács hatalom prominensei a piactereken és utcákon néha kétszáz–négy száz fős hallgatóság előtt arra buzdítottak, hogy minden burzsujt akasszanak fel, a tiszteket és papokat pedig lőjék főbe.⁴⁶⁰ A hatalomátvétel óta hasonlóra próbálták rábírní a munkácsi laktanyák legénységét is, amellyel a tisztikar ellen akarták lázítani őket.⁴⁶¹

---

⁴⁵⁸ Uo. 6.

⁴⁵⁹ Uo.

⁴⁶⁰ BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 74a. Tegzes Kálmán tanúvallomása Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. június 9. BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 48–49. 15582/1921. Rendőrségi jelentés Horovitz Miklós elleni pótnyomozásról. 1921. január 29. Frankovits Endre munkácsi banktisztviselő 1921 januárjában tett vallomása. BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 50a. 170118/1921. Rendőrségi jelentés Horovitz Miklós elleni pótnyomozásról. 1921 (d.n.).

⁴⁶¹ Több ilyen beszédnek is fültanúja volt Klein János munkácsi számvevő. BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 72. Weisz József nyugalmazott ezredes kihallgatásáról készült jegyzőkönyv. 1921. június 8.

A munkácsi ellenforradalom kitörésének fő oka azonban mégiscsak a hadi eseményekben keresendő. Ugyanis a román hadsereg a teljes akkori demarkációs vonalon⁴⁶² 1919. április 21-én újult erővel lendült támadásba, amelynek északi szárnya érintette Ruszka Krajna déli részét is. A román támadás hírére a Hadügyi Népbiztosság 1919. április 21-én elrendelte Munkács és Beregszász kiürítését,⁴⁶³ így elhagyta a várost az addig ott veszteglő 7. számú vörös páncélvonat és legénysége is.⁴⁶⁴

A kiürítés hírére április 21-én Heidrich Győző alezredes néhány emberével átvette a hatalmat az állomásparancsnokságnál, amely azonban megosztotta a helyőrséget. A tisztek egy csoportja április 21-ről 22-re virradóra a város laktanyájából elindult a városháza irányába, és háromórás tűzharc, szabályos ostrom alakult ki a fehér és vörös csapatok között a városháza birtoklásáért.⁴⁶⁵ Az események irányítását Bay Gábor, nyugalmazott munkácsi polgármester vette át, aki Heidrich Győzővel együtt küzdött a jól felfegyverzett kommunistákkal. Végül sikerült lefegyverezni a védőket, s több mint félezer fegyvert zsákmányoltak.⁴⁶⁶ A felkelők minden fontos középületet elfoglaltak, birtokba vették a városi posta épületét is, ahol komoly fegyveres összecsapás zajlott. Az épület hatszor is gazdát cserélt, míg Bay és Heidrich fegyveresei véglegesen be

---

⁴⁶²Máramarossziget–Técső–Huszt–Szatmárnémeti–Nagykároly–Nagyvárad–Nagyszalonta–Arad vonalon.

⁴⁶³ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3157/86. Az 5. hadosztály helyzetjelentése. 279.

⁴⁶⁴ Vozáry Aladár munkácsi lakos visszaemlékezése szerint az ellenforradalmárok futárokat küldtek a cseh és román csapatokhoz, hogy azok nyújtsanak segítséget a vörösök legyőzéséhez. RL, C 150, 1. doboz. Vozáry Aladár hagyatéka. Naplórészletek. 10.

⁴⁶⁵ HL, Tgy. 2581. Fogarassy László: Az 5. vörös hadosztály története. Védelmi harcok és az északi offenzíva kezdete. 5.

⁴⁶⁶ Botlik, 2000: 148. MNL OL. K 28., 457. tétel., 1940–L–15246., 50–52. Ludányi Bay Gábor Munkács nyugalmazott polgármesterének visszaemlékezése a munkácsi ellenforradalomra. 1940 (pontos keltezés nem ismert). Kárpáti Híradó, 1939. augusztus 19., 3.

nem vették.⁴⁶⁷ A harcokban a „fehér tisztekhez” csatlakozott polgári személy, szuronyával megsebzett egy munkásembert, aki másnap behalt sérüléseibe.⁴⁶⁸ Érdekes adalék, hogy az ellenforradalom kitörésekor Stefán Ágoston ugyan Munkácson tartózkodott, de nem csatlakozott a felkelőkhöz, hanem a tűzharc hírére elhagyta a várost.⁴⁶⁹

Az ellenforradalmat több személy együttműködve szervezte, akik közül három ember tevékenysége emelkedik ki: a már említett Heidrich ezredes, Bay,⁴⁷⁰ valamint Albrecht Ernő és Weisz József nyugalmazott ezredes, akik végrehajtották a polgárőrség felfegyverzését.⁴⁷¹

A kommunisták többségének sikerült elmenekülnie a városból, Günther Szilárd és Gyulay Mihály került csak fogságba. Horovitz Miklóst⁴⁷² is elkapták, de április 22-én ismeretlen módon kiszabadult.⁴⁷³ Simsay Lajos főhadnagy szerint – aki maga is az ellenforradalom egyik szervezője volt – a Ruszin Népbiztosság néhány helyi munkácsi prominens vezető tagja járt közben Horovitz szabadon bocsátásáért.⁴⁷⁴

---

⁴⁶⁷ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3159/86. Robicsek elvtárs telefonjelentése a Hadügyi Népbiztosságnak. 382.

⁴⁶⁸ RL, C 150, 1. doboz. Vozáry Aladár hagyatéka. Naplórészletek. 10.

⁴⁶⁹ HL, Tgy. 2581. Fogarassy László: Az 5. vörös hadosztály története. Védelmi harcok és az északi offenzíva kezdete. 5.

⁴⁷⁰ Bay Gábor beregsurányi születésű, földbirtokos, huszárszázados, nyugalmazott munkácsi polgármester. Ölvedi, 1939: 44.

⁴⁷¹ BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 63a. 156/1921. A budapesti klotildligeti csendőrőrs értesítése Weisz József nyugállományban lévő ezredes kihallgatásáról. 1921. március 10.

⁴⁷² Horovitz Miklós munkácsi születésű, izraelita, okleveles gazdatiszt, majd pedig 1919. március 21-e után a munkácsi munkástanács tagja. A munkástanácsban a földek és a lakások szocializálásával foglalkozó népbiztos volt.

⁴⁷³ Egyes források szerint őrzői felelőtlensége miatt, mások szerint Kaminszky József a Ruszin Népbiztosság munkácsi politikai megbízottja bocsátotta szabadlábra. BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 4. Simsay Lajos kihallgatási jegyzőkönyve a Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1919. szeptember 30.

⁴⁷⁴ BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 57. Simsay Lajos kihallgatási jegyzőkönyve Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. február 23.

Bay és Schellner József⁴⁷⁵ csendőrtiszti tanfolyamos hallgató is Kaminszkyt nevezte meg közbenjárónak.⁴⁷⁶

A Hadügyi Népbiztossághoz csak másnap 1919. április 22-én futott be az első telefonos jelentés arról, hogy Munkácson megdőlt a Tanácsköztársaság és az „ellenforradalmárok” várják a románokat. A jelentés tudni vélte, hogy ki is kiáltották Ruszka Krajna függetlenségét.⁴⁷⁷ Április 22-én este megszakadt a budapesti telefonos összeköttetés a várossal, így több jelentés már nem érkezett.⁴⁷⁸ Április 23-án Bay tanácskozást tartott a munkácsi városházán, ahol közölte, hogy vörös büntetőcsapatok indultak el feléjük,⁴⁷⁹ mire többen elhagyták a várost.⁴⁸⁰

Az ellenforradalom leverésére a Sátoraljaújhelyen tartózkodó budapesti büntetőcsapatot rendelték ki Szép János parancsnoksága alatt. A Csap irányából érkező kétszázötven fős vörös terrorcsapat vagy, ahogy akkor az ellenforradalmárok nevezték „akasztó század”, április 24-én érkezett meg,⁴⁸¹ és reggel kilencre már vissza is állt a vöröshatalom a városban.⁴⁸² Miután erről az időközben szabadlábra került és bujdosló

---

⁴⁷⁵ BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 61. Schellner József százados kihallgatási jegyzőkönyve Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. március 5.

⁴⁷⁶ Bay Gábor 1920 decemberében tett vallomást Horovitz Miklós perében. BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 41. Gyalay Mihály kihallgatási jegyzőkönyve Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1920. december 28.

⁴⁷⁷ HL, HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3159/86. Az 5. hadosztályparancsnokság helyzetjelentése. 1919. április 22. 387.

⁴⁷⁸ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai III. kötet. Az 5. vörös hadosztály helyzetjelentése a Hadügyi Népbiztosság számára. 1919. április 22-én 13 órakor. 1–2.

⁴⁷⁹ BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 41. Gyalay Mihály kihallgatási jegyzőkönyve Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1920. december 28.

⁴⁸⁰ BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 21. Günther Szilárd főhadnagy nyilatkozata Horovitz Miklós tevékenységéről a Tanácsköztársaság időszakában. 1920. április 21.

⁴⁸¹ BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 39. 15582/1920. Rendőrségi jelentés Simsay Lajos kihallgatásáról Horovitz Miklós elleni büntetőügyben. 1920. november 29.

⁴⁸² HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3167/86. Az 5. hadosztály távirata a Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának. 1919. április 21. 750.

Horovitz Miklós értesült,⁴⁸³ testvéreivel együtt csatlakozott a büntetőcsapathoz.⁴⁸⁴ Horovitz már korábban is az ellenforradalom letörésére szervezkedett: „*Most jön még csak a büntetés, most etetjük meg veletek azt, amit főztetek*” – emlékezett vissza Simsay Lajos, „fehér” főhadnagy.⁴⁸⁵ Az ellenforradalom bukását – Weisz József, a polgárőrség szervezője szerint – főleg a szervezetlensége okozta, és az, hogy a sikeresen elmenekült kommunisták gyorsan újra tudtak szerveződni.⁴⁸⁶

Az ellenforradalom letörésében – csakúgy, mint a kommunista hatalom működtetésében – irányító szerepet töltött be a három Horovitz fiútestvér Miklós, Árpád⁴⁸⁷ és Emil⁴⁸⁸. Közülük főleg Miklós és Árpád vette ki a részét az eseményekben.⁴⁸⁹ Miklós felfegyverkezve járta az

---

⁴⁸³ Több szemtanú állította azt, hogy Horovitz Miklós kiszabadulása után Munkácson maradt, a városból nem menekült el, és azonnal hozzálátott az ellenforradalom leverésének megszervezéséhez. Egyedül Roskovits Emanuel, ungvári tartalékos főhadnagy, aki az ellenforradalom idején Munkácson tartózkodott, állította azt 1921. januárjában tett vallomásában, hogy Horovitz Miklós miután kiszabadult, Sátoraljaújhelyre menekült és onnan a büntető vörös alakulatokkal tért vissza Munkácsra. Roskovits ezen állítását más szemtanú nem erősítette meg. BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 50. 170118/1921. Rendőrségi jelentés Horovitz Miklós elleni pótnyomozásról. 1921 (pontos keltezés nincs megadva).

⁴⁸⁴ BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 38. 3625/1920. Rendőrségi jelentés Heidrich Győző ezredes kihallgatásáról Horovitz Miklós elleni büntetőügyben. 1920. november 28.

⁴⁸⁵ BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 39. 15582/1920. Rendőrségi jelentés Simsay Lajos kihallgatásáról Horovitz Miklós elleni büntetőügyben. 1920. november 29.

⁴⁸⁶ BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 63. 156/1921. A budapesti klotildligeti csendőrőrs értesítése Weisz József nyugállományban lévő ezredes kihallgatásáról. 1921. március 10.

⁴⁸⁷ Horovitz Árpád munkácsi születésű, lakosú géplakatos. A Tanácsköztársaság kikiáltása előtt géplakatossegédként dolgozott a munkácsi vasúti műhelyben. Itt ismerkedett meg a kommunista eszmékkel, amelyek nagy hatással voltak rá. 1919. március 21-t követően a munkácsi munkástanács tagja.

⁴⁸⁸ Horovitz Emil munkácsi születésű, lakosú mozdonyvezető. Klein Jenő munkácsi számvevő tiszt 1921. április 25-én tett vallomása szerint bár Horovitz Emil is részt vett a munkácsi munkástanács munkájában, szerepe csak képletes volt. Emil ugyanis a Tanácsköztársaság fennállása alatt végig szelíd volt, és két fivérértől eltérően mindig kerülte az erőszakos viselkedést. BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 72. Weisz József nyugalmazott ezredes kihallgatásáról készült jegyzőkönyv. 1921. június 8.

⁴⁸⁹ Klein János munkácsi számvevő, aki szemtanúja volt az 1919. márciusi, áprilisi eseményeknek, 1921. április 25-én tett vallomásában megerősítette, hogy ezek ketten megalkuvást nem tűrő képviselői voltak a kommunista hatalomnak Munkácson. Uo.

utcákat, hogy kézre kerítsék Bayt, Simsajt és Albrechtet.⁴⁹⁰ Miklós és Árpád – Szép János követelésére – elfogatták Bereg vármegye tiszaháti járási főszolgabíró-helyettesét, Kulin Zoltánt is,⁴⁹¹ akit a városházára szállítottak és a fejéhez revolvert tartva követelték, hogy árulja el az „ellenforradalmárok” pontos tartózkodási helyét.⁴⁹² Az utcákat, a piacot és a fogadókat ellepték a vöröskatonák.⁴⁹³ A kutatócsapatok húsz-huszonöt lakást törtek és dúltak fel,⁴⁹⁴ főleg fegyvereket keresve.⁴⁹⁵

A Horovitz testvérek rábukkantak Albrecht Ernő őrnagyra, akinek a fejéhez Miklós revolvert szorított, „*piszkeos burzsuj*”-nak nevezte és így fenyegetőzött: „*majd adunk mi nektek gazemberek, jól fogunk akasztani*”.⁴⁹⁶ Az őrnagy nem tanúsított ellenállást, és azonnal átadta a fegyvereit.⁴⁹⁷ Ezután Horovitzék annak a Günther Szilárdnak a lakására mentek, aki április 21-én elfogta és zárkába kísérte Horovitzot. Mivel a vörösök érkezésekor Günther elmenekült a városból, csak a lakását tudták feldúlni és kifosztani.⁴⁹⁸ Rösler Gusztáv ellenforradalmárt is felkeresték, de csak

---

72. Weisz József nyugalmazott ezredes kihallgatásáról készült jegyzőkönyv. 1921. június 8.

⁴⁹⁰ Roskovits Emanuel ungvári főhadnagy 1921 januárjában tett vallomása. Uo. 50. 170118/1921. Rendőrségi jelentés Horovitz Miklós elleni pótnyomozásról. 1921 (pontos keltezés nincs megadva).

⁴⁹¹ Kulin Zoltán 1904-ig Bereg vármegye alispáni hivatalának harmadik aljegyzője. 1905-től Bereg vármegye tiszaháti járási főszolgabíró helyettese 1917-ig.

⁴⁹² Uo. 50. 170118/1921. Rendőrségi jelentés Horovitz Miklós elleni pótnyomozásról. 1921 (pontos keltezés nincs megadva).

⁴⁹³ Uo. 38. 3625/1920. Rendőrségi jelentés Heidrich Győző ezredes kihallgatásáról Horovitz Miklós elleni büntetőügyben. 1920. november 28.

⁴⁹⁴ Uo. 74a. Tegzes Kálmán tanúvallomása Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. június 9.

⁴⁹⁵ BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 4. Simsay Lajos kihallgatási jegyzőkönyve a Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1919. szeptember 30.

⁴⁹⁶ Uo. 68. Albrecht Ernő kihallgatási jegyzőkönyve Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. március 31.

⁴⁹⁷ Uo. 13. Albrecht Ernő kihallgatási jegyzőkönyve Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1920. június 20.

⁴⁹⁸ Uo. 43. 6339/1921. Günther Szilárd kihallgatási jegyzőkönyve Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. január 5. Uo. 44. 6339/1921. Schmidt Antal kihallgatási jegyzőkönyve Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. január 5.

idős szüleit találták a lakásban, akiktől revolvvert szegezve kérdezték „*hol van az a gazember fiuk?*”.⁴⁹⁹ Vagy nem tudták, vagy nem akarták elmondani a tartózkodási helyét, így Horovitzék csak kirabolni tudták őket.⁵⁰⁰ Az „ellenforradalmárok” utáni hajtóvadászat a vöröskatonák fosztogatásába csapott át: házakat, lakásokat raboltak ki,⁵⁰¹ gépkocsikat foglaltak le.⁵⁰² Kisoházy István munkácsi százados lakásából nagyértékű díszkardok, régiségnek számító karabélyok, ritka szuronyok kerültek Horovitzékhoz, akik trófeáikkal az övükben parádéztek a városban.⁵⁰³ A rablások olyan kiterjedtek voltak, hogy a munkácsi kaszárnya raktárában szinte semmi sem maradt.⁵⁰⁴

Az összegyűjtéskor komoly súrlódás alakult ki a Budapestről küldött Szép János parancsnok és Horovitz Miklós között. Utóbbi elfogatott és a városházára vitetett egy beteg, ágyban fekvő őrnagyot, akit azonban Szép visszaszállított a lakására azzal, hogy a férfi betegsége miatt kizárt, hogy részt vett volna az ellenforradalomban. Horovitz azonban nem tágított és újra beszállította. A fogházban durva szóváltás alakult ki közöttük. Katonai parancsoként Szép megalégtelte a szócsatát, előrántotta revolverét és Horovitz fejéhez nyomta azzal, hogy azonnal hagyja el a városházát.⁵⁰⁵

---

⁴⁹⁹ Uo. 17. Rösler Gusztáv kihallgatási jegyzőkönyve Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1920. június 25.

⁵⁰⁰ Uo. 50a. 170118/1921. Rendőrségi jelentés Horovitz Miklós elleni pótnyomozásról. 1921 (pontos keltezés nincs megadva).

⁵⁰¹ Tegzes Kálmán egykori munkácsi rendőrfelügyelő, az áprilisi események szemtanúja, 1921. június 9-én tett vallomásában ezt megerősítette. Uo. 174a.

⁵⁰² Uo. 56. 157759/1921. Heidrich Győző kihallgatási jegyzőkönyve a Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. február 22.

⁵⁰³ BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 66. 1410/1921. Kisoházy István kihallgatási jegyzőkönyve a Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. március 30.

⁵⁰⁴ Klein János munkácsi számvevő, szemtanúja volt az eseményeknek. Uo. 72. Weisz József nyugalmazott ezredes kihallgatásáról készült jegyzőkönyv. 1921. június 8.

⁵⁰⁵ Uo. 83. Szép János kihallgatási jegyzőkönyve Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. szeptember 27.

Az ellenforradalom leverését Munkácson néhol lövöldözés kísérte. Gonda Lászlót⁵⁰⁶, akit még 1919. április 21-én osztottak be a munkácsi vasútállomáson géppuskás szolgálatra, április 24-én reggel hét órakor felkereste Nagy János őrmester. Éppen csak szóba elegyedtek, amikor felfegyverzett vörösök jelentek meg az állomáson, közöttük Ösztericher Lajos vasúti munkás és Ösztericher Sándor határrendőrségi politikai biztos is. Lövöldözni kezdtek, majd Nagy és Gonda futva próbált menekülni a síneken keresztül. Utánuk lőttek, egy lövés eltalálta Nagy János csuklóját, de sikerült elmenekülniük.⁵⁰⁷

A források szerint kétszáz⁵⁰⁸–kétszázkilencven⁵⁰⁹ „ellenforradalmárt” tartóztattak le. Az elfogott jobboldali tisztek kezeit megkötözték, némelyiket a biztonság kedvéért még egy vöröskatonához is hozzákötözték.⁵¹⁰ Közülük egyeseket a városházára,⁵¹¹ másokat egyenesen a börtönbe vittek. Horovitzék itt is jelen voltak, és olyan mondatokkal próbálták megfélemlíteni az elfogottakat, hogy „*ez lesz az ötödik, akit felakasztunk*”,⁵¹² holott egyáltalán nem került sor ilyenre. Nem csak verbális, hanem fizikai agressziót is alkalmaztak. Horovitz Árpád egy Dávid nevezetű alezredest a börtön bejáratánál úgy arcul csapott, hogy az

---

⁵⁰⁶ 1919. március 21-e előtt Munkács gazdasági alkalmazottja volt.

⁵⁰⁷ BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 68. Albrecht Ernő kihallgatási jegyzőkönyve Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. március 31. Uo. 16. Gonda László kihallgatási jegyzőkönyve Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1920. június 22.

⁵⁰⁸ Uo. 72. Weisz József nyugalmazott ezredes kihallgatásáról készült jegyzőkönyv. 1921. június 8.

⁵⁰⁹ Uo. 61. Schellner József százados kihallgatási jegyzőkönyve Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. március 5.

⁵¹⁰ Uo. 59. Fankovich Endre kihallgatási jegyzőkönyve a Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. február 23.

⁵¹¹ Azt sajnos nem tudjuk, hogy milyen szempontok alapján vittek egyeseket a városházára, másokat pedig egyenesen a börtönbe. Váczi László önkéntes tizedest például a városházára vitték kihallgatásra, aminek okát ő sem tudta megnevezni 1920. június 22-én tett vallomásában a Horovitz Miklós perében. Uo. 15. Váczi László kihallgatási jegyzőkönyve Horovitz Miklós elleni büntetőügyben. 1920. június 22.

⁵¹² Akasztásokra nem került sor, ezekkel pusztán gúnyolódtak a rabokon. Uo. 12. Michailovics Árpád kihallgatási jegyzőkönyve Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1920. június 20.

összeesett, majd a földön fekvő férfit tovább rugdosta.⁵¹³ Az alezredes az átéltek miatt később ideggyógyászatra került.⁵¹⁴

Az elfogottakat folyamatosan azzal rémisztették, hogy felakasztják őket. Horovitz Miklós éjszaka revolverrel a kezében járta a cellákat, válogatott szidalmakat szórt rájuk és kivégzéssel fenyegette őket: „*Majd adok én nektek kutyák. Meg fogtok döglenni*”.⁵¹⁵ Máskor taktikát váltott és öngyilkosságra bízta a rabokat.⁵¹⁶ Michailovics Árpád ellenforradalmárnak Horovitz egyszerűen csak ott hagyta a revolverét és azt a „jótanácsot” adta, hogy „*legjobban tenné, ha agyon lőné magát. Ha én ilyet tettem volna, én is agyon lőném magamat*”.⁵¹⁷

A pszichikai megfélemlítés hatalmas volt. Rösler Gusztáv celláját is felkereste Horovitz Miklós április 24-én este, és a zárka ajtajában megállva csak annyit mondott: „*Kint áll két akasztófa kedves Gusztikám, az elsőre téged foglak felhúzni*”.⁵¹⁸ Weisz Józsefet is akasztással fenyegette, s legfőképp a jobboldali polgárőrök névsorát akarta kicsikarni belőle.⁵¹⁹ Katz Sándor munkácsi ügyvéd, a Tanácsköztársaság helyi szervezője is többször felkereste Weiszet, korábbi barátját, és kérte, hogy ne kockáztassa az életét, valljon be mindent Horovitznak. Weisz azonban Katz hosszas kérlelése után sem tört meg, és azt vágta hozzá már csak

---

⁵¹³ Uo. 74a. Tegzes Kálmán tanúvallomása Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. június 9.

⁵¹⁴ BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 10. Rendőrségi jelentés Horovitz Miklós elfogásáról és ellene nyomozás elrendeléséről. 1920. január 11.

⁵¹⁵ Uo. 39. 15582/1920. Rendőrségi jelentés Simsay Lajos kihallgatásáról Horovitz Miklós elleni büntetőügyben. 1920. november 29.

⁵¹⁶ Fankovich Endre budapesti banktisztviselő, aki Munkácson tartózkodott az ellenforradalom idején. Uo. 58–59. Fankovich Endre kihallgatási jegyzőkönyve a Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. február 23.

⁵¹⁷ Uo. 12. Michailovics Árpád kihallgatási jegyzőkönyve Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1920. június 20.

⁵¹⁸ Rösler Gusztáv tartalékos hadnagy vallomása 1920. június 25-én. Uo. 17. Rösler Gusztáv kihallgatási jegyzőkönyve Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1920. június 25.

⁵¹⁹ Uo. 63a. 156/1921. A budapesti klotildligeti csendőrőrs értesítése Weisz József nyugállományban lévő ezredes kihallgatásáról. 1921. március 10.

azért sem fogja elárulni a polgárőrök neveit, mert kétharmaduk zsidó. Ahogy ezt Katz megtudta, beszüntette a polgárőrök utáni nyomozást.⁵²⁰ Miközben az elfogottak a cellákban voltak, Munkácson a másfél nap alatt semmiféle élelmiszert nem kaptak.⁵²¹

A beregszászi városháza, ahol akasztófákat állítottak fel.⁵²²

Hogy fenyegetéseinek nyomatékot adjon, Miklós utasításba adta, hogy a város központjában, a városháza előtti téren állítsanak fel két akasztófát, majd többeknek is eldicsekedett, hogy ott fogják az elfogott ellenforradalmárokat kivégezni.⁵²³

Április 25-én már állt is a két akasztófa. Ezt követően, színpadias körülmények között Horovitz Miklós két leánytestvére Jolán és Margit groteszk módon, a burzsoázia fölött aratott győzelmük jeleként, kisebb

---

⁵²⁰ BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 63a. 156/1921. A budapesti klotildligeti csendőrőrs értesítése Weisz József nyugállományban lévő ezredes kihallgatásáról. 1921. március 10.

⁵²¹ Uo. 17–18. Rösler Gusztáv kihallgatási jegyzőkönyve Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1920. június 25.

⁵²² Országos Széchényi Könyvtár, Plakát- és Kisnyomtatványtár.

⁵²³ Uo. 4. Simsay Lajos kihallgatási jegyzőkönyve a Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1919. szeptember 30.

parádé közepette megkoszorúzták azokat.⁵²⁴ A munkácsi letartóztatottakból egyes források szerint negyven, más források szerint negyvenhét,⁵²⁵ ismét csak mások szerint ötven-ötvenegy,⁵²⁶ illetve ötvennégy ellenforradalmárt⁵²⁷ túszként vitt magával a munkácsi munkástanács a város elhagyásakor.⁵²⁸ A munkácsi túszerőket összetételeként tekintve 54 százaléka katona, 46 százaléka pedig munkácsi civil volt.⁵²⁹

Mivel a román hadsereg feltartóztathatatlanul közeledett keletről, a munkácsi direktórium úgy döntött, hogy akasztás helyett inkább elmenekül. 26-án hajnalban vonatra ültek és a túszerőkkel együtt elindultak Budapest felé.⁵³⁰ Az a hír terjedt, hogy Perbenyik települést még azelőtt elfoglalhatja a csehszlovák hadsereg, hogy a vonatuk áthaladna rajta, ezért

---

⁵²⁴ Uo. 46. Kisoházy István kihallgatási jegyzőkönyve a Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. január 5.

⁵²⁵ Weisz József nyugalmazott ezredes, munkácsi ellenforradalom idején a polgárőrség felfegyverzőjeként vett részt az ellenforradalomban. Munkácsot 1920-ban hagyta el. BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 63a. 156/1921. A budapesti klotildligeti csendőrőrs értesítése Weisz József nyugállományban lévő ezredes kihallgatásáról. 1921. március 10.

⁵²⁶ Uo. 61. Schellner József százados kihallgatási jegyzőkönyve Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. március 5.

⁵²⁷ Klein János Munkácson az események szemtanúja volt. 1921. április 25-én tett vallomása szerint 54 főt szállítottak Budapestre túszerőként. Uo. 72. Weisz József nyugalmazott ezredes kihallgatásáról készült jegyzőkönyv. 1921. június 8.

⁵²⁸ A Horovitz ügyében készült egy 1921. január 29-ei nyomozati jelentés szerint 50 főt tartóztattak le. Uo. 48. 15582/1921. Rendőrségi jelentés Horovitz Miklós elleni pótnyomozásról. 1921. január 29.

⁵²⁹ Weisz József nyugalmazott ezredes 1921. június 28-án tett vallomásában 51 főre tette a Munkácsról túszerőként elszállítottak számát. Elmondása szerint 28 jobboldali katona 23 helyi civilből állt a túszerők csoportja. Uo. 73a. 1187/1921. Weisz József kihallgatási jegyzőkönyve a Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. június 8.

A Budapestre szállított munkácsi ellenforradalmárok neveinek csak egy részét ismerjük. A túszerőként Budapestre szállított munkácsi ellenforradalmárok közül néhányat név szerint ismerünk: Fábry Gusztáv, Zatlukál Elemér, Kiss Károly, Albrecht Ernő, Kiss Tihamér, Rösler Gusztáv, Fenyves László, Herskovics Béla, Kriatovszky Endre, Klein István, Czekman János, Zcukerman Zsigmond, Rajka Ilona, Petrovay István, Fanta János, Valla Elemér, Simonyi Imre, Dietz-Günther Szilárd, Zelenka Mihály, Gallé Dezső, Pfellner József, Kisoházy István, Endrődy Sándor. BFL, VII. 5. c. 1920–1269. 33–34. 3355/5/1920. A sátorlajújhelyi királyi törvényszék ítélete Galgóczi János ügyében. 1921. január 25.

⁵³⁰ BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 92a. 12075/1921. Horovitz Miklós elleni bűnügyben a főtárgyalás jegyzőkönyve. 1921. december 1.

még indulás előtt elhatározták, hogy ha nem sikerül a településen átjutniuk, a szerelvényeket túsokkal együtt felrobbantják.⁵³¹ Erre végül nem került sor. A túsokat a Markó utcai fogházba szállították.⁵³²

A munkácsi túsok ügyében a Budapesti Forradalmi Törvényszéken lezajlott történetekről sajnos keveset tudunk. Pusztán annyit, hogy a munkácsi túsok vádbiztosa Katz Sándor, munkácsi ügyvéd volt.⁵³³ Az is ismert, hogy Katz a törvényszéki tárgyaláson halálos ítéleteket kért a túsokra.⁵³⁴ A munkácsi túsok budapesti tárgyalása a Budapesti Forradalmi Törvényszék előtt zajlott május 16-án. A koronatanú pedig nem más, mint Horovitz Miklós volt. Az ő terhelő vallomása ítétek el többeket 10–20 évnyi fogságra.⁵³⁵ Dientz Günthert és Fenyves Lászlót ítétek halálra, előbbiét azonban húsz év börtönre változtatták osztrák állampolgársága miatt.⁵³⁶ Hasonló mérséklésre került sor Fenyves László estében is, aminek okát azonban nem tudjuk.⁵³⁷

A túsok közül huszonegy, más források szerint huszonhét főt két és húsz év közötti börtönbüntetésre ítétek.⁵³⁸ Érdekes módon minden ellenforradalmárra terhelő vallomást tett Horovitz, csak egyedül Heidrich

---

⁵³¹ Kisoházy István százados, a munkácsi túsok egyike. A Munkácsról való meneküléskor Kisoházy egy vagonban utazott Horovitzzal. Uo. 46. Kisoházy István kihallgatási jegyzőkönyve a Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. január 5.

⁵³² Uo. 68. Albrecht Ernő kihallgatási jegyzőkönyve Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. március 31.

⁵³³ Uo. 63a. 156/1921. A budapesti klotildligeti csendőrőrs értesítése Weisz József nyugállományban lévő ezredes kihallgatásáról. 1921. március 10.

⁵³⁴ Uo. 73a. 1187/1921. Weisz József kihallgatási jegyzőkönyve a Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. június 8.

⁵³⁵ Albrecht Ernőt 10 évi börtönbüntetésre ítétek. Azonban mikor a bíró megtudta, hogy Albrecht osztrák állampolgár felmentését helyezte kilátásba. BFL, XVI. 2. 1919–1491. 4. Albrecht Ernő büntetőügye. 1919.

⁵³⁶ Uo. 61. Schellner József százados kihallgatási jegyzőkönyve Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. március 5.

⁵³⁷ Zsoldos Emil budapesti ügyvéd (Fenyves László ellenforradalmár védőügyvédje). BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 60. 157759/1920. Zsoldos Emil kihallgatási jegyzőkönyve Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. február 24.

⁵³⁸ BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 72. Weisz József nyugalmazott ezredes kihallgatásáról készült jegyzőkönyv. 1921. június 8.

Győző ezredesre nem.⁵³⁹ A túsok közül huszonöt főt 1919. május 16-án elengedtek, a többiek, állítólag még huszonöt főt pedig csak a Tanácsköztársaság augusztusi bukása után bocsátottak szabadon.

A szatmárcsekei csendőrörs ostroma (1919. április 20.)

Budapestről április 18-án érkezett meg a beregszászi vasútállomásra Zsédely Károly⁵⁴⁰ kommunista agitátor, aki azt az utasítást kapta, hogy tartson népgyűlést a kollektív termelésről az ottani kisgazdáknak. Beregszászból 18-án este nem tudott tovább menni Szatmárcsekére, ezért megszállt a vasútállomás közelében lévő szállodában, majd másnap reggel felkereste a beregi direktóriumot, ahol személyesen találkozott Simon Mózessel, a direktórium elnökével.⁵⁴¹

Szatmárcsekére érkezve először Talpas Ferenc helyi lakost, az újonnan létrejött Magyarországi Szocialista Párt titkárát kereste fel,⁵⁴² majd a községi jegyzőhöz, Kandó Ferenchez mentek, ahol meglepődve látták, hogy a községháza homlokzatán nemzeti színű zászló leng a vörös helyett.⁵⁴³ Meglepődésüket csak tovább növelte, hogy miután Zsédely előadta, hogy a lakosság számára jött „szónokolni”, Kandó jegyző kijelentette, hogy „*Szatmár megyében a kommunizmus megszűnt, s a régi tisztviselők hivatalukat elfoglalták*”, így tehát a szolgabíró engedélye nélkül nem engedélyezhet ilyesmit.⁵⁴⁴ Minderre jó alapja volt, mert április 19-én

---

⁵³⁹ Uo. 55–56. 157759/1921. Heidrich Győző kihallgatási jegyzőkönyve a Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. február 22.

⁵⁴⁰ Máshol Zsebélyként is szerepel.

⁵⁴¹ MNL BAZML, VII. 2. b. PTI., 1920–B–1799., IV. kötet, 382. Zsédely Károly kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. június 20.

⁵⁴² Uo. 247. 5/1920. A bűdszentmihályi csendőrörs nyomozati jelentése az erőszakos halált halt szatmárcsekei csendőrök ügyében. 1920. január 12. Uo. IV. kötet, 420a. Talpas Ferenc tanúvallomása, tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. június 29.

⁵⁴³ MNL SZSZBMLMNL SZSZBML, XXXV. 163. „A mi vértanúink.” Egy csendőr emlékirata az 1919 eseményekről. 7.

⁵⁴⁴ MNL BAZML, VII. 2. b. PTI., 1920–B–1799., II. kötet, 247. 5/1920. A bűdszentmihályi csendőrörs nyomozati jelentése. 1920. január 12.

a fehérgyarmati főszolgabírótól valóban azt az utasítást kapta, hogy „*a régi rendszert azonnal állítsák vissza*”, aki pedig ezzel szembe száll, fogják el,⁵⁴⁵ sőt még azt is hozzátette, hogy Budapesten is megszűnt a kommunizmus.⁵⁴⁶ Zsédely követelte, hogy mutassák meg neki a rendeletet, amit le is másoltatott, majd kijelentette, hogy mindez biztos nem igaz: „*mert ezelőtt egy órával beszélte Budapesttel, na de majd megtudom, és jaj annak, ki ezt előidézte*”.⁵⁴⁷ Zsédely a jegyzőnél egyébként több „*úriember*” is látott, akiktől megtudta, hogy „*jönnek be a románok*”. Megkérdezte, hogy megvárják-e őket, mire egy helyi férfi azt válaszolta, hogy „*elég baj, hogy jönnek a románok, de mit lehet csinálni*”.⁵⁴⁸ Az akadékoskodó budapesti kiküldöttet nemhiába torkolta le a szintén jelenlevő Papp József azzal, hogy „*mit okoskodnak, mindjárt itt lesznek a románok a nyakunkon, és még baj lesz*”.⁵⁴⁹ A szóváltás egyik fültanúja, arról is beszámolt, hogy Papp „*jobb lenne, ha nem csinálnának ilyen dolgokat, már itt vannak a szomszédban a románok*”, majd Zsédely kérésére, hogy ezt honnét tudja, Papp indulatosan visszaszólt, hogy „*amit én mondok, az úgy van, ahhoz magának semmi köze*”.⁵⁵⁰ Papp azonban ennél többet is tett. Még aznap telefonon jelentette az esetet a fehérgyarmati főszolgabírónak, és tanácsosnak tartotta, hogy a gyűlés összehívását megakadályozzák. Tóth Tibor főszolgabíró erre azt felelte, hogy ha bűncselekmény esete forogna fenn, forduljon a csendőrséghez.⁵⁵¹ Szavaiért és tetteiért Papp pár nappal később súlyos árat kellett fizetnie.

---

⁵⁴⁵ Uo. III. kötet, 296. 8/1920. A szatmárcsekei csendőrőrs jelentése. 1920. május 18.

⁵⁴⁶ MNL BAZML, VII. 2. b. PTI., 1920–B–1799., IV. kötet, 382. Zsédely Károly kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. június 20.

⁵⁴⁷ Uo. III. kötet, 296. 8/1920. A szatmárcsekei csendőrőrs jelentése. 1920. május 18.

⁵⁴⁸ Uo. IV. kötet, 382. Zsédely Károly kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. június 20.

⁵⁴⁹ Uo. IV. kötet, 472a. Bakos Miklós tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 4.

⁵⁵⁰ Uo. IV. kötet, 473a. Tomka János tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 4.

⁵⁵¹ Uo. IV. kötet, 486a. Tóth Tibor tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 8.

A szóváltás után Zsédelyék elhagyták a községházát, és Talpas lakása felé vették az irányt, de a Semler-féle kocsmánál Körmendi Elek, a csendőrőrs parancsnoka letartóztatta őket.⁵⁵² Egy későbbi csendőri nyomozati jelentés szerint eme „*tapintatlan eljárása*” idézte elő az azt követő „*egész katasztrófát*”.⁵⁵³ Ez a korabeli értékelés túlzásnak tűnhet, mindenesetre Körmendi a fehérgyarmati főszolgabírótól azt az utasítást kapta, hogy „*indokolt tényvázlattal*”, vagyis a letartóztatás pontos indokainak megjelölésével kísértesse be az elfogottakat. Ha valahol hibát követett el az őrsparancsnok, az azt volt, hogy tényvázlat nélkül, csupán azzal az utasítással engedte útjára csendőreit, hogy adják át a foglyokat. Másik probléma volt, hogy a Fehérgyarmatra megérkező csendőrök még kérdésre sem tudták pontosan megmondani, hogy miért is tartóztatták le a két férfit. A főszolgabírónál tartott rögtönzött kihallgatás során pedig bűncselekmény gyanúja nem merült fel, így egyszerűen szabadon engedték őket.⁵⁵⁴ A kivizsgálás azonban több kivetnivalót hagyott maga után. Tóth főszolgabíró későbbi vallomása szerint kikérdezte a kísérőket, hogy mit tudnak Talpasról, de a három éve ott szolgáló csendőr semmi konkrétat nem tudott felhozni vele szemben, a másik pedig csak két hónapja szolgált a faluban. Az eljárás esetlegességét mutatja, hogy egy más ügyben a főszolgabírói hivatalban tartózkodó szatmárcsekei embert is elkezdett faggatni, de ő sem tudott terhelőt előadni. A főszolgabíró ráadásul még azt is állította – teljes önellentmondásba keveredve korábbi kijelentésével –, hogy igazából fogalma sem volt arról, hogy Talpas és Zsédely a direktórium emberei, mert az sem a csendőri jelentésből, sem a csendőrök kikérdezéséből nem derült ki. Papp József telefonhívásából azonban mindezzel tisztában kellett lennie. A későbbi tragikus események

---

⁵⁵² Uo. III. kötet, 296. 8/1920. A szatmárcsekei csendőrőrs jelentése. 1920. május 18.

⁵⁵³ Uo. 296a.

⁵⁵⁴ MNL BAZML, VII. 2. b. PTI., 1920–B–1799., II. kötet, 247–247a. 5/1920. A búdszentmihályi csendőrőrs nyomozati jelentése. 1920. január 12

elindítása miatt felelősségelhárítás miatt mondhatta azt a későbbi bírósági eljárás során, hogy ha ezzel tisztában lett volna, akkor nem engedte volna szabadon Talpasékat.⁵⁵⁵ Kérdésként merül fel persze, hogy miért nem telefonált, próbált meg kapcsolatot létesíteni a szatmárcsekei őrssel vagy jegyzővel. Akárhogy is legyen, az erélytelen, törvénytisztelő vagy épp hanyag magatartása, mert mindhárom lehetséges, akkor még elő nem látható módon indított el végzetes eseménysort.

Zsédely Fehérgyarmatról rögtön Beregszászba ment egy bérelt szekéren, ahonnan jelentette a Hadügyi Népbiztosságnak, hogy a csendőrök „*ellenforradalommal*” megbuktatták a tanács hatalmat,⁵⁵⁶ majd arról tájékoztatta Serbán János beregszászi karhatalmi parancsnokot, hogy a községben „*a csőcselék fellázadt*”.⁵⁵⁷ A nyilvánvalóan túlzó és hamis kijelentést az is motiválhatta, hogy Zsédelyt elfogásakor megverhették, így valószínűleg személyes bosszú is vezérelte.⁵⁵⁸ S nem csak őt. A csendőrlaktanya szakácsnője azt állította, hogy Talpas a Fehérgyarmatról történt visszaérkezése után azt mesélte, hogy a csendőrök megverték, s „*ez nem lesz elfelejtve*” Körmendinek.⁵⁵⁹

A községben hallott hírek elbizonytalaníthatták a budapesti kiküldöttet, mert amikor Beregszászon találkozott Simon Mózes direktórium elnökkel, az első kérdése rögtön az volt, hogy valóban megbukott-e a kommunizmus, s tényleg Lovászy Márton lett-e az új

---

⁵⁵⁵ Uo. IV. kötet, 486a. Tóth Tibor tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 8.

⁵⁵⁶ MNL SZSZBML, XXXV. 163. „A mi vértanúink.” Egy csendőr emlékirata az 1919 eseményekről. 8.

⁵⁵⁷ MNL BAZML, VII. 2. b. PTI., 1920–B–1799., I. kötet, 130a. Ifj. Serbán János kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. október 22.

⁵⁵⁸ Uo. II. kötet, 283. 498/1920. Talpas Ferenc kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. május 16. A nyomozást végző Kiss Sándor csendőr tiszthelyettes szerint Talpas beismerte előtte, hogy Zsédelyt nem verték meg. Uo. IV. kötet, 464a. Kiss Sándor csendőr tiszthelyettes tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 4.

⁵⁵⁹ Uo. IV. kötet, 471a. özv. Penke Lajosné tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 4.

miniszterelnök. A direktórium elnöke mosolyogva közölte, hogy erről szó sincs. Zsédely különben későbbi kihallgatásai során csökkenteni kívánta szerepét és mindent Talpasra próbált hárítani. Még gondolni sem mert arra – nyilatkozta önfelmentően –, hogy „*közléseim folytán a direktórium részéről megtorló intézkedések fognak tetetni?*”⁵⁶⁰

Bárhogy is volt, Serbán is röviden tárgyalt Simon Mózesrel, akitől azt az utasítást kapta, hogy „*a rend helyreállítása céljából*” küldjön ki karhatalmat a községbe.⁵⁶¹ Ennek folyamányaként április 20-án reggel két detektív és egy szakasz vöröskatona indult el, hogy elfojtsák az „*ellenforradalmat*”.⁵⁶² A 30-40 fős különítmény⁵⁶³ tagjait nem világosították fel küldetésük céljáról, de miután kézigránátot is kiosztottak közöttük, valamiféle sejtésük lehetett, hogy komolyabb bevetésben lesz részük.⁵⁶⁴ A hat lovasszekéren elinduló csapat egyik tagja abban a hitben volt, hogy „*rablások megfélemezésére*” mennek Szatmárcsekére, de miután találkoztak egy csendőrrel, akinek a csendőri rangjelzése fel volt varrva, tudatosult benne, hogy „*mi nyilván egy ellenforradalom leverésére lettünk kiküldve.*”⁵⁶⁵

---

⁵⁶⁰ Uo. IV. kötet, 382a. Zsédely Károly kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. június 20.

⁵⁶¹ Uo. 197. Ifj. Serbán János kihallgatási jegyzőkönyve az ifj. Serbán János elleni gyilkossági bűnügyben. 1919. november 13.

⁵⁶² MNL SZSZBML, XXXV. 163. „A mi vértanúink.” Egy csendőr emlékirata az 1919 eseményekről. 8.

⁵⁶³ Csak a következő 18 személynek tudjuk a nevét: a terrorcsapatot vezető Polónyi Károly (szobafestő), Szabó István, Bodnár András, Wolf András, Zisman József, Varjú András, Brodovics Gyula, Disznós József, Balogh István, Schultz Ármin (a beregi direktórium szocializációs népbiztosa), Balogh András, Danczinger Ernő, Szűcs József, Drotthoicz Károly, Varga Sándor, Nagy Márton, Talpas Ferenc, Úzdi János. Mind a 34 vöröskatona beregszászi lakos volt, kivéve a sátoraljaújhelyi lakos Talpas Ferenc. MNL BAZML, VII. 2. b. PTL., 1920–B–1799., II. kötet, 86. 11. biz./1919. Szabó János kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. szeptember 19. KTÁL, Fond 1219., op. 1., od. zb. 1., 1–24. 11/1919. Jelentés Beregszász város rendőrkapitányságának a bolsevizmusban részt vett egyének cselekményeinek felsorolásában. 1919. december 28.

⁵⁶⁴ MNL BAZML, VII. 2. b. PTL., 1920–B–1799., I. kötet, 69. 531/1919. Láng István kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. augusztus 31.

⁵⁶⁵ Uo. I. kötet, 127a. Danczinger Ernő kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. október 22.

Mindeközben Zsédely Beregszászon vonatra ült, és visszautazott Budapestre.⁵⁶⁶

Szatmárcsekére az út Badaló községen vezetett át, ahol először is át kellett kelniük a Tiszán. Polónyi Károly, a csapat vezetője két detektívjét előre küldte, akik átkeltek a folyón, míg a csapat a badalói oldalon maradt. A két felderítő lefegyverezte a rév őrzését ellátó két katonát, majd a többiek is átkeltek,⁵⁶⁷ s másfél kilométer megtétele után meg is érkeztek Szatmárcsekére. Nagy ellenállásba nem ütköztek, csupán két katonát kellett útközben lefegyverezniük.⁵⁶⁸

Délután fél kettőkor értek be a községbe,⁵⁶⁹ s Polónyi két főt rögtön a falu bejáratának őrzésére hagyott hátra, három másiknak pedig utasításba adta, hogy gyűjtsék össze a szatmárcsekei csendőröket. A korabeli bizonytalanságot mutatja, hogy a községben épp szabadságát töltő Szilágyi József sógora azzal rohant be meglátva a közeledő fegyvereseket, hogy „*jönnek a románok?*”.⁵⁷⁰ Ahogy meglátták „*meghalsz büdös csendőr, le a ranggal!*” felkiáltással törték rá az ajtót.⁵⁷¹ Hiába próbálta elmagyarázni, hogy ő nem szatmárcsekei csendőr, rá se hederítettek, megkötözték, majd pedig családjával együtt a csendőrőrs irányába vitték. Útközben elfogták Mihály János szatmárcsekei csendőrt is, de mire odaértek, ismeretlen okból mindkettőjüket szabadon engedték azzal, hogy

---

⁵⁶⁶ Uo. IV. kötet, 383. Zsédely Károly kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. június 20.

⁵⁶⁷ Uo. II. kötet, 86. ad. 11. biz./1919. Szabó János kihallgatási jegyzőkönyve a bolsevizmusban való részvételéről. 1919. szeptember 19.

⁵⁶⁸ A visszaemlékezők hol katonáknak, hol csendőröknek nevezik a lefegyverzetteket. Más visszaemlékezések pedig összesen egy csendőr lefegyverzéséről beszélnek a Tiszától a Szatmárcsekéig vezető úton. MNL BAZML, VII. 2. b. PTT., 1920–B–1799., I. kötet, 127a. Danczinger Ernő kihallgatási jegyzőkönyve a Danczinger Ernő elleni gyilkossági bűnyűben. 1919. október 22.

⁵⁶⁹ Uo. 69. 531/1919. Láng István kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. augusztus 31.

⁵⁷⁰ Uo. IV. kötet, 464a–465. Szilágyi József tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 4.

⁵⁷¹ Uo.. II. kötet, 245. 5/1920. A büdszentmihályi csendőrőrs nyomozati jelentése. 1920. január 12.

másnap jelentkezzenek a beregszászi direktóriumnál,⁵⁷² Mihály ennek nem tettek eleget, hanem elmenekült a községből.⁵⁷³

Nagyjából délután öt órakor ért Polónyi főcsapata a csendőrörshöz.⁵⁷⁴ Az utcáról mindenkit bezavartak a házakba, csak Nagy Ignác direktóriumi elnök volt kint.⁵⁷⁵ A források ellentmondásosak azzal kapcsolatban, hogy miként tört ki a tűzharc, ki adta le az első lövést. Egy helyen arról olvashatunk, hogy a felfejlődő vöröskatonák a laktanya előtti hídon őrt álló Borbély Károly csendőrre lőttek,⁵⁷⁶ más forrás szerint Borbély nyitott tüzet a közeledő vörösökre, amit ők viszonzottak.⁵⁷⁷ Az egyik csendőr a laktanya szomszédságában lakó mennyasszonya háza előtt állt, amikor meghallotta, hogy a vöröskatonák a laktanya előtti hídon álló két csendőr felé kiáltják, hogy „*jöjjenek előbb*”,⁵⁷⁸ illetve „*jertek le onnét az anyátok Istenét*”,⁵⁷⁹ mire azok elindultak feléjük, akik rájuk kezdtek tüzelni. A hídon szolgálatot teljesítő Szőke Mihály szerint azt kiáltották feléjük, hogy „*de jól érzitek magatokat, gyertek csak le a hídról*”,⁵⁸⁰ majd, amikor engedelmeskedte, rájuk lőttek. A túlerő elől a csendőrök befutottak az

---

⁵⁷² Uo. 245a.

⁵⁷³ Uo. IV. kötet, 465a. Mihály János tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 4.

⁵⁷⁴ Uo. II. kötet, 246. 5/1920. A búdszentmihályi csendőrörök nyomozati. 1920. január 12.

⁵⁷⁵ MNL BAZML, VII. 2. b. PTI., 1920–B–1799., IV. kötet, 464. Kiss Sándor csendőr tiszthelyettes tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 4.

⁵⁷⁶ MNL SZSZBML, XXXV. 163. „A mi vértanúink.” Egy csendőr emlékirata az 1919 eseményekről. 8.

⁵⁷⁷ MNL BAZML, VII. 2. b. PTI., 1920–B–1799., I. kötet, 67. Sztankovics György kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. augusztus 30.

⁵⁷⁸ Uo. II. kötet, 246. 5/1920. A búdszentmihályi csendőrörök nyomozati. 1920. január 12. Ezt a változatot erősíti meg egy másik jelentés is. Uo. III. kötet, 296a. 8/1920. A szatmárcsekei csendőrörök jelentése. 1920. május 18.

⁵⁷⁹ Uo. IV. kötet, 466. Márton János tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 4.

⁵⁸⁰ Uo. IV. kötet, 466a. Szőke Mihály tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 4.

épületbe, Szőke a laktanyán át a kerteken keresztül kifutott a közeli mezőre, s hiába üldözték, sikerült elmenekülnie.⁵⁸¹

Borbély azonban nem futamodott meg, a laktanyában maradt, és figyelmeztette az ott tartózkodó Körmendi Eleket és Rákosi Simont a közelgő ellenségre. A heves támadásra mindhárman fegyvert ragadtak, Borbély az őrsiroda ablakából, Körmendi a legénységi szobából, míg Rákosi a legénységi szoba hátsó ablakából vette fel a harcot a támadókkal. A többszörös túlerővel támadó vöröskatonák közül többet meg is sebesítettek, de a támadók végül be tudtak nyomulni a folyosóra.⁵⁸² Egy későbbi összefoglaló csendőri jelentés szerint a tűzharc 15-20 perce folyhatott, amikor egy ablakon keresztül kézigránát dobtak az egyik szobába. Körmendi megpróbált az ablakon kiugorva menekülni a pusztító robbanástól, de elkésett. A gránát felrobbant, Körmendit a hátán, Borbélyt a jobb oldalán, a combja tövétől a köldökéig szétrepesztette a robbanás úgy, hogy a beleik kifordultak.⁵⁸³ A harc hevében valószínűleg feldühödött vöröskatonák – legalábbis egy későbbi visszaemlékezés szerint – a folyosóra kihurcolt két holttestet még össze is szurkálták.⁵⁸⁴ A harcot így eldöntve, a vöröskatonák benyomultak, és a harmadik csendőrt, Rákosit puskatussal kétszer fejbe verték.

Némileg ellentmondásos, hogy miként lelte halálát a másik két csendőr, mert a túlélő Rákosi később úgy emlékezett vissza, hogy a gránát behajítása után, még a robbanás előtt, Borbély ki tudott futni az ajtón, és ott érte két halálos szuronydöfés.⁵⁸⁵ Rákosi verziója elsőre legalábbis

---

⁵⁸¹ Uo.

⁵⁸² MNL SZSZBML, XXXV. 163. „A mi vértanúink.” Egy csendőr emlékirata az 1919 eseményekről. 9.

⁵⁸³ MNL BAZML, VII. 2. b. PTI., 1920–B–1799., III. kötet, 296a. 8/1920. A szatmárcsekei csendőrőrs jelentése. 1920. május 18.

⁵⁸⁴ MNL SZSZBML, XXXV. 163. „A mi vértanúink.” Egy csendőr emlékirata az 1919 eseményekről. 9.

⁵⁸⁵ MNL BAZML, VII. 2. b. PTI., 1920–B–1799., III. kötet, 299a. 8/1920. A szatmárcsekei csendőrőrs jelentése. 1920. május 18.

hitelesebbnek tűnik, mert nemcsak, hogy részt vett a harcban, de – elmondása szerint – Borbély holtteste mellett esett össze, így közvetlen rálátása lehetett a holttestre, de fejsérülése miatt kétséges, hogy valóban jól emlékezett-e az eseményekre.⁵⁸⁶ A helyszínre siető csendőr jelentése szerint Körmendit fejlövés érte, Borbéllyal pedig a mellkasát feltépő gránát végzett.⁵⁸⁷

Rákos saját kálváriája a fejbeverést követően még nem ért véget. Polónyi, a vöröskatonák parancsoka, feltételezhetően nem igazán tudva, hogy mit is kezdjen a fogollyal, a laktanya előtt kikérte egy helyi lakos, Bőnyei Bertalan véleményét. Miután azt a választ kapta, hogy „igen is jól ismeri a gazembert, már régen úgy kellett volna a kutyának (sic!)”, a foglyot jól összeverték, s – elmondása szerint – egészen Beregszászig kínozták.⁵⁸⁸

A tűzharcot követően a vöröskatonák szisztematikusan szétrombolták és kifosztották a csendőrőrsöt. Először a két halott csendőr volt a préda. A még ki nem hűlt holttesteken cafatokban álló ruhákat átkutatták, csizmáikat és a jegygyűrűket lehúzták.⁵⁸⁹ A laktanya pénztárát feltörték, az őrs irodájában lévő iratokat pedig szétszórták.⁵⁹⁰ De feltörték a csendőrök magánládáit, bőröndjeit is, a bennük lévő ruhákat, pénzt és személyes használati tárgyakat pedig szekerekre rakták,

---

⁵⁸⁶ Uo. IV. kötet, 467a. Rákosi Simon tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 4.

⁵⁸⁷ Uo. II. kötet, 245a–246. 5/1920. A búdszentmihályi csendőrőrs nyomozati jelentése. 1920. január 12. Ezt a verziót erősíti meg a hullákat megvizsgáló halottkém későbbi vallomása is. Uo. IV. kötet, 470a. Kovács József tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 4. Borbély megszurására lásd még. Uo. IV. kötet, 471–471a. Tyukodi József és Borbély Eszter tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 4.

⁵⁸⁸ Rákosit Beregszászról Sátoraljaújhelyre vitték, ahol a forradalmi törvényszék 15 év fegyházra ítélte. Uo. 299a–300.

⁵⁸⁹ MNL BAZML, VII. 2. b. PTI., 1920–B–1799., II. kötet, 245a. 5/1920. A búdszentmihályi csendőrőrs nyomozati jelentése. 1920. január 12.

⁵⁹⁰ Uo. 245a.

és visszaindultak Beregszászba.⁵⁹¹ Az egész eseménysor hamar lejátszódhatott, mert este hat órakor már el is hagyhatták a települést. Miután kivonultak, három helyi a laktanyához sietett, egymás mellé fektették a két testet, a fedetlen holttesteket pedig nagy zöld takaróval letakarták.⁵⁹²

Április 21-én Talpas Ferenc is visszaérkezett Szatmárcsekére. Kezében revolverrel azonnal felkereste Ács Lajos református tiszteletest és Panka János római katolikus papot, akikkel közölte, hogy a – beregszászi direktórium utasítására – a két csendőrt pap és harangszó nélkül lehet csak eltemetni. Az Ács tiszteletessel folytatott beszélgetés során Talpas még azt is kijelentette, hogy „*ő most az Isten*”.⁵⁹³ A tiltás ellenére – talán a közeledő román hadsereg miatt – nem kis kockázatot vállalva Ács Lajos a református Körmendit, Panka János a római katolikus Borbély mégis eltemette április 22-én.⁵⁹⁴ Talpas más szatmárcsekeiekhez is betért, s a tanúvallomások szerint kis diktátorként viselkedett. Revolverét lóbálva azzal fenyegetőzött, hogy mivel „*nem vagy kommunista, megdöglesz*”, a faluban élő zsidókat arra kényszerített, hogy kiadjanak neki különböző dolgokat. Fennhangon hirdette: „*tudjátok meg, hogy gondom lesz rátok, és csak tőlem kell függjete*”.⁵⁹⁵ Szó szerint terrorizálta a falu lakosait,

---

⁵⁹¹ MNL SZSZBML, XXXV. 163. „A mi vértanúink.” Egy csendőr emlékirata az 1919 eseményekről. 9.

⁵⁹² Uo. 9. A két csendőr holttestét 1920. május 20-án exhumálták és nagy tömeg, illetve egyházi szertartás mellett újratemették őket. MNL BAZML, VII. 2. b. PTI., 1920–B–1799., II. kötet, 245a. 5/1920. A búdszentmihályi csendőrőrs nyomozati jelentése. 1920. január 12.

⁵⁹³ Uo. III. kötet, 297a. 8/1920. A szatmárcsekei csendőrőrs jelentése. 1920. május 18. Lásd még Uo. IV. kötet, 464a. Kiss Sándor csendőr tiszthelyettes tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 4.

⁵⁹⁴ Uo. II. kötet, 283a. 498/1920. Talpas Ferenc kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. május 16. Lásd még Uo. III. kötet, 297. 8/1920. A szatmárcsekei csendőrőrs jelentése. 1920. május 18.

⁵⁹⁵ Uo. IV. kötet, 471a. özv. Penke Lajosné tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 4.

többeket letartóztatással fenyegetett meg, s a legkisebb pletyka is elég volt számára, hogy betörjön valakihez.⁵⁹⁶

Forradalmi törvényszéki eljárások (Jónás Aladár, Papp József)

Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék ellenség által nem megszállt területein a Tanácsköztársaság 40 napos fennállása alatt – jelenlegi ismereteink szerint – öt fő vált a kommunizmus áldozatává. A már ismertetett két csendőrön kívül Jónás Aladár dolhai főszolgabíró, Papp József szatmárcsekei gátőr és Buttykay Ferenc, volt Bereg vármegyei alispán.

A pletyka, az ellenőrizetlen hírek és az ezzel párosuló feljelentő kedv indította el azt a folyamatot, amely Jónás Aladár, dolhai főszolgabíró kivégzéséhez vezetett. S mint a legtöbb eset, ez is banálisan kezdődött. 1919. április 19-én Kovács István, beregszászi mozdonyfűtő a dolhai vasútállomáson teljesített szolgálatot, ahol szóba elegyedett egy Palkovics nevű éjjeli őrrrel, aki elmesélte neki, hogy Dolhán az a szóbeszéd terjed, hogy Jónás távbeszélőn felvette a kapcsolatot a románokkal, és kérte, hogy szállják meg a községet.⁵⁹⁷ Kovács április 20-án reggel érkezett Beregszászba, le sem feküdt aludni, hanem elindult a piac felé, ahol összefutott a beregi direktórium bizalmi emberével, Tirhajmer Vilmos.⁵⁹⁸ Rögtön közölte is az értesüléseit, és megkérte, hogy segítsen neki, hogy ilyen esetben mégis kihez kell fordulni.⁵⁹⁹ Tirhajmer Serbán Jánoshoz,

---

⁵⁹⁶ Uo. IV. kötet, 473. Ács Sándor tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 4.

⁵⁹⁷ MNL BAZML, VII. 2. b. PTI., 1920–B–1799., I. kötet, 9. 11/1919. Jelentés Kun Béla és társainak ügyében elrendelt nyomozásról. 1919. szeptember 27.

⁵⁹⁸ Nem derül ki a forrásokból, hogy honnan ismerték egymást és az sem, hogy ki volt ez a személy.

⁵⁹⁹ Tirchaimer Vilmos a beregi direktórium bizalmi embere – 1919. augusztus 6-án tett vallomása szerint – nem segített Kovácsnak. Ugyanakkor többen is azt vallották, hogy Tirchaimer vezette őt oda.

a csendőrlaktanyában tartózkodó beregi karhatalmi népbiztoshoz irányította.⁶⁰⁰ A feljelentő ajánlkozott, hogy rögtön be is fűt egy kisvonalat, és ha kell, azonnal visszamegy Dolhára elfogni Jónást.⁶⁰¹ Serbán nem vette félvállról a súlyos vádakát, hanem kijelölt egy csapatot, hogy derítse fel az esetet.⁶⁰² Három detektívet jelölt ki, Szennyes Lajost, Kun Bélát⁶⁰³ és Szepsz Ferencet,⁶⁰⁴ akik tíz vöröskatonával indultak útnak,⁶⁰⁵ ami a lehetséges veszélyhez képest eltúlzott nagyságúnak tűnt. A csapat tagjaival Szennyes csak a Dolhára tartó úton ismertette az utazásuk célját.⁶⁰⁶ A különítmény elsőként Nagyszőlőstre ment, ahová lőszert szállítottak, majd innen haladtak tovább.⁶⁰⁷ Megérkezésükkor Kovács mozdonyfűtő az állomáson maradt, hogy indulásra készen tartsa a vonatot.⁶⁰⁸ A detektívek még a dolhai vasútállomáson kikérdezték

---

⁶⁰⁰ MNL BAZML, VII. 2. b. PTI., 1920–B–1799., I. kötet, 9. 11/1919. Jelentés Kun Béla és társainak ügyében elrendelt nyomozásról. 1919. szeptember 27.

⁶⁰¹ Uo. 10.

⁶⁰² Ifj. Serbán János 1919. október 22-i vallomásában úgy nyilatkozott – nyilván a felelősség háritása miatt – hogy nem ő küldte a csapatot Jónás Aladár elfogására, hanem a beregi direktórium. Uo. 131. Ifj. Serbán János kihallgatási jegyzőkönyve az ifj. Serbán János ellen indított gyilkossági büntett miatt. 1919. október 22.

⁶⁰³ Beregszász lakos, aki a Tanácsköztársaság kikiáltása előtt szobafestőként dolgozott Beregszászban.

⁶⁰⁴ Szepsz Ferenc izraelita vallású volt. 18 évesen, 1919-ben könyvkereskedő-segédként dolgozott Beregszászban a Tanácsköztársaság kikiáltása előtt. A március 21-i fordulat után detektív lett a rendőrségen, amit – megélhetési gondokra hivatkozva – elfogadott. Ebben a tisztségében több házkutatást is tartott beregszászi zsidó kereskedőknél (Schwartz Salamon bornagykereskedőnél, Endzivig Getznél, Kertész Mórnál). Uo. 124a. Szepsz Ferenc kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. október 22.

⁶⁰⁵ Serbán János 1920. május 25-én a sátoraljaújhelyi ügyészségnek adott vallomásában azt állította, hogy a csapatot Szennyes Lajos állította össze. Uo. III. kötet, 317a. Ifj. Serbán János kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. május 25. A vöröskatonák Goldberger Dezsőt Kun Márton, Brenner Lajos, Lukács Ferenc, Balogh Orbán, Klein Kálmán, Kohn Béla, Apai István, Bacsár Sándor és egy ismeretlen nevű személy voltak. Uo. I. kötet, 10a. 11/1919. Jelentés Kun Béla és társainak ügyében elrendelt nyomozásról. 1919. szeptember 27.

⁶⁰⁶ Uo. I. kötet, 11. 11/1919. Jelentés Kun Béla és társainak ügyében elrendelt nyomozásról. 1919. szeptember 27.

⁶⁰⁷ Uo. III. kötet, 325. Apai István kihallgatásai jegyzőkönyve. 1920. május 26.

⁶⁰⁸ Uo. I. kötet, 10. 11/1919. Jelentés Kun Béla és társainak ügyében elrendelt nyomozásról. 1919. szeptember 27.

a Palkovics nevezetű éjjeli őrt, majd Jónás Aladár lakására mentek,⁶⁰⁹ akit nem találtak otthon, mert éppen a községet járta.⁶¹⁰ Szennyes József jegyzőkönyvet vett fel,⁶¹¹ s úgy két óra elteltével tértek vissza a dolhai vasútállomásra foglyukkal, Jónás Aladárral.⁶¹² Beregszászban rögtön a direktóriumhoz kísérték,⁶¹³ ahonnan aznap a beregszászi forradalmi törvényszék elé került.⁶¹⁴ A város kiürítése megakadályozta a rögtöni eljárást, Jónást a többi fogollyal és a direktórium tagjaival együtt Sátoraljaújhelyre került.

Papp József személyes bosszú áldozata lett. A szatmárcsekei jegyzői hivatalban játszódott szóváltásnak ugyanis már másnap súlyos következményei lettek. A faluba érkező vöröskatonák azonnal Papp József keresésére indultak, először a gátör lakására mentek, ahol megtalálták, és összezárták a telefonkészületet. A község többi részén, így Kölcsey Istvánnál is házkutatást tartottak: „*Jöjjetek ki gazember kutyák, agyonlövünk!*” felkiáltással törtek a helyiekre. Először Kölcsey édesanyját akarták elvinni, mert a gyanú szerint nemzeti színű szalagot csavart a derekára. Erről sikerült lebeszélni őket, sőt Polónyi parancsnok még azt is megengedte, hogy a nő a házban maradhasson, de csak akkor, ha egy másik csekei lakos, Ács Sándor felelősséget vállal érte. Polónyi ezután a „*gazember*” Papp József holléte után érdeklődött. Ő a szomszédban, a római katolikus plébános lakásán volt, onnan lépett ki, amikor Polónyi ráförmedt, hogy „*maga az a gazember, le van tartóztatva*”. A köréjük gyűlő helyieket próbálta rávenni, hogy jelentsék be, ha tudnak valamit Papp

---

⁶⁰⁹ Uo. I. kötet, 125. Szepsz Ferenc kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. október 22.

⁶¹⁰ Uo. I. kötet, 38. Kun Béla (beregszászi vöröskatoná) kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. augusztus 12.

⁶¹¹ Uo. I. kötet, 10a. 11/1919. Jelentés Kun Béla és társainak ügyében elrendelt nyomozásról. 1919. szeptember 27.

⁶¹² Uo. III. kötet, 325. Apai István kihallgatásai. 1920. május 26.

⁶¹³ Uo. I. kötet, 125. Szepsz Ferenc kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. október 22.

⁶¹⁴ Uo, III. kötet, 317. ifj. Serbán János kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. május 25.

Józseffel szemben vádként felhozni. Két csekei férfi szólalt meg, hogy „*fel kell akasztani*”, mert a községházára nem engedte be őket. Ezt a vádat azonban még Polónyi is nevetségesnek találta.⁶¹⁵ A tömegből előlépett Szűcs Bertalan, helyi lakos is, aki kijelentette: „*engem is megcsalt ez a gazember, mert felébe adta a fát, mégis csak harmadát adta ide*”.⁶¹⁶ Erre Polónyi csak ennyit válaszolt „*nem fog többet senkit sem megcsalni*”.⁶¹⁷ Pappot a laktanya ostromát túlélő Rákosival együtt szekerre rakták és Beregszászba vitték, ahol átadták őket a direktóriumnak.

Az eseményeket követő büntetőeljárásban tett tanúvallomásokból az rajzolódott ki, hogy Talpas mély ellenszenvvel viseltetett Papp iránt, és többször is a halálát kívánta. Az életben maradt csendőr például a beregszászi megyeházán azt hallotta Talpastól, hogy „*itt van Papp Józsi is*”, és hogy „*javasolja annak a felakasztását, mert 20-25 éve nyúzza az egész községet*”.⁶¹⁸ A faluba másnap visszatérő és újabb letartóztatásokat eszközlő Talpas a hatalmát fitogtatta mondta a megfélemlített helyieknek, hogy „*bölgyeim és uraim, semmi bántódásuk nem lesz, de az a gazember Papp József, az többé nem kerül vissza a faluba*”. Mikor figyelmeztették, hogy legyen tekintettel a férfi öreg édesanyjára, ő csak azt felelte, hogy ő majd „*gondoskodik, mint nyomorékokról, ezekről*”.⁶¹⁹ Ugyanitt jelentette ki magabiztosan, hogy „*Papp József az életben soha többet nem jön vissza Csekére*”.⁶²⁰

---

⁶¹⁵ Uo. IV. kötet, 469a. Kölcsey István tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 4.

⁶¹⁶ Papp József felfogadta Szűcsöt, hogy irtsa ki a sűrűn benőtt cserjését, amiért a fa felét kapta volna meg. Uo. IV. kötet, 388a. Szűcs István kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. június 26.

⁶¹⁷ Uo. III. kötet, 297. 8/1920. A szatmárcsekei csendőrőrs jelentése. 1920. május 18.

⁶¹⁸ Uo. IV. kötet, 467a. Rákosi Simon tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 4.

⁶¹⁹ Uo. IV. kötet, 469a. Kölcsey István tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 4.

⁶²⁰ Uo. IV. kötet, 469. Kölcsey Gábor tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 4.

Nem is sejthette Talpas, hogy fenyegetése hamarosan valóra válik, Papp másnap este már halott volt. S nem önkényes kivégzés áldozata lett, hanem jogias köntösbe öltöztetett, formálisnak tűnő forradalmi törvényszéki eljárás végén ítélték halálra, és végezték ki.

Már április 22-én hajnalban megkezdődött Jónás tárgyalásának előkészítése. Láng István, a sátoraljaújhelyi forradalmi törvényszék vádbiztosa, és Knall Ede, annak elnöke szervezték a tárgyalást, jelölték ki a bírákat és jegyzőkönyvvezetőt. A bírák teljesen laikus személyek voltak, mint például Galamb József cipész, aki megpróbált kibújni a feladat alól, azzal, hogy jogilag egyáltalán nem képzett, amire Knall csak annyit felelt, hogy *„éppen az ilyen laikus emberekre van szükség”*.⁶²¹ Április 22-én Knall utasítására Serbán János felkereste Gáspár Sándor⁶²² ügyvédet, akit az eljárás jegyzőkönyvvezetőjének szemeltek ki. A tárgyalás megkezdése előtt nem sokkal Knall tényként közölte, hogy *„itt ma akasztás lesz”*.⁶²³ Mielőtt Gáspár belépett volna az elnök szobájában látta és hallotta, ahogy Knall és Láng a letartóztatottak számára a bíróság irodatisztjét, egy Bányai nevű férfit jelöltek ki, és próbálták befolyásolni „védői” feladatainak ellátásában.⁶²⁴

---

⁶²¹ Uo. I. kötet, 158a. Galamb József kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. október 26.

⁶²² Gáspár Sándor 1919-ben 36 éves, izraelita, ügyvéd, sátoraljaújhelyi lakos.

⁶²³ Uo. III. kötet, 296–296a. 8/1920. A szatmárcsekei csendőrőrs. 1920. május 18.

⁶²⁴ Uo. II. kötet, 206a. Gáspár Sándor kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. november 21.

A sátoraljaújhelyi törvényszék épülete. Jónás Aladár és Papp József kivégzésének helyszíne.⁶²⁵

A tárgyalás április 22-én reggel kezdődött meg a tárgyalás, amelyet Láng István vádbiztos beszéde nyitott meg. Elmondta, hogy mivel nem volt nyomozás az ügyben, ezért felkéri a beregi direktórium tagjait, hogy fogalmazzanak meg vádakát Jónással, Pappal és Rákosival szemben is. Elsőnek a beregszászi forradalmi törvényszék – ismeretlen nevű – vádbiztosa szólalt fel, aki elmondta, hogy Jónás hívta be a románokat, így ő ellenforradalmárnak tekinthető.⁶²⁶ Őt követte Szennyes Lajos, aki megosztotta a Dolhán másodkézből szerzett információit.⁶²⁷ A másik kiküldött detektív, Kun Béla is csak hallomásból szerzett tudomásait tudta megosztani a törvényszékkal: „Dolhán nevezett főszolgabíró előállításakor a vasúti alkalmazottaktól a dolhai vasútállomáson azt hallottam, hogy az előállítása előtti napokban vasúti telefonon ismeretlen egyénnel zárt ajtó mögött tárgyalt, hogy

---

⁶²⁵ Országos Széchényi Könyvtár, Plakát- és Kisnyomtatványtár.

⁶²⁶ Uo. III. kötet, 296a. 8/1920. A szatmárcekei csendőrőrs. 1920. május 18.

⁶²⁷ Uo. II. kötet, 207. Gáspár Sándor kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. november 21.

mit nem tudjuk. Továbbá, hogy a vasúti állomáson dolhai lakosoktól hallottam, hogy kérelmezték a lakosság részére megérkezett liszt kiosztását, mire a főszolgabíró azt válaszolta, hogy majd kiosztásra kerül, nem kell azt sürgetni”.⁶²⁸ Serbán János, a beregi direktórium karhatalmi népbiztosa is tanúvallomást tett,⁶²⁹ aki Knall kérdésére, hogy a beregi direktórium tagjai miért tartják Jónást és Pappot ellenforradalmárnak, azt válaszolta, hogy egy alkalommal Dolhán jártak, ahol több mint 50 helyi lakost kérdeztek meg és – állítása szerint – mindenki azt mondta nekik, hogy Jónás Aladár egy ellenforradalmár.⁶³⁰ Mindhármuk kihangsúlyozta, hogy a lakosság különben sincs megelégedve a főszolgabíróval, mert nem osztja szét köztük megfelelően a lisztet.⁶³¹

Rákosi ügyében is csak vádak merültek fel, valódi bizonyíték nem. Papp Józsefnek a románok behívásával kapcsolatos ügyében felolvasták a Beregszászban felvett jegyzőkönyveket, amiben az állt, hogy a vöröskatonák állítólag rajtakapták, hogy telefonált, de ebben az ügyben sem volt valódi tanúmeghallgatás. Rákosival szemben a vád az volt, hogy a szatmárcsekei laktanyánál tüzelt a vöröskatonákra, amit ő nem is tagadott.⁶³²

A tanúk meghallgatása után, az ítélethozatal előtt Jónás Aladár „védője”, Bányai csak annyit mondott, megpecsételve védenca sorsát, hogy „Tisztelt forradalmi törvényszék! Mivel a vád be van igazolva, magam is hozzájárulok a halálos ítélethez”.⁶³³ Az egyik törvényszéki bíró, Kovács Gyula visszaemlékezése szerint a védőügyvéd beszéde után, Jónás Aladár

---

⁶²⁸ Uo. II. kötet, 194. Anicsák János kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. november 12.

⁶²⁹ Uo. II. kötet, 197. Ifj. Serbán János kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. november 13.

⁶³⁰ Uo, III. kötet, 293. Gáspár Sándor kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. május 17.

⁶³¹ Uo. II. kötet, 193a. Sepsz Ferenc kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. november 12.

⁶³² Uo. IV. kötet, 468–468a. Rákosi Simon tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 4.

⁶³³ Uo. II. kötet, 206a. Gáspár Sándor kihallgatási. 1919. november 21.

„beismerő” vallomást tett.⁶³⁴ A tárgyaláson egésze önmagában is fenyegető volt, a részt vevő hallgatóság egyes tagjainál bot, sőt fegyver is volt, és azokat lóbálva próbálták meg nyomást gyakorolni.⁶³⁵

Mindezek után a kis tanácsterembe vonult vissza ítélethozatalra Knall Ede és a másik öt bíró.⁶³⁶ A törvényszék elnöke kijelentette, hogy ő már halálra ítélte Jónást és Pappot – a bírák véleményének megkérdezése nélkül.⁶³⁷ Néhány bírótársa kifogásolta ezt a furcsa eljárást, mások elleneztek az ítéletet, mire Knall kivégzéssel fenyegette őket is, ha nem írják alá a halálos ítéletet.⁶³⁸ A bírák kérték, hogy hadd olvassák át a jegyzőkönyvet, ám erre nem kaptak engedélyt, Knall egyszerűen csak megismételte, hogy ő az ítéletet már meghozta, nekik már csak az a dolguk, hogy megerősítsék az aláírásukkal. Végül hozzátette, hogy ha nem teszik meg, kényszeríteni fogja őket,⁶³⁹ mire mindannyian kézjegyükkel látták el az ítéletet.⁶⁴⁰ Knall és Láng megpróbálták eltitkolni annak az Igazságügyi Népbiztosságtól érkezett táviratot, amiben az állt, hogy a sátoraljújhelyi törvényszék nem hajthat végre kivégzéseket önállóan, hanem csak a népbiztosság engedélyével. Ugyan annak létezéséről többen is tudhattak a bírák közül, de a folyamatos fenyegetések hatása alatt nem merték szóba hozni a táviratot.⁶⁴¹

---

⁶³⁴ Ezt fenntartásokkal kell kezelnünk, mivel más forrás nem erősíti meg Kovács Gyula forradalmi törvényszéki bírónak 1920. január 25-én a sátoraljújhelyi királyi ügyészségen tett vallomását. Uo. I. kötet, 151a. Kovács Gyula kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. január 25.

⁶³⁵ Uo. IV. kötet, 468–468a. Rákosi Simon tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 4.

⁶³⁶ Galamb József (39 éves, nőtlen, római katolikus, cipész), Kuzsniszki Péter (28 éves, nőtlen, görögkatolikus, fémesztergályos), Morvai Ede, Heintz (máshol Hencz) Miklós, Kovács Gyula (törvényszéki bíró).

⁶³⁷ Uo. I. kötet, 151a. Kovács Gyula kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. január 25.

⁶³⁸ Uo. I. kötet, 161. Galamb József kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. október 26.

⁶³⁹ Uo. I. kötet, 164. Kuzniczki Péter kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. október 27.

⁶⁴⁰ Uo. I. kötet, 152. Kovács Gyula kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. január 25.

⁶⁴¹ Kovács Gyula az ítélethozatal alatt jelen lévő öt bíró egyike ezt megerősítette 1920. január 23-án a sátoraljújhelyi királyi ügyészségen tett kihallgatásakor. Uo. I. kötet, 152. Kovács Gyula kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. január 25.

Az „ítélethozatal” így csak tíz percig tartott, amit majd Knall és a bírák együtt hirdettek ki: Jónás Aladárt golyó általi halálra, Papp Józsefet ítéletét pedig akasztással tervezték végrehajtani, Rákosi pedig 15 év fegyházbüntetést kapott.⁶⁴² Rákosi úgy emlékezett később vissza, hogy Knall azzal vigasztalta, hogy ha „*ezután jó proletár lesz belőlem, nem akasztanak fel, és én ezt meg is ígértem*”.⁶⁴³ Kovács Gyula még tett egy kísérletet Knall meggyőzésére, hogy ne végeztesse ki a két vádlottat, azonban az elnök erre előrántotta revolverét, Kovácsra szegezte, és azt kiáltotta: „*Ha még egy szót szól, azonnal keresztüllövöm!*”⁶⁴⁴

A kivégzések végrehajtása után Knall Ede utasította Gáspár Sándor jegyzőkönyvvezetőt, hogy fogalmazzon meg egy táviratot az Igazságügyi Népbiztossághoz, amelyben tudatják Budapesttel, hogy a két kivégzésre feltétlenül szükség volt.⁶⁴⁵ Mivel Gáspár azt is belefogalmazta, hogy a vád alaptalan volt, Knall a piszkozat elolvasása után égtelen haragra gerjedt, széttépte, és egy olyan új táviratot gépeltetett le Gáspárral, amelyben a kivégzések gyors végrehajtásának indoklásaként az szerepelt, hogy „*nyomban ártalmatlanná teendő veszedelmes egyénekre vonatkoznak*”.⁶⁴⁶

Április 25-én a vörösök visszatértek Dolhára Szennyess Lajos vezetésével. Az ekkor már kivégzett Jónás Aladár lakását kirabolták, több mint 300 000 korona értékű pénzt, holmit, ingóságokat raktak ládába. Dolháról Beregszászba nem mehettek, mert azt már elhagyta a direktórium, ezért Munkácsra indultak, innen pedig Budapestre.⁶⁴⁷

---

⁶⁴² Uo. III. kötet, 294a. Gáspár Sándor kihallgatási. 1920. május 17.

⁶⁴³ Uo. IV. kötet, 468–468a. Rákosi Simon tanúvallomása. Tárgyalási jegyzőkönyv, 1920. július 4.

⁶⁴⁴ Uo. I. kötet, 152a. Kovács Gyula kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. január 25.

⁶⁴⁵ Gáspár Sándort, mint gyakorló ügyvédet meglepte a halálos ítélet, hisz nem látta megalapozottnak a vádakát. 1920. május 17-én a sátoraljaújhelyi ügyészségnek tett vallomásában elmondta, hogy ő végig abban a tudatban volt, hogy a vádlottakat felmentik. Uo. III. kötet, 293. Gáspár Sándor kihallgatási. 1920. május 17.

⁶⁴⁶ Uo. III. kötet, 295. Gáspár Sándor kihallgatási. 1920. május 17.

⁶⁴⁷ BFL, VII. 18. d. 1920–13–6181. 21–22. Bálint István egykori dolhai iskolaigazgató visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1920. június 21.

Mikor a sátoraljaújhelyi direktórium a csehszlovák hadsereg közeledésének hírére összecsomagolt és menekülni kezdett Bányai, Jónás Aladár és Papp József kirendelt védőügyvédje mindkét ügyre vonatkozó tárgyalási jegyzőkönyvet megsemmisítette. Knall pedig arra utasította Borbély Sándort,⁶⁴⁸ hogy az ítélethozatallal kapcsolatos minden iratot pusztítson el.⁶⁴⁹

1919. április 22-én délután két órakor kivégezték Jónás Aladárt. A főbelövést négy fő hajtotta végre.⁶⁵⁰ Három közülük sátoraljaújhelyi lakos volt Koscsó István (máshol elírva a kiejtés szerint leírva szerepelt a neve Kosztyóként, Kocstóként, Kostyóként), Hátrák Gyula (máshol Hatrik János), Salamon József (gépkocsivezető),⁶⁵¹ míg a negyedik nevét nem tudjuk csak annyit, hogy egy kirendelt orosz hadifogoly volt.⁶⁵² A kivégzést a sátoraljaújhelyi törvényszék épületének udvarán található nagy fa alatt lévő kőkerítés árnyékában hajtották végre. A négy vöröskatona felett egy Kocsis nevezetű vörös terrorszázados parancsolt. A kivégzés hírére összecsődült a környező utcák lakossága. Mivel a kíváncsi tömeg már csaknem karnyújtásnyira megközelítette a

---

⁶⁴⁸ A sátoraljaújhelyi forradalmi törvényszék ügyészségi tisztje.

⁶⁴⁹ Gáspár Sándor mindennek szemtanúja volt Sátoraljaújhelyen. Erről 1919. november 21-én a sátoraljaújhelyi állami rendőrségnek tett vallomásában beszélt. MNL BAZML, VII. 2. b. PTI., 1920–B–1799., II. kötet, 207a. Gáspár Sándor kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. november 21.

⁶⁵⁰ Spentál Béla munkácsi kőműves, később vöröskatona 1919. december 4-én a sátoraljaújhelyi államügyészségnél tett vallomásában azt állította, hogy négyen hajtották végre a kivégzést, bár a végrehajtókat nem nevezi meg. Uo. II. kötet, 229. Spentál Béla kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. december 4. Ezt megerősíti Deák János sátoraljaújhelyi földműves, akinek az 1919. november 21-én, a sátoraljaújhelyi állami rendőrségnek tett vallomása szerint a kivégzést négy fő hajtotta végre Koscsó István, Hatrik János míg a másik kettő nevét nem tudta megemlíteni. Uo. II. kötet, 210a. Deák János kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. november 4.

⁶⁵¹ Uo. II. kötet, 210a. Deák János kihallgatási jegyzőkönyve Kostyó István és társai elleni bűnügyben. 1919. november 4. Uo. I. kötet, 56a. Czábocki Mihály kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. augusztus 23. Uo. I. kötet, 142. Czábocki Mihály kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. október 24. Uo. I. kötet, 146. Kostyó István kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. október 25.

⁶⁵² Uo. II. kötet, 211. Kocúr József kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. január 6.

kivégzőket, Kocsis utasításba adta a négy vöröskatonának, hogy erélyesen tessékeljék, hátrébb a tömeget, nehogy valaki megsérüljön. Jónás Aladár a négy vöröskatona egyszerre tüzelt, aki a lövés után rögtön összeesett, azonnal meghalt.⁶⁵³

Miután a kivégzést végrehajtották, Jónás Aladár holtteste egy óra hosszat még a törvényszéki udvar földjén hevert, lepedővel letakarva. Több erősen kommunista érzelmű helyi lakos is odament a testhez, hogy meggyalázzák, megköpdösték, megrugdosták. Cuta Károly sátoraljújhelyi lakos hatalmasat rúgva a hullába azt mondta: „*így jár és fog járni minden ellenforradalmár!*”⁶⁵⁴

Ami Papp József kivégzését illeti, még a tárgyalás alatt Sipos László százados⁶⁵⁵ utasításba adta Spentál Béla⁶⁵⁶ vöröskatonának, hogy a megyeháza előtti teret zárja le a szekér- és gyalogos forgalom előtt.⁶⁵⁷ Ezután Sipos megkérdezte a vöröskatonáktól, hogy ki akar részt venni az akasztás előkészítésében. Erre hatan önként jelentkeztek: Hlimkó (?), Rosszos Pál, Kiss László, Czábocki Mihály,⁶⁵⁸ Molnár József, Vasó Gyula (máshol György).⁶⁵⁹

Délután kettő órakor kezdődött az ítélet végrehajtása. A hat vöröskatona közül négyen közrefogták Pappot, és az akasztófához kísérték. Itt a vádbiztos, Láng István még egyszer felolvasta az ítéletet. Ezután Knall Ede beszédet mondott a néphez a kivégzés

---

⁶⁵³ Uo. II. kötet, 229. Spentál Béla kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. december 4.

⁶⁵⁴ Paris Béla MÁV alkalmazott, sátoraljújhelyi lakos, aki az esetnek szemtanúja volt. Uo. III. kötet, 332. Pásztor Lipót kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. május 27.

⁶⁵⁵ Többet nem tudunk róla.

⁶⁵⁶ Spentál Béla 23 éves, római katolikus, nőtlen, munkácsi lakos, kőműves.

⁶⁵⁷ MNL BAZML, VII. 2. b. PII., 1920–B–1799., II. kötet, 228. Spentál Béla kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. december 4.

⁶⁵⁸ Czábocki Mihály 23 éves, sátoraljújhelyi lakos, kovács segéd.

⁶⁵⁹ Uo. I. kötet, 147a. Kiss László kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. október 25.

„jelentőségéről”, majd pedig Sipos László századoshoz fordult és kiadta az utasítást: „*Végezd el a kötelességedet!*”⁶⁶⁰

Ennek első részeként egy vöröskatona levette Papp kabátját és gallérját,⁶⁶¹ majd Czábocki Mihály ellenőrizte, hogy eléggé erős-e az akasztáshoz használandó kötél, de amint meghúzta, elszakadt. Újat kért, amit többszöri megfeszítés után már elég erősnek ítelt.⁶⁶² Az egyik szemtanú szerint az új kötél egy közönséges sertésöléshez használt zsinór volt.⁶⁶³ Mindez az akasztófa árnyékában ácsorgó és a halálára váró Papp József előtt játszódott le. Miután megtalálták a megfelelő kötelet, Czábocki Mihály hátra kötötte Papp József kezét egy zsinoggal.⁶⁶⁴ Ekkor Papp József azt mondta Kiss Lászlónak, hogy „*Ilyen a szovjet kormány, ártatlanul halok meg?*”, mire Kiss ráordított „*Ne pofázz!*”⁶⁶⁵ Ezután Kiss László⁶⁶⁶ hurkot készített az akasztásra szánt kötélből, és azt Papp nyakába tette.⁶⁶⁷ Hárman, Himkó, Czábocki és Kiss tették fel a karosszékre az összekötött kezű Pappot, hurokkal a nyakában. Ekkor egy fényképezőgépet állítottak be és a széken, nyakában hurokkal álló, még élő Papp Józsefről – utolsó megalázására – és az őt körbevevő tömegről egy fényképet készített a város fotográfusa, Neumann Fülöp.⁶⁶⁸ A kötél másik végét az akasztófa alsó részén lévő vaskarikán fűzték át, majd azt Czábocki, Himkó és Kiss megragadta és egy határozott mozdulattal

---

⁶⁶⁰ Uo. II. kötet, 286. Diósy József sátoraljaújhelyi államügyész jelentése Kriskó János és Papp József kivégzéséről. 1920. május 17.

⁶⁶¹ Uo. II. kötet, 228. Spentál Béla kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. december 4.

⁶⁶² Uo. I. kötet, 56. Czábocki Mihály kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. augusztus 23.

⁶⁶³ Uo. III. kötet, 355a. Zuczek Béla kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. június 5.

⁶⁶⁴ Spentál Béla vöröskatona, aki a kivégzésnél jelen volt 1919. december 4-én a sátoraljaújhelyi államügyészségnek adott vallomásában úgy emlékezett, hogy Papp József kezét Kiss László kötötte hátra. Uo. II. kötet, 228. Spentál Béla kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. december 4.

⁶⁶⁵ Uo. II. kötet, 286. Diósy József sátoraljaújhelyi államügyész jelentése Kriskó János és Papp József kivégzéséről. 1920. május 17.

⁶⁶⁶ Kiss László 22 éves, római katolikus vallású, nőtlen, sátoraljaújhelyi hentes.

⁶⁶⁷ Uo. I. kötet, 141a. Czábocki Mihály kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. október 24.

⁶⁶⁸ Uo. III. kötet, 355a. Zuczek Béla kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. június 5.

meghúzta, míg Papp lába elvált a széktől.⁶⁶⁹ Miután kirúgták a széket az áldozat alól, pár percen belül meghalt.⁶⁷⁰ Az akasztást követő pillanatról Diószegi Mór⁶⁷¹ is készített fényképet, amely már a lógó holttestet örökítette meg.⁶⁷²

A ROMÁN ÉS CSEHSZLOVÁK KATONAI INTERVENCIÓ

A Tanácsköztársaság kikiáltását a párizsi békekonferencián a győztes hatalmak már kezdettől fogva elutasítóan fogadták. Meglepte, egyúttal pedig megrettentette őket annak kikiáltása, mivel attól tartottak, hogy a forradalom tovább terjed nyugatra is és szovjetrendszerek jönnek létre.⁶⁷³ Már 1919. március 27-én tárgyalta a párizsi békekonferencia a Magyarországi Tanácsköztársaság kérdését. Foch marsall nagyszabású tervet dolgozott ki Bécs és Budapest katonai megszállására, amit azonban a Tízek Tanácsa elutasított mivel ekkor még megelégedtek a gazdasági zárlat fenntartásával.⁶⁷⁴

Kun Béla március 24-ei jegyzékében, melyet a négy nagyhatalom vezetőjéhez címzett kinyilvánította a Tanácsköztársaság békés szándékait és elismerte a belgrádi katonai egyezményt, azonban a március 20-ai Vix-jegyzéket elutasította.⁶⁷⁵

Az elutasítás ellenére az antant nem indított azonnal katonai támadást a Tanácsköztársaság ellen, aminek hátterében elsősorban az a félelem húzódott meg, hogy a forradalmi hangulat esetleg a katonai fellépés hatására Ausztriára és Németországra is átterjedhet. Ezért az

---

⁶⁶⁹ Uo. I. kötet, 142. Czábocki Mihály kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. október 24.

⁶⁷⁰ Uo. I. kötet, 148. Kiss László kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. október 25.

⁶⁷¹ Diószegi Mór 21 éves, izraelita, sátoraljaújhelyi tanító.

⁶⁷² Uo. III. kötet, 356. Zuczek Béla kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. június 5.

⁶⁷³ Romsics, 2005: 129.

⁶⁷⁴ Ránki, 1976: 214.

⁶⁷⁵ Barta, 1996: 46.

antant arra a megállapodásra jutott, hogy antantbizottságot küld Budapestre a valós helyzet felmérésének céljából. Emiatt érkezett meg Budapestre 1919. április 4-én Jan Christian Smuts angol tábornok, aki többször is találkozott a Garbai Sándor vezette magyar küldöttséggel.⁶⁷⁶ Smuts fő feladata tehát a tájékozódás volt, hatásköre a Vix-jegyzékben megjelölt demarkációs vonal módosítására csak részben terjedt ki.

A Smuts által vázolt javaslatban a Vix-félétől 25 km-re keletebbre húzódott a vonal, vagyis Debrecent nem kellett volna kiüríteni. Ezen kívül Smuts azt is hangoztatta, hogy a leendő semleges terület nem fogja Románia és Magyarország határát jelenteni. Smuts azonban megállapodás megkötésére nem volt felhatalmazva. A budapesti Forradalmi Kormányzótanács, amely március 21-én tulajdonképpen a Vix-jegyzék elutasításával került hatalomra ezt a módosítást sem fogadhatta el Kun így visszautasította a Smuts javaslatot.⁶⁷⁷ Kun Béla javaslatokat adott át Smutsnak, aki azokat továbbította a békekonferencia irányában. Ennek azonban már nem volt jelentősége, mert a szövetségesek között is súlyos ellentétek robbantak ki a német békeszerződés miatt. Ráadásul már ekkor Párizsban a történelmi Magyarország elcsatolandó területeinek nagyságáról és hovatartozásáról döntöttek, így Franciaország szövetségeseire bízták a magyar Tanácsköztársaság elleni katonai közbelépés végrehajtását.⁶⁷⁸

Smuts még tárgyalt Budapesten, mikor a későbbi utódállamok hozzáláttak a katonai beavatkozás megszervezéséhez. Ennek jegyében Bukarestbe érkezett Franchet d'Esperey és megállapodott a román hadvezetéssel, hogy amint felkészülnek, megkezdődik a támadás.⁶⁷⁹ Április 6-án Franchet Belgrádban tárgyalt a délszláv vezetőkkel, akik távol

---

⁶⁷⁶ Végső, 2021: 8., 30., 126–128.

⁶⁷⁷ Ránki, 1976: 215.

⁶⁷⁸ Barta, 1996: 47.

⁶⁷⁹ Romsics, 2007: 97–113.

maradtak egy esetleges katonai intervenciótól. Masaryk és Beneš elvben készek voltak csatlakozni a katonai beavatkozáshoz, azonban hadseregük gyenge volt. Ezért antanttiszték támogatását kérve megkezdték a hadsereg fejlesztését.⁶⁸⁰ Eközben a román koronatanács 1919. április 10-én jóváhagyta a román részvételt. Bár az eredeti indoka az antant támadásának a Vix-jegyzék által kijelölt terület birtokbavétele volt, a román csapatok a Tisza elérésére kaptak parancsot. Ráadásul 1919. április 13-án a négy nagyhatalom bukaresti követei közös memorandumban kérték kormányaikat a román támadás jóváhagyására, amit meg is kaptak.⁶⁸¹

Még az átfogó román támadás megindulása előtt, miközben Smuts Budapesten tárgyalt tűzharc, majd pedig csehszlovák területfoglalás zajlott a csehszlovák-magyar arcvonalon, Ungvár környékén.⁶⁸² 1919. április 5-én egy vörös szakaszvezető átszökött a csehszlovákokhoz. Mikor ezt az egyik vöröskatona meglátta, hogy az átállt szakaszvezető az ellenség oldalán tartózkodik, távolról azonnal tüzet nyitott rá.⁶⁸³ A tüzet a csehszlovákok viszonzták. Hamarosan tüzérségi tűzzel támogatva támadássá alakult az összetűzés Radvánc és Ungdaróc között, aminek az lett a következménye, hogy a csehek elfoglalták Radváncot. Innen a támadás tovább folyt és az antalóci vasútállomást is megszállták.⁶⁸⁴ Az ungi vármegyei direktórium⁶⁸⁵ a támadás feltartóztatása érdekében azonnal felvette a kapcsolatot a Hadügyi Népbiztossággal, amely erőket vont össze az érintett helyre. Debrecenből egy páncélvonat hat darab

---

⁶⁸⁰ Ránki, 1976: 216.

⁶⁸¹ Uo. 217.

⁶⁸² Ungvár városát a csehszlovák hadsereg még 1919. január közepén vette birtokba.

⁶⁸³ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 4/a. doboz. 3138/86. Az 5. hadosztály telefonjelentése Nyíregyházáról Budapestre. 1919. április 7. 1149.

⁶⁸⁴ Uo. Az 5. hadosztály telefonjelentése Nyíregyházáról Budapestre. 1919. április 6. 1147–1148.

⁶⁸⁵ Ungvár csehszlovák megszállása miatt ez Csap településen működött.

géppuskával és két ágyúval, 200 emberrel indult el azonnal Radvánc irányába. Ezen kívül 100 fős környékbeli vörös őr, 160 felfegyverzett helyi csapi lakos is a demarkációs vonalhoz lett irányítva. A Hadügyi Népbiztosság Csap bármi áron történő tartását rendelte el, annak ellenére, hogy az ungi direktórium is arról küldött Budapestre jelentést, hogy a csehszlovák tüzérség, legénység létszáma többszöröse a magyarénak. Az itt védekező 5. vörös hadosztály is hasonló véleményen volt, mint a direktórium.⁶⁸⁶ Azonban a kivezényelt munkások, napszámosok már másnap április 6-án önkényesen, egyszerűen hazamentek Csapra, annak ellenére, hogy a Hadügyi Népbiztosság a rend és a fegyelem fenntartására utasította a hadosztályparancsnokságok politikai megbízottjait. Az itt kialakult feszült helyzetet csak tovább nehezítette, hogy a magyar felderítés szerint nagyszámú francia gyarmati katonaság érkezett Ungvárra, amiből arra lehetett következtetni, hogy a támadás hamarosan itt a csehszlovák arcvonalon fog megindulni.⁶⁸⁷ Ráadásul ezekből 500 főt az Ung-folyó jobbpartja mentén április 7-én Perecseny, Nagyberezna felé irányítottak.⁶⁸⁸ Az április 5–6. között lezajlott radvánci összecsapásokban a Tanácsköztársaság vesztesége 1 halott, 19 sebesült, 15 csehszlovák fogságba esett magyar katona.⁶⁸⁹

A radvánci csehszlovák térnyeréssel egy időben ráadásul olyan híresztelések jutottak el az 5. vörös hadosztály parancsnoksághoz, hogy ukrán csapatok szállták meg a Vereckei hágót. Emiatt főleg elővigyázatból egy századot küldtek ki Munkácsról a helyzet megvizsgálására.⁶⁹⁰

---

⁶⁸⁶ Uo. Az 5. hadosztályparancsnokság helyzetjelentése. 1919. április 5. 1143–1145.

⁶⁸⁷ Uo. 1143–1145.

⁶⁸⁸ Uo. Az 5. hadosztályparancsnokság helyzetjelentése. 1919. április 7. 1163.

⁶⁸⁹ Uo. Az 5. hadosztály telefonjelentése Nyíregyházáról Budapestre. 1919. április 6. 1147–1148.

⁶⁹⁰ Uo. Az 5. hadosztály telefonjelentése Nyíregyházáról Budapestre. 1919. április 5. 1145.

Közben 1919. április 7-ére a csehszlovák támadást sikerült megállítani. Azonban ezzel egy időben az 5. vörös hadosztály parancsnokságnak a demarkációs vonalon védekező csapataik egyre gyakrabban követelték a felváltásukat. Ellenkező esetben vonalaik elhagyásával fenyegetőztek.⁶⁹¹ A felváltások április 12-én kezdődtek, főleg a Minajnál védekező vörös zászlóaljknál.⁶⁹²

1919. április 15-én erős román tüzérségi tűzzel megindult a katonai beavatkozás a magyar Tanácsköztársaság ellen. Másnap 16-án fejlődött ki a támadás fő csapása a Csucsá–Szilágysomlyó–Técső vonalon 130 km hosszúságban széthúzódott Székely Hadosztály ellen. A túlerővel szemben megkezdte a hadosztály a visszavonulást.⁶⁹³ A román támadással egy időben a másik frontszakaszon a csehszlovákok nem mozdultak, csak nyugatabbra a Kassa–Sátoraljaújhely vasútvonal nyomultak kissé előre.⁶⁹⁴ Azonban másnap ez is leállt a front ezen a szakaszán a hadműveletek szinte teljesen megszűntek. A harcok szünetét a csehszlovákok arra használták, hogy megerősítsék Ungvárt lövészárkokkal és dróttakadályokkal.⁶⁹⁵ Ezen túl 20-nál is több ágyút telepítettek Ungváron a Szőlőhegy, különösen a Kálvária területére.⁶⁹⁶ Április 16–17-én az

---

⁶⁹¹ Uo. Az 5. hadosztály telefonjelentése Nyíregyházáról Budapestre. 1919. április 7. 1149.

⁶⁹² Uo. Összefoglaló helyzetjelentés a Hadügyi Népbiztosságnak. 1919. április 16. 1175.

⁶⁹³ Révész, 2019: 189.

⁶⁹⁴ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. II. kötet. A Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának összefoglaló helyzetjelentése. 1919. április 16. 2.

⁶⁹⁵ Uo. A Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának összefoglaló helyzetjelentése. 1919. április 17. 1–2.

⁶⁹⁶ Az ágyúk telepítésekor a környéken lévő borospincék közül többet is feltörték, kifosztottak, a borokat megitták a csehszlovák katonák. A sorozatos pincefeltörések miatt a boros gazdák egy nagyobb csoportja felkereste a csehszlovák katonai parancsnokságot Ungváron 1919. április 22-én, hogy panaszt tegyenek veszteségeik miatt. Ennek köszönhetően másnap április 23-án egy csehszlovák tüzér 16 szőlősgazdával bejárta az érintett pincéket, a veszteségek felmérése érdekében. A kárt összesítették, kimutatásba vették és április 24-én megküldték Prágának. A kimutatás szerint egy-egy pincében 15–20 ezer koronás károkat okoztak a fosztogató

állandó harcok miatt a Székely Hadosztály jobbszárnyán 15–20 km-re vonult vissza, amiben a katonák harcfegyelmének felbomlása játszott szerepet az elégtelen élelmiszer, illetve fegyverzet miatt.⁶⁹⁷

Április 17-én a Técsőn állomásozó kétszázadnyi székely különítmény elhagyta a várost és a hadosztályparancsnokságtól kapott parancs szerint fokozatosan megkezdte a visszavonulást Husztra, majd pedig Debrecen irányában. A székely század után a helyi vörös hatalom, vörös őrség is elhagyta a várost, amit hamarosan meg is szálltak a románok.⁶⁹⁸ Eközben a csehszlovák frontszakaszon roppant feszült légkörben néztek farkasszemet a küzdő felek. A frontvonal közvetlen közelében lévő községekből a vörös közigazgatás sok helyen elhagyta a szolgálati helyét tartva a bármelyik pillanatban bekövetkező cseh támadás megindulásától. Ahogy erről a front közvetlen közelében lévő turjaremetei járási politikai megbízott az ungi direktóriumnak jelentette: *„Jelentem, hogy a perecsenyi járás meg nem szállott területének főszolgabírói hivatala nincsen. Egyes meg nem szállott községek körjegyző nélkül vannak [...] Ezen községek mostan teljesen magukra vannak hagyatva, ottan megszünt minden közigazgatás. Postaforgalom nincsen, s ennek következtében nem tudnak a mai helyzethez alakulni és nincs ki a rendeleteket megmagyarázza nekik és ügyes-bajos dolgaikban eljárjon.”*⁶⁹⁹

---

csehszlovák katonák az ágyúk telepítése során. Azonban a ritka borokat őrző pincékben ennek az összegnek a duplája is előfordult kárként. Például a Simonics-féle mélypincében a csehszlovák katonák 180 liter újbort és 230 liter régi, ritka bort ittak meg. Kártérítésre Prága részéről nem került sor. KTÁL, Fond 93., op. 5., od. zb. 19., 41. Blanár Ödön által végrehajtott kárösszesítés Ungváron a csehszlovák katonaság által okozott károkról. 1919. december 31.

⁶⁹⁷ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. II. kötet. A Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának összefoglaló helyzetjelentése. 1919. április 17. 1–2.

⁶⁹⁸ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3153/86. Ferenczi vörösőrparancsnok jelentése Técsőről a Hadügyi Népbiztosságnak. 464.

⁶⁹⁹ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56., 34. 65/1919. Turjaremete község politikai megbízottjának levele Ung vármegye direktóriumának a közállapotokról. 1919. április 17.

Április 18-án a Székely Hadosztály csapatai megkezdték Huszt kiürítését, fokozatosan Királyházára vonultak vissza.⁷⁰⁰ A Tisza-folyó jobbpartján Alsó- és Felsőveresmart dombjain igyekeztek kialakítani védelmi állásokat a román támadás lefékezésére. Ezzel egy időben Munkácsról két vörös századot, másfél géppuskás századot küldtek Bilke, Dolha, Kereknye községekbe egyrészt, hogy felvegyék az itt lévő székely seregtestekkel a kapcsolatot, másrészt pedig erősítésként. Parancsot adtak egy páncélvonat útba indítására is, de a szénhiány miatt a vonat nem indult el.⁷⁰¹

Április 19-én reggel a románok megszállták a két nappal korábban kiürített Técsőt, illetve Husztig törtek előre, miközben birtokba vették Kőrösmezőt is.⁷⁰² Huszton ezen a nap még tartózkodott székely csapat.⁷⁰³ A románok az itt lévő vörös erők kipuhatolására április 20-án hajnalban 15 lovassal betörték a városba, a nap további részében pedig az egész települést megszállták.⁷⁰⁴ Ezzel megnyílt az út Dolha irányába is a románok előtt. Másnap erősítésként Munkácsról Nagyszőlősrre küldték a 7. számú páncélvonatot, azonban az nem indult el, hanem Csapra vette az irányt.⁷⁰⁵ Az itt harcoló székely zászlóaljnak maradványai Veresmart felé vették az irányt. Az előre törő románok április 21-én elfoglalták

---

⁷⁰⁰ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3153/86. Az 5. hadosztályparancsnokság helyzetjelentése. 131.

⁷⁰¹ Uo. 194.

⁷⁰² Uo. 196.

⁷⁰³ Uo. 204.

⁷⁰⁴ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3156/86. Helyzetjelentés. 1919. április 20.110.

⁷⁰⁵ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3157/86. Helyzetjelentés. 1919. április 21. 279.

Királyházát,⁷⁰⁶ ezzel párhuzamosan pedig Dolhát,⁷⁰⁷ ahonnan a vörösök egy része Nagyszőlősre vonultak vissza. Hadászati okokból 20 vöröskatona biztosította a tiszaujlaki Tisza-hidat. Egy 300 fős székely különítmény volt visszavonulóban Nagyszőlősről Beregszász irányába,⁷⁰⁸ akik még április 21-én megérkeznek Beregszászba. Itt azonban nem a városban telepedtek le, hanem a mellette levő Bulcsú településen, mivel nem volt jó a kapcsolata a városban egyébként éppen csomagoló és menekülő beregi direktóriummal.⁷⁰⁹ Április 22-én tovább mentek Vásárosnamény irányába,⁷¹⁰ ahová 23-án érkeztek meg.

Április 22-én – a négy napja gyülekező – vörösök és a támadó román csapatok között reggel Veresmartnál egy rövid összecsapás zajlott le. A veresmarti eseményekről egy szemtanú örökítette meg: *„A vörös hadsereg – melyről a laikus is láthatja, hogy rendezetlen fejletlen katonai csoport csupán – nagypéntektől kezdett gyülekezni az Alsó- és Felsőveresmarti dombokon, hogy a közeledő román seregnek útját állja. [...] Természetesen nagyon rövid volt a harc. A rendezetlen vörösöket egy óra leforgása alatt teljesen szétszórták a rendes román katonaság s már reggel fél hét órakor szakadozott csoportokban menekültek*

---

⁷⁰⁶ Királyháza román megszállásakor a román katonai parancsnokság azonnal beszállásolta magát a főszolgabírói hivatalba, amit teljes bútorzatával együtt azonnal lefoglalt. KTÁL, Fond 245., op. 3., od. zb. 2061., 7. 150/1919. A Királyházai járás főszolgabírójának jelentése Ugocsa vármegye alispánjának a közigazgatás működésének problémáiról a román katonaság tevékenységéről. 1919. június 6.

⁷⁰⁷ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 37., 9. 1104/1919. Stefán Ágoston ruszin népbiztos levele a munkácsi adóhivatalnak az ellenséges megszállás veszélyének kitett Tiszaujlak, Dolha állami hivatalnokainak háromhavi illetmény kifizetéséről. 1919. április 21.

⁷⁰⁸ E csoportnak az volt a célja, hogy egyesüljön a Székely Hadosztállal. De mivel a Tisza hídon át Mátészalka felé a gyalogmenetet a román előre törés miatt nem kockáztatták meg, ezért Csap felé haladtak, hogy keljenek át a folyón és Nagykállónál egyesüljenek a hadosztállal. HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3157/86. Összefoglalóhelyzetjelentés. 1919. április 21. 286. Lásd még, HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. A Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának összefoglaló helyzetjelentése. 1919. április 21. 11 óra 41 perckor. 1.

⁷⁰⁹ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 66a. Dercsényi Ferenc visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire. 1921. március 15.

⁷¹⁰ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. A Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának összefoglaló helyzetjelentése. 1919. április 22. 1.

a vörösök részben Nagyszőlős főutcáján”.⁷¹¹ Ezt követően a románok előtt megnyílt az út Nagyszőlős elfoglalására, ami még 22-én meg is történt.⁷¹² Még mielőtt a románok betörték volna a városba a tanács hatalom elmenekült. A menekülő kommunista vezetők még hangoztatták, hogy pár nap múlva visszatérnek és a lakosság figyelmét is felhívták, hogy *„május elsejét nagy hozzákészüléssel megünnepeljük, s ez alkalommal, vagyis május elsején 40 ellenforradalmárt fel fognak akasztani Nagyszőlős piacán*”.⁷¹³ A lakosság meglehetősen nyugodtan ünnepelte a templomban húsvét első napját április 21-én. Húsvét másodnapjára aggodalom nélkül ébredtek: *„a gyerekek készülődtek, s meg is kezdték a húsvéti szokásos öntöződést*”.⁷¹⁴

A lakosság – főleg az értelmiség – nagy örömmel fogadta a kommunisták elmenekülését, s bizakodtak a románok közeledésével egy életre megszabadulnak a kommunisták *„tűrhetetlen uralmától*”. A román tüzérség a város felső részén lévő ún. Korlátos-dombra felvontatott négy ágyúval lőtte a menekülő vöröskatonákat. Egy-egy lövedék azonban célt tévesztve a városba, illetve az országútra csapódott: *„A gránátok üvöltése természetesen nagyon jól hallatszott a város felett, s a lakosság rémülten vonult be a házába. Nagyon sokan a pincébe mentek be.*”⁷¹⁵

Az utolsó vörös egység délelőtt tíz órakor futott át a városon, nyomukban román lovas felderítőkkal. A négy román lovas minden ellenállás nélkül vágatott át a városon, s ahogy *„az ablaknál valakit megláttak, a vágató lóról odalőttek*”.⁷¹⁶ A kórház mellett egy férfit pillantottak

---

⁷¹¹ KTÁL, Fond 245., op. 3., od. zb. 2073., 1. Tar Zoltán nagyszőlősi levéltáros visszaemlékezése Nagyszőlős román megszállásáról (pontos keltezés nincs feltüntetve).

⁷¹² Más források szerint 1919. április 21-én.

⁷¹³ KTÁL, Fond 245., op. 3., od. zb. 2073., 2. Tar Zoltán nagyszőlősi levéltáros visszaemlékezése Nagyszőlős román megszállásáról (pontos keltezés nincs feltüntetve).

⁷¹⁴ Uo. 1.

⁷¹⁵ Uo. 2.

⁷¹⁶ Uo.

meg, aki éppen az udvarán elvermelt burgonyáját szedegette. A katonák leugorva a lóról puskatussal ütlegelni kezdték, majd lovaikkal megtapostatták. A favágásból élő parasztember néhány nap múlva belehalt sérüléseibe. Ő volt a román megszállás első, értelmetlen civil áldozata Nagyszőlősen.⁷¹⁷

Miközben a vörösök egy része a városon keresztül Tiszaújlak irányába menekültek, a városházán több helyi összegyűlt: Ladányi Károly, városi főbíró,⁷¹⁸ Szabó Eumén, görögkatolikus fő esperes és dr. Johannesz Viktor, ügyvéd.⁷¹⁹ Elhatározták, hogy egy küldöttséget menesztenek a román parancsnoksághoz, hogy kíméletet kérjenek a város számára. Békés szándékuk jeleként a templomtornyokra és a városházára fehér zászlókat, jobb híján asztalterítőket tűztek ki. Néhány órán belül sikerült is találkozni a román parancsnokkal, aki azonnal kijelentette, hogy a legkisebb zavargást és ellenszegülést is kíméletlenül meg fogja torolni.

A Johannesz vezette küldöttség hiába vállalt kezességet a lakosság békés és kifogástalan viselkedéséért, a román parancsnok szabad rablást engedélyezett a katonáknak.⁷²⁰ Április 22-én dél körül kezdtek el szállingózni a városba a román katonák. Hangosak és durvák voltak, s azonnal beszállásolták magukat a házak udvarába. Ételt és italt követeltek, de volt, ahol egyszerűen csak elvették, amire szükségük volt. Néhány óra múlva nyílt rablásba kezdtek: „*Ami értéktárgyat felfedeztek azt*

---

⁷¹⁷ Uo.

⁷¹⁸ Ladányi Károly az 1900-as évek elejétől a Nagyszőlősi Hitelintézet Részvénytársaság egyik cégvezetője, az Ugocsa vármegyei Gazdasági Egyesület pénztárnoka. 1916-tól az Ugocsai Világítási Részvénytársaság igazgatói tagja. 1918-tól nagyszőlősi főbíró.

⁷¹⁹ Joannesz Viktor ügyvéd. Ügyvédi munkája alatt többször vetült árnyék nevére, okirat hamisítás miatt. Az egyik legnagyobb port az 1911-ben történt ügye kavarta. Ekkor ugyanis a jövedelméről hamis adatokat megadva próbálta a legtöbb adót fizetők sorába felvettetni magát. Ez azonban kiderült így próbálkozása nem sikerült. A máramarosszigeti ügyvédi kamara ügyvédje volt 1918-ig.

⁷²⁰ KTÁL, Fond 245., op. 3., od. zb. 2073., 3. Tar Zoltán nagyszőlősi levéltáros visszaemlékezése Nagyszőlős román megszállásáról (pontos keltezés nincs feltüntetve).

azonnal elvitték, azon kívül főként fehéreneműt és cipőt kerestek és vittek el, mert hibetetlenül piszkosak voltak, cipője vagy csizmája minden 20-iknak volt csak s legtöbbször kint volt a lába a rongyos bocskorból – örökítette meg egy nagyszőlősi levéltáros.⁷²¹ Az utcákon senki nem volt biztonságban. Azt, aki az utcán „rekedt”, megmotozták, pénztárcáját és zsebóráját elvették, akinek pedig új csizmája volt, azt gond nélkül lehúzták a lábáról. *„Egy orvost, aki a kórházból beteghez ment nemcsak cipőjétől, hanem ruhájától is megfosztották az utcán, úgy, hogy az orvos alsóruhában szaladt be egy közeli házba”* – egy visszaemlékező szerint. Délután három órakor civil halottakkal megrakott szekér hajtott át a városon a kórház irányába. A tizenegy férfit a románok szedték össze az utcákról közvetlenül a vörösök kivonulása után. Mindannyijukat bolseviknak nyilvánították, lovas szekéren a tekeházai úton lévő kanyarhoz szállították, majd azt az utasítást adták, hogy futólépésben menjenek haza. A futásnak eredő férfiakra azonban tüzet nyitottak, mindannyijukat hátulról agyonlőtték. Mikor a halottaknak a városon szállították át, a román katonai parancsnok tudatta a lakossággal, hogy *„az interveniáló polgárokat [...] is agyonlövési, mint bolsevistákat, jobb tehát, ha eltakarodnak”*.⁷²²

Nagyszőlős elfoglalásával a románok támadásának lendülete nyugati irányba érezhetően lecsökkent, ehelyett északnak fordultak. Mivel Nagyszőlősről a vöröskatonák egy része Beregkisfalud irányába menekült, a román erők követték őket és április 22-én este a románok bevonultak Beregkisfalud, Alsókaraszló községekbe. Ezzel egy időben már délről a Tisza-folyó bal partjáról veszélyeztették Tiszaújlakot a románok.⁷²³

---

⁷²¹ Uo.

⁷²² Uo. 4.

⁷²³ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. A Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának összefoglaló helyzetjelentése. 1919. április 21. 21 óra 45 perckor. 1–2.

Április 21-én kisebb mozgolódás volt tapasztalható a csehszlovák fronton is. Egy csehszlovák század Nagyráska irányában kísérletet tett és támadott, amit a védők visszavertek.⁷²⁴ Másnap 22-én éjszaka a csehek újabb támadást indítottak, amellyel Petrik, Abara, Mészpest községeket elfoglalták. Az ellentámadást azonnal megindították.⁷²⁵ A puhatoló csehszlovák támadásokkal egy időben egyre gyakrabban érkezett panasz Szúrtéből és a környező községekből, hogy a vöröskatonák önkényesen fosztogatnak.⁷²⁶ Egyre inkább az 5. vörös hadosztály-parancsnokságnak is az volt a meggyőződése, hogy az itt lévő vöröskatonák harcfegyelme és megbízhatósága a harcra már nem alkalmas.⁷²⁷ Két nap múlva ráadásul a csehszlovákok újra előre törtek. Ungvártól délre egy csehszlovák osztag géppuskával megszállta Órdarmát április 23-án. A település visszafoglalására azonnal intézkedtek a vörösök.⁷²⁸

Miközben a román támadás iránya Nagyszőlősnél északra fordult, 1919. április 23-án délután a románok elfoglalták Debrecent, ahol közel 2000 foglyot ejtettek.⁷²⁹ Innen a román támadás egyik része északi irányba bontakozott ki és Csapot délről román megszállással fenyegette mivel a várostól délre 12 km-re fekvő Mándok községet 500 román lovas április

---

⁷²⁴ Uo.

⁷²⁵ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3165/86. Az 5. hadosztályparancsnokság távirata a Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának. 650.

⁷²⁶ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3157/86. Helyzetjelentés vöröskatonák rekvirálásáról. 1302–1304.

⁷²⁷ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. A Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának összefoglaló helyzetjelentése. 1919. április 22. 1.

⁷²⁸ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. HL, 3165/86. Az 5. hadosztályparancsnokság távirata a Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának. 413.

⁷²⁹ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. 2. rész. 67.

25-én elfoglalta.⁷³⁰ Még ezen a nap Csapot délről 5 km-re meg is közelítették a román előőrsök.⁷³¹

Április 25-re a tanács hatalom a román térnyerés miatt szinte már csak Bereg vármegye síkvidéki területére korlátozódott. Miközben karnyújtásnyira került a román sereg Ruzska Krajna központjától, Munkácstól, egy sor intézkedést léptettek életbe az ellenség által még meg nem szállt hátszágban. Szolyván, amely település 30 km-re volt a román csapatoktól április 24-én három óra leforgása alatt minden magánfegyvert összegyűjtöttek a vörösök.⁷³² A beregi direktórium rendelkezése szerint minden külföldi állampolgárnak csak és kizárólag fényképes igazolvánnyal lehetett közlekednie Ruzska Krajna területén.⁷³³ Csapon április 25-én a Tisza-hidakat a székely alakulatok biztosították és kiadták a parancsot a hidak felrobbantásának előkészítésére.⁷³⁴

Ugyanekkor a beregi direktórium utasításba adta a járási politikai megbízottaknak, hogy minden községben alakítsanak egy-három fős kis direktóriumokat, amelyeknek a hét egy adott napján kellett csak működni. Ezzel az utasítással a vármegyei direktóriumok

---

⁷³⁰ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3168/86. 6680-84/1919. szám. Helyzetjelentés a Hadügyi Népbiztosságnak. 1919. április 25. 781.

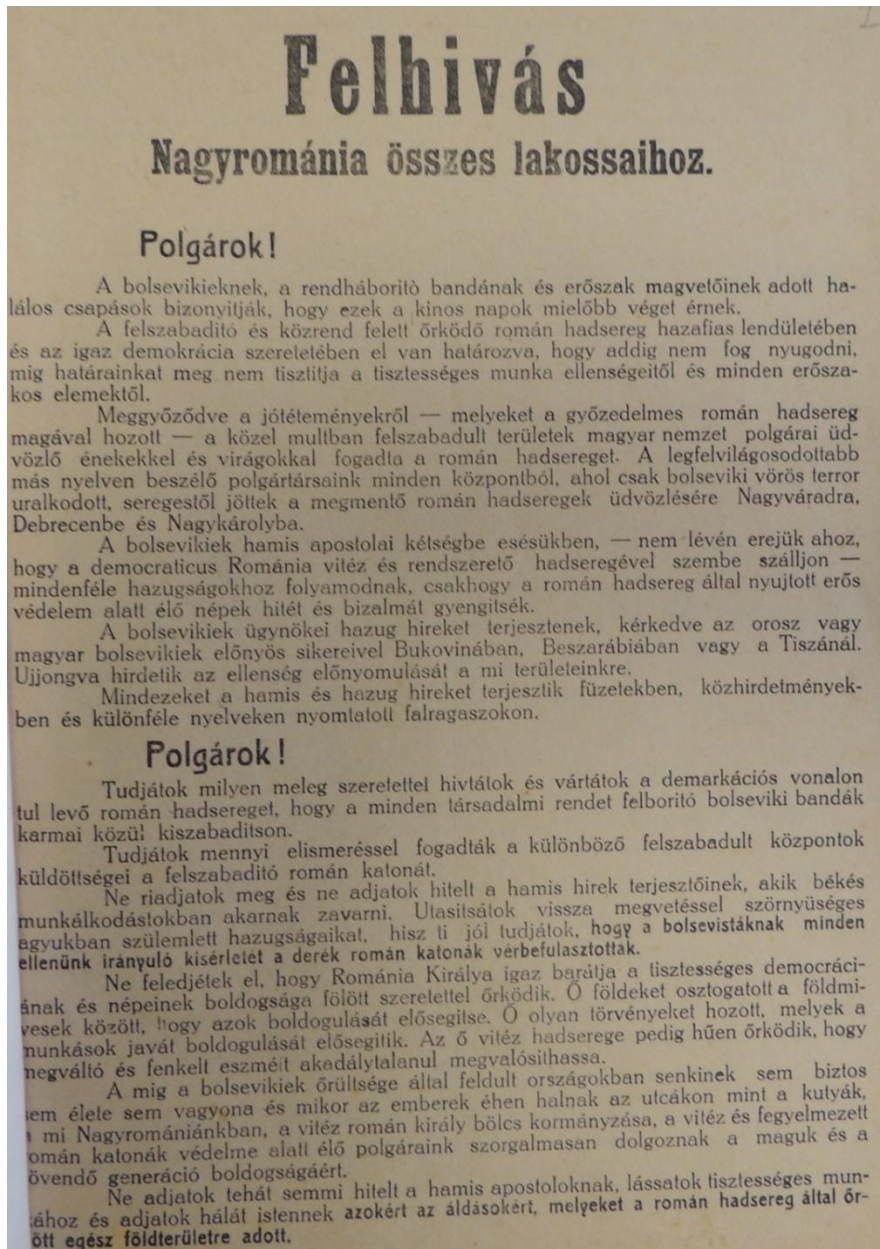
⁷³¹ Uo. Telefonjelentés a Hadügyi Népbiztosságnak, 1919. április 25. 795.

⁷³² KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 42., 4. A Szolyvai járás főszolgabírójának távirata Bereg vármegye direktóriumához a fegyverek összegyűjtéséről. 1919. április 26.

⁷³³ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 7., 1. 1100/1919. Bereg vármegye közigazgatási megbízottjának levele Beregszász város polgármesterének a külföldi állampolgárok arcképes igazolvánnyal való ellátásáról. 1919. április 25. Lásd még. Uo. 2. 1200/1919. Bereg vármegye közigazgatási megbízottjának levele a járási politikai megbízottaknak és a városok polgármestereinek a külföldi állampolgárok arcképes igazolvánnyal való ellátásáról. 1919. április 25.

⁷³⁴ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. A Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának összefoglaló helyzetjelentése. 1919. április 25-én 6 órakor. 4.

tulajdonképpen igyekeztek előkészíteni a közigazgatás további működését, arra az eshetőségre, ha ők nyugatra menekülnek.⁷³⁵

Felhívás
Nagyrománia összes lakossaihoz.

Polgárok!

A bolsevikieknek, a rendhárító bandának és erőszak magvetőinek adott halálos csapások bizonyítják, hogy ezek a kínos napok mielőbb véget érnek.

A felszabadító és közrend felett örökös román hadsereg hazafias lendületében és az igaz demokrácia szeretetében el van határozva, hogy addig nem fog nyugodni, míg határainkat meg nem tisztítja a tisztességes munka ellenségeitől és minden erőszakos elemektől.

Meggyőződve a jótéteményekről — melyeket a győzedelmes román hadsereg magával hozott — a közel múltban felszabadult területek magyar nemzet polgárai üdvözlő énekekkel és virágokkal fogadta a román hadsereget. A legfelvilágosodottabb más nyelven beszélő polgártársaink minden központból, ahol csak bolsevik vörös terror uralkodott, seregestől jöttek a megmentő román hadseregek üdvözlésére Nagyváradra, Debrecenbe és Nagykárolyba.

A bolsevikiek hamis apostolai kétségbe esésükben, — nem lévén erejük ahhoz, hogy a democraticus Románia vitéz és rendszerető hadseregével szembe szálljon — mindenféle hazugságokhoz folyamodnak, csak hogy a román hadsereg által nyújtott erős védelem alatt élő népek hitét és bizalmát gyengítsék.

A bolsevikiek ügynökei hazug híreket terjesztenek, kérkedve az orosz vagy magyar bolsevikiek előnyös sikereivel Bukovinában, Beszarábiában vagy a Tiszánál. Ujjongva hirdetik az ellenség előnyomulását a mi területeinkre.

Mindezeket a hamis és hazug híreket terjesztik füzetekben, közhirdetményekben és különféle nyelveken nyomtatott falragaszokon.

Polgárok!

Tudjátok milyen meleg szeretettel hívtatok és vártatok a demarkációs vonalon túl levő román hadsereget, hogy a minden társadalmi rendet felborító bolsevik bandák karmai közül kiszabadítson.

Tudjátok mennyi elismeréssel fogadták a különböző felszabadult központok küldöttségei a felszabadító román katonát.

Ne riadjatok meg és ne adjatok hitelt a hamis hírek terjesztőinek, akik békés munkálkodástokban akarnak zavarni. Utasítsátok vissza megvetéssel szörnyűséges agyukban szülemlett hazugságaikat, hisz ti jól tudjátok, hogy a bolsevistáknak minden ellenünk irányuló kísérletét a derék román katonák verbefulusztották.

Ne feledjétek el, hogy Románia Királya igaz barátja a tisztességes demokráciának és népeinek boldogsága fölött szeretettel örökösdi. Ő földeket osztogatott a földművesek között, hogy azok boldogulását elősegítse. Ő olyan törvényeket hozott, melyek a munkások javát boldogulását elősegítik. Az ő vitéz hadserege pedig hűen örökösdi, hogy megváltó és fenkelt eszméit akadálytalanul megvalósíthassa.

A míg a bolsevikiek örültsége által feldult országokban senkinek sem biztos sem élete sem vagyona és mikor az emberek éhen halnak az utcákon mint a kutyák, a mi Nagyromániánkban, a vitéz román király bölcs kormányzása, a vitéz és fegyelmezett román katonák védelme alatt élő polgáraink szorgalmasan dolgoznak a maguk és a övendő generáció boldogságáért.

Ne adjatok tehát semmi hitelt a hamis apostoloknak, lássatok tisztességes munkához és adjatok hálát istennek azokért az áldásokért, melyeket a román hadsereg által örökölt egész földterületre adott.

*Román plakát, dátum nélkül.*⁷³⁶

⁷³⁵ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 5., 13. Bereg vármegye direktóriumának levele a járási politikai megbízottakhoz a közigazgatás működéséről ellenséges megszállás esetén. 1919. április 25.

⁷³⁶ KTÁL, Fond 721, op. 1. od. zb. 1438., 2.

A levéltári források ismeretében e „kis direktóriumok” létrehozására sehol nem került sor a román megszállás idején. A Ruszin Népbiztosság még megmaradt területén védekező 5. vörös hadosztály időközben Miskolcra költözött parancsnokságára 1919. április 26-án parancs érkezett, amely szerint az összes magyar erőt a Latorca-folyótól délre kell visszavonni. Ezt meg is történt még aznap, de érdekes módon ez a kiűrités a csehszlovák haderőből nem váltott ki semmiféle reakciót. Továbbra is egyhelyben álltak.⁷³⁷

A magyar csapatok fokozatosan megkezdték a Csapra vonulást, mivel április 26-án délután 100 fős román katonaság megszállta a Tisza bal partján Záhony községet. Ez a Tiszán egy sikeres román átkelés esetén veszélyeztette volna a csapatok kivonását. Emiatt nagy hangsúly tevődött a Csapnál lévő Latorca- és Tisza-hidakra, pontosabban azok védelmére. Óvintézkedéseket hajtottak végre, melynek keretei között 400 vöröskatonát és 12 géppuskát jelöltek ki a csapi hidak védelmére.⁷³⁸ A Latorcán a kompokat a déli partra, a Tiszán az északi partra kötötték ki, őrzésükre vöröskatonákat rendeltek ki. A hidak robbantásának előkészítését bár korábban elrendelték, de nem tudták megkezdeni az aláaknázási műveleteket, mivel a Budapestről kijelölt utászok még mindig nem érkeztek meg Csapra.⁷³⁹

Kérdésesé vált Munkács védelme is, ahol egyre kevesebb vöröskatona tartózkodott. Kaminszky József munkácsi ruszin politikai megbízottal a Hadügyi Népbiztosság 1919. április 26-án táviratban

---

⁷³⁷ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. A Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának összefoglaló helyzetjelentése. 1919. április 26-án. 19 órákor. 1.

⁷³⁸ Uo.

⁷³⁹ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. A Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának összefoglaló helyzetjelentése. 1919. április 26-án. 15 órákor. 1. Lásd még. HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3169/86. Telefonjelentés a Hadügyi Népbiztosságnak, 1919. április 24. 865.

tudatta, hogy nem tudnak katonai erőt küldeni a város védelmére.⁷⁴⁰ Még ezen a nap április 26-án a románok kísérletet tettek arra, hogy a Tisza hidat elfoglalják Csapnál. Azonban próbálkozásukat a hidat védő vöröskatonák visszaverték.⁷⁴¹

Másnap a román reguláris erők támadásba kezdtek. Beregújfalu és Tiszaújlak irányából 1919. április 27-én délután bevonultak a kiürített Beregszászba, mivel a beregi direktórium még reggel (immár másodszor) elhagyta a várost.⁷⁴² Mivel szinte senki nem ismerte a nyelvet a régi közigazgatásból ezért a románul nagyon jól beszélő Panjoth Gyula dohányügyi gondnok fogadta a románokat. Panjoth az üdvözlés után kérte a román katonai parancsnokot, hogy a „*vörösök által agyonsanyargatott békés fegyvertelen lakosságot ne bántalmazzák*”.⁷⁴³

Miközben a románok már Beregszászban masíroztak és éppen berendezkedtek a városban, akkor indult meg 1919. április 27-én délután három órakor a csehszlovák támadás, Ungvártól Csap irányába elfoglalva Szürtét, miközben felzárkóztak a Latorcához.⁷⁴⁴ Eközben Csapot délről a románok is szorongatták Záhonytól tüzéséget és gyalogságot halmoztak fel.⁷⁴⁵ Miközben többszöri próbálkozás után sem sikerült a csapi Tisza hidat a románoknak elfoglalni az erőösszpontosítás ellenére, ezért az építmény egyik déli pillérét felrobbantották.⁷⁴⁶

---

⁷⁴⁰ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3175/86. Távirat a Ruszin Népbiztosságtól. 1163.

⁷⁴¹ *Vörös Újság*, 1919. április 29., 1.

⁷⁴² HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3172/86. Távirat Beregszászból Kalinicstól és Petrusevicstől Landler belügyi népbiztosnak. (oldalszám nincs).

⁷⁴³ KTÁL, Fond 108., op. 5., od. zb. 16., 1–3. 3736/1920. Skobar Mihail cseh nyomozó levele a Beregi zsupai hivatalnak. 1920. április 21.

⁷⁴⁴ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3173/86. Az 5. hadosztályparancsnokság helyzetjelentése. 1919. április 27. 1025.

⁷⁴⁵ Uo.

⁷⁴⁶ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. A Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának összefoglaló helyzetjelentése. 1919. április 27-én. 17 óra 30 perckor. 1.

Másnap a csehszlovákok is kísérletet tettek hídfoglalásra Csaptól északra a Latorca-folyón, azonban támadásukat visszaverték. Április 28-án a román támadás elérte Bátyút,⁷⁴⁷ aminek következtében Munkácsot szinte teljesen bekerítették. Ekkora a város kiürítése teljesen végrehajtásra került. A város pénzkészletét a munkástanács – Galgóczi János vezetésével – Budapestre a Duna parti Általános Pénzintézetbe szállították.⁷⁴⁸ Kaminszky József a ruszin népbiztosság munkácsi politikai megbízottja nyolc napos szabadságot vett ki.⁷⁴⁹ A városban április 28-án délután négy órakor⁷⁵⁰ egy román ezrednyi gyalogság és 500 román lovas és néhány tüzér vonult be. Még ezen a nap két óra késéssel a csehszlovákok is bevonultak Munkácsra.⁷⁵¹ A városban berendezkedő csehszlovák katonák egyik kedvenc időtöltésévé vált az ortodox zsidó lakosság vegzálása (szakáll- és pajesztépkedés). A cseh katonai vezetés azonnal beszüntette Munkácson a tanítást, elbocsátotta a „vörös időszakban” kinevezett hivatalnokokat, sajtócenzúrát vezetett be.⁷⁵²

A csehszlovák és román csapatok találkozásával létrejött a csehszlovák-román korridor, amivel megszűnt annak a veszélye Párizsból nézve, hogy a magyar és a bolsevik Vörös Hadsereg kapcsolatba kerülhet egymással.

---

⁷⁴⁷ Uo. A Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának összefoglaló helyzetjelentése. 1919. április 28-án. 12 óra 30 perckor. 1.

⁷⁴⁸ BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 3. 1988/1919. Rendőrségi jelentés Munkács pénzkészletének Horovitz Miklós és Galgóczi János által Budapestre szállításáról. 1919. augusztus 19.

⁷⁴⁹ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 29., 85. Stefán Ágoston ruszin népbiztos telefonüzenete Munkácsra Kaminszky József szabadságoltatásáról. 1919. április 29.

⁷⁵⁰ Más források szerint 1919. április 28-ról 29-re virradó éjszaka. HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5/a. doboz. 3177/86. Összefoglaló helyzetjelentés a Hadügyi Népbiztosság. 1180.

⁷⁵¹ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3175/86. Telefonjelentés a Ruszin Népbiztóságtól a Hadügyi Népbiztósághoz. 1919. április 28. 1131. Vozáry Aladár munkácsi lakos, visszaemlékezése szerint viszont a csehek, csak április 30-án, korán reggel vonultak be a városba. RL, C 150, 1. doboz. Vozáry Aladár hagyatéka. Naplórészletek. 13.

⁷⁵² RL, C 150, 1. doboz. Vozáry Aladár hagyatéka. Naplórészletek. 13.

Miközben Ruszka Krajna, majd pedig a Ruszin Népbiztosság központja Munkács megszállása lezajlott Csap település védőin a nyomás egyre nagyobb volt. Északról a csehszlovákok, délről és keletről a románok támadták. Csap védői 1919. április 28-án délután hat órakor telefonon jelentették Landler belügyi népbiztosnak, hogy tartják a vonalakat a többszörös túlerővel szemben, azonban sürgősen utánpótlásra van szükségük, legalább 600 vöröskatonára, lőszerre, de leginkább tüzérségre.⁷⁵³ Utánpótlást Budapest nem tudott biztosítani, sőt másnap 1919. április 29-én elrendelte Csap kiürítését, amit még aznap végre is hajtottak. Miközben zajlott a kiürítés a csehszlovákok a községet egész nap tüzérséggel lőtték.⁷⁵⁴ Ezzel a négy történelmi vármegye, Ruszka Krajna területén megszűnt a tanács hatalom.

AZ 1919 UTÁNI FELELŐSSÉGRE VONÁSOK

Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék területén a tanács hatalom működtetőinek felelősségre vonását a román és csehszlovák hatóságok szinte azonnal megkezdték. Miután 1919. augusztus 1-jén megszűnt a Tanácsköztársaság, ez a folyamat a – későbbi – trianoni Magyarországon is megindult. A Tanácsköztársaság helyi működtetőinek felelősségre vonásokat két nagy csoportba sorolhatjuk: a trianoni Magyarország területén (Budapesten, Sátoraljaújhelyen lezajlott bírósági ügyek), illetve a román és csehszlovák megszállás alá eső területeken lezajlott bírósági ügyekre.

A románok a terület megszállása után a Tanácsköztársaság előtti politikai elitet helyezték újra hatalomra, és nem akarták a teljes

---

⁷⁵³ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5/a. doboz. 3178/86. 429/5. 1919.- Hünb. Telefonjelentés Csapról Sátoraljaújhelyre. (oldalszám nélkül)

⁷⁵⁴ Uo. Az 5. hadosztályparancsnokság helyzetjelentése, 1919. április 29. 1246.

közigazgatást átvenni.⁷⁵⁵ Igyekeztek viszont minden eshetőségre felkészülni, ezért az esetleges fegyveres ellenállás lehetőségét a legkisebbre kívánták csökkenteni. E célból elfogták az összes olyan személyt, akit a Tanácsköztársasággal összefüggésbe lehetett hozni.⁷⁵⁶ Ebben partner volt az 1919 őszéig még létező magyar közigazgatás és rendőrség is. Kozma György, Bereg vármegye ideiglenes alispánja⁷⁵⁷ 1919. május 9-én rendelte el a bolsevizmusban kompromittált egyének internálását, egyúttal közölte, hogy felkutatására szigorúan csak a rendőrség jogosult.

A kommunisták hatékonyabb összegyűjtése érdekében Kozma 40 fővel megemelte a rendőrség létszámát Bereg vármegyében, javarészt Beregszászban. Egyúttal a rendőrség vezetőjének Plank Antalt nevezte ki, akinek szigorúan megparancsolta, hogy Sipos Géza főügyész utasításait kövesse.⁷⁵⁸ Kozma három pontban határozta meg a rendőrség feladatát: a volt kommunisták felderítése, az általuk elkövetett bűntettek tényállásának megállapítása, internálandó személyek megállapítása, akiket aztán átadnak a román hatóságoknak.⁷⁵⁹ Eközben arra is volt példa, hogy a magyar közigazgatás a román katonasággal nemcsak a kommunista ügyek nyomozásában, hanem a rend visszaállításában is együttműködött.⁷⁶⁰ Kevésbé ismert tény, hogy Kozma György állandó kapcsolatban volt a Beregszászban állomásozó román katonai parancsnokkal, akitől gyakran rendfenntartáshoz kért karhatalmi

---

⁷⁵⁵ Kozma, 2019: 196.

⁷⁵⁶ *Pesti Hírlap*, 1926. április 18., 6.

⁷⁵⁷ Kozma Miklós, későbbi belügyminiszter, kárpátaljai kormányzói biztos testvére.

⁷⁵⁸ Aki a Tanácsköztársaság idején is főügyész volt.

⁷⁵⁹ KTÁL, Fond 108., op. 7., od. zb. 79., 4–4a. ad. 1. biz./1919. Kozma György Bereg vármegyei főjegyző jelentése Beregszász polgármesterének a tanácsköztársaságban magukat kompromittált személyek elleni intézkedésekről. 1919. május 9.

⁷⁶⁰ A román megszállást követően néhány napig Kovács István főjegyző lett Bereg vármegye ideiglenes alispánja, majd pedig Kozma György. KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 58., 87–88. Kozma György Bereg vármegyei főjegyző levele Gáthy Zsigmond Beregszász polgármesteréhez ideiglenes alispán-helyettesi kinevezéséről. 1919. június 22.

segítséget. Kozma 1919. június 17-én Vári község magyar lakosságának pacifikálására kérte a román katonaságot, ugyanis a lakosság nem volt hajlandó visszafogadni azt a jegyzőt, akit 1918 őszének zavaros körülményei között elűztek. Így Kozma a „*zavargó elemek féken tartása*” indokával román katonákkal állította vissza a rendet.⁷⁶¹

Ugocsa vármegyében, Nagyszőlősen és Királyházán több tucat gyanús kommunista személyt tartóztattak le a románok 1919. június elején. Ahogy ők nevezték: csak a „*bolsevista izgatás vagy kommunizmus gyanújával terheltek*” összegyűjtését hajtották végre.⁷⁶² A letartóztatottak szabadon bocsátását kérte a helyi magyar közigazgatás, főleg Siménfalvy Árpád ugocsai főügyész,⁷⁶³ akinek sikerült hosszas tárgyalás után elérnie, hogy a románok június 10-én elengedjék a foglyokat. Egyedül azokat tartották továbbra is román őrizet alatt, akik a tanács hatalom idején a Vörös Őrségben, vagy a Vörös Hadseregben szolgáltak.⁷⁶⁴

Miután a románok megkezdték a kivonulást a területről,⁷⁶⁵ berendezkedtek a csehszlovákok. 1919. szeptember 1-jén ők vették át a bűnügyi nyomozást az ún. kommunista ügyekben. Első intézkedésük az volt, hogy 50%-kal csökkentették a korábban megnövelt magyar rendőrállomány létszámát.⁷⁶⁶ Ez már jelezte, hogy a csehszlovákok számára a felelősségre vonások csak másodlagosak voltak, az elsődleges

---

⁷⁶¹ Uo. 8118/1919. Kozma György Bereg vármegyei ideiglenes alispán-helyettesének levele a román katonai parancsnokhoz Vári község közrendjének biztosításáról. 1919. június 16.

⁷⁶² KTÁL, Fond 15., op. 2., od. zb. 2., 1–2. Ugocsa vármegye alispánjának levele a román katonai parancsnoksághoz Királyházára a román katonák által letartóztatott nagyszőlősi lakosok ügyében. 1919. június 9.

⁷⁶³ 1939 után Ung és Ugocsa vármegyék főispánja.

⁷⁶⁴ Uo. 3. Siménfalvy Árpád Ugocsa vármegye főügyészeinek levele Ugocsa vármegye alispánjához a románok által letartóztatott nagyszőlősi lakosokról. 1919. június 10.

⁷⁶⁵ A románok leghamarabb 1919. május első napjaiban Munkácsot hagyták el. RL, C 150, 1. doboz. Vozáry Aladár hagyatéka. Naplórészletek. 13.

⁷⁶⁶ KTÁL, Fond 108., op. 7., od. zb. 79., 62. 8344/1919. A beregszászi rendőrkapitányság hivatalának jelentése rendőrlegénység létszámának emeléséről Beregszászban. 1919. november 3.

és legfontosabb feladatuknak gyors pacifikálást tartották. 1919. szeptember 23-án Kozma György levélben értesítette a Budapesti Rendőr-főkapitányságot, hogy a kommunistagyanús személyek közül kiket fogtak el, és kik azok, akik vélhetőleg megszöktek.⁷⁶⁷ A Kozma által megadott névsor alapján a Budapesti Rendőrség is megkezdte a nyomozást. 1920. augusztus 9-én Budapestről arról tájékoztatták Kozmát, hogy nyomozás során elfogták Serbán Jánost, Goovrik Jenőt, Décsey Ferencet, Grosz Sándort és Katkó Gyulát. Őket 1920. augusztus végén ismeretlen okok miatt hazaszállították Beregszászba.⁷⁶⁸ Velük szemben 1920 szeptemberében a csehszlovák hatóságok bírósági eljárást kezdeményeztek, azonban ezekről források hiányában nem rendelkezünk bővebb információkkal.

A csehszlovákok egyébként 1919 őszeig tartották fogva a magyar közigazgatás és a románok által kommunizmus gyanúja miatt elfogott személyeket. Azonban arról semmit sem tudunk, hogy az elfogott személyeket bíróság elé állították vagy elítélték volna.

3. táblázat. A román és csehszlovák hatóságok által 1919. május-október között (általunk ismert) elfogott és kihallgatott volt kommunista személyek nevei⁷⁶⁹

Neve	Beosztás, vád, elkövetett bűntett
Ellmann Ferenc	Beregszászi pénzügyi megbízott. Bankbetétek, pénztárak kirablása.
Tirhajmer Tivadar	Ő vezette Kovács István mozdonyfűtőt Serbán Jánoshoz

⁷⁶⁷ BFL, VII. 18. d. 1919–13–6411. 2–3. Kozma György Bereg vármegye ideiglenes alispán-helyettesének levele a budapesti Rendőrfőkapitányságnak az elfogott és Bereg vármegyéből elmenekült kommunistákról. 1919. szeptember 23.

⁷⁶⁸ Uo. 5. 45671/1919. Jelentés Marinovich Jenő budapesti rendőrfőkapitány-helyettesnek Décsei Ferenc és társai ellen kezdett nyomozásról. 1920. május 2.

⁷⁶⁹ Ezeket azokból a kihallgatási jegyzőkönyvekből tudjuk, amelyeket a beregszászi királyi törvényszék küldött meg 1919 őszen, 1920 elején a sátoraljaújhelyi királyi törvényszéknek.

	Beregszászban, ahol Kovács feljelentette Jónás Aladárt
Kovács István	Mozdonyfűtő. Ő jelentette fel a beregi direktóriumnál Jónás Aladárt és vitte Dolhára vonattal a vörösőröket Jónás elfogására.
Szircsák Endre	Jónás Aladár gépkocsiját április 25-én több vöröskatona kíséretében Munkácsra hajtotta.
Harbács István	Mozdonyvezető, aki a Jónás Aladár elfogására induló vörösök vezetőjét Szennyes Lajost tájékoztatta arról, hogy Jónás főszolgabírónak két gépkocsija van.
Kun Béla	Beregszászi vöröskatona, aki részt vett Jónás Aladár elfogásában Dolhán. Ezen túl elsikkasztott 200 koronát Bereg vármegye közélélmezési alapjából.
Goldberger Dezső	Beregszászi vöröskatona, aki részt vett Jónás Aladár elfogásában Dolhán.
Spekál Albert	Beregszászi vöröskatona, aki részt vett Jónás Aladár elfogásában Dolhán.
Klein Kálmán	Beregszászi vöröskatona, aki részt vett Jónás Aladár elfogásában Dolhán.
Herka József	Beregszászi detektív. Részt vett Jónás Aladár elfogásában Dolhán. Ezen túl elsikkasztott 200 koronát Bereg vármegye közélélmezési alapjából.
Szabó János	Beregszászi vöröskatona, aki részt vett Jónás Aladár elfogásában Dolhán.
Varjú András	Beregszászi vöröskatona, aki részt vett a szatmárcsekei csendőrös ostromában és a csendőrök megölésében.

Hankóczy Miklós	Beregszászi vöröskatona, aki részt vett Jónás Aladár elfogásában Dolhán.
Bernáth Mihály	Egykori csendőr. Részt vett Jónás Aladár elfogásában Dolhán.

Nem tudjuk azt sem, hogy mi történt az 1919 májusától a románok által elfogott és a csehszlovákok által felügyelet alatt tartott és kihallgatott kommunistákkal. Egyedül arról van tudomásunk, hogy 1919. október 27-én Beregszász polgármestere, Hunyady Gyula kegyelmet hirdetett azoknak, akik részt vettek a kommunizmusban.⁷⁷⁰ De, hogy ezt tényleg végrehajtották, illetve, hogy ez hogyan valósult meg a gyakorlatban, arról nem rendelkezünk információkkal.⁷⁷¹

A trianoni Magyarország területén azokat a személyeket vonták felelősségre a Tanácsköztársaság bukása után, akik a négy történelmi vármegye területéről 1919. április végén a csehszlovák és román megszállás elől elmenekültek. Két csoportra oszthatók azok, akiket itt állítottak bíróság elé: akik működtették a Tanácsköztársaság helyi közigazgatását, agitációs tevékenységet végeztek, illetve azok, akik a kivégzésekben, ellenforradalmak leverésében is közreműködtek.

Budapesten a felelősségre vonások közvetlenül a Tanácsköztársaság bukása után kezdődtek. Az egyik legkorábban meginduló ilyen bírósági ügy Galgóczi János, munkácsi munkástanács

---

⁷⁷⁰ KTÁL, Fond 14., op. 5., od. zb. 2., 1–2. 267/1920. A Beregi zsupa jelentése a Podkarpatszka Rusz Ungvári Polgári Hivatalának a kommunizmusban részt vett személyekkel szembeni nyomozásról. 1920. április 17.

⁷⁷¹ A két világháború között gond nélkül működött a kommunista mozgalom a Csehszlovákia részét képező Podkarpatszka Rusz (Kárpátalja) területén. A Kommunista Párt hamar megerősödött, tömegpárt lett, és az első, 1924-es választásokon a legtöbb szavazatot szerezte. A kommunista szervezkedést a csehszlovák hatóságok éber figyelemmel kísérték. Programjukat a nemzetek közötti békét és a földosztást hangzatos, erősen populista propagandatevékenységgel hirdették. Tokar, 2010: 69–70.

elnökéé volt.⁷⁷² Elfogása után (1919. augusztus 6-án)⁷⁷³ a váci fogházba került, majd azonnal megkezdődött a nyomozás az ügyében. Elfogásakor 5000 koronát, arany nyakláncokat, fülbevalókat találtak nála.⁷⁷⁴ A sorozatos kihallgatások, tanúvallomások alapján több vádpont is megfogalmazódott ellene:⁷⁷⁵ többrendbeli rablás, illetve erre irányuló felbujtó tevékenység. Egyik vád szerint Galgóczi 1919. április végén vörösőröket beszélt rá arra, hogy Munkácson az Osztrák-Magyar Bank helyi fiókjából 2,4 millió koronát, az Országos Iparbankból 140 ezer koronát, a Munkácsi Hitelbankból 15 ezer koronát, a munkácsi adóhivatalból 80 ezer koronát, míg Mihail Mózes, munkácsi lakostól 20 186 koronát tulajdonítsanak el. A vád szerint az említetteket fenyegette és fizikailag is bántalmazta.⁷⁷⁶

A Budapesti Büntető Törvényszék ötös tanácsa 1920. április 10-én tartott ügyében a főtárgyalást, ahol Galgóczi nem vallotta magát bűnösnek. Azzal védekezett, hogy ő csak Simon Mózes, a beregi direktórium elnökének utasítását hajtotta végre, mely szerint Munkács kiürítésénél a városban lévő pénzkészleteket is Budapestre kellett szállítani. Galgóczi szerint ő a több mint, 2,6 millió koronát a budapesti IX. kerületi állami pénztárnál elszámolta. Ez részben igaz is volt,⁷⁷⁷ de

---

⁷⁷² Galgóczi János (28 éves, református, nőtlen, munkácsi születésű, asztalossegéd) 1918 őszétől a munkácsi Szociáldemokrata Párt egyik szervező tagja. A Tanácsköztársaság fennállása alatt a munkácsi munkástanács elnöke volt. Személyesen felelt egy tucat lakás rekvirálásáért, pénzintézetek evakuálásáért. 1919. április 27-én Budapestre menekült, ahonnan Jászberénybe küldték politikai titkárnak. BFL, VII. 5. c. 1920–1269. 1. Rendőrségi jelentés a Galgóczi János elleni nyomozásról. 1919. augusztus 13.

⁷⁷³ Uo. 18. 58174/1919. A budapesti államügyészség vádindítványa Galgóczy János ellen. 1920. február 2.

⁷⁷⁴ Uo. 5a. Galgóczi János kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. augusztus 29.

⁷⁷⁵ A vádindítványt Váry Albert fogalmazta meg a tanúvallomások alapján.

⁷⁷⁶ Uo. 18. 58174/1919. A Budapesti Államügyészség vádindítványa Galgóczi János ellen. 1920. február 2.

⁷⁷⁷ Az említett pénztár igazolta 1920. március végén, hogy Galgóczi János a több, mint 2 millió koronával tényleg elszámolt. Uo. 20. Galgóczi János levele a budapesti törvényszéknek további tanúk kihallgatására (pontos keltezés nincs feltüntetve).

mint kiderült, Galgóczi a teljes összegből megtartott magának 48 350 koronát. Az 1920. április 10-én hozott ítélet szerint Galgóczit három év börtönre, öt év hivatalvesztésre és politikai jogainak felfüggesztésére ítélték.⁷⁷⁸ Börtönbüntetésének nagyjából a felénél 1921. február 25-én, Sátoraljaújhelyen is bírósági eljárást indítottak ellene. A sátoraljaújhelyi törvényszék ötös tanácsa gyorsított eljárás keretei között bűnösnek mondta ki Galgóczit 35 fő személyes szabadságának korlátozásában és politikai izgatás büntetésében. Ezeket a bűnöket Munkácson követte el a Tanácsköztársaság fennállása alatt. A városháza nagytermében több alkalommal tartott, főleg a papok és a nagybirtok ellen felszólalásokat,⁷⁷⁹ illetve a Vörös Hadseregbe toborzó beszédek. Másrészt pedig állítólag ő kísérte Budapestre a Munkácson elfogott ellenforradalmárokat, és ott ellenük alaptalan, terhelő vallomásokot tett.⁷⁸⁰ A vádpontok alapján Galgóczit Sátoraljaújhelyen is elítélték, 13 évi letöltendő fegyházra és 10 év hivatalvesztésre.⁷⁸¹

Budapesten került sor Hoffmann Árpád bírósági eljárására is, aki a vád szerint a ruszinok által többségében lakott Bilke, Dolha és Ilosva községekben tartott kommunista agitációs beszédek. 1920. április 31-én egy tiszt ismerte fel Budapest utcáin, mire azonnal elfogták.⁷⁸² Ügyében

---

⁷⁷⁸ Indoklás szerint a Vörös Hadseregbe való agitációs beszédei miatt, illetve a pénzeltulajdonítások és a megfélemlítések miatt. A börtönbüntetésbe beleszámított az a hét hónap és a három hét, amelyet Galgóczi letartóztatásban töltött. 1921. február 8-án írt kegyelmi kérvényét visszautasították.

⁷⁷⁹ Egyik alkalommal így szónokolt Munkácson a városháza folyosóján Galgóczi János: „*A burzsuj tőkét magunkhoz kell ragadnunk, mert az képezi eddigi uralmuk gyökerét. A burzsóázia ismét fel akarja emelni fejét, de most kell, hogy oda üssünk rája, hogy bele dögöljön. Nem lehetünk addig nyugodton, míg ellenségünket ki nem irtjuk. A proletárdiktatúra az, amikor minden burzsuj megdöglik, és a munkások lesznek az urak és övék lesz a hatalom.*” Uo. 33. 3355/5/1920. A sátoraljaújhelyi királyi törvényszék ítélete Galgóczi János ügyében. 1921. január 25.

⁷⁸⁰ Uo.

⁷⁸¹ Uo. 33–34.

⁷⁸² BFL, VII. 5. c. 1920–3–8397. 1a. A magyar nemzeti hadsereg 1. vadász század nyomozó osztályának jelentése Hoffmann Árpád működéséről Ung és Bereg vármegyékben. 1920. május 3.

1920. szeptember 14-én tartották meg a főtárgyalást, amelyen a Tanácsköztársaság fenntartása érdekében egy rendbeli izgatás és politikai hangulatkeltésben bűnösnek találták. Ezért, illetve mert mindent tagadott,⁷⁸³ a tanúk egybehangzó válasza miatt négy év börtönre ítélték, amiből hat hónapot letöltöttek tekintett a bíróság. Hoffmann többször kért kegyelmet, kérelmét minden esetben elutasították.⁷⁸⁴

Szintén Budapesten vonták bírósági eljárás alá Horovitz Miklóst, akinek meghatározó szerepe volt a munkácsi ellenforradalom leverésében. 1919. április végén elhagyta Munkácsot, két testvére pedig Oroszországba menekültek.⁷⁸⁵ Menekülés előtt azonban magához vette a munkácsi Osztrák–Magyar Bank pénztárában levő pénzüsszeget, s a közel 4 millió koronát ő és néhány kommunista társa egymás között szétosztottak.⁷⁸⁶ Ezen kívül a munkácsi városi bankot és a hitelbankot is kiürítették, így jutottak további 15 000 koronához.⁷⁸⁷ Munkácsról Sátoraljaújhelyre ment, ahol csak néhány napig tartózkodott, majd Budapestre menekült.⁷⁸⁸ Munkát kapott a Földművelésügyi Népbiztosságnál, Pápán lett termelési biztosnak, ahol augusztus 1-ig dolgozott. A Tanács hatalom bukása után ismét Budapesten élt, házaló

---

⁷⁸³ Egy alkalommal azt állította Hoffmann és a felesége is, hogy ő Dolhán csak burgonyafelvásárlás céljából járt.

⁷⁸⁴ BFL, VII. 5. c. 1920–3–8397. 31. 14542/1921. Az igazságügyi miniszter levele a budapesti királyi ügyésznek Hoffmann Árpád kegyelmi kérvényének elutasításáról. 1921. március 17.

⁷⁸⁵ Később mindketten visszaszöktek Csehszlovákiába, Munkácsra. A testvérpár egyik tagját Horovitz Emilt felismerték és Munkácson rövid szóváltás után a tömeg meglincselte, aki a szerzett sérüléseibe belehalt. BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 7–9. Horovitz Miklós kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. október 3. Horovitz Árpád is Munkácson élt a csehszlovák időszakban. Itt 1920 után bekapcsolódott a helyi Kommunista Párt tevékenységébe. Uo. 36. Horovitz Miklós kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. november 18.

⁷⁸⁶ Uo. 64. 156/1921. A budapesti klotildligeti csendőrőrs értesítése Weisz József nyugállományban lévő ezredes kihallgatásáról. 1921. március 10.

⁷⁸⁷ Uo. 49. Rendőrségi jelentés Tegzes Kálmán kihallgatásáról a Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1921. január 29.

⁷⁸⁸ Uo. 36. Horovitz Miklós kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. november 18.

borügynökként dolgozott. Munkaadóját – Barta Lajos borkereskedőt – azonban többször meglopta, ami miatt nyomozás indult ellene.⁷⁸⁹ A nyomozás adataiból tudjuk, hogy saját lakást tartott fenn és – legalábbis – a szomszédok elmondása szerint költséges életmódot folytatott. Barta Lajos gyakran érdeklődött Horovitztól, hogy miből van ennyi sok pénze, amire csak annyit felelt, hogy azt még Csehszlovákiában szerezte.

Először 1919. szeptember 30-án állították elő sikkasztás miatt Budapesten, azonban, 1919. október 3-án szabadlábra helyezték, mivel nem tudták bűnösségét bizonyítani. 1919. december 27-én az ügyében megkezdett összes nyomozást leállították azzal az indokkal, hogy a tanúk összetévesztik testvéreivel.⁷⁹⁰ 1920. június 2-án Szűts Gábor, tartalékos hadnagy, illetve 1920. július 12-én Simsay Lajos munkácsi főhadnagy jelezték az államrendőrségnek, hogy felismerték Horovitzot, aki Munkácson a Tanácsköztársaság időszakában a lakosságot terrorizálta. Kérték azonnali elfogását.⁷⁹¹

Horovitz szabadon bocsátása után 1919 októberétől gyakran utazgatott a Felvidékre, főleg Munkácsra.⁷⁹² Egyik alkalommal, mikor hazatért Budapestre, ahol 1920. november 10-én újra letartóztatták izgatás bűntettének gyanújával.⁷⁹³ 1920 novemberétől 1921 decemberéig, a főtárgyalásig több mint egy tucat tanút hallgattak ki az ügyben, egyeseket

---

⁷⁸⁹ Uo. 38. 3625/1920. Rendőrségi jelentés Heidrich Győző ezredes kihallgatásáról Horovitz Miklós elleni büntetőügyben. 1920. november 28.

⁷⁹⁰ Uo. 11. 63344/1919. A budapesti ügyész határozata Horovitz Miklós elleni nyomozás megszüntetéséről. 1920. március 25.

⁷⁹¹ Uo. 18–18a. Rösler Gusztáv kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. június 25.

⁷⁹² Varga Dezső pápai lakos, aki 1919-ben a munkácsi dohánygyár igazgatója volt, és akit a cseh hatóságok elfogtak és kiutasítottak Munkácsról 1920. október 22-én tett vallomásaiban azt állította, hogy Horovitz Miklós feltehetően csehszlovák kém. Ezt az állítását a budapesti királyi ügyészségnek nem sikerült bizonyítani. Uo. 24. Rendőrségi jegyzőkönyv Varga Rezső kihallgatásáról a Horovitz Miklós elleni bűnügyben. 1920. október 22.

⁷⁹³ Uo. 31–33. 148945/1920. Horovitz Miklós kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. november 9.

többször is.⁷⁹⁴ A bírósági eljárás során Horovitz eleinte tagadta az ellene felhozott vádakát, sőt egy ideig értetlenkedve azt állította, hogy összekeverik testvéreivel Árpáddal és Emillel.⁷⁹⁵ A felelősséget főleg utóbbira próbálta hátrítani, akit Munkácson nem sokkal a tárgyalás előtt a lakosság meglincselte. Ezen kívül teljes magabiztossággal állította, hogy ő Munkácson nem is járt a Tanácsköztársaság idején, mivel Nagylucskán Kálmér Adolf nagybirtokos gazdatisztje volt. Vallomásaiban a végsőkéig kitartott amellett, hogy a csehszlovák megszállásig Nagylucskán tartózkodott.⁷⁹⁶ Az eljárás előre haladtával azonban már nem tagadott,⁷⁹⁷ beismerte a felhozott vádakát.⁷⁹⁸ A vádak szerint Munkácson nyíltan agitálta a munkásságot a kommunista eszmékre, illetve, hogy az ellenforradalom leverése után 40-50 ellenforradalmárt letartóztatott,

---

⁷⁹⁴ Uo. 84. 51326/1921. Az igazságügyi miniszter levele a budapesti királyi ügyészségnek Horovitz Miklós kegyelmi kérvényének elutasításáról. 1921. október 4.

⁷⁹⁵ 1921. szeptember 19-én Horovitz Miklóst kihallgatták ahol a tanúk meghallgatása során csak ennyit mondott: „El sem tudom képzelni, hogy a terhelő tanúk és a reá vonatkozó adatokat honnan szerezték. Én azért, amit a testvéreim elkövettek nem felelek.” Uo. 78. Horovitz Miklós kihallgatási jegyzőkönyve. 1921. szeptember 19.

⁷⁹⁶ Uo. 9. 15140/1919. Rendőrségi jelentés Horovitz Miklós tartózkodási helyéről. 1919. december 23.

⁷⁹⁷ Ebben annak is szerepe volt, hogy a tanúk minden vallomásukban egyértelműsítették, hogy felismerik Horovitz Miklóst vagy sem. Az ezt követő bírósági szembesítésekkel pedig már értelmetlen volt Horovitznak tagadnia, mikor egyértelművé vált a bíróság számára is, hogy a tanúk az ő és testvérei személyét nem keverik. A korabeli események több szemtanúja is vallomást tett Horovitz Miklós perében. Közülük Klein János, a munkácsi számvevőség egyik alkalmazottja így nyilatkozott 1921. április 25-én tett vallomásában Horovitz Miklós és Árpád személyazonosságával kapcsolatban: „Az tény, hogy nevezettek egymáshoz hasonlítottak külsőjükre nézve is, de alapjában véve mindkettő egyforma gazember volt.” Uo. 72. Weisz József nyugalmazott ezredes kihallgatásáról készült jegyzőkönyv. 1921. június 8.

⁷⁹⁸ Érthetetlen módon ügyének főtárgyalásán, 1921. december 1-jén Horovitz Miklós felszólalásában újra tagadta, hogy a Tanácsköztársaság időszakában bármiféle tisztséget töltött volna be, és hogy a munkástanácsnak tagja lett volna. Elmondása szerint Nagylucskán volt, ott értesült az ellenforradalom kitöréséről és arról, hogy Szép János megérkezett az ellenforradalom leverésére. Elmondása szerint gyorsan a munkácsi városházára sietett, hogy az elfogott tisztek segítségére siessen. Tagadta, hogy részt vett volna a házkutatásokban, miközben azt állította – az összes tanú állítását cáfolva –, hogy ő az elfogott és bebörtönzött ellenforradalmárokkal nem is érintkezett, nem utazott velük együtt Budapestre. Uo. 91–91a. Horovitz Miklós főtárgyalásának jegyzőkönyve. 1921. december 1.

vagyis egyéni szabadságukat korlátozta. A budapesti büntető királyi törvényszék bűnösnek mondta ki az 1921. december 1-jén megtartott főtárgyaláson. A több mint 100 fős hallgatóság előtt elmondott izgató beszédei miatt, 19 rendbeli magánlaksértés, illetve 50 rendbeli személyes szabadság megsértése vádjában Horovitzot két év börtönre (ebből egy évet már ekkor letöltött), illetve 1056 korona pénzbüntetésre ítélték.⁷⁹⁹

A bírósági ítélet szerint Horovitz 1922. december 1-jén szabadulhatott volna leghamarabb, azonban az elítélt 1922. február 16-án levelet írt az igazságügyi miniszternek, melyben kérte szabadlábba helyezését. Levelében ezt így indokolta: „*A tárgyalás alkalmával bebizonyosodott az, hogy engem csak a forradalmi ár sodort magával*”.⁸⁰⁰ A levél elérte célját, mivel nyolc hónap 12 nap börtönben töltött idő után, még az ítéletben megszabott idő előtt, kegyelembe részesítették, és 1922. március 19-én, szabadon bocsátották.⁸⁰¹ Miután kiszabadult, azonnal visszaköltözött Munkácsra. Itt számos bírósági eljárás indult ellene, főleg felhalmozott adóssága és gyakori zsarolási ügyei miatt. Az is előfordult, hogy közgyűléseket zavart meg vagy titokban kommunista eszmékre bujtott fel.⁸⁰² Beregszászban elvált feleségétől és összeházasodott – vélhetően anyagi megfontolások miatt – egy gazdag munkácsi fiatalasszonnyal, amitől tartozásainak mérséklődését remélte. A gyakori erőszak⁸⁰³ miatt azonban második házassága sem tartott sokáig, bírósági

---

⁷⁹⁹ BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 98. 12075/1921. A budapesti királyi büntetőtörvényszék ítélete Horovitz Miklós bűnügyében. 1921. december 1.

⁸⁰⁰ Uo. 102. Horovitz Miklós kegyelmi kérvénye az igazságügyi miniszterhez. 1922. január 16.

⁸⁰¹ Uo.

⁸⁰² 1927. május 17-én, Munkácson például többedmagával megzavarta a munkácsi ipartársulat közgyűlését. Ordítózva, hóbörögve szakították félbe a tanácskozást, miközben Horovitz Miklós a város rendőrkapitányát megütötte. Az esetet követően letartóztatták. *Prágai Magyar Hírlap*, 1927. május 18., 7.

⁸⁰³ Horovitz fizikai erőszakkal kényszerítette gazdag feleségét, hogy hatalmas összegű zálogházba szóló váltóit kifizesse. Ráadásul a fiatal lány 20 000 cseh koronás megtakarítását is ellopta és elmenekült.

ügy lett belőle, ami miatt bebörtönözték. A beregszászi törvényszék nyolc év börtönre ítélte, míg egy másik ügyben a munkácsi törvényszék nyolc havi fogházra csalási ügyekben. A börtönből megszökött és Beregszászba első feleségéhez költözött vissza. Nyomában a csehszlovák rendőrséggel Horovitz Beregszászból Lengyelországba vette az irányt 1928-ban.⁸⁰⁴ A csehszlovák nyomozók Lengyelországban elvesztették a nyomát, úgy értesültek, hogy átlépett a Szovjetunióba. Ebben azonban a csehszlovák rendvédelem tévedett. Ő ugyanis Horovitz Fiala Ervin álnéven Lengyelországból Bécsnek vette az irányt, ahol többször váltott állást, végül újság rikkancsként helyezkedett el, s itt fogták el. Először a Bécsben elkövetett csalásért – hamis névhasználat – állították bíróság elé, majd pedig kiadták Csehszlovákiának.⁸⁰⁵ További sorsáról nem tudunk.

Szintén Budapesten került bírósági eljárás alá Kalinics György⁸⁰⁶ is, aki a Tanácsköztársaság fennállása alatt a Ruszin Népbiztosság propagandaosztályának politikai megbízottja volt. Többször előfordult, hogy saját maga járta be a ruszin településeket, ahol agitációs előadásokat tartott a kommunizmusról, s izgatta a nemzeti lakosságot a nagybirtok és az egyház ellen. Neki tulajdonítottak egy mondást, amit a Ruszin Népbiztosság budapesti hivatalos helyiségében mondott bizalmasainak, mikor összeesküvést szőtt a Ruszin Népbiztosság ellen: „*Ezek ellenforradalmárok, el kell tenni láb alól a dzsentriskedő bandát*”.⁸⁰⁷ Nem volt megelégedve a Ruszin Népbiztosság tevékenységével, és amikor csak lehetősége volt rá, sürgette az erélyesebb diktatúrát. Nyíltan vállalta

---

⁸⁰⁴ *Magyarság*, 1928. november 11., 18.

⁸⁰⁵ *Prágai Magyar Hírlap*, 1929. július 13., 7.

⁸⁰⁶ Kalinics György 28 éves, latorcafői születésű, ungvári lakos, nőtlen, tanító. 1915-ben a fronton orosz hadifogságba esett, majd csatlakozott Munkácson a proletárdiktatúrához. Állandó jelleggel folytatott agitációs körutakat főleg a rutének által lakott hegyvidéki területen.

⁸⁰⁷ Kalinics György itt a Stefán Ágoston és az egész Ruszin Népbiztosság hivatali személyzetére gondolt. BFL, VII. 18. d. 1920–13–4197. 15. 599/1920. A budapesti királyi büntetőtörvényszék ítélete Kalinics György büntetőügyében. 1920. június 26.

nézeteit, agitációs beszédeiben leggyakrabban kivégzésekkel fenyegetőzött: „*Orosz fogoly voltam és ott szűtam magamba a kommunizmus eszméit és azokat orosz mintára kell megvalósítani, ahol naponta ezer hulla van.*”⁸⁰⁸ Ezen kívül főszereplője volt erőszakos eseményeknek is. 1919. április 24-én Kalinics Husztra tartott a Belügyi Népbiztosság megbízásából, hogy agitációs tevékenység folytasson, azonban Tiszaújlaknál tovább nem jutott a román megszállás miatt. Ekkor Kalinics és 40 vöröskatona elhatározta, hogy kirabolja Nagyidai Ferenc járási főszolgabíró tiszakeresztúri lakását. Háromórás tűzharc alakult ki, amelyben még kézigránátokat is dobtak a lakásra. A főszolgabírót elfogták, megkötözték, többször megverték, míg családja többi a nőket és gyerekeket is megbotozták, az egész családot két napig fogva tartották.⁸⁰⁹

Kalinics 1919. április végén Budapestre menekült. Budapesten szeptember 13-án felismerték, elfogták és előállították.⁸¹⁰ 1920. június 30-án tartották meg a főtárgyalását, ahol Kalinics tagadta a vádakát. Elismerte, hogy vezetője volt a Ruszin Népbiztosság propagandaosztályának, de tagadta, hogy Stefán Ágoston ellen és a Ruszin Népbiztosság ellen szervezkedett volna. A főtárgyaláson Kalinicsot szembesítették a tanúkkal, aki továbbra is mindent tagadott. Végül négy év börtönre ítélték,⁸¹¹ de nem az erőszakos cselekményekben való részessége miatt,⁸¹² hanem a Budapesten és a Munkácson, nyilvánosan elkövetett izgató beszédei miatt. Kalinics kérte ítéletének felfüggesztését,

---

⁸⁰⁸ Uo. 13–14. 599/1920. A budapesti királyi büntető törvényszék ítélete Kalinics György büntetőügyében. 1920. június 26.

⁸⁰⁹ BFL, VII. 5. c. 1927–5923. 6. 12239/1919. Rendőrségi jelentés Kalinics György utáni nyomozásról. 1919. szeptember 15.

⁸¹⁰ Uo. 3. Rendőrségi jelentés Kalinics György letartóztatásáról. 1919. szeptember 13.

⁸¹¹ BFL, VII. 18. d. 1919–13–4197. 13–15. 599/1920. A budapesti királyi büntető törvényszék ítélete Kalinics György büntetőügyében. 1920. június 26.

⁸¹² A levéltári iratok arról nem tesznek említést, hogy például a tiszakeresztúri Nagyidai Ferenc és családja ellen elkövetett erőszakos cselekmények szerepeltek volna a bírósági eljárásban.

amit elutasítottak. 1923. szeptember 26-án járt le a büntetése, ekkor került szabadlábra.⁸¹³

A trianoni Magyarországon vonták felelősségre Nagy Ernőt, egykori Bereg vármegyei alispán-helyettest. Talán az ő tevékenysége volt a legellentmondásosabb és legváltozatosabb az itt említett személyek közül. Kortársai gyakran politikai magatartása miatt egyszerűen csak „kaméleonként” emlegették. 1918 őszéig az alsóvereckei járás főszolgabírója volt, a forradalom után azonban óvatos politikai játékba kezdett, s elérte, hogy decemberben Bereg vármegye alispánjának nevezzék ki. Bár nyíltan támadta a szociáldemokráciát, titokban azonban – nyilván politikai megfontolásokból – támogatta a politikai mozgalmat.⁸¹⁴ Miután 1919 januárjától egyre erélyesebb agitációs tevékenységet fejtettek ki a szociáldemokrata propagandisták, Nagy ismét élesen támadta a szociáldemokrata mozgalmat. Talán azért, mert a vármegyei közgyűléseken a nagybirtokosok hangulata egyre inkább szociáldemokrata ellenessé vált Kutkafalvy Miklós főispán vezetésével. 1919. március közepén magatartásában újabb változás állt be, újra közeledni kezdett a Szociáldemokrata Párthoz, amelyet mi sem mutatott élesebben, március 15-én Beregszászban a szociáldemokrata felvonulás élén haladt. Március 21-e után megmarad alispáni állásában (mivel a tanács hatalom lassan épült ki), és az alá beosztott vármegyei közigazgatást súrlódásmentes együttműködésre szólította fel az újonnan megalakuló beregi direktóriummal. A Tanácsköztársaság ideje alatt támogatta a rekvirálásokat, sőt információkat szolgáltatott ki a direktóriumoknak a malomtulajdonosok raktárainak gabonakészleteiről.

---

⁸¹³ BFL, VII. 5. c. 1927–5923. 59. A szegedi börtönigazgató jelentése a budapesti törvényszéknek Kalinics György szabadlábra helyezéséről. 1923. január 2.

⁸¹⁴ MNL OL, K 27. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek. Határozathozatal Balázs József Vas vármegyei irodasegéd-tiszt, Heiszler Károly Vas vármegyei tiszteletbeli főszolgabíró, valamint Nagy Ernő Bereg vármegyei alsóvereckei járási főszolgabíró szolgálati helyükről történő eltávolításáról. 1–2.

Amikor április 21-én a direktórium (először) elmenekült, Nagy Ernő a kommunistaellenes oldalon találjuk. Igyekezett meggyőzni a beregi nagybirtokosokat, hogy csináljanak ellenforradalmat, de mivel ötletét senki sem támogatta, telefonon jelentést tett a sátorlajújhelyi direktóriumnak, hogy Beregszászban ellenforradalom szerveződik. Közben egy katonából álló küldöttséget is menesztett a románokhoz Tiszaújlakra, akiket azonban nem fogadtak.

Ahogy fentebb olvasható volt, a visszatérő kommunisták Beregszászban túszedésbe kezdtek, Nagyot – egyes források szerint – elhurcolták túszként Budapestre, de ott Korvin Ottó elengedte.⁸¹⁵ Tény, hogy a román megszállás után nem sokkal Nagy ismét Beregszászban volt. Itt a románok Kozma Györgyöt nevezték ki ideiglenes Bereg vármegyei alispánnak, ami Nagynak nem tetszett, szeretne volna visszaszerezni a pozícióját. 1919 júliusában már a csehszlovák csapatok élén vonult be Beregszászba, s ő hívta össze a helyi magyar közigazgatást a csehek előtti hűségeskü letételére.⁸¹⁶ Ezek után nem volt meglepetés, hogy Kozmát a csehek leváltották és Nagy Ernőt nevezték ki helyére.⁸¹⁷ Működését magyar szempontból nemzetellenes tettnek tekintették és hivatali állásából Budapesten 1920-ban felmentették.⁸¹⁸ Ennek ellenére feltételezhető, hogy mégis Magyarországra települt 1921–1922-ben. 1922-ben a magyar képviselőházban szólal fel a csehszlovák megszállásról, az azt kísérő „*általános hangulatról*”.⁸¹⁹

---

⁸¹⁵ *Szózat*, 1922. április 30., 6.

⁸¹⁶ *Szózat*, 1922. április 30., 6. KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 129–130. Smer Sándor Bereg vármegyei iroda-főigazgató visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Beregszászban és Bereg vármegyében. 1924. január 16.

⁸¹⁷ MNL OL, K 578., 653. f. II., 37. ó. e. 13. 6637/86/1922. A nyíregyházai királyi törvényszék ítélete Nagy Ernő bűnügyében. 1926. április 26.

⁸¹⁸ MNL OL, K 27. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek. Határozathozatal Balázs József Vas vármegyei irodasegéd-tiszt, Heiszler Károly Vas vármegyei tiszteletbeli főszolgabíró, valamint Nagy Ernő Bereg vármegyei alsóvereckei járási főszolgabíró szolgálati helyükről történő eltávolításáról. 1–2.

⁸¹⁹ Szakál, 2016: 299.

Még ebben az évben a magyarországi sajtónak egyre gyakrabban lett a témája Nagy Ernő 1918–1919-es működése. Többek között azzal vádolták, hogy mindenben támogatta a Simon Mózes vezette beregi direktóriumot a Tanácsköztársaság idején.⁸²⁰ 1924 májusában a Nyíregyházi Királyi Büntető Törvényszék hét pontban találta bűnösnek és teljes hivatalvesztésre ítélte.⁸²¹ Arról is tudomásunk van, hogy 1926. április 16-án újra perbe fogták, részben ugyanazokban a vádpontokban, mint 1924-ben. Elsőként izgatással vádolták, amit 1918 őszén hajtott végre; hivatali bűnpártolással, amit azzal követett el, mikor a románok által elfogott helyi kommunistákat Beregszász csehszlovák birtokbavételekor szabadon bocsátott; majd pedig hivatali sikkasztással, mert megtartott több olyan tárgyat is, amit a katonai anyagraktárakból a lakosságnak kellett volna kiosztania.⁸²² A több tucat tanú kihallgatása után 1926. április 26-án hoztak ítéletet, melyben Nagy Ernőt minden vád alól felmentették,⁸²³ de az ügyész fellebbezett. 1926. szeptember 7-én Sárospatakról Nagy Ernő levelet írt Bethlen István miniszterelnöknek, amelyben kérte, hogy ügyében pozitívan járjon közben az igazságügyi miniszternél, és érje el a fellebbezés visszavonását. Sikerrel járt, mert 1926. szeptember 18-án Bethlen nyomására a debreceni királyi főügyésszel az

---

⁸²⁰ *Magyar Jövő*, 1922. június 28., 1.

⁸²¹ Amiben bűnösnek találták: 1) 1916-tól visszaélt a katonaság részére történő szénabeszolgáltatással és magáncégeknek adta el, 2) a lisztfejadagokat a lakosság terhére önkényesen megváltoztatta, 3) hivatali esküjét megszegte, mikor a kommunistákat támogatta, 4) Bereg és Ugocsa vármegyék katonai anyagraktárait nem a megfelelő törvények szerint árusította ki, főleg a Szociáldemokrata Párt tagjainak adta el, 5) közpénzeket saját maga részére utalt ki, 6) törvénytelen fakiutalásokkal megkárosította Bereg vármegye költségvetését, 7) Bereg vármegye felettes hatóságainak tekintélye iránt sértő magatartást tanúsított. *8 órai újság*. 1924. május 16., 3.

⁸²² *Pesti Hírlap*, 1926. április 16. 6.

⁸²³ *Pesti Hírlap*, 1926. április 27. 14.

igazságügyi miniszter visszavonatta a fellebbezést.⁸²⁴ Nagy Ernő további sorsáról semmit sem tudunk.

Sátoraljaújhelyen vette kezdetét az a per, amelyben a Jónás Aladár és Papp József 1919. áprilisi kivégzésénél érintett személyek ügyét tárgyalták. A négy történelmi vármegyében már 1919 májusában, Magyarországon 1919. augusztus elején, közvetlenül a Tanácsköztársaság megszűnését követően megkezdődött az ügyben érintett személyek letartóztatása és a kihallgatások. Érdekes, hogy mindez egyszerre, egymással párhuzamosan Sátoraljaújhelyen és a csehszlovák fennhatóság alá került Beregszászban is zajlott. A beregszászi törvényszék 1919. május és 1919. november között elfogta és kihallgatta a Tanácsköztársaság helyi működtetőit. A kihallgatások jegyzőkönyveit másolatban megküldte a sátoraljaújhelyi ügyészségnek. Sajnos azt nem tudjuk, hogy mi történt a Jónás Aladár és Papp József meggyilkolásának ügyében Beregszászban elfogott és kihallgatott személyekkel, őket perbe fogták-e a csehszlovák hatóságok. Csak arról tudósítanak a fennmaradt források, hogy többségüket 1919 őszén, szabadon bocsátották főleg a csehszlovákok által támogatott Nagy Ernő utasítására.⁸²⁵

Ezzel szemben Sátoraljaújhelyen 1920 júniusáig zajlott a tanúk kihallgatása. A perben 24 személy szerepelt,⁸²⁶ ebből 14 fő volt érintett Jónás Aladár és Papp József kivégzésében, illetve a szatmárcsekei csendőrőrs ostromában, a csendőrök megölésében.⁸²⁷ A főtárgyalás Sátoraljaújhelyen 1920. június 28-án kezdődött és július 9-ig tartott ítéletet július 15-én hirdettek. A 14 vádlott közül a törvényszék ötös tanácsa Jónás

---

⁸²⁴ MNL OL, K 578., 653. f. II. 37. ó. e. 4–5a. Nagy Ernő levele Bethlen István miniszterelnökhöz. 1926. szeptember 7.

⁸²⁵ *Pesti Hírlap*, 1926. április 18. 6.

⁸²⁶ Tíz főt a sárospataki ellenforradalom során elkövetett erőszak miatt vettek bírósági eljárás alá.

⁸²⁷ Itt most részletesen nem foglalkozom ezekkel az eseményekkel. Ezekkel kapcsolatban lásd a kézirat ide vonatkozó alfejezeteit.

Aladár és Papp József kivégzésében, illetve a szatmárcsekei csendőrőrs ostromában három főt ítélt halálra Kiss Lászlót, Czábóczki Mihályt és Talpas Ferencet.⁸²⁸ A három halálra ítélt közül ketten, Kiss László és Czábóczki Mihály saját kézzel írt kérvénnyel fordult kegyelemért Horthy Miklóshoz. Talpas Ferenc nem kért kegyelmet, ügyvédje írta azt meg helyette. Horthy Miklós nem kegyelmezett meg, így engedélyezték az ítélet végrehajtását, amit október 16-án reggel hét órakor végre is hajtottak.⁸²⁹

4. táblázat. A sátoraljaújhelyi királyi törvényszék által 1920. július 15-én hozott ítélet Jónás Aladár, Papp József kivégzésénél és a szatmárcsekei csendőrgyilkosságoknál érintett személyek ügyében⁸³⁰

Elítélt neve	Ítélet	Vétség, elkövetett bűn
Kiss László	halál	Papp József akasztásánál segédkezett, Sipos-féle terrorcsapat tagja, gyilkosságra irányuló szervezkedés
Czábóczki Mihály	halál	Papp József akasztásánál segédkezett, Sipos-féle terrorcsapat tagja, gyilkosságra irányuló szervezkedés
Talpas Ferenc	halál	elfogatta Papp Józsefet és Sátoraljaújhelyre vitette, beregszászi vöröskatonákat a

⁸²⁸ MNL BAZML, VII. 2. b. PTI. 1920–B–1799., IV. kötet., 511a. B.1799/1920. A sátoraljaújhelyi királyi törvényszék ítélete Galamb József és társainak bűnügyében. 1920. július 15.

⁸²⁹ Uo. 553a. A sátoraljaújhelyi törvényszéki bíró levele az állami anyakönyvvezetőnek Vasó György, Kis László, Czábóczky Mihály és Talpas Ferenc halálbüntetésének végrehajtásáról. 1921. október 16.

⁸³⁰ Uo. IV–V. kötet., 510–655. B.1799/1920. A sátoraljaújhelyi királyi törvényszék ítélete Galamb József és társainak bűnügyében. 1920. július 15.

		szatmárcsekei csendőrök megölésére buzdította, illetve kezdeményezte Rákosi Simon szatmárcsekei csendőr elítélését
Galamb József	életfogytiglan fegyház, 10 év hivatalvesztés és politikai jogai gyakorlásának 10 éves felfüggesztése	Jónás Aladárt és Papp Józsefet elítélő sátoraljaújhelyi forradalmi törvényszéki bíró
ifj. Serbán János	eredetileg életfogytiglan fegyház, később 15 év fegyházra módosítják, (ítéléthirdetés után visszaszállítják Beregszászba)	Parancsára fogták el és szállították Jónás Aladárt Sátoraljaújhelyre, terhelő vallomást tett Jónás Aladárra
Szepsz Ferenc	10 évi fegyház	detektív, aki részt vett Jónás Aladár dolhai elfogásában, terhelő vallomást tett Jónás Aladárra
Kovács Gyula	15 év fegyház, 10 év hivatalvesztés és politikai jogai gyakorlásának 10 éves felfüggesztése	Jónás Aladárt és Papp Józsefet elítélő sátoraljaújhelyi forradalmi törvényszéki bíró
Kosmiczky Péter	15 év fegyház, 10 év hivatalvesztés és politikai jogai gyakorlásának 10 éves felfüggesztése	Jónás Aladárt és Papp Józsefet elítélő sátoraljaújhelyi forradalmi törvényszéki bíró
Hatrák János	15 év fegyház, 10 év hivatalvesztés	végrehajtotta Jónás Aladár kivégzését
Apai István	8 év fegyház, 10 év hivatalvesztés és	beregszászi vöröskatona, aki részt vett Dolhán Jónás Aladár elfogásában

	politikai jogai gyakorlásának 10 éves felfüggesztése	
Szűcs István	2 év fegyház, 5 év hivatalvesztés és politikai jogai gyakorlásának 5 éves felfüggesztése	Papp József ellen tett panaszt a Szatmárcsekén megjelenő vörösöknek Papp elfogásakor
Sztankovics György	10 év fegyház, 10 év hivatalvesztés és politikai jogai gyakorlásának 10 éves felfüggesztése	beregszászi vöröskatonaként részt vett a szatmárcsekei csendőrös ostromában
Danczinger Ernő	15 év fegyház, 10 év hivatalvesztés és politikai jogai gyakorlásának 10 éves felfüggesztése	beregszászi vöröskatonaként részt vett a szatmárcsekei csendőrös ostromában
Bozsányi Dezső	5 év fegyház, 5 év hivatalvesztés és politikai jogai gyakorlásának 5 éves felfüggesztése	Szatmárcsekén önként csatlakozott a csendőrösöt ostromló vöröskatonákhoz

Mindezekon kívül 1919-ben a kommunista rendszer működésében betöltött szerepük miatt *nem vonták felelőségre* – a jelenlegi tudásunk szerint – a direktóriumok működtetőit, mint például Simon Mózes, aki a beregi direktórium elnöke volt. Ellene a Budapesti Állami Ügyészség lázítás büntette miatt vádindítványt készített, amelynek indoklásában a Tanácsköztársaság érdekében elkövetett rablás büntette állt. 1919 őszén, Budapesten fogták el, majd eltűnt. 1920. augusztus 4-én elfogató parancsot adtak ki ellene. Mivel Simont nem sikerült elfogni – szemtanúk Bécsben látták⁸³¹ –, ezért vele szemben a Budapesti Büntető Törvényszék

⁸³¹ BFL, VII. 18. d. 1920–13–6572. 6. 80335/1920. A budapesti királyi ügyészség levele a szegedi királyi hadosztálybíróságnak Simon Mózes tartózkodási helyével kapcsolatban. 1920. augusztus 25.

a bűnvádi eljárást 1927. április 26-án megszüntette,⁸³² a nyomozást azonban csak 1934. március 16-án zárták le.⁸³³

Simonhoz hasonlóan elkerülte a felelősségre vonást Csabán Miklós, az ugoicsai direktórium elnöke is, aki a román és csehszlovák megszállás elől Budapestre menekült. A Tanácsköztársaság bukása után 1919 júliusában visszautazott Galíciába, felesége elmondása szerint gyógykezelésre, azonban szeptemberben visszatért Budapestre. A budapesti államrendőrség novemberben nyomozást indított ellene, aki erről értesülve visszaszökött Galíciába.⁸³⁴ A vád szerint az ugoicsai direktórium elnökeként 50 000 koronát zsarolt ki kereskedőktől.⁸³⁵ Mivel Csabánt nem sikerült a hatóságoknak elfogni, felelősségre vonásra nem került sor.

Nem vonták felelősségre Szennyés Lajost sem, aki a beregi direktórium alkalmazottjaként részt vett Jónás Aladár elfogásában és kifosztásában. Lázár Ferenc, dolhai faipari tisztségviselőt is elkerülte a büntetést, ő is Jónás elfogásában segédkezett. A Budapesti Királyi Ügyészség mindkettőjük ellen 1920. december 21-én felfüggesztette a nyomozást, mivel nem tudtak a nyomukra bukkanni.⁸³⁶

---

⁸³² BFL, VII. 18. d. 1919–13–5781. 19. 36199/1920. A budapesti büntető törvényszék indítványa Neumann József és Simon Mózes elleni büntetőeljárás megszüntetéséről. 1927. április 26.

⁸³³ BFL, VII. 18. d. 1920–13–6572. 7a. A budapesti királyi ügyészség levele az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatalnak Simon Mózes ügyében a nyomozás megszüntetéséről. 1934. március 16.

⁸³⁴ BFL, VII. 18. d. 1920–13–4037. 12. 13189/1920. Rendőrségi jelentés Csabán Miklós elleni nyomozásról. 1920. május 24.

⁸³⁵ BFL, VII. 18. d. 1919–13–5781. 15. 12921/1920. A budapesti állami ügyészség vádindítványa Csehi Gyula és társainak izgatás és lázadás büntette miatt. 1920. február 19.

⁸³⁶ Egy 1920. decemberi nyomozás keretei között, mind Szennyest, mind pedig Lázárt Bécsben látták a nyomozók. BFL, VII. 18. d. 1920–13–6181. 1–2. 120736/1920. Rendőrségi nyilatkozat nyomozás megszüntetéséről Lázár Ferenc elleni bűnügyben. 1920. december 21.

Elkerülte a felelősségre vonást Neumann József,⁸³⁷ aki 1918–1919 fordulóján tevékeny tagja volt a beregszászi szociáldemokrata pártnak,⁸³⁸ és benne volt a Kalinics György vezette Ruszin Népbiztosság ellen szervezkedésben.⁸³⁹ Bár 1919. szeptember 8-án letartóztatásban volt, de miközben a budapesti rendőrségi kórházban ápolták, megszökött. A szökésben lévő Neumann ellen a Budapesti Állami Ügyészség háború idején elkövetett izgatás, rablás, rablásra irányuló felbujtás címén készítette el a vádindítványt. Mivel azonban Neumannt sem sikerült megtalálni, 1927. április 26-án a bűnvádi eljárását megszüntették.⁸⁴⁰

Tisztázatlan Sipos Géza főügyész sorsa is, aki – egyes források szerint – a Beregszászi Királyi Törvényszék alkalmazottja volt, a Tanácsköztársaság kikiáltását követően pedig Bereg vármegye főügyésze lett. Érdekes módon a román megszálláskor, majd pedig Beregszász csehszlovák birtokbavételekor megmaradt beosztásában. Sőt több volt kommunista tisztségviselő elleni nyomozást is ő kezdeményezett, amelynek iratait a lakásán halmozta fel. Sipos Géza főügyész 1920. március elején ismeretlen körülmények között eltűnt Beregszászból. 1926 körül tudunk csak róla, mint vásárosnaményi ügyvédről.

Salamon József és Koscsó István szintén elmenekült, így mivel szökésben voltak, nem tudtak felelősségre vonni.⁸⁴¹ Bár mindkettőt letartóztatták Sátoraljaújhelyen 1919 augusztusában Jónás Aladár dolhai

---

⁸³⁷ Neumann József keszthelyi születésű, izraelita, 27 éves, kommunista agitátor.

⁸³⁸ BFL VII. 5. c. 1920–2963. 8–8a. 2794/1919. A Nemzeti Kisebbségek Minisztériumának Rutén Főosztályának levele a budapesti Államrendőrség Főkapitányságnak Csehi Gyula tevékenységéről a Tanácsköztársaság időszakában. 1919. augusztus 28.

⁸³⁹ Uo. 7a. 2787/1919. A Nemzeti Kisebbségek Minisztériumának Rutén Főosztályának levele a budapesti Államrendőrség Főkapitányságának Csehi Gyula tevékenységéről a Tanácsköztársaság időszakában. 1919. augusztus 26.

⁸⁴⁰ BFL, VII. 18. d. 1919–13–5781. 1–19. Galgóczi János és társai ellen indított peranyag.

⁸⁴¹ MNL BAZML, VII. 2. b. PTL., 1920–B–1799., IV. kötet., 509. B.1799/1920. A sátoraljaújhelyi királyi törvényszék ítélete Galamb József és társainak bűnügyében. 1920. július 15.

járási főszolgabíró kivégzésének végrehajtása miatt, megszöktek így ítéletet ügyükben nem tudtak hozni.⁸⁴²

Nem sikerült felelősségre vonni Láng Istvánt sem, aki a Sátoraljaújhelyi Forradalmi Törvényszék vádbiztosa volt Jónás Aladár és Papp József ügyében. Miután 1919. augusztus közepén elfogták, megkezdődött Láng kihallgatása Nagykanizsán. Innen 1919. október 9-én szembesítés miatt Siófokra szállították, ahol öngyilkosságot követett el, egy óvatlan pillanatban a Sióba vetette magát.⁸⁴³

Szintén elkerülte a felelősségre vonást – bár megkezdődött ügyében a nyomozás – Csehi Gyula, aki 1919. március végén lett politikai biztos az alsóvereckei járásban.⁸⁴⁴ Széleskörű kommunista hangulatkeltést végzett, főleg a nagybirtok és a papság ellen. Egyik beszédében például a Ruszin Népbiztosság ellen is agitált: „*a ruszin népbiztosságnál levő összes közalkalmazottak, mint ellenforradalmárok felakasztandók*”.⁸⁴⁵ 1919 májusában állítólag feljelentette Stefán Ágostont Kun Bélánál, arra hivatkozva, hogy a népbiztosságon ellenforradalmárok az ügyintézők.⁸⁴⁶ 1920. február 19-re elkészítették a vádindítványt az ügyében, amelyben izgatással és 23 000 korona kizsarolásával vádolták. 1920. február 27-én megtartották a főtárgyalást, azonban ítélet nem született, mivel újabb tanúk meghallgatását rendelték el. Május 7-én újabb főtárgyalást tartottak,

---

⁸⁴² Uo. I. kötet., 146. Kostyó István kihallgatási jegyzőkönyve. 1919. október 25.

⁸⁴³ Uo. 113. 16057/1919. Rendőrségi jelentés Láng István elfogásáról, kihallgatásáról és szembesítéséről, bűnügyéről. 1919. október 15.

⁸⁴⁴ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 17., 3. Bereg vármegye direktóriumának 15/1919. számú rendeletének kivonata. 1919. március 29.

⁸⁴⁵ BFL VII. 5. c. 1920–2963. 7. 2787/1919. A Nemzeti Kisebbségek Minisztériumának Rutén Főosztályának levele a budapesti Államrendőrség Főkapitányságának Csehi Gyula tevékenységéről a Tanácsköztársaság időszakában. 1919. augusztus 26.

⁸⁴⁶ Uo. 13. Nyomozati jelentés Csehi Gyula ellen tett feljelentés ügyében. 1919. szeptember 3.

amelyen ismét nem született ítélet, október 29-én ismeretlen okból megszüntették az ellene folyó bírósági eljárást.⁸⁴⁷

Nem tudták felelősségre vonni Guttman Henrik hírlapírót sem, aki Csehi Gyulával, Kalinics Györggyel, illetve Steinberger Emillel közösen fogalmazták meg a feljelentést Stefán Ágoston és a Ruszin Népbiztosság ellen.⁸⁴⁸

Steinberger Emil, az ugoctai vármegyei direktórium városparancsnoksági tag ügyének eredményéről nem rendelkezünk sok információval. A román megszállás elől elmenekült Budapestre,⁸⁴⁹ ahol 1919. szeptember 1-jén fogták el.⁸⁵⁰ Kihallgatása során nem tagadta, hogy Stefán Ágoston elleni szervezkedésben ő is részt vett Csehivel és Kalinics Györggyel,⁸⁵¹ de az nem ismerte el, hogy bármilyen kapcsolata is lett volna a kommunizmussal.

Beregszászban 1920. december 9-én megszüntették a nyomozást Fábrián Zoltán, Schultz Ármin, Zacsék Imre, Szennyes Lajos, Szatmáry László, Polónyi Károly, Kun Béla, Kurucz János és Bettelheim Ernő ügyében, mivel ismeretlen helyen tartózkodtak.⁸⁵²

Polónyi Károly, a Szatmárcsekére érkező vörösök parancsnoka először Magyarországra, majd pedig Ausztriába menekült, majd visszatért Beregszászba. Itt a csehszlovák hatóságok letartóztatták, és nyomozást rendeltek el ellene. A vizsgálat szerint tevékenységét „*kényszer hatása alatt követte el*”, így felmentették. Beregszászból a szlovákiai Rózsahegyre

---

⁸⁴⁷ Uo. 27. 2963/1920. A budapesti királyi törvényszék végzése Csehi Gyula elleni nyomozás megszüntetéséről. 1920. október 29.

⁸⁴⁸ Uo. 15–16a. Nyomozati jelentés Csehi Gyula ellen tett feljelentés ügyében. 1919. szeptember 3.

⁸⁴⁹ Uo. 14a–15.

⁸⁵⁰ Uo. 11. 7915/1919. Rendőrségi jelentés Steinberger Emil őrizetbe vételéről. 1919. szeptember 1.

⁸⁵¹ Uo. 14–15. Nyomozati jelentés Csehi Gyula ellen tett feljelentés ügyében. 1919. szeptember 3.

⁸⁵² BFL, VII. 18. d. 1919–13–6411. 7. A Budapesti Királyi Törvényszék végzése nyomozás megszüntetéséről. 1920. december 9.

költözött. Polónyi Károlyt 1939-ban érte el a magyar igazságszolgáltatás. 1939. március 20-án a nyíregyházi királyi ügyészség 21 egyén ellen emelt vádat, köztük volt Polónyi is, aki ekkor Szlovákiában tartózkodott. A vád gyilkosság és gyilkosságra való felbujtás volt. Polónyi 1943-ban kegyelmet kért Szlovákiából. A szatmárcsekei csendőrök megölését végrehajtó vörösök vezére, Polónyi Károly tettét azzal magyarázta, hogy a beregi direktórium elnökének Simon Mózesnek a fenyegetése miatt vállalta el a Szatmárcsekére induló csapat parancsnokságát. Elmondása szerint életét kockáztatta volna, ha a csendőrörsöt nem ostromolja meg, mivel egy Balogh István nevezetű kommunista revolvért tartott a fejéhez és főbelövással fenyegette meg, ha a feladatot szabotálni merészeli. Polónyi kegyelmét az Igazságügyi Minisztérium elutasította.⁸⁵³ Polónyi további sorsáról semmit sem tudunk.

Mindenképpen szólni kell néhány szót azon személyek utóéletéről is, akik a ruszin öngazgatás működtetői voltak 1919 elején, majd pedig részt vettek a Tanácsköztársaság helyi működtetésében. Ahogy fentebb olvasható volt, Stefán Ágoston 1918 decemberétől Ruszka Krajna kormányzója volt, majd a Tanácsköztársaság kikiáltását követően, miután Szabó Oreszt nem vállalta el a Ruszin Népbiztosság vezetését, Stefán lett a ruszin népbiztos. Bár elfogadta a pozíciót és a kormányzótanácsi tagságot, vélhetően nem tudott azonosulni a Tanácsköztársaság szellemiségével és intézkedéseinek jelentős részével. Ez magyarázható klerikus családból való származásával, illetve a szocializmussal kapcsolatos ellenérzéseivel is.⁸⁵⁴ Miután a román és csehszlovák katonaság április végén felszámolta a tanács hatalmat a négy történelmi vármegyében, néhány hithű kommunista – Steinberger Emil, Csehi Gyula, Kalinics

---

⁸⁵³ MNL OL, K 579., PTI. 653. f., 3. csoport., 1943-U-59495., 1–13. Polónyi Károly levelezése Radocsay László igazságügyi miniszterrel büntetőügyének megszüntetéséről. 1943. augusztus 9.

⁸⁵⁴ Szakál, 2019: 614.

György – szervezkedni kezdtek a továbbra is működő Ruszin Népbiztosság és Stefán Ágoston ellen. Azzal vádolták meg Stefánt és körét, hogy ellenforradalmárok. Csehi Gyula egyik beszédében például a Ruszin Népbiztosság ellen is agitált: „*a ruszin népbiztosságnál levő összes közalkalmazottak, mint ellenforradalmárok felakasztandók*”.⁸⁵⁵ 1919 májusában állítólag feljelentette Stefán Ágostont Kun Bélánál, arra hivatkozva, hogy a Népbiztosságban ellenforradalmárok az ügyintézők.⁸⁵⁶

Azt, hogy 1919 további részében mi történt Stefánnal, csak töredékesen ismerjük. Júliusban jegyzéket intézett Georges Clemenceau francia miniszterelnöknek Ruzska Krajna ügyében, illetve augusztusban a ruszin küldöttség élén szeretett volna kiutazni a párizsi békekonferenciára. Kísérleteinek eredményeiről semmit sem tudunk, annyi azonban biztos, hogy 1920 januárjában már Ruzska Krajna Varsóban létrehozott emigráns kormányzótanácsát vezette. Stefán 1925-ig élt lengyelországi emigrációban, sokat publikált, jelentett a magyar külügynek és katonai hírszerzésnek, segítette a Kárpátaljáról Lengyelországba szökött személyeket, illetve tárgyalásokat folytatott a lengyel kormánykörökkel, és megkezdte egy ruszin légió felállítását. Stefán Ágoston hazatérését Kárpátaljára nagy figyelem kísérte 1925-ben. Általános bizalmatlanság övezte hazatérését, amit csak tetézett, hogy a legjelentősebb csehszlovák kormánypárt a Csehszlovák Agrárpárt színeiben indulva lett nemzetgyűlési képviselő. Ezzel mind a magyar, mind pedig a ruszin helyi politikai közösség ellenérzését kivívta. Folyamatosan támadások keresztüzében állt. Az 1930-as években visszavett a politikai tevékenységéből, országos jelenlétre nem törekedett. Visszaköltözött

---

⁸⁵⁵ BFL VII. 5. c. 1920–2963. 7. 2787/1919. A Nemzeti Kisebbségek Minisztériumának Rutén Főosztályának levele a budapesti Államrendőrség Főkapitányának Csehi Gyula tevékenységéről a Tanácsköztársaság időszakában. 1919. augusztus 26.

⁸⁵⁶ Uo. 13. Nyomozati jelentés Csehi Gyula ellen tett feljelentés ügyében. 1919. szeptember 3.

Rahóra, ahol 1944-ig folytatta ügyvédi praxisát. Még megérte a szovjet hadsereg térfoglalását, 1945. augusztus 2-án halt meg Rahón.⁸⁵⁷

Kaminszky József 1919. március 24-től lett Stefán Ágoston ruszin népbiztos politikai megbízottja és helyettese. A két világháború időszakában többször váltott politikai pártot. Podkarpatszka Ruszin Földműves Szövetség ügyvezetőjeként igyekezett egységes frontot kialakítani az autonómia megvalósítása, a nyelvkérdés körül kialakult vitákban. 1924–25-ben parlamenti képviselő volt. 1923 márciusában ő is részt vett a Duchnovics Társaság megalapításában. Újságírással, írással foglalkozott. További működéséről keveset tudunk. 1939. július 1-től a Központi Orosz Nemzeti Tanács elnökeként a felsőház örökös tagja lett.⁸⁵⁸ 1938. november és 1942. március között megjelenő Kárpátorosz Hang (Карпаторусский Голосъ) című ruszin politikai lap szerkesztője.⁸⁵⁹ 1944-ben halt meg. Összességében tehát jól látható, hogy a Tanácsköztársaság helyi vezetői közül szinte senkit sem sikerült felelősségre vonni, mivel a fő működtetők, a direktóriumok vezetői elmenekültek. Főleg az agitátorok, a zsarolók, illetve a kivégzéseket végrehajtók egy része került a bíróság elé. Nagy általánosságban a kommunista agitációt végző személyek büntetése börtön volt, csakúgy, mint a hatalmukkal visszaélő kommunista hivatalnokoknak. A legsúlyosabb büntetést, halálos ítéletet a felelősségre vonások során a kommunizmus alatt kivégzéseket végrehajtó személyek kaptak.

---

⁸⁵⁷ Szakál, 2019: 615–616.

⁸⁵⁸ Fedinec, 2001: 632.

⁸⁵⁹ Botlik, 2005: 32.

UNG, BEREG, UGOCSA ÉS MÁRAMAROS VÁRMEGYÉK TÖRTÉNETI KRONOLÓGIÁJA

1919. MÁRCIUS 21 – ÁPRILIS 29.

1919. március 21.

A Magyar Szociáldemokrata Párt (MSZDP) délelőtt tanácskozást tart Budapesten, amelyen határozatot hoznak a Kommunisták Magyarországi Pártjával (KMP) való egyesülésről.⁸⁶⁰

Délután a budapesti Gyűjtőfogházban a MSZDP és a KMP megegyezik a két párt egyesüléséről, Magyarországi Szocialista Párt (MSZP) néven, mely haladéktalanul átveszi a hatalmat.⁸⁶¹

Délután öt órakor Budapesten a Katonatanács ülése után, Pogány József magához hivatja Dietz Károly budapesti rendőrfőkapitányt s közli vele, hogy átveszi a rendőrség irányítását.⁸⁶²

Délután hat órakor egy külügyminiszteri tanácsos a határidő lejártakor átnyújtja Vixnek a jegyzéket elutasító választ.⁸⁶³

Este tíz órakor Budapesten összeül az MSZDP és a KMP vezetősége és kijelölik az új kormány tagjait, akiket szovjet mintára népbiztosoknak, a kormányt pedig Forradalmi Kormányzótanácsnak nevezik el.⁸⁶⁴

Szabó Oreszt nem fogadja el a ruszin népbiztosi kinevezést, majd március 25-én végleg lemond.⁸⁶⁵

Beregszászba érkezik Budapestről Hoffmann Árpád, szociáldemokrata propagandista, aki egy hétig végez kommunista agitációt Ung és Bereg vármegyék ruszinok által többségében lakott községeiben, így Dolhán, Bilkén, Ilosván. Tapasztalatairól, megfigyeléseiről jelentést tesz

---

⁸⁶⁰ Ránki, 1976: 194.

⁸⁶¹ Uo.

⁸⁶² Uo. 195.

⁸⁶³ Romsics, 2018: 302.

⁸⁶⁴ Ránki, 1976: 197.

⁸⁶⁵ BFL, VII. 18. d. 1920–13–7976. 1–3. Szabó Oreszt, nyugalmazott ruszka krajnai miniszter levele az igazságügyi miniszterhez saját működéséről a Tanácsköztársaság időszakában. 1919. augusztus 14.

a Forradalmi Kormányzótanácsnak, melyben leginkább a párt- és tanácsszervek munkáját kritizálja.⁸⁶⁶

A MSZP nagyszőlősi csoportja hirdetményében a következőket írja:

„Lelkiismeretlen szédelgők kóborognak köztetek és hazug hírek terjesztésével akarják a proletárköztársaság rendes kerékvágásba jutását megakadályozni. Magyarország megszűnt a telhetetlen kizsákmányoló Eldorádója lenni, ezért a mi életerőnket elszívó herék meg akarják bontani a proletárok összetartását. Többek között azt hirdetik, hogy el akarjuk venni a kizsákmányoló és munkások házikóját, földjét, meg akarjuk fosztani vallásától, iskolájától, el akarjuk rabolni életét. Figyelmeztetünk benneteket, hogy ne üljetek fel a rágalmazó ellenforradalmároknak.”⁸⁶⁷

Szabó Oreszt levelében közli Buza Barna földművelésügyi miniszterrel, hogy Bereg vármegyében megalakultak a földosztó bizottságok és kéri, hogy a földosztási munkálatok során működjenek együtt a vármegyei kormánybiztos-főispánokkal.⁸⁶⁸

1919. március 22.

Budapest házain reggel vörös zászlók lobognak.⁸⁶⁹

A *Vörös Újság* bejelenti a MSZDP és a KMP egyesülését MSZP néven. Egyúttal közöli, hogy a kormányhatalmat a Forradalmi Kormányzótanács veszi át.⁸⁷⁰

A beregszászi nemzetőrség reggeli jelentése szerint Beregszászon „az éj folyamán fontosabb esemény nem történt [...] a járőrök jelentése szerint a városban a legnagyobb csend és rend volt”. Ezzel szemben Beregdó községben „minden éjjel rendszeres lövöldözések és rendzavarások történnek, mert a községben sok fegyvert nem szolgáltatottak be.”⁸⁷¹

---

⁸⁶⁶ BFL, VII. 5. c. 1920–13–8397. 1. A magyar nemzeti hadsereg 1. vadász század nyomozó osztályának jelentése Hoffmann Árpád működéséről Ung és Bereg vármegyékben. 1920. május 3.

⁸⁶⁷ KTÁL, Fond 66., op. 1., od. zb. 1., 1. A Magyarországi Szocialista Párt nagyszőlősi csoportjának kiáltványa Ugocsa vármegye lakosságához. (keltezés nélkül).

⁸⁶⁸ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 19., 28. 1027/1919. Szabó Oreszt ruszin miniszter levele Buza Barna földművelésügyi miniszterhez a földosztó bizottságok megalakulásáról. 1919. március 21.

⁸⁶⁹ Romsics, 2018: 302.

⁸⁷⁰ *Vörös Újság*, 1919. március 22., 1–2.

⁸⁷¹ KTÁL, Fond 675., op. 1., od. zb. 3764., 80. A beregszászi I. nemzetőrszázad reggeli jelentése. 1919. március 22.

Beregszászon megtiltják a nemzetőröknek, hogy parancs nélkül fegyvert vagy muníciót vigyenek ki a laktanyából. Elrendelik azt is, hogy minden vonatérkezéshez egy járőr (1 altiszt, és három nemzetőr) menjen ki az állomásra.⁸⁷²

A Forradalmi Kormányzótanács országos szesztilalmat rendel el.⁸⁷³

Müller János, a IV. nemzetőr kerületi parancsnoka közli az Ugocsa vármegyei nemzetőr parancsnoksággal, hogy a nemzetőrségek mindenben működjenek együtt a helyi munkástanáccsal és a MSZDP-vel.⁸⁷⁴

A Forradalmi Kormányzótanács ülésén Varga Jenő pénzügyi népbiztos jelentést tesz intézkedéseiről, miközben utasításba adja, hogy a bankok bizalmi jelentés nélkül semmit ki ne fizessenek.⁸⁷⁵

A KMP a *Vörös Újság* lapjain reagál a parasztság körében tapasztalható önkényes földfoglalásokra: „*Forradalmi proletár-kormányunk van, forradalmi proletár rend legyen. A kisajátítás a proletárkormány feladata, egyéni kisajátításnak proletárállamunkban nincs helye.*”⁸⁷⁶ A proletároknak címzett üzenetében a párt közli, hogy „*Magyarország a proletariátusé lett. A politikai hatalom kézbe vételével éppúgy a nemzetközi proletariátus szent földje, mint a Szovjet-Oroszország. A mával megkezdjük a kapitalizmus kizsákmányoló rendjének kisajátítását, a mával megszakít minden együttműködést Magyarország proletariátusa teljes egészében a burzsoáziával. [...] A föld, a gyár, a bánya minden a dolgozóké. Bontakozik a rend, amikor csak az eszik, aki dolgozik.*”⁸⁷⁷

A KMP közli külpolitikai álláspontját: „*Külpolitikailag is teljes katasztrófa előtt áll a magyar forradalom. A párizsi békekonferencia úgy döntött, hogy Magyarországnak csaknem egész területét katonailag megszállja, a megszállás vonalait végleges politikai határnak tekinti és ezzel a forradalmi Magyarországnak élelmezését és szénellátását végképpen lehetetlenné teszi. Ebben a helyzetben egyetlen eszköze maradt a magyar forradalomnak a maga megmentésére: a proletárság diktatúrája, a munkások és földműves-szegények uralma. [...] Hatalmas proletár hadsereget szervez, amellyel a munkásság és parasztság diktatúráját érvényre juttatja*

---

⁸⁷² KTÁL, Fond 675., op. 1., od. zb. 3764., 44–45. A beregszászi I. nemzetőrszázad napiparancsa. 1919. március 22.

⁸⁷³ Romsics, 2018: 303.

⁸⁷⁴ KTÁL, Fond 66., op. 1., od. zb. 1., 3–4. A nyíregyházi kerületi nemzetőr-parancsnokság utasítása a vármegyei nemzetőr-parancsnokságoknak a munkástanácsokkal való szoros együttműködésről. 1919. március 22.

⁸⁷⁵ MNL OL, K 27, 601. f. 1., 1. ó. e. 5. A Forradalmi Kormányzótanács jegyzőkönyve. 1919. március 22.

⁸⁷⁶ *Vörös Újság*, 1919. március 22., 1.

⁸⁷⁷ Uo.

a magyar kapitalistákkal és nagybirtokokkal szemben csakúgy, mint a román bojárokkal és a cseh burzsoákkal szemben. Kijelenti teljes eszmei és lelki közösségét az orosz szovjet-kormányral, fegyveres szövetséget ajánl Oroszország proletárjainak. Testvéri üdvözlését küldi Anglia, Franciaország, Olaszország és Amerika munkásságának, egyben pedig felszólítja őket, hogy ne tűrjék egy pillanatig sem kapitalista kormányaik gaz rabló hadjáratát a Magyar Tanácsköztársaság ellen. Fegyveres szövetségre szólítja, hívja föl Csehország, Románia és Szerbia, meg Horvátország munkásait és földműveseit a burzsoák, a bojárok a nagybirtokosok és a dinasztikák ellen. Fölszólítja Német-Ausztria és Németország munkásait, hogy kövessék a magyar munkásság példáját, szakítsanak végleg Párizssal, szövetkezzenek Moszkvával, állítsák föl a Tanácsköztársaságot és fegyverrel a kezükben szálljanak szemben a hódító imperialistákkal.”⁸⁷⁸

A Vix-jegyzékkel kapcsolatban a Tanácsköztársaság közli álláspontját: „Mi kommunisták állandóan hangoztattuk, hogy a felszabadulás útja nem a párizsi feltételekben való bizás, hanem az, hogy a proletariátus testvéri kezet nyújt az orosz forradalmi proletariátusnak és bekapcsolódik a nemzetközi forradalomba, megvívja végső osztályküzdelmét saját burzsoáziája ellen. [...] Vix alezredes jegyzékére a hatalmon lévő magyar kispolgárság a feleletet nem tudta megadni. A kispolgárságnak az uralomban osztozkodó minden pártja kénytelen volt belátni, hogy az imperializmussal szemben győztesen csak a proletariátus állhatja meg a helyét. [...] A szociáldemokrata párt nem tudott ellenállni saját proletártömegei erélyes nyomásának. Most az antant elleni küzdelem a világ proletárjaiért folytatott küzdelem. Vix alezredes imperialista követeléseire, a demarkációs vonalnak 100 kilométerrel való beljebb tolására, a vasutak és a termelésre szükséges anyagok fölött való rendelkezési jog átadására a győztes burzsoáziának a magyarországi proletariátusa azzal felelt, amivel 1871-ben a kommün proklamálta a diktatúrát: »Belátva az uralkodó osztály bűneit és gyöngeségét a kezébe veszi az ügyek intézését.«⁸⁷⁹

A KMP közé teszi elképzeléseit az ország legfontosabb belügyeivel kapcsolatban: „Kimondja a nagybirtokok, a bányák, a nagyüzemek, a bankok és a közlekedési vállalatok szocializálását. A földreformot nem törpebirtokokat teremtő földosztással, hanem szocialista termelő szövetkezetekkel hajtja végre. Az árdragítókat, az élelmiszeruzsorásokat, a tömegek éhségének és rongyosságának spekulációs haszonélvezőit irgalmas kíméletlenséggel üldözi. Vasfegyelmet követel. Halállal sújt le az ellenforradalom banditáira csakúgy, mint a fosztogató brigantijaira.”⁸⁸⁰

---

⁸⁷⁸ Uo. 2.

⁸⁷⁹ Vörös Újság, 1919. március 22., 4.

⁸⁸⁰ Uo. 1–2.

Délben a Forradalmi Kormányzótanács első ülésén az összes kormánybiztosokat (főispánokat) felmenti állásából, miközben felszólítja a munkástanácsokat, hogy mindenütt válasszanak háromtagú direktóriumot, amelyek a kormánybiztosi teendőket látják majd el a továbbiakban.⁸⁸¹

A Forradalmi Kormányzótanács elrendeli a forradalmi törvényszékek felállítását.⁸⁸²

1919. március 23.

Vlagyimir Lenin és Kun Béla között intenzív táviratozás zajlik a magyar Tanácsköztársaság céljáról, feladatáról.⁸⁸³

Az ugoocsi direktórium hirdetményben közölte a lakossággal megalakulását és a hatalomátvételét: „Az Országos Népbiztosok Tanácsa Dr. Volenszky Kálmán főispán kormánybiztost állásától felmentette és a végrehajtó hatalmat a Munkástanács háromtagú direktóriumára ruházta át. Ennek folytán alulírottak értesítjük Ugoocsa vármegye közönségét, hogy a vármegye területén a végrehajtó hatalmat a mai napon átvettük. Szakközvegek: Dr. Kun Béla, Neufeld Sándor, Köllő Ferencz. Egyben tudatjuk, hogy Nagyszőlős város parancsnokságával Horváth Jánost, helyettesül Kramer Mórt bíztuk meg. A városparancsnokság tagjává: Steinberger Emilt, Börcsök Józsefet, Egry Károlyt, Logojda Mihályt választottuk meg. Felhívjuk a vármegye közönségét, hogy ebben a nehéz és felelősségteljes munkánkban komolyan, kötelességtudóan és teljes bizalommal támogasson, mert csak így leszünk képesek a reánk ruházott hatalmat a lakosság javára és üdvére gyakorolni. A direktórium tagjai: Csabán Miklós, Fehér Mihály, Rosinger Sándor.”⁸⁸⁴

Beregsárrét lakossága közös levélben kéri Stefán Ágostont a földosztás sürgetésére: „tudomásunkra jutott, hogy a föld felosztási munkálatok a környékben már folyamatban vannak. Mint valamennyien leszerelt katonák kérjük Főszolgabíró urat: szíveskedjék a kormánybiztos úrnál előterjesztést tenni arra nézve, hogy a földfelosztási munkálat Beregsárrét községben mindenesetre még e tavaszon meg legyen indítva. Ha a felosztási munkálat még nem indulhatna meg, úgy kérjük Főszolgabíró urat, szíveskedjék intézkedni arra nézve, hogy a törvény szerint felosztás

---

⁸⁸¹ *Vörös Újság*, 1919. március 25., 1.

⁸⁸² Uo.

⁸⁸³ Ránki, 1976: 205.

⁸⁸⁴ KTÁL, Fond 673., op. 1., od. zb. 1., 1. Ugoocsa vármegye direktóriumának hirdetménye megalakulásáról, illetve beosztásáról. 1919. március 23.

*alá kerülő földekből mi alulírottak, mint elsősorban földre igényt tartó katonák már most ideiglenesen használhassunk.*⁸⁸⁵

Csehi Gyula és Danczinger Henrik politikai megbízottak, agitátorok több napig Alsóverecskén és a környékbeli községekben, illetve Volócon tartanak nyilvános beszédeket főleg a kommunizmusról, annak népszerűsítése céljából. Alsóverecskén két másik helyi személlyel együtt lefoglalnak a két bank pénzkészletéből 23 000 koronát.⁸⁸⁶

Munkácson a Tanácsköztársaság kikiáltásának hírére a város befolyásos (zsidó és keresztény) vállalkozói, hivatalnokai, üzletemberei, kereskedői, nagybirtokosai jelenlétében Petrovay Jenő polgármester-helyettes tanácskozást tart. Közli, hogy az MSZDP kezébe került az ország, és hogy „Magyarország területi épségét az entente túlkapásai és imperialisztikus törekvéseivel szemben, ez a párt vállalta megvédeni.”⁸⁸⁷ Hangoztatja továbbá, hogy hazafias kötelessége mindenkinek támogatni ezt a pártot és belépni a szakszervezetekbe, amit a gyűlésre megjelentek meg is tesznek.⁸⁸⁸

Beregszászban megalakul a beregi (Bereg vármegyei) háromtagú direktórium Simon Mózes elnökletével, Szepesi László⁸⁸⁹ és Décsei Lajos⁸⁹⁰ tagokkal.⁸⁹¹

A beregszászi nemzetőrség jelentése szerint „*az egész városban a legnagyobb rend és nyugalom uralkodott*”.⁸⁹²

A beregszászi törvényszék erkélyéről Uhrinyák Lajos, Móczár József és Wittich Gusztáv lázító beszédeket tart a szocializmus és kommunizmus eszméiről.⁸⁹³

---

⁸⁸⁵ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 18., 5. Beregsárrét lakosságának levele a földosztás sürgetéséről. 1919. március 23.

⁸⁸⁶ BFL, VII. 5. c. 1920–2963. 30a. A budapesti államügyészség által készített jegyzőkönyv Steinberger Emil és Csehi Gyula ellen indított bűnügyben. 1919. október 22.

⁸⁸⁷ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 2., 1. A munkácsi polgármesteri hivatalban tartott gyűlés jegyzőkönyve. 1919. március 23.

⁸⁸⁸ Uo.

⁸⁸⁹ Kőműves segéd.

⁸⁹⁰ Volt csendőr.

⁸⁹¹ MNL OL, K 46., 605. f., II., 17. ő. e., 2. Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4.

⁸⁹² KTÁL, Fond 675., op. 1., od. zb. 3764., 80a. A beregszászi I. nemzetőrszázad napiparancsa. 1919. március 23.

⁸⁹³ KTÁL, Fond 1219., op. 1., od. zb. 1., 1. 11/1919. Jelentés Beregszász város rendőrkapitányának a bolsevizmusban részt vett egyének cselekményeinek felsorolásában. 1919. december 28.

Beregszászban Danczinger Henrik nyomdász elnökletével felállítják a Bereg vármegyei hatáskörrel működő forradalmi törvényszéket.⁸⁹⁴

Beregszászban a direktórium utasítására elfogják Gulácsy István Bereg vármegyei alispánt és Budapestre szállítják.

Ifj. Serbán Jánost⁸⁹⁵ a Bereg vármegyei direktórium katonai népbiztossá nevezik ki.⁸⁹⁶

A beregi direktórium első rendeleteivel lefoglalja a Bereg megyei Kaszinó épületét.⁸⁹⁷

A ruszka krajnai autonóm terület Hátmeg községének lakosai tanácskozást tartottak a lassú földosztás megsürgetése érdekében. Határozatban kérték a kormánybiztost,⁸⁹⁸ hogy járjon közbe a földosztó bizottságok munkájának megsürgetésében.⁸⁹⁹

A ruszka krajnai autonóm terület Nagyábránka településének lakosai levélben kérik a kormánybiztost⁹⁰⁰ a földínség enyhítésére a szomszédos Schönborn földek részükre történő szétosztásával.⁹⁰¹

Beregszászban a nemzetőrség tagjai és tisztjei fogadalmat tesznek a Forradalmi Kormányzótanácsra.⁹⁰²

1919. március 24.

Kun Béla, külügyi népbiztos hivatalos jegyzékben fordul a nagyhatalmakhoz, az olasz diplomáciai ügyvivő Livio Borghese herceg közreműködésével. A herceg az olasz miniszterelnökkel, Vittorio

---

⁸⁹⁴ MNL OL, K 46., 605. f., II., 17. ó. e., 2. Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4.

⁸⁹⁵ Korábban kalapkészítő segéd.

⁸⁹⁶ Uo. 3. Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4.

⁸⁹⁷ Kozma, 1941: 147–148.

⁸⁹⁸ Nyilván a főispánról Kutkafalvy Miklósról van szó.

⁸⁹⁹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 62., 1. A Hátmeg községben tartott közéleti bizottság ülésének jegyzőkönyve. 1919. március 23.

⁹⁰⁰ Nyilván a főispánról Kutkafalvy Miklósról van szó.

⁹⁰¹ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 20., 77. Kisábránka község kérése a Schönborn legelő gyors kiosztásáról (pontos keltezés nem ismert).

⁹⁰² KTÁL, Fond 675., op. 1., od. zb. 3764., 45a. A beregszászi I. nemzetőrszázad napiparancsa. 1919. március 23.

Emanuele Orlandoval március 29-én eljuttatta a párizsi békekonferenciára.⁹⁰³

A Hadügyi Népbiztosság utasítására katonai egységeket – a 39. hadosztály egy részét – szállítanak a csehek által megszállt Ungvár déli részére, hogy tartani tudják a fő vasúti vonalakat és a toborzási területek biztosítva legyenek.⁹⁰⁴

Az ungi⁹⁰⁵ direktórium hirdetményben teszi közzé a Forradalmi Kormányzótanács legfontosabb utasításait, mely szerint, aki fegyveresen ellenszegül, rabol, fosztogat, halállal bűnhődik, továbbá szigorúan tilos a szeszfogyasztás és a fegyverviselés.⁹⁰⁶

A beregi direktórium hirdetményben tájékoztatja a lakosságot a direktórium funkcióról, feladatáról, a politikai megbízottak személyéről.⁹⁰⁷

A beregi direktórium kinevezi a járási főszolgabírók mellé a politikai megbízottjait.⁹⁰⁸

Eddig a napig Ruszka Krajna autonóm terület 81 községéből érkeznek be a birtokreformmal kapcsolatban benyújtott lakossági kérvények a Hegyvidéki Kirendeltséghez, melyekben a helyi ruszinok gyors földosztást kérnek.⁹⁰⁹

Nagy Ernő, Bereg vármegye alispán-helyettese tájékoztatja Munkács polgármesterét és a Szolyvai, Oroszvégi, Munkácsi járási vezetőket, hogy Bereg vármegye területén háromtagú tanács (direktórium) vette át

---

⁹⁰³ Ránki, 1976: 214.

⁹⁰⁴ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. II. kötet. Rűnb.7010/4r. eln. 5. o. Irányelvek a frontokon való magatartásra. 11. melléklet., 1.

⁹⁰⁵ Mivel Ungvár és Ung vármegye jelentős része cseh megszállás alatt volt 1919. január 12-től, ezért az Ung vármegyei direktórium Csapon működött.

⁹⁰⁶ KTÁL, Fond 172., op. 1., od. zb. 2320., 1. Az Ung vármegyei direktórium hirdetménye a fegyverviselésről, szesztilalomról és az ellenforradalmi megmozdulásokról. 1919. március 24.

⁹⁰⁷ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 11., 2. 2/1919. Bereg vármegye direktóriumának rendelete a hivatali ügyintézés átvételéről. 1919. március 24.

⁹⁰⁸ Uo. 1. 3/1919. Bereg vármegye direktóriumának rendelete vörösgárdista biztosok, járási népbiztosok kinevezéséről. 1919. március 24.

⁹⁰⁹ KTÁL, Fond 772 op. 4., od. zb. 13., 1–11. Lakossági levelek a Hegyvidéki Kirendeltséghez a földosztás sürgetéséről.

a közigazgatás működtetését. Hangsúlyozza, hogy minden beosztottjától elvárja a direktórium támogatását.⁹¹⁰

A nyíregyházi Müller János százados, nemzetőr kerületi parancsnok táviratban tudatta az ugoicsai nemzetőr parancsnoksággal: „*Mindenki maradjon a helyén. Teljesítse kötelességét a munkástanács, illetve a direktórium intézkedése szerint. Létszám felemelés és előléptetés a hadügyi népbiztos kiadandó intézkedéséig tilos.*”⁹¹¹

A beregszászi nemzetőrség legénységi bizalmi férfijai kérelemmel fordulnak a beregszászi munkástanácshoz, amelyben leírják, hogy eddig részben saját civil vagy katonai egyenruhájukat hordták, s kéri, hogy a lakossághoz hasonlóan ők is kaphassanak védőlapot, amiből zubbonyt és nadrágot, illetve két porköpenyt, amiből inget és alsónadrágot készíttethetnek maguknak.⁹¹²

1919. március 25.

Paul de Lobit tábornok⁹¹³ (a Vix-jegyzék aláírója) táviratot küld Kun Bélának, melyben közli, hogy a november 13-án kötött fegyverszünet megsértésével vádolja. Március 27-én kelt válaszában Kun elutasítja a fegyverszünet megsértésének vádját, és kifejti tárgyalási készségét.⁹¹⁴

Beregszászban a beregi direktórium és a népbiztosok bizalmas tanácskozást tartanak este fél kilenckor.⁹¹⁵

Stefán Ágoston foglalja el Szabó Oreszt ruszin népbiztosi helyét, egyúttal barátját, Kaminszky Józsefet nevezi ki az autonóm kerület politikai megbízottjának, székhelyül Munkácsot jelöli ki.⁹¹⁶

---

⁹¹⁰ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 11., 2a. Nagy Ernő alispán-helyettes távirata Munkács polgármesteréhez a Bereg vármegyei direktórium létrejöttéről. 1919. március 24.

⁹¹¹ KTÁL, Fond 66., op. 1., od. zb. 2., 1. A kerületi nemzetőrség utasítása Nyíregyházáról Ugoicsa vármegye nemzetőr-parancsnokságához a megfelelő magatartásra vonatkozóan a Tanácsköztársaság kikiáltása miatt. 1919. március 24.

⁹¹² KTÁL, Fond 675., op. 1., od. zb. 3764., 97. Beregmegyei nemzetőr parancsnokság, Beregszász. 1919. március 24.

⁹¹³ Az antant által megbízott, Belgrádban székelő, a magyarországi Hadsereg ideiglenes parancsnoka.

⁹¹⁴ Ránki, 1976: 213.

⁹¹⁵ Ennél többet a tanácskozás céljáról, témájáról nem tudunk. KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 8., 2. Werner Ernő meghívója Fábián Zoltánhoz titkos tanácskozásra Beregszászba. 1919. március 25.

⁹¹⁶ Botlik, 2000: 147.

Megkezdődik a Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének szervezése.⁹¹⁷

Megérkezik Beregszászba Hoffmann Árpád, a MSZDP agitátora, aki, miután találkozott a beregi direktórium vezetőjével, Simon Mózessel, Bereg vármegye ruszinok által lakott járásaiba indul agitációs munkára.⁹¹⁸

A beregi direktórium népbiztosokat nevez ki a vármegye élelmezési- és malomügyi hivatalának élére.⁹¹⁹

A Forradalmi Kormánytanács ülésén úgy határoznak, hogy a húsznál több munkást foglalkoztató üzemeket államosítják.⁹²⁰

Kaminszky József kezdeményezésére Ugocsa- és Bereg vármegyék területén polgárőrséget szerveznek a hidak védelmére.⁹²¹

Bánfi Miklóst, a Borsavölgyi vasút igazgatóját leváltják, helyére Papp Lászlót, beregszászi, kommunista érzelmű lakost nevezik ki.⁹²²

A *Vörös Újság* írja: „Minden hazatért vöröskatonának az új proletár hadseregben a helye.”⁹²³

1919. március 26.

Megérkezik Ilosvára Hoffmann Árpád a MSZDP agitátora. A településen a szocializmusról, a tanács hatalom jelentőségéről és a földkérdésről tart előadást a helyi lakosságnak. Hoffmann megállapítása szerint a tanács hatalom nagyon gyenge Ilosván, mivel dúsgazdag jegyzők a tagjai,

---

⁹¹⁷ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. II. kötet. 24.

⁹¹⁸ BFL, VII. 18. d. 1920–13–7264. 5. Hoffmann Árpád szociáldemokrata kiküldött jelentése a Magyarországi Szociáldemokrata Párt titkárságához Ruszka Krajna területén tett agitációs körútjáról. 1919. április 4.

⁹¹⁹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 11., 3. 15/1919. Bereg vármegye direktóriumának rendelete politikai megbízottak kinevezéséről. 1919. március 25.

⁹²⁰ MNL OL, K 27, 601. f. 1., 2. ő. e. 11. A Forradalmi Kormányzótanács jegyzőkönyve. 1919. március 25.

⁹²¹ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 58., 1–2. 681/1919. Kaminszky József ruszin kormányzó-helyettes a munkácsi katonai kórháznak épülethasználatáról. 1919. március 17.

⁹²² MNL OL, K 46., 605. f., II., 17. ő. e., 3. Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4.

⁹²³ *Vörös Újság*, 1919. március 25., 4.

ezért kezdeményezte a munkástanács feloszlását a Belügyi Népbiztosságnál.⁹²⁴

A beregi direktórium utasítja a Földművelésügyi Minisztérium Hegyvidéki Kirendeltségét, hogy doboltassák ki a hegyvidéki terület minden községében, hogy: „*ha mulasztásból vagy hanyagságból kifolyólag a földek művelése kellő időben nem fogatosíttatik a forradalmi kormányzótanács legközelebb megjelenő rendelete szerint a földbirtokos forradalmi törvényszék elé állítottatik, amennyiben a mulasztáshoz még rosszindulat és rosszhiszeműség is társul, a földbirtokos forradalmi törvényszék elé állítandó, halállal büntetendő és ő és családja összes vagyona elkobzandó.*”⁹²⁵

Bereg vármegye síkvidéki részén is közhírré teszik, hogy halálbüntetés terhe mellett forradalmi törvényszék elé állítják a földek megművelését elmulasztó földbirtokosokat.⁹²⁶

Beregleányfalva község képviselői a település tulajdonát képező gazdasági épületeket elárverezik. Az árveréseken történő vásárlásokat április 14-én a beregi direktórium érvényteleníti a Forradalmi Kormányzótanács XXXVIII. számú rendeletére hivatkozva. Az árverések jegyzőkönyveit megsemmisítik és megváltás nélkül állami tulajdonba veszik az épületeket.⁹²⁷

A beregi direktórium rendelete alapján Munkács és Beregszász városok népbiztosai lakásügyi népbiztosokat neveznek ki, akik a felhatalmazásuk szerint lakásügyekben „*végérvényesen*” határoznak.⁹²⁸

Bereg vármegye területén megkezdik a szesz összegyűjtését, szigorúan megtiltják a szeszfőzést.⁹²⁹

---

⁹²⁴ BFL, VII. 18. d. 1920–13–7264. 5a. Hoffmann Árpád szociáldemokrata kiküldött jelentése a Magyarországi Szociáldemokrata Párt titkárságához Ruszka Krajna területén tett agitációs körútjáról. 1919. április 4.

⁹²⁵ KTÁL, Fond 772 op. 4., od. zb. 12., 2. Bereg vármegye direktóriumának utasítása a Hegyvidéki Kirendeltséghez a mezőgazdasági földek kötelező megműveléséről. 1919. március 26.

⁹²⁶ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 60., 1. 23/1919. Bereg vármegye direktóriumának rendelete a földek kötelező megműveléséről. 1919. március 26.

⁹²⁷ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 1., 7–9. Különböző levelezések Beregleányfalva község községi tulajdonában volt gazdasági épületek árverezéséről a vármegye direktóriumával. 1919. március 26.

⁹²⁸ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 10., 2. 6784/1919. Nagy Ernő alispán-helyettes levele a járási és városi politikai megbízottakhoz lakásügyi biztosok azonnali kirendeléséről. 1919. március 26.

⁹²⁹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 71., 1. 24/1919. Bereg vármegye direktóriumának rendelete a szeszfogyasztás betiltásáról. 1919. március 26.

A beregi direktórium elrendeli, hogy a beregszászi és munkácsi munkástanácsok alakítsanak forradalmi törvényszékeket, válasszanak élükre elnököt, két tagot, egy vádbiztost és egy jegyzőkönyvvezetőt.⁹³⁰

1919. március 27.

A párizsi békekonferencia először foglalkozik a magyar Tanácsköztársaság ügyével. Ezen a napon Ferdinánd Foch francia marsall⁹³¹ nagyszabású tervet terjeszt elő Bécs és Budapest katonai megszállására, illetve a bolsevik ellenes intervenció kiterjesztésére. Javaslatát a békekonferencia elutasítja.⁹³²

A beregszászi városi népbiztos, Katkó Gyula⁹³³ kezdeményezi az 1918-tól szolgálati helyükről elmenekült állami alkalmazottak összeírását.⁹³⁴

Katkó Gyula nyilvánosságra hozza a lakásügyi népbiztos mellé bizottsági tagoknak kinevezett háztulajdonosok személyét.⁹³⁵

Gallay Pál, Beregszász város közlélmézési hivatalának vezetőjének levélben fordul a beregi direktóriumhoz, hogy a havi 600 koronás fizetésből nem tud megélni.⁹³⁶ Fizetését március végén a duplájára emelik. A román csapatok közeledésére a direktórium a hivatal munkatársait három hónapra előre kifizeti, „*amint az szokás volt az ellenséges csapatok megszállásának esetén*”.⁹³⁷

---

⁹³⁰ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 10., 1. 22/1919. Bereg vármegye direktóriumának rendelete a hivatalok ügyfélfogadási idejének és a munkaszüneti napok megállapításáról. 1919. március 26.

⁹³¹ 1918 márciusától a Franciaország területén harcoló szövetséges katonai erő fővezére.

⁹³² Ránki, 1976: 214.

⁹³³ Eredeti foglalkozása csizmadia.

⁹³⁴ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 4., 1–1a. 6679/1919. Bereg vármegye közigazgatási népbiztosának levele a járási és városi politikai megbízottakhoz a működésükben akadályozott hivatali alkalmazottak összeírásáról. 1919. március 27.

⁹³⁵ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 10., 3. Katkó Gyula beregszászi politikai megbízott utasítása a város lakásügyi népbiztosa mellé bizottsági tagok kinevezéséről. 1919. március 27.

⁹³⁶ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 192., 1. Gallay Pál Beregszász közlélmézési hivatalának vezetőjének levele Bereg vármegye közigazgatási népbiztosához fizetésének emeléséről. 1919. március 27.

⁹³⁷ Uo. 703/1919.á.ü. A beregszászi államügyészség nyomozást megszüntető határozata. 1919. november 3.

Ugocsa vármegye városaiban élő minden nemzetőrnek kötelezővé teszik a katonatanácsok alakuló ülésein való részvételt.⁹³⁸

Rónai Zoltán igazságügyi népbiztos rámutat arra a Forradalmi Kormányzótanács ülésén, hogy „*hangsúlyozni kell a direktívákban a szövetkezeti művelés szükségességét s a kisajátítás megváltás nélküliségét.*”⁹³⁹

Kun Béla külügyi népbiztos rádiókapcsolatba lép Leninnel és Vinnicsenkoval⁹⁴⁰ azért, hogy elérje a három köztársaság egységes területté alakítását.⁹⁴¹

Bereg vármegye hegyvidéki területéről tömegesen fordulnak panasszal Stefán Ágoston kormányzóhoz, hogy uzsora áldozatai és ezért segítséget kérnek.⁹⁴²

Ruszka Krajna és Bereg vármegye síkvidéki részéről is tömegesen érkezik a lakosságtól, hadirokkantától, hadiözvegyektől tűzifa kiutalási kérvény a városi népbiztosokhoz, direktóriumokhoz a tűzifahiány miatt.⁹⁴³

Bereg vármegye közélémezési népbiztosa 10 000 koronát adományoz Beregszász város legszegényebb lakosainak lisztellátására. Tekintettel az összeg csekély voltára a szóban levő 10 000 koronát főleg Beregszász város hadirokkantjai, hadiözvegyei és hadiárvai közt osztják szét, akiknek állapotukat igazoló okmányaikkal és élelmezési jegyeikkel összeírásra

---

⁹³⁸ KTÁL, Fond 672., op. 1., od. zb. 5., 1–2. Ugocsa vármegye nemzetőrparancsnokságának utasítása a nemzetőrök kötelező részvételére a községekben alakuló katonatanácsokon. 1919. március 27.

⁹³⁹ MNL OL, K 27, 601. f. 1., 3. ő. e. 3. A Forradalmi Kormányzótanács jegyzőkönyve. 1919. március 27.

⁹⁴⁰ Volodimir Vinnicsenko (1880–1951) 1904-ben kezdeményezte az Ukrán Szociáldemokrata Párt létrehozását. 1917-ben az Ukrán Központi Tanács kormányának, a Főtitkárságnak a vezetője, a belügyi főtitkárság irányítója. Az Ukrán Központi Tanács négy univerzáléjának társszerzője. Szkoropadszkij idejében ellenzékbe vonult. Később a direktórium elnöke lett. A Szemen Petljurával való ellentéte miatt lemondott és elhagyta az országot.

⁹⁴¹ MNL OL, K 27, 601. f. 1., 3. ő. e. 7. A Forradalmi Kormányzótanács jegyzőkönyve. 1919. március 27.

⁹⁴² KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 22., 1–4. Felczán István alsókaraszlói lakos panaszlevele Stefán Ágoston ruszin kormányzóhoz az uzsoráról. 1919. március (pontos keltezés nem ismert).

⁹⁴³ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 43., 16. A Háborús Károsultak, Hadisérültek, Hadiözvegyek és Hadiárvak Országos Szövetségének tiszaháti járási csoportjának levele Beregszász város politikai megbízottjához tűzifa miatt. 1919. március 27.

március 29-én és 30-án 9-től 12-ig, és 15-től 17 óráig kellett jelentkezniük a vármegyeházán.⁹⁴⁴

Bereg vármegye közlélmézési népbiztosa Beregszász város részére burgonyát utal ki azzal a megkötéssel, hogy azt csak a valóban rászoruló lakosok között osszák szét.⁹⁴⁵

Katkó Gyula beregszászi városi politikai népbiztos elrendeli az üzletek és iparos műhelyek vasárnapi zárva tartását. Kivételt ez alól a drogériák, gyógyszerárak, péküzletek és cukrászdák jelentenek.⁹⁴⁶

1919. március 28.

A munkácsi ruszin politikai megbízott, Kaminszky József tanácskozást tart Munkácson. Ekkor születik az ún. munkácsi határozat, amelyben üdvözölik a magyar proletárdiktatúrát, a Tanácsköztársaság alapjára helyezkednek és kimondják, hogy a munkás-, katona- és paraszttanácsok megalakítása útján kapcsolódnak a Magyarországi Tanácsköztársasághoz, egyben véd- és dacsövetségre lépnek a bolsevik Oroszországgal.⁹⁴⁷

A miszticei körjegyző közhírré teszi, hogy „*az ország vezetését a Proletár Diktatúra vette át, melynek mindenféle rendelete, parancsa azonnali halálbüntetés terhe alatt végrehajtandó. [...] Tilos az utcákon este 9 óra után járckálni és a községben kóborolni. Mindenkit figyelmeztetek, hogy ezen rendeleteket szigorúan tartsa be a saját maga és családja érdekében, hogy mindenféle kellemetlenségnek elejét vegye*”.⁹⁴⁸

Nagy Ernő, Bereg vármegyei közigazgatási népbiztos, a beregi direktórium határozata értelmében elrendeli, hogy amíg a Forradalmi Kormányzótanács az állami és közigazgatási hivatalnokok fizetéséről nem intézkedik, addig olyan fizetést kell kiutalni, amilyen a legutolsó (vagyis február) hónapban volt.⁹⁴⁹

---

⁹⁴⁴ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 39., 1. 3452/1919. Katkó Gyula Beregszász város politikai megbízott felhívása hadiözvegyek, hadirokkantak és hadiárvák számára lisztosztásról. 1919. március 27.

⁹⁴⁵ Uo. 2. 3608/1919. Katkó Gyula Beregszász város politikai megbízottjának hirdetménye burgonyaosztásról a rászorulóknak részére. 1919. március 27.

⁹⁴⁶ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 33., 1. Katkó Gyula beregszászi politikai megbízott hirdetménye az üzletek nyitva tartásáról. 1919. március 27.

⁹⁴⁷ Imre–Szűcs, 1986: 201.

⁹⁴⁸ KTÁL, Fond 13., op. 6., od. zb. 8., 8. 360/1919. Misztice körjegyzőjének rendelete a proletárdiktatúra rendeleteinek kötelező végrehajtásáról. 1919. március 28.

⁹⁴⁹ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 62., 1. 59/1919. Bereg vármegye rendelete az állami és közigazgatási hivatalnokok fizetéséről. 1919. március 28.

A szénhiány miatt korlátozzák a személyszállító vonatok forgalmát az egész országban.⁹⁵⁰

A Földművelésügyi Népbiztosság közli a beregi direktóriummal, hogy március közepétől jogtalan termény- és élelmiszerrekvirálásokat hajtottak végre Bereg vármegyében. Ennek megakadályozása érdekében a beregi direktórium elnöke, Simon Mózes kijelenti, hogy rekvirálásokat csak a direktórium meghatalmazásával ellátott hivatalos személyek végezhetnek.⁹⁵¹

A *Vörös Újság* a Tanácsköztársaság nemzetiségi politikájáról írja: „Proletárönrendelkezés. A nemzetiségi kérdésnek a többnyelvű államok örökösén aktuális rákfenéjének megoldása a burzsoáállam keretein belül lehetetlen – ezt hirdette mindig a *Vörös Újság*. Ezt a kérdést – mint sok más hasonlót is – csak a nemzetközi proletárforradalom fogja gyökeresen és véglegesen elintézni. Bármilyen nagyméretű autonómiát és önrendelkezési jogot kapjon is valamely idegenajkú nép egy osztályállam keretein belül, az elnyomás mindig fönnt fog állni, ha másként nem, osztályelnyomás formájában. Nemzetek nincsenek, csak osztályok és a különböző nyelvű proletárosztályok helyzetére nézve teljesen közömbös az, hogy milyen nyelvű burzsoá ül a nyakukon és zsákmányolja ki. A burzsoáelnyomás egyforma mindenütt, a boldogult magyar bojár uralom semmiben sem különbözött a román, vagy a cseh vagy akár az angol burzsoázia elnyomásától. A nemzetiségi kérdésnek a burzsoáállam keretén belül való megoldása mindig csak azt jelenti, hogy valamely többnyelvű ország többnyelvű burzsoáziája, ha rövid időre is – fegyverszünetet kötött, hogy annál nagyobb erővel folytathassa a proletár kiszákmányolását. Ezeket a nem először elmondott tényeket igazolja a következő híradásunk:

A ruszka krajnai népbiztosság sajtóirodája közli a következőket: A proletár-uralom kihirdetése a ruszin nép körében, a beérkező jelentések szerint, általános lelkesedést keltett. A munkásvezérek nyilatkozatai szerint ettől várják több százéves elnyomatásuknak és embertelen kibaszolásuknak végleges megszűnését. Az új magyar Tanácsköztársaság az orosz proletár testvéreppel kötött véd- és dacszövetségében különös jelentőséget nyer a ruszin nép jövődjének jobb sorsának biztosítása, mert ettől várhatjuk az Oroszországgal kötött szövetségünk kölcsönös megértésen alapuló megszilárdulását. A magyar forradalmi kormányzótanácsnak az állambatalom átvételekor az volt tehát a vezető szempontja, hogy a ruszin nép érdekeinek teljes kielégítésével a népbiztosság vezetése oly ember kezébe kerüljön, aki nemcsak a nép zömének bizalmát bírja, és a nép nyelvét tisztán beszéli, hanem akinek szociális ismeretei és forradalmi egyénisége biztosíték arra, hogy a ruszin nép

---

⁹⁵⁰ *Vörös Újság*, 1919. március 27., 2.

⁹⁵¹ KTÁL, Fond 722., op. 1., od. zb. 3., 2. 38/1919. Bereg vármegye közlélmzési népbiztosának utasítása a tiszaháti járási főszolgabírónak a jogosulatlan katonai rekvirálások megakadályozásáról. 1919. március 28.

proletáruralmának megszilárdulásához szükséges vasakarató intézkedéseket teljes erővel fogja keresztül vinni. Ez oknál fogva bízta meg a ruszin nép ügyeinek vezetésével Stefán Ágostont dr. népbiztost, aki mellé helyettesül Moiss Antalt rendelte ki. Stefán elvtárs a volt kormányzói szerepében már öt hónap óta folyton járja a ruszin megyék községeit, egymás után állítja fel a szociális intézményeket s a népnek nyújtandó nagyarányú segítő munkával egymásután szerelte le legveszedelmesebb tűzfészeket az elszakadás mozgalmának. Az új népbiztos ma ismét elutazott a ruszin vármegyébe az ottani munkás-, földműves- és katonatanácsok megalakításának sürgetésére, s a ruszin vörös hadsereg felállításának szemléljére.”⁹⁵²

1919. március 29.

Bereg vármegyében Freidmann Sándor malomügyi népbiztos felügyelete alá helyezik az összes malmot.⁹⁵³

A beregi direktórium elrendeli, hogy a munkácsi és beregszászi mozgósínházak, mozik hetente csak két előadást tartsanak az egyiket a szegény szakszervezeti tagok és azok családjai részére. A direktórium a jegyek árát maximum 1 koronában állapítja meg.⁹⁵⁴

Munkácsi lakosok tömegesen fordulnak panasszal a város Szociáldemokrata Pártjához. Többségük azt sérelmezi, hogy hadiözveggy létükre szobákat rekvirált tőlük Horovitz Miklós munkástanácsstag. Egyik (hadiözveggy) panasztevő sérelmezi, hogy mivel négy szobájukból már háromba így is idegenek költöztek be, most a negyedikben neki és két gyermekének közösen kell lagnia egy teljesen idegen családdal.⁹⁵⁵

Stefán Ágoston jelentést tesz a Forradalmi Kormányzótanácsnak a Ruszka Krajna területén érzékelhető, Galíciából irányított ukrán agitációról, amellyel arra kívánják rávenni a ruténeket, hogy szakadjanak el a Tanácsköztársaságtól. Ennek érdekében minden rutén községből küldjenek két megbízható személyt Sztaniszlauba⁹⁵⁶ március 29-én egy

---

⁹⁵² *Vörös Újság*, 1919. március 28., 5.

⁹⁵³ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 10., 1. Bereg vármegye direktóriumának távirata Katkó Gyula beregszászi politikai megbízotthoz a közigazgatási kinevezésekről. 1919. március 25.

⁹⁵⁴ KTÁL, Fond 1552., op. 1., od. zb. 4008., 17. 78/1919. Bereg vármegye direktóriumának rendelete a mozgósínházak működésének korlátozásáról. 1919. március 29.

⁹⁵⁵ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 26., 1–1a. Treyler Kálmánné panaszlevele a munkácsi Szociáldemokrata Pártnak a lakásrekvirálásokról. 1919. április 10.

⁹⁵⁶ Ivano-Frankivszk, ma Ukrajnához tartozik.

ukrán nagygyűlésre, ahol ingyen ellátást és szállást biztosítanak az elcsatolás ruszin híveinek.⁹⁵⁷

Tömegesen fordulnak az állattartó gazdák Bereg vármegyében Kutkafalvy Miklós alispánhoz, illetve a beregi direktóriumhoz, hogy utaljanak ki takarmányt, mert képtelenek az állataik etetésére. A takarmánykészletezést segíti Nagy Ernő korábbi alispán-helyettes, aki kiszolgáltat minden fontos információt a vármegyei kereskedők raktáraikban tárolt készletekről.⁹⁵⁸

A beregi direktórium – a Forradalmi Kormányzótanács rendelkezéseinek szellemében – Beregszász és Munkács városokra érvényes utasításokat léptet életbe a lakáskérdésben és a tulajdonos-bérlő kapcsolatban. A háztulajdonosok számára kötelezővé teszi a lakások felújítását. Abban az esetben, ha erre a tulajdonosnak nem volt pénze, a bérlő is elvégezheti a javításokat, de a ráfordított összeget le kellett vonni a lakbérből. Emellett a lakáshivatal felügyelete alá helyezik azoknak a lakásoknak a felújítási munkálatait, ahol sem a tulajdonos, sem pedig a bérlő nem rendelkezik a szükséges pénzüsszeggel. Ebben a lakáshivatal a megfelelő szakszervezetekkel hozatja rendbe a lakást. Fontos szabályozásnak szánta a direktórium, hogy mindkét városban tiltsák meg a menekültek letelepedését úgy, hogy számukra lakhatási engedélyt nem adnak ki.⁹⁵⁹

A beregszászi lakáshivatal felhívja a beregi direktórium figyelmét a lakásfelújítások kiábrándító állapotára. A hivatal megállapításai szerint Beregszászban többségében csak olyan lakások vannak, amelyek nagy- és teljes felújításra szorulnak, de az anyagi- és anyagihiány ezek rendbehozatalát egyaránt nehezíti. A hivatal javaslata erre a helyzetre, hogy ezeket a felújításokat a lakásokban élő bérlők befizetéseiből finanszírozzák. A javaslatot a direktórium azonnal közhírré teszi és elfogadja a hatalmas lakásínségre hivatkozva.⁹⁶⁰

---

⁹⁵⁷ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 9., 4–4a. Távirat Királyházáról (feladó nem ismert, a forrás sérülése miatt) Kaminszky Józsefhez ukrán agitációról. 1919. március 29.

⁹⁵⁸ Nagy Ernő alispán helyettes jelentést tesz a direktóriumnak, miszerint például a Grosz József gáti malomtulajdonos raktáraiban miből milyen mennyiség van, amit nyugodtan el lehet rekvirálni és takarmányozás céljaira szétosztani. KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 69., 1–3. Neuwelt Lajos levelezése Kutkafalvy Miklóssal Bereg vármegye kormánybiztos-főispánnal. 1919. március 22.

⁹⁵⁹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 55., 1. Bereg vármegye direktóriumának rendelkezései a lakásínség enyhítésére. 1919. március 29.

⁹⁶⁰ Uo. 2–2a. 159/1919. Beregszász lakásügyi politikai megbízottjának levele Bereg vármegye direktóriumához a lakóházak felújításáról. 1919. március 29.

Beregdéda községben 24 mázsa gabonát foglal le a járási népbiztos főleg a beregszászi ménlovak ellátására.⁹⁶¹

A Hadügyi Népbiztosság telefonbeszélgetése az erdélyi katonai parancsnoksággal: „*ellenségeink részére kétségtelenül nagy előny volna, ha sikerülne nekik bennünket az oroszokkal való közvetlen érintkezéstől elvágni. Ezt legkönnyebben úgy érhetik el, ha a románok Máramarossziget-Zilah vonalból, a csehek pedig Ungvár vidékéről Huszt, illetve Munkács irányába előnyomulnak. Egymással a közvetlen érintkezést itt vehetik fel legkönnyebben, mivel két félnek útja itt a legrövidebb, a megteremtendő korridor itt – északon a Kárpátok által, délen a Tisza és Szamos által határolva, orosz és magyar támadások ellen a legkönnyebben védhető. A korridor területét nagyrészt ruszinok lakják, kiknek fajtestvérei az ukránok, akik az oroszokkal harcban állnak. Ezen korridor megteremtése egyébként a csehek és románok régi közös kívánsága.*

*Tekintettel arra, hogy a románok és az ukránok egymással ugyancsak háborúban állnak, ellenségeink számára kézen fekszik az a megoldás, hogy a korridor megteremtését Erdélyből francia csapatok közreműködésével kíséreljék meg. Béérkezett jelentések szerint Töketeremesen tényleg már mutatkoznak franciák. Észak-Erdélyben ilyen csapatokat még nem sikerült megállapítani.”*⁹⁶²

Közzéteszik a beregi direktórium és az alá tartozó járási politikai megbízottak névsorát, mely szerint a direktórium tagjai: Simon Mózes, Werner Ernő, Szepesi Lajos.⁹⁶³ Vármegyei közigazgatási népbiztos Fábíán Zoltán, karhatalmai népbiztos ifj. Serbán János, tiszaháti járási népbiztos Uhrinyák Lajos, mezőkaszonyi járási népbiztos Komáromi Sándor, felvidéki járási népbiztos Guti Gyula és Zvonár Demeter, munkácsi járási népbiztos Tompa Imre, latorcai járási népbiztos Bindász Sándor, szolyvai járási népbiztos Werner Elemér, alvóvereckei járási népbiztos Csehi Gyula és Danczinger József.⁹⁶⁴

Beregszászban 15 újságíró szakszervezetet alakít, amely megalakulása pillanatában szocialista szakszervezetté alakul át.⁹⁶⁵

A *Vörös Újság* közöli, hogy: „*a csehek letartóztatták az ungvári szocialisták vezetőit. Munkácsról telefonálják a Vörös Újságnak azt a fölháborító hírt, hogy*

---

⁹⁶¹ KTÁL, Fond 722., op. 1., od. zb. 1., 5. 110/1919. A Tiszaháti járás főszolgabírójának jelentése Bereg vármegye közlelmezési népbiztosához Beregdéda községben rekvirált gabona mennyiségéről. 1919. március 29.

⁹⁶² HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. 4/a. doboz. 3137/86. A Hadügyi Népbiztosság telefonbeszélgetése az erdélyi katonai parancsnoksággal. 1101–1103.

⁹⁶³ Máshol Szepessy Lajos.

⁹⁶⁴ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 17., 3. Bereg vármegye direktóriumának 15/1919. számú rendeletének kivonata. 1919. március 29.

⁹⁶⁵ *Beregi Munkács*, 1919. március 30., 2.

a csebek letartóztatták néhány elvtársunkat, akik vezetői voltak az ottani szocialista pártszervezetnek. A csebek a vasúti munkásokat és hivatalnokokat is le akarták tartóztatni, de ezeknek sikerült az Ung-folyón átszökni Radvác községbe. A cseh imperialisták gaz merénylete a proletártestvéreink ellen arcunkba szökteti a vért. Még nem telt be a keserű pohár a proletárok szenvedésével. Még újabb mártírokra van szükség. A felszabadulás órája azonban közel van és lakolni fognak, akik rabláncokkal akarják elállni a világáramlat útját.”⁹⁶⁶

1919. március 30.

Jeles Kornél tiszaujlaki görögkatolikus lelkész levélben tesz panaszt Papp Antal görögkatolikus püspöknek, hogy a községben a tanács hatalom elkobozta földjét, s azt a harangozónak adta. Ezzel egy időben megtiltották számára a párbér és a napszámbér szedését a lakosságtól. A lelkész kétségbeesett sorait így zárja: *„Szíveskedjék sürgősen intézkedni, hogy mi legyen velem, mert tavaszi vetés alatt állunk, és ha ilyen körülmények között itt kell maradnom úgy ez a mai napon szerény körülményeim annyira, megváltoznak, hogy cselédet sem tarthatok, kívül a földet megműveltethetném és kénytelen lennék a legszolgaiabb munkát is magam elvégezni és csak úgy élni, mint egy nagyon szegény kisgazda.”⁹⁶⁷* Papp Antal püspök válasza április 9-én: *„Amíg a rend vissza nem tér a községbe, illetve amíg rendes közigazgatás nem lesz, fogadja el a lelkész a hívektől, amit adnak – elveink, jogaink hangoztatása mellett.”⁹⁶⁸*

Kinevezik a beregszászi forradalmi törvényszék tagjait. Elnöke: Danczinger Henrik. Bírók: Horváth János, Kurucz János, Garay Móricz, Harbács István. Vádbiztos: Goovrik Jenő, ifj. Serbán János (karhatalmi megbízott). Jegyzőkönyvvezető: Bodáky István.⁹⁶⁹

Bereg vármegye hadirokkant ügyeinek intézésével Weisz Menyhértet bízzák meg, a hadigondozó hivatal élére Schreiber Emanuel kerül.⁹⁷⁰

---

⁹⁶⁶ *Vörös Újság*, 1919. március 29., 6.

⁹⁶⁷ KTÁL, Fond 151., op. 7., od. zb. 12., 22a. Jeles Kornél tiszaujhelyi görögkatolikus lelkész levele Papp Antal görögkatolikus püspökhöz a lakossági erőszakról. 1919. március 30. Lásd 8. számú dokumentum.

⁹⁶⁸ Uo. 24. Papp Antal görögkatolikus püspök válaszelevele Jeles Kornél tiszaujhelyi paróchusnak a lakosság egyházellenes magatartásával szembeni papi viselkedésről. 1919. április 9.

⁹⁶⁹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 9., 1. 94/1919. Bereg vármegye direktóriumának határozata a beregszászi forradalmi törvényszék felállításáról az elnök és a vádbiztosok kinevezéséről. 1919. március 30.

⁹⁷⁰ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 66., 1. 99/1919. Bereg vármegye direktóriumának rendelete Weisz Menyhértnek a rokkantügyek vezetésével való kinevezéséről. 1919. március 30.

Módosul a beregi direktórium összetétele, mivel Werner Ernőt Sátoraljaújhelyre helyezték át, őt Décsey Lajos egykori csendőr váltja fel.⁹⁷¹

A beregi direktórium megtiltja, hogy a közhivatalok új tisztviselőket vegyenek fel annak engedélye nélkül. A hivatali kinevezéseket és a felügyeletet Szentpétery Endre vármegyei aljegyző hatáskörébe utalják.⁹⁷²

Szikszai Aladár beregszászi gazdatiszt közli a direktórium közlélmzési népbiztosával, hogy jóváhagyja a rekvirálásokat. Szikszai még ezen a nap Beregsurányba, Márokitanyára és Tarpa községekbe utazik a rekvirálás felügyeletére. Utóbbi helyen jóváhagyja egy helyi gróf udvarából 40–50 db szarvasmarha Beregszászba szállítását, illetve e jószágok számára két szekér széna elkobzását is.⁹⁷³ Ezt másnap, március 31-én hajtják végre, melynek során 16 db szarvasmarhát vezettek el az említett falvakból Beregszászba. Ezzel egy időben Beregszász közlélmzési népbiztosa hirdetményben közöli a lakossággal, hogy *„a járásokban lévő gazdaságokban a szállításra érett szarvasmarhák és selejtes kimustrált marha és juhállomány, ha kell karhatalommal is rekviráltassék.”*⁹⁷⁴

Nagyszőlösön minden üzletet és műhelyt bezárnak, teljes munkaszünetet rendelnek el az étkezőhelyiségek kivételével.⁹⁷⁵

A beregi direktórium közli, hogy *„a külföldre, úgyszintén az ellenség által megszállott területre való utazás bizonytalan időre beszüntetve, mindazok, akik ezen rendelkezés dacára a szökést vagy pénzürtékek kicsempészését megkísérlik, úgyszintén*

---

⁹⁷¹ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 5., 1. A Bereg vármegyei direktórium tájékoztatója Beregszász politikai megbízottjának a direktórium összetételének megváltozásáról. 1919. március 30. KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 7., 12. 95/1919. Bereg vármegye direktóriumának határozata Décsey Lajos direktórium taggá történő kinevezéséről. 1919. március 30.

⁹⁷² KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 5., 2. 100/1919. Bereg vármegye direktóriumának rendelete új tisztségviselők kinevezésének megtiltásáról. 1919. március 30. KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 50., 11. 100/1919. Bereg vármegye direktóriumának rendelete új alkalmazottak felvételének megtiltásáról. 1919. március 30.

⁹⁷³ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 81., 1–1a. Szikszai Aladár jelentése a Beregsurányban és Márokpapiban végrehajtott állatrekvirálásról. 1919. március 30.

⁹⁷⁴ Uo. 7. 41/1919. Bereg vármegye közlélmzési népbiztosának távirata az állatrekvirálás módjáról. 1919. március 30.

⁹⁷⁵ KTÁL, Fond 66., op. 1., od. zb. 4., 3. Ugocsa vármegye direktóriumának utasítása az üzletek bezárásáról. (keltezés nem ismert).

*akik szökést vagy csempészést elősegítik a budapesti forradalmi törvényszék elé állítandók.*⁹⁷⁶

A *Beregi Munkás* című lap írja: „Nemcsak a kommunista és szociáldemokrata párt összefonódásáról van most szó, hanem az összes pártok egymásra találásáról. Szűnjék meg minden ellentét és tömörüljön egy pártba az egész ország ereje. A Beregszászban megjelenő újságok szerkesztőségei a direktórium hozzájárulásával azt határozták el, hogy egy szerkesztőbizottság alakításával az eddig szétforgácsolt újságírói erőket összetömörítik s ezt egyetlen egy újság rendelkezésére bocsátják. Nem fognak tehát megjelenni a többi újságok csak egyedül a *Beregi Munkás*, mely napilappá alakult át. Eddigi előfizetőink számára is ezt a lapot fogjuk küldeni.”⁹⁷⁷

1919. március 31.

Horovitz Árpád, a munkácsi munkástanács tagja, lakásügyi politikai megbízott a lakásügyek terén (főleg a lakások számbavétele miatt) megnövekedett munka miatt bővíti a lakásügyi bizottság létszámát.⁹⁷⁸

Folyamatosan zajlik a gabonakészletek bejelentése a Beregszászban és környékén működő malmokban.⁹⁷⁹

Napok óta esik az eső Bereg vármegyében, ami jelentősen gátolja a tavaszi munkálatok megkezdését. A *Beregi Munkás* írja: „a március elmúlik anélkül, hogy vetés készülhetett volna. Pedig máskor ilyenkor már zöldül a vetés. Ez nagy takarékosagra int a meglévő élelmi készletek fogyasztásánál.”⁹⁸⁰

A *Beregi Munkás* írj a beregszászi és a környékbeli politikai elitet és értelmiségieket tömörítő Beregmegyei Kaszinó épületének államosításáról: „A beregmegyei kaszinót a helybeli szocialista párt szocializálja és munkás kaszinóvá alakítja át, amelynek kapuit a munkásság előtt – legyenek azok szellemiek, vagy fizikaiak – megnyitja. Az első és egyben igen kedvező alkalom, hogy e szórakozást és tudást nyújtó termekben városunk fejjel és kézzel dolgozó munkássága testvéri szeretetben egymásra találjon.”⁹⁸¹

---

⁹⁷⁶ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 48., 1. 83/1919. Bereg vármegye direktóriumának utasítása a külföldre utazás megtiltásáról. 1919. március 30.

⁹⁷⁷ *Beregi Munkás*, 1919. március 30., 1.

⁹⁷⁸ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 68., 1. Horovitz Árpád munkácsi politikai megbízott határozata a lakásügyi bizottság létszámnöveléséről. 1919. március 31.

⁹⁷⁹ KTÁL, Fond 722 op. 1., od. zb. 4., 1–2. 58/1919. A beregszászi Weisz-malom jelentése a készleteiről Bereg vármegye közlélemzési politikai megbízottjának. 1919. március 31. Lásd még, 60/1919. A beregszászi Neuwelt-malom jelentése a készleteiről Bereg vármegye közlélemzési politikai megbízottjához. 1919. március 31.

⁹⁸⁰ *Beregi Munkás*, 1919. március 30., 2.

⁹⁸¹ Uo.

Stefán Ágoston levélben közli Kaminszky Józseffel, hogy „*Budapesten való tartózkodásom idejére ezennel önt bízom meg a ruszin népbiztosság munkácsi kirendeltségének vezetésével.*” Egyúttal leszögezi Stefán azt is, hogy szolgálati gépkocsiját Kaminszkyknak adja át használatra, és azt senki más sem veheti igénybe. Aki mégis, azt forradalmi törvényszék elé állítja.⁹⁸²

Március utolsó napjaira nagyon sok gondot jelent a közigazgatás működésében az 1918 őszén a működési helyüket elhagyó jegyzők hiánya. Az ő pótlásuk, helyettesítésük vagy visszahelyezésük is komoly problémát okoz a Tanácsköztársaság helyi szerveinek. Március utolsó napjaiban megkezdődik Ruszka Krajna szerte az elmenekült közigazgatási személyzet összeírása.⁹⁸³

Katkó Gyula beregszászi városi politikai megbízott hirdetménye: „*Bárhol található vetőmag termények, mik a direktórium vagy munkástanácsnak ki nem utaltat, földművelésügyi népbiztosság rendelkezése alatt állnak. Ily vetőmag készletek felett direktórium vagy munkástanácsok csak földművelésügyi népbiztosság előzetes beleegyezésével rendelkezhetnek. E rendelet alapján a járások területén tároló összes vetőmag készletek azonnal leltározandók és részletes kimutatásban felvéve közlélemezési hivatalhoz Beregszászba küldendők, hogy a feloldás iránt a földművelésügyi népbiztosságnál sürgősen intézkedhessen.*”⁹⁸⁴

Ung vármegye déli – a csehek által meg nem szállt – részén (Nagydobrony körzetében) a munkástanács 629 kg lisztet rekvirál Rosenstein Dávid kereskedőtől azzal az indokkal, hogy „ki akarta csempészni” Munkácsra. Az elkobzott lisztet a munkástanács maximális áron eladja a nagydobronyi rászorulóknak.⁹⁸⁵

Március végén többszöri próbálkozás ellenére sem alakul meg sem Beregszászban, sem pedig Munkácsra a mezőgazdasági és békéltető bizottság.⁹⁸⁶ Egy helyi földmunkás és kispaszda szakszervezet beadvány

---

⁹⁸² KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 29., 57. 815/1919. Stefán Ágoston ruszin népbiztos levele Kaminszky József kinevezéséről. 1919. március 30.

⁹⁸³ KTÁL, Fond 245., op. 3., od. zb. 2064., 4–6. 2647/1919. Kaszás Mihály Halmi írnokának járandóságainak megállapítása. 1919. április 15.

⁹⁸⁴ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 22., 1. 65/1919. Bereg vármegye közlélemezési népbiztosának utasítása a gabonakészletek lefoglalásáról. 1919. március 31.

⁹⁸⁵ KTÁL, Fond 722., op. 1., od. zb. 1., 7. 4/1919. A nagydobronyi munkástanács titkárának levele a beregszászi közlélemezési népbiztoshoz üzletek lisztkészletének lefoglalásáról. 1919. március 21.

⁹⁸⁶ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 59., 5. 1582/1919. Munkács város megbízott politikai biztosának levele Bereg vármegye közigazgatási népbiztosához a mezőgazdasági békéltető és bérmegállapító bizottság tanácskozásáról. 1919. március 31.

szerint „*a mai munkabérek így állanak: egyik fizet 8 koronát, a másik 10 koronát, 3-ik 20-at, 4-ik 20 koronát, és így fojton (sic!) súrlódás és czipódás van munkás és munkaadó közl*”. Arra tesznek javaslatot, hogy a 18 éven felüli férfimunkás napi 5 koronát, a női nehéz munkát végző munkaerő napi 4 koronás munkabért kaphasson.⁹⁸⁷ Április 4-én a Tanácsköztársaság Földművelésügyi Népbiztossága utasítást ad ki, hogy „*a Mezőgazdasági Békéltető és Bérmegállapító Bizottságot, ott, ahol az már megalakult, azonnal fel kell osztani, ahol az még nem alakult meg, ott ez meg nem alakítható. Amennyiben bérmegállapítás szükséges lenne, úgy e tekintetben a helyi viszonyok és a földművelésügyi népbiztosság által már kiadott vagy kiadandó rendeletek figyelembe vételével a direktórium határozza.*”⁹⁸⁸ Ezt követően a direktóriumok döntöttek a munkabérek mértékéről.

A beregszászi nemzetőrszázadnál kihirdetik, hogy a szolgálati kötelesség bármilyen megszegése a forradalmi törvényszék elé utalással jár, s akár halálbüntetéssel is büntetendő. Felhívják a figyelmet arra is, hogy a kiosztott fegyvert tilos hazavinni.⁹⁸⁹

1919. április 1.

Pénzgyűjtésbe kezdenek Beregszászban a munkáslakások építésére.⁹⁹⁰

Kohánszky Jenő hadnagyot választják a Bereg vármegyei egyesített nemzetőrsztagok parancsnokává. A I. szakasz parancsnoka Makk (?) Ferenc, a II. Bodnár János, a III. Anickó (?) Bertalan. Az osztagot Vörös Őrszázaddá nevezik át.⁹⁹¹

Beregszászban új hivatali ügyfélfogadási időt vezetnek be. Hivatalos ügyintézésre április 1–30. között reggel 8 órától délután 14 óráig, május 1-jétől és a nyári hónapokban reggel 7 órától délután 1 óráig van lehetőség.

---

⁹⁸⁷ Uo. 7. A beregszászi földművesek levele Bereg vármegye direktóriumának a bérük megállapításáról és további folyósításáról. 1919. március 31.

⁹⁸⁸ Uo. 6. 700/1919. A Földművelésügyi Népbiztosság rendelete a vármegyei direktóriumokhoz a mezőgazdasági békéltető és bérmegállapító bizottságok felosztásáról. 1919. április 4.

⁹⁸⁹ KTÁL, Fond 675., op. 1., od. zb. 3764., 48. A beregszászi I. nemzetőrszázad napiparancsa. 1919. március 31.

⁹⁹⁰ MNL OL, K 46., 605. f., II., 17. ő. e., 3. Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4.

⁹⁹¹ KTÁL, Fond 675., op. 1., od. zb. 3764., 48a. A beregszászi I. nemzetőrszázad napiparancsa. 1919. április 1.

Vasárnap és vörös betűvel jelzett ünnepnapokon délelőtt 9 és 11 óra között várják az ügyfeleket.⁹⁹²

Újhelyi Ödön bustyaházai görögkatolikus levele szerint „*a naptáregyesítésből eredő és a forradalmak eszméivel támogatott népgyűlés*” megfosztotta tisztségétől. A „*bolsevik eszméket valló földmunkások gyülekezőhelyére hívtam, ahol egy nagy néptömeg várakozott reám, s itt kimondatott, hogy mivel én nem szolgáltam az ő ünnepeiken, de én inkább szolgáltam pápista ünnepeken, azért távozzam el azonnal*” – írta.⁹⁹³ Egy héttel később azonban már arról számol be, hogy „*egy nagyszámú hívekből alakult gyűlésen megkértek, hogy továbbra is maradjak közöttük: így tehát én továbbra is Bustyaházán maradok*”.⁹⁹⁴

A beregi direktórium intézkedik a különböző beosztásban dolgozó személyek bérezésének mértékéről. Így például az írógépkezelők havi fizetését 700 koronában állapítják meg. A sofőröknek a fizetésükön túl félévenként egy öltözet ruha kiadását engedélyezik, illetve abban az esetben 40 korona napi pótlékot, ha a vármegye határain kívül teljesítenek szolgálatot.⁹⁹⁵

A beregi direktórium táviratban teszi közzé a tanácsok számára, hogy a belügyi népbiztosi rendelkezés szerint a külföldre és az ellenség által megszállt területekre való utazás bizonytalan időre nem engedélyezett.⁹⁹⁶

A beregi direktórium táviratot küld a munkácsi sajtóügyekért felelős politikai megbízottnak, melyben kijelenti, hogy senkinek sincs joga megállítani azokat a vasúti szerelvényeket, amelyek élelmiszert szállítanak Budapestre. Egyúttal felszólítja a munkácsi tanács hatalmat, hogy minden

---

⁹⁹² KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 3., 1–2. 3490/1919. Katkó Gyula Beregszász politikai megbízottjának véghatározata a hivatalos ügyfélfogadási órák megállapításáról. 1919. március 24. Lásd még. Uo. 3795/1919. Katkó Gyula Beregszász politikai megbízottjának utasítása a város hivatalaihoz az ügyfélfogadás rendjéről. 1919. március 28.

⁹⁹³ KTÁL, Fond 151., op. 25., od. zb. 2666., 1. Újhelyi Ödön bustyaházai görögkatolikus lelkész levele Papp Antal görögkatolikus püspökhöz. 1919. április 2.

⁹⁹⁴ Uo. 2. Újhelyi Ödön bustyaházai görögkatolikus lelkész levele Papp Antal görögkatolikus püspökhöz. 1919. április 10.

⁹⁹⁵ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 16., 1. 140/1919. A Beregi direktórium rendelete az újonnan alkalmazásba vett írógépkezelők havi bérének megállapításáról. 1919. április 1.

⁹⁹⁶ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 13., 1–1a. Bereg vármegye közigazgatási politikai megbízottjának távirata a járási politikai megbízottakhoz a külföldre utazás korlátozásáról. 1919. április 1.

esz/közzel akadályozza meg a szerelvények feltartóztatását.⁹⁹⁷ Április 11-én a felszólítást meg kell ismételnie a beregi direktóriumnak.⁹⁹⁸

Szigorú állami felügyelet alá kerül a közszükségleti cikkek – legfőképp a gyufa – forgalmazása.⁹⁹⁹

Ugocsában, főleg Nagyszőlősen lefoglalják és leltározzák az üzletek, boltok árukészletét.¹⁰⁰⁰

A kassai katonai kerületi biztosság összeírta, hogy a Hadügyi Népbiztosság fennhatósága alá tartozó alakulatoknál hány személy és hány állat ellátását kell megoldania.¹⁰⁰¹

Stefán Ágoston táviratban közöli Kaminszky József politikai megbízottal feladatát és meghatározza működési területét: „Kinevezem önt ruszka krajnai politikai megbízottá. Területi hatásköre mindaddig, míg az összes ruszin lakta területek fel nem szabadulnak, Máramaros vármegyében a Tiszavölgyi, Máramarosszigeti, Taracközi, Técsői, Huszti, Dolhai és Ökörmezői járásokra. Ugocsa vármegyében a Nagyszőlősi és Királyházi járásokra. Bereg vármegyében a Vereckei, Szolyvai, Latorcai, Munkácsi és Felvidéki járásokra. Ung vármegyében a Bereznai, Perecsenyi, Ungvári és Szerednyei járásokra terjed ki. Ezen területeken a direktóriumok és azok összes közalkalmazottjai az ön utasításait, megkereséseit és rendelkezéseit teljesíteni tartoznak. A Csapi, Beregszászi, Nagyszőlősi és Huszti direktóriumokkal lépjen érintkezésbe és velük karöltve gondoskodjanak arról, hogy a magyar forradalmi kormányzótanácsnak rendeleteit valamint az én rendeleteimet pontosan hajtsa végre. Különösen minden olyan kérdés és ügyben melyre önnek végrehajtó közalkalmazásai nincsenek, a direktóriumokat keresse meg avégett, hogy hajtsák végre, vagy közalkalmazottaik által hajtsák végre intézkedését. Az itten megjelölt területen a közalkalmazottak vagy politikai megbízottak kicserélésének

---

⁹⁹⁷ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 3., 1. Bereg vármegye közlelmezési politikai megbízottjának távirata a vármegye sajtóügyi politikai megbízottjához a Budapestre történő élelmiszerszállításokról. (pontos keltezés nem ismert).

⁹⁹⁸ Uo. 2. Bereg vármegye közlelmezési politikai megbízottjának távirata a vármegye sajtóügyi politikai megbízottjának a Budapestre történő élelmiszerszállításokról. (pontos keltezés nem ismert).

⁹⁹⁹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 83., 3. 113/1919. Bereg vármegye közlelmezési hivatalának jelentése Beregszász város közlelmezési Hivatalhoz a kereskedőknél lévő gyufa és só készletekről. 1919. április 1.

¹⁰⁰⁰ KTÁL, Fond 672., op. 1., od. zb. 10., 1–3. Farkas Menyhért nagyszőlősi üzletének leltározási jegyzőkönyve. 1919. április 11. A nagyszőlősi Katz és Rosental cég leltározási jegyzőkönyve. 1919. április 11. A nagyszőlősi Klein és Goldberger cégek leltározási jegyzőkönyve. 1919. április 11.

¹⁰⁰¹ KTÁL, Fond 66., op. 1., od. zb. 7., 1. A kassai kerületi katonai parancsnokság utasítása a nemzetőrök élelmiszerellátásáról. 1919. március 31.

*valamint rendelkezési állományba helyezési jogát magamnak tartom fent. Ide vonatkozó javaslatát hozzám terjessze fel.*¹⁰⁰²

A beregszászi városháza nagytermében a városi alkalmazottak fogadalmat tesznek a Tanácsköztársaságra Katkó Gyula városi politikai megbízott előtt. „Én ... fogadom, hogy a Tanácsköztársaság népbiztosai és végrehajtó közegei rendelkezésének magamat alávetem.”¹⁰⁰³

Megkezdődik a beregi direktorium tagjai számára az első fizetési előlegek (1500 korona) kiutalása a munkácsi adóhivatalból.¹⁰⁰⁴ Tiszaháti járási népbiztos: dr. Uhrinyák Lajos. Mezőkaszonyi járási népbiztos: Komáromi Sándor. Felvidéki járási népbiztosok: Gúti Gyula és Zvonár Demeter. Munkácsi járási népbiztos: Tompa Imre. Latorczai járási népbiztos: Bindász Sándor. Szolyvai járási népbiztos: dr. Werner Elemér. Alsóvereckei járási népbiztosok: Csehi Gyula és Danczinger József.¹⁰⁰⁵

Kaminszky József politikai megbízott első intézkedései között hatékonyabb fellépésre szólítja fel a közigazgatást a galíciai területekről származó kiütéses tífusz elleni védekezésben.¹⁰⁰⁶

A *Vörös Újság* a lakásügy rendezésével kapcsolatban terjedelmes cikket közöl. „A lakásügy rendezése. A központi lakásbizottság április harmadikán kezdi a lakásigénylők elhelyezését – Lakáskiutaló bizottságok járnak a burzsoá lakta házakban. A lakást kereső proletariátus megnyugtatására és tájékoztatására Somló Dezső elvtárs a Központi Lakásbizottság öttagú direktoriumának tagja a következőkben ismerteti a *Vörös Újság* olvasóit a lakáskérdés megoldásának irányelveiről és az újabb, a lakásügyek gyors lebonyolítását célzó intézkedésekről. [...] A Lakásbizottság feladat most az, hogy a burzsoá lakásbőség csökkentésével a proletariátus szellős, tiszta, rendes, egészséges lakáshoz jusson. E cél elérésére háromtagú lakáskiutaló bizottságok járnak majd azokban a házakban, amelyekben fölösleges lakásokat vélnek. A bizottság áll két ipari és egy fejmunkás elvtársból. Ezek a Központi Lakásbizottság pecsétes és a direktorium két vagy három tagjának aláírásával ellátott igazolványával vannak ellátva. [...] A kutató bizottságok ott

---

¹⁰⁰² KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 29., 60–61. 1071/1919. Stefán Ágoston ruszin népbiztos távirata Kaminszky Józsefhez a Ruszin Népbiztosság fennhatóságáról. 1919. április (pontos keltezés olvashatatlan).

¹⁰⁰³ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 45., 1. Katkó Gyula beregszászi politikai megbízott meghívója az állami alkalmazottaknak esküjük letételére. 1919. április 1.

¹⁰⁰⁴ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 17., 1–2. 6916/1919. A Bereg vármegyei direktorium tagjainak és a népbiztosok illetményeinek kiutalása. 1919. április 1.

¹⁰⁰⁵ Uo. 3. Kivonat a beregszászi direktorium 15/1919. rendeletéből. 1919. március 29.

¹⁰⁰⁶ KTÁL, Fond 14., op. 2., od. zb. 42., 133–134. 59/1919. Kaminszky Józsefnek a távirata Bereg vármegye direktoriumnak a kiütéses tífusz elleni védekezésről. 1919. április 3.

a helyszínen hozzák meg határozataikat az elrekvirálást illetően. Az elrekvirált lakásba beleértendők természetesen a bútorok is. Erről nyomban határozatot állítanak ki, amelynek egyik példányát a házfelügyelő vagy pedig a házbizottság valamelyik tagja kapja kézhez. Április harmadika után a Lakásbizottság megkezdí a lakásigénylők elhelyezését. Lakásra igényt tarthatnak olyan proletár családok, akik vagy lakás híján szűkölködnek, vagy egészségtelen helyen voltak kénytelenek meghúzódni. A három tagnál nagyobb család, amely egy szoba és konyhában lakott, vagy amely család hat tagnál nagyobb és két apró szobában volt kénytelen lakni, végül, akik búzó üzemekkel kapcsolatos házakban laktak. Hogy ezek a körülmények fönnállnak, illetve hogy lakásínségben szenved a lakásigénylő, azt igazolni kell a házbizottság és házfelügyelő írásaival, továbbá szakszervezeti vagy pártszervezeti könyvecskével, amit csak személyesen igazolt családtag hozhat.”¹⁰⁰⁷

A nevében kassai, de Nyíregyházán állomásozó Magyar Nemzetőri Kerületi Parancsnokság továbbítja a Hadügyminisztériumnak a vasúti karhatalommal kapcsolatos egyik rendeletét az Ugocsa vármegyei nemzetőr parancsnokságnak:

„1. Az utóbbi időkben a vasút biztosító nemzetőrség működési körében elkövetett fosztogatások elkerülése végett elrendelem:

- a. hogy csak amennyiben az illetékes vasútbiztosító nemzetőrségnek nem állana elegendő számú karhatalmi erő rendelkezésükre, az esetben a magyar nemzetőrség köteles a szükséges őrséget a vasútbiztosító nemzetőrség rendelkezésére bocsátani.*
- b. ily kirendelések tartalmára a magyar nemzetőrség tagjai mindazon illetményekben részesülnek, mint a vasútbiztosító nemzetőrség tagjai.*
- c. a kirendelést kérő parancsnokság, illetve hatóság köteles a magyar nemzetőrség gazdasági hivatalával az illetékes felszámításához szükséges adatokat utólag közlöm.*
- d. Ily kirendelések csak azon esetekben igényelhetők, ha a vasút szállítmányok őrzésére hivatott vasútbiztosító nemzetőrségnek nem állana elegendő számú fegyveres erő rendelkezésére ilyen kirendeléseknek a lehetőséghez képest leváltására intézkedés teendő.”¹⁰⁰⁸*

A beregi direktórium rendezi az elmaradt segélyek, fizetések kiutalását, főleg a közalkalmazottak számára.¹⁰⁰⁹

---

¹⁰⁰⁷ Vörös Újság, 1919. április 1., 1.

¹⁰⁰⁸ KTÁL, Fond 672., op. 1., od. zb. 19., 1. A kassai nemzetőri kerületi parancsnokság utasítása. 1919. április 1.

¹⁰⁰⁹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 15., 11. 4679/1919. Bárdos Ferenc közkórházi alkalmazott családi pótlékának megállapítása. 1919. április 3.

A tanács hatalom helyi szerveiben dolgozó közalkalmazottak kiszállási költségeik megtérítéseit kérik a direktóriumoktól, amit azonban a Budapestről érkező pénzküitalások zavaraira hivatkozva nem fizetnek ki.¹⁰¹⁰

A beregi direktórium Bereg vármegye faszükségletének biztosítása érdekében elrendeli: „Rendelet. A direktórium a vármegye 1919/1920. évi faszükségletének biztosítására a következőket rendeli.

Az egyrészt a volt 3-ik hadsereg parancsnokság, másrészt Bereg vármegye törvényhatósága között a zánykai határban lévő erdőre vonatkozólag létrejött szerződés alapján a tűzifa erdőben termelendő ki. A Neumann Márkus zúgói lakos tulajdonát képezett s a vármegye részére a kitermelés céljaira 1919. április 30-ig átengedett összes rendelkezéseket, vasutakat, csúsztatókat a fakitermelés céljaira és idejére elrekvirálja az 1919. április 30-on túl terjedő időre.

A fakitermelés háziilag történik. A kitermelés vezetésére alkalmas személy kijelölése és kiküldése végett a beregszászi állami erdőhivatal megkeresetik. A kiküldött napi díja 30 koronában megállapítottak.

A direktórium az erdőnek berendezéseknek s a netán már kitermelt fának átvétele végett a vármegyei közigazgatási politikai megbízottat a vármegyei h. t. főügyészt a szohyvai járási politika megbízottat a beregszászi állami erdőhivatal által kijelölendő szakértőket kiküldi s utasítja e bizottságot, hogy a beregszászi állami erdőhivatal által kiküldendő munkavezetőt és felügyelőt bevezesse.

A megyei közlélelmezési hivatal utasítottatik, hogy e munka biztosítására legalább 120 munkás részére és legalább 2 hónapra elegendő mennyiségű zsírt, krumplit, paszulyt, kukoricalisztet, sőt a lehetőségekhez mérten pipadobányt biztosítson Volócon. A fejadag nehéz munka és a nem tökéletes ellátás miatt duplára emeltetik fel. A munkások készpénz ellenében jogosítva lesznek a munkavezető igazolványára a Közlélelmezési Hivatal által megjelölendő helyen egy hétre előre magukat ezen élelmi cikkekkel ellátni.

A szohyvai politikai megbízott utasítottatik, hogy a szükséges famunkások felfogadását teljes erejéből támogassa, egyben a munkát is ellenőrizzé végül, hogy a heti fizetéseket teljesítse a munkafelügyelő által kiadandó munkajegyzék alapján. Ez utóbbi a szohyvai járás számvevő közbejövetelel teljesítendő. A szükséges pénz minden hét hétfőjén a munkások számához képest a vármegyei közigazgatási politikai megbízottnál igényelhető táviratilag.

---

¹⁰¹⁰ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 2., 24. 21.012/1919. Az Országos Hadigondozó Hivatal levele Bereg vármegye alispáni hivatalhoz Bakó Béla útszámlájának rendezéséről. 1919. április 1.

*A megyei számvevőség utasítottatik, hogy Grósz Viktorral a végelszámolást sürgősen ejtse meg s annak eredményéről ide jelentést tegyen. A munka legkésőbb 1919. május 1-jén megkezdendő.*¹⁰¹¹

A *Vörös Újság* a Forradalmi Kormányzótanács XVII. számú rendeletéről tájékoztat, mely szerint mindazokért a lakásokért, amelyeket egy évre eső lakbére kétezer koronát meg nem halad, a jelenleginél húsz százalékkal kisebb lakbért kell fizetni.¹⁰¹²

1919. április 2.

Óriási a sóínség Munkácson és a környékbeli falvakban. Ennek enyhítése érdekében 200 métermázsa só azonnali kiutalását rendeli el a beregi direktórium.¹⁰¹³

Kaminszky József politikai megbízott sürgős, közérdekűnek nevezet tanácskozássra¹⁰¹⁴ hívja magához a járási vezetőket Ökörmezőről, Szőlősegresről, Husztról, Dolháról, Szolyváról, Makaráról, Ilosváról, Szerednyéről, Kistráról, Técsőről.¹⁰¹⁵ Ugyanezzel az indoklással április 5-én magához rendeli a técsői, huszti, izai, taracközi tanárok egy részét.¹⁰¹⁶

A forradalmi kormányzótanács XXVI. számú rendelete a Tanácsköztársaság választójogáról kimondja, hogy minden 18 éven felüli személy választható és választhat, ami alól csak a nagybirtokosok, az egyházi vezetők és a papok voltak egyedül kivételek.¹⁰¹⁷

A *Vörös Újság* megírja, hogy a jegyrendszer továbbra is érvényben marad és megtiltják a szeszesitalok árusítását.¹⁰¹⁸

---

¹⁰¹¹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 33., 1–1a. 7001/1919. Bereg vármegye közigazgatási politikai megbízottjának rendelete a vármegye tűzifaszükségletének biztosításáról. 1919. április 1.

¹⁰¹² *Vörös Újság*, 1919. április 1., 4.

¹⁰¹³ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 83., 3. 113/1919. Bereg vármegye közlélmzési hivatalának jelentése Beregszász város közlélmzési Hivatalhoz a kereskedőknél lévő gyufa és só készletekről. 1919. április 1.

¹⁰¹⁴ A tanácskozás pontos tárgyát nem ismerjük.

¹⁰¹⁵ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 29., 58–58a. Kaminszky Józsefnek a közügyek megvitatására vonatkozó meghívója a járási politikai megbízottakhoz. 1919. április 2.

¹⁰¹⁶ Uo. 59. Kaminszky József távirata valamennyi járási politikai megbízotthoz közigazgatási tanácskozássról. 1919. április 3.

¹⁰¹⁷ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56a., 1. A Forradalmi Kormányzótanács plakátja a Tanácsköztársaság választójogáról. 1919. április 2.

¹⁰¹⁸ *Vörös Újság*, 1919. április 2., 1.

A *Vörös Újság* a Forradalmi Kormányzótanács birtokrendezéssel kapcsolatos rendelkezését ismerteti. Ennek értelmében a községi birtokrendezést és a termelést biztosító bizottságokat alakítanak földművesekből s ezek gondoskodnak a termelés zavartalan menetéről a vármegyei bizottságok irányításával. Ezen kívül alakulnak járási bizottságok is, amelyek több a község közt felmerült ügyekben határoznak másodfokon. Végül a Földművelésügyi Népbiztosság tagjaiból és a Földmunkások Országos Szövetsége által kiküldött három tagból álló országos bizottság intézi a termelés általános irányítását, előkészíti a végleges birtokrendezés szabályait és végső fokon dönt az alsóbb fokú bizottságoktól fölterjesztett vitás ügyekben. Budapest körzetéhez tartozó földterületekre nézve a főváros egy birtokrendezést és termelést biztosító bizottságot alakít.¹⁰¹⁹

A *Vörös Újság* tájékoztat a Vörös Órség megalakulásáról. „Nincs többé rendőrség, csendőrség, határrendőrség, népőrség, pénzügyőrség. A vidéken lelkes toborzás folyik. A mai naptól kezdve a régi rendőrség megszűnt és minden karhatalmi alakulat a Vörös Órség kebelében összpontosul. A Vörös Órség osztályai már meg is kezdték a volt Habsburg József-féle palotában a működést. A vörös őr napi illetménye 15 korona bér és további 15 korona ételmezési váltságdíj. Ezen kívül minden ellátatlan családtag után havi ötven korona pótlék, továbbá 50 korona havi lakbér jár. Ha saját ruhájában teljesít szolgálatot akkor napi két korona szolgálati díjban részesül. Az állandó beosztási körzeten kívül teljesített szolgálat után napi tíz korona pótdíj jár. Az illetékek tíz naponként előre az ötven korona ellátási díj és lakpénz havonként szintén előre fizetendő. A régi karhatalmi alakulatok átszervezési munkáinak elvéről és várható kialakulásáról Vajda Zoltán elvtárs a Vörös Órség központi parancsnoka a következőket tájékoztatta: A Vörös Órség első feladata, hogy Budapesten és a vidéken az elgondolható leghatékosabb rendet és fegyelmet biztosítsa. Feladata továbbá, ha a helyzet úgy alakulna, hogy kint a fronton védje meg a proletáruralmat. A Vörös Órség jelvénye a vörös karszalag rajta a főparancsnok mindenkoros belügyi népbiztos pecsétje és ez a felírás: Vörös Órség tagja. Minden vörös őr ezen felül fényképes igazolványt is kap. A régi rend idejében minden négyszáz emberre egy rendőr jutott, a mai szervezés a közrend biztosítására minden 250 lakosra egy vörös őrt állít ki. Akik tehát a proletárdiktatúrától félték a közbiztonságot, élő cáfolatul ott fogják látni az utcán a vörös őroket, akik munkásszellemben nevelődtek és a munkás rend és proletár-fegyelem nagyszerű katonái lesznek. [...] Vidéken a volt csendőrkerületi parancsnokságok székhelyén alakultak a Vörös Órség kerületi parancsnokságai. A Vörös Órség tagozódási egységei: dandár, ezred, zászlóalj, század, szakasz. A vidéki szervezés is, amelyet a fővárosból a toborzó osztály részéről Mészáros elvtárs intéz, nagyon serényen folyik és a parancsnokság garmadában kapja, a vidéki direktóriumok már ott segítenek,

---

¹⁰¹⁹ Uo. 4.

*hogy az átcsoportosítás van. A köznyugalom biztosításáról a legbathatósabbban gondoskodnak a direktóriumok, amelyek a Vörös Őrsétől fegyveres támaszt kapnak.”*¹⁰²⁰

A munkácsi járás politikai megbízottja levélben jelezi a beregi direktórium közlélmzési népbiztosával, hogy Drágabártfalva község közelében használatlan sóbányák, források vannak. Kéri a direktóriumot, hogy kezdék meg a kitermelést, ezzel enyhítve a sóhiányt.¹⁰²¹

1919. április 3.

Tomaš Garrigue Masaryk¹⁰²² és Edvárd Benes¹⁰²³ Louis Franchet d'Espèrey francia tábornagy megkeresésére késséget mutatnak egy, a Tanácsköztársaság ellen irányuló katonai közbelépésben való részvételre, azonban erre hadászatiilag nincs felkészülve a hadseregük. Április 3-tól a prágai hadügyminisztérium titokban hozzáfog – antantisztek támogatásával – a beavatkozó támadás előkészítéséhez, miközben ennek ellenkezőjét propagálja lakossága felé.¹⁰²⁴

A Forradalmi Kormányzótanács kiadja a földről szóló rendeletét.¹⁰²⁵

Beregszász közlélmzési hivatala lehetőséget biztosít a lakosság számára – élelmiszerjegyre – négy doboz gyufa (dobozonként 28 fillér), illetve fél kg só – ugyancsak élelmiszerjegyre – mint havi fejadag megvásárlására (a só félkilónként 140 fillér).¹⁰²⁶

Borostyán Béla,¹⁰²⁷ a Munkácsi Múzeum vezetője levélben fordul a munkácsi munkástanácshoz, melyben kéri a kultúra és az oktatás támogatását. Ezek érdekében így érvel: „*A kultúra a harmadik párbuzamos vágánya a szociális és gazdasági haladás útvonalának. [...] Népoktatás az Isten szabad ege alatt nehezen keresztülvihető probléma. [...] A munkás, katona és*

---

¹⁰²⁰ Uo. 3–4.

¹⁰²¹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 83., 7. 1667/1919. A Munkácsi járás főszolgabírójának levele Bereg vármegye Közlélmzési Hivatalához új sólelőhelyek feltárásáról. 1919. április 2.

¹⁰²² Csehszlovákia köztársasági elnöke.

¹⁰²³ A párizsi békekonferencián Csehszlovákiát képviselte külügyminiszterként, később köztársasági elnök.

¹⁰²⁴ Ránki, 1976: 216.

¹⁰²⁵ Romsics, 2005: 126.

¹⁰²⁶ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 83., 6. Beregszász közlélmzési hivatalának értesítése só és gyufaellátásról. 1919. április 3.

¹⁰²⁷ Munkácsi hírlapíró, a munkácsi Rákóczi Irodalmi Társaság jegyzője.

*paraszt neveléséhez szemléltető felszerelésre is szükség van.*¹⁰²⁸ Kéri egy épület azonnali kiutalását a Munkácsi Múzeumnak, amit azzal indokol, hogy „*a szocializmus módja szerint a műélvezet nemcsak a vagyonos magántanulók kiváltsága legyen, de bárkié, akiben zenei hajlam van.*”¹⁰²⁹

Megjelenik a Tanácsköztársaság földről szóló rendelete, melynek első paragrafusa szerint: „*Magyarország földje a dolgozók társadalmáé. Aki nem dolgozik, annak tulajdonába föld nem maradhat.*”¹⁰³⁰

A Királyházi járásban nagy méreteket ölt a szappanhiány. A járás már 10 hónapja egyetlen darab szappant sem kapott, amiről a járási vezető így ír: „*Arra való tekintettel, hogy a járásom szakvéleménye szerint is az elharapódzott betegségek oka a testi tisztátalanságban keresendő, előterjesztést tettem az olaj és zsíradék bizottságnál 25 métermázsza szappannak utalványozása iránt.*”¹⁰³¹ Az Olaj- és Zsíradékügyi Bizottság Országos Szappanelosztó irodája által küldött válaszban csak akkor tudnák teljesíteni a kérést, ha az alispán beleegyezne abba, hogy a kért mennyiséget a vármegyei szappankontingens terhére adják ki. De még a jóváhagyás esetében is a főszolgabírónak magának kéne gondoskodnia a budapesti gyárban való átvételről és fegyveres kíséretéről.¹⁰³² Az alispán arról tájékoztatta ugyanakkor a Bizottságot, hogy „*vármegyém egyik járásának ilyen külső kedvezményben való részesítéséhez nem járulhatok hozzá*”, és kéri, hogy mivel a vármegye részére hosszabb idő óta szappankiutalás nem történt „*egy nagyobb szappanmennyiséget*” utaljon ki a vármegye részére.¹⁰³³

Komjáthy Gábor nagylucskai jegyző, „*szocialista jegyző*” aláírással ellátott levelében tájékoztatja a Bereg vármegye direktóriumot, hogy kidoboltatta azt a rendelkezést, amely a kisbirtok és a kisüzem szocializálás alóli „*háborítatlanságát*” biztosítja. Hozzáteszi, hogy ez „*nagy örömet hozott a községbe, a nép az utcákon tömegekben tárgyalta az örömbírt, és lelkesen éltette*

---

¹⁰²⁸ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 58., 1. Borostyán Béla, a Munkácsi Múzeum vezetőjének levele a város munkástanácsához a kultúra fejlesztéséről. 1919. április 3.

¹⁰²⁹ Uo. 2. Borostyán Béla levele Munkács város munkástanácsának lakás kiutalásáról múzeum céljára. 1919. április 3. Lásd 9. számú dokumentum.

¹⁰³⁰ Romsics, 2018: 306.

¹⁰³¹ KTÁL, Fond 245., op. 2., od. zb. 1630., 91. ifj. Ujhelyi királyházi főszolgabíró levele Ugocsa vármegye alispánjának. 1919. április 3.

¹⁰³² Uo. Olaj- és Zsíradékügyi Bizottság Országos Szappanelosztó Irodájának válaszlevele. D.n.

¹⁰³³ Uo. Ugocsa vármegye alispánjának levele az Olaj- és Zsíradékügyi Bizottság Országos Szappanelosztó Irodának. 1919. április 9.

a megmentő szociálist, s elhallgatott a rosszakarat, amely a kisbirtok szocializálásával ijesztgette a népet”.¹⁰³⁴

Hamburger Jenő földművelésügyi népbiztos táviratot küld a beregszászi Birtokrendező- és Termelést biztosító bizottságnak: *„Budapest élelmezésének biztosítása végett szükséges, hogy a vidéken található fölös mennyiségű élelmiszerek, vágóállatok a fővárosba szállíttassanak. E végből utasítandók a körzetekbe kiküldött birtokrendezési állami gazdasági szakemberek, hogy mindennemű rekvirálás és erőszak mellőzésével talált feleslegeket az alatt jelzett címekre jelentsék be mely hivatalt a talált élelmiszerek elszállítása iránt intézkedni fog.*”¹⁰³⁵

Stefán Ágoston ruszin népbiztos táviratban közli a csapi direktóriummal, hogy: *„a direktórium hatáskörébe eső Ung vármegyében a Percsenyi, Bereznai, Szerednyei és Ungvári járások területén a forradalmi kormányzótanács 26/1919. számú rendeletével elrendelt falusi, járási, megyei és országos tanácsok megválasztásának irányításával és szabályszerű megejtésének a legnagyobb szigorúsággal történő ellenőrzésével dr. Kaminszky József kirendelt ruszka krajnai megbízottat hatalmazom fel. Felhívom ennél fogva a direktóriumot, hogy nevezett intézkedéseinek és rendelkezéseinek a felsorolt járásokban tegyen eleget. A legsürgősebben lehetőleg táviratban vagy küldönc útján erre összes politikai megbízottjait és öt igazolt propagandistát minden erejével támogassa. És utasítsa ruszka krajnai politikai megbízott által kiküldendő propagandistákat, hogy a magyar forradalmi kormányzótanács intencióinak megfelelően legyenek kioktatva és ily működésre utasítva figyelmeztetem a direktóriumot összes politikai megbízottjait és közalkalmazottjait, hogy a ruszka krajnai politikai megbízott rendelkezéseinek ellenszegülni vagy az utasításaival ellenkező magatartást tanúsítani vagy a propagandisták működését meggátolni szigorúan tilos. Aki ez ellen vét, azt a forradalmi törvénysek elé állítatom.*”¹⁰³⁶

1919. április 4.

Bánó József, Belügyi Népbiztosság politikai meghatalmazottja tájékoztatja Kaminszky Józsefet, hogy „szervezi” az Ung megyei direktóriumot. Javasolja, hogy a direktórium *„két tagja a vármegye ruszín lakta vidékéről munkálkodjék”,* amiről már beszélt is a munkácsi kormányzóság titkárával, de kéri magát a kormányzót is, hogy saját

---

¹⁰³⁴ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 51., 1. 459/1919. Komjáthy Gábor nagylucskai jegyző levele Bereg vármegye direktóriumához. 1919. április 3.

¹⁰³⁵ KTÁL, Fond 722 op. 1., od. zb. 3., 6. A Földművelésügyi Népbiztosság távirata a beregszászi Birtokrendező és Termelést Biztosító Bizottságnak. 1919. április 4.

¹⁰³⁶ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56., 1–3. 1071/1919. Stefán Ágoston ruszin népbiztos távirata az Ung vármegyei direktóriumhoz a Ruszin Népbiztosság fennhatóságáról. 1919. április 3.

hatáskörében is „*hasson oda*”. „*Megkönnyítendő a dolgodat*” – írja, rögtön javaslatot is tesz a turjaremetei Muntyán László személyében az egyik ilyen tagra, aki ruszin anyanyelvű és „*régi kipróbált elvhű szocialista*”.¹⁰³⁷

Megkezdí két napos tárgyalását Jan Christian Smuts, brit tábornok Budapesten a Forradalmi Kormányzótanáccsal. A tárgyalások nem végződnek megegyezéssel – vagyis a Vix-jegyzék elfogadásával – így a tábornok dolgavégezetlenül hazautazik.¹⁰³⁸

Stefán Ágoston táviratot küld Kaminszky Józsefnek az április 7-re kiírt választások megrendezésével kapcsolatban Kaminszky, illetve a helyi tanács hatalom, direktóriumok legfontosabb tennivalóiról. Eszerint: „*A forradalmi kormányzótanács 26/1919. számú rendeletével elrendelte a falusi, járási, megyei és országos tanácsok megválasztását. A Ruszka Krajnai kormányzósági tanácsnak, illetve bizottságnak megalakítását későbbi rendelettel fogja szabályozni. Utasítom Kaminszky József Ruszka Krajnai politikai megbízottat, hogy a napilapokban is megjelölt fenti kormányzótanácsi rendelet alapján Máramaros vármegyében a tiszaújlgyi, máramarosszigeti, taracközi, técsői, huszti, dolhai és ökörmzői járásokban, Ugocsa vármegyében a nagyszőlősi és királyházi járásokban, Bereg megyében a vereckei, szohyvai, latorcai, munkácsi és felvidéki járásokban, Ung megyében a bereznai, a perecsenyi, ungvári és szerednyei járásokban a tanácsválasztásokat elrendelje, irányítsa és azok szabályszerűen megejtessék a legnagyobb szigorúsággal ellenőrizze. A csapi, beregszászi, nagyszőlősi és huszti direktóriumokat utasítom, hogy a ruszka krajnai politikai megbízottnak ide vonatkozó utasításainak és rendelkezéseinek a fent felsorolt járásokban tegyenek eleget és erről összes politikai megbízottjait is szigorúan utasítsa. Az elsorolt járásokban gondoskodni tartozik a ruszka krajnai politikai megbízott arról is, hogy járásonként megfelelően kioktatott kettő propagandista világosítsa fel a lakosságot arról, hogy a proletár uralom a ruszin nép szellemi és anyagi jólétét fogja megvalósítani, hogy a kisbirtok, melynek egy család megélhetésére szükségesek magántulajdonban maradnak és különösen arról is, hogy senkinek vallási érzékenységét és meggyőződését sérteni vagy megbántani nem szabad. A propagandisták utasítandók arra is, hogy ha valaki jelen rendelettel ellenkező magatartást tanúsít vagy bárki is ellenkezően akciót fejt ki, azt táviratilag jelentse azonnal a ruszka krajnai politikai megbízotthoz Munkácsra vagy közvetlenül hozzám és azonnal intézkedni fogok az illető egyénnek a forradalmi törvényszék elé állításáról. Utasítom végül a ruszka krajnai politikai megbízott elvtársat, hogy a propagandisták költségeit a munkácsi adóhivatalnál rendelkezésre álló propaganda okból folyósítsa és kiutalja. Szabályszerű elszámolás utólag hozzánk azonnal beterjesztendő. A kiutalás és folyósítás iránt a munkácsi adóhivatalt is utasítottam, ezen távirati rendeletnek kézhezvételét telefonon azonnal*

¹⁰³⁷ KTÁL, Fond 59., op. 1. od. zb. 29., 62. Bánó József, a belügyi népbiztosság politikai megbízottjának levele Ruszka Krajna kormányzójához. 1919. április 4.

¹⁰³⁸ Romsics, 2018: 310.

*jelentse be. A községi tanácsválasztások április hetedikéig megejtendők. Az eljárásra vonatkozó utasításokat holnap fogom közölni. A választás napjáig tegyen naponta hozzám telefonon vagy táviratilag jelentést.”*¹⁰³⁹

Ruszka Krajna területén megkezdődik a toborzó agitáció a Vörös Őrségbe és a Vörös Hadseregbe. A beregszászi Vörös Őrszázad részére közzétett felhívás szerint: „*Belépés a vörös hadseregbe, illetve a vörös őrségbe. Szakaszparancsnokok azonnal jelentsek be név szerint azon elvtársakat, kik a nemzetőrség átszervezése esetén a Vörös Hadseregbe, illetve a Vörös Őrségbe belépni óhajtának (külön-külön). A belépni óhajtók kioktatandók, hogy a Vörös Őrség, mint a Vörös Hadsereg kiegészítő része, ha a szükség kívánja a harctérre is kiküldhető.*”¹⁰⁴⁰

Franchet d’Esperey¹⁰⁴¹ a Tanácsköztársaság elleni katonai intervenció érdekében tárgyalásba kezd Belgrádban a délszláv hadvezetéssel. Az intervenció gondolatától a jugoszláv vezetők elhatárolódnak.¹⁰⁴²

A beregi direktórium közlélmzési népbiztosa felhívja a Bereg megyei Központi Takarékpénztár Részvénytársaságot, hogy közlélmzés céljából bocsássa rendelkezésére az áruraktáraiban tárolt alapanyagokat, „*miután itt az árufelhalmozási jelenségek mutatkoznak*”. Hatalmas mennyiségek, többek között 2500 kg rézgalic, 2800 kg étolaj, 1000 kg hulladéksó és 3000 kg napraforgóhéj álltak a raktárakban.¹⁰⁴³ A beregi direktórium pénzügyi népbiztosával folytatott megbeszélés után azonban arra jutnak, hogy nem kell formális igénybevételi eljárást indítani, mert a raktárak a „*pénzügyi elvtársam által szocializált üzem*”, az ott levő készletek már a Tanácsköztársaság tulajdonát képezik. A centralizált elosztás elvét szem előtt tartva pedig megtiltja, hogy a községek maguk osszák szét azokat, az majd ugyanis a „*megyei közlélmzés által*” fog megtörténni.¹⁰⁴⁴ A részvénytársaság képviselője a leltározást törvénytisztelő módon elvégzi, és udvariasan kéri, hogy tegyenek lépéseket az áruk ellenértékének

---

¹⁰³⁹ KTÁL, Fond 59., op. 1. od. zb. 47., 8–9. 1071/1919. Stefán Ágoston távirata a Ruszin Népbiztosság munkácsi kirendeltségéhez a közigazgatási beosztásról és a legfontosabb feladatokról. 1919. április (pontos keltezés hiányzik).

¹⁰⁴⁰ KTÁL, Fond 675., op. 1. od. zb. 3764., 49a. A beregszászi Vörös Őrszázad napiparancsa. 1919. április 4.

¹⁰⁴¹ A Balkánon állomásozó francia katonai erő vezetője.

¹⁰⁴² Ránki, 1976: 216.

¹⁰⁴³ KTÁL, Fond 709., op. 1. od. zb. 80., 1–1a. Kimutatás a Bereg vármegyei Központi Takarékpénztár áruraktáraiban tárolt élelmiszercikkekről. 1919. április 4.

¹⁰⁴⁴ Uo. 2–2a. 234/1919. Bereg vármegye Közlélmzési Hivatalának levele a pénzügyi. 1919. április 8.

megterítése irányába – az, hogy ez megtörtént volna, nincs tudomásunk.¹⁰⁴⁵

A Tiszavölgyi (rahói) járás újonnan kinevezett népbiztosa tájékoztatja a községek elöljáróit, hogy a népköztársaság elnöke és minisztériuma lemondott, s a közhatalom gyakorlását március 21-én „*a proletariátus kezébe adta át*”. A terület ugyan román megszállás következtében „*el van zárva*”, de ott ő teljhatalmat gyakorol. Mentségére hozza fel, hogy a járásban tizenegy éve működik, így a vele addig együttműködők tudják, hogy „*e hatalomra nem vágyódtam*”, a kinevezést csupán elfogadta, s a tisztséget „*kizárólag a járás lakóinak javára, és semmi másra nem kívánom felhasználni*”.

Közli, hogy „*a szovjetköztársaság kormányzó tanácsának rendelete értelmében minden községnek meg kell alakítanom a paraszt, munkás és katona tanácsát, a községi tanácsok fogják pótolni az eddig működésben volt községi képviselőtestület teljes hatáskörrel, minden községben 100–200 lakos után 1-1 tanácsagot kell választani, a járás székhelyén járási tanácsot fognak alakítani, melyek tagjai a községi tanácsok kiküldötteiből fognak állni.*” Önmagának is ellentmondva azonban közli, hogy „*a tanácsokat a következő napokon fogom megalakítani*”, majd felsorolja, hogy melyik községben mikor fog megjelenni. Ezekre a napokra egyben népgyűlést is össze kellett hívni úgy, hogy „*azon a lakosság minden rétege lehetőleg megjelenhessen*”. Régi sérelmek orvoslását is kilátásba helyezi, és sokatmondóan kijelenti, hogy minden községben közlegelőt fognak kihalászni, a volt kincstári havasok pedig kivétel nélkül a nép tulajdonába fognak átmenni. Azonban a járási tanács fogja meghatározni, hogy melyik havasra melyik község és milyen állatokat küldhet. A kincstári erdők pedig Ruzska Krajna tulajdonát képezik, az ottani kihágások elkövetőivel szemben a forradalmi törvényszék fog eljárni. Leirata külpolitikai útmutatást is tartalmaz, amikor kifejti, hogy a Tanácsköztársaság „*véd és dacszövetségre*” lépett az „*Orosz-Szovjet Köztársasággal*”, s hadseregük már Galícia határán áll.¹⁰⁴⁶

A Ruszin Népbiztosság rendeletet ad ki a föld- és birtokrendezéssel kapcsolatban,¹⁰⁴⁷ Stefán Ágoston ruszin népbiztos leszögezi, hogy minden birtokkal és termeléssel kapcsolatos ügyben a Birtokrendező és Termelést Biztosító Bizottságok jogosultak eljárni. Elrendeli Ruzska Krajna területén a Forradalmi Kormányzótanács kerületi ruszin Birtokrendező és

---

¹⁰⁴⁵ Uo. 9. Bereg megyei Központi Takarékpénztárt Részvénytársaság levele. 1919. április 11.

¹⁰⁴⁶ KTÁL, Fond 1555., op. 2. od. zb. 47., 34. 2/1919. A Tiszavölgyi járás népbiztosának levele a községi elöljáróságoknak. 1919. április 4.

¹⁰⁴⁷ Kiadásának pontos keltezését nem ismerjük, feltételezéseink szerint 1919. április 4-i keltezésű.

Termelést Biztosító Bizottságokat alakítását is, amelyek a Ruszin Kormányzósági Birtokrendező és Termelést Biztosító Bizottságnak lettek alárendelve. Ez a kormányzósági központi bizottság három földművesből áll, akiket Kaminszky József nevez ki. Feladatuk a földkérdést végrehajtó hatóságok információval való ellátása, illetve az elsőfokú döntések meghozatala.¹⁰⁴⁸

Munkács város politikai megbízottja engedélyezi, hogy Rapaport Bernát drohobicsi¹⁰⁴⁹ lakos, kereskedő a Munkács várossal kötött csereüzlet folytán petróleumot, gázolajat és gyertyát, 30 000 liter szilvapálinkát és 60 000 liter bort kapjon, amiért 247 289 koronáért. A munkácsi városi politikai megbízott jóváhagyja ezeknek az árucikkeknek Rappaport lavocsnei címére történő gyors elszállítását.¹⁰⁵⁰

A beregi direktórium lecseréli a közkórházak vezetőségét. Kinevezik Freid Aladárt a munkácsi járási kórház élére, Rozner Tibort munkácsi sebészorvost a munkácsi városi közkórház élére, Linner Bertalant budapesti sebészorvost a beregszászi közkórházba, Hubert Zsigmond beregszászi körorvost pedig a tiszaháti járási tiszti orvosnak.¹⁰⁵¹

A nyíregyházi kerületi nemzetőr-parancsnokság táviratban szólítja fel a nemzetőrsegek parancsnokait, hogy azonnal jelentsék be fegyver- és lőszerállományukat.¹⁰⁵²

Kaminszky József továbbítja Fisch Jenő, a munkácsi izraelita hitközség képviselőjének kérését Kővári Andor munkácsi tanügyi népbiztosnak, hogy a zsidó tanulókat mentesítsék a szombati iskolalátogatási kötelezettség alól.¹⁰⁵³ Kővári Andor a megkeresést április 13-án továbbítja az Oktatásügyi Népbiztossághoz, amire válasz a román megszállásig nem érkezik. (15. számú dokumentum).¹⁰⁵⁴

---

¹⁰⁴⁸ Uo. 35a. A Ruszin Népbiztosság 9. számú rendelete (1919. április)

¹⁰⁴⁹ Napjainkban Lviv megyéhez tartozó járási központ.

¹⁰⁵⁰ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 43., 1. Munkács város politikai megbízottjának igazolása Rapaport Bernát drohobicsi kereskedő áruszállításáról. 1919. április 4.

¹⁰⁵¹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 100., 3. 204/1919. Bereg vármegye direktóriumának rendelete munkácsi, beregszászi orvosok kinevezéséről. 1919. április 4.

¹⁰⁵² KTÁL, Fond 672., op. 1., od. zb. 26., 1. A nyíregyházi kerületi nemzetőr-parancsnokság távirata a nemzetőr-parancsnokságokhoz fegyverkészletük bejelentésére. 1919. április 3.

¹⁰⁵³ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 38., 8a. Kaminszky József levele Kővári Andor tanügyi biztoshoz a zsidó diákok szombati tanításának szabályozásáról. 1919. április 4.

¹⁰⁵⁴ Uo. 10. Kaminszky József levele Stefán Ágoston ruszin népbiztoshoz a zsidó diákok oktatásáról. 1919. április 13.

Stefán Ágoston utasítja Kaminszky Józsefet, hogy kezdjen azonnal széleskörű kommunista agitációba minden községben. Világosítsa fel a lakosságot „a Szovjetköztársaság s illetve a proletárdiktatúra jelentőségéről, magyarázza meg a népnek mindeniütt, hogy az állam szociális berendezése a ruszin nép anyagi és szellemi jólétét fogja előmozdítani s mivel a községek helyi ügyeiben a teljes rendelkezési jog úgy a szabályalkotás, közigazgatás, mint a bírászkodás tekintetében a község tanácsát, a parasztok, katonák és munkások tanácsát illeti meg, hasson oda, hogy a tanácsok megválasztásáról intézkedő forradalmi kormányzótanácsi 26/1919. számú rendelet azonnal végrehajtsák úgy, hogy a községi tanácsválasztások még folyó évi április hó 7-ig megejtessenek. Világosítsa fel a népet, hogy a kis mezőgazdasági birtokok nem lesznek kommunizálva, hanem magántulajdonban maradnak s továbbá, hogy vallási érzését és meggyőződését senkinek nem szabad megsérteni vagy megbántani.”¹⁰⁵⁵

1919. április 5.

Kaminszky József felszólítja Kőváry Andor tanügyi megbízottat a „Tanácsköztársaság eszméjének terjesztése” érdekében propagandisták kiküldésére a ruszinok által többségben lakott községekben.¹⁰⁵⁶

Beregszászban elrendelik az iparosoknál és az anyagraktárakban lévő bőrkészleteket összeírását. „Oktassák ki a nevezett bőrkészítőket, hogy a termelt bőr felett szabadon nem rendelkeznek, afelett diszponálni csak én vagyok jogosult, mert bármily kis mennyiség elidegenítése miatt a kihágási eljárásnak teszik ki magukat”.¹⁰⁵⁷

A Hegyvidéki Kirendeltség bilkei kosárfonó szövetkezetét a tanácsshatalom hatósági zár alá veszik. A zárlatot április 26-án oldják fel.¹⁰⁵⁸

Stefán Ágoston arra utasítja a munkácsi adóhivatalt, hogy Kaminszky József hivatalos bélyegtelen nyugtáira a felmerülő személyi és kiadások

---

¹⁰⁵⁵ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 29., 63. 856/1919. Kaminszky József levele. 1919. április 4.

¹⁰⁵⁶ Uo. 64. 856/1919. Kaminszky József levele Kővári Andor tanügyi megbízotthoz tanárok propaganda-tevékenységre való beosztásáról. 1919. április 5.

¹⁰⁵⁷ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 31., 1–2a. 3806/1919. Bereg vármegye közéletmezési politikai megbízottjának levele Katkó Gyula beregszászi politikai megbízotthoz az iparosok birtokában lévő bőrkészletek összeírásáról. 1919. április 5.

¹⁰⁵⁸ KTÁL, Fond 772., op. 4., od. zb. 6., 1–2. A Hegyvidéki Kirendeltség levelezése a Pénzügyi Népbiztossággal a bilkei szövetkezet zár alá helyezéséről. 1919. április 5–25.

fedezésére utaljon ki 500 000 korona elszámolandó előleget.¹⁰⁵⁹ Ezzel egy időben 15 000 koronát utalnak ki hasonló címen Jackovics Istvánnak, az ungi (szerednyi) direktórium elnöknek.¹⁰⁶⁰

A beregszászi Vörös Őrszázad szakaszparancsnokainak jelenteni kell, hogy van-e a szakaszaikban olyan ember, akit a forradalom után a harctérről hazatérése során a környező országokban kifosztottak.¹⁰⁶¹

A Ruszin Népbiztosság kiadja 10. számú rendeletét arról, hogy minden ruszin kerületben háromtagú (ruszin) direktóriumot kell alakítani, amelyek a vármegyei direktóriumok hatáskörét átveszik. Ezeknek a tagságát Kaminszky József hagyhatja jóvá. Eszerint a vármegyei direktóriumok hatásköre a ruszin kerületi direktóriumok megalakulása után a ruszin kerületekre nézve nyomban megszűnik.¹⁰⁶²

Stefán Ágoston táviratban tájékoztatja Kaminszky Józsefet arról, hogy a ruszin Máramarosi Kerület politikai megbízottjával Csobán Miklós (Csabán) nagyszőlősi lakost, a ruszin Beregi Kerületben Lakesz Mihály munkácsi lakost, és az Ungi Kerületbe Muntyán Jánost csapi lakos nevezte ki. Közli továbbá, hogy ezek, bár Kaminszky fennhatósága alá tartoznak, de saját kerületeikben ők a legfőbb intéző szervek. Utasításba adja azt is, hogy a kerületi direktóriumokat azonnal meg kell alakítani. Stefán kijelöli az országos Szociáldemokrata Párt helyi, irányító, felvilágosító és ellenőrző feladatainak vezetésére Guttman Henrik párttitkárt.¹⁰⁶³ Kaminszky április 8-án fog hozzá a direktóriumok tagjainak kinevezéséhez, majd a Stefán Ágoston által megküldött kerületi politikai megbízottakat április 10-én iktatja be.¹⁰⁶⁴

---

¹⁰⁵⁹ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 30., 22. 1399/1919. Stefán Ágoston ruszin népbiztos utasítása a munkácsi adóhivatalnak, Kaminszky József számára 500 000 korona kiutalásáról. 1919. április 15.

¹⁰⁶⁰ Uo. 26. Stefán Ágoston ruszin népbiztos távirata Kaminszky Józsefhez 15 000 korona kiutalásáról Jaczkovits István Ung vármegyei direktórium elnök részére. 1919. április 15.

¹⁰⁶¹ KTÁL, Fond 675., op. 1., od. zb. 3764., 51a. A beregszászi Vörös Őrszázad napiparancsa. 1919. április 6.

¹⁰⁶² KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 47., 1. Stefán Ágoston ruszin népbiztos 10. számú rendelete a ruszin kerületekben ruszin direktóriumok alakításáról. 1919. április 5.

¹⁰⁶³ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 29., 71–72. Stefán Ágoston ruszin népbiztos tájékoztató távirata Kaminszky Józsefnek a ruszin kerületek politikai megbízottjaink kinevezéséről. 1919. április 5.

¹⁰⁶⁴ Uo. 74. Kaminszky József távirata közigazgatási kinevezésekről. 1919. április 12. KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56., 44–44a. Stefán Ágoston ruszin népbiztos távirata Ung vármegye direktóriumához közigazgatási kinevezésekről a ruszin kerületi direktóriumokban. 1919. április 5.

A *Vörös Újság* közli, hogy a cipő- és a borforgalmi korlátozások továbbra is érvényben maradnak: „Új cipő vételére vagy megrendelésére csak az jogosult, akinek a megrendelt cipővel együtt legfeljebb három pár használható cipője van és a vételt megelőző hat hónap alatt új cipőt nem vásárolt, vagy nem rendelt.”¹⁰⁶⁵

A csehszlovák haderő tüzérségi tűzzel kísért támadást kezd Radvánc és Ungdaróc között és elfoglalják Radváncot. Az ungi direktórium – az 5. vörös hadosztály parancsnokságával összhangban – a támadás feltartóztatása érdekében Debrecenből egy vasúti szállítmány munkásalakulatot, továbbá egy páncélvonatot hat géppuskával és két ágyúval Csapra indít. Egy 200 emberből álló munkásszázadot, 100 emberből álló Vörös Órséget és 130 főnyi felfegyverzett civil lakost Csapról a demarkációs vonalra irányítanak. Az ungi direktórium csakúgy, mint az 5. vörös hadosztály parancsnoksága Csapnak rendkívüli stratégiai fontosságot tulajdonított és mindenáron tartani akarta.¹⁰⁶⁶

Az ukránok megszállják a határt a Vereckei szoros környékén, indoklásuk szerint a csempészés meggátlása érdekében. Emiatt a 11. századot Munkácsról Alsóvereckére szállítják.¹⁰⁶⁷

Délután Ungvártól délre csehszlovákok és a kiküldött vörös egységek, civil lakosok között tűzharc bontakozik ki. A csehszlovák katonák megszállják a bolotinai és az antalóci iparvasút állomását.¹⁰⁶⁸

Stefán Ágoston utasításba adja, hogy Ruszka Krajna területén is meg kell tartani a tanácsválasztásokat április 7-ig. Egyúttal ismerteti a szavazatszedő és listaösszeállító bizottságok kijelölésének szempontjait.¹⁰⁶⁹

---

¹⁰⁶⁵ *Vörös Újság*, 1919. április 5., 5.

¹⁰⁶⁶ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 4/a. doboz. 3138/86. Az 5. hadosztályparancsnokság helyzetjelentése. 1919. április 5. 1143–1145.

¹⁰⁶⁷ Uo.

¹⁰⁶⁸ Uo. Az 5. hadosztályparancsnokság helyzetjelentése. 1919. április 6. 1147–1148.

¹⁰⁶⁹ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56., 36–37. A Forradalmi Kormányzótanács távirata a vármegyei direktóriumokhoz, Csap illetve Munkács állomásparancsnokságainak a választásokkal kapcsolatos intézkedésekről. 1919. április 5.

1919. április 6.

Ungdaróc környékén, a csehszlovák hadsereggel vívott harcokban a tanács hatalom vesztesége egy halott, 19 sebesült és 15 katona került cseh fogságba.¹⁰⁷⁰

Stefán Ágoston tájékoztatja a Hegyvidéki Kirendeltséget, hogy Kaminszky József Ruszka Krajna politikai megbízottja lett. Tudatja továbbá a Kirendeltséggel Kaminszky fennhatóságának kiterjedését és a munkácsi politikai megbízott feladatát.¹⁰⁷¹

Franchet d'Esperey a Tanácsköztársaság elleni katonai beavatkozás érdekében megállapodik a román hadvezetéssel, hogy a román haderő felkészítése után azonnal támadást indítanak a Vix-féle vonal megszállására.¹⁰⁷²

Fodor Károly, a beregszászi direktórium meghatalmazottja Egerből 60 tonna kukoricadarát szállít Beregszászba a közellátás céljaira.¹⁰⁷³

A Bereg és Szatmár vármegyék között létesített határzár miatt tilos az élő- és vágott állat szállítása. Ez megzavarta a határ mentén élő gazdák szarvasmarha felhajtását a piacokra.¹⁰⁷⁴

Beregszászban tömegesen fordulnak a beregszászi szőlőhegy bortermelő gazdái a beregi vármegyei direktóriumhoz fegyverviselési engedély megszerzésére, a borospincék érezhetően megnövekedett feltörései miatt.¹⁰⁷⁵

---

¹⁰⁷⁰ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 4/a. doboz. 3138/86. Az 5. hadosztályparancsnokság helyzetjelentése. 1919. április 6. 1147–1148. p.

¹⁰⁷¹ KTÁL, Fond 772 op. 4., od. zb. 22., 25. 856/1919. Stefán Ágoston ruszin népbiztos levele a Hegyvidéki Kirendeltséghez a Ruszin Népbiztosság felállításáról, közigazgatási beosztásáról. 1919. április 6.

¹⁰⁷² Ránki, 1976: 216.

¹⁰⁷³ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 152., 6. Eger város vörös őrségének, közéletmezési szakosztálya által kiállított kukoricaszállítási engedély Beregszászba. 1919. április 6.

¹⁰⁷⁴ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 66., 2. Jegyzőkönyvi kivonat (olvashatatlan nevű település) Munkás és Földműves Tanácsának gyűléséről. 1919. április 6.

¹⁰⁷⁵ Egy példa: Búzath Lajos borpincéjét a beregszászi Szőlőhegyen feltörték, ahonnan 4 000 korona értékű (rejtett) ruhaneműt vittek el. KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 47., 2. 303/1919. A beregszászi csendőrőrs jelentése Bereg vármegye direktóriumának Búzath Lajos ügyében indított nyomozásról. 1919. április 12.

Stefán Ágoston ruszin népbiztos sürgeti Kaminszky Józsefet, hogy azonnali hatállyal kezdje meg minden községben – a vármegyei direktóriumok bevonásával – Ruzska Krajna területén a birtokrendező és termelést biztosító bizottságok, illetve a községi- és járási földműves tanácsok felállítását. A ruszin népbiztos a földműves tanácsok felállításához, gazdasági tanácsadónak Zechent Mayer jelöli ki.¹⁰⁷⁶

1919. április 7.

A Forradalmi Kormányzótanács napirenden tárgyalja a német és ruszin ügyet. Stefán Ágoston ebből az alkalomból részletesen válaszolja Ruzska Krajna társadalmi és politikai helyzetét: „*A ruszin népet senki sem ismeri, legfeljebb a jajszavaikat. A világ legelmaradottabb nemzete a magyarországi ruszin nép. A legjámorabb, legbecsületesebb nép volt. Története mindig közös volt a magyarral. Részt vett Rákóczi küzdelemben és 1849-ben. Mindig ígérték neki, de mindig megcsalta a burzsoázia. Máramarosban 95 százalék az analfabéták száma. Együtt élnek a disznókkal. Itt fokozottabb mértékben van meg a proletárság. Ez a tömeg ultra szocialistákból áll. Ha felszóltak, nem azt a vádat emelték ellenük, hogy szocialisták, hanem hogy pánszlávok, és bebörtönözték őket. [...] A múlt kormány autonómiát ígért nekik, de ez is csak fél autonómia volt. A múlt kormány tagjai emlékezhetnek arra, hogy milyen bajok voltak a határkérdéssel a magyar sovinszták miatt. Én voltam Ruzska Krajna kormányzója és csak nehezen tudtam fenntartani a rendet. Vártuk már a proletárdiktatúrát. A proletárforradalom kitörése után megindult az ellenagitáció a papok, a dzsentrik, a közigazgatás emberei részéről. Mindenki ott van a hivatalban. Semmiféle mód nem volt, hogy én beavatkozzak, ebbe a helyzetbe. Ott már volt kormányzótanács, szovjet és sikerült felülvizsgáltatnom őket, hogy a magyarországi proletáruralom egyetlen reménysége lesz a ruszinoknak. Erős propagandával sikerült megmagyaráznom a helyi szovjetek és a kormányzótanács mivoltát. A kormányzótanács ülésén szerkesztett határozatai javaslatot felolvassa. (Az ún. munkácsi határozatot). [...] Stefán: (folytatólag olvassa a határozatot). Nagy baj az is, hogy a mi politikai megbízottunk¹⁰⁷⁷ egyáltalában hasznavehetetlen. Szídják az istent, ami a legelmaradottabb népnél szokás. Ezen kívül a beregi direktórium összevész a nagyszólsóval és így mennek rendezetlenül a dolgok. Neumann,¹⁰⁷⁸ a párttitkárral azután abban állapodtunk meg, hogy oda politikai megbízottakat kell küldeni. Három nagy területre osztottuk fel RUSZIN*

---

¹⁰⁷⁶ KTÁL, Fond 709 op. 1., od. zb. 3., 1–2. Stefán Ágoston ruszin népbiztos távirata Kaminszky Józsefhez a birtokrendező és termelést biztosító bizottságok felállításáról. 1919. április 6.

¹⁰⁷⁷ Kaminszky Józsefről van szó, aki korábban újságíró, majd ruzska krajnai politikai megbízott volt.

¹⁰⁷⁸ Neumann József a vidéki ügyek intézője volt a párttitkárságon, küldött a Tanácsok Országos Gyűlésén és tagja a Szövetséges Központi Intéző Bizottságnak.

KRAJNÁT.¹⁰⁷⁹ Ezeknek az élére régi szocialistákat nevezünk ki. Ismerteti az alkotmánytervezetet. Az alkotmánytervezet megfelel a magyarországi alkotmánytervezetnek. A választást is. Harminc tagot küldenének az országos szovjetbe.¹⁰⁸⁰ Kaminszky József politikai megbízottat bíztam meg a kormányzat intézésével: tizennyolc éve szocialista. Van egy rész, amely teljesen el van zárva. Sem megszállás alatt nincs, sem a mi impériumunk alatt nincs. Oda már röpirataink mennek. Ott is van politikai megbízott, aki intézi az ügyeket. Intézkedtem, hogy a föld terméke biztosítassék. Roppant fontos a ruszin gárda megalakítása. Javaslatot is adtunk már át Szántónak. Négy hét múlva húsz ezer főnyi fegyelmezett katonát kaphatunk, de fegyvereket, muníciót kérünk, a ruszin vezényszó kell.

Szükséges tudnivaló volna, hogy a járási politikai megbízottakat kicseréljük. Forradalmi törvényeséket is kell felállítani. Megfelelő emberek is vannak hozzá.

Fontos a lapok kérdése is. Nincsen cirill betűnk egyetlen nyomdában sem. Mindezeknek az elintézésére kér 10 millió koronát elszámolásra.¹⁰⁸¹

A direktórium Beregszászban boroshordókat rekvirál.¹⁰⁸²

Bereg vármegye közéleti politikai megbízottjának elnökletével tanácskozást tartanak Beregszászban a városi és vidéki húsiparosok az érezhetően nagy húshiány miatt. Panaszkodnak arra, hogy a vágott- és élő állatokat Budapestre szállítják és táviratban kérik a Földművelésügyi

---

¹⁰⁷⁹ Az ungi, beregi és máramarosi kerületről van szó. A ruszin népbiztos 1919. április 16-án kelt körrendelet szerint Ruszka Krajnát végül is öt kerületre osztották fel: a máramarosi, a beregi, az ungi, a zempléni és a sárosi körzetre.

¹⁰⁸⁰ Ruszka Krajna alkotmánytervezete szerint a ruszin igazgatási tanács kongresszusa 20 tagot választ és küld a Tanácsok Országos Gyűlésébe. A Magyar Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság Alkotmánya a Szövetséges Tanácsok Országos Gyűlése tekintetében nem szól e kérdésről, csupán a Szövetsége Központi Intéző Bizottság vonatkozásában mondja ki, hogy „az országban lakó minden nemzetnek lakossága számarányában van megfelelően képviselete.”

¹⁰⁸¹ Imre–Szűcs, 1986: 201–202.

¹⁰⁸² Meisels Lajos beregszászi lakostól a direktórium lefoglalta a hordóit. Miután a csehek elfoglalták Beregszászt, Meisels panaszt tett a városnál, hogy térítsék meg a kárát. Erre a város így válaszolt: „Kérésére értesítem, hogy a kommunisták nemcsak az Ön hordóit, hanem a város tulajdonát képező hordókat is erőszakkal vitték el. A kommunisták által egyeseknek okozott károkat pedig a város nem köteles megtéríteni.” KTÁL, Fond 108., op. 7., od. zb. 30., 1–3. Meisels Lajos levele Beregszász polgármesterének a kommunisták által elkobzott tárgyakról. 1919. 1919. augusztus 26. Meisels Lajos azonnal válaszolt és kijelentette, hogy a hordók árát 4 600 koronát térítse meg a város, mert a város vezetésének felszólítására hivatkoztak, amikor elvitték a hordókat a kommunisták. 1919. októberben válaszolt a város immár csehszlovák vezetése és leszögezték: „Hordóit a tavasszal nem a város vette el, a kommunisták által egyeseknek okozott károkat pedig a város nem köteles megtéríteni.” Uo. 5. Beregszász polgármesterének levele Meisels Lajosnak. 1919. október 7.

Népbiztosságot, hogy ezt az eljárást szüntesse be.¹⁰⁸³ Még aznap választ kapnak, de nem a Földművelésügyi-, hanem a Belügyi Népbiztosságtól a következő táviratot: „*Senki ne merészelje a Budapestre való szállításokat megakadályozni. A direktóriumnak kötelessége, hogy a Budapestre való szállítást minden tőle telhető eszközzel elősegítse, az összes helyi direktóriumnak ilyen irányú utasítást adjanak, aki ezt a parancsot megszegi, azonnal forradalmi törvényszék elé állíttatik. Landler belügyi népbiztos.*”¹⁰⁸⁴

A Tanácsköztársaság választásokat tart.¹⁰⁸⁵

A választások eredményeit a beregi direktórium területén lévő községek még az este folyamán jelentésben tudatják a vármegyei direktóriummal. Közlik, hogy a nyilvános választások rendben lezajlottak, amelyeket a vármegyei direktóriumok kiküldöttjei jelenlétében tartottak.¹⁰⁸⁶

A csapi munkástanács a beregi direktóriumnak központilag kiutalt két vasúti kocsit lisztet önkényesen lefoglalja Csapon. A beregi közlélmelési politikai megbízott táviratában közöli, hogy „*utalással a forradalmi kormányzótanács rendeletére mely szerint az állomásokon keresztül menő vasúti küldeményeket nincs jogában senkinek visszatartani, kérem, hogy a liszt elszállítása elé akadályokat ne görgessenek, s amennyiben Bereg megye éhező lakossága e két kocsi-rakomány lisztet haladéktalanul meg nem kapná, a következményekért a munkástanács fogja viselni a felelőséget.*”¹⁰⁸⁷

A postatakarékpénztár utasítása értelmében a 2000 és 5000 koronaérték között a pénzfelvételt csak a személyazonosság igazolásával lehetséges.¹⁰⁸⁸

Az Ungvártól délre, a demarkációs vonalon levő magyar csapatok követelik azonnali felváltásukat, különben elhagyják védelmi vonalaikat.¹⁰⁸⁹

---

¹⁰⁸³ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 81., 9–9a. 220/1919. Bereg vármegye közlélmelési politikai megbízottjának távirata a beregszászi és Beregszász vidéki húsiparosok tanácskozásáról. 1919. április 7.

¹⁰⁸⁴ Uo. 11. 450/1919. A belügyi népbiztos rendelete a Budapestre irányuló élelmiszerszállítások megakadályozásának szigorú megtiltásáról. 1919. április 12.

¹⁰⁸⁵ *Vörös Újság*, 1919. április 7., 7.

¹⁰⁸⁶ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 5., 1–4. Levelezések a községek és Bereg vármegye direktóriuma között a választások menetéről. 1919. április 7–10.

¹⁰⁸⁷ KTÁL, Fond 722., op. 1., od. zb. 1., 8. 224/1919. Bereg vármegye közlélmelési politikai megbízottjának távirata. 1919. április 7.

¹⁰⁸⁸ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 17., 1. A beregszászi postatakarékpénztár levele Beregszász városi tanácshoz a pénzfelvétel módjának szabályozásáról. 1919. április 7.

¹⁰⁸⁹ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 4/a. doboz. 3138/86. Az 5. hadosztályparancsnokság helyzetjelentése. 1919. április 7. 1149.

A Vörös Hadsereg munkácsi toborzó bizottságának elnöke levelet ír Kaminszky József megbízott kormányzónak, amelyben felszólítja a Ruszka Krajna területén működő direktóriumokat, hogy azonnal tegyék közhírré a Vörös Hadseregbe való belépés lehetőségét és népszerűsítsék azt a toborzás érdekében.¹⁰⁹⁰

A *Vörös Újság* cikke a választásokról: „Eddig a tőkésék, a papok, a grófok szavaztak és szavaztak terrorral, vesztegetéssel, pálinkával, szolgabíróval, amikor kellett csendőrszuronnal és puskagolyóval. Ők végpusztulásba kergették az országot. [...] Minket dolgozó proletárokat nem engedtek közel az urnákhoz, féltették nagy és kis üzleteiket, félték, hogy belátunk a kártyáikba és szétverünk közöttük. [...] Most választjuk meg először a tanácsainkat, most szavaz először a proletár. Most mi szavazunk, most nincsen szavuk a régi rabszolgatartóknak, a régi hajcsároknak, a régi heréknek. Ők most nem szavaznak.”¹⁰⁹¹

A csehek által megszállt Ungvárról 500 fő csehszlovák katonai alakulat indul gyalogmenetben Nagyberezna irányába.¹⁰⁹²

A Hadügyi Népbiztosság parancsot ad ki minden tényleges állományú havidíjas, minden tényleges állományú rangosztályba nem sorolt havidíjas és minden tényleges állományú volt hivatásos altiszt számára a Vörös Hadseregbe való azonnali belépésre. A volt tisztek azonnal a hadosztályparancsnokságoknál, illetve a székely különítmény parancsnokságánál kell jelentkezni. A kötelezettség alól felmentést kapnak a nyugállományban vagy rendelkezési állományban lévők, azok, akik a Vörös Hadseregben már szolgálnak, akik a hadügyi népbiztosságnál, a kerületi parancsnokságoknál, póttesteknél, katonai intézeteknél, katonai hatóságoknál, vagy különös egyéb beosztásokban szolgálatot teljesítenek, addig, amíg ezekben a beosztásokban működnek, a kórházi ápolásban lévők felgyógyulásukig, a betegszabadságon lévők, míg szabadságuk le nem telik, illetve azok, akik megszállt területen vannak. Azokat, akik a jelentkezési kötelezettségnek április 15-ig nem tesznek eleget forradalmi törvényszék elé állítják.¹⁰⁹³

---

¹⁰⁹⁰ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 58., 3. A munkácsi toborzó bizottság elnökének utasítása a Vörös Hadseregbe toborzás kihirdetéséről. 1919. április 7.

¹⁰⁹¹ *Vörös Újság*, 1919. április 7., 7.

¹⁰⁹² HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 4/a. doboz. 3139/86. Az 5. hadosztályparancsnokság helyzetjelentése. 1919. április 7. 1163.

¹⁰⁹³ *Vörös Újság*, 1919. április 9., 1.

Katkó Gyula beregszászi városi politikai megbízott azonnali hatállyal felveszi Balogh Dezsőt¹⁰⁹⁴ a városi rendőrséghez nyomozó detektívnek.¹⁰⁹⁵

Ruszka Krajna területén, a magyar Vörös Hadsereg beosztása szerint az 5. vörös hadosztály teljesít szolgálatot, parancsnokságának székhelye Nyíregyháza, hatásköre többek között Ung, Bereg és Szabolcs vármegyék. A Székely különítmény parancsnokságának székhelye Szatmárnémeti és hatásköre Szatmár, Ugocsa, Máramaros és Szilágy vármegyék.¹⁰⁹⁶

1919. április 8.

A beregszászi Vörös Őrség géppuskás lögyakorlatot tart.¹⁰⁹⁷

Alsóvereckén a község paraszttanácsa megbeszélést tart. A lakosság szóvá teszi, hogy az 1914-ben, az országos állatvásárookra történő felhajtásokat megtiltó korlátozásokat még nem oldották fel, ami miatt a „*a lakosság készleteit, főleg jószágait piac hiányában értékesíteni, illetve kicserélni csak rendkívüli nehézségek mellett képes*”. Kéri a beregi direktóriumot a korlátozás feloldására.¹⁰⁹⁸

A belügyi népbiztosságtól érkező távirat: „*Az ország különböző részeiből a vasúti állomásokról naponként érkeznek táviratjelentések, kérdések, hogy a vidéki direktóriumok és munkástanácsok a kerületükből az élelmiszerek és élő állatok leszállítását megtiltották: a vasúti állomásokra kifuvározott ezen cikkeket az államosokon lefoglalják és erőszakkal elfuvarozzák, sőt az állomásokon tartózkodó átmeneti élelmiszer- és élő élőállatszállítmányokat is erőszakkal lekapcsolják a vonatokról és elkobozzák. Ezzel az erőszakos eljárással főleg Budapest élelmezését teljesen lehetetlenné teszik. [...] A tanácskormány nevében kijelentjük, hogy ily*

---

¹⁰⁹⁴ Balogh Dezső beregszászi rendőr. Több ízben követett el fizikai erőszakot Gáthy Zsigmond beregszászi polgármesteren és elődjén, a rendőrkapitányon. KTÁL, Fond 1219., op. 1., od. zb. 1., 21a. 11/1919. Jelentés a beregszászi rendőrkapitányságnak a Tanácsköztársaság idején bűncselekményeket elkövetőkről. 1919. december 28.

¹⁰⁹⁵ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 50., 8. Balogh Dezső beregszászi rendőr levele Katkó Gyula beregszászi városi politikai megbízott életrajzáról. 1919. április 4.

¹⁰⁹⁶ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 4/a. doboz. 3139/86. Az 5. hadosztályparancsnokság helyzetjelentése. 1919. április 7. 1169.

¹⁰⁹⁷ KTÁL, Fond 675., op. 1., od. zb. 3764., 51. A beregszászi I. nemzetőrszázad napiparancsa. 1919. április 7.

¹⁰⁹⁸ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 70., 2. Jegyzőkönyv az Alsóvereckén a munkás-, katonai- és paraszttanács gyűléséről. 1919. április 8.

*erőszakosságok elkövetői, bárkik legyenek is, azok a forradalmi törvényszék elé állíttatnak”.*¹⁰⁹⁹

A Ruszin Népbiztosságtól utasítás érkezik a megyei direktóriumokhoz a járási tanácsok megválasztásának rendjéről. Eszerint: „*Utasítás a járási tanácsok választására vonatkozólag, a következőket rendeljük. A megyei választási bizottságok állapítsák meg, hogy a járási tanácsokba hány tagot küldenek az egyes városok és hány tagot a járáshoz tartozó falvak. A járási tanácshoz úgy falvak, mint határos városok tanácsa minden ezer lakos után egy tagot küldenek, ha a létszám szerint a városok küldöttjeire több tanácstag esnék, mint a falvak lakosaira akkor az egyes városok küldöttségeinek együttes száma megfelelően leszállítandó, mert a városok együttvéve sem küldhetnek a járási tanácsba a tanács felénél több tagot. Mintán a járási tanács legfeljebb 60 tagból áll. Mintán a városi tanácsok tehát együttvéve legfeljebb 30 tagot küldhetnek. A megyei választási bizottság állapítsa meg hogy a falusi tanácsok járási választási megbízottai mely napon jöjjenek össze és ahol a falusi tanácsok megbízottai a megfelelő időben és helyen annyi járási tanácstagot választanak amennyire a választási bizottság megalapítása szerint joguk van. A megyei választási bizottság megállapítja, hogy a járásból, városok vagy városok tanácsai milyen napon választják a járási tanács tagjait. Ha a város területével több járás is határos a választást mindegyik város tanácsa külön-külön eszközöli. Természetesen mindegyik város csak annyi tagot választ, amennyit a megyei választási bizottság megállapít. Választási bizottság megállapítása szerint lélekszám arányában megilleti, s ha valamely város több járással határos, úgy mindegyikbe küld tanácstagot. A választást legkésőbb folyó hó 10-én kell megtartani előrelátható akadály esetén ezen határnap legfeljebb két nappal kitolandó. A választásra vonatkozó egyéb utasításokat forradalmi kormányzótanács XXVI. számú rendelete tartalmazza. Kétség esetén a belügyi népbiztoshoz kell fordulni.*”¹¹⁰⁰

A Mezőkövesden székelő kassai magyar IV. számú vörösőr kerületi parancsnokság megkéri Ugocsa vármegyei direktóriumot, hogy „*a közszolgálat és siker érdekében*” küldje meg minden kiadandó rendeletét a számukra.¹¹⁰¹

Bereg vármegye közlélmzési népbiztosa arra utasítja az alsóvereckei járás politikai megbízottját, hogy a Reizman Henrik szarvasházi

---

¹⁰⁹⁹ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 28., 1. Bereg vármegye közlélmzési politikai megbízottjának átirata Beregszász politikai megbízottjának. 1919. április 8.

¹¹⁰⁰ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56., 38–41. A Forradalmi Kormányzótanács távirata a Bereg vármegyei direktóriumhoz a járási tanácsok megválasztásának rendjéről. 1919. április 8.

¹¹⁰¹ KTÁL, Fond 673., op. 1., od. zb. 4., 1. A kassai magyar IV. vörösőr kerületi parancsnokság átirata. 1919. április 8.

fűrésztelep 70 munkáscsaládja részére utaljon ki 20 q lisztet, és „ellenőrizze, hogy a mennyiség tényleg az ellátatlan proletárcsaládok között osztassék széjjel”.¹¹⁰²

A beregi direktórium rendeletet ad ki, hogy új cipő vételére vagy megrendelésére csak az jogosult, akinek „a megrendelt cipővel együtt legföljebb három pár használható cipője van és a vételt vagy megrendelést megelőző hat hónap alatt új cipőt nem vásárolt vagy nem rendelt”, valamint felhívja a lakosságot a takarékoskodásra.¹¹⁰³

A nagyszőlősi járási Szőlősgyula községben népgyűlést tart Weisz Herman, Budapestről kiküldött agitátor. Beszédében előadja, hogy: „nincs már többé elnyomás, nincs többé szolgaság. A proletárságé minden hatalom, ahol úgy a szellemi, mint a fizikai munkás egyformán független szabadságot élvez – de munka mellett. A burzsoáziának már nincs hatalma kiszákmányolni a munkások erejét. Az imperialista, a kapitalizmus többé már nem ütheti fel fejét stb. Felhívja a népet, hogy dolgozzon tovább, a dologtalan a keze puszton. Elmondja, hogy a kis gazdaság, a kis tőke megmarad mindenhol, abból a kevésből semmit el nem vesznek, csak a nagytőkéék, a nagybirtokok, bérházak lettek s lesznek kommunizálva. Az oktatásról is nagyon megnyugtatóan beszélt.”¹¹⁰⁴

A Munkács melletti Pósháza községben a beregi direktórium gabonát rekvirál, és azt a munkácsváraljai lakosság körében szétosztja.¹¹⁰⁵

Kaminszky József rendeletet ad ki a földosztással kapcsolatban, melyben közli: „[...] minden községben birtokrendező és termelést biztosító bizottság és minden járásban járási birtokrendező és termelést biztosító bizottság alakítandó. A községi bizottságot a község földműves tanácsa, a járási bizottságot pedig a járás földműves tanácsa választja meg ott, ahol ezen földműves tanácsa még nincs megalakítva, azonnal megalakítandó.

A haladéktalanul megalakítandó községi és járási birtokrendező és termelést biztosító bizottságok első és fő kötelessége a termelés folytonosságának biztosítása és a közlegelők azonnali kijelölése. Alapul szolgáljon a kijelölésnél a község jelenlegi

---

¹¹⁰² KTÁL, Fond 722., op. 1., od. zb. 1., 9. 232/1919. Bereg vármegye közéleti népbiztosának utasítása az Alsóvereckei járás politikai megbízottjához a fűrészüzemen dolgozók lisztellátásáról. 1919. április 8.

¹¹⁰³ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 87., 6. Bereg vármegye direktóriumának rendelte a bőrkészlet bejelentéséről és a lábbelivel való takarékoskodásról. 1919. április 8.

¹¹⁰⁴ KTÁL, Fond 673., op. 1., od. zb. 5., 1. Jegyzőkönyv a Szőlősgyulán tartott népgyűlésről. 1919. április 8.

¹¹⁰⁵ KTÁL, Fond 722., op. 1., od. zb. 1., 4–6. 110/1919. A Tiszaháti járás főszolgabírójának jelentése Bereg vármegye közéleti népbiztosához Beregdéda községben rekvirált gabona mennyiségéről. 1919. március 29. Munkácsi járási politikai megbízott távirata Bereg vármegye direktóriumához a Pósházán rekvirált gabonáról. 1919. április 8.

marhaállománya, egy darab marha egy, illetve egy és fél holdat számítva. A közlegető végleges kibasítását mérnök fogja később eszközölni.

A járási bizottságok feladata elsősorban oly községek számára, melyek saját határukbán elegendő legelővel nem rendelkeznek, egy vagy több legelőben bővelkedő szomszédos községek határából eszközölni a legelő kijelölést.

Ezen rendeletem végrehajtása végett azonnal közlendő a falusi katona, parasztok és munkások tanácsával s illetve, ha az még meg nem alakítatott volna, a községi elöljárósággal. A községi és járási birtokrendező bizottságok megalakításának megtörténtéről kérem nekem jelentést tenni.”¹¹⁰⁶

1919. április 9.

A Beregszász közelében fekvő Beregardó község kilenc gazdájától „fölsleg” címén 1,4 tonna búzát, 200 kg rozst rekvirálnak „kétszeres rekvirálás” címén. A beregardói intéző bizottság megjegyzi, hogy „ennél több fölsleg” nincs, és kéri, hogy gondoskodjanak a falu ellátatlanjairól, hogy a cséplésig ne éhezzenek.¹¹⁰⁷

Ung vármegye gazdasági felügyelőse Csapról¹¹⁰⁸ Munkácsra küld táviratot, melyben arra utasítja a Hegyvidéki Kirendeltség intézőségét, hogy azonnal oldják meg, hogy a Szolyva állomásra megküldött 200 mázsa tavaszi vetőmag eljusson az ellenség által meg nem szállt nagybereznai és perecsenyi járások szabad részeire.¹¹⁰⁹ Szolyván a munkástanács átveszi a vetőmagot, a kiosztás azonban csak 1919. május végén kezdődik meg.¹¹¹⁰ Addig azonban a román, később pedig a csehszlovák katonai alakulatok is elkoboznak belőle, főleg a lovak ellátására.¹¹¹¹

---

¹¹⁰⁶ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 19., 30a. Kaminszky József levele a járási politikai megbízottakhoz a választásokról. 1919. április 8.

¹¹⁰⁷ KTÁL, Fond 722., op. 1., od. zb. 3., 7. Bereg vármegye direktóriumának távirata a vármegyei birtokrendező és termelést biztosító bizottsághoz a Budapestre történő élelmiszerszállításokról. 1919. április 9.

¹¹⁰⁸ Mivel 1919. január közepétől Csap Ung vármegye központja Ungvár csehszlovák megszállása miatt.

¹¹⁰⁹ KTÁL, Fond 772 op. 3., od. zb. 1783., 12. Ung vármegye gazdasági felügyelőjének távirata a Hegyvidéki Kirendeltséghez a vetőmag kiosztásáról. 1919. április 9.

¹¹¹⁰ Uo., 14. A turjaremetei jegyző elismervénye vetőmag átvételéről. 1919. május 30.

¹¹¹¹ Az itt lévő zabvetőmagból tíz mázsát a megszálló román hadsereg egyszerűen lefoglalt május utolsó hetén. Május 3-án a Hegyvidéki Kirendeltség munkácsi raktárából tíz mázsa (1050 korona árban) vetőmagot a csehek is lefoglaltak, amit egyébként a környékbeli kisgazdák vetési céljaira készítették elő, akartak szétosztani. Az 1050 korona összeget a Hegyvidéki Kirendeltség próbálta behajtani munkácsi zsupai hivatalnál, sikertelenül. Május 30-án pedig – nem tudni pontosan, milyen katonai parancsnok, román vagy cseh – Szolyváról azt jelentette, hogy a perecsenyi katonai parancsnokság rendelete szerint az elraktározott vetőmag kiadását rendelte el. A vetőmagból 73 mázsát osztottak ki a turjaremetei körjegyzőséghez tartozó

Beregszászban a Vörös Hadsereg és a Vörös Órség toborzó bizottsága sorozást tart.¹¹¹²

A budapesti Sóelosztó Bizottság válasza Bereg vármegye sürgős sókiutalási kérésére: „*az összes sóbányák a megszállott területen vannak, ahonnan egyelőre só nem szállítható, készlettel pedig nem rendelkezünk, kiutalás ez idő szerint nem eszközölhető.*” A Közélelmezési Népbizottság Bereg vármegye sószükségletének fedezését a direktórium vezetésére bízta azzal a megjegyzéssel, hogy kutassanak új só források után.¹¹¹³ Az irat fejlécén Liebknecht V. egyik mondata áll mottóul: „*A munka ne legyen többé nyomorúság, hanem közös élvezet.*”

Négy napig tartó vita alakult ki a nagykaposi járási népbiztos (főszolgabíró) és a nagykaposi munkás- és katona-, illetve paraszt tanácsok között, mert utóbbiak nem engedték az élelmiszer elszállítást a falvakból annak ellenére, hogy a járási politikai megbízott szigorúan megtiltotta a községi tanácsoknak, hogy a tej, vaj, tojás és apró állat elszállítását akadályozzák.¹¹¹⁴

Gecse községben Frieschmann Bertalan és Meisels Áron gazdaktól „terményfölösleg” címén gabonát rekvirálnak. Az összegyűjtött mennyiséget Gecse község rászorulóinak ajánlják megvásárlásra maximális áron.¹¹¹⁵

---

községekben, illetve a szolyvai lakosoknak. 25 mázsát az Ung vármegyei Gazdasági Felügyelőség osztott ki. A megmaradt vetőmagot a perecsenyi cseh katonai parancsnokság utasítására 1919 decemberében osztották ki főleg Szolyva és Turjaremete körjegyzőségeiben. KTÁL, Fond 772., op. 3., od. zb. 1783., 15a–27a. A Hegyvidéki Kirendeltség levelezése a román hadsereg által lefoglalt vetőmagról. 1919. május–december.

¹¹¹² KTÁL, Fond 675., op. 1., od. zb. 3764., 51a. A beregszászi I. nemzetőrszázad napiparancsa. 1919. április 6.

¹¹¹³ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 83., 9. 5694/1919. A budapesti Sóelosztó Bizottság utasítása Bereg vármegye Közélelmezési Hivatalához a sóellátásról. 1919. április 9.

¹¹¹⁴ KTÁL, Fond 172., op. 1., od. zb. 2357., 1–3. 317/1919. Ung vármegye alispán-helyettesének levele valamennyi járási politikai megbízottnak az élelmiszer elszállításának betiltásáról. 1919. április 9. A Nagykaposi járás főszolgabírójának utasítása a községekben megalakult munkás-, katona- és földműves tanácsokhoz az élelmiszer elszállítások akadályozásának betiltásáról. 1919. április 13.

¹¹¹⁵ KTÁL, Fond 722., op. 1., od. zb. 1., 10. Bereg vármegye közlelmezési népbiztosának levele a járási politikai megbízottakhoz gabonarekvirálásokról. 1919. április 9.

Kaminszky József minden járástól és községi tanácstól kéri a választási eredményeket, amelyek összegyűjtésére a direktóriumokat jelöli ki.¹¹¹⁶ Április 11-én megérkeznek azokból a községekből is a névsorok, amelyek a helyi tanács és intéző bizottságok megválasztottjait tartalmazzák.¹¹¹⁷ Április közepéig érkeznek a jelentések Kaminszkyhoz, amelyekben gyakran szerepel, hogy teljes járások lakossága nem vett részt az április 7-i választáson. Szerednye, Perecseny, Ökörmező teljes járaiban nem tartottak választásokat.¹¹¹⁸ A nagyfokú passzivitás láttán Kaminszky felszólítja a járási népbiztosokat, hogy szervezzenek április 23-ra újra választásokat, amin ő maga is meg fog jeleni.¹¹¹⁹

A beregi direktórium jelentést tesz a Forradalmi Kormányzótanácsnak az 1919. március 21.–április 9. közötti időszakban végzett tevékenységéről. Ebben beszámolnak a tanácshatalom kiépítéséről, a személyi kinevezésekről, az élelmezési- és sajtóügyekről. Alaposan részletezik a munkájukat nehezítő tényezőket Bereg vármegyében: *„Hangsúlyozni kell, hogy Beregben vagyunk, a közigazgatási romlottság és züllöttség klasszikus földjén. A beregi közigazgatás már évek óta a magyar politikai élet botrányköve. Ez a sokat szenvedett és szinte elátkozott megye a múltban az ország legsötétebb és örökké egy helyben álló foltja volt, amelyet még az október 31-iki forradalom sem tudott megmozdítani. Romlott volt a földje, víze, levegője, Gulácsy és teremtményei – beárnyékolva és elnyomva mindent – szinte már az égig nőttek. Március 21-e kellett, hogy a megváltás ide is elérkezzen. A direktóriumnak, mikor hozzáfogott a rendcsináláshoz, Augiász istállójának kitisztításához, számolni kellett a népnek a tisztviselők nagyobb része elleni teljesen megokolt elkeseredésével, továbbá azzal a körülménnyel, hogy a vezető állások jókora hányada felfüggesztés és nyugdíjazás következtében üresedésben volt.”*¹¹²⁰

Azzal folytatódik, hogy *„a személyi ügyek elintézésénél vezérlő elvünk az volt, hogy a népnek a tisztviselők elleni elkeseredett hangulatát lehetőleg áthelyezéssel csillapíthassuk le, hogy így kenyértől ne fosszunk meg egy tisztviselőt se. Ahol rendelkezési állományba való helyezés vált szükségessé, gondunk volt rá, hogy az illető más ügykörben felhasználásuk. Ahol pedig munkahiány állott elő, onnan*

---

¹¹¹⁶ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56., 7a. Kaminszky József felszólítása minden járási politikai megbízotthoz a választási eredmények azonnali megküldésére. 1919. április 9.

¹¹¹⁷ Uo. 10–13. Kimutatás a községi tanácsok tagjairól. 1919. április 11.

¹¹¹⁸ Uo. 13–13.a. Az Ökörmezői járás politikai megbízottjának távirata Kaminszky Józsefhez a választás sikertelenségéről. 1919. április 12.

¹¹¹⁹ Uo. 19–20. A Perecsenyi járás politikai megbízottjának távirata Kaminszky Józsefhez a választások szervezéséről. 1919. április 9.

¹¹²⁰ MNL OL, K 148., 603. f. 2., 22. ő. e., 21. Bereg vármegye direktóriumának jelentése saját tevékenységéről a Forradalmi Kormányzótanácsnak 1919. március 21-e óta eltelt időszakról. 1919. április 9.

a tisztviselőket olyan helyre rendeltük, ahol munkát adhattunk nekik. [...] E megyében munkaképes tisztviselő munka nélkül nem szed fizetést”.

Egészen hihetetlen gyors sikerekről számol be: „*A politikai megbízottak az új idők ezen új emberei rövid pár nap alatt jelentős eredményeket értek el. A közlélelmezés különösen elesett állapotban volt. A régi tehetségtelen, hivatatlan vezetők rendszertelen munkája, a felületesség, a kapkodás azt eredményezte, hogy bár a megyében van élelmiszer – a körülményekhez képest elég – a lakosság 2/3 része már éhezett. A közlélelmezés intézésére egy egész ügyosztályt szerveztünk. A politikai megbízottak maguk elé (sic!) vették a legjobb szakértőket, s alig egy hét leforgása alatt elértük, hogy nemcsak magunk el vagyunk látva élelmiszerekkel, hanem esetleg még a kivétel a megyéből is lehetséges.”* Kihangsúlyozza, hogy „*a beregszászi 4 lap egy erős napilappá egyesült, amellyel elárasztjuk az egész vármegyét. Egyik röpiratot a másik után adjuk ki. [...] Az élőszó és a lelkesítő írás minden erejét felhasználjuk, hogy az új rendszer számára a konzervatív szellemű falukban is megmunkáljuk a talajt.”*

Megjegyzik, hogy „*Beregben egyetlen tábla sem marad megmunkálatlanul és bevetetlenül. Intézkedtünk, hogy a határt, a sarjadó vetést őrizzék, mint a szemük fényét. Ellenségnek tekintünk mindenkit, aki csak egy búzaszárat is leszakít, vagy egy haszonra való fűszálat kitép.”*

Allításuk szerint a forradalmi törvényszék „*méltányos ítéleteivel már eddig is megnyugvást keltett.”*

Jelentik, hogy munkaórséget is szerveztek, s tagjaninak napi 30 koronát fizetnek, mert nagy részük helybeli családos és otthon étkező ember. Szigorú szesztilalmat is elrendeltek, bár „*tudvalevő, hogy Bereg tele van borral és hogy a megye felső része erős alkoholista.”* Végül megjegyzik, hogy „*Bereg vármegye a második forradalmon is átesett anélkül, hogy egyetlen ember elpusztult, egyetlen szalmaszál elveszett volna”.* Hozzáteszik azt is, hogy „*pártunk lavina módjára nő. A városok, a szellemi és ipari proletárok testtel-lélekkel velünk vannak, a falvakon egyesek még haboznak, de a jövő ott is a mienk.”*¹¹²¹

Munkácsról a politikai megbízott kéri a Belügyi Népbiztosságot, hogy engedélyezze a munkácsi és Munkács környéki zsidó lakosság számára – a közeledő húsvéti ünnepekre való tekintettel – személyenként nyolc deciliter bor kiutalását. Megjegyzik, hogy „*ha nem kapnak rá engedélyt, úgy is beszerzik maguknak más úton.”*¹¹²²

---

¹¹²¹ Uo. 23. Bereg vármegye direktóriumának jelentése saját tevékenységéről a Forradalmi Kormányzótanácsnak 1919. március 21-e óta eltelt időszakról. 1919. április 9.

¹¹²² MNL OL, K 148., 603. f. 2., 24. ő. e., 301. Telefonjelentés Munkácsról a Belügyi Népbiztosságnak a szesztilalomról. (pontos keltezés nincs).

A *Vörös Újság* a választásokról: „1919. április 7. Az első választás nagy történelmi dátuma, amikor végre a dolgozók és igazi államfenntartók, munkásférjak és nők választottak Magyarországon.”¹¹²³

Munkácson Kaminszky József előtt leteszi hivatali esküjét a munkácsi vörös határőrség 18 tagja.¹¹²⁴

Kaminszky József a hátmegi görögkatolikus lelkészi javadalom felügyeleti jogát a Munkácsi Görögkatolikus Püspökségnek adja.¹¹²⁵

A beregi direktórium utasítása a Budapestre irányuló élelmiszerszállítások visszatartása ügyében: „Tudomásomra jutott, hogy egyes községek tízes tanácsai olyan formán intézkedtek, hogy a községből semmi féle élelmiszert elvinni nem szabad s az élelmiszerek kiszállítását mindenképpen megakadályozták. Miután az ily intézkedések más községek és szomszédos városoknak élelmezéssel való ellátását úgyszólván éhezésnek teszik ki, utasítom a járási politikai megbízottakat, hogy utasítsák valamennyi község tízes tanácsait arra, hogy ily intézkedések megtételére jogosulatlanok és az általuk kiadott élelmiszer kiviteli tilalmat azonnal vonják vissza és azok szabad formáját semmiképpen ne akadályozzák meg.”¹¹²⁶

1919. április 10.

Stefán Ágoston ruszin népbiztos rendelettel vonja ki a Hegyvidéki Kirendeltséget a Földművelésügyi Népbiztosság felügyelete alól, és a Ruszin Népbiztosság gondnoksága alá helyezi.¹¹²⁷

Beregsurány községben összegyűjtik a fegyvereket. A 101 darab fegyvert Beregszászba szállították.¹¹²⁸

---

¹¹²³ *Vörös Újság*, 1919. április 9., 3.

¹¹²⁴ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 33., 2. Jegyzőkönyvi kivonat a munkácsi vörös határőrség tagjainak eskütételéről Kaminszky József politikai megbízott előtt.

¹¹²⁵ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 29., 76. Kaminszky József politikai megbízott levele Papp Antal görögkatolikus püspökhöz a hátmegi lelkészi birtok felügyeleti jogának átruházásáról. 1919. április 9.

¹¹²⁶ KTÁL, Fond 172., op. 1., od. zb. 2357., 1. 317/1919. Ung vármegye alispán-helyettesének levele valamennyi járási politikai megbízotthoz az élelmiszer elszállításának betiltásáról. 1919. április 9.

¹¹²⁷ KTÁL, Fond 772., op. 4., od. zb. 1., 1–5. Kaminszky József politikai megbízottjának levele a Hegyvidéki Kirendeltséghez, a Hegyvidéki Kirendeltségnek a Ruszin Népbiztosság fennhatósága alá helyezésétől. 1919. április 10.

¹¹²⁸ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 42., 1. A beregsurányi nemzetőrség jelentése Katkó Gyula beregszászi politikai megbízotthoz a fegyverek összegyűjtéséről. 1919. április 10.

Bereg vármegye közéletmezési népbiztosa jelezi, hogy a Munkács városi politikai megbízott ne változtassa meg a vasúti forgalom menetét, mert arra csak az ún. vasúti direktóriumok lettek felhatalmazva.¹¹²⁹

A Közoktatásügyi Népbiztos Ung vármegye ellenség által meg nem szállt részén működő elemi népiskolák működésével kapcsolatban elrendeli a tanítás folytonosságának biztosítását. Utasításba adja, hogy a 2000 lakost meghaladó községekben az elemi iskola mind a hat évfolyamában a tanítás 1919. július 12-ig tart, míg a 2000 főt meg nem haladó községekben június 26-ig. A tanulók vizsgáit ugyanakkor mindenhol 1919. július 13-ig kell megtartani.¹¹³⁰

A Belügyi Népbiztosság távirata a megyei választási bizottságoknak a járási és községi intéző bizottságok megválasztásával kapcsolatban: „A falusi tanácsok szavazatszedő bizottságai választandók, hogy a választási jogosultság szempontjából igazoltassák. A megválasztott falusi tanácstagokból az igazolt tanácstagok alakítják meg sürgősen a falusi tanácsokat és válasszanak intéző bizottságot. Az intéző bizottság falvakban legfeljebb 5 tagból állhat. A járási tanács, ha megalakult, ott sürgősen utasítandók, hogy válasszon intéző bizottságot. A járási tanács legfeljebb 15 tagú intéző albizottságot választ. Ügyelni kell arra, hogy falusi és járási tanácsok intéző bizottságába csak oly megbízható elvtársak kerüljenek, akik a falusi illetőleg a járási ügyek intézésében feltétlenül alkalmasak.”¹¹³¹

Fái Jenő, egykori körjegyző, aki 1918 őszén Dercenből menekült el a népharagtól, levélben fordul Katkó Gyula beregszászi városi politikai megbízotthoz fizetésemelése érdekében. Katkó politikai megbízott válaszában elutasítja a hivatalvesztett körjegyző kérését, mivel Fái Jenő elhallgatta a havi 300 koronás szegénységi illetményét. Mivel havi járandósága így 1283 koronát tett ki Beregszász nem utalhatott ki szociális segélyt ilyen magasnak tekinthető havi jövedelem miatt.¹¹³²

---

¹¹²⁹ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 35., 1. A belügyi népbiztos rendeletének másolata az állami vasúti direktórium feladatainak meghatározásáról. 1919. április 10.

¹¹³⁰ KTÁL, Fond 172., op. 5., od. zb. 191., 1. 300/1919. A közoktatásügyi népbiztos utasítása Ung vármegye direktóriumának az állami elemi iskolák működésének szabályozásáról. 1919. április 10.

¹¹³¹ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56., 45–45a. A Belügyi Népbiztosság távirata Ung vármegye választási bizottságához a választás gyors megtartásáról. 1919. április 10.

¹¹³² KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 50., 2. Szám nélkül. A dreceni körjegyző visszaemlékezése elüldözésére 1919. január 8-án. 1919. március (pontos keltezés nem található).

Újra egyértelműsítették a Ruszin Népbiztossággal, hogy minden vasúttal kapcsolatos jogkört a vasúti direktórium gyakorol.¹¹³³

Kaminszky József levelében tájékoztatja a Ruszin Népbiztosságot a román megszállás alá került Máramaros vármegye oktatásügyi életéről: „Máramaros megye iskolái a román megszállás folytán teljes felügyelet nélkül vannak, mely sajnálatos körülmény nemcsak a népoktatásra káros, hanem az iskolai épületek oly elhanyagolásához vezetnek, hogy az államvagyon csorbulását vonja maga után. Ennek elejét veendő javaslom, hogy a huszti, dolbai, ökörmezői, técsői és taracvölgyi járásokban tanfelügyelői teendőinek ellátásával Kurtyák János huszti igazgató-tanítót sürgősen bízzák meg s a huszti iskolák igazgatói teendőinek ellátására Gulyánics Mihály izai tanító egyidejűleg kineveztessek.”¹¹³⁴

A Vörös Újság közli a lakáskérdéssel kapcsolatban: „A lakásügy radikális megoldása. Elsősorban a szervezett munkások kapnak lakást. A naplopókat és árdrágítókat eltávolítják Budapestről.”

Stefán Ágoston utasításba adja Kaminszky Józsefnek, hogy Máthé Lajos mérnököt azonnali hatállyal nevezze ki Ruszka Krajna területén a konyhasó- és kőszén-kitermelési politikai megbízottá, Munkács székhellyel. Stefán utasítása szerint a mérnököt Ruszka Krajna területét ábrázoló térképekkel kell ellátni, a kőso és kőszén lelőhelyek azonnali feltárásához. A mérnök munkájának megkezdéséhez 20 000 korona hitelt is jóváhagy Stefán Ágoston népbiztos.¹¹³⁵

A beregi direktórium meghatározza saját ügyrendjét, ezt követően pedig kinevezi a különböző osztályok vezetőit. A tíz ügyosztály: általános igazgatás, katonai és pénzügyi igazgatás, népjóléti igazgatás, közlélmzési osztály, sajtóosztály, rokkant ügyosztály, hadigondozási osztály, szocializáció osztály, gazdasági ügyosztály, közigazgatási osztály.¹¹³⁶

A beregi direktórium közlélmzési politikai megbízottja Beregszász mészellátásának biztosítása érdekében kártérítés nélkül lefoglalja

---

¹¹³³ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 11., 1. A belügyi népbiztos rendeletének másolata az állami vasúti direktórium feladatainak meghatározásáról. 1919. április 10.

¹¹³⁴ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 38., 7. 901/1919. Kaminszky József politikai megbízottjának levele Stefán Ágostonhoz Máramaros vármegye oktatásáról. 1919. április 10.

¹¹³⁵ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 36., 5. 1268/1919. Stefán Ágoston ruszin népbiztos levele Kaminszky Józsefhez Máthé Lajos mérnök konyhasó- és kőszén-kitermelő politikai biztossá való kinevezéséről Munkácson. 1919. április 10.

¹¹³⁶ KTÁL, Fond 709 op. 1., od. zb. 2., 2–2a. Bereg vármegye direktóriumának közigazgatási ügyrendje. 1919. április 10.

a Gulácsy István szőlőbirtokos 240 q, illetve a Jancsó¹¹³⁷ kőműves tulajdonát képező 200 q meszet, melyet a rászoruló a városi lakosságának ajánlanak fel megvásárlásra.¹¹³⁸

A Vörös Újság írja a Tanácsköztársaság nemzetiségi politikájáról: „Magyarország föderalisztikus tanácsköztársaság. A Magyar Tanácsköztársaság nem ismer nemzetiségi kérdést. Nemzetiségi kérdés... Gyalázatos elnyomás, embertelen üldözés, erőszakoskodás, korlátoltság csúnya emlékeit idézi föl ez a két szó. A nemzetiség valami alárendelt, valami másodrendű, gyűlölt, lenézett embercsoport volt, amelyiknek kevesebb jog jár. Nemzetiségi politika... Ez meg azt jelentette: hogyan és miképpen kell ezeket a kiközösített, pestises embereket vackukba szorítani, hogy lélegzethez se jussanak.

A Magyar Tanácsköztársaság mindennemű elnyomást meg akar szüntetni és meg fog szüntetni. Rövid nébány nap alatt gigászi munkájával megszüntette a szegények elnyomását, a munkás elnyomást. Most arra készül, hogy megszüntesse a nem magyar nyelvűeknek (ahogy régen mondták: nemzetiségeknek) háttérbe szorítását és elnyomását. Meg akarja szüntetni azért, mert mindennemű elnyomást helytelennek és jogtalanának tart, de meg azért is, mert a nemzetiségi elnyomás tulajdonképpen proletárok elnyomása, mert a nemzetiségi elnyomást is legjobban a proletár sínyli meg. Proletárok elnyomásához semmiféle leplezett vagy leplezetlen formában hozzá nem járulhatunk. Mert nekünk csak egy ellenségünk van: a kizsákmányoló tőkés, a lebzselő földesúr.

Az úgynevezett nemzetiségi kérdésnek megoldása nagyon egyszerű. Az idegen nyelvű lakosokat nem tekintjük nemzetiségeknek és a „kérdés” – nem létezik többé. Csak egy kérdés vár még megoldásra: a nyelvhasználat. Az anyanyelvek különbözőségét nem tudjuk, de nem is akarjuk megszüntetni. A lakosság többnyelvűsége azonban a kommunista államban sokkal kevesebb nehézséget okoz, mint a régi közigazgatás bürokratikus szervezete mellett. Ha mindenki szabadon használja nyelvét, – amint azt a Forradalmi Kormányzótanács egyik legutóbbi rendelete már ki is mondta – még csak arról kell gondoskodni, hogy az állam szervei ott, ahol a lakosság bármilyen nyelvű részével tudjanak érintkezni. Ezen túl nincsenek többé nehézségek, nem lesznek panaszok s az átkos nemzetiségi sírlódások nyomtalanul eltűnnek. A Magyar Tanácsköztársaság azt akarja, hogy az ország különböző nyelvű lakossága egyenlően hű legyen hozzá. Teljesen szakít az elnyomási rendszerrel és a nem magyar anyanyelvű népek képviselőivel együtt óhajtja megtárgyalni Magyarország föderalisztikus alkotmányának részleteit. A Tanácsköztársaság föl fogja hívni a nem magyar anyanyelvű népeket, elsősorban a németeket és ruszinokat, hogy válasszák meg tanácsaikat. Ezekkel a tanácsokkal egyetértésben fogja az ország alkotmányát megállapítani a tanácsok országos gyűlése. Német és ruszin anyanyelvű

---

¹¹³⁷ Olvashatatlan keresztnév.

¹¹³⁸ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 40., 1. 14/1919. Bereg vármegye közlelmezési politikai megbízottjának levele Katkó Gyula beregszászi politikai megbízotthoz a város mészellátásáról. 1919. április 10.

proletártestvéreinknek alkalmat fogunk adni arra is, hogy a mi lelkes táborunkban szállhassanak síkra a proletárság nemzetközi felszabadulásáért. Legközelebb elrendeljük német és ruszin vörös gárda alakítását és hisszük, hogy a német és ruszin proletárok lelkesedéssel fognak vörös lobogó alá gyülekezni. Mert mi az ő felszabadulásukért is küzdünk.”¹¹³⁹

Kétnapos nyomozást tart a szerednyei csendőrőrs¹¹⁴⁰ az április 7-i választásokkal kapcsolatban: „Folyó hó 10. és 11.-én Szerednyéről a választási elnök megbízásából 4 megbízott Köblér és Unggesztenyés községekben az újonnan választandó községi paraszttanács megválasztása céljából megjelent, ahol úgy 10-én, mint 11-én a fenti községekben dobszó útján közbírré tették, hogy a tanácstagok megválasztása végett a község lakosai az iskola helyiségeiben jelenjenek meg, de nevezett községből a községi elöljáróságot kivéve senki sem jelent meg, sem egyik, sem másik napon. Unggesztenyés községben Kalinics György ottani községi bíró előadása szerint a fenti időben őt a község lakosai megfenyegették, hogy ne próbálja meg, hogy a választási jegyzőkönyvet aláírja vagy a község pecsétjét ilyenekre használja, mert őt agyonverik. Hogy kik mondták ezeket nevezett egyet sem volt hajlandó megnevezni. Köblér községben ugyan csak a fentiek szerint cselekedtek és pedig Tököli László, Pászser Vaszilina Lászlóné, Füzér László, Janicska János köbléri lakosok szólaltak fel és többek előtt hangoztatták, hogy semmiféle szervezkedésbe ne menjenek és a tanácstagok választásnál ne jelenjenek meg, csak a régi rendszer mellett maradjanak. Általánosságban, a községekben a hangulat a mai elvek ellen irányulnak. Ami nagyrészt annak tudható be, hogy nincsenek kellőképpen a mai helyzettel felvilágosodva, most nagyobb része abban a tudatban van, hogy ha a mai elveket követik, akkor mindenüket elrekvirálják.”¹¹⁴¹

Az Alsóvereckeai járás politikai megbízottja jelentést tesz a beregi direktóriumnak arról, hogy a járás területén¹¹⁴² a körorvosi szolgálat egyáltalán nem működik.¹¹⁴³

---

¹¹³⁹ *Vörös Újság*, 1919. április 10., 6.

¹¹⁴⁰ A Vörös Őrség nem mindenütt vette ekkor még át a közrend fenntartásának feladatát a csendőrségtől, nemzetőrségtől, ami nagyon sok konfliktust és nézeteltérést okozott.

¹¹⁴¹ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 9., 25–25a. A szerednyei csendőrőrs politikai nyomozásról tett jelentése Ung vármegye direktóriumának. 1919. április 13.

¹¹⁴² Az Alsóvereckeai járás lélekszáma 1910-ben 17 088 fő volt. A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása. Első rész. A népesség főbb adatai. Budapest, Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1912. 210.

¹¹⁴³ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 100., 5. 926/1919. Alsóvereckeai járás politikai megbízottjának levele Bereg vármegye direktóriumához a betöltetlen orvosi állásokról. 1919. április 10.

1919. április 11.

A beregi direktórium táviratban közli Munkács város politikai megbízottjával, hogy értesülései szerint a munkácsi munkástanács akadályozza a vasúti forgalmat és ok nélkül tartóztatja fel a vasúti szerelvényeket. A beregi direktórium fenyegeti a politikai megbízottat, hogy azonnal hagyjon fel a vasúti forgalom akadályozásával, különben forradalmi törvényszék elé kerülnek.¹¹⁴⁴

A munkácsi városi intézőbizottság levélben kéri a munkástanácsot, hogy minden hétfőn, szerdán és pénteken rendeljen ki Vörös Órséget a piacra, mert hajnalban a viszonteladók a falvakból érkező élelmiszermelőlőktől mindent felvásárolnak, és ez jelentősen hozzájárul az áru- és élelmiszerhiányhoz a városban, ezen keresztül pedig az áremelkedéshez és a feketepiac működéséhez.¹¹⁴⁵

Bereg vármegye területén mindennapossá válik a tanács hatalom parancsára a kisiparosoktól való alapanyag rekvirálás. Az összegyűjtött ipari alapanyagokat a direktórium jegyrendszerre osztja szét, olykor viszont – mint például a bátyusi Ösztericher Hermantól lefoglalt 14 kg bőryanaggal történt – a járás lakosságának adják el maximális áron.¹¹⁴⁶ Közben komoly gondok adódnak az elrekvirált bőryanagok kiosztásában. Ugyanis azok az iparosok, akik megkapták az alapanyagot, nem voltak hajlandók azt átvenni, mivel a direktórium az 1913. évi – jóval magasabb – árak alapján határozta meg a leendő lábbelik árát, így az iparosok keresetét is, ami ráfizetést okozott volna nekik. Ezért inkább visszautasították a kiosztott alapanyagot. Ennek a problémának a megoldására, a munkácsi járási politikai megbízott kéri a direktóriumot, hogy engedje meg, hogy az árukat a kereskedők 10–12%-kal nagyobb nyereséggel adhassák el.¹¹⁴⁷ A direktórium ezt jóváhagyja.¹¹⁴⁸

---

¹¹⁴⁴ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 36., 1. A budapesti vasúti direktórium távirata Munkács város munkástanácsához a tanács vasúti szállításokba történő jogtalan beavatkozása miatt. 1919. április 11.

¹¹⁴⁵ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 24., 2. Munkács egyik lakosának levele a város munkás- és katonatanácsához az élelmiszervásárok ügyében. 1919. április 11.

¹¹⁴⁶ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 87., 3–3a. 453/1919. A Mezőkaszonyi járás politikai megbízottjának jelentése Bereg vármegye közigazgatási politikai megbízottjához bőrkészlet lefoglalásáról. 1919. április 6.

¹¹⁴⁷ Uo. 8. 1547/1919. A Munkácsi járás politikai megbízottjának levele Bereg vármegye direktóriumához az iparosok árszabályozásáról. 1919. április 2.

¹¹⁴⁸ Uo. 8a. Bereg vármegye direktóriumának válasza a Munkácsi járás politikai megbízottjának levelére az iparosok árszabályozásáról. 1919. április 10.

A Közoktatásügyi Népbiztosság táviratban tiltja meg a beregi direktóriumnak, hogy az iskolák vezetőinek ügyintézésébe beleavatkozzon, amíg az országos hatáskörű ún. Művelődési Tanácsok meg nem alakulnak.¹¹⁴⁹

Tovább folytatódik a tanácshatalom közigazgatásának kiépülése Ruszka Krajna területén. Ennek jegyében Kaminszky József taracvölgyi járásigazgatási biztosnak nevezi ki Hápka Pétert.¹¹⁵⁰

A Hadügyi Népbiztosság az Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros történelmi vármegyék területén működő minden direktóriumoknak megparancsolja, hogy azok katonai ügyekbe ne avatkozzanak bele.¹¹⁵¹ A Népbiztos leszögezi, hogy, ha a direktórium a karhatalmat kívánja igénybe venni, a hozzájuk közel eső hadosztály- vagy dandárparancsnoksághoz fordulhatnak. Ruszka Krajna területén az 5. vörös hadosztály parancsnokságnak székhelye Nyíregyháza volt, míg a Székely különítmény (hadosztály) székhelye Szatmárnémeti.¹¹⁵²

A Közélelmezési Népbiztosság arra utasítja az ungi, ugocsai, huszti, beregi és máramarosi direktóriumokat a burgonya-rekvirálásokkal kapcsolatban, hogy a hatóságilag igénybe vett „feleslegekről” részletes kimutatást készítsenek melyet azonnal meg kell küldeniük az Országos Burgonya, Zöldség és Gyümölcs Központnak, a rekvirálás és a burgonyaellátás állapotáról pedig állandó jelentést kell tenniük annak.¹¹⁵³

Kaminszky József levélben sürgeti a beregi direktóriumot a választások megtartására azokban a községekben, ahol erre április 7-én a lakossági passzivitás miatt nem került sor.¹¹⁵⁴

---

¹¹⁴⁹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 4., 1. A közoktatásügyi népbiztos távirata Bereg vármegye direktóriumához az oktatásszervezésről. 1919. április 11.

¹¹⁵⁰ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 36., 4. 911/1919. Kaminszky József levele Hápka Péternek a Taracközi járás politikai biztosává való kinevezéséről. 1919. április 11.

¹¹⁵¹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 35., 1–2. 407/1919. A hadügyi népbiztos rendelete a direktóriumok katonai kérdésekbe való beavatkozásának megtiltásáról. 1919. április 11.

¹¹⁵² Uo. 1–2. 407/1919. A hadügyi népbiztos rendelete a direktóriumok katonai kérdésekbe való beavatkozásának megtiltásáról. 1919. április 11.

¹¹⁵³ KTÁL, Fond 673., op. 1., od. zb. 9., 2–3. 21014/1919. A közellátási népbiztos levele Ugocsa vármegye direktóriumához burgonyabeszolgáltatási kontingenséről. 1919. április 11.

¹¹⁵⁴ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56., 25. 905/1919. Kaminszky József távirata Bereg vármegye direktóriumához a járási és kerületi tanácsok azonnali megválasztásáról. 1919. április 11.

Távirat érkezik Kaminszky Józsefhez Munkácsra Királyházáról az ukrán agitáció megélénküléséről: „*Szتانiszlauból*¹¹⁵⁵ származó ukrán felbívás, a Huszthataranyán tartott Boldogasszony napi búcsún lett Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung megye vidékéről érkező búcsút tartó rutének között terjesztve, akik azt e vidék minden községében tovább terjesztették. Intézkedést kérek, hogy e vidéken minden őr nyomozza a felbívást terjesztőjét.”¹¹⁵⁶

Landler Jenő, belügyi népbiztos táviratban tudatja újra valamennyi vármegyei direktóriummal, illetve törvényszékkal, hogy a Budapestre irányuló vasúti élelmiszerszállításokat senki se merészelje megakadályozni. A Vörös Órséget és az intézőbizottságokat felszólítja, hogy ennek bármilyen eszközzel szerezzenek érvényt.¹¹⁵⁷

A beregi direktórium korlátozza a gépkocsi használatot a vármegyében. Az engedély nélküli gépkocsi használókra forradalmi törvényszék vár.¹¹⁵⁸

A Beregleányfalva községet körbe ölelő Schönborn-birtok (főleg erdő) szétosztásához kezd az itt élő lakosság. A beregi direktórium azonban ezt nem hagyja jóvá, hanem kijelenti, hogy „*a Forradalmi Kormányzótanács XXXVIII. sz. rendeletének 4. §-a szerint a köztulajdonba átvett földbirtokok sem személyek, sem csoportok között fel nem osztható.*”¹¹⁵⁹ Azt is egyértelműsítik, hogy a nagybirtokosok élő és holt vagyontárgyai megváltás nélkül az állam tulajdonába mennek át. Azonban 1919. április 20-án a beregi direktórium átértékeli korábbi álláspontját, és – a termelés folytonosságára hivatkozva – hozzájárul a beregleányfalvi volt Schönborn-birtokok kisebb részekre osztásához, hogy ezeket egy-egy helyi földműves használatba vegye.¹¹⁶⁰

1919. április 12.

Vörös Órség beregszászi szárnyparancsnoksága közzé teszi a Vörös Órségbe olvadt korábbi karhatalmi szervek illetményét központilag

---

¹¹⁵⁵ Napjainkban Ivano-Frankivszk város.

¹¹⁵⁶ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 9., 20. A királyházai vörösórség távirata Kaminszky József politikai megbízotthoz ukrán agitációról. 1919. április 11.

¹¹⁵⁷ MNL OL, K 148., 603. f. 2., 32. ó. e., 17. A Belügyi Népbiztos távirata a vármegyei direktóriumokhoz az élelmiszert Budapestre szállító vasúti szerelvények feltartóztatásának szigorú megtiltásáról. 1919. április 11.

¹¹⁵⁸ KTÁL, Fond 722., op. 1., od. zb. 9., 1. 449/1919. Smer Sándor Bereg vármegyházai iroda-igazgató levele Bereg vármegye direktóriumához a személygépkocsi használatának korlátozásáról. 1919. április 11.

¹¹⁵⁹ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 1., 9–11. 12/1919. Beregszász állami birtokrendező bizottságának levele Bereg vármegye direktóriumához a beregleányfalvi lakosok kéréséről. 1919. április 11.

¹¹⁶⁰ Uo.

rendező határozatot. Eszerint a korábbi karhatalom (népőrség, vasútőrség, csendőrség) szolgáló személyek illetményeit a területileg illetékes munkás- vagy katonatanácsok folyósítják. A járandóságuk napi 15 korona, továbbá 15 korona étkezési díj, saját ruházat és lábbeli használat esetén napi két korona ruhakoptatási átalány, minden ellátatlan családtag után havi 50 korona családi pótlék, azok pedig akik saját lakással nem rendelkeztek további havi 50 koronát kaptak lakbérre. Hat havi kifogástalan szolgálat után 200 korona plusz jutalomban is részesülhetnek. A fizetést, étkezési pénzt, ruhakoptatási díjat 10 napra előre, a családi pótlékot, a lakbért havi részletekben fizetik ki.¹¹⁶¹

A beregi direktórium gyanakodva jegyzi meg a járási politikai megbízottaknak, hogy még mindig vannak olyan személyek, akik a márciusi forradalom „vívmányait” nem fogadják el, sőt szabotálják a direktórium eredményeit. Azokról van szó, akik ellenforradalmat terjesztenek, suttogó propagandával, a tanács hatalom ellen agítanak. Ezeknek az embereknek az elfogását és forradalmi törvényszék elé állítását ezzel az utasítással elrendeli a direktórium.¹¹⁶²

A beregi direktórium területén működő járási politikai megbízottak elrendelik a hozzájuk beérkezett kimutatások alapján a gazdáknál lévő „fölösleges” terménykészleteket azonnal összegyűjtését, illetve maximális áron történő eladását a községek rászoruló lakosságának.¹¹⁶³

Beregdarócon Bereg vármegye földosztó bizottsága legelőt oszt szét a község lakosainak.¹¹⁶⁴

---

¹¹⁶¹ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 63., 1–1a. 488/1919. A beregszászi nemzetőrség levele a munkácsi határrendőrséghez a vörösőrségbe olvadt határőrök fizetésének megállapításáról. 1919. április 12.

¹¹⁶² KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 7., 1–3. 649/1919. Bereg vármegye direktóriumának rendelete a járási és városi politikai megbízottaknak a lehetséges ellenforradalmi szervezkedések megfigyeléséről. 1919. április 12.

¹¹⁶³ KTÁL, Fond 722., op. 1., od. zb. 1., 12. 455/1919. A Tiszaháti járás politikai megbízottjának jelentése Beregdaró községben végrehajtott gabonarekvirálásról. 1919. április 12.

¹¹⁶⁴ Beregdaróc község 23 lakosa még 1919 januárjának elején kérvénnyel fordult a Bereg vármegyei földosztó bizottsághoz, hogy a község lakosai által tartott állatok eltartásához osszon ki legelőt, mert a tulajdonukban lévő legelőmennyiség nagyon kicsi. A beregdaróciak Klein Menyhért mezőkaszonyi lakos (449 hold 800 négyesz.) egykori legelőinek felosztását kérik a Földművelésügyi Minisztériumtól. Április 12-én a Bereg vármegyei földosztó bizottság kiosztotta a legelőt. KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 61., 4–7. 683/1919. A Tiszaháti járás főszolgabírójának levelezése Bereg vármegye alispánjával Beregdaróc község legelőjének ügyében. 1919. március 20. 683/1919. A Tiszaháti járás politikai megbízottjának levelezése Bereg vármegye direktóriumával Beregdaróc község legelő ügyében. 1919. április 12.

A húsvéti ünnepre való tekintettel az Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék ellenség által meg nem szállt járásainak egy vagon búzából és egy vagon árpából készült pászkalisztet utalnak ki.¹¹⁶⁵

A beregi direktórium közli a ruszinok által többségében lakott területeken működő járási tanácsokkal, hogy azoknak minden 5 000 lakos után egy küldöttet kell választaniuk a beregi Kerületi Tanácsba. A Kerületi Tanácsoknak pedig április 14-ig kell a Tanácsok Országos Gyűlésébe hat tagot delegálniuk.¹¹⁶⁶ Ezzel egy időben a Kerületi Tanácsoknak a Ruszin Tanács Kormányzósági Kongresszusába is 10 tagot kell kijelölnie.¹¹⁶⁷

Az 5. vörös hadosztály csapi védelmi alszakasza leváltja a demarkációs vonal minaji és ungdaróci részén védelemre berendezkedett csoportjait.¹¹⁶⁸

Miközben a hadiözvegyek, hadiárvák, hadirokkantak segélyei két-három hónap óta késnek, Stefán Ágoston levélben utasítja Kaminszky Józsefet, hogy azonnal utalja ki gyorssegély címén a következő személyek rendkívüli járandóságát: Kaminszky Józsefnek, Zseltvay Jánosnak, Giga Mihálynak személyenként 1500 koronát. Toronszky Endre, Boldizsár Sándor, Markovics Elek, Roskovics Emanuel,¹¹⁶⁹ Szlovacsek Gyula és Lizanec János részére, személyenként 1000 koronát.¹¹⁷⁰ Április 14-én a kifizetések megtörténnek.¹¹⁷¹

Kaminszky József (Stefán Ágoston 1302/1919. sz. rendelete alapján) megalakítja a ruszin beregi kerületi direktóriumot. Tagjai: Popovics Béla,

---

¹¹⁶⁵ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56., 28. A debreceni MÁV üzletvezetőség levele a Nagyszőlősi és Királyházi járások politikai megbízottjainak lisztosztásáról. 1919. április 12.

¹¹⁶⁶ A választások elhúzóására egy példa a Tiszaháti járás, ahol április 21-ig alakultak meg a községi katoná-, munkás- és paraszttanácsok. KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 5., 12. 621/1919. A Tiszaháti járás politikai megbízottjának levele Bereg vármegye direktóriumának a választások eredményéről. 1919. április 21.

¹¹⁶⁷ Uo. 3–3a. Kaminszky József távirata Bereg vármegye direktóriumához a Ruszin Tanács Kormányzósági Kongresszusába küldendő tagok választásáról. 1919. április 12.

¹¹⁶⁸ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 4/a. doboz. 3139/86. Összefoglaló helyzetjelentés a Hadügyi Népbiztosságnak. 1919. április 16. 1175.

¹¹⁶⁹ A Ruszin Népbiztosság munkácsi pénzkezelője, aki jóváhagyta a segély kiutalását.

¹¹⁷⁰ Uo. 16. 1086/1919. Stefán Ágoston ruszin népbiztos utasítása Kaminszky Józsefnek segélyek jóváhagyásáról. 1919. április 12.

¹¹⁷¹ Uo.

Kalinics György, Tangel János, Kroó Jenő, Andraskó Mihály.¹¹⁷²
Ezt Stefán Ágoston másnap jóváhagyja.

A szatmárnémeti XI. méhészeti kerületi vezető levélben kéri Munkács munkástanácsát, hogy alakítsanak méhészeti szövetkezetet.¹¹⁷³

Katkó Gyula beregszászi városi politikai megbízott jelentést tesz a beregi direktorium közigazgatási osztályának, hogy a Bereg vármegye tulajdonában lévő két közegészségügyi gőzfertőtlenítő gép állandó használatban van és a közeljövőben a Munkácsi és a Latorcai járások területére lesznek átszállítva, az ott nagyobb arányban megjelent kiütéses tífusz elleni hatékonyabb védelem érdekében.¹¹⁷⁴

A Ruszin Népbiztosság rendeletének értelmében Ruszka Krajna területén haladéktalanul meg kell kezdeni a Ruszin Vörös Gárda megalakítását. A rendelkezés szerint a Ruszin Vörös Gárda egy hadosztályból állna, melynek székhelye Munkács, szolgálati nyelve pedig a ruszin.¹¹⁷⁵

Csabán Miklós¹¹⁷⁶ a nagyszőlősi direktorium tagja panasszal fordult Kaminszky Józsefhez a ruszinok által többségében lakott területekre kiküldött propagandisták miatt. Csabán állítása szerint a Szőlősegres községbe központilag kiküldött két propagandista „*ezen megbízatásra nem csak, hogy alkalmatlanok, hanem a kezükbe jutott megbízással egyenesen ellenforradalmi munkát végeznek*”. Az a javaslata, hogy a jövőben az ilyen személyek megbízása csak akkor legyen érvényes, ha azt ő ellen jegyzi.¹¹⁷⁷ Kaminszky válasza szerint a két propagandista kötött megbízással lettek kiküldve, s kéri Csobánt, hogy küldjön részletes jelentést az esetről.

---

¹¹⁷² KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 29., 74. Kaminszky József politikai megbízott távirata közigazgatási kinevezésekről. 1919. április 12.

¹¹⁷³ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 46., 1. 272/1919. A szatmárnémeti méhészkerület levele Munkács munkástanácsához a szövetkezeti alapú méhészetek létrehozásáról. 1919. április 12.

¹¹⁷⁴ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 99., 9. 4117/1919. Munkács város politikai megbízottjának levele Beregszász politikai megbízottjához a vármegye tulajdonát képező fertőtlenítőgépek használatáról. 1919. április 12.

¹¹⁷⁵ *Vörös Újság*, 1919. április 12., 7.

¹¹⁷⁶ Máshol Csobán Miklós.

¹¹⁷⁷ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 63., 1–5. Csabán Miklós Ugocsa vármegye direktorium elnökének távirata Kaminszky Józsefhez a propagandisták nem megfelelő magatartásáról. 1919. április 12.

1919. április 13.

Kaminszky József ruszka krajnai politikai megbízott táviratban közli a beregi direktóriummal, hogy a Tanácsok Országos Gyűlésébe Stefán Ágostont, Andrásró Mihályt, Lakesz Mihályt és Andrásró Istvánt jelölte.¹¹⁷⁸

Feketeadó¹¹⁷⁹ község tanácsa kérvénnyel fordul a beregi direktóriumhoz 10 000 db tetőcserép és 400 darab gerincserép azonnali kiutalását kérve a beregszászi Kont-cserépgyárból. A direktórium április 17-i válaszában elutasítja a kiutalást arra hivatkozva, hogy a meglévő tetőcserepekre a tervbe vett munkáslakások építésénél lesz szükség.¹¹⁸⁰

A beregi direktóriumot táviratban tájékoztatja Kaminszky József, hogy kijelölték Ruszka Krajna ruszin kerületeit és meghatározták a kerületek területi kiterjedését. Eszerint három Ruszin Kerületet alakítottak ki a Máramarosi Kerületet (Huszt központtal), a Beregi Kerületet (Munkács központtal) és az Ungi Kerületet (ideiglenesen Szerednye központtal).¹¹⁸¹

Hátmeg¹¹⁸² község munkás-, földműves-, katonatanács ülésén több lakos jelzi, hogy a környékbeli malmok roppant magas 15%-ban állapították meg a vámörlesztés¹¹⁸³ mértékét. A lakosság kéri a beregi direktóriumot, hogy csökkentse a vámörlesztés mértékét 10 vagy 8%-ra, illetve a vámörlesztésből befolyó gabonát legalább minden második héten ajánlják fel a rászorulóknak számára megvásárlásra.¹¹⁸⁴ A direktórium nem járult hozzá a hátmegi malmokban életbe lévő vámok csökkentéséhez.¹¹⁸⁵

---

¹¹⁷⁸ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 5., 7. Kaminszky József távirata Bereg vármegye direktóriumához ruszin képviselők kijelöléséről a Tanácsok Országos Gyűlésébe. 1919. április 13.

¹¹⁷⁹ Feketeadó ma Ukrajna, Nagyszőlősi járási települése.

¹¹⁸⁰ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 56., 4–7. Feketeadó község munkástanácsának levele Bereg vármegye direktóriumához építőanyag igényléséről. 1919. április 13.

¹¹⁸¹ KTÁL, Fond 709 op. 1., od. zb. 1., 1–1a. Kaminszky József távirata Bereg vármegye direktóriumának Ruszka Krajna kerületeinek területi kiterjedéséről. 1919. április 13.

¹¹⁸² Hátmeg község ma Ukrajna, Ilosva járási települése.

¹¹⁸³ Vámörlesztés – a gabona őrlésének az a módja, hogy az őrlés díját pénz helyett gabonában kérik, számítják és fizetik ki, a gyakorlatban pedig az őrlésre szánt gabonából vonták le.

¹¹⁸⁴ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 84., 1. Jegyzőkönyv Hátmeg község munkás-, katon- és földműves tanácsának gyűléséről. 1919. április 13.

¹¹⁸⁵ Uo.

Kaminszky József továbbítja Stefán Ágoston rendelkezését minden vármegyei direktóriumnak a választásokkal és a ruszka krajnai közigazgatás kiépülésével kapcsolatban:

„*A ruszin népbiztos szám nélküli leiratát közlöm.*

Intézkedjenek haladéktalanul, hogy a kerületükhöz tartozó járások és városok a kerületi tanácsok tagjait a kormányzótanács római 27. számú rendeletben a megyei tanácsok alakítására vonatkozólag foglalt rendelkezéseknek megfelelő alkalmazásával legkésőbb április hó 12-ig megválasszák. Megjegyzem, hogy újabb intézkedés folytán a beregi kerülethez tartozik még a tiszaháti járásból [olvashatatlan helységnév] Felsőszinevér, Kovászó, Makkosjánosi, Mezőhomok és Tiszacsoma községek. Ezek a községek együtt alakítsanak külön járási tanácsot és a külön járási tanács ötezer lakos után egy tagot választ a beregi tanácsba. A máramarosi kerületi tanács székhelye Huszt. Az ungi kerületi tanács székhelye Szerednye, a beregi kerületi tanács székhelye Munkács. A kerületi tanácsok legkésőbb április hó 13-ig válasszanak hat-hat tagot egyidejűleg. válasszon mindegyik kerületi tanács a ruszin tanácsok kormányzósági kongresszusába 12–12 tagot. A kormányzósági kongresszus egyelőre csak javaslattevő véleményt nyilvánító testület lesz. Székhelyéül Munkácsot jelölöm ki. Intézkedésükről és a választási eredményeiről tegyenek hozzá- és Kaminszky politikai megbízotthoz haladéktalanul jelentést.”¹¹⁸⁶

Kaminszky József – a Földművelésügyi Népbiztosság felhatalmazása alapján – kinevezi Garai Ákos Ármint Ruszka Krajna Ungi Kerületében gazdasági felügyelőnek.¹¹⁸⁷

Stefán Ágoston táviratban parancsolja meg Kaminszky Józsefnek, hogy bort sem a lakosság számára, sem pedig ünnepi, egyházi szertartások céljaira sem lehet kiadni.¹¹⁸⁸ Bár Kaminszky továbbra is többször kéri Stefánt, hogy legalább egyházi célokra engedélyezze a bor kiutalását, Stefán nem változtatja meg álláspontját.¹¹⁸⁹

Stefán Ágoston táviratban nevezi ki Ruszka Krajna három Ruszin Kerületének vezetőjét és határozza meg feladatukat: „*Ruszka krajnai ungi kerületébe Bacsinszky Ödönt, beregi kerületébe Zseltvay János és Máramaros*

---

¹¹⁸⁶ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56., 46–46a. Stefán Ágoston rendelkezése a választások és Ruszka Krajna közigazgatásának kiépítésével kapcsolatban. 1919. április 13.

¹¹⁸⁷ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 19., 32a. Kaminszky József politikai megbízott levele Garai Ákos Ármint kinevezéséről Ruszka Krajna ungi kerületének gazdasági felügyelőjévé. 1919. április 13.

¹¹⁸⁸ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 36., 14. Stefán Ágoston ruszin népbiztos távirata Kaminszky Józsefhez a bor kiszolgáltatásának megtiltásáról egyházi célokra. 1919. április 13.

¹¹⁸⁹ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 54., 1–1a. Stefán Ágoston ruszin népbiztos újabb levele Kaminszky Józsefhez a bor kiosztás megtiltásáról. 1919. április 13.

kerületébe Riskó Bélát kerületi igazgatási biztossá kineveztem és felhívom, hogy ezen állása célfogalása céljából ugyanazon kerület politikai megbízottal lépjen érintkezésbe. Az igazgatási biztos feladata lesz a kerületi tanács és intéző bizottság igazgatási működésének irányítása az elintézésre kerülő ügyek előkészítése és az előadói munkakör betöltése végül a népbiztosságnak és politikai megbízottjainak, valamint a kerületi tanácsnak és intézőbizottságnak rendelkezései tekintetében a végrehajtásról az egész kerületében való gondoskodás. E feladatkörön belül elvtárs közvetlen rendelkezik a kerületi igazgatási bizottságokhoz kinevezendő közalkalmazottakkal, továbbá a kinevezendő járási igazgatási biztosokkal és az ezeknek alárendelt közalkalmazottakkal, valamint községenként, illetőleg körönként kinevezendő községi igazgatási biztosokkal.”¹¹⁹⁰

Muntyán László, az Ungi Kerület politikai megbízottja jelentést tesz az ungi direktóriumnak a Turjaremete¹¹⁹¹ ruszin terület környékén tapasztalt áldatlan közállapotokról, a lakosság kiábrándult hangulatáról, a tanács hatalom közigazgatásának szervezetlenségéről.¹¹⁹²

Minden településről, ahol már megalakultak a községi tanácsok, mind a ruszinok által többségében lakott hegyvidéki, mind a magyarok lakta síkvidéki részokről, tömegesen fordulnak a vármegyei direktóriumokhoz a tanácsok vezetői és tagjai, leggyakrabban fizetésük emelését kérve. Egy példa a Frigyesfalván¹¹⁹³ tartott tanácsgyűlés jegyzőkönyvéből: „Mely alkalommal a szovjet tagjai előadták, hogy a községi ügyek vitele alkalmával sokszor kell munkájukat elhagyni, s különféle hatóságokhoz járni, mit ingyen nem teljesíthetnek. Miért is kéri, hogy a szovjet tagoknak (elnök, pénztáros, ellenőr) a tett működésükhöz mért méltányos fizetés állapítsák meg. Kéri a szovjet a járási politikai megbízottat, illetve a vármegyei direktóriumot, hogy ezt megállapítani szíveskedjenek.”¹¹⁹⁴ Kérésükre nem érkezett válasz. Hasonló kérések érkeznek Mezőhomok, Várpálánka, Gergelyugornya községekből is.¹¹⁹⁵ A direktóriumok válasza szerint hamarosan az egész országra érvényes

---

¹¹⁹⁰ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 29., 77–79. Stefán Ágoston ruszin népbiztos távirata a három ruszin kerület vezetőinek kinevezéséről. 1919. április 13.

¹¹⁹¹ Turjaremete ma Ukrajna Perecseny járási települése.

¹¹⁹² KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 20., 136–136a. 1151/1919. Kaminszky József politikai megbízott levele a munkácsi 16. számú földmérési felügyelőséghez fizetési előleg engedélyezéséről. 1919. április 13.

¹¹⁹³ Frigyesfalva ma Ukrajna, Munkács járási települése.

¹¹⁹⁴ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 14., 4. Jegyzőkönyv Frigyesfalván tartott tanácsgyűlésről. 1919. április 13.

¹¹⁹⁵ Uo., 5. Jegyzőkönyv Mezőhomok községben tartott tanácsgyűlésről. 1919. április 15.

módon lesz megállapítva a községi tanácsok bérezése, addig pedig legyenek türelmesek.¹¹⁹⁶

A nagyszőlősi direktórium táviratot küld Kaminszky Józsefnek a korábban jelentett ukrán agitációs ügy fejleményeiről. A direktórium jelentése: „*Miután feljelentés érkezett egy ukrán agitációra vonatkozólag, amelynek célja az itteni ruszinokat elszakadásra és a nekünk ellenséges Nyugat Ukrán Köztársasághoz való csatlakozásra lázítani és felszólítani őket, hogy április 29-én Sztaniszlauba gyűlésre jelenjenek képviselőik. Ennél fogva a Huszt Kerület meghatalmazott megbízottja Csabán Miklós elrendelte az agitáció valószínűsíthető vezetőinek a letartóztatását. Pont a tegnapi napon eme rendelet alapján nyolc embert előzetes letartóztatásba helyeztünk és Nagyszőlősen őrizetbe vettük. A terjesztett röpiratokból néhány példányt beszereztünk. Elhatároztuk továbbá politikai okokból azt, hogy a letartóztatottakat a belügyi népbiztos hatáskörébe utaljuk forradalmi törvényszékek elé való állításuk végett. Minél fogva holnap szombaton útnak indítjuk a foglyokat Budapestre azzal az utasítással, hogy a gyűjtőfogházba adják be őket. Közzöljük e táviratot ruszka krajnai népbiztossal is.*”¹¹⁹⁷

1919. április 14.

A Székely különítmény (hadosztály) felett ellenséges repülőek röpcédulákat dobnak le, amelyek arról tájékoztatnak, hogy a románok Erdélyben elrendelték a mozgósítást és felhívják a front hátszágának román lakosságát, hogy csatlakozzanak a román hadsereghez, mert az hamarosan eléri a Tisza vonalát.¹¹⁹⁸

A választások eredményeként Ruszka Krajna területén létrehozzák a községi tanácsokat, főleg a Beregi és Ungi Kerületben, azonban ezekben sem mindenhol. Az Alsóvereckei és Ökörmezői járásokban „lakossági érdektelenség miatt” a tanácsok még április 23-án sem alakulnak meg, míg a Máramarosi Kerületben a román előrenyomulás akasztotta meg a tanácsok megalakulását és munkáját.¹¹⁹⁹

Ruszka Krajna Birtokrendező és Termelést Biztosító Bizottságok létrehozását kéri a Nagykaposi járási főszolgabíró¹²⁰⁰ körjegyzőitől: „A

---

¹¹⁹⁶ Uo., 6–8. Várpálánka község jegyzőjének levele Bereg vármegye direktóriumához az állami alkalmazottak fizetésének megállapításáról. 1919. április 13.

¹¹⁹⁷ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 9., 22. Ugocsa vármegye direktóriumának távirata Kaminszky Józsefhez a propagandisták működéséről. 1919. április 13.

¹¹⁹⁸ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. II. kötet. A Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának összefoglaló helyzetjelentése 1919. április 14. 2.

¹¹⁹⁹ Botlik, 2000: 148.

¹²⁰⁰ Járási politikai megbízott lehetett, de a címjelzés még a régi formát követte.

*Forradalmi Kormányzótanács XL. számú a földbirtokrendezés keresztülvitelére és a termelés folytonosságának biztosítására szükséges szervek felállítása tárgyában kiadott a címnek a mai napon hirdetményben kiadott rendeletére utalással felbírjuk, hogy a községi munkás-, katona- és földműves tanácsokkal a három tagú községi Birtokrendező és Termelést Biztosító Bizottságokat azonnal alakítsa meg, hogy ha az a községi munkás-, katona- és földműves tanács megválasztásakor meg nem alakítottatott volna. Az intéző bizottság kebeléből alakuljon meg a bizottság: abban van három földműves, ha pedig nincs, úgy a munkás-, katona- és földműves tanács válassza meg kebeléből a hármast bizottságot.”*¹²⁰¹

A szolyvai gyógyszerárban a szesz teljesen elfogy. Ennek pótlására a szolyvai politikai megbízott a munkácsi munkástanácshoz fordult, hogy azonnal utaljon ki szeszt, mivel „[...] *miután arra betegek részére gyógyszerük és más nélkülözhetetlen célra föltétlenül szükség van [...]*”¹²⁰²

A beregi direktórium megtartja a megyei tanácstagok gyűlését, ahol a Tanácsok Országos Gyűlésébe választják meg a küldötteket.¹²⁰³

A beregszászi városi politikai megbízott egyértelműsíti, hogy bármiféle rekvirálást csakis a járási, városi népbiztosnak, illetve ezek helyetteseinek jóváhagyásával végezhetnek. Továbbá előírják, hogy a rekvirálást végrehajtó személyt minden esetben hatósági igazolvánnyal kell ellátni, melynek tartalmaznia, kell, hogy minek a rekvirálására lett feljogosítva az adott személy.¹²⁰⁴

Ökörmezőn megalakul a munkástanács.¹²⁰⁵

Beregszászban Schultz Ármin, a szocializáló alosztály vezetője az alosztály működéséhez – ideiglenes státuszban – három hivatalnokot és három

---

¹²⁰¹ KTÁL, Fond 172., op. 1., od. zb. 2322., 1. 714/1919. A Nagykaposi járás politikai megbízottjának levele a körjegyzőkhöz a községi tanácsok megalakításáról. 1919. április 14.

¹²⁰² KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 56., 1. 57/1919. A Szolyvai járás népjóléti megbízottjának levele a munkácsi munkástanácshoz szesz sürgős kiutalása érdekében. 1919. április 14.

¹²⁰³ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 11., 1–1a. Bereg vármegye direktóriumának távirata (címezett olvashatatlan) a Tanácsok Országos Gyűlésébe képviselők megválasztásáról. 1919. április 14.

¹²⁰⁴ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 42., 2–3. Beregszász város népbiztosának utasítása a rekvirálás szabályozásáról. 1919. április 14.

¹²⁰⁵ MNL OL, K 148., 603. f. 2., 19. ő. e., 43. Távirati jelentés a Belügyi Népbiztossághoz a munkástanács megszervezéséről Ökörmezőn. 1919. április 4.

gépírók kér a beregi direktóriumtól.¹²⁰⁶ Ezen kívül kéri, hogy állandó alkalmazásra Kovács Kálmánt, Kozma Margitot, Ludeser Jánost, Winkler Sámuel, Lőrincz Lajost és Daróczy Irmát a beregszászi forradalmi törvényszék alkalmazottjait is rendeljék alosztályához.¹²⁰⁷

Freidman Dávid iloncai lakos arra kéri a beregi direktóriumot, hogy adja vissza a március 26-án tévedésből lefoglalt¹²⁰⁸ gabonáját. A direktórium az április 17-én megérkezett válaszában közli, hogy a gabonát nem adják vissza, mert azt már lefoglalták.¹²⁰⁹

Munkácson megválasztják a Ruzska Krajna Kerületek tagjai a Ruzska Krajnai Kormányzótanácsot. A véleményező és tanácsadó Kormányzótanácsba 12 tag került be. A titkos választás eredménye:

1. Kaminszky József 30.
2. Csubirka Ferenc 28.
3. Asztalos Mihály 24.
4. Demkó Mihály 22.
5. Bulecza György 22.
6. Dobosi János 22.
7. Andraskó Mihály 21.
8. Troscsik János 21.
9. Bencze György 21.
10. Popovics Miron 21.
11. Zsonár Demeter 18.
12. Horváth László 15.¹²¹⁰

Beregszászban Danczinger Ernő vöröskatonák kíséretében a városi politikai megbízott (Katkó Gyula) által kiállított igazolással megjelenik Reizman Péternél, és elviszi annak háromkerékű motorkerékpárját. Erről

---

¹²⁰⁶ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 7., 20. Schultz Ármin kérvénye Bereg vármegye direktóriumához a város szocializáló alosztályának létszámnövelésére. 1919. április 14.

¹²⁰⁷ Uo. 21. 1/1919. Schultz Ármin Bereg vármegye szocializáló politikai megbízottjának levele Bereg vármegye direktóriumához a szocializáló alosztály létszámának növeléséről. 1919. április 16.

¹²⁰⁸ Freidmann Dávid még a Tanácsköztársaság kikiáltása előtt szállította saját 200 kg gabonáját az ilosvai Steinberger malomba őrlésre. Mivel a jegyző napokig nem tartózkodott a községben – budapesti ügyintézés miatt – ezért őrlési engedély hiányában nem tudta gabonáját megőröltetni. Időközben azonban kikiáltották a tanácsköztársaságot és a községben megalakuló tanács lefoglalta a malmot, a benne lévő gabonával együtt.

¹²⁰⁹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 65., 1–1a. Freidman Dávid iloncai lakos levele Bereg vármegye direktóriumához lefoglalt gabonájának visszaszerzése ügyében. 1919. április 14.

¹²¹⁰ A név és mellette a szavazatok száma. KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 39., 1.

sem a beregi direktórium autóügyekért felelős politikai megbízottja, sem pedig a város rekviráló bizottsága nem tudott.¹²¹¹

Kaminszky Józsefet arról tájékoztatják Ruszka Krajna Ungi Kerületből, hogy a magyar többségű községekben rendben befejeződtek a választások, azonban a ruszin községekből semmi hír nem érkezett.¹²¹²

Az ungi direktórium újra nyomatékosítja, hogy „senki ne merészelje a Budapestre szóló szállításokat megakadályozni. A direktóriumnak kötelessége, hogy a Budapestre való szállítását, minden tőle telhető eszközzel elősegítse. Az összes helyi direktóriumoknak ilyen irányú utasítást adjanak, aki ezt a parancsot megszegi, azonnal forradalmi törvényszék elé állítandó. Landler belügyi népbiztos.”¹²¹³

Galíciában parasztmegmozdulásokra került sor Drohobics és Sztaniszlau városokban.¹²¹⁴

1919. április 15.

A Vörös Hadsereg 1919 januárjában megkezdett támadása Kamenyec-Podolszkig tört előre, és mintegy 150 km-re meg közelíti a Tanácsköztársaság határát.¹²¹⁵

A csehszlovák demarkációs vonal mentén nyugalom van.¹²¹⁶

Az 5. vörös hadosztályt és a Székely hadosztályt érintő román arcvonalon az az általános vélemény, hogy a románok támadni készülnek. Az egész román frontszakaszon élénk mozgás megfigyelhető, amit a hírszerzők és menekültek is megerősítenek.¹²¹⁷

---

¹²¹¹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 23., 1–2. 49/1919. Bereg vármegye autóügyi politikai megbízottjának levele Bereg vármegye direktóriumához a polgári lakosságot ért járműrekvirálásokról. 1919. április 14.

¹²¹² KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56., 4. 393/1919. A ruszin Ungi Kerület levele Kaminszky Józsefhez a választások eredményéről. 1919. április 14.

¹²¹³ KTÁL, Fond 172., op. 5., od. zb. 182., 1. A belügyi népbiztos távirata az Ung vármegyei direktóriumhoz a Budapestre induló vonatok megállításának megtiltásáról. 1919. április 14.

¹²¹⁴ Ránki, 1976: 207.

¹²¹⁵ Uo.

¹²¹⁶ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. II. kötet. A Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának összefoglaló helyzetjelentése 1919. április 15. 1.

¹²¹⁷ Uo. 2.

Munkácson kilenc, frontot megjárt katona kéri a munkástanácsot, hogy a város vágóhidja mellett található, parlagon hagyott földterületből egy másfél holdnyi területet díjtalanul adjon ki nekik, mivel a városvezetés korábban azt terjesztette, hogy „*amit megnevezettek megművelni nem bírnak, azt kiadja másoknak.*”¹²¹⁸

A Hegyvidéki Kirendeltség munkácsi központjában tanácskozást tartanak Mermelstein Mór várkulcsai¹²¹⁹ lakos jogtalan földhasználatáról, mivel a község határában lévő Schönborn uradalom Csernik nevű dűlőjéből 75 kat. hold (kb. 37 hektár) területű szántóföldet és kaszálót minden nap szarvasmarha legeltetésre használ. Ezt nagy hibának véli a Birtokrendező és Termelési Biztosító Bizottság, és attól tart, hogy a szántóföldet a jószágok úgy letapossák, hogy lehetetlen lesz felszántani. Ezért a tanácskozáson úgy döntöttek, hogy a földet a község földnélküli lakossága között szétosztják.¹²²⁰

A beregi direktórium figyelmezteti a munkácsi politikai megbízottat, hogy a községekbe induló propagandistákat és küldötteket minden esetben lássák el a belügyi népbiztos igazolásával.¹²²¹

A *Vörös Újság* is hírt ad arról, hogy: „*ruszin vörös őrség megalakítását rendelte el a ruszin népbiztos.*”¹²²²

Beregszászban – vármegyei hatáskörrel – Ellmann Ferencet nevezik ki beregszászi pénzügyi megbízottnak, Benjamin Gyulát pedig munkácsi pénzügyi megbízottnak.¹²²³ Feladatukat tömören a Pénzügyi Népbiztosság így határozza meg: „*Bereg- és Ugocsa vármegye (Ruszka Krajna kivételével) területén lévő pénzügyintézetek ügyeinek vezetése.*” Ezen kívül feladatuk a vezetők kirendelése minden pénzügyintézet élére. Ellmann és Benjamin munkájukat a beregi direktórium fennhatósága alatt végezte.¹²²⁴

---

¹²¹⁸ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 45., 2. Munkácsi katonák levele a város katona- és földműves tanácsának földosztás ügyében. 1919. április 15.

¹²¹⁹ Várkulcs napjainkban Munkács járási település.

¹²²⁰ KTÁL, Fond 772 op. 4., od. zb. 19., 2. Jegyzőkönyv a Hegyvidéki Kirendeltség munkácsi tanácskozásáról. 1919. április 15.

¹²²¹ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 8., 1. Bereg vármegye direktóriumának távirata a munkácsi politikai megbízotthoz a propagandisták működéséről. 1919. április 15.

¹²²² *Vörös Újság*, 1919. április 15., 7.

¹²²³ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 73., 1a. Bereg vármegye direktóriumának levele Ellmann Ferenchez és Benjamin Gyulához pénzügyi népbiztosi kinevezésükről. 1919. április 15.

¹²²⁴ Uo. 2. A budapesti Pénzügyintézeti Központ levele Ellmann Ferenc és Benjamin Gyula pénzügyi kinevezéséről. 1919. április 8.

A Belügyi Népbiztosság körlevélben közli a direktóriumokkal, hogy a túszedésről kiadott rendeleteket sok helyen nem megfelelően hajtották végre és 60 éven felüli személyeket, súlyos betegségben szenvedőket, illetve nőket is őrizetbe vettek.¹²²⁵

Beregszász város állatorvosa sertéshizlalda felállításáról szóló előterjesztést nyújt be a beregi direktórium közlélmelési osztályához, hogy ezzel enyhítsék a nagy hús- és zsírhiányt.¹²²⁶

Uhrinyák Lajos beregszászi járási politikai megbízott Macsola községben lakásrekvirálást hajt végre, amit április 17-én Makkosjánosi és Tiszacsoma községekben folytatott.¹²²⁷

A Hadügyi Népbiztosság táviratban közli rendeletét a beregi direktóriummal a katonai ruházat és felszerelés lefoglalása ügyében: „*A katonai ruha és felszerelés lefoglalása magánosoktól címen rendeletet teljes eréllyel és legnagyobb gyorsasággal kell végrehajtani. A vidéken a beszoigáltatásnak folyó hó huszadikán be kell fejezve lennie. Az eredményről folyó hó huszonötödikéig írásban jelentést kell tenni, azonban csak a begyűjtött felső és alsó ruházati cikkekről és lábbelikről.*”¹²²⁸

Szabó Benjamin, a Vörös Őrség politikai nyomozója Korláthelmeceen jelentést tesz Csap község közállapotairól, közhangulatáról: „*Általános hangulat a községekben mai helyzettel szemben megnyugtató. A mai korszak és irányzatnak*¹²²⁹ *ellenségei ez idő szerint nem észlelhetők. Esetleges folyamatban levő aknamunkák terjesztése ez idő szerint nem észlelhetők. Birtokosok tőkésék intézkedései a proletáruralom irányelvei szerint megnyugtatók. Ellenforradalmárok a községekben nem észlelhetők. A munkásparaszt tanács intézkedései kezdetlegesek, mert a jelenlegi korszakkal kapcsolatban teendőikkel nincsenek tisztában. Amennyiben ez ideig a községekben még nem jelent meg olyan politikai kiküldött elvtárs, ki a mai korszaknak igénylő eszméket azoknak ruthén anyanyelven ismertette volna. Miért is igen szükséges volna lehetőleg a ruthén nyelven bíró oly politikai*

---

¹²²⁵ MNL OL, K 148., 603. f. 2., 12. ó. e., 100. A belügyi népbiztos utasítása minden vármegyei direktóriumhoz a túsok szedésével kapcsolatban. 1919. április 15.

¹²²⁶ KTÁL, Fond 14., op. 2., od. zb. 101., 5a. A beregszászi városi állatorvos javaslata Bereg vármegye direktóriumának sertéshizlalda felállításáról. 1919. április 15.

¹²²⁷ Mindhárom település napjainkban beregszászi járási községek. KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 18., 1. 598/1919. Uhrinyák Lajos beregszászi munkástanácstagnak a választások miatt tartott népgyűlésekre és lakásrekvirálásokra történt kiutazásainak úti számlája. 1919. április 26.

¹²²⁸ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 44., 3. A hadügyi népbiztos távirata Bereg vármegye direktóriumának a katonák ruhával és felszereléssel való ellátásáról. 1919. április 15.

¹²²⁹ Tehát a Tanácsköztársaság ellenes megnyilvánulások.

*elvtársnak kiküldése, aki a mai korszaknak ismeretei elótárása által a községek lakosságát felvilágosítaná, annál is inkább mert, Mélyút és Oroszkomoróc községekben a lakosság még a mai napig sem tudott határozni a mellett, hogy miként kell megvalósíthatni a munkás paraszt tanácsot. Katonaság szelleme azokkal való bánásmód kielégítő. Parancsnokok viselkedése elvtársainkkal szemben szintén megnyugtató. Kémszolgálat berendezése az ellenség felé a környéken ez idáig nem észleltetett.”*¹²³⁰

Katkó Gyula beregszászi városi politikai megbízott a Hadügyi Népbiztosság (5.183/el. 38. számú) rendeltére hivatkozva a hadsereg szükségleteinek fedezése indokával, az összes ló lefoglalását rendeli el Beregszászban.¹²³¹

A Tanácsköztársaság Földművelésügyi Népbiztossága kivonja a beregi direktórium kezelése alól az Ung és Bereg vármegyék területén lévő Lónyay család (Lónyay Pálma és Lónyay Gábor nagylányai¹²³² lakosok) hagyatékához tartozó egykori birtokokat és erdőgazdasági ipari üzemeket. Ezeknek az élére a termelés biztosítása miatt a Népbiztosság Rapcsák József oklevelés gazdát rendeli ki termelési biztosnak.¹²³³

A budapesti Népruházati Bizottság rendelete alapján Beregszászban minden kisiparos cipőüzemet bezárnak. Csak minden járási központban, illetve minden 5 000 főnél több lakossal rendelkező községben nyithatott a hatóság cipőüzemet, és csak ezek kaphattak bőralapanyagot.¹²³⁴

Csap községben az ungi direktórium a polgári lakosságtól ruhát és lábbelit rekvirál a Vörös Hadsereg részére.¹²³⁵

---

¹²³⁰ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 20., 134. Szabó Benjamin politikai nyomozó helyzetjelentése a ruszin területeken észlelt közállapotokról. 1919. április 15.

¹²³¹ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 21., 1. Katkó Gyula levele a kassai katonai kerületi parancsnoksághoz Beregszász összes lovának rekvirálásáról. 1919. április 15.

¹²³² Lónya napjainkban Magyarország Vásárosnaményi járásához tartozó települése.

¹²³³ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 58., 1. 583/1919. A Földművelésügyi Népbiztosság utasítása a Bereg vármegyei direktóriumnak nagybirtokosok földjének lefoglalásáról. 1919. április 25.

¹²³⁴ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 87., 15. A budapesti Népruházati Bizottság levele a Bereg vármegyei direktóriumhoz a cipőbőr elosztásának szabályozásáról. 1919. április 15.

¹²³⁵ KTÁL, Fond 172., op. 5., od. zb. 187., 1. Ung vármegye direktóriumának hirdetménye Csap községben ruharekvirálásról a katonaság részére. 1919. április 15.

A Nagykaposi járás politikai megbízottjához megérkezik az üzemek szocializációjára utasító rendelet. A másnap meginduló csehszlovák támadás miatt a szocializálás el sem kezdődik.¹²³⁶

Erdélyben a frontvonalon a románok tüzérségi előkészítést tartanak.¹²³⁷

1919. április 16.

A Hadügyi Népbiztosság utasítására Bereg vármegye területén a beregi direktórium megkezdi a lakoságnál lévő fegyverek összegyűjtését.¹²³⁸ Három nap leforgása alatt Bereg vármegyében 625 magántulajdonú fegyvert, 464 pisztolyt, 604 katonai fegyvert, 4 db géppuskát és 1006 db szuronyt gyűjtöttek össze a polgári lakosságtól.¹²³⁹

A román hadsereg megindítja támadását a Magyar Tanácsköztársaság ellen Erdély irányából, a Párizsban üléső békekonferencia jóváhagyásával, Csucsá–Szilágysomlyó–Técső vonalon, 130 km szélességben.¹²⁴⁰

A csehszlovákok a Kassa–Sátoraljaújhely vasútvonal mentén előnyomulnak és a demarkációs vonalon túl megszállnak néhány községet. Emiatt az 5. vörös hadosztály hegyaljai alszakaszának jobbszárnya, valamint a csapi alszakasz balszárnyának I. vörös ezred osztagai szétszéledve visszavonulnak.¹²⁴¹

A csehszlovákok az Ungvár környékén, a demarkációs vonal mentén fekvő községekben élelmiszert rekvirálnak, és azt elhordják. A lakosság menekül át a Tanácsköztársaság területére.¹²⁴²

---

¹²³⁶ Uo. 1–4. 19/1919. A szocializálás és termelés népbiztosának rendelete az ipari üzemek szocializálásáról (pontos keltezés olvashatatlan).

¹²³⁷ Romsics, 2007: 97–113.

¹²³⁸ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 43., 1. A budapesti Vörös Őrség Főparancsnokságának távirata a Bereg vármegyei direktóriumhoz a fegyverek elkobzásáról. 1919. április 16.

¹²³⁹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 45., 2. Bereg vármegye karhatalmi biztosának kimutatása Bereg vármegyében a lakosságtól elkobzott fegyverekről. 1919. április 19.

¹²⁴⁰ Révész, 2019: 191.

¹²⁴¹ Uo.

¹²⁴² Uo.

Stefán Ágoston közli a beregi direktóriummal, hogy április 18-án Munkácsra érkezik, hogy megtartsa a városi munkástanács újraválasztását.¹²⁴³

Stefán Ágoston közli a Belügyi Népbiztossággal Ruzska Krajna új, módosított, ideiglenesnek szánt közigazgatási beosztását. Eszerint Stefán Ruzska Krajna területét – a korábbi három helyett – öt kerületre osztotta a Máramarosi-, Beregi-, Ungi-, Zempléni- és Sárosi Kerületekre.¹²⁴⁴

A Hegyvidéki Kirendeltség gazdasági ügyvitelének titkára, Gaál István tervet dolgoz ki Ruzska Krajna gazdasági életének kiépítésére. Ebben több évtizedes léptékű gazdasági fejlesztést helyez kilátásba, mely során Ruzska Krajna őstermelő lakosságát tőkével-, műtrágyával- és mezőgazdasági szakemberekkel kívánta ellátni. Tervében a helyi lakosság mezőgazdasági ismereteinek javítása érdekében tanfolyamok rendezését is megemlíti.¹²⁴⁵ Tervezetét Gaál megküldi a Hegyvidéki Kirendeltséghez, amit ők április 19-én továbbítanak Stefán Ágostonhoz. Szász Zoltán – a Hegyvidéki Kirendeltség ügyvezetője – pártfogásába veszi Gaál tervezetét és arra hivatkozva, hogy Gaál nagyon jó szakember, javasolta, hogy hallgassák meg elképzeléseit.¹²⁴⁶

A vereckei és szolyvai járásokban feltűnően megszorodnak a kiütéses tifuszos esetek. Kaminszky József a járási politikai megbízottakat arra utasítja, hogy dobszóval hívják fel a lakosság figyelmét a Galícián át hazatérő hadifoglyok megfigyelésére, a lakások és ruházat fokozottabb tisztítására, mivel a kiütéses tifusz terjesztője a ruhatetű.¹²⁴⁷

Földművelésügyi Népbiztosság táviratban közli a munkácsi munkástanáccsal, hogy a munkácsi 16. földmérési felügyelőség számára

---

¹²⁴³ MNL OL, K 803., 606. f. 1., 33. ő. e., 1. Stefán Ágoston ruszin népbiztos távirata Bereg vármegye direktóriumához a munkácsi munkástanács újraválasztásáról. 1919. április 16.

¹²⁴⁴ MNL OL, K 148., 603. f. 1., 1919-1-991. ő. e., 1–3. 1517/1919. Rassay Gyula a Ruszin Népbiztosság osztályvezetőjének tájékoztatója a Belügyi Népbiztossághoz Ruzska Krajna ideiglenes közigazgatási beosztásáról. 1919. április 16. Lásd 17. számú dokumentum.

¹²⁴⁵ KTÁL, Fond 772 op. 4., od. zb. 3., 4–8. Gaál István gazdasági ügyvivő titkár javaslata Ruzska Krajna gazdasági fejlesztéséről. 1919. április 16.

¹²⁴⁶ Uo., 9–10. Kaminszky József levele Stefán Ágoston ruszin népbiztoshoz Gaál István gazdaságfejlesztési tervéről. 1919. április 19.

¹²⁴⁷ KTÁL, Fond 14., op. 2., od. zb. 42., 131a. Kaminszky József levele a járási politikai megbízottakhoz a kiütéses tifusz elleni védekezésről. 1919. április 16.

kiutalt 200 000 koronát, ami a földbirtokrendezés költségeinek fedezésére szolgál, azt a munkástanács nem változtathatja meg és köteles kiutalni.¹²⁴⁸

A Beregszászi járási tanács kinevezi a Mezőkaszonyi járás malomügyi megbízottjának Molnár Ferencet és népjóléti megbízottnak Weltman Mórt.¹²⁴⁹

Kaminszky József Stefán Ágostonnak írt levelében közli, hogy a huszti direktorium tagjainak nevezze ki lehetőleg azonnal Brascsajkó Gyulát, Feninecz Jánost és Szalay Imrét.¹²⁵⁰

A Belügyi Népbiztosság utasítja a beregi direktoriumot, hogy rendelkezzen hatósági bélyegzővel ellátott igazolvánnyal mindenki, aki Budapestre hivatalos ügyintézés miatt utazik, különben a Belügyi Népbiztosságnál nem fogadják.¹²⁵¹

A Vörös Órség országos parancsnoksága a gátőröknek engedélyezi a fegyverviselést.¹²⁵²

Államosítják a nagymuzsalyi Ocskay-féle gazdasági szövetkezetet. A működés beindításához szükséges összeget a beregi direktorium biztosítja 100 000 korona értékben, illetve kinevezi Lukács Ivánt a pénz „hasznosulását felügyelő” megbízottnak.¹²⁵³

1919. április 17.

A Forradalmi Kormányzótanács általános bérrendezést fogad el, amelynek értelmében a fizetésből élők bérei általában 10–80%-os arányban nőnek.¹²⁵⁴

---

¹²⁴⁸ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 64., 1. A földművelésügyi népbiztos távirata a munkácsi munkástanácsához a földbirtokrendezés finanszírozásáról. 1919. április 16.

¹²⁴⁹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 5., 11. A Beregszászi járás népbiztosának határozata Molnár Ferenc és Weltman Mór kinevezéséről. 1919. április 16.

¹²⁵⁰ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 29., 70. 856/1919. Kaminszky József levele Stefán Ágostonhoz a közigazgatási kinevezésekről. 1919. április 16.

¹²⁵¹ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 5., 1. 296/1919. Bereg vármegye direktoriumának utasítása a belügyi népbiztos rendeletéről a Budapestre tartó élelmiszert szállító vasúti szerelvények megállításáról. 1919. április 16.

¹²⁵² KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 47., 4. 768/1919. A Vörös Órség Főparancsnokságának rendelete a vármegyei direktoriumoknak a fegyverviselési engedély megadásáról gátőrök számára. 1919. április 16.

¹²⁵³ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 76., 1–2. Levél a beregszászi pénzügyi politikai megbízottnak a nagymuzsalyi Ocskay-féle gazdaság átadásáról szövetkezet céljaira. 1919. április 16.

¹²⁵⁴ Romsics, 2005: 126.

A körjegyzők, akiket 1918 őszén hivatalukból a lakosság elűldözött, tömegesen kéri a helyi direktóriumokat, hogy lássa el őket adminisztratív munkával. Szink Endre, elűldözött beregszentmiklósi körjegyző így érvel újra alkalmazása mellett a munkácsi munkástanácsnál: „*A szerencsétlen háború néhány községi lakost ellenem izgatott, folyton elhelyezésemet követelik, – miután pedig a békés hivatali munkálkodás egyetértés nélkül nem biztosítható belátom, hogy eltávazásom közérdek. A rutén nyelvet bírom, amennyiben rutén vidéken születtem s mostanáig folyton rutének között éltem.*”¹²⁵⁵

A csehszlovák demarkációs vonal mentén nincs változás. Ungvár déli részén a csehek lövészárkokat ástak és dróttakadályokat telepítettek.¹²⁵⁶

Az április 16-án kezdődő általános román támadást a Szamos és a Maros között visszaverik a magyar egységek. Emiatt azonban a Székely különítmény jobbszárnya egész nap heves harcban áll az ellenséggel, de a négyszeres román túlerővel nem tudnak megbirkózni, és állásaiknak elhagyására kényszerülnek. A székely front közepe és jobb szárnya átlag 15–20 km-re vonult vissza. Több helyről jelentik, hogy a Tanácsköztársaság csapatainak harcfegyelme megromlott a rossz fegyverzet és élelmiszerellátás miatt.¹²⁵⁷

A Bereg vármegyei szocializálási politikai megbízott, Schultz Ármin elrendeli Munkács területén a vonós hangszerekhez való húrok árusításának azonnali beszüntetését és a húrkészletek leltározását.¹²⁵⁸

A munkácsi gyermekmenhely vezetője arra kéri a munkácsi katonatanácsot, hogy emelje az egy gyerek után járó tartásdíjat 100%-kal (25 koronáról havi 50 koronára). Válasz nem érkezik.¹²⁵⁹

A Bereg vármegyei közellátási politikai megbízott újra tudatja a közigazgatással, hogy sertést csak hatósági engedéllyel ellátott személy

---

¹²⁵⁵ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 35., 34. A Beregszentmiklósi körjegyző kérelme a munkácsi munkástanácsához hivatali munkába való felvételéről. 1919. április 17.

¹²⁵⁶ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. II. kötet. A Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának összefoglaló helyzetjelentése 1919. április 17. 1–2.

¹²⁵⁷ Uo.

¹²⁵⁸ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 59., 1. Schultz Ármin Bereg vármegye szocializáló politikai megbízottjának levele Beregszász politikai megbízottjához a hangszerek és hangszerhúrok azonnali lefoglalásáról. 1919. április 17.

¹²⁵⁹ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 1., 6. A munkácsi állami árvaház vezetőjének levele Bereg vármegye direktóriumához a gyerekek ellátására fordított állami támogatás emeléséről. 1919. április 17.

rekvirálhat, és a polgári hatóságoknak sertésszállítmányokat feltartóztatni szigorúan tilos.¹²⁶⁰

Schultz Ármin Bereg vármegyei szocializáló politikai megbízott tájékoztatja Munkács város vezetését, hogy minden malom és üzem – akár gabona, só, paprika vagy más egyéb termény őrlésére van berendezve –, valamint minden egyéb őrlő és daráló, illetve hántoló telep, amely teljes üzemi működés mellett (tisztviselőket és vezetőket is beleértve) 20-nál több munkást foglalkoztat vagy ha kevesebb munkást foglalkoztat, de 24 órai teljesítménye 100 q-nál több nyolc nap alatt, a szociális termelési népbiztosság malomipari szakosztálynál bejelentéssel tartozik. A bejelentés ellenőrzése a városi intéző bizottságok feladata.¹²⁶¹

Bereg vármegyei szocializáló politikai megbízott utasításba adja a beteg munkások ellátásával kapcsolatban: *„Mint hogy a szociális termelés népbiztossága mindenesetre biztosítani akarja azt, hogy a beteg munkások részére a segélyek továbbra is akadálytalanul folyósíthatók legyenek, címzettek útján utasítom az összes szocializált üzemek bizalmi férőhelyeit, hogy a betegségi és baleseti biztosítási járulékoknak és díjaknak esedékességük szerint a munkásbiztosító pénztárhoz való pontos befizetéséről felelősség terhe mellett gondoskodjanak.”*¹²⁶²

A beregi direktórium elrendeli a Drágabártfalván és környékén lévő sóforrások termelésének fokozását a nagy sóhiányra való tekintettel.¹²⁶³

Várpalánka község munkás- és paraszttanácsa arról dönt, hogy a vasúti állomáshoz vezető utat kiszélesíti és az ehhez szükséges földterületet kártérítés nélkül kisajátítja. Az útszélesítési munkálatokat közmunka keretében kívánják megvalósítani.¹²⁶⁴

---

¹²⁶⁰ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 40., 1. A közellátási népbiztos rendeletének másolata a sertések rekvirálásáról. 1919. április 17.

¹²⁶¹ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 28., 1. 30/1919. Schultz Ármin Bereg vármegye szocializáló politikai megbízottjának levele Beregszász politikai megbízottjához a hús munkásknál többet foglalkoztató malmok és ipari üzemek bejelentéséről. 1919. április 17.

¹²⁶² KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 41., 1. Schultz Ármin Bereg vármegye szocializáló politikai megbízottjának levele Beregszász város politikai megbízottjának a segélyek folyósításáról. 1919. április 17.

¹²⁶³ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 53., 2. 8/1919. Bereg vármegye direktóriumának megbízó levele Andra Elemérhez a drágabártfalvi sólelőhelyek feltérképezésére. 1919. április 17.

¹²⁶⁴ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 56., 13. Jegyzőkönyvi kivonat Várkulcsa község munkás- és paraszttanácsának gyűléséről. 1919. április 12.

Gombó Iván szociáldemokrata párttitkár a beregi direktóriumtól egyszobás lakás rekvirálását kéri saját és családja részére azonnali hatállyal.¹²⁶⁵

Az ungi direktórium a munkácsi vasútállomáson lévő Weiszer-cég tulajdonát képező 15 q lóhere magot lefoglalja.¹²⁶⁶

Április közepétől zajlanak az Intéző Bizottságok kinevezései és bérezése körüli viták a megyei direktóriumokban. Április 17-én arról állapodnak meg, hogy – ideiglenesen – 150–350 korona közötti munkaért tud a Tanácsköztársaság biztosítani, amit így indokolnak meg: „*a községi Intéző Bizottságok illetményei a Hadiügyi Népbiztosság által országsszerte egységesen lesznek megállapítva s pedig a legrövidebb időn belül, így tehát az illetmények külön megállapításáról s kifizetéséről tartózkodjanak, mert a kérdés elintézése néhány napon belül amúgy is meg fog történni.*”¹²⁶⁷

Bereg vármegye területéről a fővárosba induló tűzifaszállítmányok továbbítását több helyen megakadályozzák a helyi munkástanácsok. A Bereg vármegyei közélelmezési politikai megbízott ezért közöli velük, hogy „*[...] a munkástanácsok ez az eljárása ellenkezik a kormányzótanács határozott rendelkezésével s mivel a proletáruralom által megkívánt figyelemmel össze nem egyeztethető, a proletáruralmat a legmesszebbmenő mértékben veszélyezteti. Felhívom, a munkástanácsot, hasson minden eszközzel oda, hogy az ottani készletekből minden nagyobb mennyiség jusson előbb a főváros tűzifaszükségletének fedezésére. Budapestre ezzel a rendelkezéssel ellenkező intézkedéseket vagy a szállításnak megakadályozását a forradalmi kormányzótanács a legszigorúbban meg fogja torolni.*”¹²⁶⁸

A Közélelmezési Népbiztosság újra figyelmezteti Ruzska Krajna területén a rekviráló direktóriumokat, hogy csak a „fölsleges” sertéseket lehet rekvirálni, hivatalos okmányok felmutatása ellenében. A rekvirált

---

¹²⁶⁵ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 55., 3. 828/1919. Gombó István szociáldemokrata párttitkár lakásigénylő levele a beregszászi lakáshivatalhoz. 1919. április 17.

¹²⁶⁶ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 20., 118. Munkács város munkástanácsának értesítése a Ruszin Népbiztosságnak vetőmag lefoglalásáról a munkácsi vasútállomáson. 1919. április 17.

¹²⁶⁷ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 14., 2–2a. 611/1919. Bereg vármegye direktóriumának levele a bilkei községi intéző bizottsághoz a fizetések meghatározásáról. 1919. április 17.

¹²⁶⁸ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 28., 2. 574/1919. Bereg vármegye közélelmezési politikai megbízottjának levele Beregszász város politikai megbízottjához a tűzifaellátásról. 1919. április 17.

jóságokat pedig csak a vármegye, illetve a városok lakosságának ellátására lehet felhasználni.¹²⁶⁹

Schultz Ármin Bereg vármegyei szocializáló politikai megbízott érdeklődik Katkó Gyula beregszászi politikai megbízottnál, hogy végrehajtották-e a Forradalmi Kormányzótanács IX. számú rendeletét, vagyis államosították-e a kisipar méreteit¹²⁷⁰ meghaladó ipari-, bánya- és közlekedési üzemeket.¹²⁷¹

A Vörös Órség parancsnoksága jelenti Técsőről, hogy az ott állomásozó kétszázad székely határkülönítményes a hadosztálytól parancsot kapott a Husztig, Szatmárnémetiig esetleg Debrecenig a visszavonulásra. Emiatt a Vörös Órség is visszavonul.¹²⁷²

A Kassai Kerületi Vörös Órség Parancsnokság táviratban érdeklődik Kaminszky Józsefnél, hogy igazak-e azok a rémhírek, melyek szerint Técsőn ellenforradalom zajlik. Kaminszky még ezen a nap jelenti válaszában *„hogyan a técsői ellenforradalomról szóló hírek minden alapot nélkülöznek.”*¹²⁷³

A beregi direktórium elrendeli Bereg vármegye területén lévő minden kis- és nagykereskedőnek, valamint szeszesital forgalmazónak üzleteik azonnali bezárását.¹²⁷⁴

A Turjaremetei járás politikai megbízottja a közigazgatás ki nem épüléséről tájékoztatja az ungi direktóriumot: *„Jelentem, hogy a perecsenyi járás meg nem szállott területének főszolgabírói hivatala nincsen. Egyes meg nem szállott községek körjegyző nélkül vannak és pedig: Kapuszőg, Ószemere, Újszemere, Drugetháza és Kispásztély. Ezen községek most tejesen magukra vannak hagyatva, ottan megszűnt minden közigazgatás. Postaforgalom nincsen, s ennek következtében*

---

¹²⁶⁹ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 29., 1. A közellátásügyi népbiztos rendeletének másolata a sertésrekvirálásokkal kapcsolatban. 1919. április 17.

¹²⁷⁰ Húsz főnél több munkást foglalkoztató üzem, gyár.

¹²⁷¹ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 25., 1. 23/1919. Schultz Ármin Bereg vármegyei szocializáló politikai megbízott levele Beregszász város politikai megbízottjához a kisipar és az ipari bányák szocializálásáról. 1919. április 17.

¹²⁷² HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3153/86. Ferenczi vörösórséparancsnok jelentése Técsőről a Hadügyi Népbiztossághoz. 464.

¹²⁷³ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 61., 1–3. Kaminszky József levelezése a Kassai Kerületi Vörös Órség Parancsnoksággal a técsői ellenforradalomról. 1919. április 17.

¹²⁷⁴ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 36., 1. 16/1919. Schultz Ármin Bereg vármegye szocializáló politikai megbízottjának levele Beregszász város politikai megbízottjához az üzletek forgalmának szabályozásáról. 1919. április 17.

*nem tudnak a mai helyzethez alakulni, és nincs ki a rendeleteket megmagyarázza nekik, és ügyes-bajos dolgaikban eljárjon.”*¹²⁷⁵

Schultz Ármin utasítása a városi és járási politikai megbízottaknak: *„Mint hogy a proletár állam megkezdte a magántulajdon megszüntetését azzal, hogy a kisipar kereteit meghaladó üzemeket és a lakóházakat köztulajdonba vette: a proletár államban csak annak van joga élni, aki dolgozik vagy testi, vagy szellemi munkát végez a társadalom fenntartására. A Tanácsköztársaság XI. számú rendeletével elrendelte tehát az általános munkakényszer, ezzel szemben megállapította a munkára való jogot. Az állam köteles eltartani mindazokat, akik munkaképtelenek, valamint azokat, akik dolgozni akarnak, ha az állam nem tud nekik munkát juttatni. Felhívom címeteket, hogy a rendeletnek szerezzenek érvényt.”*¹²⁷⁶

A ruszin hegyvidék területén állami beosztásban dolgozó hivatalnokok tömegesen kérik áthelyezésüket vagy kinevezésüket az újonnan megalakuló ruszka krajnai kormánybiztossághoz vagy annak járási hivatalaiba.¹²⁷⁷

A *Vörös Újság* írja a cipőellátással kapcsolatban országosan tapasztalható problémákról: *„A Forradalmi Kormányzótanács a katonai szolgálatot teljesítetteket és az általuk eltartott hozzátartozókat felmentette a háború alatt felszaporodott minden cipőt a készletek korlátozott mennyisége miatt még azoknak sem lehet juttatni, akik már kaptak vásárlási engedélyt. A közeljövőben, a fővárosban mintegy 25 000 pár cipő fog kiosztására kerülni. Ez a mennyiség azonban oly csekély úgy a már kiadott, valamint a még kiadandó cipővásárlási engedélyek csak úgy érvényesek, ha azok hátlapján a házbizalmiak igazolják, hogy az illetőnek csak egy pár jó állapotban lévő cipője van, de azok közül már egyik sem javítható. A javításhoz szükséges anyagokat az iparosoknak már kiadták.”*¹²⁷⁸

---

¹²⁷⁵ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56., 34. 65/1919. Turjaremete község politikai megbízottjának levele Ung vármegye direktóriumához a közállapotokról. 1919. április 17.

¹²⁷⁶ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 6., 1. Schultz Ármin Bereg vármegye szocializáló politikai megbízottjának levele Beregszász város politikai megbízottjához az általános munkakényszer bevezetéséről. 1919. április 17.

¹²⁷⁷ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 35., 30–54. Hivatalnokok levelezése Kaminszky Józseffel áthelyezéseikről a szláv nyelvterületről Munkács környékére.

¹²⁷⁸ *Vörös Újság*, 1919. április 17., 2.

A Közoktatásügyi Népbiztosság Ung vármegye csehszlovákok által meg nem szállt részén, húsvéti szünetet rendel el a népoktatásban április 21-ig.¹²⁷⁹

1919. április 18.

A Forradalmi Kormányzótanács tárgyalta a katonai helyzetet. A népbiztosok egységesen a harc felvétele mellett foglalnak állást.¹²⁸⁰

Óriási a dohányhiány Nagykaposon és a környékbeli falvakban. Magyarkelecsény község például már három hónapja nem kapott dohányt.¹²⁸¹

A beregi direktórium területén egyre nagyobb a munkanélküliség, a lakosság szinte csak a havi nyugdíjából és segélyekből él. A direktórium levélben jelzi a budapesti nyugdíj- és segélyszámfejtőknek, hogy szíveskedjenek „*a nyugdíjak folyósítása iránt azonnal intézkedni, mivel az özvegyek és rokkantak nyomorban vannak.*”¹²⁸² Ráadásul a lassan, de fokozatosan hazaérkező katonák és az özvegyé váló asszonyok állandóan segély iránti kérvényeikkel ostromolták a tanácsokat. A kifizetések alig történtek meg, ha igen, akkor lassan. Ráadásul egyre gyakoribb, hogy egy-egy család a hadisegélyekből él. Egy példa a beregdaróci lakos Furman András levele a direktóriumhoz, amelyben leszögezi, hogy „*a mai drágasági viszonyok között hadisegély nélkül megélni teljesen lehetetlenség.*”¹²⁸³

Husztról a székely alakulatok egy része Királyházára telepedik át.¹²⁸⁴

A beregi direktórium minden járási- és községi tanáccsal közli, hogy a lehető legnagyobb alapossággal készüljenek fel a május 1-i ünneplésre. Az utasítás szövege a szükséges intézkedésekről: „*A közelgő május elsejére*

---

¹²⁷⁹ KTÁL, Fond 172., op. 5., od. zb. 191., 1–2. 300/1919. A közoktatásügyi népbiztos utasítása Ung vármegye direktóriumához az állami elemi iskolák működésének szabályozásáról. 1919. április 10.

¹²⁸⁰ Ránki, 1976: 270.

¹²⁸¹ KTÁL, Fond 172., op. 5., od. zb. 184., 2. 19/1919. Magyarkelecsény község lakosainak levele a járási főszolgabíróhoz és az Ung vármegyei direktóriumhoz dohánykiutalás sürgetéséről. 1919. április 18.

¹²⁸² KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 88., 41a. Bereg vármegye direktóriumának levele a budapesti nyugdíj- és segélyszámfejtéshez a segélyek gyors utalásáról. 1919. április 18.

¹²⁸³ Uo. 49. Furman András panaszáról készült jegyzőkönyv a hadisegély utalásának késlekedése miatt. 1919. április 9.

¹²⁸⁴ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3153/86. Az 5. hadosztályparancsnokság helyzetjelentése. 1919. április 18. 131.

való tekintettel, felkérem tisztelt elvtársakat, hogy alanti előterjesztésem alapján a leggyorsabban oda hatni méltóztassék, hogy ezen előterjesztés minden vonalon való pontos megvalósítása által az idei május elseje igazán méltó proletár népiünnepévé váljon.

A közoktatásügyi megbízott rendeletileg intézkedjen, hogy a megye területén lévő összes iskolák május elsején ünnepi előadás keretében, avagy nagyobb helyeken népiünnepély keretében felvilágosítást nyerjenek május elsejének szimbolikus jelentőségéről (T.i. hogy 1889. óta a párizsi munkás szövetség ülése óta az a nap a forradalmi proletáriátus ünnepi napja.)

Ugyancsak előkészítendő az ifjúság bizonyos népiünnepély keretében tartozó szabadgyakorlatok, munkásindulók (Marseilles tc.) begyakorlása.

Az összes hivatalos (táncszervek) hatóságok felszólítandók, hogy idejében tegyék meg a helyi pártszervekkel egyetemlegesen az előkészületeket május elsejének népiünnepévé való megtartásra. Lehetőleg délelőtt felvonulással, szónoklatokkal délután pedig minél szebb népiünnepély rendezésével.

Oly helyeken, ahol utcák, terek vannak, ott ezek átkeresztelését kell május elsején megtartani, ugyanily módon a hivatalos középületekét. Erre nézve a beregi direktórium illetékes tervezetet kidolgozni, mivel a vidéki községek nem tudják ezen nevek jelentőségét és így nem tudnak megfelelő neveket találni.

Ugyan e célból célszerűnek tartanám 20-án, esetleg 21-én egy megyei tanítógyűlés egybehívását.

A Beregszászra vonatkozó teljes programot folyó hó 19-én beküldöm, hogy az előkészületek hatósági része elintéztessék. Különben itt a május elsejei délután toborzó ünnepnek szenteljük.”¹²⁸⁵ Másnap kiegészítette a direktórium azzal az utasítással, hogy minden községben rakjanak ki vörös zászlókat és az iskolákban munkaszüneti nap lesz május 1-e.¹²⁸⁶

A Hadügyi Népbiztosság Munkácsról két századot és egy fél géppuskás századot helyez el Bilke, Dolha és Kereknye községekbe. Útba indítják a 7. számú páncélvonatott is Dolhára, de az szénhiány miatt Munkácsról nem tud elindulni.¹²⁸⁷

A 5. vörös hadosztály csapi hírszerző osztálya szigorúan bizalmas utasításban közli, hogy Ung vármegye ellenség által meg nem szállt részein a volt csendőrség soraiból a Vörös Őrség politikai nyomozóinak csendőröket is lehet alkalmazni. Ezek feladata a lakosság hangulatának megfigyelése, a Tanácsköztársaság elleni szervezkedések felderítése,

---

¹²⁸⁵ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 78., 1. A beregszászi szociáldemokrata párttitkár (olvashatatlan név) levele Bereg vármegye direktóriumához a május 1-e megünnepléséről. 1919. április 18.

¹²⁸⁶ Uo.

¹²⁸⁷ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3155/86. Az 5. hadosztályparancsnokság helyzetjelentése. 1919. április 19. 194.

ellenforradalmárok kiszűrése és a katonai parancsnokok viselkedésének szemmel tartása.¹²⁸⁸

A turjaremetei politikai megbízott jelenti, hogy a bereznai szolgabírói hivatalból senki nem jött le közigazgatási ügyek intézése miatt. Neki székhelyül Turjaremete lett megnevezve, ahonnan szerinte a legközelebbi község, Sóhát 26 km-re van, a legtávolabbi, Tiha pedig 45-50 km-re. A községében van az utolsó posta- és távbeszélő állomás, így „*oly távol vagyok, hogy a legnagyobb erőfeszítés mellett is napok telnek bele, míg újból visszakerülök Remetére*”. Jelzi, hogy munkaerő és iroda hiányában az új rendeletek elkallódnak, s előfordul, hogy azokról tudomást sem szerez, vagy pedig sürgősen végre kell hajtania, s így a végrehajtás késedelmet szenved. Egy szolgabírói kirendeltség létesítését és két lovaskatona kirendelését kéri, akik utána hozhatnák a sürgős rendelkezéseket. Állítása szerint még abban is korlátozva van, hogy „*járásom lakosai között gyakran megjelenhessek, és a népet magyarázás által a politikai elvnek megnyerjem, mert ezt anépet elzártságuk miatt csak is a gyakori agitációval nyerhetjük meg*”.¹²⁸⁹

1919. április 19.

Budapesten elrendelik a túszedést válaszul az ellenforradalmi megmozdulásokra.¹²⁹⁰

Az ügyvédi szakma egzisztenciális válságba kerül részben a háború okozta gazdasági- és társadalmi válság miatt, részben pedig a Tanácsköztársaság által létrehozott forradalmi törvényszékek megjelenése és a bíróságok felszámolása miatt. Az egyik napról a másikra megélhetési gondokkal szembesülő ügyvédek kilátástalanságát jól tükrözi Báterudy Béla németül, magyarul és ruszinul kitűnően beszélő ügyvéd 1919. április 19-én keltezett levele: „*A mai változó viszonyok között ügyvédi ténykedésem a minimumra redukálódott, úgyhogy jelenleg munka nélkül állok, dolgozni pedig szeretnék, csak munkaalkalmat kérek. Nős, családos ember vagyok, szegény ember, aki nem gyűjtött vagyont, csupán napról-napra éltem és a mostani változott viszonyok között egzisztenciám van megtámadva.*”¹²⁹¹

---

¹²⁸⁸ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 59., 1–2. 1124/1919. Az 5. vörös hadosztály levele Ung vármegye direktóriumához politikai nyomozó szolgálatra csendőrök alkalmazásáról. 1919. április 18.

¹²⁸⁹ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56., 35-35a. Turjaremete község politikai megbízottjának levele Ung vármegye direktóriumához. 1919. április 18.

¹²⁹⁰ Ránki, 1976: 272.

¹²⁹¹ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 35., 44. Báterudy Béla levele Kaminszky Józsefhez munkába elhelyezés ügyében. 1919. április 19.

Összeül a Budapesti Munkástanács, ahol Kunfi Zsigmond elrendeli a munkásság azonnali mozgósítását a Vörös Hadseregbe.¹²⁹²

Az 5. vörös hadosztály nyíregyházi parancsnoksága utasításokat ad a vármegyei direktóriumoknak, hogyan végezzék a toborzást. Ennek egységes vezetésére – a Hadügyi Népbiztosság fennhatósága alatt – toborzási osztályt állítanak fel, és gyors végrehajtás érdekében egyértelműsítik:

- toborzásnál csak az 5. hadosztály nyomtatványát lehet használni, amit minden direktóriumhoz április 20-ig fognak eljuttatni.
- Munkács, Sátoraljaújhely, Nyíregyháza és Miskolc toborzó bizottságai jelenlegi összetételükben és állomáshelyükkel mint „állandó toborzó bizottságok” megmaradnak. Új állandó toborzó bizottságot állítanak fel Beregszászban a 65. vörös gyalogezred, Kisvárdán a 66. pótzászlóalj elnevezéssel, melyek felállítását április 16-án rendelték el.
- a toborzó bizottság köteles a számára kijelölt területen működni, és ha szükséges, ki is szállhat a terepre.
- a toborzást széleskörű sajtó, plakát és röpirat propagandának kell kísérenie, amit a direktóriumok végeznek.
- a toborzó bizottságok elnevezései: Munkácson az 5. vörös hadosztály, 1. számú toborzó bizottsága. Beregszászban: 5. vörös hadosztály, 2. számú toborzó bizottsága.
- a toborzó bizottság az alájuk tartozó területről toborzott katonákat köteles azonnal a megfelelő fegyvernem szerint, csapattestének állomáshelyére útba indítani és pedig: az 1. és 2. számú bizottságok a gyalogosokat Munkácsra, a lovasokat és tiszteket Nyíregyházára.¹²⁹³
- a toborzó bizottságokhoz politikai megbízottakat tilos beosztani.
- állomáshelyek:
  - 65. dandár csoport parancsnokság – Csap.
  - 65. vörös gyalogezred parancsnokság – Munkács.
- 5. vörös hadosztály 1. számú toborzó bizottsága: Munkács város, munkácsi járás és Ung megye magyarlakta területei.

---

¹²⁹² Ránki, 1976: 272.

¹²⁹³ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 16., 1. 650.II/1919. Az 5. vörös hadosztály parancsnokság intézkedése a vármegyei direktóriumoknak a toborzásokról. 1919. április 19.

- 5. vörös hadosztály 2. számú toborzó bizottsága: Beregszász, Bereg vármegye (tiszaháti, felvidéki, mezőkaszonyi járás magyarlakta területei), Sátoraljaújhely.
- a ruszin lakta határvonal és az országhatár közötti területeken ruszin toborzó bizottságok felállítását rendelik el a Ruszin Vörösgárda részére. Ezen területen a magyar toborzó bizottságok csakis a kimondottan magyar lakta szigeteken toborozhatnak.¹²⁹⁴

A turjaremetei és perecsenyi járási erdőgondnokság jelentése szerint a tűzifatermelést be kellett szüntetni, a munkabérek fedezéséhez szükséges források hiánya miatt. Kaminszky József a tűzifahiány és annak következményeitől¹²⁹⁵ való félelme miatt lázas levelezésbe kezd a munkabérek kiegyenlítése érdekében.¹²⁹⁶

Ugocsa vármegye direktóriumának szocializáló, termelő és munkaügyi osztálya állami felügyelet alá helyezi a nagyszőlősi szappangyár folyószámláját. Annak ellenőrzésére, kezelésére Szabó Sándor ellenőrt jelöli ki.¹²⁹⁷

A beregi direktórium területén javában zajlik a Bereg vármegyei Központi Takarékpénztár, Részvénytársaság raktáraiban lévő áruk, élelmiszerek leltározási munkálata. A beregszászi raktárakban ezen a napon kezd az összeírást Szikszai Aladár és Migyancsik József, míg a bátyui és mezőkaszonyi raktárakban kiküldött leltározók ekkor már másfél hete dolgoznak.¹²⁹⁸

---

¹²⁹⁴ Uo. 5. 650.II/1919. Az 5. vörös hadosztály parancsnokság vázlata a toborzási körletekről. 1919. április 19.

¹²⁹⁵ A szénhiány miatt a vasúti mozdonyokat tűzifával fűtötték. A tűzifahiány komoly csapást mért volna az amúgy is nagy gondokkal küzdő közellátásra a vasúti közlekedés megbénításával.

¹²⁹⁶ KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. zb. 48., 1. 1054/1919. Kaminszky József levele Munkács gazdasági főmegbízottjához a tűzifakitermelés betiltásáról Turjaremetén. 1919. április 19.

¹²⁹⁷ KTÁL, Fond 673., op. 1., od. zb. 11., 1. 265/1919. A nagyszőlősi szocializáló, termelő- és munkásügyi osztály levele Ugocsa vármegye Takarékpénztár Egyesülethez 10 000 korona kifizetéséről Szabó Sándor részére.

¹²⁹⁸ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 80., 9. 5268/1919. A Beregmegyei Központi Takarékpénztár Részvénytársaság levele Bereg vármegye direktóriumához a részvénytársaság kezelésében lévő árukészletek felhasználásáról. 1919. április 15.

Harmincnyolc vagon élelmiszer érkezik a munkácsi vasútállomásra, amelynek őrzésére Kaminszky József a munkácsi Vörös Őrség parancsnokságról tíz főből álló állandó őrség kirendelését kéri.¹²⁹⁹

A beregi direktórium szocializáló politikai megbízottja elrendeli, hogy az államosítás előtt álló üzemek vezetői, igazgatói maradjanak a beosztásukban „[...] és minden erejükkel és minden tudásukkal az üzemet tovább szolgálni”¹³⁰⁰ kötelesek.

A lakásszocializáló bizottság Beregszászban úgy ítéli meg, hogy április 21-én a lakások nyilvántartásának elkészítő munkálatai megkezdődhetnek. A város azonban csak április 26-án jelöli ki a bizottság alkalmazottjait, kiknek április 28-án reggel kell (kellett volna)¹³⁰¹ megkezdeni a lakások államosítását.¹³⁰²

Beregbükkös község elöljárójának kérésére a Ruszin Népbiztosság engedélyezi a település határában lévő grófi legelő felosztását a lakosság legelőhiányának enyhítésére.¹³⁰³

Árdánháza lakosai panaszlevéllel fordulnak Kaminszky Józsefhez, amelyben kifejezik aggodalmukat a pálinkafőzés betiltásával kapcsolatban: „Árdánháza község néptanácsa értesülve a pálinkafőzések beszüntetéséről, aggodalommal néz a jövő elé, mert a községben és határában nagy gyümölcsös van.”¹³⁰⁴

A román lovasság elfoglalja Szatmárnémetit.¹³⁰⁵

---

¹²⁹⁹ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 20., 121. Kaminszky József levele a munkácsi Vörös Őrség parancsnoksághoz állandó őrség kirendeléséről a vasútállomásra. 1919. április 19.

¹³⁰⁰ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 4., 1. 19/1919. Shultz Ármin Bereg vármegye szocializáló politikai megbízottjának levele Beregszász város politikai megbízottjához az üzemek vezetőinek meghagyásáról. 1919. április 17.

¹³⁰¹ Április 27-én Beregszászt megszállja a román hadsereg.

¹³⁰² KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 7., 31. 14317/1919. Beregszász lakásszocializáló bizottságának levele a lakásszocializálás megkezdéséről. 1919. április 26.

¹³⁰³ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 60., 2–2a. Beregbükkös község levele Stefán Ágoston ruszin népbiztoshoz a földosztás felgyorsításáról. 1919. április 19.

¹³⁰⁴ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 20., 144. Árdánháza község lakosainak panaszlevele Kaminszky Józsefhez a szeszfőzési tilalomról. 1919. április 19.

¹³⁰⁵ Ránki, 1976: 274.

A románok előretörése eléri Kőrösmezőt,¹³⁰⁶ és ezen a napon megszállják Técsőt, illetve előre nyomulnak Huszt irányába. A székely parancsnokság biztosítja Husztot.¹³⁰⁷

Királyházáról tájékoztatják a Belügyi Népbiztosságot, hogy „Máramarosban nagyarányú ukrán elszakadási mozgalom van, ily természetű köriratok minden községben, templomokban terjesztettek. Emiatt Ugocsa egyes községeiben passzív resistenciát tanúsítanak. A szerepet ezúton Brescssejkoék Sztaniszlauba Bacsinszkyék csinálják.”¹³⁰⁸

Elrendelik, hogy minden járási tanácsnak a városokban háromfős művelődési osztályt kell alakítania, amelyek az oktatás szervezéséért fognak felelni.¹³⁰⁹

1919. április 20.

A Forradalmi Kormányzótanács fegyverbe szólítja a Budapest környéki és vidéki munkásságot, toborzógyűléseket szervez.¹³¹⁰

A templomokban kihirdetik a Belügyi Népbiztosság rendeletét a vallás szabad gyakorlásáról és a templom felszereléseinek sérthetlenségéről. Ezzel egy időben azonban kiadják az egyházi birtokok államosításáról szóló rendeletet is.¹³¹¹

Megkezdik a beregi direktórium működési területéről a lakosságtól összegyűjtött fegyverek Budapestre szállítását.¹³¹² Április 21-án Bereg vármegye területén összegyűjtött fegyvereket indítják útnak lezárt vagonokban a Keleti pályaudvarra.¹³¹³

---

¹³⁰⁶ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3155/86. Az 5. hadosztályparancsnokság helyzetjelentése. 1919. április 20. 196.

¹³⁰⁷ Uo. Az 5. hadosztályparancsnokság helyzetjelentése. 204.

¹³⁰⁸ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 9., 26. Stefán Ágoston ruszin népbiztos távirata Kaminszky Józsefhez a Máramarosban tapasztalható ukrán agitációról. 1919. április 19.

¹³⁰⁹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 4., 2–3. 804/1919. Bereg vármegye direktóriumának levelezése a járási politikai megbízottakkal művelődési osztályok megalakításáról. 1919. április 19.

¹³¹⁰ Romsics, 2018: 310.

¹³¹¹ Ránki, 1976: 273.

¹³¹² KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 46., 1. Bereg vármegye direktóriumának utasítása a járási politikai megbízottaknak és a karhatalmi parancsnokoknak a lakosságtól összegyűjtött fegyverek Budapestre szállításáról. 1919. április 20.

¹³¹³ Uo. 2a. Schultz Ármin Bereg vármegye szocializáló politikai megbízottjának távirata a Hadügyi Népbiztoshoz a lakosságtól Bereg vármegyében összegyűjtött fegyvereknek Budapestre szállításáról. 1919. április 20.

Szatmárcseke községben a Beregszászból érkező közel negyvenfős Vörös Őrség megrohamozza és elfoglalja a községi csendőrőrsöt. A tűzharcban Körmendy Elek és Borbély Károly, szatmárcsekei csendőrök életüket vesztik, Rákosi Simont a pedig magukkal hurcolják.

Beregszászban megkezdik a lakások szocializálását. Ennek értelmében öt lakóház után egy bizalmi férfit kell választani, aki a lakbért kezeli.¹³¹⁴

A szatmárcsekei csendőrőrs elfoglalása után a beregszászi Vörös Őrség egy része elfogja Papp József gátort és magával szállítja először Beregszászba, aztán a direktórium menekülésének hírére, Sátoraljaújhelyre.

Reggel, Kovács István beregszászi lakos elmeséli Serbán Jánosnak a beregi direktórium karhatalmi politikai megbízottjának, hogy Dolhán végzett szolgálata alatt – mozdonyfűtő – azt hallotta, hogy Jónás Aladár járási főszolgabíró összeköttetésbe lépett a románokkal.¹³¹⁵ Még aznap Kovács befűti a vonatot és tizenhárom vöröskatona kíséretében, a direktórium megbízásából Dolhára mennek és elfogják Jónás Aladár főszolgabírót és Beregszászba szállítják.¹³¹⁶

Husztra betört egy tizenöt fős román felderítő lovas járőr csapat.¹³¹⁷

Husztról a románok közelsége miatt 42 vagon élelmiszert szállítanak el.¹³¹⁸

„A budapesti proletárságnak szüksége van a vidék élelmiszerfeleslegére.” – írja a Vörös Újság. „A proletárdiktatúra gazdasági rendjének egyik sarkalatos pontja, hogy a javakat egyenletesen, arányosan osszák szét és egyik munkáskategória se juthasson bőségesebben az életszükséglet feltételeihez, mint a másik. Ugyanez áll a proletártársadalom élmezőnyének tekintetében is. A proletárdiktatúra gondoskodni fog arról, hogy minden dolgozó megkereshesse a maga kenyerét, és hogy a proletárság ellátása az élelmi cikkeknek egyenletes és igazságos elosztása révén biztosítva legyen. Ennek legelső feltétele azonban az, hogy minden kiváltság, kedvezés megszűnjék.

---

¹³¹⁴ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 128a. Smer Sándor, Bereg vármegyei irodafőigazgató visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Beregszászban és Bereg vármegyében. 1924. január 16.

¹³¹⁵ MNL BAZML, VII. 2. b. PTI., 1920–B–1736., I. kötet. 9. 11/1919. Kun Béla és társai beregszászi vöröskatonák ügyének nyomozásáról tett rendőri jelentés. 1919. szeptember 27.

¹³¹⁶ Uo. 10.

¹³¹⁷ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3156/86. Helyzetjelentés. 1919. április 20.226.

¹³¹⁸ Uo.110.

Ennek nem szabad megtörténnie. Nemcsak azért, mert a munkásság élelmezésének biztosítása a népbiztosság rendelkezéseinek szigorú megtartását követeli, hanem azért sem, mert a fejadagok az egyes körzetekben az országosnál magasabban történő megállapítása tulajdonképpen erősen sérti a proletárösszesség érdekeit. Azok a hatósági szervek, amelyek a rendeleteket nem respektálják, és magasabb fejadagokat juttatnak körzeteiknek, tulajdonképpen a főváros proletariátusát fosztják meg a megélhetéshez szükséges emberi ellátás lehetőségétől és megakadályozzák, hogy a vidék élelmiszerfölöslegei a fővárosba jussanak. A vidéki munkástanácsok és direktóriumok emelkedjenek felül a helyi érdekeken és csak a proletárösszesség érdekeire legyenek tekintettel és kövessenek el mindent, hogy a vidékről minél több élelmiszer Budapestre kerüljön.”¹³¹⁹

A Vörös Újság írja Budapest főváros zöldség- és burgonya ellátásával kapcsolatban: „A burgonyaellátás március közepétől fogva állandó javulást mutat, áprilisban pedig egyenesen kedvezőre fordult. Az április 21-től 30-ig esedékes 24. számú burgonyaszelvényt már márciustól kezdve két kilóval váltjuk be, úgy hogy áprilisban hét kilót szolgáltatunk ki minden burgonyajegyre. – Szabolcs, Szatmár, Bereg és Ung megyék, továbbá a dunántúli vármegyék az esős időjárás és a járhatatlan utak ellenére is fokozott mértékben sietnek a főváros burgonyaellátásának segítésére. Remélhetőleg májusban is módunkban lesz a megfelelő fejadagokat biztosítani annál is inkább, mert úgy a vidéki direktóriumok, mint a közellátási népbiztosságnak erre a célra kiküldött bizottságai mindent elkövetnek a burgonyaellátás folyamatossága érdekében. A lakosság ellátásával párhuzamosan folyik a vetőmagakció. A termelők nagyfokú érdeklődéséből meg lehet állapítani, hogy a jövő évi burgonyatermelés előkészítése minden irányban megfelelő.”¹³²⁰

Simon Mózes a beregi direktórium elnöke, a beregszászi Szociáldemokrata Párt vezetője kétségbeesett jelentést tesz a Hadügyi Népbiztossághoz a közeledő román megszállásról. Közli Budapesttel, hogy a román katonaság feltartóztathatatlan, ami miatt engedélyt kért a direktórium evakuálásához.¹³²¹ Kiegészítő jelentés: „Egyes irányból a román csapatok visszavonulóban vannak. Szatmár megye egy részében az ellenforradalmi mozgalmat vérbe fojtották. A foglyokat: földbirtokost, két csendőrtisztet elfogtak, s a forradalmi törvényszék máris ítélezzük fölöttük. A székelyek, szám szerint 500-an Beregszász felé vonulnak nemzetiszínű zászlókkal. A tisztek a rangjelzésüket [...]. A beregszásziak eléjük mennek,¹³²² hogy megkíséreljék lefegyverzésüket.”¹³²³

¹³¹⁹ Vörös Újság, 1919. április 20., 2.

¹³²⁰ Uo.3.

¹³²¹ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3156/86. Simon Mózes távirata a Hadügyi Népbiztossághoz. 1919. április 20. 259.

¹³²² Ez nem igaz, a beregszásziak nem vonultak a Beregszász felé haladó székelyek elé.

¹³²³ HL, 3156/86. Hadügyi Népbiztosság. I. 30. II. 1081–1218. Kiegészítő jelentés Simon Mózes táviratához. 1919. április 20. 260.

Egy órával későbbi telefonjelentés: „Beregszász direktóriumja jelenti: Kb. 500 főnyi székelly ágyúkkal megszállta Tiszaujlakot. Ott és más községekben kidoboltatták, hogy a Tanácsköztársaság megszünt, az uralmat a ...-párt¹³²⁴ veszi át Magyarországon....50 kocsit rekviráltak és azonnal jönnek Beregszász felé. Elöl hat lovas, akik már csak pár km-re állnak Beregszásztól. Beregszász segítséget kért Sátoraljaiújhelytől. Ez küldött azonnal 50-60 főnyi gyalogságot puskával, azon kívül a Szerencsen állomásozó 1. vörös szj. 1. századot kértem, hogy azonnal induljon Sátoraljaiújhelyre. Ezt a ho. parancsnokság letiltotta és Buzsa ho.vkf. úgy nyilatkozott, hogy az elküldött 50-60 főnyi fegyveresről is jelentést tesz a hadügyi népbiztosnak.”¹³²⁵

1919. április 21.

Munkácsról a 7. számú páncélvonatot útba indítják Nagyszőlőse miközben megkezdik Munkács és Beregszász városok anyagi kiürítését.¹³²⁶

A Forradalmi Kormányzótanács elrendeli a tiszántúli hadsereg-parancsnokság létrehozását, Szolnok központtal.¹³²⁷

A román hadsereg helyzete: a Huszt-Szatmárnémeti–Nagykároly–Érmihályfalva–Nagyvárad–Nagyszalonta–Kisjenő–Arad vonal.¹³²⁸

A románok előretörésének hírére a direktórium olyan váratlanul, gyorsan hagyja el Beregszász városát, hogy a tisztviselői közül sokaknak még a bérét sem tudta kifizetni.¹³²⁹

Bereg vármegye alispánja¹³³⁰ táviratban közli a Belügyi Népbiztossággal, hogy „amint azt már a Hüb.-nak telefonon jelentettem, 21-én a vármegyei

---

¹³²⁴ Olvashatatlan szövegrész.

¹³²⁵ Olvashatatlan szövegrész.

¹³²⁶ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3157/86. Az 5. hadosztály helyzetjelentése. 279.

¹³²⁷ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. 2. rész. 12.; Ránki, 1976: 274.

¹³²⁸ Ránki, 1976: 274.

¹³²⁹ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 192., 33a. 7073/1919. A beregszászi államügyészség vezetőjének határozata Gallai Pál beregszászi lakos elleni hivatali sikkasztás ügyében a nyomozás megszüntetéséről. 1919. november 3.

¹³³⁰ Nem tudjuk pontosan ki lehetett ez a személy mivel a források egymásnak ellentmondva, mást és mást neveznek meg a beregi direktórium első menekülése után a közállapotokat normalizálni igyekvő alispán személyéről. Egyik forrás szerint Nagy Ernő korábbi alispán helyettes vette át a hatalmat, más források szerint Dercsényi Ferenc, megint mások szerint pedig Linner Jenő beregszászi polgármester.

*direktórium az összes politikai megbízottakkal Beregszász városát sietve minden intézkedés nélkül elhagyta, anélkül, hogy valakit megbízott volna a direktórium ügyeinek vezetésével. Beregszász város minden percben bekövetkezhető román megszállás előtt áll, a város belső békéje, az élet és vagyon biztonság megóvása, a rablás és fosztogatás megakadályozása érdekében Beregszász városa tisztán e célból polgári őrséget alakított és az itt hagyott fegyverekkel felszereltem.”*¹³³¹

Az 5. hadosztály 2. százada Nagyszőlősön várja a román támadást, miközben Kovács (volt alezredes) parancsnoksága alatt egy fél székely zászlóalj a román túlerő elől, harcban Felsőveresmart¹³³² felé vonul vissza.¹³³³

Tar Zoltán Ugocsa vármegye levéltárnoka szemtanúja a vörös hadsereg csapatösszevonásának Felsőveresmartnál, a vörös és román csapatok összecsapásának, illetve Nagyszőlős román megszállásának. Visszaemlékezésében ezekről így ír: „1919. év húsvét másodnapján¹³³⁴ jöttek be a románok. A vörös hadsereg – melyről laikus is láthatta, hogy rendezetlen, fejletlen katonai csoport csupán – nagypéntektől kezdett gyülekezni az Alsó- és Felsőveresmarti dombokon, hogy a közeledő román seregnek útját állja. A harc húsvét másodnapján hajnalban tört ki a vöröskatonaság és a román hadsereg között. Természetesen nagyon rövid volt a harc. A rendezetlen vörösöket egy óra leforgása alatt teljesen szétszórta a rendes román katonaság s már reggel fél hét órákkor szakadozott csoportokban menekültek a vörösek részben Nagyszőlős főutcáján, végig Kassa-Jablonicai utcán, Szőlősvérgárdó-Tiszaiújlak felé, részint a veresmarti domboktól egyenesen Szőlősegresnek, a szántóföldeken keresztül.¹³³⁵[...] A város¹³³⁶ békés polgári lakossága fellelegzett a kommunisták kítakarodása után¹³³⁷ s húsvét első napját meglehetősen nyugodt lélekkel ünnepelték a templomban. [...] Négy román katona a lován vágatva száguldott át a városon s ahol az ablaknál valakit megláttak,

---

¹³³¹ HL, Hadügyi Népbiztosság. I. 30. Mikrofilm. 12. doboz. 3358/86. Bereg vármegye alispánjának jelentése, 1919. április 23. 239.

¹³³² Felsőveresmart ma a Nagyszőlősi járáshoz tartozó település.

¹³³³ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3157/86. Összefoglaló helyzetjelentés. 1919. április 21. 286.

¹³³⁴ 1919. április 22-én.

¹³³⁵ KTÁL, Fond 245., op. 3., od. zb. 2073., 1. Tar Zoltán nagyszőlősi levéltáros visszaemlékezése Nagyszőlős román megszállásáról (pontos keltezés nincs feltüntetve).

¹³³⁶ Nagyszőlős.

¹³³⁷ A tanács hatalom még április 21-én elhagyta Nagyszőlőst a románok közeledése miatt.

a vágató lóról odalóttek.”¹³³⁸ A román lovas járőrök egy nagyszőlősi lakost megverték, aki néhány nap múlva belehal sérüléseibe.

A Tanácsköztársaság katonái biztosítják a tiszaujlaki Tisza hidat Halmi irányában.¹³³⁹

Az 5. vörös hadosztály parancsnokság délelőtt 11 órai helyzetjelentése szerint a Felső-Tisza völgyében (Felsőveresmart, Nagyszőlős és Huszt között) előre nyomuló románok a magyar erőket átkarolták és visszaszorítják. A vörös 65. fél zászlóalj Nagyszőlősön át visszavonulóban, miközben 20 emberük biztosítja a tiszaujlaki Tisza-hidat. A Székely különítmény szétszéled és visszavonulóban van. Nagyszőlős és Beregszász között Boros elvtárs Székely különítménye (300 fő és 2 üteg) visszavonulóban. E csoport célja a Székely különítménnyel egyesülni, amit Csapon át kísérel meg. A 7. számú páncélvonat Csapra bevontatott.¹³⁴⁰

Megkezdődik Debrecen védelmének előkészítése. A várost 3440 fővel (2000 munkás) kívánják megvédeni a románok ellen.¹³⁴¹

Tiszaujlaknál francia lovas járőröket figyelnek meg.¹³⁴²

Egy székely különítmény, 300 fő és két ütege visszavonulása alatt keletről megközelíti Beregszászt.¹³⁴³

Munkácsról a Tanácsköztársaság megkezdi katonai egységeinek kivonását és a város kiürítését.¹³⁴⁴

Királyházát megszállják a románok. A királyházai járási főszolgabíró jelentése az alispánnak: *„Bejelentem az alispán úrnak, hogy a román csapatok /húsvét második napján/ április 21-én a déli órákban megszállták Királyházát*

---

¹³³⁸ KTÁL, Fond 245., op. 3., od. zb. 2073., 1–3. Tar Zoltán nagyszőlősi levéltáros visszaemlékezése Nagyszőlős román megszállásáról (pontos keltezés nincs feltüntetve).

¹³³⁹ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3157/86. Összefoglaló helyzetjelentés. 1919. április 21. 286.

¹³⁴⁰ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. Az 5. hadosztály parancsnokság helyzetjelentése. 1919. április 21. 11 óra 41. perckor. 1.

¹³⁴¹ Uo. A debreceni kerületi parancsnokság helyzetjelentése. 1919. április 21-én 12 órakor. 1.

¹³⁴² Uo. Az 5. hadosztály parancsnoka és a Hadügyi Népbiztosság 5. osztályvezetője közötti telefonbeszélgetés. 1919. április 21-én, délután 1 óra 45 perces jelentése. 1.

¹³⁴³ Uo.

¹³⁴⁴ Uo.

*községet és a járási székházban lévő főszolgabírói hivatal összes helyiségeit maguknak foglalták el. Semmiféle írást vagy bútorzatot ki nem adtak.”*¹³⁴⁵

A románok Nagyszőlős elfoglalása után Magyarkomját községen keresztül Alsókaraszló felé vonulnak tovább.¹³⁴⁶

A vöröskatonák a románokkal való összecsapás után a túlerő ellen Beregkisfalud község irányába vonulnak vissza.¹³⁴⁷

A Beregszász mellett tartózkodó székely csapattal megszakadt az összeköttetés.¹³⁴⁸

A románok megkezdik kelet felől Tiszaújlak megszállását.¹³⁴⁹

Az 5. vörös hadosztály csapi alszakaszán (csehszlovák front) a helyzet változatlan.¹³⁵⁰

Három napig tartó ellenforradalom kezdődik Munkácson. Az ellenforradalom értelmi szerzője Heidrich Győző alezredes és Bay Gábor, Munkács volt polgármestere.¹³⁵¹ Három nap múlva kommunista terrorcsapat érkezik Munkácsra, amely leveri az ellenforradalmat, a résztvevőket pedig forradalmi törvényszék elé állítják.¹³⁵²

A Szürtében állomásozó vörös zászlóalj katonái engedély nélkül rekvirálnak a településen, ami a lakosság hangulatát a tanács hatalom ellen hergeli.¹³⁵³

---

¹³⁴⁵ KTÁL, Fond 245., op. 3., od. zb. 2061., 7. 150/1919. A Királyházi járás főszolgabírójának jelentése Ugocsa vármegye alispánjának a közigazgatás működésének problémáiról és a román katonaság tevékenységéről. 1919. június 6. Lásd még. HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. Az 5. hadosztály-parancsnok és a Hadügyi Népbiztosság 5. osztályvezetője közötti telefonbeszélgetés. 1919. április 21-én, délután 1 óra 45 perces jelentése. 1.

¹³⁴⁶ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. Az 5. hadosztály parancsnokságának telefonjelentése. 1919. április 21-én este 21 óra 15 perckor. 1–2.

¹³⁴⁷ Uo. 1–2.

¹³⁴⁸ Uo.

¹³⁴⁹ Uo.

¹³⁵⁰ Uo.

¹³⁵¹ Botlik, 2000: 148.

¹³⁵² HL, Tgy. 2581. Fogarassy László: Az 5. vörös hadosztály története. Védelmi harcok és az északi offenzíva kezdete. 5.

¹³⁵³ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3157/86. Helyzetjelentés vöröskatonák rekvirálásáról. 1919. április 21. 1302–1304.

Kaminszky József utasítja a munkácsi adóhivatalt, hogy a várható román megszállás miatt „[...] *az összes tisztviselők, közalkalmazottak, tanítók, nyugdíjasok részére 3, azaz háromhavi illetményt utaljon ki.*”¹³⁵⁴

1919. április 22.

A román hadsereg kisebb átcsoportosítások után folytatja támadását.¹³⁵⁵

Kaminszky József Ruzska Krajna területén széleskörű propaganda-tevékenységet ír elő. Ehhez az agitátoroknak szükség esetén karhatalmat is biztosít.¹³⁵⁶

A sátoraljaújhelyi forradalmi törvényszék gyorsított eljárással Jónás Aladár dolhai járási főszolgabíró golyó általi, míg Papp József szatmárcsekei gátórt kötél általi halálra ítéli. A halálos ítéletet délután kettő órakor végrehajtják.¹³⁵⁷

Ungvár környékén a borosgazdák egy küldöttsége felkeresi a csehszlovák katonai parancsnokságot. Jelzik, hogy az Ungvár melletti borospincékben az átvonuló csehszlovák tüzérek, gyalogosok¹³⁵⁸ hatalmas károkat okoznak¹³⁵⁹ azzal, hogy feltörik a pincéket, elhordják a berendezéseket, ellopják, megisszák a drága borokat. Másnap a csehszlovák parancsnokság megkezdi a pincék bejárását és a károk felmérését, amit 1919. május 24-

---

¹³⁵⁴ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 37., 9. 1104/1919. Stefán Ágoston ruszin népbiztos levele a munkácsi adóhivatalnak az ellenséges megszállás veszélyének kített Tiszaújlak és Dolha állami hivatalnokainak háromhavi illetmény kifizetéséről. 1919. április 21.

¹³⁵⁵ Ránki, 1976: 274.

¹³⁵⁶ KTÁL, Fond 669., op. 5., od. zb. 2., 17. Kaminszky József levele Magurszki Jánoshoz propaganda-tevékenységre való kinevezéséről. 1919. április 22.

¹³⁵⁷ MNL, BAZML, VII. 2. b. PTL., 1920–B–1736., III. kötet. 294a. Gáspár Sándor rendőrségi kihallgatási jegyzőkönyve Hencz Miklós és társainak gyilkossági bűntettében. 1919. május 17.

¹³⁵⁸ A csehszlovák katonai alakulatok 1919. április 17-én Ungvárnál 20–22 ágyúval és egyéb katonai felszerelésekkel felvonulnak a Szőlőhegy területére. Különösen a Kálvária területén helyezkedtek el nagy tömegben. Ekkor történtek meg a sorozatos pincefeltörések.

¹³⁵⁹ Egy-egy pincében 15–20 ezer korona kár is keletkezett. Egy példa az ungvári Simonics-féle mélypincében a cseh katonák 180 liter újbort, 230 liter régi bort ittak meg, öntöttek ki. KTÁL, Fond 93., op. 5., od. zb. 19., 44. Boross Zsigmond ungvári szőlőtulajdonos kárjelentése a csehszlovák katonák által okozott károkról. 1919. december 29.

én megküldenek Prágának. A jelentésben több tucat Ungvár környéki pince feltöréséről és kifosztásáról esik szó.¹³⁶⁰

A román front arcvonala Nagyszőlős–Tiszaújlak–Mátészalka–Nagykároly–Érmihályfalva–Nagyvárad–Váradles–Tenke–Borosjenő–Világos.¹³⁶¹

A Beregszászban kitört „ellenforradalom” letörésére Nyíregyházáról a II/32. zászlóaljtól egy gyalog- és egy fél gépesített századot indítanak el. Ezzel egy időben egy Hartsein nevű sátoraljaújhelyi direktórium tag a hegyaljai alszakaszból két századot önkényesen kivon és ugyanezen célból Beregszászra irányítja. Az 5. vörös hadosztály-parancsnokság a fél zászlóaljat Csapon visszatartja.¹³⁶²

A hírszerzés az Ungváron összevont csehszlovák katonai erőt 4800–5000 katonára becsüli. Bár a helyzet nyugodt, az arcvonal változatlan, a csehszlovák támadásra bármelyik percben számít az 5. vörös hadosztály-parancsnokság.¹³⁶³

Beregszászból Vásárosnaményba indul a magát szinte teljesen függetlenítő székely különítmény.¹³⁶⁴

Az 5. vörös hadosztály II/32. zászlóaljából egy századot négy géppuskával Pogány József népbiztos Beregszászra rendel ki a proletár uralom helyreállítására.¹³⁶⁵

Kaminszky József utasítja a munkácsi adóhivatalt, hogy a román megszállás miatt a Halmi járás közalkalmazottjainak háromhavi bért utaljon ki előre.¹³⁶⁶

---

¹³⁶⁰ Uo., 41. Blanár Ödön által végrehajtott kárösszesítés Ungváron a csehszlovák katonaság által okozott károkról. 1919. december 31.

¹³⁶¹ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. A Hadügyi Népbiztosság összefoglaló helyzetjelentése. 1919. április 22. 1.

¹³⁶² Uo. Az 5. vörös hadosztály parancsnokságának 14/27. III. számú helyzetjelentése. 1919. április 22-én. 1.

¹³⁶³ Uo. Az 5. vörös hadosztály parancsnokságának 14/27. III. számú helyzetjelentése. 1919. április 22-én. 1.

¹³⁶⁴ Uo. Az 5. vörös hadosztály parancsnokság 146/III. számú helyzetjelentése a hadsereg-parancsnokság számára, 1919. április 22. 1.

¹³⁶⁵ Uo.

¹³⁶⁶ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 36., 18a. Kaminszky József levele a munkácsi adóhivatalhoz az állami alkalmazottak bérének előre történő kiutalásáról. 1919. április 22. Az ezzel kapcsolatos gyakorlatról lásd még:

1919. április 23.

A románok megszállják Debrecent, ahol közel 2000 foglyot ejtenek.¹³⁶⁷

Az Alsóvereckei járás területén vetőmaghiány van főleg lenből, amit Kaminszky József a közlekedési gondok miatt nem tud megoldani.¹³⁶⁸

Április 23–29. között a Közélelmezési Népbiztosság utasítása alapján a sertés- és marhahús árusítást és forgalmazást szigorúan megtiltják.¹³⁶⁹

A székely különítmény megérkezik Beregszászból Vásárosnaményra, ahonnan azonnal Baktalórántházára irányítják.¹³⁷⁰

Beregszász és Csap környékén hadi események nincsenek.¹³⁷¹

A csehszlovákok éjjel a hegyaljai alszakaszban előre törnek és elfoglalják Petrik, Abara, Mészpest községeket, miközben az ellenük harcoló I/1. vörös zászlóalj harci fegyelme megbomlik. A községek visszaszerzésére ellentámadás indul,¹³⁷² amivel sikerült Abarából a csehszlovákokat kiűzni.¹³⁷³

Órdarma községet megszállja egy csehszlovák osztag géppuskával. A község visszaszerzésére ellentámadás kezdődik.¹³⁷⁴

---

¹³⁶⁷ Ránki, 1976: 274.; HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. 2. rész. 67.

¹³⁶⁸ KTÁL, Fond 772., op. 3., od. zb. 1783., 21. A Hegyvidéki Kirendeltség gazdasági biztosának levele Kaminszky Józsefhez vetőmagellátásról. 1919. április 23.

¹³⁶⁹ KTÁL, Fond 172., op. 1., od. zb. 2331., 10a. 764/1919. A Közélelmezési Népbiztosság rendeletének másolata a húsfogyasztás korlátozásáról. 1919. április 23.

¹³⁷⁰ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. Az 5. vörös hadosztály parancsnokság 130/3. sz. helyzetjelentése. 1919. április 23-án, 13 óra 15 perckor. 1.

¹³⁷¹ Uo. A keleti hadsereg-parancsnokság távirati helyzetjelentése, 1919. április 23-án 18 órakor. 1.

¹³⁷² HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3165/86. Az 5. hadosztály-parancsnokság távirata a Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának. 650–652.

¹³⁷³ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. Hadügyi Népbiztosság összefoglaló helyzetjelentése. 1919. április 24-én, 8 órakor. 1.

¹³⁷⁴ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3165/86. Az 5. hadosztály-parancsnokság távirata a Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának. 1919. április 23. 650–652.

Palányi Károly, Vörös Gárda parancsnok vöröskatonák és a direktórium néhány tagjának kíséretében megérkezik Beregszászba, ahol „*leverte az ellenforradalmat*” és harc nélkül visszaállítja újra a tanács hatalmat.¹³⁷⁵

Délután három órakor az 5. vörös hadosztály-parancsnokság arról tesz jelentést a Hadügyi Népbiztosságnak, hogy a tiszántúli katonai egységekkel bonyolult és nagyon zavaros a parancsnoklási viszony, ami nehezíti a hadműveleteket.¹³⁷⁶

Április 23–26. között az ugoctsi direktórium románok által meg nem szállt részein megalakulnak a lakáshivatalok, amelyek nehéz körülmények között kezdenek hozzá a lakások összeírásához. A háborús állapotokon túl a lakáshiány az egyik legnagyobb probléma a helyi társadalomban, melynek okait Tar Zoltán Ugoctsa vármegyei levéltárnok a galíciai zsidó lakosság Bereg és Ugoctsa vármegyékbe menekülésével köt össze visszaemlékezésében: „*A galíciai harcok idején 1914-ben és 1915-ben Ugoctsa vármegyét valósággal előzönlötték a galíciai zsidó menekültek. Az első időkben szíves fogadtatásra találtak a szerencsétlenek, de csakhamar túrhetetlenné váltak, mert az itteni törzssökös zsidóknál sokkal igénytelenebbek voltak s mihamar uzsoráskodni kezdtek az amúgy is szűken lévő élelmiszerekkel. Pénzt sokat hoztak magukkal, összevásárolták még a falvakban azokat a szükségleti cikkeket, melyeket a falusi nép a betivásárokra szokott hozni, ők aztán úgy adták tovább, mintha csak monopóliumuk lett volna rá. Természetesen a kormány és az itteni hatóságok mibehelyt csak lehetett azonnal ki és visszatessékelték a hivatlan vendégeket, de meglehetősen mennyiségben kijátszották a hatóságok rendelkezéseit. Máramaros megyéből is nagyszámú zsidóság menekült ide az 1914. évi orosz betörés alkalmával, ezek közül is sokan végleg itt maradtak.*

Ez volt az oka annak, hogy a háború alatt állandóan nagy volt a lakásínség. Az idemenekült pénzes zsidóság bármilyen magas árat megfizetett a lakásokért s így az itteni törzslakosság részére alig maradt kibérelhető lakás.

A háború alatt sokat szenvedő és nélkülöző nép eleinte a törvény keretein belül vette csak igénybe a lakáshivatal segítségét, később azonban erőteljesen követelte, hogy mindazok, kiknek felesleges szobájuk vagy lakásuk volt, adják azt át. Így aztán a szociáldemokraták később pedig a kommunisták uralma alatt ugyancsak össze kellett szorulniuk a nagyobb lakással bírónak, mert részben a hatóságok is, részben a kommunista vezetők is egyszerűen rájuk költöztették a lakásigénylőket.”¹³⁷⁷

---

¹³⁷⁵ BFL, VII. 18. d. 1920–13–5729. 1. Törös Sándor kihallgatási jegyzőkönyve. 1920. május 18.

¹³⁷⁶ HL, Hadügyi Népbiztosság. I. 30. Mikrofilm. 5. doboz. 3162/86. Az 5. hadosztályparancsnokság jelentés a Hadügyi Népbiztosságnak. 1919. április 23. 509.

¹³⁷⁷ KTÁL, Fond 673., op. 1., od. zb. 3., 2–3. Ugoctsa vármegye levéltárnokának feljegyzései az Ugoctsa vármegyében tapasztalt lakáshiány okairól (1919. május pontos keltezés nincs feltüntetve).

1919. április 24.

Munkácson és Beregszászban újra a proletárdiktatúra tartja kézben a hatalmat.¹³⁷⁸

Hajnaltól a visszaérkező direktórium Beregszászban 200 főt gyűjt össze a város vasútállomásán lévő váróterembe. Rövid szelektálás után közülük 24 főt – Beregszász város életének befolyásos tagjait – még ezen a nap délután Sátoraljaújhelyre szállítják vöröskatonák kíséretében.¹³⁷⁹ A beregi direktórium beregszászi túszeit Sátoraljaújhelyre szállítják, ahol a helyi direktórium elnökének Bettelheim Ernő önkényes megfélemlítéseinek vannak két napig kitéve. A túsok fogadásakor az állomáson Bettelheim beszédet mond, melyet így zár: „*No, majd kiváló gonddal fogjuk őket felakasztani.*”¹³⁸⁰ A csehszlovák támadás megindulásakor, április 26-án azonban a beregszászi túsokat Sátoraljaújhelyről Budapestre szállítják.¹³⁸¹

A túszedés során vöröskatonák jelennek meg Buttykay Ferenc 72 éves nyugalmazott Bereg vármegyei főispán lakásán. A volt főispán a hálószobában elbarikádozza magát és azt kiáltja a vörösöknek: „*Engemet nem fogtok elhurcolni!*” Majd előveszi a pisztolyát és főbe lövi magát.¹³⁸²

Munkácson az ellenforradalmat leverése után a kommunista hatalom a városháza előtti téren akasztófákat állíttat fel.¹³⁸³

A Hadügyi Népbiztosság azt a téves hírt kapja, hogy Beregszászba bevonultak a románok.¹³⁸⁴

A *Vörös Újság* írja a sorozatosan tapasztalható ellenforradalmi megmozdulásokkal kapcsolatban: „*A keleti hadsereg rögtönítélő törvényszékének elnöke [...] közbírré teszi, hogy aki a proletariátus hatalma ellen fölemeli a kezét, aki nyílt vagy rejtett úton ellenforradalmat készít, vagy elősegít, illetve*

---

¹³⁷⁸ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3167/86. Az 5. hadosztály távirata a Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának. 1919. április 25. 750.

¹³⁷⁹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 41., 1. Bereg vármegye direktóriumának rendelkezése a túsok Budapestre szállításáról. 1919. április 24.

¹³⁸⁰ MNL OL, K 46., 605. f., II., 17. ó. e., 4. Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4.

¹³⁸¹ Uo. 3. Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4.

¹³⁸² Kozma, 1941: 152.

¹³⁸³ BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 46. Kisoházy István kihallgatási jegyzőkönyve a Horovitz Miklós elleni bűnyűben. 1921. január 5.

¹³⁸⁴ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3164/86. Az 5. hadosztály összefoglaló helyzetjelentése a Hadügyi Népbiztosság számára. 1919. április 24. 624.

elhallgat, aki a Forradalmi Kormányzótanács és a hadsereg főparancsnokság minden rendelkezését végre nem hajtja, az a saját halálos ítéletét írja alá. A rend fenntartása, minden ellenforradalmi megbuktatásnak csírájában való elfojtása rögtönítélő törvényszék nem fog visszaretteni semmiféle eszköztől.”¹³⁸⁵

Telefonjelentés érkezik Kisvárdáról a Hadügyi Népbiztossághoz arról, hogy a front mögötti területekről a direktóriumok megszöknek, emiatt ezeken a helyeken nagy a fejetlenség és a rendetlenség, és olyan rémhírek kapnak szárnyra, hogy Budapest utcáin harcok dúlnak vagy, hogy a tanács hatalom már megbukott.¹³⁸⁶

1919. április 25.

Az 5. vörös hadosztály parancsnokság Nyíregyházáról Miskolcra költözik.¹³⁸⁷

500 fős román lovasság megszállta Mándokot¹³⁸⁸, így délről 7–8 km-re megközelítik Csap községet.¹³⁸⁹

A 3. számú páncélvonat a záhonyi Tisza-híd védelmére rendezkedik be, miután a románok öt km-re megközelítették délről Záhonyt.¹³⁹⁰

Nagyszőlősen a román katonai egységek a város napszámosai közül kilenc személyt főbe lőnek.¹³⁹¹

A szolyvai járás politikai megbízottja elrendeli a fegyverek azonnali beszolgáltatását.¹³⁹²

---

¹³⁸⁵ *Vörös Újság*, 1919. április 24., 7.

¹³⁸⁶ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3165/86. Telefonjelentés Kisvárdáról a Hadügyi Népbiztosságnak a hadi helyzetről. 1919. április 24. 642/a.

¹³⁸⁷ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. A Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának összefoglaló helyzetjelentése 1919. április 25. 1.

¹³⁸⁸ Mándok község ma Magyarország Záhonyi járásához tartozó település.

¹³⁸⁹ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3168/86. 6680-84/1919. szám. Helyzetjelentés a Hadügyi Népbiztosságnak. 1919. április 25. 781.

¹³⁹⁰ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3168/86. 6680-84/1919. szám. Az 5. hadosztályparancsnokság helyzetjelentése a Hadügyi Népbiztosságnak. 1919. április 25. 795.

¹³⁹¹ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 12. doboz. 3364/86. Kalinics politikai megbízott jelentése a Hadügyi Népbiztosságnak. 791.

¹³⁹² KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 42., 4. A Szolyvai járás főszolgabírójának távirata Bereg vármegye direktóriumához a fegyverek összegyűjtéséről. 1919. április 26.

Beregszász piacterén akasztófákat állít fel a direktórium.¹³⁹³

A Hadügyi Népbiztosság kiadja az engedélyt a Csap községnél lévő Tisza-híd aláaknázására.¹³⁹⁴

A beregi direktórium engedélyezi, hogy a forradalmi törvényszékek által kiszabott pénzbüntetések azokat a községeket illessék, amelyekben a vádlott a bűncselekményt elkövette.¹³⁹⁵

A beregi direktórium közli a járási politikai megbízottakkal, hogy a kis községekben a szükségeshez képest egy, maximum három főből álló direktórium állítson fel, akiknek csak a helyi szükség szerint a hétnek csak bizonyos napjain kell dolgoznia.¹³⁹⁶

A beregi direktórium személyeket cserél a Bereg vármegye területén működő forradalmi törvényszékek személyi állományában. Így a munkácsi forradalmi törvényszék elnökének Galgóczy Jánost nevezik ki, Halász Béla helyett, vádbiztosnak pedig Nagy Dezsőt Katz Sándor helyett. A beregszászi forradalmi törvényszék lebetegedett elnöke, Danczinger Henrik helyett Zaffiry Istvánt, helyettesének Galamb Józsefet, míg vádbiztosnak Goovrik Jenő helyett Láng Istvánt jelölik ki.¹³⁹⁷

Bereg vármegye területén újra kidoboltatják a szesztilalmat és a fegyverbeszolgáltatási kötelezettséget.¹³⁹⁸

---

¹³⁹³ KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 129. Smer Sándor Bereg vármegyei iroda-főigazgató visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Beregszászban és Bereg vármegyében. 1924. január 16.

¹³⁹⁴ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának összefoglaló helyzetjelentése. 1919. április 25-én, 6 órákor. 4.

¹³⁹⁵ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 18., 1. 1408/1919. Bereg vármegye direktóriumának utasítása Beregszász politikai megbízottjának a forradalmi törvényszékek által kiszabott pénzbírságok felhasználásáról. 1919. április 25.

¹³⁹⁶ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 5., 13. Bereg vármegye direktóriumának levele a járási politikai megbízottakhoz a közigazgatás működéséről ellenséges megszállás esetén. 1919. április 25.

¹³⁹⁷ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 9., 2–2a. Bereg vármegye direktóriumának távirata az Igazságügyi Népbiztoshoz a munkácsi forradalmi törvényszék elnökének kinevezéséről. 1919. április 25.

¹³⁹⁸ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 42., 2a. Ilosva járás politikai megbízottjának távirata Bereg vármegye direktóriumához a fegyverek összegyűjtéséről és a szesztilalom elrendeléséről. 1919. április 25.

A beregi direktórium közigazgatási osztálya rendeletet ad ki a járási politikai vezetőknek a lelkészek javadalmazásáról, illetményeiről. Eszerint „[...] e rendelet kibocsátására egyrészt az a körülmény indította, hogy a különféle vallásfelekezeti lelkészek és segédlelkészeknek a régi kormányok által engedélyezett s rendeletben részletesen felsorolt különböző illetményeket egyesek felvettek, egyesek pedig nem s én az egyenlő elbánás elve alapján mindenkinek azonos jogokat akarok biztosítani, másrészt pedig azon körülmény, hogy a nagy részben proletárjellegű lelkészeknek és segédlelkészeknek az új társadalmi rendszerbe való beilleszkedésük kezdetén létfenntartásukat lehetővé tegyem, illetve elősegítsem.

Külön súlyt helyez azonban arra, hogy az engedélyezett összes illetmény csak olyan lelkészek illetve segédlelkészeknek adható meg, akiket a helyi direktórium arra érdemeseknek ítél olyan értelemben, hogy semmiféle ellenforradalmi működést a múltban nem fejtett ki, illetve a jelenben nem fejtenek ki.

Felhívom, hogy ezen rendeletet a működési területhez tartozó helyi direktóriummal közölje s az ide csatolt igény bejelentési íveket megfelelő számban sokszorosítva nekik rendelkezésükre bocsássa. Egyúttal utasítsa a helyi direktóriumokat, hogy valamennyi lelkészkezdő lelkésszel és segédlelkésszel a rendeletet haladéktalanul közölje, az igény bejelentési íveket nekik kézbesítsék. Figyelmeztesse a helyi direktóriumot arra, hogy az igény bejelentési íveket csak az esetben záradékolják és a nyugtákat csak az esetben láttamozzák, ha az igénybejelentők a fentebb körülírt érdemesség és egyéb feltételeknek megfelelnek.”¹³⁹⁹

Bereg vármegye területén a direktórium közzé teszi a Belügyi Népbiztosság utasítását: „minthogy az országban különböző helyeken jelentkező ellenforradalmi mozgalmak összes szálai egy irányba látszanak vezetni és így szükség van a közöttük fennálló kapcsolat kiderítése céljából a vizsgálat egységes vezetésére, elrendelem, hogy az összes munkás, katonai és földműves tanácsok és vörös őrség parancsnoka: 1. Minden politikai és különösen ellenforradalmi természetű ügyről a belügyi népbiztossághoz azonnal az ügy felmerülése és felderítése után tegyenek részletes sürgönyjelentést. 2. Ha pedig alapos gyanú merül fel arra, hogy nem csupán helyi jelentőségű, hanem olyan ellenforradalmi mozgalomról van szó, amely kiterjedt akcióval kapcsolatban a letartóztatott egyéneket letartóztatásuk után nyomban az összes rendelkezésre álló adatok közlése mellett szállítsák Budapestre a belügyi népbiztosság politikai osztályához.”¹⁴⁰⁰

---

¹³⁹⁹ KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 101., 2. 1227/1919. Bereg vármegye közigazgatási megbízottjának utasítása a járási politikai megbízottaknak a lelkészek javadalmának kiutalásáról. 1919. április 25.

¹⁴⁰⁰ KTÁL, Fond 384., op. 1., od. zb. 13., 1. 1173/1919. Bereg vármegye közigazgatási megbízottjának utasítása Beregszász város politikai megbízottjához az ellenforradalmi mozgalmak felderítéséről és jelentéséről a Belügyi Népbiztosságnak. 1919. április 25.

Az összes magyar katonai erőt az este folyamán a Latorca folyó déli partjára, Csapra vonják vissza.¹⁴⁰¹

1919. április 26.

Beregszászban vöröskatonák, Serbán János karhatalmi politikai megbízott vezetésével fizetés nélkül vesznek át húst Klein Bertalan mészárostól.¹⁴⁰²

A csehszlovák katonai egységek átlépték a demarkációs vonalat és megindulnak Munkács irányába.¹⁴⁰³

Kratochvil Károly megbízottjai Nyírbaktán aláírják a románokkal a fegyverszüneti jegyzőkönyvet, melynek értelmében a székely hadosztály katonái még ezen a napon Demecsernél leteszik a fegyvert.¹⁴⁰⁴

A vöröskatonák nagyobb erővel biztosítják a Latorca és Tisza folyók hidjait, miközben minden kompot a Tisza jobb partjára vontatnak.¹⁴⁰⁵

100 fős román katonai csapat tör be Záhonyba, és délután háromig megszállva tartják azt.¹⁴⁰⁶

A Csap és Dombrád vonalon a románok még nem lépik át a Tiszát.¹⁴⁰⁷

A Tiszán rendszertelenül átjutó és mindenütt fosztogató vöröskatonák összegyűjtését a sátoraljaújhelyi direktórium kapja feladatul.¹⁴⁰⁸

Csapon, a gyors átszervezéseket követően, 400 katona és 12 géppuska jelenti a teljes védelmet, ezek is főleg a Latorca és a Tisza hidak védelmét látják el.¹⁴⁰⁹

---

¹⁴⁰¹ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. Az 5. vörös hadosztály parancsnokság telefon helyzetjelentése. 1919. április 26-én, 15 órakor. 1.

¹⁴⁰² KTÁL, Fond 14., op. 2., od. zb. 101., 7. Gallai Pál (tisztsége nincs megnevezve) levele a Bereg vármegye közlélemezési hivatalához a Vörös Őrség számára azonnali húskiutalásáról. 1919. április 26.

¹⁴⁰³ Romsics, 2018: 310.

¹⁴⁰⁴ Ránki, 1976: 277.

¹⁴⁰⁵ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. Az 5. vörös hadosztály parancsnokság telefon helyzetjelentése. 1919. április 26-én, 15 órakor. 1.

¹⁴⁰⁶ Uo.

¹⁴⁰⁷ Uo.

¹⁴⁰⁸ Uo.

¹⁴⁰⁹ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. Az 5. vörös hadosztály helyzetjelentése. 1919. április 26-án, 19 órakor. 1.

Reggel hét órakor a csapi vasútállomástól három kilométerre fekvő Tisza-hídnál ágyúzás vette kezdetét. Eközben a város lakosai és a vasúttársaság személyzete is a vasútállomás bombázására készül.¹⁴¹⁰

A Hadügyi Népbiztosság jelzi, hogy nem tud katonai erőt küldeni Munkács megsegítésére.¹⁴¹¹

Bereg vármegye több községében is kiragasztják a Hadügyi Népbiztosság parancsát a Vörös Hadseregbe történő azonnali toborzásra, belépésre: „*Parancs. Átvettük a Forradalmi Vörös Hadsereg szervezését és vezetését. Feladatunknak minden poklon, akadályon, keresztül meg akarunk és meg fogunk felelni.*

Rendet, fegyelmet, engedelmességet követelünk a Vörös Hadsereg minden katonájától! Akarjuk, hogy a Vörös Hadsereg – a proletárság osztályhadserege – hatalmas, roppant pörölye legyen a proletáruralomnak. Aki a Vörös Hadsereg egysége, rendje, fegyelme ellen emeli kezét, az árulója a Tanácsköztársaságnak, bitang árulója a nemzetközi proletárforradalom ügyének.

Megbódítottuk a hatalmat. A munkás-, paraszt-, és földműves-szegényekké a föld, a bányá, a ház. A vöröskatona kötelessége megvédeni a proletáruralmat. A mi parancsunk nem imperialista rablás mérszárskére küld benneteket. Nem a tőkésék kizsákmányoló rendjét védik. A mi parancsunk csak a proletárforradalom célját szolgálja s minden parancsunk a nemzetközi proletariátus parancsa.

A felelősség a miénk. A munkások és földműves szegények tanácsai országos kongresszusa előtti mi számolunk minden cselekedetünkért, parancsunkért. A rendbontókra, árulókra, akik a burzsoá és leselkedő imperializmus ügyét, szolgálják kíméletlenül sújtunk le.

Megparancsoljuk tehát, hogy a Vörös Hadsereg minden katonája fegyelemben, rendben kövesse minden intézkedésünket, rendeletünket

Kun Béla, Böhm Vilmos, Szántó Béla, Fiedler Rezső, Haubrich Antal.”¹⁴¹²

A csapi Tisza-hidak ellen délről érkező román támadást a Vörös Hadsereg visszaveri.¹⁴¹³

---

¹⁴¹⁰ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3169/86. Telefonjelentés a Hadügyi Népbiztosságnak az 5. osztálytól. 1919. április 26. 865.

¹⁴¹¹ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3175/86. Távirat a Ruszin Népbiztosságtól. 1163.

¹⁴¹² KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zb. 34., 3. A Hadügyi Népbiztosság plakátja a Vörös Hadsereg szervezéséről. 1919. április 26.

¹⁴¹³ *Vörös Újság*, 1919. április 29., 1.

1919. április 27.

Hajnaltól elmenekült – másodszor és immár véglegesen – Beregszászból a direktórium.¹⁴¹⁴

Beregszászt megszállják a románok, akiket Panajoth Gyula dohányjövédéki gondnok fogad, mivel a városban csak ő beszél románul.¹⁴¹⁵

A Földművelésügyi Népbiztosság éles hangvételű levelet ír Stefán Ágostonnak arról, hogy a Ruszka Krajnában működő munkástanácsok, illetve Kaminszky József öntevékeny módon elbocsátotta az erdőhivatalok alkalmazottait és azt közölte a ruszin lakossággal, hogy a kincstári tulajdon megszűnt, így minden erdő a községek tulajdonába ment át. Emiatt a lakosság elzavarta az erdőhivatalok munkásait, és hozzáfogott az erdők szétosztásához.¹⁴¹⁶

Munkácsról jelentik a Hadügyi Népbiztosságnak: *„Munkácsi párttitkárság jelenti: Munkácson nyugalom van. Az oláhok a 12 km-re fekvő Záhony községben vannak. Záhonyban úgy a vasúti, mint a gyalog járó hidakat a románok felrobbantották.*

Beregszászban az oláh gyalogság és tüzérség is a városban van. Az oláhok kb. 2. zászlóaljjal támadnak. Visszaverettek. Magatartás tekintetében utasítást kér a párttitkárság egyben arra nézve is, hogy erősítést kapnak-e.”¹⁴¹⁷

Megérkeznek Sátoraljaújhegyről a beregszászi túsók Budapestre, amire Bánfi Miklós, az egyik túsú így emlékezik vissza: *„Az Andrássy út sarkán találkoztunk a liget felől jövő toborzó menettel, ami reánk nézve igen kellemetlen volt és valószínűleg ijesztésül így rendezve lett. A csőcselék mindenáron a lámpákra kívánt*

---

¹⁴¹⁴ Arra vonatkozóan, hogy a direktórium Beregszászt mikor hagyta el a második meneküléskor egymásnak ellentmondó információkkal rendelkezünk. Egyes levéltári iratok szerint 1919. április 25-én éjszaka. HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. Mások szerint, mint Smer Sándor Bereg vármegyei irodaigazgató, április 27-én hajnalban. KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zb. 126., 129. Smer Sándor Bereg vármegyei iroda-főigazgató visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Beregszászban és Bereg vármegyében. 1924. január 16.

¹⁴¹⁵ KTÁL, Fond 108., op. 5., od. zb. 16., 1–3. 3736/1920. Skobar Mihail cseh nyomozó levele a Beregi zsupai hivatalnak. 1920. április 21.

¹⁴¹⁶ MNL OL, K 46., 605. f. II., 2., 2. ő. e., 346–350. A Földművelésügyi Népbiztos levele a bustyaházai erdőhivatalhoz a lakossági lázadás okainak csendőri nyomozásáról. 1919. április 30.

¹⁴¹⁷ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3172/86. Belügyi Népbiztosság telefon jelentése. 1919. április 27. 21. óra.

minket. Levett kalappal a nemzetközi induló hangzása közben meneteltünk, le nem írható szidalmaztatás közben.”¹⁴¹⁸ Két nap múlva a Rákospalotán lévő leányjavító intézetben kialakított börtönbe szállítják őket.¹⁴¹⁹

A csehszlovák katonák délután három órakor megkezdik az előnyomulást Ungvártól Csap felé.¹⁴²⁰

A csehszlovákok megszállják Szürtét.¹⁴²¹

A románok megszállják és tartják Záhonyt gyalogsággal és tüzérséggel.¹⁴²²

Munkácsról az ellenséges betörés előtt a város pénzkészletét és az aranyeszközöket Galgóczy János, a direktórium tagja hozza el Munkácsról, és a budapesti Duna parti Általános Pénzintézetbe helyez el.¹⁴²³

1919. április 28.

A csehszlovákok megtámadják a Latorca-hidat Csaptól északra, azonban ezt a kísérletüket a vörösök visszaverik.¹⁴²⁴

Stefán Ágoston Budapestről táviratban utasítja Kaminszky Józsefet „*hogy a ruszka krajnai kormányzóság vezetését azonnal vegye át és működését a Tanácsköztársaság szellemének megfelelően az eddigi módon a legerélyesebben folytassa.*”¹⁴²⁵

---

¹⁴¹⁸ MNL OL, K 46., 605. f., II., 17. ó. e., 5 Bánfi Miklós visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében. 1921. április 4.

¹⁴¹⁹ Uo.

¹⁴²⁰ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3172/86. Az 5. hadosztályparancsnokság telefonjelentése a Hadügyi Népbiztosságnak. 1919. április 27. 1015.

¹⁴²¹ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3173/86. Az 5. hadosztályparancsnokság helyzetjelentése a Hadügyi Népbiztosságnak. 1919. április 27. 1025.

¹⁴²² Uo.

¹⁴²³ BFL, VII. 5. c. 1921–12075. 3. 1988/1919. Rendőrségi jelentés Munkács pénzkészletének Horovitz Miklós és Galgóczi János által való Budapestre szállításáról. 1919. augusztus 19.

¹⁴²⁴ HL, Tgy. 2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. III. kötet. Az 5. vörös hadosztály helyzetjelentése 1919. április 28-án, 12 óra 30 perckor. 1.

¹⁴²⁵ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 56., 32. Dolhai munkástanács távirata Stefán Ágoston ruszin népbiztosnak a választásokról. 1919. április 28.

Délután négy órakor egy ezred román gyalogság, 500 lovas és a tüzérség bevonul Munkácsra. Még ezen a napon a csehek is bevonulnak a városba.¹⁴²⁶

Több panasz érkezett Kaminszky Józsefhez a ruszin lakosságtól, a visszavonuló Vörös Órség erőszakoskodásai miatt (25. számú dokumentum).¹⁴²⁷

Csap község védői visszaverik az északról érkező csehszlovák és a délről fenyegető román csapatok támadásait. A védők erősítést, hadianyagot és felszerelést kérnek, különösen tüzérséget.¹⁴²⁸

1919. április 29.

A Hadügyi Népbiztosság elrendeli Csap község kiürítését.¹⁴²⁹

Délután egy órakor a Hadügyi Népbiztosságnak – nagy meglepetésére – sikerül telefonkapcsolatot létesítenie Volóc településsel és megtudják, hogy a románok egy hadifogoly fogadó bizottságot hoztak létre. Az is kiderül, hogy egyelőre a románok nem bántottak senkit a községben, inkább közömbösek, a viszonyok kielégítőek Volócon.¹⁴³⁰

Kaminszky József nyolc napos szabadságot vesz ki. Helyetteséül Zseltvay Jánost nevezi ki.¹⁴³¹

A nap végére Csapot kiürítik. Az ott lévő csapatok Királyhelmece–Leányvár vonalon vonulnak vissza, miközben a csehszlovákok megállás nélkül lövik a csapi vasútállomást.¹⁴³²

---

¹⁴²⁶ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3175/86. A Ruszin Népbiztosság telefonjelentése a Hadügyi Népbiztosságnak. 1919. április 28. 1131.

¹⁴²⁷ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 9., 27. 1119/1919. Kaminszky József levele a beregszentmiklósi csendőrpáncsnoksághoz a kislécfalvi lakosság lázadásairól. 1919. április 28.

¹⁴²⁸ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5/a. doboz. 3178/86. 429/5. 1919. Hünb. Telefonjelentés Csapról Sátoraljaújhelyre. (429/5. – Hünb). 1273.a.

¹⁴²⁹ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5/a. doboz. 3178/86. 439/6. 1919. Hünb. A Hadügyi Népbiztosság kiadványa az 5. hadosztályparancsnokságnak Csap kiürítéséről. 1919. április 29. 1275.

¹⁴³⁰ HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5/a. doboz. 3177/86. Telefonjelentés a Hadügyi Népbiztosságnak Volócról. 1919. április 29. 1215.

¹⁴³¹ KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 29., 85. Stefán Ágoston ruszin népbiztos telefonüzenete Kaminszky József szabadságoltatásáról. 1919. április 29.

¹⁴³² HL, I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5/a. doboz. 3178/86. Az 5. hadosztályparancsnokság helyzetjelentése a Hadügyi Népbiztosságnak, 1919. április 29. 1246.

DOKUMENTUMOK

1.

Kispataki lakosok levele Buza Barna földművelésügyi miniszternek a földosztás sürgetése tárgyában¹⁴³³

Kispatak, 1919. március 21.

Nagyméltóságú Földművelésügyi Miniszter Úr!¹⁴³⁴

Mély alázattal alulírottak Máramaros vármegye Ökörmezői járás Kispatak község földnélküli lakossága azon kérelmünket terjesztettük elő, hogy a magyar népkormány által a harctéri szolgálatot teljesített katonák részére biztosított földilletményben a most folyamaton lévő földosztás során bennünket előjegyzésbe venni és részesíteni kegyeskedjen.

Mi alulírottak valamennyien teljesen földnélküliek vagy igen csekély, kietlen és értéktelen földdel bírunk és e vidéken a megélhetésünk biztosítva nincsen, amennyiben eddig is Amerikába vándorolva kerestük meg a családjunk fenntartásához szükséges kenyeret. Tekintettel arra, hogy négy éven keresztül hazafiúi odaadással egy szebb jövő reményében pontosan teljesítettük katonai kötelességünket, joggal várhatjuk, hogy Nagyméltóságod a földosztásban a kötelező feltételek mellett bennünket is részesíteni fog.

Megjegyezni kívánjuk, hogy részünkre a föld csakis abban a megyében óhajtjuk, amely továbbra is feltétlenül a Magyar Népköztársaság fennhatósága alatt marad, és lehetőleg az alföldnek oly közelében, ahol valamennyien, sőt e vidéknek még több lakója is egy helyen kapná meg a kiosztandó földterületet.¹⁴³⁵ Addig is előreláthatólag még jelentkező kérelmezők részére cirka 800-tól 1000 hold földterületre lenne szükségünk, melynek egy helyen leendő kiosztásáért esedezünk.

Alulírottak a kötelező katonai igazolványokat és egyéb iratokat jelen kérelmünkre tett intézkedésre bemutatjuk.

Kérjük a tett intézkedésről és arról, hogy hol és milyen minőségű földet kapunk s mily feltételek mellett – bennünket értesíteni.

---

¹⁴³³ A kérést a Földművelésügyi Minisztérium Munkács központú Hegyvidéki Kirendeltsége vette át. Az ügyben 1919. április 11-ig semmi sem történt, amikor is a Hegyvidéki Kirendeltség továbbította azt a Földművelésügyi Népbiztosságnak, ahol érdemleges döntésre már nem került sor. KTÁL, Fond 772., op. 4., od. zb. 13., 12. Kispatak község földosztás iránti kérelmének átvétele és átadása a Földművelésügyi Népbiztosságnak. 1919. április 4.

¹⁴³⁴ Buza Barna a 1918. október és 1919. március között először a Károlyi-, majd pedig a Berinkey-kormány földművelésügyi minisztere volt.

¹⁴³⁵ A dokumentumban aláhúзва kék írónnal.

Kérésünk ismétlésével vagyunk Nagyméltóságodnak alázatos szolgálói:

Hicska János, Lencsur Mihály, Bisztrányik Vaszil, Begy Mihály, Babecz Mihály, Gelybics János, Vorivoda Mihály, Gelybics András, Tominecz Vaszil, Hicska Jura, Gelybics János, Bihari Jura, Vorobecz Jura, Bella Vaszil, Babecz Mihály, Bolybán János, Kovály Iván, Marinecz Fedor, Hicska Fedor, Gelimár Andrij, Gelybics Vaszil, Csornej Jura, Pappmisz Mihály, Popovics György, Hicska Mihály, Micza János, Hicska András, Gelybics János, Gelybics Péter, Hicska András, Krojko Demeter, Csicsur János, Mondrics Vaszil, Micza Vaszil, Kátrán Stefán, Gelybics Péter, Begy Mihály, Telicska János, Solyáka Jackó, Pechnács János, Lencsur Fedor, Mész Mihály, Hauris Vaszil, Hauris Iván, Kovály Vaszil, Gelybics Mihály, Hicska Fedor, Bolybán Fedor, Hriczolyák Vaszil, Popovics Mihály, Medvigy Vaszil, Mászlej Mihály, Marimovics Mihály, Bihari Mihály, Hicska Vaszil, Korda Vaszil, Gelybics János, Kozák János, Rudas János, Hicska János, Maszlej Vaszil, Hicska Vaszil, Bilák János.

Alulírottak, mint Kispatak község előljárói hivatalosan bizonyítjuk, hogy földkéres céljából előttünk megjelent fentnevezetteknek földbirtokuk nincsen, vagy oly csekély, hogy figyelembe sem jöhet. Bizonyítjuk továbbá, hogy fentnevezettek több éven keresztül harctéri szolgálatot teljesítettek.

Körpecsét.

[olvashatatlan aláírás], jegyző

Korda Péter, bíró

KTÁL, Fond 772., op. 4., od. zčb. 13., 10–11. Kézirat.

2.

Vezérszállás község lakosaink levele Kutkafalvy Miklós kormánybiztos-főispánhoz a földosztás sürgetése ügyében¹⁴³⁶

Vezérszállás, 1919. március 21.

Méltóságos Kormánybiztos Úr!¹⁴³⁷

Alulírottak, mint a Vezérszállás község lakosai nevében kérjük a következő kérelmünket figyelembe venni:

Verhovinai¹⁴³⁸ községünk határa földrajzi fekvésénél fogva laza s oly terméketlen, hogy a zab, burgonya s káposzta kivételével alig terem meg benne valami.

Azonban tagadhatatlan, hogy szakszerű földművelés mellett földünk termőtalaját 50%-kal megfokozhatjuk, ha állattenyésztésünket, mint főfoglalkozásunkat előmozdíthatnánk.

Földünk kevés, de azt sem bírjuk kellően megtrágyázni, mert a legelőterületek hiánya miatt sem sertést, sem juhot, sem szarvasmarhát nem tarthatunk.

Eddigi állattenyésztésünk abból állt, hogy juhot egyáltalában nem tenyészthettünk, mert az uradalom drága kincséért sem akart a juhok részére legelőterületet adni. Sertést csak a láncon vagy kötéllel tartva nevelhettük, növendék marhánk legelője pedig oly kevés, hogy közös pásztorral legeltetni rajta teljes lehetetlenség. Miért is kénytelenek vagyunk iskolás gyermekeinket befogni pásztorokul s külön-külön hol a sáncokban, hol pedig a földjeink körül mezsgyéken legeltetni marháinkat.

Az ökör részére már adott az uradalom legelőterületet, de azt is inkább azért, hogy a vadak által okozott károkat megtérítésétől szabaduljon. Most amikor a világháború véget ért a zsarnok uradalom romba dőlt kérjük a kormánybiztos urat, mint az emberiség felszabadulása hajnalán, hogy községünk mostoha helyzetének figyelembevételével népünk anyagi helyzetének előmozdítása céljából községünk, mint

---

¹⁴³⁶ 1919. március közepétől több tucat község lakossága fogalmazta meg a vármegye kormánybiztosának földínségét ilyen és ehhez hasonló levelekben. Általában a földosztást sürgették, a megélhetési lehetőségekről, illetve életkörülményeikről számoltak be, a közellátásról, sok esetben pedig javaslatokat is ajánlottak a vármegye vezetőjének, hogy melyik földbirtokos, milyen mennyiségű földjéből osszanak ki a lakosságnak erdőt-, legelőt-, szántóföldet. Ezek a levelek 1919. április elejéig érkeztek a vármegyék vezetőinek címezve a hegyvidéki ruszin lakosságtól.

¹⁴³⁷ Kutkafalvy Miklós 1918 decemberétől Bereg vármegye kormánybiztos-főispánja.

¹⁴³⁸ Verhovina az Északkeleti-Kárpátokban, a mai Kárpátalja hegyvidéki részén található tájegység. A történelmi Magyarországon belül Bereg vármegyéhez és Máramaros vármegyéhez tartozott.

erkölcsi testület részére a kellő állattenyésztés fellendítésének biztosításául a következő legelőterületeket kieszközölni:

1) A juhok és sertések részére Latorica-Majdánt Zálokáig, növendék marha részére Kicserkát és az ökrök részére Schönborn-hegység tetejét, melyet úgy is 22 éve 400 korona bérösszeg és községi vadászterületi jog ellenében használhatunk.¹⁴³⁹ Továbbá Jávornik¹⁴⁴⁰ és [...] ¹⁴⁴¹ E kérelmünk mihamarabbi elintézését azon körülmény teszi szükségessé, hogy uradalmunk a tavasz beálltával a legelőterületül kért földeket újból kaszáltatja s mi akárcsak eddig továbbra is legelőterület nélkül maradunk.

Uradalmunknak ily kegyes indulatát máris érezzük, mert a legcsekélyebb kihágásokat is mind feljegyezteti megfizetett [...].¹⁴⁴² Ezért nagyon kérjük a kormánybiztos urat legelőterületünk kihalása ügyében most kellő idejében intézkedni, hogy a tavasz beálltával e nehéz és népünk boldogulását képező kérdés megoldását nyerjen. Egyben kérjük miszerint kegyeskednék a földosztó bizottsággal érintkezésbe lépve a VIII-ik programpontunk 3., 4., 5., és 6-ik bekezdéseit figyelembe venni s népünket a lehetőséghez képest szántóföldhöz juttatni.

2) Az ide csatolt programjegyzékünk¹⁴⁴³ XI. és XIII-ik pontjait illetőleg mihez tartás végett határozatot kérünk, hogy népünk miként kötelességét továbbra is teljesíthesse.

3) Dacára, hogy a zsidóság nap-nap mellett tetszés szerinti mennyiségben csempészeti szándéka mellett lisztet, dohányt, bőrt, talpat, szeszt és egyéb dolgokhoz hozzá tud jutni, népünk pedig a nélkülözhetetlen mindennapi kenyerét sem tudja megszerezni, mert nem engedik sem Munkács vidékéről, sem pedig Munkácsról való kiszállítását, akkor, amikor a legnagyobb éhínséggel kell küzdenünk. Ebből kifolyólag alázatosan kérjük a kormánybiztos urat úgy az élelemnek a kiszállítása, illetve szabadon való beszerzése, mint a húsvéti lisztnek a kiutalása iránt intézkedni, hogy népünk a kiváló remélhetőleg, mint az általános és végleges béke feltámasztásának szent és magasztos napján Pászka nélkül ne maradjon.

Alázatos kérelmünknek hathatós pártfogásába ajánlása után maradunk [...] ¹⁴⁴⁴

KTÁL, Fond 59., op. 1., od. žb. 20., 69–70a. Kézirat.

---

¹⁴³⁹ A mondatban szereplő helységnevek feltehetőleg Vezérszállás környékbeli dűlők elnevezései.

¹⁴⁴⁰ Jávornik község.

¹⁴⁴¹ Olvashatatlan szövegrész.

¹⁴⁴² Olvashatatlan szövegrész.

¹⁴⁴³ Az irat mellett nem található programjegyzék.

¹⁴⁴⁴ Tizenkét vezérszállási lakos aláírása.

3.

Hátmeg községben a közélémezési bizottság tanácskozásán készült jegyzőkönyv a földosztó bizottságok munkájáról

Hátmeg, 1919. március 23.

Jegyzőkönyv

Mely felvétellett Hátmegen 1919. március 23-án a hátmegi közélémezési
bizottság gyűlésén.

Jelen vannak a bizottsági tagok.

Tárgy:

Elnök előadja, hogy már több helyen kiszállt a földosztó bizottság. Jó volna, ha Hátmeg község kérvényt nyújtana be Ruszka Krajna kormányzósághoz, hogy kormányzó intézkedne, hogy a földosztó bizottság minnél előbb kiszállana Hátmeg községbe. Elnök okként azt hozza fel, hogy Hátmeg községnek nincs semmi legelője s már itt a tavasz, nincs, ahová marháját kihajtsa legelőre. Ha pedig legelője nem lesz, a marhatenyésztés nagyon redukálódni fog s így a termelés is pangani fog.

Határozat:

A bizottsági tagok egyhangúan elhatározták, hogy a kormányzó úr szíveskedne intézkedni, hogy a földosztó bizottságok még e napokban szálljon ki és a község kívánságát teljesítse. A bizottság ezen jegyzőkönyv és kérvényt kormányzó úrhoz, hogy bejusson, felszólítja [...] ¹⁴⁴⁵ és Selejó Onufri hátmegi lakosokat, hogy holnapi nap személyesen vigyék be.

Több tárgy nem lévén, a gyűlést az elnök berekeszti.

[olvashatatlan aláírások]

Körpecsét

KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zřb. 62., 1. Kézirat.

---

¹⁴⁴⁵ Olvashatatlan vezetéknev.

4.

Az Ung vármegyei direktórium hirdetménye a közbiztonsági intézkedésekről

Csap,¹⁴⁴⁶ 1919. március 24.

Hirdetmény.

Közhírré tesszük a Népbiztosok Tanácsának következő rendeletét:

1.

1. §. Mindenki, aki a Tanácsköztársaság parancsainak fegyveresen ellenszegül vagy a Tanácsköztársaság ellen fölkelést szít halállal büntetendő.
2. §. Mindenki, aki rabol vagy fosztogat halállal büntetendő.
3. §. A bűnösök felett a forradalmi törvényszék ítél.

2.

1. §. Mindennemű szeszesital kimérése, forgalomba hozatala és fogyasztása tilos.
2. §. Aki szeszesitalt a tilalom ellenére kimér, forgalomba hoz, üzletének elkobzásával és 50 000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.
3. §. Aki szeszesitalt e tilalom ellenére fogyaszt 1 évig terjedő fogházzal és 10 000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

II.

Fegyverviselési tilalom!

- 1.§. Bárminemű fegyvert csak a katonaság, rendőrség, csendőrség, nemzetőrség, védőrség, népőrség és már elismert karhatalmi alakulatok valamint gyári őrségek és munkásőrségek tagjai viselhetnek.
2. §. Mindennemű egyéb fegyverviselési engedély hatályát veszti.
3. §. Aki a fegyverviselési tilalom ellen vét 5 évig terjedhető fegyházzal és 50 000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.
4. §. A bűnösök felett a forradalmi törvényszék ítél.

A forradalmi kormányzótanács
Kelt, Csapon, 1919. március 24.
Megyei direktórium

KTÁL, Fond 172., op. 1., od. zřb. 2320., 1.

---

¹⁴⁴⁶ Az ungi vármegyei direktórium székhelye Csapon volt, mivel Ungvár városát a csehek 1919. január közepétől megszállva tartották.

5.

Bereg vármegye direktóriumának 2/1919. számú rendelete a közigazgatás folytonosságáról

Beregszász, 1919. március 24.

Minden tisztviselő tartozik további intézkedésig helyén maradni és a hivatal vezetéséhez kirendelt népbiztos intenciója és utasítása szerint a legnagyobb pontossággal és a legnagyobb szorgalommal dolgozni.

Az alispáni hivatalt a továbbiakban a direktórium intézi.

A tiszaháti járási főszolgabírói hivatalhoz, mint népbiztos dr. Uhrinyák Lajos.

A munkácsi főszolgabíróhoz, mint járási népbiztos Tompa Imre.

Az oroszvégi főszolgabíróhoz, mint népbiztos Bindász Sándor.

Munkács rendezett tanácsú város polgármesteri hivatalához dr. Salamon Kálmán.

Beregszász rendezett tanácsú város polgármesteri hivatalához ifj. Katkó Gyula.

A szolyvai főszolgabírói hivatalhoz dr. Werner Elemér népbiztos lett kirendelve, akik hivatalukat haladéktalanul átveszik.

A további hivatalok vezetésére népbiztosok haladéktalanul ki lesznek rendelve.

Az illetményekről később fog intézkedés történni.

Jelen rendelet az alispáni hivattal és a főszolgabírói hivatalokkal táviratban közlendő.

Direktórium

KTÁL, Fond 709., op. 1., od. zřb. 11., 2.

6.

Katkó Gyula Beregszász város politikai megbízottjának hirdetménye az üzletek nyitva tartásának szabályozásáról és az ünnepekről

Beregszász, 1919. március 27.

Hirdetmény.

A Forradalmi Kormányzótanács utasítására elrendelem mindennemű üzletnek és műhelynek a vasárnapi napon való zárva tartását.

Kivételt képeznek a drogériák, gyógyszertárak, pénzüzetek és cukrászdák.

Forradalmi ünnepek törvényes ünnepekké avattatnak. A vallási ünnepek megtartása nem kötelező.

Katkó Gyula
városi népbiztos

KTÁL, Fond 384., op. 1., od. 33., 1. Kézirat.

7.

**Bereg vármegye direktóriumának 59/1919. számú rendelete az
állami és közigazgatási hivatalnokok fizetéséről**

Beregszász, 1919. március 28.

Mindaddig, amíg a Forradalmi Kormányzótanács az állami és közigazgatási hivatalnokok fizetéséről nem intézkedik mindenkinek az a fizetés utalandó ki összes járulékával, amelyet a legutolsó hónapban kapott. A direktórium, illetve ennek végrehajtó közegei által alkalmazottakra vonatkozóan elrendeltetik, hogy azok fizetései annak a hivatalnak terhére folyósíttassék, amelyhez szolgálattételre berendelve lettek.

Mindazok, akik eddig is mint köztisztviselők fizetést kaptak akármilyen megbízásban vannak is most a régi járulékaikat kapják meg. A többiekre vonatkozólag három fizetési fokozat állapítatik meg 1250, 1500 és 1750 koronában. A harmadik fizetési fokozat szerint lesznek fizetve: a direktórium tagjai, a megyei közigazgatási népbiztos, a megyei karhatalmi népbiztos, megyei élelmezési biztos. A második fizetési fokozat szerint lesznek fizetve a járási és városi népbiztosok a sofőrök, a megyei malomügyek népbiztosa. A többiek mindannyian az első fokozat szerint kapják meg fizetéseiket. Közszolgálatoknál mind a három fizetési fokozatban lévők napi 40 korona pótlékot kapnak utazási átalány címén, amelyben mindennemű utazási költségük és kiadások a fuvaron kívül benne foglalnak.

Direktórium

KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. 62., 1.

8.

Jeles Kornél görögkatolikus lelkész levele Papp Antal görögkatolikus püspöknek a hívek által elkövetett egyházellenes intézkedésekről

Tiszaújhely, 1919. március 30.

25. szám
1919. év.

Méltóságos és Főtisztelendő Püspök Úr!¹⁴⁴⁷
Kegyes Uram és Atyám.

Mai napon délután kettő órakor vecsernye előtt megjelent nálam négy hívem és átadták a Néptanács¹⁴⁴⁸ határozatát, mely szerint ezúton a régi papi fizetést megváltoztatják és megállapítják, hogy a papi tagot,¹⁴⁴⁹ mely 17 hold,¹⁴⁵⁰ továbbra is használhatom, a lakásban ellakhatom és ezt a melléképületekkel együtt használhatom, de ezt javítani köteles vagyok. A Tisza mentén lévő úgynevezett Virgói-földet, melyet az újhelyi cseléd hagyományozott a papnak elveszik tőlem és a harangozónak adják. A párbért¹⁴⁵¹ és napszámért¹⁴⁵² egyszerűen minden kárpótlás nélkül eltörlik.¹⁴⁵³ Gyermektemetés 3 korona, felnőtt temetése, prédikációval és búcsúztatóval három stáció és evangéliummal együtt 15 korona, avatás 2 korona és Szentmise 2 korona 40 fillér lesz a kántorral együtt. Így tehát egész évi fizetésem 17 hold földnek használata és lakás, ezért kötelező tette a Néptanács úgy [...] ¹⁴⁵⁴ a híveket lelkiekben, mint eddig.

Mikor ezeket elém terjesztették kijelentettem, hogy én nem alkudhatom és ezt el nem fogadhatom, mivel erre jogom nincs, forduljanak a határozatukkal a Méltóságos Püspök Úrhoz és én úgy fogok szolgálni ahogy nekem a Méltóságos Püspök Úr, elrendeli.

Most pedig azon legalázatosabb kéréssel fordulok, Méltóságodhoz kegyeskedjék utasítani, hogy mit feleljek nekik?¹⁴⁵⁵ Nagyon kérem, Méltóságodat kegyeskedjék sürgősen intézkedni, hogy mi legyen velem,

---

¹⁴⁴⁷ Papp Antal 1912–1924 között a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspöke.

¹⁴⁴⁸ Nem derül ki egyértelműen mit ért néptanács alatt Jeles Kornél. Feltételezhető, hogy a község földműves- és munkástanácsát.

¹⁴⁴⁹ A lelkész használata alatt lévő községi földterület.

¹⁴⁵⁰ Ez 0,4 hektárnak megfelelő szántóföld volt.

¹⁴⁵¹ Párbér a plébánosnak, lelkésznek az egyházközségben élő hívektől készpénzben, terményben évenként kapott járandósága.

¹⁴⁵² Napszámér a lelkész földjén a hívők által évenként elvégzett ingyen munka.

¹⁴⁵³ A dokumentumban kék irónnal aláhúzva.

¹⁴⁵⁴ Olvashatatlan szó.

¹⁴⁵⁵ A dokumentumban kék irónnal aláhúzva.

mert tavaszi vetés előtt állunk,¹⁴⁵⁶ és ha ilyen körülmények között itt kell maradnom úgy ez a mai nagyon szerény körülményeim annyira, megváltoznak, hogy cselédet sem tarthatok, mivel a földet megműveltethetném és kénytelen lennék a legszolgáibb munkát is magam elvégezni és csak úgy állni, mint egy nagyon szegény kiskazda. Eddig is csak a legnehezebb körülmények és nélkülözések között tudtam megélni, és családomat fenntartani. De ezután mikor minden fizetés meg van tőlem vonva s legnagyobb nyomorban vagyok taszítva. Annyira, hogy a háború okozta nagy válság miatt még ruházkodni sem tudtam rendesen lerongyolódtam családommal együtt egészen, mert ez volt Munkács egyházmegyében talán a legszegényebb paróchia.

Nekem a néppel semmi összetűzésem nem volt és ők ellenem nem is szóltak semmit, és ha hajlandó¹⁴⁵⁷ lennék ajánlatukat elfogadni jó, akkor maradhatok, ellenben keresnek más papot,¹⁴⁵⁸ de csak arra a fizetésre, amit nekem ajánlottak fel. Én azt hiszem, hogy ez a fizetés, amit ők ajánlanak el nem fogadható, mert ebből lehetetlenség megélni egy papnak, akármilyen szerény körülmények között éljen is. Hiszen ma egy napszámos vagy egy favágó is háromszor olyan fizetést kap.

Még egyszer kérem, Méltóságodat kegyeskedjék azonnal intézkedni sorsom felől, hogy tudjam magamat [...] ¹⁴⁵⁹ tartani. Maradok Szentelő Jobbját csókolva

legengedelmesebb fia
Jeles Kornél
helyi lelkész

körpecsét

KTÁL, Fond 151., op. 7., od. zsb. 12., 22–22a. *Kézirat. A püspök válaszát lásd.*
KTÁL, Fond 151., op. 7., od. zsb. 12., 24.¹⁴⁶⁰

---

¹⁴⁵⁶ A dokumentumban kék írónnal aláhúzva.

¹⁴⁵⁷ A dokumentumban kék írónnal aláhúzva.

¹⁴⁵⁸ A dokumentumban piros írónnal aláhúzva.

¹⁴⁵⁹ Olvashatatlan szó.

¹⁴⁶⁰ Papp Antal püspök 1919. április 9-én válaszolt Jeles Kornél lelkésznek. Ebben kifejezte, hogy a helyi paróchus tudassa a lakossággal, hogy nincs joguk a földeket elvenni. Ezzel egy időben közölte Jeles lelkésszel, hogy amíg a pár- és napszámbérek fizetését állami hatóságok nem veszik át, addig a híveknek kell fizetni. Megjegyezte a püspök, hogy a hívek mégis erőszakoskodnának, akkor Jeles tiszteendő „fogadja el Tiszteledőséged szükségből a hívektől azt, amit adnak, elveinek és jogainak hangoztatása mellett azonban semmiféle írásbeli megegyezést alá nem írva.” KTÁL, Fond 151., op. 7., od. zsb. 12., 24. Papp Antal püspök levele Jeles Kornél tiszaujhelyi görögkatolikus paróchusnak.

9.

Munkácsi értelmiségiek levele a városi munkástanácshoz a kultúra, oktatás, művészet fejlesztésének támogatásáról¹⁴⁶¹

Munkács, 1919. április 3.

Alulírottak, akik a város fejlesztése és társadalmának előrehaladása, az ország közvetlen és az emberiség közvetett érdekeinek ügyében írásban és kézzelfogható eredményeket mutathatunk fel, mint haladók, megértjük és átérezzük újra meg újra az idők jeleit. Tudjuk, hogy a modern szociális és kommunisztikus törekvések leghathatósabb, legerősebb és legbiztosabb támasza a népnevelés. A kultúra a harmadik párhuzamos vágánya szociális és gazdasági haladás útvonalainak. A néplélek kiművelés az egyedüli határozott egyensúlyozó mérleg a világ emberisége indulatainak. Népoktatás az Isten szabad ege alatt nehezen keresztülvihető probléma. A „szabad iskola” csak jó időben működhetik.¹⁴⁶² A munkás, katona és paraszt neveléséhez szemléltető felszerelésekre is szükség van. A Magyar Tanácsköztársaság már rendeleti előirányzatba vette a múzeumok, könyvtárak és szépművészeti intézmények szocializálását. Hozzáférhetővé kell tennünk a Munkácson található összes ily célzatú gyűjteményeket. Nemcsak a magánügyének nemes szenvedélye legyen a könyvtár böngészése az anyagok egyetemes ismerete, de a nép hasznos közművelődését, a munkácsi nép lelki épülését szolgálja! Városunkban már ez időig is ilyen nagy mennyiségű muzeális anyag és könyvtömeg van, egyesítve s az egyesítési munkát szüntelenül tovább folyik. Múzeumaink és könyvtáraink befogadására halaszthatatlanul sürgős egy megfelelő épület átadása és berendezése. Múzeum a tudományok szemléltető gyűjteménye, s ha a szemléltetés s legjobb oktatási mód, akkor a múzeum a népnevelés egyik szükséglete. Könyv által szól a bölcs a bölcshez s azokhoz, akik életüket bölcsen illetve öntudatosan óhajtják berendezni. A könyv valóságos tápláléka az emberi koponyának, a könyvtár pedig a terített asztala a tudásnak. a betű a felvilágosodás fénye, a könyv a tudás és haladás szócsöve. A könyvtár így a nép értelmi fejlesztésének első segédeszköze. Egy épület a Munkácson lévő könyvtár gyűjteményének befogadására is okvetlenül szükséges.¹⁴⁶³

---

¹⁴⁶¹ A levelet négy munkácsi személy írta és látta el kézjeggyével: Tulcsik Ferenc tanító, költő, könyvtáros, ifj. Borostyány Béla hírlapíró, gyógyszerész, a munkácsi Rákóczi Irodalmi Társaság jegyzője, Katrics József iparművész és Sznistyák Gyula zeneművész.

¹⁴⁶² A tanteremhiány miatt gyakori volt, hogy az iskolai foglalkozásokat a szabadban tartották.

¹⁴⁶³ A forrásban is aláhúzva szerepelt.

A néplélek finomításának egyik másik hathatós eszköze a zene. Munkács város társadalmának zenei kiművelők¹⁴⁶⁴ ez idáig még rendezetlen.¹⁴⁶⁵ Ennek rendezése, vagyis egy zeneiskola tető alá helyezése a helyi munkástanács feladatát képezné. Most a szocializmus módja szerint a műélvezet nemcsak a vagyonos magántanulók kiváltsága legyen, de bárkié, akiben zenei hajlam van, kenyérkereseti pályája előkészítésében a társadalom hivatalos szervei támogatásával.

A gazdasági termelés és a művészet között átmenetet képez az ipar. A mai szocializmusnak alapköve mindenkinek megélhetését biztosítani. A kommunisztikus alapokon való iparfejlesztésre, ipari irányításra csak szakképzett iparosok jogosultak. Képesség tekintetében a zsenialitások száma ma csekély. Öntudatos szakiparos kiképzésére sem a kisipari, mesteri rendszer, sem pedig a gyárüzem nem alkalmas, úgy, mint az ipariskola egyesül. Nálunk különösen a faipar s azután az agyagipar képez fő jövedelmi forrást s szakképzett kézműiparosokra nézve. Munkácson az ipariskola elhelyezése megoldásra vár.¹⁴⁶⁶

A kultúra legintenzívebb terjesztése az egyesületi élettel történik. Szabad sajtó, szabad egyesülési jog, legőszintébb és legigazabb terjesztői a közművelődésnek. De népnevelést hasznos kimenetellel csak szociális alapokon folyhat. Művelődés minden községben egy pontból induljon ki. A kiinduló hely neve legyen: kultúrpalota. A munkácsi és e vidéki kultúrpalota sorsa most a helyi munkástanácstól függ.¹⁴⁶⁷

Fent említett népnevelést irányzó intézmények könyvtár, múzeum, ipariskola, zeneiskola több épületet igényelnének, de a mai lakásmizériára való tekintettel az összes elfér egy épületben (például a Kohner-féle kastély vagy a Rákóczy [sic!] kastély),¹⁴⁶⁸ melynek neve Munkácsi és vidéki

---

¹⁴⁶⁴ Zenetanárok.

¹⁴⁶⁵ Az eredeti forrásban is így szerepel a mondat.

¹⁴⁶⁶ A forrásban is aláhúzva szerepelt.

¹⁴⁶⁷ A forrásban is aláhúzva szerepelt.

¹⁴⁶⁸ A munkácsi Kohner-kastély a zsidó üzletember, báró Kohner Adolf építtette a 19. sz. végén. Kohner 1914 szeptemberében kórházi célokra ajánlotta fel a kastélyát. Később a csehszlovák kormány sajátította ki. Újbóli Magyarországhoz csatolása után a kémelhárítás irodája lett. A második világháború során a pincéjét politikai foglyok börtönének használták. Ezután közigazgatási hivatal, majd a kerületi ügyészség működött benne, annak kiköltözése után az üres épület hamar lepusztult. A város eleddig nem áldozott pénzt a felújítására, így ma üresen, romosan áll.

Rákóczi-kastély Munkács város nevezetessége a 17. századi Rákóczy-kastély a „Fejérház”, mely a 18. században kapta mai alakját. Vendége volt egykor II. József és Ferenc József is. II. Rákóczi Ferenc 1703. június 16-án érkezett 3 000 gyalogos és 500 lovas élén Munkácsra. Ősi kastélyában szállt meg, mivel a vár a császáriak kezén volt. A nemrég összeverődött csapat a jól szervezett Montecuccoli-ezredtől vereséget szenvedett, Rákóczi is csak nagy szerencsével menekült meg. A vert sereg a hegyekben gyűlt össze. A későbbiekben a fejedelem e kastélyból irányította a harcokat nyolc hosszú, mozgalmas éven át. Pénzét is Munkácson verette. A Rákóczi-szabadságharc

közművelődési ház lenne és magába foglalná fent nevezett intézményeket s a helyi népnevelést szociális közművelődést célzó egyesületeket is.

Több évvel ezelőtt a társadalom, minek hivatalos feje állt az akkori államból és a mi városi hatóságunkból, múzeum céljára adta a Munkácsi Mihály szülőházát,¹⁴⁶⁹ de a régi korrupció emberei már üzleti célra fordították, azaz használták az épületet. Azóta (hála Istennek) változtak a viszonyok s a demokratikus tanács elfogulatlan vezetői és tagjai átérzik városunknak lokális és szovjetjogú fejlesztését, az általános népneveléssel és helyi közművelődés felkarolását és támogatását. Amióta éveken át fejlődött a múzeum és könyvtár, most már erre a célra kicsi a Munkácsy Mihály szülőház, nem hogy a zeneiskola befogadására való kultúrpalota lehessen. Kérjük, tehát a munkástanácsot szíveskedjék a kellő indokkal ellátott kérelmünket teljesíteni. Tudniillik egy megfelelő épületet biztosítani nép- és közművelődési szociális társadalmi előhaladás céljából. Vagyunk a nagytekintetű munkástanácsnak hívei mély tisztelettel elvtársai:

Sznistyák Gyula zeneművész,¹⁴⁷⁰

Tulcsik Ferenc népiskolai tanító, költő, könyvtári kezelő,

Ifj. Borostyány Béla hírlapíró, gyógyszerész, a munkácsi Rákóczi Irodalmi Társaság jegyzője,

Katrics József iparművész.¹⁴⁷¹

Kockapecsét

KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. žb. 58., 2–4. Kézirat. A munkástanács válasza.
*KTÁL, Fond 1556., op. 1., od. žb. 58., 1.*¹⁴⁷²

---

bukása után 1726-ban a Schönborn-család tulajdonába jutott a kastély. 1745-ben gróf Schönborn Ervin Jenő hozzálátott a Fejér-ház átalakításához. 1746-ban a helytartótanács engedélyt adott az átépítésre és ezzel 1747-ben Genovai János debreceni építész bízta meg. Felügyelete alatt a következő évben Rother és Neuman kőművesmesterek átalakították a kastélyt, ami 3 242 forintba és 20 krajcárba került az építő anyagokon kívül. Így 1770 májusának végén II. József császár, 1777. június 2-án Miksa főherceg, 1852-ben Albrecht főherceg, 1879-ben I. Ferenc József császár és király, 1879-ben Rudolf koronaherceg szállt itt meg. Az utóbbi 1879. november 20-án érkezett Munkácsra, mint gróf Schönborn Ervin vendége.

¹⁴⁶⁹ Munkácsi (Leib) Mihály (1844–1900) munkácsi származású világhírű festőművész.

¹⁴⁷⁰ Sznycsák Gyula munkácsi lakos, zenetanár.

¹⁴⁷¹ Rákóczi Irodalmi Társaságról sajnos szinte semmit sem tudunk.

¹⁴⁷² A munkácsi munkástanács jelentős késéssel csak 1919. április 16-án válaszolt. A válaszában a munkástanács arról érdeklődött, hogy hány szobára és milyen nagyságú termekre lenne szükségük. Másnap április 17-én Katrics, Sznistyák Gyula, Borostyány és Tulcsik röviden csak ennyit felelt a munkástanácsnak „Megfelelő épületet.”

10.

Hoffmann Árpád szociáldemokrata kiküldött jelentése a Magyarországi Szociáldemokrata Párt titkárságának Ruszka Krajna területén tett agitációs körútjáról¹⁴⁷³

Budapest, 1919. április 4.

Hoffmann Árpád kiküldött jelentése

Budapest, 1919. 04. 04.

A vonatközlekedés miatt megrekedtem Sátoraljaújhelyen, Beregszászra voltam küldve. Sátoraljaújhelyen felmentem az ottani direktóriumhoz lakás végett. Kértem őket, hogy esetleg egy autót bocsássanak rendelkezésemre, hogy tovább tudjak menni. Hivatkozással arra, hogy úgyis láttam autókat ott szaladgálni, valamint csodálkozásomnak adtam kifejezést, hogy mikor egy lakást kértem Sátoraljaújhelyen, egy étteremben voltam kénytelen aludni a proletárdiktatúra harmadik napján.

[...] ¹⁴⁷⁴ dokumentálni akarom azt, hogy a sátoraljaújhelyi mozgalom nem egységes, a pártegység veszélyben van, ott nagyon ajánlatos volna egy vizsgáló biztos kiküldése.

Tudniillik Bettelheim Ernő Sátoraljaújhelyen egyes elvtársak előtt nagy szimpátiának örvend. Ő bizonyos izeneteket küldött Sátoraljaújhelyre, hogy több elvtársat „ki kell rúgni a munkástanácsból”.

Helyesnek találnám, ha Sátoraljaújhelyre megbízható elvtársakat küldene le állandó tartózkodásra ki az ilyeneket, mert egyébként kizártnak tartom, hogy Újhelyen a rendet sokáig fent lehessen tartani.

Beregszász: Kedden éjjel, III. 25-én érkeztem meg Beregszászra. Másnap szerdán felkerestem az ottani párttitkárságot és a direktóriumot. Itt a direktóriumot Dr. Simon elvtárs ¹⁴⁷⁵ vezeti. Ő egy végtelenül tisztességes és becsületes ember, jelleme erős azonban nem az a nagy kaliberű ember, mint annak lenni kellene. Serbán elvtárs, a katonai népbiztos szintén nagyon becsületes ember, és ami a fő, teljesen megbízható. Egész vonalon látható a legnagyobb stréberkedés. Werner ¹⁴⁷⁶ párttitkár egy agilis és politikailag teljesen megbízható. Későbbben értesültem róla, hogy Bettelheim Ernő parancsára, mint megbízhatatlant letartóztatták.

---

¹⁴⁷³ Még ezen a nap 1919. április 4-én a párt titkársága megküldte a Belügyi Népbiztosságnak a jelentést a „szükséges intézkedések sürgős megtétele miatt.” BFL, VII. 18. d. 1920–13–7264. 4. Z/1919. A Magyarországi Szocialista Párt titkárságának levele a Belügyi Népbiztosságnak Hoffmann Árpád propagandista tevékenységéről Ruszka Krajna területén. 1919. április 4.

¹⁴⁷⁴ A kihagyott két szó olvashatatlan.

¹⁴⁷⁵ Simon Mózes a beregi direktórium elnöke.

¹⁴⁷⁶ Werner Ernő rövid ideig a beregi vármegyei direktórium tagja. 1919. március 30-án áthelyezik Sátoraljaújhelyre.

Nagyon kérem a Belügyi Népbiztosságot ezen ügyben feltétlen szigorúsággal vizsgálatot tartani.

Beregszászon népgyűlést nem lehetett szerdán tartani, azaz ottani direktórium megkeresésére kimentem Ilosvára, Dolhára és Bilkére.

Ilosva: Csütörtökön, 27-én járási vásár volt. Népgyűlést tartottam. Kb. 4-5000 főnyi tömeg igen nagy hatással vette tudomásul a proletárdiktatúra kikiáltását. Boldogok és megelégedettek, csupán a telekkönyvnek muszáj megmaradni. Előző este szerdán összegyűlt a falu egész intelligenciája, valamint a megalakult munkástanács tagjai és egy 6 órás előadás keretében kifejtettem a párt, illetve a szocializmus akaratát. Felszólítottam őket arra, hogy a község termelőszövetkezet megalakításra, melyet a munkástanács magára is vállalt. Az előadás után az egybegyűltek a pártot és a szocializmust éltették. Itt a község orvosa, Marinovits a múltban csak olyan emberhez ment el, aki 100-150 korona honoráriumot fizetett kezeihez. Maga a munkástanács egyáltalában nem megbízható. Kérem a Belügyi Népbiztosságot, hogy utasítsa a beregszászi direktóriumot, hogy a munkástanácsot oszlassa fel, mert ennek tagja a szolgabíró és a jegyző is. Buzinkay szolgabíró egyébként egy dúsgazdag ember, ki egyébként és teljesen megbízhatatlan politikailag.

Dolha község: Két nagyüzem van a községben, ezeket szocializáltuk. A két nagyüzem munkássága valamint a falu népe vörös zászlóval vonultak fel a népgyűlésre, hihetetlen lelkesedéssel fogadták a proletárdiktatúra kikiáltását. A helységben lévő 4 lelkész kérte, hogy az intelligencia és a munkástanácsnak tartsak egy előadást a kommunizmusról. Ugyanaznap este tartottam egy előadást, amely tartott este nyolctól tizenkét óráig éjjel.

Ott voltak a falu összes iparosai, a két nagyüzem bizalmi testülete stb. stb.

Előadásom után a református¹⁴⁷⁷ lelkész hálás szavakkal köszönte meg a gyülekezet nevében, hogy felvilágosítottam őket arról, hogy a szocializmus nem egyéb, mint a legtisztább krisztusi tan. Nem érdektelen megjegyezni, hogy a falu határában kaolin és szénbánya van, melyek nincsenek üzemben.

A munkástanács teljesen megbízható, szervezett munkásokból áll.

Van ott egy Vörös Gárda és kb. 60 emberből áll. A parancsnoka egy volt főhadnagy, ki nekem nem tetszik. Kérem a beregszászi direktóriumot, hogy e parancsnokot más szolgálatra ossza be.

Jónás szolgabíró teljesen megbízhatatlan, kérem, ezen embert haladéktalanul eltávolítaná.

Bilke: Pénteken, III. 28-án tartottam népgyűlést a községi iskola előtt. Kb. 3000 ember gyűlt össze. Mindaddig, amíg a szocializmusról és

---

¹⁴⁷⁷ A szövegben kék íróval aláhúzva.

a proletárdiktatúráról beszéltem igen hálás hallgatóknak bizonyultak. Mikor azt mondtam, „Azé legyen a föld, aki azt megmunkálja” tomboló lelkesedéssel köszöntötték kijelentésemet. Azonban mikor rátértem a föld kommunizálására, teljesen ellenem fordultak. Úgy annyira, hogy a munkástanácsot meg sem tudtam alakítani. Úgy kellett kineveznem arra az időre ameddig a pap által félrevezetett tömeg be fogja látni a tanács megalakításának szükségességét.

Beregszászra való visszaérkezésemtől hallottam, hogy az meg is történt már, a falu népe bocsánatkérés végett beküldött egy bizottságot, amely kérte, hogy a vasárnap folyamán jöjjön ki a községbe és segítsen a munkástanács megválasztásánál.

A pap egy teljesen sárga¹⁴⁷⁸ ember, aki a néppel egyébként jól bánik. Egyébként egy teljesen iszákos, [...] ¹⁴⁷⁹. Bacskó Gyula községi igazgató, tanító egy talpig becsületos, okos és értelmes ember, régi tisztességes elvtárs, kit a munkástanács elnökévé delegáltam.

A falu népe tisztára rutén, azonban legalább 60–70%-a tisztán beszél magyarul. E faluban igen kevés élelmiszer van. A termelőszövetkezet megalakítását egy külön bizottságra bízta és több mint bizonyos, hogy e héten Bilkén a termelő szövetkezet megalakul.

Egyben jelentem még a Bereg vármegyei direktórium azon kérelmét, hogy a Belügyi Népbiztosság küldjön a részükre 3-4 orvost, 2 sebészt és 1-2 belgyógyászt. Valamint az összes községek kérnek a megalakítandó pártszövetkezet részére irodai felszerelést.

BFL, VII. 18. d. 1920-13-7264. 5–7. Kézirat.

11.

Stefán Ágoston ruszin népbiztos 10. számú rendelete a ruszin kerületi direktóriumok felállításáról

Budapest, 1919. április 5.

1. §. Minden ruszin kerületben azonnal háromtagú direktórium alakítandó. Ezek a direktóriumok az eddigi vármegyei direktóriumok hatáskörét és intézkedései jogát nyomban átveszik.

2. §. A direktórium tagjait a ruszin népbiztosság munkácsi politikai megbízottjának előterjesztésére a ruszin népbiztos nevezi ki. A kerületi direktóriumok a politikai megbízott felterjesztése után nyomban megkezdik működésüket.

---

¹⁴⁷⁸ A szövegben kék íróval aláhúzva.

¹⁴⁷⁹ A kihagyott két szó olvashatatlan.

3. §. A vármegyei direktóriumok hatásköre a ruszin kerületi direktóriumok megalakítása után a ruszin kerületekre nézve nyomba megszűnik.

Ruszin Népbiztos

KTÁL, Fond 59., op. 1., od. žb. 47., 1. Gépírat.

12.

Ruszka Krajna területén a ruszin Vörös Gárda megalakításáról szóló 1. számú ruszin népbiztosi rendelet

Budapest, 1919. április 9.

1.§.

Ruszka Krajna területén haladéktalanul meg kell kezdeni a ruszin Vörös Gárda megalakítását.

2.§.

A terület, amelyről a ruszin Vörös Gárda megalakul, a következő:

- a) Máramaros megyében: a Tiszavölgyi, Szigeti, Taracvizi, Técsői, Huszti, Dolhai és Ökörmezői járások községei, a Felsővisói járásból: Havasmező, Oroszkő, Visóoroszi, Petrovabisztra és Petrovakraszna községek, végül Máramarossziget város;
- b) Ugocsa megyében: a Nagyszőlősi és a Királyházai járások községei;
- c) Bereg megyében: az Alsóvereckei, Szolyvai, Latorcai, Munkácsi és Felvidéki járások községei, a Tiszaháti járásból: Alsóremete, Felsőremete, Kovászó, Makkosjánosi, Mezőhomok, Tiszacsoma községek és Munkács város;
- d) Ung megyében: a Nagybereznai, Perecsenyi, Szerednyei, Szobránci és Ungvári járások községei és Ungvár város;
- e) Zemplén megyében: a Szinnai, a Mezőlaborci, Sztropkói, Homonnai, Varannói, Nagymihályi és Gálszécsi járások községei, továbbá a Sátoraljaújhelyi járásból: Alsóregmec, Bodzásújlak, Csörgő, Kasó, Kiszte, Kolbása, Lasztóc, Mikóháza, Rudabányácska és Velejte községek;
- f) Sáros megyében: a Bártfai, Felsővizközi és Héthársi járások községei, az Eperjesi járásból, Fulyán, Kacsány, Kelembér, Kiskőröső, Kiskökény, Lubóc, Miklós-vágása, Pillérpeklén, Sósújfalú, Százazvölgy és Szedlice községek; a Girálti járásból: Benedekvágása, Fias, Györgyös, Istvánd, Kabalás, Kerekrét, Kosány, Lőrincvágása, Mátévágása, Mászáska, Perszánecs, Remenye, Sápony, Tótfüred, Szobos, Vajkvágása községek; a Kisszebeni járásból: Csengőzávod, Felsősom, Gellért, Hőnig, Jakóresze, Lancsó, Lipinye, Olajpatak, Radeskő, Szinnyefő és

Zsetek községek; a Lemesi járásból: Ábrány, Felsőmérk, Lápispatak, Sárosbogdány, Somos, Tízsite és Vargony községek, végül Bártfa város;

- g) Szepes megyében, a Gölnicbányai járásban: Alsószalánd, Felsőszalánd, Kolysó és Nagykuncfalva, az Ólublói járásban: Berkenyéd, Harsád, Határhely, Kövesfalva, Lublókorompa, Nagyszulin, Poprádremete és Szepesjakabfalva, továbbá a többi járásokból: Görögfalva, Vereshegy, Ötösbánya, Szásztelek, Alsórépás, Taracfő, Nagyhársád, Nagymajor, Osztonya és Nagyolcsva;
- h) Abaúj megyében: Filkeháza, Pálháza, Szaláncújváros, Kalsa, Kelecsenyborda, Laskó, Mogyorócska, Bölzse, Izboda, Királynép, Felsővadász, Garadna, Szárazkék, Ájfalucska, Kány és Perecseny;
- i) Gömör megyében: Garamfő és Királyhegyalja és Vernár községek.

3.§.

A ruszin Vörös Gárda egy hadosztály keretében foglalandó. A ruszin Vörös Hadosztály székhelye: Munkács.

4.§.

A ruszin Vörös Gárda katonáinak szolgálati nyelve: ruszin.

5.§.

A ruszin Vörös Gárda felállítására, megszervezésére a ruszin népbiztosság a hadügyi népbiztossággal egyetértőleg ruszin hadügyi politikai megbízottakat nevez ki.

Ruszin Népbiztosság

Fedinec, 2001: 35–36.

13.

A Ruszin Népbiztosság 2. számú rendelete a ruszin Vörös Őrség megalakításáról Ruszka Krajna területén

Budapest, 1919. április 12.

1.§.

Ruszka Krajna területén haladéktalanul meg kell kezdeni a belső rend megalapozására és fenntartására szolgáló ruszin Vörös Őrség megalakítását.

2.§.

A terület, amelyről a Vörös Őrség megalakul, a következő:

- a) Máramaros megyében: a Tiszavölgyi, Szigeti, Taracvizi, Técsői, Huszti, Dolhai és Ökörmezői járások községei, a Felsővisói járásból: Havasmező, Oroszkő, Visóoroszi, Petrovabisztra és Petrovakraszna községek, végül Máramarossziget város;
- b) Ugocsa megyében: a Nagyszőlősi és a Királyházi járások községei;
- c) Bereg megyében: az Alsóvereckei, Szolyvai, Latorcai, Munkácsi és Felvidéki járások községei, a Tiszaháti járásból: Alsóremete, Felsőremete, Kovászó, Makkosjánosi, Mezőhomok, Tiszacsoma községek és Munkács város;
- d) Ung megyében: a Nagybereznai, Perecsenyi, Szerednyei, Szobránci és Ungvári járások községei és Ungvár város;
- e) Zemplén megyében: a Szinnai, a Mezőlaborci, Sztropkói, Homonnai, Varannói, Nagymihályi és Gálszécsi járások községei, továbbá a Sátoraljaújhelyi járásból: Alsóregmec, Bodzásújlak, Csörgő, Kasó, Kiszte, Kolbása, Lasztóc, Mikóháza, Rudabányácska és Velejte községek;
- f) Sáros megyében: a Bártfai, Felsővízközi és Héthársi járások községei, az Eperjesi járásból, Fulyán, Kacsány, Kelembér, Kiskőröső, Kiskökény, Lubóc, Miklósvágása, Pillérpeklén, Sósújfalú, Százazvölgy és Szedlice községek; a Giráltyi járásból: Benedekvágása, Fias, Györgyös, Istvánd, Kabalás, Kerekrét, Kosány, Lőrincvágása, Mátévágása, Mászáska, Perszánccs, Remenye, Sápöny, Tótfüred, Szobos, Vajkvágása községek; a Kisszebeni járásból: Csengőzávod, Felsősom, Gellért, Hőnig, Jakóresze, Lancsó, Lipinye, Olajpatak, Radeskő, Szinnyefő és Zsetek községek; a Lemesi járásból: Ábrány, Felsőmérk, Lápispatak, Sárosbogdány, Somos, Tizsite és Vargony községek, végül Bártfa város;
- g) Szepes megyében, a Gölnicbányai járásban: Alsószalánd, Felsőszalánd, Kolysó és Nagykunfalva, az Ólublói járásban: Berkenyéd, Harsád, Határhely, Kövesfalva, Lublókorompa, Nagyszulin, Poprádremete és Szepesjakabfalva, továbbá a többi járásokból: Görögfalú, Vereshegy, Ötösbánya, Szásztelek, Alsórépás, Taracfő, Nagyhársad, Nagymajor, Osztonya és Nagyolcsva;
- h) Abaúj megyében: Filkeháza, Pálháza, Szaláncújváros, Kalsa, Kelecsenyborda, Laskó, Mogyorócska, Bölzse, Izboda, Királynép, Felsővadász, Garadna, Szárazkék, Ájfalucska, Kány és Perecseny;
- i) Gömör megyében: Garamfő és Királyhegyalja és Vernár községek.

3.§.

A ruszin Vörös Őrség a ruszin Vörös Gárda kiegészítő része és tagjai szükség esetén hadiszolgálatra rendelhetők, illetve a ruszin Vörös Gárdába áthelyezendők.

4.§.

A ruszin Vörös Őrség a Magyar Tanácsköztársaság Vörös Őrségéhez szervesen hozzákapcsolódva közvetlenül a ruszin népbiztosság alá van rendelve.

5.§.

A ruszin Vörös Őrség szolgálati nyelve: a ruszin.

6.§.

A ruszin Vörös Őrség szervezeti és szolgálati szabályait a Tanácsköztársaság Vörös Őrségére megállapított szabályokkal összhangban a ruszin népbiztosság állapítja meg.

Ruszin Népbiztosság

Fedinec, 2001: 37–38.

14.

Muntyán László ruszin politikai megbízott jelentése a ruszin területeken észlelt közállapotokról¹⁴⁸⁰

Turjaremete, 1919. április 13.

Ung megyei direktóriumnak

Csap.

Jelentem, hogy ide való kiszállásom alkalmával a következő állapotokat találtam és pedig: a lakosság teljesen el van zárva a nagyvilágtól, se postája, se távírdája, se telefonja és közlekedési eszköze szintén nincsen s ennek oka az, hogy a nagyvilági eseményekről nem tud semmit, és ha hallott is valamit, azt csak elferdítve és rémképekben. Ennek kifolyása az lett, hogy most nem akar semmiről tudni, illetőleg újításokról. Élelmiszere szintén nincsen, a nép éhezik s a legfőbb sója sincs. Ezen hiányok miatt a hasi hagymáz¹⁴⁸¹ uralkodik e vidéken. Orvos a cseh megszállás miatt nem jöhet kerületébe, úgy szintén a gyógyszer is

---

¹⁴⁸⁰ Bánó József belügyi népbiztosi meghatalmazott 1919. április 4én ajánlotta Kaminszky József munkácsi megbízott figyelmébe Muntyán László csapi lakost, mint ruszin direktóriummi tagjelöltet. Muntyán Lászlót 1919. április 7-e előtt küldték ki a ruszin községekbe azzal a feladattal, hogy szervezze a választásokat. Közel egy hétig jelt sem adott magáról egészen az itt bemutatott 1919. április 13-án kelt jelentésig. KTÁL, Fond 59., op. 1., od. zb. 29., 62. A belügyi népbiztosi meghatalmazott levele Ung vármegye direktóriumának a ruszin kerületi direktóriumok vezetőinek személyéről. 1919. április 4.

¹⁴⁸¹ A hastífusz régi megnevezése.

nélkülöznie kell. Az élelmiszerek hiányában nagy az elkeseredés a nép között már annál is inkább, mivel az előjárók folytonos ígéretéseire csak nem érkezett liszt. Tehát ezért már semmiféle gyűlésre nem akar jönni és nem akar senkinek hinni. Továbbá a hadisegélyek ki nem fizetése miatt is teljes elkeseredés van. Ezen hiányok pótlása után a nép hajlani fog és meg lesz elégedve.

Ide való megérkezésünk alkalmával a következő jelentést kaptam, illetőleg panaszt: Kapuszögön az Ung-folyó bal partján Perecsenytől lejjebb fekvő községben a lakosság Sztanek Gyula volt magyar erdőőr illetmény földjét valamint Bulecza tanító szintén illetmény földjét minden engedelem és megkérdeztetés nélkül önhatalmúlag maguk közt felosztották úgy, hogy a nevezettek jelenleg fizetés és föld nélkül vannak.

Az ottani nép kijelentette, hogy aki mer ezen földre lépni vagy azt megdolgozni akarná, azt ők maguk agyonlövik.

Folyó hó 12-én Ószemerén Perecsenytől 3 kilométer távolságra, közép útján a nagy ungi vashíd választja el. A lakosság cseh hívásra és agitációs szavak folytán átment Perecsenybe lisztért és egyéb élelmi cikkekért. A hídnál álló katonai poszt nem akarta a népet elengedni, de mivel az túlerőben volt, kénytelen volt az erőszaknak engedni. A poszt azonnal jelentést tett ide Turjaremetére. Én azonnal megerősített vöröskatonasággal Ószemerére mentem és a vizsgálatot megejtettem. A nép arra hivatkozott, hogy ők teljesen magukra vannak hagyatva, róluk senki sem gondoskodik, élelmiszerük egyáltalán nincs és kényszerhelyzetből kifolyólag és minden rossz gondolat nélkül mentek át Perecsenybe. Ők a csehekhez nem akarnak csatlakozni. Most azonban, hogy megtudták, hogy lisztet kapnak, és a népboldogulást kívánják megígérték, hogy ezt soha többé nem teszik. A híd őrzésére erősített őrséget rendeltem ki s ez által minden további ilyen esetnek eleje van véve. Az ottani nép nyugodt és a rend és közbiztonságért önmaguk felelnek.

Én még egy-két napig itt maradok, hogy még jobban ismerjem ki az itteni hangulatot, hogy teljes képet nyerjek. Azonban kérek további intézkedést, ha szükség merül itt fel. A megérkezett liszt a nép között kiosztatott ez által a hangulat sokkal jobb s így a politikai dolgok keresztülvitelére minden alaklom meg van adva. A posta és a távírda hiányában ezen elszigetelt meyerész el van vágva. Kérem szíves intézkedést arra nézve, hogy itt a postaszállítás rendezve legyen és lehetőleg a telefon is létesüljön. Ezen ügy intézésére kérem, szíveskedjék szakembert kiküldeni és azt sürgősen elintézni.

kiküldött direktórium tagja
Muntyán László

körpecsét
[olvashatatlan aláírások]

KTÁL, Fond 59., op. 1., od. z.b. 20., 135. Gépírat.

15.

Kaminszky József munkácsi politikai megbízott felterjesztése Stefán Ágoston ruszin népbiztoshoz a munkácsi izraelita hitközség kérelméről¹⁴⁸² a zsidó tanulók szombati tanulásának felfüggesztéséről

Munkács, 1919. április 13.

Fisch Jenő, mint a munkácsi izraelita hitközség képviselője azzal a kéréssel fordult hozzám, hogy a munkácsi tanügyi megbízottnak azon intézkedését, mely szerint az izraelita tanulók a szombati napokon az írás és rajzolástól fel nem menthetők¹⁴⁸³ és, hogy az elemi iskolai tanulók szombaton kötelesek iskolát látogatni a forradalmi kormányzótanács döntéséig függeszsem fel. ~~Kővárinak az intézkedési jogot a felfüggesztés iránt a kellő utasításokat megadtam.~~¹⁴⁸⁴

Miután ~~azonban~~ a kérelem ~~véglegesmegoldása~~ eldöntése a forradalmi kormányzótanács hatáskörébe tartozik, kérem a Népbiztos elvtársat, tegyen a forradalmi kormányzótanács elé előterjesztést, hogy az izraelita tanulók szombati iskolalátogatási kötelezettségére nézve valamint az izraelita ~~tanulók~~ gimnazistáknak a szombati napon az írás és rajzolás alóli felmentésére nézve az izraelita tanulók vallási érzületének megfelelő irányban intézkedjék.¹⁴⁸⁵

Aláírás: Kaminszky József

KTÁL, Fond 59., op. 1., od. z.b. 38., 10. Kézirat.

16.

Jegyzőkönyv Hátmeg községben tartott munkás-, földműves- és katonatanácson tartott közgyűlésről

Hátmeg, 1919. április 13.

Többen felszólaltak az ellen, hogy a malmokban a vám 15%-ban van megállapítva. Tekintettel arra, hogy Hátmeg községben azok száma

---

¹⁴⁸² Fisch Jenő a munkácsi izraelita hitközség képviselője felkérte Kővári Andort a munkácsi tanügyi biztost, hogy mentse fel az izraelita diákokat a szombati írástól és rajzolástól az elemi iskolákban. Kővári jelezte ezt Kaminszky Józsefnek, aki április 13-én felterjesztette az ügyet Stefán Ágostonhoz Budapestre a Forradalmi Kormányzótanács elé döntés végett.

¹⁴⁸³ Kővári Andor erre irányuló utasítása, rendelkezése nem maradt fenn.

¹⁴⁸⁴ Eredeti szövegben is áthúzva.

¹⁴⁸⁵ A bekezdésben szereplő áthúzott szavak az eredeti szövegben is áthúzással szerepeltek.

rendkívül csekély, akik a saját termésből örölnék jelenleg, a tanács kéri a Bereg vármegyei direktóriumot, hogy a hátmegi malomra léptessék életbe a nyolc, illetve tíz százalékos őrlési vámtarifát. Egyben kéri azt is, hogy a vámokból befolyt terményt két hetenként a község ellátatlanjainak kioszthassák a maximális áron.

A tanács azon kérelmének is kifejezést ad, hogy a direktórium a község részére gyertyát is szíveskedjék kiutalni.

Kéri a tanács, hogy a saját használatra ültetendő dohány palánták árát – mivel a határ rossz,¹⁴⁸⁶ rendes termést a dohány nem fog hozni – mérsékelni.

(hat olvashatatlan aláírás)
(körpecsét)

A beregi direktórium válasza.

A munkástanácsnak,
Hátmeg.

Folyó évi április 13-án tartott ülési jegyzőkönyvére értesítem, hogy a malomvám megállapítása a közéletmezési népbiztos által történt, azt megváltoztatni nem áll módomban.

Gyertya ez idő szerint nincsen raktáron. A szükséglet pedig az általánosan megnyitott [...] ¹⁴⁸⁷ erőforrások útján lesz fedezve. Az összes sóbányák meg vannak szállva, központi szállítás nem [...] ¹⁴⁸⁸.

Beregszász, 1919. április 18.

KTÁL, Fond 709., op. 1., od. z/b.84., 1. Kézirat.

17.

A Ruszin Népbiztosság átirata a Belügyi Népbiztosságnak Ruszka Krajna ideiglenes közigazgatásáról

1517. szám. II. 1919.

Belügyi Népbiztosságnak,

Budapest.

Addig is, amíg a ruszin Nemzeti Tanács Ruszka Krajna közigazgatásának szabályait és ezzel kapcsolatban a végleges közigazgatási beosztást megállapítja, a ruszin népbiztosság Ruszka Krajnára nézve a következő ideiglenes közigazgatási beosztást állapította meg:

---

¹⁴⁸⁶ Rosszak az időjárási viszonyok.

¹⁴⁸⁷ Olvashatatlan szó.

¹⁴⁸⁸ Olvashatatlan szó.

Ruszka Krajna területe öt kerületre oszlik. Ezek a kerületek: a Máramarosi, a Beregi, az Ungi, a Zempléni és a Sárosi Kerület.

I. A Máramarosi Kerülethez tartozik:

1. A volt Máramaros vármegyéből: a Tiszavölgyi járás, belefoglalva e járásba a Visói járásból Havasmező, Oroszkő, Visóoroszi, Petrovabisztra községeket, továbbá a Taracvölgyi-, a Szigeti-, a Técsői-, a Huszti-, a Dolhai- és az Ökörmezői járás, végül Máramarossziget városa;
2. A volt Ugocsa vármegyéből a Királyháza járás.

II. A Beregi Kerülethez tartozik:

1. A volt Bereg vármegyéből az Alsóvereckei, a Szolyvai, a Latorcai-, a Munkácsi- és a Felvidéki járás, belefoglalva ezen utóbbiba a Tiszaháti járásból Alsó- és Felsőremete községeket is, végül Munkács városa;
2. A volt Ugocsa vármegyéből a Nagyszőlősi járás, belefoglalva e járásba a volt Bereg vármegyei Tiszaháti járásból Kovászó községet.

III. Az Ungi Kerülethez tartozik:

a volt Ung vármegyéből a Nagybereznai-, a Perecsenyi-, a Szerednyei-, az Ungvári- és a Szobránci járás, továbbá Ungvár városa.

IV. A Zempléni Kerület a régi Zemplén vármegye ruszin lakta területeiből és a régi Abaujtorna vármegye ruszin községeiből alakul és pedig olyképp, hogy e kerülethez tartoznak:

1. Zemplén vármegyéből a Szinnai-, a Mezőlaborci-, a Sztropkói-, a Homonnai-, a Varranói-, a Nagymihályi- és a Gálszécsi járások, továbbá a Sátoraljaújhelyi járásból: Alsóregmenc, Bodzásújlak, Csörgő, Kasó, Kiszte, Kolbása, Lasztóc, Mikóháza, Rudabányácska és Velejte községek;
2. A régi Abauj-Torna vármegyéből Filkeháza, Pálháza, Szaláncújváros, Kalsa, Kelcsenyborda, Laskó, Mogyoroska, Bölzse, Izboda, Királynép, Felsővadász, Garanda, Szárazkék, Ájfalucska, Kény és Perecseny.

V. A Sárosi Kerület a régi Sáros, Szepes és Gömör megyék ruszin lakta területeiből alakul és pedig olyképpen, hogy e kerülethez tartozik:

1. A régi Sáros vármegyéből a Bátfai-, a Felsővízközi- és a Héthársi járások, továbbá az Eperjesi járásból: Fulyán, Kacsány, Kelembér, Kiskőrösfő, Lubócz, Miklósvágás, Pillerpeklén, Sósújfalu, Szárazvölgy és Szedlicze községek; a Girálti járásból: Bendekvágása, Fias, Györgyös, Istvánd, Kabalás, Kerekret, Kosány, Lőrinczvágása, Mátévágása, Mászáska, Perszács, Remenye, Sápeny, Tótfüred, Szobos és Vajkvágása községek; a Kisszebeni járásból: Csengőzávod, Felsősonc, Jákórésze, Lancsó, Lipinye, Olajpatak, Radeskő, Szinnyefő és Zsetek községek; a Lenesi járásból: Ábrány, Felsőmérk, Lápiszatak, Sárosbogdány, Somos, Tizsite és Vargony községek, végül Bártfa község.
2. A régi Szepes vármegyéből: a Gölnicbányai járásból: Alsószalánd, Felsőszalánd, Kolysó és Nagykuncfalva; az Álublói járásból: Berkenyéd, Harsád, Határhely, Kövefalva, Lublókorompa, Nagyszulin, Poprádremete és Szepesjakabfalva, továbbá a többi járásokból:

Görögfalu, Vershegy, Ötösbánya, Szásztelek, Alsórépás, Taracfő, Nagyhársad, Nagymajor, Osztonya és Nagyolcsva.

3. A régi Gömör-Kishont vármegyéből Garamfő, Királyhegyalja és Vernár községek.

A Zempléni és Sárosi Kerületeknek járasonkénti részletes beosztása csupán a területnek a megszállás alól való felszabadulása után fog megtörténni.

A kerületek székhelyei ideiglenesen a következőképp állapították meg:

a Máramarosi Kerület székhelye: Huszt;

a Beregi Kerület székhelye: Munkács;

a Ungi Kerület székhelye: Szerednye;

a Templéni Kerület székhelye: Tőketerebes;

a Sárosi Kerület székhelye: Bártfa.

A fentiekről azzal értesítem címet, hogy a jövőben intézkedéseim Ruzska Krajna ezen igazgatási beosztását figyelembe venni szíveskedjék.

[...] ¹⁴⁸⁹

A népbiztos rendeletéből:
[olvashatatlan vezetéknév] Gyula
osztályvezető

MNL OL, K 148., 603. f. 1., 1919-1-991. ő. e., 1-3. Gépirat.

18.

A Vörös Újság cikke a Vörös Hadsereg toborzásáról

Budapest, 1919. április 14.

Rendelet a Vörös Hadsereg toborzásáról. A hadügyi népbiztossághoz beérkezett jelentések szerint egyes városokban, községekben a Vörös Hadseregbe való felvétel végett nagy számban történnek jelentkezések és ily esetekben az egyes direktóriumok saját hatáskörükben foganatosítottak különböző intézkedéseket a jelentkezők betoborzását illetőleg.

Mínthogy a toborzás pontos végrehajtása egységes irányítást követel meg, a direktóriumok felhívatnak, hogy e kérdésben szigorúan tartsák magukat az alábbi utasításokhoz:

1. A Vörös Hadseregbe történő toborzásokat a terület szerint illetékes hadosztályok vezetik, amelyek egyes fontosabb helyeken állandó toborzóbizottságokat állítanak fel. Ezen állandó toborzóbizottságok székhelyeit a sajtó útján hozzák köztudomásra.

---

¹⁴⁸⁹ A kihagyott részben felsorolják, hogy a Belügyi Népbiztosságon kívül mely hivatalok kapták még meg ezt a dokumentumot.

2. A városi és községi direktóriumok kötelesek a Vörös Hadseregbe való jelentkezések eseteiben a városhoz illetőleg a községhez legközelebb eső állandó toborzó-bizottságot megkeresni acélból, hogy az utóbbi útján a hadosztály a toborzás megejtése végett úgynevezett fióktoborzó bizottságot küldjön ki az illető községbe, mert csak ezen, rendeletileg szabályozott toborzóbizottság által felvett elvtársakat tekintik a Vörös Hadsereg tényleges tagjainak.
3. Amennyiben valamely városi, községi direktórium saját hatáskörben az illetékes hadosztály értesítése nélkül már toborzást eszközölt volna köteles az illetékes hadosztályt a legközelebb levő toborzó-bizottság útján értesíteni az „Áttoborzás” megejtése végett.
4. Bárki vagy bármelyik illetéktelen hatóság vagy személy részéről ezen túl megejtendő toborzás vagy a már megemlített toborzásnak a 3. pont alapján történő be nem jelentése bűncselekményt képez és a tettesek a forradalmi törvényszék elé állíttatnak. Budapest, 1919. április 14. Hadügyi Népbiztos.

Vörös Újság, 1919. április 17., 4–5.

19.

A Ruszin Népbiztosság 3. számú rendelete a Ruszka Krajna területén működő bíróságokról

Budapest, 1919. április 14.

Az 1919. évi március hó 23. napját követő időre kitűzött tárgyalási és határozathirdetési határnapok a Ruszka Krajnában működő valamennyi bíróságnál mind a polgári, mind a büntető ügyekben a jelen rendelettel további rendelkezésig hivatalból elhalasztatnak. Jelen rendelet a munkaügyi bíróságokra nem vonatkozik. Ellenben a folyamatban lévő munkaügyi perekben minden tárgyalást nyomban ki kell tűzni tizenöt napnál nem hosszabb határidővel. A munkaügyi pereket a legsürgősebben kell elintézni. Evégből megfelelő számú bírónak beosztásáról és megfelelő számú munkavállaló ülnöknek a munkaügyi bírósághoz való kijelöléséről haladéktalanul gondoskodni kell. A munkaügyi bíróság elnöke szükség esetén rövid úton a helybeli munkástanácshoz vagy az illetékes szakszervezetekhez is fordulhat ülnökök kijelölése végett. A munkaügyi pereket az alperesek vezetékneveinek kezdőbetűi szerint úgy kell kiosztani, hogy az ugyanazon alperes ellen folyamatba tett perek ugyanahhoz a bíróhoz jussanak.

Ruszin Népbiztosság

Fedinec, 2001: 39.

20.

A Ruszin Népbiztosság 9. számú rendelete a birtok- és földrendezésről

Budapest, 1919. április¹⁴⁹⁰

1. §. Minden birtokrendezési ügyben, továbbá a termelés biztosítására irányuló ügyben ezentúl egyedül a Forradalmi Kormányzótanács XV. számú rendelete¹⁴⁹¹ értelmében alakult birtokrendező és termelést biztosító bizottságok jogosultak határozni és rendelkezni. A birtokrendező és termelést biztosító bizottságok alakítására a Forradalmi Kormányzótanács XV. számú rendelete Ruzska Krajnában azzal az eltéréssel irányadó, hogy a vármegyei birtokrendező és termelést biztosító bizottságok helyett az e bizottságok alakítására vonatkozó rendelkezések megfelelő alkalmazásával ruszin kerületenként, kerületi birtokrendező és termelést biztosító bizottságok alakítandók.

Ezen felül, mint a kerületi bizottságoknál magasabb fokú bizottság egész Ruzska Krajnára kiterjedő hatáskörrel ruszin kormányzósági birtokrendező és termelést biztosító bizottság alakítandó. A ruszin kormányzósági birtokrendező és termelést biztosító bizottság három földműves tagból áll, akiket – ideiglenesen – a ruszin népbiztosság munkácsi politikai megbízottja jelöl ki. A bizottság ügyének vezetésére, előkészítésre, javaslattételre és szakkérdések kidolgozására a ruszin népbiztosság egy gazdasági szakembert küld ki. Ez a ruszin kormányzósági bizottság feladata a földreformot végrehajtó szerveknek adott utasítás alapján olyan földterületekre vonatkozó ügyek elsőfokú elintézése és eldöntése, amely területek két vagy több kerület határát érintik, továbbá a termelésnek a Földművelésügyi Népbiztosság politikájával összhangzó irányítás egész Ruzska Krajnára vonatkozólag, végül a kerületi bizottságoktól fellebbezett ügyek elintézése.

A ruszin kormányzósági bizottság határozatait szintén szavazás útján hozza. A Földművelési Népbiztosság által a bizottságokba kiküldött szakembereknek szavazati joga nincs, de közérdekből fellebbezési joga van.

2. §. A birtokrendező és termelést biztosító bizottságok a bizottságokba kiküldött szakember (gazdasági biztos) bevonása irányítása és az ügyeknek ő általa történő előkészítése nélkül semmiféle határozatot nem hozhatnak és semmiféle ügyben nem intézkedhetnek, kivéve a közlegelők céljaira

---

¹⁴⁹⁰ A pontos dátum nem ismert.

¹⁴⁹¹ Ez feltehetőleg hibás rendeletszám, mert a Forradalmi Kormányzótanács XV. számú rendelete a lakásínség enyhítésére szolgált, nem pedig a birtokrendező és termelést biztosító bizottságok megalakításáról.

alkalmas és szükséges volt kincstári és gróf Schönborn,¹⁴⁹² valamint egyes magánosok tulajdonában volt ingatlanok kihasítását. Azon célból, hogy a legeltetés a tavaszi idő beálltával azonnal megkezdhető legyen. A közlegelőket a községi bizottságok, ezek megalakítása előtt pedig esetleg a helyi szovjetek ideiglenesen kihasítják s a község lakosai a kihasított területeket közlegeltetés céljából nyomban igénybe vehetik. Az így kihasított közlegelők végleges határvonalai később fognak megállapíttatni.

3. §. A ruszin népbizottság munkácsi politikai megbízottja¹⁴⁹³ a kerületi direktóriumnak előzetes értesítése mellett és lehetőleg azokkal közösen köteles a községi, járási és kerületi birtokrendező és termelést biztosító bizottságok alakítására a községi és járási bizottságoknál szükséges szakember kiküldésre az intézkedéseket haladéktalanul megtenni. A bizottságok megalakítását a Földművelési- és Ruszin Népbizottságoknak sürgönyileg bejelenteni és az egyes bizottságokat utasítani, hogy megalakításukat a Földművelésügyi- és Ruszin Népbizottságnak írásban haladéktalanul ők is bejelentsék.

4. §. Az állami kezelésben lévő vagy állami kezelésbe jutó állami birtokot és a már megalakult szövetkezeti gazdaságot a 2. §-ban jelzett eseteket kivéve a termelés biztosítása és irányítása szempontjából nem tartoznak a birtokrendező és termelést biztosító bizottságoknak a hatáskörébe, hanem közvetlenül a Ruszin Népbizottságnak a hatáskörébe. Az említett birtokoknak és gazdaságoknak pénzügyeit azonban ideiglenesen a birtokrendező és termelést biztosító bizottságok javaslatára foganatosított utalványokkal kell a Ruszin Népbizottságnak, illetve a munkácsi politikai megbízottnak lebonyolítania.

5. §. Amennyiben valamely község határában lévő területnek közlegelőül való használatát az illető községen kívül e célra más község is igényli, az igénylő község köteles ezt bejelenteni az illető községnél. Továbbá az illetékes járási birtokrendező és termelést biztosító bizottságoknál is a bejelentés alapján a járási birtokrendező és termelést biztosító bizottság köteles a szükséges intézkedést megtenni.

6. §. Ezen rendelet megjelenésétől kezdve a községi, járási, kerületi vagy kormányzósági birtokrendező és termelést biztosító bizottságok előzetes beleegyezése nélkül sem birtokrendezést foganatosítani, sem termelő szövetkezetet alakítani nem szabad.

7. §. Ez a rendelet azonnal hatályba lép és azok felett, akik intézkedéseit megszegik, a forradalmi törvényszék ítél.

Ruszin Népbizottság

KTÁL, Fond 1555., op. 2., od. z/b. 47., 35–35a. Kézirat.

---

¹⁴⁹² Schönborn Károly.

¹⁴⁹³ Kaminszky József.

21.

A Hadügyi Népbiztosság rendelete a Ruszin Vörös Gárda megalakításáról

Budapest, 1919. április 14.

Magyar Tanácsköztársaság, Hadügyi Népbiztosság

7950. szám. eln.6. 1919.

Az 5. vörös hadosztály parancsnokságának Nyíregyháza,
Katona Kerületi Parancsnokságának Nyíregyháza,
Székely Különítmény Parancsnokságnak Debrecen,
Erdélyi Katonai Kerületi Parancsnokságnak Debrecen.

A folyó évi április hó 10-én kelt 7950/el. 6. számú rendeletemet hatályon kívül helyezem. Ez a rendelet (mellékletek nélkül) azonnal megsemmisíthető. Helyette a következőket rendelem el:

1. Ruzska Krajna területéből – azaz Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung vármegyék, főleg ruszin lakta részeiből – vagyis Máramaros vármegyében a Tisza-völgyi, szigeti, taracvizi, técsői, huszti, dolhai és ökörmezői járások községeiből, valamint a felsővisői járásból Havasmező, Oroszkő, Visőoroszi, Petrovakraszna és Petrovabisztra községekből, Máramarossziget városból, Ugocsa vármegyéből, a nagyszőlősi és királyházi járás községeiből, Bereg vármegyében az alsóvereckei, szolyvai, latorcai, munkácsi és felvidéki járások községeiből és Munkács városából továbbá a tiszaháti járásból, Alsóremete, Felsőremete, Kovászó, Makkosjánosi, Mezőhomok és Tiszacsoma községekből, Ung vármegyében a nagybereznai, perecsenyi, ungvári, szerednyei és szobranci járás községeiből valamint Ungvár városából, továbbá az ellenséges megszálló csapatok kivonulása után Zemplén, Sáros, Szepes, Abaúj és Gömör vármegyéknek a ruszin népbiztosság által megjelölendő ruszin lakta községeiből, a vörös hadsereghez tartozó „Ruszin Vörös Gárda Hadosztály” alakítandó meg. Az ezen a területen jelenleg lévő vörös hadseregbeli alakulások a ruszin vörösgárda hadosztályba olvadnak be. Benti területeken másnak, mint a ruszin vörös gárda hadosztálynak toborozni tilos.
2. A hadosztály toborzását, megszervezését politikai megbízottjainak kirendelését a hadügyi népbiztosok és a Ruzska Krajnai népbiztos egyetértőleg eszközöli.
3. A ruszin vörös gárda hadosztály vezényleti és szolgálati nyelve a ruszin. Azonban az 1. pontban megjelölt területekről toborzott nem ruszin anyanyelvű katonák a ruszin vörös gárda kötelékében anyanyelvük szerint magyar, tót, román és német osztály, illetve

alosztályokban lesznek csoportosítva, mely alakulatoknál a vezénylési és szolgálati nyelv az alakulatok katonáinak anyanyelve lesz. Azon katonák, kik az 1. pontban körülírt területről toboroztattak, és akik jelenleg az 5. vörös hadosztály állományába tartoznak az 1. ruszin dandárcsoport felállítását követően a felváltással egyidejűleg az utóbbiba olvadnak be. A magyar volt közös 86. pótkeretnél toborzott és folyó évi március havában az 1. székely csoportnak átadott zászlóalj Ruszka Krajna területére illetékes katonái, tényleges állományú volt altisztjei és volt tisztjeivel együtt a ruszin gárda hadosztálynak adandók át s ez fogja azután képezni a ruszin vörös gárda 2. dandárcsoportjának keretét. Az átadás időpontját a ruszin népbiztos a magyar hadügyi népbiztossággal egyetértőleg fogja elrendelni.

4. A hadosztályparancsnokság állomáshelye Munkács. Az egyes alárendelt alakulatok elhelyezésére a ruszin vörös gárda hadosztály parancsnokság előterjesztése alapján a Ruszka Krajnai népbiztosság a hadügyi népbiztossággal egyetértőleg intézkedik. Ennek megfelelően a 65. dandárcsoport parancsnokság Nyíregyházára helyezkedik át és toborzási területül részére Szabolcs, Zemplén vármegyék valamint Ung és Bereg vármegyék az első pontban fel nem sorolt területei utaltatnak ki. A többi parancsnokságok az újonnan megalakuló Ruszka Krajnai parancsnokságok által történő leváltásukig helyükön maradnak.
5. A ruszin vörös hadosztály hadrendjét és állományát az 1–12. melléletek és azok almellékleteinek tüntetik fel, amelyek a folyó évi április hó 10-én kelt hasonló számú rendeletből idecsatolandók.
6. A ruszin vörös hadosztály toborzása a mellékelt 7353/el. 6. sz. rendeletem alapján lesz végrehajtandó.
7. A póttettek, kiegészítők parancsnokságok és pótkeretekre nézve a 8148/el. 6. 1919. sz. rendelet határozványai mértékadóak. A ruszin hadosztály póttestet e rendelet értelmében a nyíregyházai és debreceni kerületi parancsnokságok állítják fel.
8. A ruszin hadosztályba való toborzás megkezdésének időpontját a ruszin gárda hadosztály parancsnoka fogja megállapítani. Addig a toborzás a ruszin területen is a régi határozványok szerint és a régi keretekben folytatandó. A toborzás eredményéről a másolatban mellékelt 100.000/6. 1919. sz. rendelet határozványai szerint a jelentések a hadügyi népbiztosság toborzó osztályának és a ruszin népbiztosságnak megküldendő.

Hadügyi Népbiztos

HL. I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 6. doboz. 3212/86. 7950/1919. eln. 6. A Hadügyi Népbiztosság rendelete a Vörös Hadsereg toborzásának szabályozásáról. 593–596. Gépírat.

22.

Gaál István gazdasági ügyvivő tervezete Ruszka Krajna gazdasági életének kiépítésére

Munkács, 1919. április 16.

Ruszin-Krajna Gazdasági Életének Kiépítése.

Gyönyörű perspektíva tárul elénk, ha Ruszka Krajna gazdasági jövőjét akarjuk megalapozni, s reális alapon fokról-fokra menve azt felépíteni.

Úgy a kultúrában, mint a gazdaságilag elhanyagolt, a kezdetlegesség fokán álló vidék meg nem látott, észre nem vett természeti kincseivel, minden feltétellel rendelkezik, hogy odaadó, hozzáértő, lelkes vezetéssel az ott lakók boldog és (lelkes) megelégedett otthonává alakíttassék át.

A lakosság vágyának, kívánságának, megismerése s ezek teljesítése közben a szociális érzék felébresztése a társulás, s így a könnyebben teherbíró befektetés hasznossága, valamint a természet erőinek, kincseinek fokozott kiaknázása, – ezek a vezérelvek, melyeket a kiépítésnél szem előtt kell állandóan tartanunk.

Ez nem egy esztendei, de évtizedes tudatos munkát követel, annyival is inkább, mert előbb nyernünk kell gazdaságilag.

Nincs hiábavalóbb munka, ha felülről akarunk oktroyálni bármilyen jót és hasznosat, hirtelen kiforgatva a népet megcsontosodott szokásaiból, ahelyett, hogy számolva a lokális viszonyokkal, a nép lelkiéletével, nívós munkával vinnök, nevelnök őket addig, hogy saját szemekkel lássák meg az eszme hasznosságát.

Az őstermelő nép conservatív, ő maga nem próbál meg semmit, – falun nincs kísérleti nyúl, mert valljuk meg, nem csak a tőke hiányos, hanem a meglevőhöz való görcsös ragaszkodás kizárja azt, hogy a föld népe valamit is a magából kockáztasson, egy esélyekkel bíró befektetéshez, – hanem sokszor tapasztaljuk, akik a több termelést forszírozzuk, hogy a kisgazda kineveti, bolondságnak tartja, ha valaki a termelés fokozása érdekében másképpen műveli a földet. mint a falu, s annak ősei, s csak évek múltán, ha látja annak feltétlen hasznosságának a kisgazdák által való beismerése, s használata milyen nehéz és hosszú munkának az eredménye.

Ezeket tartva szem előtt, mi szükséges hát elsősorban arra, hogy e nagyszabású gazdasági akció megkezdődjék.

E kérdéssel nem felelhetek mással, mint azzal, hogy elsősorban szükséges: pénz és ember.

Ha a kettő megvan, akkor a munkához hozzá lehet fogni. A kirándulás ne legyen nagyszabású, hanem csak a szükséghez mérten fokról-fokra való kiterjesztéssel.

Állíttassék fel legelső sorban egy propaganda és egy szakosztály, ezek egymással egyetértőleg dolgozzák ki a részleteket, a költségvetést és az égető szükségleteket azonnali teljesítésük.

Mi a legégetőbb szükség?

Ellátása a lakosságnak azokkal a szükséges gazdasági dolgokkal, melyek az ezévi termelést biztosítják. Ezeket a lakosság közhírré tétel után azonnal be fogja jelenteni.

Ezzel egy időben vegye át a birtokrendezési munkálatokat úgy, hogy azzal a jövő gazdasági évre teljesen készen legyen.

Itt nem felejttem el megjegyezni, hogy értesüléseim szerint ezen a vidéken a termelőszövetkezetek felállítása nagyon kétséges, a nép ragaszkodik a parcellázáshoz, s ha tényleg nem lehet őket erre rávenni, úgy a birtokrendező bizottságok a szántóföldek parcellázását vigyék keresztül azzal, hogy a városok lakóinak háztelek és családi kert igényeit elsősorban elégítsék ki, azonkívül ha csak lehet város gazdaságot létesítsenek. Továbbá a legelők kérdésénél csakis közlegelőket létesítsenek, mert ez lesz az alapja kiépítendő tejszövetkezetnek, mely óriási jelentőségű. Mondom a birtokrendezés bármilyen formában a jövő gazdasági év elejére befejeztessék.

Szükségesnek tartom megkezdeni az előmunkálatokat egyelőre két gazdasági iskola felállítására, mely a jövő iskola-év elején okvetlen megnyíljon.

Az egyik földműves iskola lenne, az elemi iskola sikeres elvégzése után felvehetőek lennének a tanulók. Tanfolyam 3 éves. Célja: tudatos kiskisgazdákat nevelni, kik a gazdasági élet minden ágában jártasak lennének. Szolyván van most egy ilyen irányú iskola (gazdasági ismétlőiskola) ez kellően átalakítva, a célnak megfelelne.

A másik gazdasági középiskola lenne, a növendékek csak a polgári iskola 4 osztályának sikeres elvégzése után lennének felvehetőek.

Tanfolyam 3 éves. Célja: vezető férfiakat nevelni, akik alkalmazást kapnának egyes vidéki focusokban, akik végeznék kellő irányítás mellett a szövetkezeti munkát. (Földműves szövetségek, fogyasztási és hitelszövetkezetek). Állásuk és munkakörük megköveteli a magasabb képzettséget. Erre alkalmas hely lenne a klastromaljai¹⁴⁹⁴ szerzetesrend által bírt terület.

Mindkét iskolában a felvételnél az arravalóság megállapíttassák sőt természetesen internátussal ellátva teljesen ingyenes lenne.

A cél: nevelni. Ezt pedig csak így érhetjük el, mert így fognak kapni megfelelő munkásokat az eszme megvalósítására.

Szövetkezetek felállítása.

---

¹⁴⁹⁴ Klastromfalvai.

Sehol nincs annyira kizsákmányolva a nép a lelketlen uzsorások által, sehol nincs olyan mértékben ezeknek kiszolgáltatva, mint ezen a vidéke.

A nép féktelen gyűlölettel van eltelve irántuk, de tehetetlen, mert nem volt segítő kar, aki őket ebből kiemelje, így húzza a gyűlölt rabigát.

Sok szomorú tapasztalatot szerezhethet az ember, ha a falvak életében bele néz. Nem szabad őket ebben az állapotban hagyni egy pillanatig sem, meg kell őket menteni ezektől a kufároktól, s akkor hatalmas lépésben indulnak a falu népe a boldogulás felé.

Csak a megvilágítás kedvéért szövöm be tapasztalatomat, melyet a vidék tanulmányozása közben hallottam. Felszínen volt egyidőben az orosz betöréssel kapcsolatban a ruszinnép hazafisága, azt mondták nékem egy faluban: „szó sincs a magyarok gyűlöletéről, de a nép annyira el van keseredve, hogy nem bánja, akár már magyar, akár orosz, csak megszabaduljon az uzsorástól”.

Megszabadul pedig szerintem akkor, ha elsősorban felállítja a fogyasztási szövetkezeteket. Előbb nagyobb községekben, aztán fokról fokra úgy, hogy idővel a legkisebb községben is lenne fiók, mely ellátja a lakosságot a legszükségesebb élelmi szerekkel.

Ruszinkrajna vezetősége haladéktalanul vegye át a területen lévő Hangya-szövetkezeteket. Munkácson állítson fel anyaintézetet, mely irányítsa a meglévőket, s állítsa fel a többieket. Ez a központ aztán önállóságának megtartása mellett érintkezést tarthat fenn vagy együttműködhet a Hangyaközponttal.

Ezzel kapcsolatban állíttassék fel annak mezőgazdasági géptár osztálya, mely lássa el a lakosságot minden gazdasági eszközzel még az utolsó gereblyét is onnan szerezzék be. Hitelszövetkezetek felállítása is feltétlen szükséges, aminek létesítését minden esetre egyelőre befolyásolja az ország pénzügyi forgalma lebonyolításának későbbi országos megállapítása.

Ha a helyi szovjetek intézik is a falu lakosságának mindennemű dolgát, az ő munkájuk elsősorban mégis a közigazgatás.

Ők nem foglalkoznak olyan intenzívén a lakosság gazdasági életével, kívánságaival s az előbbre vitellel.

Szükség tehát minden községben a földműves szövetségek felállítása, melyben helyet foglal minden őstermelő, legyen az akár kisgazda, akár munkás. (Czíme azért ne legyen gazdakör, mert mint a múltban tapasztaltam, az ilyen című alakulatba a napszámos idegenkedve lép be, s ék vésődik a gazda és napszámos közé, melynek eliminálása első rendű föld.)

E szövetség aztán foglalkozik a nép elméleti és gyakorlati gazdasági tudásának előbbre vitelével, tanítások, felolvasások tartásával, gazdasági röpiratok terjesztésével. Gondoskodva a szükségletek beszerzéséről: vetőmag, gazdasági eszközök ő általa lennének beszerezve. 5-10 község

alkotna egy járási vagy kerületi szövetséget, amelynek élén általuk nevelt férfi munkálkodna, vezetvén a földműves szövetségek, fogyasztási és hitelszövetkezetek, általában minden ilyen nemű törekvést és kötelességet, aki aztán a központtal állna egyenesen összeköttetésben.

Ilyen decentralizációval egy családot alkotna a ruszin nép, minden érdekszál a központba futna össze, mely által szoros és bizalmas együttműködés fejlődne ki a lakosság és vezetőség között.

Eddig elmondott feladatok lennének a propagandaosztály gyors és szükséges munkái.

A szakosztály a propagandaosztállyal egyetértőleg megkezdendé a szakgazdasági élet kiépítését, megteremtését.

Munkája irányulna azoknak megvalósítására, melyekre Ruszinkrajna természeti elhelyezkedése előfeltételt nyújt.

Ezek: Gyümölcstermelés,
Állattenyésztés,
Méhészet,
Szőlőtermelés,
Háziipar,
Havasi legelők megteremtése,
Vízművek építése,
Vízzel való ellátás,
Bányászat,
Iparvasutak létesítése,
Műtrágya gyárak felállítása,
Ipartelepek létesítése,
Mintagazdaságok megteremtése,
Erdészet fellendítése.

Ezek a fő motívumok, melyekre fokozatosan ki kell terjeszkednünk, s meg kell valósítanunk.

Ezek megteremtésével főszempont a kísérleti telepek felállítása.

A gyümölcstermelés eléggé fokozott ezen a vidéken, előbbre vitele és hasznossága két dologtól függ, először faiskolák létesítése, másodsor gyümölcstértesítő szövetkezetek megteremtése, melynek keretén belül gondoskodás történne a talaj megismerésére, hogy milyen gyümölcsfa termesztésére alkalmas, mely által hatalmas gyümölcsszövetkezetek reális alapon alakulhatnak. Továbbá az emberi élvezetre fel nem használható gyümölcsöknek pálinkává való kifőzése.

Az állattenyésztés sikere első sorban mintagazdaságok létesítésével és jó apa és anya-állatok beszerzésével biztosítható.

Szövetkezeti legelők, havasi legelők megteremtése ezzel kapcsolatban már említett tejszövetkezetek létesítése a fő dolog.

A méhészet, méhésztelepek felállításával, s lelkes vándortanítók alkalmazásával vihető előbbre.

A szőlőtermelés előbbre vitelénél első rendű szüksége a lakosságnak ellátása csemege-szőlő fajok, s szövetkezeti borpinczék létesítésével.

A háziipar. A vidék kiválóan alkalmas a háziipar megteremtésére, melyek csak úgy oldhatók meg, ha egyes centrumokban háziipari tanfolyamokat létesítünk, ahol télen a lakosság ingyen oktatásban részesül.

Műtrágya gyárak felállítása sürgős szükség, itt már meg is kezdődött az első lépés, amikor Munkács város vezetőségével egyetértőleg állítunk fel egy fekális műtrágya gyárat, mely szőlősföld-trágyázáshoz a legkitűnőbb anyag.

A többiekre nem is terjesztem ki, hiszen mindegyik önálló munkát követel, ha részletesen akarnok a feltételeket és irányelveket kidolgozni.

Csak nagy vonásokban akartam a főbb szempontokat kiemelni azzal a célzattal, hogy ezekre az illetékesek figyelmét felhívjam, s egy vidék gazdasági boldogulásának kiépítésével valamiben használják.

Gaál István s.k.
gazd. ügyv. titkár

KTÁL, Fond 59., op. 1., od. z. 12.

23.

Simon Mózes Bereg vármegye direktórium elnökének levele a Hadügyi Népbiztosnak a román előretörésről

Beregszász, 1919. április 20.

A harcok Tiszaújlak és Nagyszőlős előtt folynak, részünkről ott gyenge erők vannak, ezért sürgős intézkedést és erősítést kérünk annál is inkább, mert Szatmár és Bereg megye határán ellenforradalmi csapatok vannak és ezeknek lefegyverzése csak akkor járhat sikerrel, ha megfelelő erősítést kapnak. Szatmár megyéből Vetéstől 20 km-re Csenger felé románok vannak és őket a következő helyek felől fenyegetik a románok: Máramarossziget, Ökörmező, Huszt, Kenyérmező és Szatmár. Szatmár felől állítólag jelentékeny román erők jönnek, a burzsoák hívják és csalogatják őket. Szatmáron a székelyek a románokkal az ellenállást megszüntették, mert szabad köztársaságot ígértek nekik. A székelyek a magyar falvakon keresztül rabolva vonulnak. A beregszásziak minden intézkedést megtettek, de hangsúlyozzák, hogy kevés az erő.

HL. I. 30. Hadügyi Népbiztosság. Mikrofilm. 5. doboz. 3156/86. 259.

24.

Koflanovics László galambosi körjegyző levele a szolyvai járási politikai megbízottnak a királyfiszállási lakosok önkényes földfoglalásáról

Galambos, 1919. április 24.

Jelentem, hogy a királyfiszállási lakosok [...] ¹⁴⁹⁵ Fedor, ifj. Bocskó László, Szimik Mihály, stb. addigi előjáról vezetésével önkényes földfoglalást eszközöltek a gróf Schönborn Károlytól bérelt Bilahorinai és Mezsibrodi dűlőkben, melyek eddig legelők voltak.

Az önkényes földosztásba a körjegyző által bérelt mintegy 4 kataszter hold területet és a Diamanstein Wolf savanyúvíz forrásgazda által használt területet is bevették és a föld használatát megakadályozzák kijelentvén nekik, hogy aki a földet használni meri, rosszul jár.

Ezen jelentésem a további intézkedések megtétele végett méltóztassék tudomásul venni, mert ha az önkényes földosztás érvényben marad, a lakosság legelőterület nélkül marad, mivel a kijelölt legelő Krekaja dűlőben a szakértői vélemény szerint, mint erdőterület nem lesz használható legeltetés céljából.

A körjegyző által bérelt és emlékezetem szerint 1903. évtől használt terület műveléséhez ragaszkodom, mert lovat kénytelen leszek tartani a hivatalos ügyek és köri látogatások megejtése miatt. Mivel a községben fuvart kapni a ló hiány miatt idejében kirendelni nem lehet.

KTÁL, Fond 14., op. 10., od. z.b. 124., 4. Kézirat.

25.

Kaminszky József munkácsi ruszin politikai megbízott levele a beregszentmiklósi erdőmesternek a lakosság erdőhasználatáról

Munkács, 1919. április 28.

A kisléczfalvi lakosság azzal a panasszal járult hozzám, hogy Cziruszák Mátyás erdőkerülő a községi tanács által kihalásolt legelőterület békés birtokában és használatában őket fegyverrel megakadályozza, s lelövással fenyegeti. A köznyugalom megóvása céljából felkérem, szíveskedjék az erdőkerülőt utasítani, hogy a népet a legelőterület használatában további intézkedésig ne akadályozza.

KTÁL, Fond 59., op. 1., od. z.b. 9., 27. Kézirat.

---

¹⁴⁹⁵ Olvashatatlan vezetéknev.

26.

Ugocsa vármegye levéltárnokának feljegyzései az Ugocsa vármegyében tapasztalt lakáshiány okairól

1919. május első napjai¹⁴⁹⁶

Levéltárnoki megjegyzés

A galíciai harcok idején 1914-ben és 1915-ben Ugocsa vármegyét valósággal elözönlötték a galíciai zsidó menekültek. Az első időben szíves fogadtatásra találtak a szerencsétlenek, de csakhamar túrhetetlenné váltak, mert az itteni törzsökös zsidóknál sokkalta igénytelenebbek és élelmesebbek voltak s mihamar uzsoráskodásba kezdtek az amúgy is szűkös élelmiszerekkel. Pénzt sokat hoztak magukkal, összevásároltak még a falvakon még azokat a szükségleti cikkeket, melyeket a falusi nép a hetivásárookra szokott hozni, ők aztán úgy adták tovább, mintha csak monopóliumok lett volna rá.

Természetesen a kormány és az itteni hatóságok mihelyst csak lehetett azonnal ki és visszatessékelték a hivatlan vendégeket, de meglehetősen mennyiségben kijátszották a hatóságok rendelkezéseit.

Máramaros megyéből is nagyszámú zsidóság menekült ide az 1914. évi orosz betörés alkalmával. Ezek közül is sokan végleg itt maradtak. Ez volt az oka annak, hogy a háború alatt állandóan nagy volt a lakáshiány. Az idemenekült pénzes zsidóság bármilyen magas árat megfizetett a lakásokért s így az itteni törzslakosság részére alig maradt kibérelhető lakás.

A háború alatt sokat szenvedő és nélkülöző nép eleinte a törvény keretén belül vette csak igénybe a lakáshivatal segítségét. Később azonban erőteljesen követelte, hogy mindazok, kiknek felesleges szobájuk vagy lakásuk volt, adják azt át. Így aztán a szociáldemokraták, később pedig a kommunisták uralma alatt ugyancsak össze kellett szorulniuk a nagyobb lakással bírónak, mert részben a hatóság is, részben a kommunista vezetők is egyszerűen rájuk költöztették a lakásigénylőket.

KTÁL, Fond 673., op. 1., od. zřb. 3., 1–3. Kézirat.

---

¹⁴⁹⁶ A pontos nap nem ismert.

27.

Hegedűs József Vári község jegyzőjének jelentése a községben lezajlott forradalmi eseményekről 1918–1919-ben

Gulács, 1921. január 28.¹⁴⁹⁷

[...] ¹⁴⁹⁸

Vári községben a forradalom 1918. november 2-án tört ki. Október 31-én tért haza a frontról Szarka Lajos hídmunkás hírül hozta, hogy Budapesten kikiáltották a Köztársaságot s hogy „nincs törvény”. Rabolnak, fosztogatnak mindenfelé. A közeli pótzászlóaljából hazatért katonák összevegyülve a falu alacsonyabb gondolkodású, felelőtlen elemeivel összegyűltek a falu főutcáján nemzeti lobogóval a Himnuszt énekelve járták be a falut és tüntettek a Köztársaság mellett. November 1-jén délután népgyűlést tartottak a községháza előtt s az irodából kijövő Molnár István főjegyzőhöz Szarka Lajos beszédet intézett, melynek tartalma az volt, hogy bár a hadbavonultak családjai éheztek és nélkülöztek olyan dolgokkal, amelyhez csak az urak jutottak hozzá, a mai nagy nap örömeire elfelejtenek mindent, csupán ígéretet várnak, hogy azután a főjegyző a néppel szemben jóakaratilag fog viselkedni.

November 2-án délelőtt a büntetők bevonultak a községháza tanácstermébe, ahol a képviselőtestület gyűlést tartott. Ezen a gyűlésen a képviselő testület örömeinek adott hangot, hogy Magyarország megszabadult Ausztriától és önálló független állam lett.

Délután a tömeg ismételten bejárta a falut, majd a kocsmákat lepte el s három-négy óra körül Fazekas Mihály ácsmester ottani lakos vezetése alatt megjelentek Molnár István főjegyző lakása előtt s ablakait beverték. Majd elvonultak s rövid idő múlva visszatértek s lakását feldúlták, bútorait összetörték. Kőrössy Sándor református lelkész megpróbálta csendesíteni a dühöngőket, őt azonban „ne fogja pártját a jegyzőnek”, „maga se szenvedett soha” kiáltásokkal távozásra kényszerítették. A rombolók műveit befejezte a csőcselék, ugyanis minden elemelhető ingóságot elraboltak. Molnár István főjegyző és családja mikor a csőcselék másodszor visszatérését látta Beregszászba menekült.

Várady Mátyás és Szabó István vezetése alatt összerabolták és kirabolták Engel Soma lakását és üzletét, Rozenfeld Sámuel lakását, Stein Lajos lakását és üzletét és Engel Saulné üzletét.

---

¹⁴⁹⁷ A Tanácsköztársaság történeti adatainak gyűjtésére szervezett országos bizottság (TAGYOB) kérésére készített jelentés. Hegedűs József 1921-ben már Gulács község jegyzője volt.

¹⁴⁹⁸ A kihagyott szövegrészben Hegedűs József megnevezi, hogy milyen rendeletre válaszol beszámolójában.

Eddig a dolgokat hallomásból tudom, mert Macsoláról – ahol helyettesítettem – késő este tértem haza, november 2-án s ekkor a rombolások végre voltak hajtva. Megérkezésem után, ahogy az eseményeket megtudtam, otthonomból távozni kényszerültem, hogy lehetőleg a további zavargásokat megakadályozzam. De megrémült családom miatt otthonomat sem tudtam elhagyni, feleségem karjaimba kapaszkodott és csak az utcáig tudtam vonszolni magamat, ahol egy csomó fiatal suhanc a község tulajdonát képező gyógyszertár épületét ablakait vette roham alá. Ezekre rákiabáltam, mire a dobálózást elhagyták. Ugyanekkor az éppen arra haladó Szarka Lajost megállítottam s felszólítottam, hogy neki a népre nagy befolyása van. Ő nyomban szétkergette a még együttlevő suhancokat és ígérte, hogy mindent el fog követni, hogy ezután zavargás ne legyen. Rövid idő múlva el is csöndesedett a falu.

Másnap november 3-án reggel a község házára siettem s felhívtam Jakab Áron községi bírót s vele tanácskoztam, hogy miként lenne lehetőség a további zavargásokat meggátolni. A csendőrséggel érintkezésbe léptünk, ezek vezetője azonban azt a kijelentést tette, hogy parancsuk van arra, miszerint a nép zavargását meg ne akadályozzák, illetve fegyverhasználatától eltiltattak, sőt parancsot kaptak arra, hogy Beregszászba vonuljanak be, amit november 3-án éjjel végre is hajtották, s a község csendőrség nélkül maradt.

Megkíséreltük egy községi őrség szervezését. Ez sikerült is úgy, hogy déli tizenkettő órakor tíz, délután három órakor már 25 emberre szaporodott fel az őrség száma, akikkel azután a délután 4-5 óra között rablásra gyülekező tömeget sikerült szétverni. Az utcákba őrzőjáratokat küldtünk, akik mindenkit kényszerítették arra, hogy lakásukba térjenek.

A mindinkább szaporodó őrségbe később már részt vettek azok is, akik megelőzőleg a rombolásban is részt vettek. De ezeket bár megkíséreltem, de nem sikerült az őrségből kizárnom mivel ezekben pártoskodás támadt volna, melynek következtében újabb zavarok állottak volna elő. Másrészt pedig láttam azt, hogy mindannyian megbánták cselekedetüket s az önszolgálatot híven teljesítették.

November 4-én Várady Mátyás bodnár, Schwartz Zoltán malomtulajdonos malmát próbálta megtámadni, de az őrség elfogta az előjáróságához behozta s az ügyészséghez kísértette be, ahol letartóztatása lett elrendelve.

E kísérleten kívül egyéb zavargás vagy fosztogatásra való kísérlet többé nem történt a község teljesen csendes és nyugodta maradt.

Egy pár nappal később megkaptam az országos Nemzeti Tanács rendeletét, mely a községi Nemzeti Tanács megalakulását rendelte el. Ezen rendeletnek megfelelően a községi Nemzeti Tanácsot Kőrössy Sándor református lelkész elnöklete alatt és közreműködésével megalakítottam. Azonban a községi Nemzeti Tanács egész fennállása

alatt semmiféle működést nem fejtett ki, sőt az alakuló gyűlésen kívül több gyűlést nem is tartott. A község közigazgatását ezután is a község előjárósága és a községi képviselőtestület gyakorolta.

A községi őrség díjazása tetemes terhet rótt a községre, s mivel előre sejtettem, hogy a kincstár által megállapított és kilátásba helyezett zsoldpénzek megküldetni aligha fognak, Kőrössy Sándor református lelkésszel egyetemben több ízben sürgettük Hubay csendőr századosnál a csendőrség visszaállíttatását, hogy a községi őrség feloszlatható legyen. Végre november 15–16-a körül megérkezett a csendőrség egy Pető nevű őrmester vezetése alatt. A megérkezett csendőrség a községből élelmiszert követelt, amit az előjáróság rendes mértékben meg is adott. De a csendőrlegénység legelső dolga a mulatozás, a dorbézolás volt. Az egész legénység az őrmester vezetésével állandóan részeg volt s mind nagyobb és nagyobb követelésekkel léptek fel, a községgel szemben. Követelve a rendes kiszolgáltatót marhahús, főzelék, liszt és fán kívül csirke, disznó, pulyka pecsenyéken kívül, különösen bort. Részeg fővel végigjárták és lövöldözték a községet. Majd megkezdték minden rendszer nélkül a rablás tetteseinek nyomozását s ez alkalommal bárki kezükbe került ártatlan vagy bűnös az őrsön véresre verték. A főbűnöst, Fazekas Mihályt, ácsmestert azonban, aki őket borral ellátta le se tartóztatták. Az elrabolt és általuk megtalált holmikat legnagyobb részét saját céljaikra használták fel.

Az ártatlanok megkínzásával teljesen megzavarták a község nyugalma, átkára váltak a községnek s nagyobb rettegésben tartották a községet, mint az első forradalmi napok. Miután sem én sem a községi bíró nem voltunk hajlandóak szertelen követeléseiknek eleget tenni minket is letartóztattak és tettleg bántalmaztak. Hubay százados közbelépésére bocsatottak szabadon, amikor is ellenük úgy a vármegyén, mint a kassai hadbírószágon feljelentést tettem. Ezzel a csendőrség be is fejezte művét Váriban. Másnap kivonultak s községből s csak a rendes őrs maradt ott.

Abban az időben, amikor a kormány mindinkább a szociáldemokraták kezébe csúszott át, egyes emberek Bíró János, Bíró Áron, Kiss Károly, Fazekas Mihály stb. községünkben is szervezkedni óhajtottak azonban egy ideig nem akadtak vezető emberre. Később aztán megtalálták vezetőjüket Gabrielisz József állami tanító és neje Józsa Krisztina állami óvónő személyében, akik közül Gabrielisz tanító a párt elnökségét neje pedig titkárságát vállalta el. Ezután nyomban megindult a tagok toborzása, melyet a nép salakján kezdtek, de annak is a jó részét fenyegetésekkel, föld és egyéb teljesíthetetlen dolgok ígérésével sikerült tagoknak megnyerni. Naponként az állami óvoda termében gyűléseket tartottak. Ott hintette a nép közé Gabrielisz és neje a teljesíthetetlen ígéretek tömegét. A csöcselék hitt beszédeknek, napról-napra iratkozott a szocialista párba. Végtelenül bosszantotta azonban a pártot az, hogy

köztiszteletben álló polgár tagjuk nem volt és semmiféle furfanggal szerezni nem tudtak. Megpróbálták az állami tantestületet is bevonni a pártba tantestületi gyűlésen erőszakolták, hogy a tanítók mondják ki a régi gaz rendszer bukását és az új rendszer és párt alakulása feletti örömet és csatlakozzanak a szocialista párthoz, de a tanítók kijelentették, hogy politikával nem foglalkoznak. Törekvése Gabrielisz párnak a kijelentésen hajótörést szenvedett.

A szocialista párt ellensúlyozására a polgárság felkérésére a Kisgazda Pár megalakítását vettük tervbe s annak keresztülvitelére Kőrössy Sándor református lelkészt kértük fel. Azonban az alakuló gyűlés napját megelőzően híre jött a proletárdiktatúra kikiáltásának így a pártalakuló gyűlést beszüntettük. A proletárdiktatúra hírére Novák László pénzügyőr hozta községünkbe s az óvodában gyűlést tartó csőcselék előtt nyomban, parázs szónoklat kíséretében kihirdette. Gabrielisz tanító pedig kidoboltatta, hogy aki 24 óra alatt a kommunista pártba¹⁴⁹⁹ be nem iratkozik, mint ellenforradalmár haditörvényszék elé állítatik.

A nép maga a kommunista tanokkal nem volt tisztában. A sok teljesíthetetlen ígéretnek hittek, a hirdetett jólét eljövételét várták. Gabrielisz és neje megalakították a munkás és katona tanácsot, majd küldöttséget küldtek a csetfalvai községi birtok és a gecsei Friedmann-féle birtokok lefoglalására és leltározására. A községi előjáróság kezéből kivették a lisztutalást s a liszt lisztkészletet akként osztották ki a proletárok között, hogy a vezetők mázsánként a többiek 2 kilogrammonként kaptak belőle.

Bereg vármegye direktóriuma által kibocsátott röpirat alapján Dr. Uhrinyák járási politikai megbízott a képviselőtestületet és előjáróságot feloszlatta és helyette a Földműves-, Katona- és Munkástanács valamint a községi direktórium megalakítását rendelte el. Gabrielisz József és neje vette kézbe a választást és állapította meg az ő munkástanácsát, a listát, hogy kikre lehet szavazni. A névjegyzék egy-két érdemleges polgár kivételével a község söpredékéből volt összeállítva, melyek az általa felhajtott, többnyire fiatal legények és lányokból álló szavazókkal kivétel nélkül meg is választatott. Ez a Földműves-, Katona- és Munkástanács azonban nem funkcionált, mivel bár sok felszaporodott ügy tartozott volna a képviselő testület elé, az ügyek tárgyalását húzta halasztotta ameddig csak lehetett. Rövid idő múlva megérkezett a Forradalmi Kormányzótanács rendelete, mely a Tanács választását rendelte el. Ennek következtében a vármegyei direktórium által korábban eszközölt választás semmissé vált. Az újabb választásra a direktórium Szepessy László nevű ácsmestert beregszászi lakost küldte ki választási elnöknek. Ez megjelenve a községben Gabrielisz munkástanácsát hívta

---

¹⁴⁹⁹ Eredetileg „comminsta” megnevezés szerepelt.

össze értekezletre s oda engem is elhívtak. Ott újból megállapították a választandók listáját, mely alkalommal az én ajánlatomat elutasították, csupán Torzsás András volt községi pénztárnok jelölését fogadták el. A többi a régi maradt. Ez alkalommal Szepessy László ismertette a kommunista tanokat, azonban elégedetlenséget keltett a közös konyha, a közös földtulajdon gondolata, valamint az, hogy a gyermekeket 6 éves kortól kezdve az állam veszi gondozás alá. Gabrielisztól távozva felkerestem Sipos József, Szarka Ferenc, Molnár Károly, Jakab Áron stb. értelmes, jóra való polgárokat. A készülő választást értésükre adtam s felhívtam őket, hogy állapodjunk meg, egy elfogadható listában és a kommunista csőcselék jelölését buktattuk ki olyképpen, hogy a szavazó cédulákat egyöntetűen igazítsuk ki. E célból a készletben levő szavazó céduláknak több mint felét részükre kiadtam, ők azt megfelelően kiigazították s a másnap lezajlott szavazás eredménye a kommunista lista teljes megbukása volt. A szavazatok összeszámolásánál azonban Szepessy László elnök önkényesen kihagyott két, több szavazatot nyert polgárt és pedig ifj. Varga Gyulát és Szarka Lajost azzal az indoklással, hogy bérmunkásokat alkalmaznak, tehát nem választhatók. S dacára azon felvilágosításnak, hogy nevezetteknek csak 5-6 hold földjük van s bérmunkásokat soha sem alkalmaztak törölte s helyettük Bíró Áron és Bíró Sándor kommunista tanokkal fertőzött egyént vette be. A kiigazított szavazólapokat – a választás eredményén elkeseredve – lefoglalta, s azzal fenyegetőzött, hogy a kiigazítást eszközölőket forradalmi törvényszék elé állíttatja. A választás alatt az elnököt incidens is érte. Ugyanis az asszonyok meghallva a közös konyháról, közös földtulajdonról, gyermekek elvételéről szóló fejtegetéseit az elnöknek a választási helyiségben kérdőre vonták, s csak az ott lévő vöröskatonák mentették meg a tettleges bántalmazástól.

Ennek a választásnak az eredménye kedvező volt, mert a 24 tagból álló Földműves-, Katona- és Munkástanácsba négy-öt kivételével mind jóra való, tisztességes a kommunista elvektől távol álló polgárok kerültek be. Az öt tagból álló direktóriumba is Fazekas Mátyás ellen lehetett kifogás, azonban ő a többivel szemben érvényesülni képes nem volt. Ennek a választásnak köszönhető az, hogy a községben semmiféle kommunizálás, szocializálás nem történt. Az ékszerek, pénz bevonását megtagadták, lakásokat ne rekviráltak, sem lakásokba proletárokat nem telepítettek. A kommunizmus egész ideje alatt a községben a boltok leltározásán kívül más kommunista cselekedet nem történt. A boltok leltározás is csak a képen, hogy a járási politikai forradalmi törvényszék elé állítással fenyegető lovas küldöncöt küldött ki a rendelet végrehajtásának sürgetésére. A boltok csak nagyjából leltározattak s minden károsodástól megmenekültek, mert szabadon árulhattak, tőlük semmi nem rekviráltatott.

A kommunizmus alatt jelentősebb esemény nem történt a községben. Gabrielisz József és neje izgatta a népet, az Isten létét tagadta a templomot mozinak, húsfüstölőnek magtárnak szánta. A nép nagy tömegére igaztó beszédei azonban nem hatottak, igazi híve 15-20 embernél több aligha volt. Ezek közül nevezetesebbek: Répássi József, Mónus János, Bíró János, Bíró Áron, Bíró Sándor, Kis Károly, Fazekas Mihály, Filep Endre, Polyák Gyula, Polyák Károly, Majoros Béla, Filep Gusztáv, Karikás Józsefné, Szász Berta.

Így érte el a község minden nagyobb incidens nélkül az oláh megszállást. Az oláhok közeledésének hírére, különösen a kommunisták megijedtek. Gabrielisz tanító a lakásán folyton lobogó vörös zászlót levonta. Hívei átjöttek hozzám, hogy csináltassak fehér zászlót és fogadjam az oláh járőrt. Én azonban ezen kérelmüket megtagadtam, sőt Szarka Lajosnak és Fazekas Mihálynak akik fehér zászlót akartak készíteni, ezt egyenesen megtiltottam. Ennek következtében az oláh tiszti járőr megállás és fogadtatás nélkül vonult át községünkön.

KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zřb. 126., 10–15. Kézirat.

28.

Bánfi Miklós¹⁵⁰⁰ visszaemlékezése a Tanácsköztársaság eseményeire Bereg vármegyében¹⁵⁰¹

Magyarbánhegyes, 1921. április 4.

[...]¹⁵⁰²

VÖRÖS URALOM BEREKSZÁSZON

I. Előzmények.

A világháború már 1918 év nyarán előre vetette sötét árnyékát. Mi a végeken, nemzetiségi vidékeken lakók bizalmas baráti körben figyelemmel a tapasztalt izgatásokra aggodalommal mérlegeltük a fejleményeket sejtve a bekövetkezendőket, amelyek el nem maradhatnak, ha az iskolapadjáról a véres küzdelembe sodort ifjúság, ha a pályát félbeszakították és az állástévesztettek hazatérnek és a hadirokkantak nyomorúságuk tudatára ébrednek.

Ezen időben egy Törös nevű keresetnélküli rokkant hadnagyot alkalmaztam a vezetésem alatt állott vasútnál, akinek jogi tanulmányai

---

¹⁵⁰⁰ A borzsavölgyi vasút üzletigazgatója, Bereg vármegyei bizottsági tag.

¹⁵⁰¹ A Tanácsköztársaság történeti adatainak gyűjtésére szervezett országos bizottság (TAGYOB) kérésére készített jelentés.

¹⁵⁰² A kihagyott rövid bekezdésben Bánfi Miklós arról ír, hogy a TAGYOB kérésére írja visszaemlékezését.

maradtak félben. Nevezett egy tanítónak harmadik katona fia volt, aki hazatérve nem volt képes a társadalmi rendbe beleilleszkedni. Nem volt csoda! Tanítói fizetés, nagycsalád, két rokkant katonatiszt fiú, ezek egyike teljesen munkaképtelen és magatehetetlen.

Tőrös azon nézetten volt, hogy a munkaadó köteles őt nemcsak eltartani, hanem minden őt ért szenvedésért kárpótolni is. Amidőn jóakaratilag figyelmeztettem, hogy veszélyes tanokat vall, és hogy a vasúti szolgálatban fegyelemre van szükség egyszerűen kijelentette: „Csak jöjjenek haza a fiúk, felforgatjuk a régi társadalmi rendet és megmutatjuk a tőkének, hogy mi diktálunk.”

Ily események a szélsőséges újságok és a szociáldemokraták féktelen izgatása készítették elő 1918. október 31-ét.

Beregszászban azonnal megalakult a munkástanács. Megalakuláskor sikerült néhány köztisztviselőben álló polgárnak is bejutni. De csakhamar tapasztalták, hogy a túlzókkal szemben tehetetlenek és félreállottak. A munkástanács kényszer adománygyűjtéssel kezdte működését. A gyűjtött összeg nagy része azonban párpolitikai célokra lett fordítva. A pénzt Ellmann Ferenc volt pénzügyi tanácsos kezelte, aki vak eszköze volt Bettelheimnek, aki a Tanácsköztársaság idején pénzügyi népbiztos volt és a csehek megszállásakor újra hivatalba állt és a magyar tisztviselőket zaklatta.

Szeptember elejétől kezdve érkeztek a fegyveresen hazatérő katonák, akik nem csak a katonai raktárakat, hanem a vasúti kocsikat és raktárakat is feltörték és a csőcselék segítségével kifosztották. Bereg vármegye volt alispánja a vaskezéről ismert Dr. Gulácsy István, aki ez időben helyettes főispán is volt, Hubay csendőr századossal karöltve mindent megtett a rendfenntartásra. Nekik köszönhető, hogy Beregszászon nem raboltak és nem gyilkoltak.

Bereg vármegye őszi közgyűlésének tárgysorozatán a köztársaság kikiáltása szerepelt. E közgyűlésen Dr. Reisman ügyvéd bizottsági tag a legdurvább módon követelte Gulácsy eltávolítását és a törvényhatóság felmondását. Én utasítottam vissza e szélsőséges támadást és hívtam fel a közgyűlést, hogy a rend fenntartására kövessen el mindent. Miközben a közgyűlés 100 taggal való kiegészítéséről tanácskozott Dr. Reisman a piactéren izgatott és követelte, hogy a munkástanács vegye át a hatalmat.

Dr. Gulácsy a nagy terror dacára helyt állt, amíg a tömeg a vármegyeházáról való erőszakos eltávolítását meg nem kísérelte. Ekkor hívei tanácsára nyugdíjaztatását kérte. Helyettese Pécsy Szabolcs főszolgabíró lett. Utána a szociáldemokrata nyomás folytán a szélsőségeről ismert Nagy Ernő főszolgabíró következett.

A Károlyi-kormány által kinevezett kormánybiztos Dr. Kutkafalvy Miklós installációja¹⁵⁰³ már Nagy Ernő elnökölt. E közgyűlés en nevezte ki a kormánybiztos Dr. Reismant a törvényhatósági bizottság megyei főügyészenek. Kutkafalvy nyíltan szociáldemokratának vallotta magát és kijelentette, hogy Bereg vármegyét Ruszka Krajnához kell csatolni, mert különben nem lehet Magyarország részére megtartani. Kutkafalvy csak hamar Reismann befolyása alá került, ami a beregszászi értelmiségnél nagy visszatetszést szült, amit tudomására is adtak. Ennek hatása alatt a kormánybiztos azon óhajának adott kifejezést, miszerint szeretné feltűnés nélkül néhány tekintetes polgár előtt programját kifejteni. Többek kívánságára az én lakásom lett e bizalmas értekezletre kijelölve, mivel nem voltam exponált politikus. Lakásomon Dr. Szabó Bertalan törvényszéki tanácselnök, Soór Ernő gimnáziumi tanár, Szútor Zoltán gimnáziumi tanár (Kaszinó elnöke), Dr. Janka Sándor ügyvéd, Fodor Aladár a MÁV felügyelője, Kovács István megyei főjegyző és előttem fejtette ki Kutkafalvy szociális és ruszin ízű programját és védekezett Reisman befolyásának vádjá ellen. Fáradtsága hiába való volt, mert hazánk épségben tartása mellett kitartó jelen lévők bizalmát és támogatását nem nyerte meg.

Ez idő tájt a ruszinok Huszton tartott gyűlésen az elszakadás mellett döntöttek. Mire Ugocsa vármegye székhelyén Dr. Nagy Kálmán megyei főorvos kezdeményezte a magyarság tiltakozó gyűléssel felelt. Ugocsának kormánybiztosa az igen népszerű és magyar érzelmű Dr. Volenszky¹⁵⁰⁴ (1929. december 22-én hunyt el) támogatta a magyarokat és a békés megegyezésen fáradozott. E gyűlésen meghívás folytán Dr. Kas Nagybereg országgyűlési képviselője, Dr. Bálinházi beregszászi ügyvéd és én, mint magánszemélyek vettünk részt. Ott volt Dr. Perényi is. A magyarok a legerélyesebben utasították vissza és tiltakoztak a magyar részeknek Ruszka Krajnához csatolása ellen.

Mint egy közforgalmú vasút igazgatója már novemberben tapasztaltam mennyire romlik az alkalmazottak fegyelme azzal, hogy a Károlyi-kormány a legféltelenebb izgatásokat elnézte, sőt támogatta. A vasúti alkalmazottak azzal kényszerítették a vasutas szövetségbe¹⁵⁰⁵ belépni, hogy ellenkező esetben nem maradhatnak szolgálatban. Hogy ennek politikai háttére volt az csak hamar kitűnt. 1919. januárban nyíltan kijelentették, hogy a vasutas szövetség, mint ilyen belépett a szociáldemokrata pártba. Így lettünk hivatalból szociáldemokraták. Erről persze csak a Budapestről kiküldött agitátorok útján értesültünk.

---

¹⁵⁰³ Beiktatásán.

¹⁵⁰⁴ Volenszky Kálmán ügyvéd, 1918 végén Ugocsa vármegye kormánybiztos-főispánjává nevezik ki.

¹⁵⁰⁵ Ez a szakszervezetet jelentette.

Mivel minden vasutas kénytelen volt a vasutas szövetségbe lépni március 9-én, Beregszászon is megalakult a helyi csoport, a MÁV Bányász–Királyházai és a Borzsavölgyi vasút vonalain lakó alkalmazottakból. Ezen alakuló gyűlésre alkalmazottaink egy küldöttsége engem is meghívott, mégpedig mint később kiderült azzal a céllal, hogy elvtársi megbízhatatlanságomat bebizonyíthassák. Ezen az alakuló ülés megnyitása után felszólalt egy Neumann nevű egyén (saját bevallása szerint börtönviselt), aki magát a budapesti szociáldemokrata párt titkárnak mondta és kijelentette, hogy nincs többé feljebbvaló, nincs főnök, egyenlők vagyunk. Csak olyat válasszanak a tisztikarba, aki vérbeli demokrata. Aki pedig a közeli választásoknál nem szociáldemokrata pártra szavaz az bitang gazember. Utána, mivel senki, sem mert szólani én szólaltam fel és tiltakoztam, hogy nem vasutas szót kapott. Figyelmeztettem a vasutasokat, hogy ne politizáljanak, mert a politikusok csak kihasználják őket. Ezen gyűlés már a kommunizmus előjele volt. Még nem bántalmaztak, de a fekete táblára kerültem. Ily előzmények után értük el március 22-ét.

Megjegyzem még, hogy március 15-én a szociáldemokraták nagy felvonulást rendeztek, mely alkalommal a vármegye házáról letépték a nemzeti zászlót és sárba tiporták. Helyére vöröset tettek.

II. A vörös uralom.

A proletárdiktatúrának kikiáltása március 23-án jutott tudomásunkra. Ekkor megalakult dr. Simon Mózes ügyvéd elnöksége alatt a direktórium, mely a főispáni lakás és hivatalos helyiséget elfoglalta. Tagjai voltak Simon Mózes, Szepessy László kőműves segéd és Décsei Lajos volt csendőr.

A forradalmi törvényszék elnöke Danzinger Henrik nyomdászsegéd volt. Tagjainak nevei előttem ismeretlenek. Ügyészi megbízott Goovrik Jenő joggyakornok, jegyzőnek kirendelték Bodáky István törvényszéki jegyzőt.

Dr. Gulácsy Istvánt és a csendőrség kommunista tagjai által lefegyverzett Hubay csendőr századost elfogták, két csendőrőrmestert elhurcoltak és kivégeztek.¹⁵⁰⁶ Gulácsyt Budapestre, Hubayt pedig Sátoraljaújhelyre szállították.

A katonai megbízott kalapos segéd volt, aki kasszafúrásért börtönt ült. Alispán Fábrián Zoltán¹⁵⁰⁷ részegségéről ismert kőműves segéd, pénzügyi megbízott Ellmann Ferenc pénzügyigazgatói tanácsos lett.

---

¹⁵⁰⁶ Erről a kivégzésről sehol máshol nem található forrás.

¹⁵⁰⁷ Nem alispán lett, hanem az alispáni hivatalt vezető ún. közigazgatási-politikai megbízott.

Serbán és Ellmann az intelligens polgárokkal szemben a lehető legkíméletlenebbek voltak.

Az összes hivatalok vezetőit elmozdították és helyettük kétes egyénnel töltötték be. Jól járt az, akit csak elmozdítottak és egyben el nem hurcoltak.

Március 25-én a Budapesti Kereskedelmi Bank vasúti irodájától a következő táviratot kaptam: „Beregszászi munkástanács kívánságára az üzletigazgatói állást Dr. Papp László fogja elfoglalni. E részben további utasításokat Bánfi igazgató levelében vehet. Igazgatóság, Halászy.”

Papp 1915. április 1-ig titkárom volt, amikor őt kétes és alattomos magaviselete miatt a részvénytársaság rendelkezésére bocsátottam és Budapestre helyezték át. Nevezett Máramaros megyei születésű román ajkú görögkatolikus volt.

Március 30-án jelent meg Papp Tirheimer pályafelügyelő és Horbács Vilmos István mozdonyvezető munkástanácsbeliekkel és átadás nélkül elfoglalta a hivatalomat. Másnap Papp nevezettek kíséretében beutazta a vasút vonalát előadva programját. Kijelentette, hogy a felszabadulást, egyenlőséget és testvériességet hozta. Ő csak azért van itt, hogy az elvtársak akaratát végrehajtsa. Ő vérbeli kommunista ezt azzal is bebizonyította, hogy a budai várhegyen fekvő szőlős kertjét kommunista célokra oda is adományozta. (Ennek a kertnek az állam tulajdonába való vétel céljából eljárni kellene. Ezen kertről a közelebbi adatokat dr. Dobó László vasúti felügyelő Budapest mérleg utca 3. sz., első emelet, a helyi érdekeltségű vasútirodában megadhatja).

Április 2-án Budapesten jártam a vasúti szövetség direktóriumnál, ahol kijelentettem, hogy nem kívánok, egyebet csak biztosítsák elköltözésemet. Személyesen vittem le a direktóriumnak szóló levelet, amely szabályszerűen a vasúti szövetség kirendeltsége útján kézbesítve lett.

Az intelligens polgárokat mindenféleképpen zaklatták. Fehérneműt, ruhát és cipőt rekviráltak, munkásházak építése címen adományokat gyűjtöttek kétes alakok, és aki nem adott azt megfenyegették.

Tirheimer pályafelügyelő állítólag egy Kovács nevű fűtő besúgására bevádolta a direktóriumnál Jónás Aladár dolhai főszolgabíróval azzal, hogy a vörösök ellen a románokat segítségül hívta. Ezzel a váddal, de rablási célból a borszavölgyi vasút üzletigazgatója Papp László által engedélyezett külön motorvonattal április 18-án¹⁵⁰⁸ Szennyes nevű szűcsmester vezetése alatt kiment egy különítménnyel és elfogták Jónást. Szolgáját 3000 koronával megvesztegették, hogy megtudják hová rejtette el gazdája családja által Budapestre szállított ékszereket és pénzt. Hogy

---

¹⁵⁰⁸ Jónás Aladár elfogásának dátumára Bánfi Miklós rosszul emlékezett. Ez nem április 18-án történt, hanem április 20-án.

a vonat célja elárulható ne legyen, és Jónást ne figyelmeztethesse senki, a telefonokat egész éjjel őrizték. Az igazgatósági irodában Harbács István mozdonyvezető és maga Papp László. Ezt feleségemmel tanúsíthatom, mert még ott laktunk. Tanúsíthatja ezt Brezorotto Jenő Beregszász BGV¹⁵⁰⁹ állomás előjárósága is.

Jónást Beregszászról április 19-én szállították Sátoraljaújhelyre és 22-én a vármegyeháza udvarán fő belőtték.¹⁵¹⁰

Április 23-án délután három órakor Papp nekem visszaajánlotta állásomat, de én visszautasítottam. Mint később kitudódott szerencsémre, mert különben még azon éjjel Beregszászon felakasztottak volna. Öt órakor figyelmeztettek ne hagyjam el lakásomat, mert az utcán az urakat összefogdossák.

Éjjel három órakor felzörgettek. Vöröskatonák nyomultak be az általam még lakott szobába, magukkal hozva a volt polgármestert¹⁵¹¹ és a törvényszéki elnököt, akikkel elvittek a vasútállomásra.

Ekkor tudtam meg, hogy a direktórium este tizenegy órakor megjött és azzal kezdte működését, hogy összefogdosta, mint mondták az urakat. Az állomáson Szepessy nevű (kalapossegéd) katonai megbízott azzal fogadott bennünket, hogy most kóstolót kapunk az orosz-szovjet uralomból. Körülbelül kétszázunkat a váróhelyiségben összezsúfoltak, hogy a nagyon hideg dacára majd megfulladunk. A másik váróhelyiségben egy bizottság működött,¹⁵¹² melynek tagjai Garai Mór volt pénzügyi biztos, Fábián kőműves segéd és egy volt pincér voltak, akik osztályozták és jegyzékbe vettek bennünket. Huszonnégyünket:

Balogh Gyula városi tanácsnok,
Berzsenyi Dániel nyugalmazott alezredes,
Belényesi András megyei főügyész,
Bánfi Miklós a borzsavölgyi vasút igazgatója,
Stampf Gyula törvényszéki elnök,
Paksy Gyula takarékpénztár igazgatója,
Gáthy Zsigmond beregszászi polgármester,
Szirányi Jenő borászati felügyelő,
Dr. Linner Jenő polgármester helyettes,
Dr. Poltchy István ügyvéd,
Matavovszky Béla megyei aljegyző,
Kabóczy Ernő főjegyző,
Dr. Klein Ernő ügyvéd,
Hauszmann Áron nagykereskedő,
Dr. Szieberg Béla ügyvéd,

---

¹⁵⁰⁹ A mozaikszó jelentése ismeretlen.

¹⁵¹⁰ Jónás Aladárt április 21-én szállították Sátoraljaújhelyre.

¹⁵¹¹ Gáthy Zsigmondot.

¹⁵¹² Ez a szó utólag tollal lett beírva.

Erdőhegyi Ferenc főszolgabíró,
Wachtenheim József bornagykereskedő,
Steinberger Bertalan szálloda tulajdonos,
Neuwelt Sándor malom tulajdonos,
Dr. Mandel Emil ügyvéd,
Fábry Tivadar kisbirtokos,
Kont Gyula téglagyár tulajdonos,
Weisz Vilmos takarékpénztár igazgató.¹⁵¹³

Külön jegyzékbe foglalva egy állatszállító kocsiba Sátoraljaújhelyre szállítottak. Buttykay Ferenc 72 éves volt beregmegyei főispán az elfogadtatása előtt agyonlőtte magát.

A jegyzékbe foglaláskor elszedték iratainkat, ezer koronán felül készpénzünket, kulcsainkat, melyekre – mint mondták – másnap tartandó házkutatásoknál lesz szükségük. A vagonba szállítás szuronyerdő között történt azon utasítással „aki beszél, vagy félrelép, azt le kell szúrni.” Közben Serbán saját kezűleg húzta le Linner bekecsét azzal: „már eleget viselted, viselje más. Téged úgy is felakasztanak.” Útközben minden állomáson a kocsink körül ácsorgó csőcselék és vöröskatonák szidták a burzsujokat, ellenforradalmárokat mondván „minek viszitek tovább? Dobjatok egy kézigránátot a kocsi alá.”

Dél felé, havasesőben érkeztünk Sátoraljaújhelyre a felvidéki bolsevisták fő fészkébe, ahol Bettelheim nevű ügyvéd volt a direktorium elnöke. Ezen minden emberségéből kivetkőzött egyén a háború alatt felmentést élvezett Beregszászon a pénzügyigazgatóságnál biztos volt. Parancsára felnyitották kocsinkat. Amint meglátott bennünket azt mondta: „Ah! Mind ismerem a pofátokat. Díszpéldányok. No, majd kiváló gonddal fogjuk őket felakasztani.” Közben egy kísérőjéhez fordulva kérdezte, készen van e minden, mert lesz elég dolgotok, mert mind felakasztjuk. Hasonló hangnemben folyt a hatalmi tébolyban való tobzódás, amíg ki nem szálltunk és erős kísérettel a városba nem értünk. Közben a vörösök azzal, hogy nektek úgy sincs már szükségetek rá, elszedték a jobb ruhákat és sajátjukat adták ránk.

Orkánszerű szél és szakadó esőben már hiányos ruhában érkeztünk a vármegyeháza elé, ahol a Kossuth szobor tövében felállított akasztófa elé állítottak minket. Megmondták, hogy előző nap itt akasztották fel Papp nevű birtokost.¹⁵¹⁴ A vörös őrség és kevés csőcselék által körülvéve álltunk kettős sorban körülbelül háromnegyed órát, miközben Bettelheim újra gyönyörködött áldozataiban, akiket újra a hóhér figyelmébe ajánlott. Leírhatatlan a nagy terror alatt állott nép dühe, amely ily jelenetekkel

---

¹⁵¹³ Bánfi Miklós visszaemlékezésében 24 főről beszél, mégis csak 23-at nevez meg. A teljes listát lásd e kötet túszszedésekkel foglalkozó fejezetében.

¹⁵¹⁴ Papp József nevezetű szatmárcsekei gátórról van szó. Elfogásáról, kivégzéséről lásd e kötet idevágó fejezetét.

mesterségesen lett szítva. Végre előkerült a vértörvényszék elnöke egy Knall nevű mázolósegéd és megtartotta vádbeszédét. Szerinte mi okoztuk a háborút, mi vonultattuk be proletártestvéreket, miközben itthon hadimilliomosokká lettünk. Mi tartottuk igébe őket, mi hívtuk be a szerbeket, románokat és cseheket. Mi csináltunk Beregszászban ellenforradalmat, hogy a proletártestvéreket újból igába hajtsuk. Ez után kérdi „mit érdemelnek ezek? Akasztófát!” – volt a válasz. „Ha akasztófát érdemelnek, úgy vörös testvérek teljesítsétek a kötelességeketek!” Közben intett, hogy előttünk több helyen tétessék szabaddá. Csak azután újra felénk fordulva adta ki a parancsot „vessétek őket a börtönbe.”

A törvényszéki palotában Knall személyesen motozott meg minket, elszedve minden pénzt és tárgyat, még a szemüveget is. Azután a fogház felügyelő irodájában a törzskönyvezésen és még egy motozáson átesve késő délután étlen szomjan zárkába kerültünk, ahol a fogházőr kijelentette, hogy mivel nem voltunk bejelentve élelmet csak másnap kapunk. Reggel valami bűzös kotyvalékot adtak, melyet épp úgy, mint az ebédet megenni képtelenek voltunk és csak az egy napra kapott 25 dkg kenyérral csillapítottuk éhségünket. Egy kanna vizet kaptunk ivás és mosdásra. Mosdó edényt és törülközőt nem adtak.

Április 25-én nem törődtek velünk. De kívülről nagy mozgalom zaja hatolt be. Utólag megtudtuk, hogy a sátoraljaújhelyieket fogdossák össze.

Április 26-án hajnalban azzal vertek fel bennünket, hogy 15 perc alatt útra készen álljunk. A folyosón erős őrséget és Knall elnököt találtuk. Abban a hiszemben voltunk, hogy most a sötétségben fognak velünk végezni, mert teljes sötétségben vezettek az udvarra. Itt egy másik csoportot találtunk, akik között Majláth, neje és fia is ott volt,¹⁵¹⁵ mint Sáros vármegyei túsok. Szakadó esőben mentünk az állomásra, ahol a vörös őrkök végig vizsgáltak minket, hogy van e még rajtunk nekik megfelelő ruha vagy cipő. Ami még meg tetszett azt lehúzták. Itt csatlakozott hozzánk a már márciusban elfogott Hubay csendőr százados és mások. Később megtudtuk, hogy a csehek támadása miatt kiűritették a sátoraljaújhelyi fogházat, összeszedték a Sátoraljaújhelyen a túsokat és azután velük együtt szöktek Budapestre. Ezért vártunk berakva késő délutánig és zsúfoltak össze ötven négyünket egy vagonba, amelynek tetején befolyt az eső.

Másnap 27-én délben érkeztünk Budapestre, a keleti pályaudvarra, ahol jó ebédet kaptunk. Azután körülbelül 200-an a Rákóczi út, nagykörút, Andrassy út és Vilmos császár úton át a Markó utcai fogházhoz kíséretünk. Az Andrassy út sarkán találoztunk a Liget felől jövő toborzó menettel, ami reánk nézve, igen kellemetlen volt és valószínűleg ijesztésül

---

¹⁵¹⁵ Róluk semmit sem tudunk.

így rendezve lett. A csőcselék minden áron a lámpavasra kívánt minket. Levett kalappal a nemzetközi induló hangzása közben meneteltünk, le nem írható szidalmaztatás közben.

A fogháznál mi Beregszászról valók külön szigorú elbánásra lettünk beajánlva, mivel ellenforradalmárok voltunk. Törzskönyvezés és átmotozás után este tíz órakor kerültünk kilencen egy olyan zárkába, amelyből négy női rabot máshová vittek. Négy ágyra kilencen úgy, hogy alig lehetett a kis helyiségben mozogni. Itt is csak a kenyérre szorított élelmünk, mert mást nem bírtunk megenni.

Április 29-én délután levittek az udvarra, ahol már a sátoraljaújhelyiek és a később elfogott Beregszásziakat találtuk, akikkel együtt Rákospalota Újpestre a leányjavító intézetbe szállítottak. Itt az igazgatónő és a tanítónők jóvoltából tiszta ágy, törölköző, szappan és ehető ételekhez jutottunk, amiért legmelegebb hálánkat kiérdemelték. A telep parancsnoka valami Kalmár nevű volt rendőrségi írnok volt. Itt találtuk az egrieket, köztük Dr. Vass J. jelenlegi közoktatásügyi minisztert, a debreceniek közül Márok Endrét.

Fogolytársunk volt Eszterházy Pál, akinek későbbi kiszabadulásunkat köszönhattük, amíg ő továbbra is fogva maradt.

Április 30-án érkeztek a makóiak, akik közül 11-en az úton vértanúhalált szenvedtek. Itt kétség és remény közt éltünk, mert hol várható megmérgeztetésünk, hol felkoncoltatásunk híre lett terjesztve.

Április 30-án Korvin belügyi népbiztos jelent meg és mindenkinek személyi adatai iránt érdeklődött. A 60 éven felülieket és néhány személyes ismerősét (Bereg vármegyei volt) szabadon engedett.

Május 10-én közülünk 10-et törvényszék elé vittek. Ezek közül kettőt szabadon engedtek, négyet visszaküldtek, mint túsokat, míg Kabóczy Ernő megyei főügyészt 15, Matavovszky Béla aljegyzőt 15, Dr. Poltchy¹⁵¹⁶ ügyvédet 10, és Linner Jenő helyettes polgármestert 8 évi börtönt kaptak, amiből három és fél hónapot töltöttek ki Vácon.¹⁵¹⁷

Dr. Eszterházy Pál, aki az olasz misszió elnökével személyes ismertségben volt, azt meglátogatására kérte fel, hogy elmondhassa neki a beregszásziak és a makóiak esetét. A látogatás megtörtént és Eszterházy a vörös parancsnok tiltakozása dacára – közölte vele a történeteket. Ez volt indító oka a misszió beavatkozásának, és ami meghozta május 28-án feltételes szabadlábra helyezésüket.

Hazaszállításunk ügyét a norvég konzulátus vitte keresztül. Budapestről a norvég konzulátus megbízottjának kíséretében június 8-án elutaztunk és 12-én éjfélkor Beregszászra érkeztünk. A román parancsnok még ugyan azon éjjel elintézte a formaságokat és hazabocsátott minket.

---

¹⁵¹⁶ Polchy István.

¹⁵¹⁷ A Vácon szó később lett beszúrva tollírással.

Ekkor értesültünk, hogy a vörös őrség, amely minket Sátoraljaújhelyre kísért azzal tért vissza, hogy minket ott kivégeztek. Csak elhurcoltatásunk után három hétre tudták meg, egy kiszabadult és haza tért társunktól, hogy még élünk.

Feleségemet Papp még elfogadtatásom napján délután utasította ki lakásomból és azt az irodaszolgának adta át.

A kommunista uralom szerencsénkre igen rövid volt. A tervezet házkutatások, a proletárokkal való lakáscsere és kilátásba helyezett vérengzések a románok előrenyomulása folytán megghiúsultak. A románok április 27-én vasárnap délután négy órakor vonultak be Beregszászba, ahonnan a vörösök ellenállás nélkül megszöktek. Dr. Papp erre Vazul de Popp lett, és mint román ajkú jelentkezett a parancsnokságnál és elvállalta a hivatalos tolmács szerepét. E minőségében a magyarság rovására visszaélt és a kommunisták üldöztetését is tetszése szerint irányította. A vasúti alkalmazottnak pedig kijelentette, hogy nincs kommunizmus és ő örömmel üdvözlí a régen várt románokat, akiknek engedelmeséggel tartoznak.

III. Utókövetkezmények.

A román megszállás alkalmával Kozma György másod-főjegyző vette át a közigazgatást, akinek érdeme, hogy a románok üldözték a kommunistákat, bár Papp azt tőle telhetőleg ellensúlyozta és cinkostársait lehetőleg kimentette. Ez azért volt neki lehetséges, mert ő volt a tolmács és a román parancsnokkal, mivel az a német nyelvet sem értette, közvetlen tárgyalni nem lehetett. Többeket elfogtak de Tirheimer pályafelügyelő és Papp kiszabadította, másik cinkosa Horbács azonban több hónapig Konstancán kényszermunkán volt.

Én a román parancsnok változását felhasználva Papp ellen, mint kommunista ellen, feljelentést tettem és az új parancsnok eljárta ellen, de nevezett a letartóztatás előtt megszökött. Közben a románok július 22-én éjjel egész váratlanul kivonultak a várost Kovács első aljegyzőre bízták.

Július 23-án reggel a védtelen város lakossága a legnagyobb izgalomban volt, mert a vörösök ismét megjelentek és a polgárság teljesen fegyvertelen volt.¹⁵¹⁸ Kozma helyettes alispánnak szöknie kellett. Kovács pedig karhatalom nélkül tehetetlen volt. Délelőtt 10 óra felé az alispáni hivatalba mentem ahol a legnagyobb zavar volt. Kovács Munkáccsal beszélt telefonon, de mivel németül nem beszél, nem tudta magát megértetni. Az ottani parancsnoktól, akivel én, mint német anyanyelvű közvetítettem a helyi alispánnal való beszélgetést, megtudtuk, hogy

---

¹⁵¹⁸ Bánfi Miklósnak ez az állítása nem igaz, nem felel meg a valóságnak. Feltételezhető, hogy néhány helyi kommunista egyéni akciójáról van szó, akik a románok kivonulását akarták kihasználni a proletárhatalom visszaállítására.

Beregszászt ők fogják megszállni, és dél felé jön Munkácsról csendőrség. Délután négy óra felé vonaton nagyobb cseh légionárius különítmény, melynek parancsnoka Hostas alezredes volt. Ennek kíséretben jelent meg Nagy Ernő volt helyettes alispán, mint a csehek által kinevezett podzsupán. Azonnal összehívták a megyeházára a közhivatalnokokat, hivatalfőnököket és polgárokat. Az alezredes kijelentette, hogy nem, mint hódítók jöttek, hanem mint rendfenntartók, hogy az 1918. október előtti állapotokat ismerik el és fogják visszaállítani. Erre fel is kértem hivatalomba való visszahelyezésemet, amire nézve jelenlétemben utasította is Kaminszky ruszin-magyarszármazású zsupánt. Másnapra fogadalom letétel céljából összehívták a köztisztviselőket, mely alkalommal Nagy Ernő azt mondta, hogy nála nagyobb magyar nincs és ő már letette a fogadalmat, tehát mindenki nyugodtan leteheti. Ennek következtében ellenkezés nélkül mindenki letette a fogadalmat, amit később az ellenségeink felhasználtak ellenünk. Időközben Papp most már, mint ruszin visszajött és a zsupán, aki neki iskolatársa volt, engem azzal, hogy a vasút vezetőjének ruszinnak kell lenni és hogy a személyzet (állítólag többsége) őt kívánja, elutasított. Mivel azonban Papp kommunista viselkedése miatt a társadalom által bojkottáltatott, a Kaszinóból kigolyóztatott és állandó inzultusnak volt kitéve, így újra megszökött és Kolozsváron a román vasutaknál magas beosztásban van és a magyar tisztviselők réme. A vezetésem alatt volt vasúttól vonult be Ispán György ellenőr is, aki Aradon Ispravnik név alatt a román vasutak igazgatója volt és nagy panamázás után távozott.

A csehek alatt a volt kommunisták előkerültek, állásokhoz jutottak, sőt befolyáshoz is. Ennek tulajdonítható, hogy a volt túsok egy részét a csehek is elfogták és Ilosván három hónapig fogva tartották.¹⁵¹⁹ Ellenem a hajsza titokban tovább tartott, amíg 1920. június 30-án ki nem utasítottak. A direktórium volt elnöke ekkor már ismét rendezte a kommunista célzatú üléseket. Ő diktálta a napszámosok és ipari munkások bérét. Oly nagymérvű befolyása volt Prágában, hogy a város jobb érzésű parancsnokának áthelyezését is képes volt keresztül erőszakolni. Ez volt a helyzet 1920. június 30-án, amikor én kiutasítva elutaztam. [...] ¹⁵²⁰

Tisztelettel,
Bánfi Miklós

A Borzsavölgyi vasút volt üzletigazgatója, Bereg vármegye volt
megyebizottsági tagja.

MNL OL, K 46., 605. f. II., 17. ő. e., 1–7. Gépírat.

¹⁵¹⁹ Ennek tisztázására, árnyalására további levéltári kutatásokat végzek.

¹⁵²⁰ A kihagyott rövid bekezdésben Bánfi Miklós megvádolta Papp Lászlót Jónás Aladár halálában való együttműködéssel.

29.

Smer Sándor Bereg vármegyei iroda-főigazgató jelentése Gulácsy István volt alispánnak Beregszász forradalmi eseményeiről 1918–1919-ben

Tarpa, 1924. január 16.

Méltóságos alispán úr!

[...] ¹⁵²¹

Az októberi forradalom kitörésének jelei Beregszászban 1918. november 1-jén mutatkoztak, amikor már a tisztek, katonák és csendőrök a sapkarózsa helyett nemzeti színű szalagot viseltek.

November 2-án terjedt el a városban gróf Tisza István meggyilkolásának megdöbbentő híre. E napon délután a Kossuth téren ezrekre menő tömeg gyűlt egybe s kimondta a népgyűlés Beregszász városnak a Nemzeti Tanácshoz való csatlakozását s megállapították Beregszász város Nemzeti Tanácsát, melybe mintegy 100 tagot választottak.

A forradalom első napjaiban a nép haragja a jegyzők és körjegyzők, majd később egyes vármegyei tisztviselők, de különösen méltóságod ¹⁵²² személye ellen fordult.

A nép haragjának méltóságod személye ellen való fordulását a nap nap mellett tartott szocialista szervezeti gyűléseken elhangzó izgató beszédek okozták. A szakszervezeti gyűlések minden hatósági ellenőrzés s beavatkozás nélkül tartattak. Szocialista agitátorok tűntek fel a városban, akik gondoskodtak a népnek az úri emberek elleni gyűlöletnek ébren tartása s fokozásáról.

Egyébként azonban november hóban különösebb esemény a vármegyében s Beregszászban nem történt.

December hava szintén a szocialista izgatások jegyében folyt le. A szocialista párt szervezkedése folytán annak tagjai mindinkább szaporodtak. Sőt e hónapban már az állami köztisztviselők közül is többen beléptek a pártba s megalakították a fejmunkások szakszervezetét. December 12-én már szocialista irányú napilap jelent meg az Új Bereg.

Az 1919. január 2-án Bereg vármegyei alispáni hivatalnak a vezetését a vármegye kormánybiztosa ¹⁵²³ Kutkafalvy Miklós kinevezése folytán, Nagy Ernő alispán-helyettes vette át.

1919. január első napjaiban a szocialista szakszervezetek bevonultak a vármegyeházára s ott a földszinti jobb szárny helyiségeiben

---

¹⁵²¹ A kihagyott szövegrészben Smer jelzi, hogy a feljegyzések pontos dátumait fainak segítségével azonosította be.

¹⁵²² Gulácsy István Bereg vármegyei alispán.

¹⁵²³ Főispán.

ütöttek tanyát s esténként csaknem nap-nap mellett gyűléseket a vármegyeháza nagytermében tartották. Ezeken a gyűléseken a napirend mindig egy volt: izgatás a régi rend ellen s fokozatos terror minden más véleménnyel szemben.

Hogy pedig ekkor már Beregszászban az erőszakoskodásokkal, a terrorral s az ököljoggal szemben a hatóság is tehetetlen volt, annak eklatáns¹⁵²⁴ példája a következő:

Az 1919. január 15-én Almássy Sándor református kántor a város polgárságát a vármegyei székház előtti térre összehívta a Károlyi párt¹⁵²⁵ megalakítása végett. Nagy néptömeg gyűlt össze a vármegyeháza elé. A gyűlés hazafias szellemben a Himnusz hangjai mellett nyílt meg.

Alig kezdete meg az első szónok a vármegyeháza kapujában készített emelvényről a beszédet a nagyterem ablakából a szocialista agitátorok azt megzavarták, sőt az ablakból kitűzték a vörös lobogót. Egyes hazafias polgárok ennek ellensúlyozására kitűzték ugyan a nemzeti lobogót is, de a szocialisták terrorja folytán a gyűlést nem lehetett tovább folytatni a hazafiasság jegyében s az szocialista gyűléssé fajult. A szocialista agitátorok tartottak beszédet a néphez. Az agitátorok minden hatósági megtorlás nélkül ilyen kijelentéseket tehettek: „*A Károlyi-párt magához akar benneteket csatolni, hogy továbbra is igavonók legyetek, hogy az urak továbbra is keizsákmányoljanak benneteket.*”, „*Kijelentjük, hogy ez a népgyűlés tisztán szocialistákból áll.*”, „*Éljen a nemzetközi szocialista párt.*”, „*A szocialista párt segítségével lett független Magyarország.*”, „*A fő dolog nem a területi integritás hanem, hogy mindenkinek legyenek jogai.*”

Az e napon kitűzött vörös lobogó másnap is egész nap ki volt tűzve a vármegyeházán.

Ezt követően az elégedetlenkedő nép teljesen a szocialista vezetés alá került.

1919. február hónapban a minisztertanács néptörvényt alkotott a törvényhatósági és községi néptanácsokról. Anélkül azonban, hogy ezen néptörvény életbeléptetése megtörtént volna a vármegyében, megtörtént a községi néptanács tagjainak megválasztása.

Hogy már ekkor milyen anarchia uralkodott a vármegyében mutatja az, hogy a községek által megválasztott néptanács tagjai nem tudni kinek az összehívása folytán február 19-én összejöttek a vármegyeháza nagytermébe, hogy megválasszák a vármegyei néptanács elnökét. E napon a vármegyei kormánybiztos s az alispán helyettese Budapesten voltak. A gyűlést ifj. Fedák István nyitotta meg. Ezen a gyűlésen a tanácskozó asztal mellett a szocialista párt vezetői dr. Simon Mózes, Fábíán Zoltán, ifj. Katkó Gyula stb. foglaltak helyet. Ők beszéltek a gyűlésen s ajánlották,

---

¹⁵²⁴ Feltűnő, nyilvánvaló, meggyőző.

¹⁵²⁵ A Függetlenségi és Negyvennyolcas Párt.

hogy a vármegyei néptanács elnökévé Fábián Zoltánt válasszák meg, akit meg is választottak.

A községek túlnyomó részének megbízottai, akiknek közben a megjelent intelligensebb elemek megmagyarázták, hogy törvényhatósági választást tulajdonképpen nem is lehetett volna még tartani, és hogy a törvényhatósági néptanácsnak nincs is joga elnököt választani, mert a vonatkozó néptörvény értelmében a közgyűléseknek a főispán illetve kormánybiztos az elnöke. Látva a nagy zűrzavart és megriadva a közgyűlési teremben elhangzó tónustól elhagyták a termet úgy, hogy a vármegye 249 községe közül, csak 79 község megbízottai maradtak jelen.

[...] ¹⁵²⁶

1919. március 22-én, Budapesten megalakult az úgynevezett Tanácsköztársaság. Ennek folyományaként másnap Beregszászban is megalakult a direktórium, Simon Mózes elnöklete alatt.

A direktórium a vármegye alispáni hivatalának vezetését Fábián Zoltán kőműves segédre bízta.

Megkezdődött a rémuralom. A szocialisták az élelmiszerek elvonásával való fenyegetéssel az intelligenciát is kényszerítették a szocialista pártba való belépésre.

1919. április 18-án, nagypénteken tartóztatták le és vörösök méltóságodat. ¹⁵²⁷

1919. április 20-án történt meg a lakóházak szocializálása. Minden öt lakóház után egy bizalmi férfit kellett választani, aki aztán kezelte volna a lakbéreket.

A direktórium uralmának csakhamar véget vetett a román megszállás.

A román megszállást megelőzőleg 1919. április 21-én egy székely zászlóalj vonult be Beregszászba. Ekkor a románok már Királyházán voltak s híre ment, hogy még e napon estig Beregszászt is megszállják. A kommunisták e hírre elmenekültek. Megalakult Beregszászban a polgárőrség. A város hazafias közönsége s az ifjúság még aznap este tömegesen jelentkezett a vármegyeházán a polgárőrségbe. A vasúti állomás őrzését jórészt egyetemi s gimnáziumi ifjúság teljesítette. Másnap a polgárőrség a szocialistáknál s különösen a cigány negyedben a kisvasútnál rendkívül sok fegyvert szedett össze.

1919. április 23-án délután a direktórium és a többi kommunisták visszajötteinek hírére ismét kitűzték a vármegyeházára a vörös lobogót, s a vármegyeházáról adott parancsra elrendelték az őrség bevonását. A bevonuló őrséget azonban már útközben a cigányok s mindenféle

---

¹⁵²⁶ A kihagyott szövegben arról ír Smer, hogy erről melyik helyi lapokban írt rövid beszámolókat az események után, 1919 februárjában.

¹⁵²⁷ Smer itt Gulácsy István alispánra gondol.

elemek lefegyverezték s a polgárőrség felfegyverzett tagjaitól lakásukon is összeszedték a fegyvereket. Estére visszaérkezett a direktórium.

A direktóriummal sátorlajújhelyi vöröskatonák érkeztek a városba.

A vöröskatonák még aznap éjjel s másnap mindazokat, akik az ő szemükben gyanúsak voltak letartóztatták. A letartóztatottak nagy részét április 25-én elszállították Budapestre.¹⁵²⁸

1919. április 24-én Buttykay Ferenc vármegyénk volt főispánját, midőn le akarták tartóztatni agyonlőtte magát.

Ezt követően rémhírek terjedtek el a városban. A kommunisták készültek a vörös májusra. A hazafias érzelmű lakosságot legyilkolással fenyegették.

Április 27-én reggel a románok bevonulása hírére a kommunisták elmenekültek. A város polgárai fehér zászlóval mentek a Nagymuzsaly felőli országúton közeledő románok elé s úgy a vármegyeházára, mint a római katolikus templom tornyára kitűzték a fehér zászlót.

Délután vonultak be a románok Beregszászba.

Másnap április 28-án első dolguk volt a románoknak, hogy az összes fegyvereket a városházán be kellett szolgáltatni.

A rövid román megszállás alatt a város békés polgárai nap-nap mellett ki voltak téve a románok zaklatásainak. Többször elzárták a közlekedést, mindenütt házkutatásokat tartottak. A háborúból hazatért katonáktól mindennemű katonai ruhát, fehéreneműt elszedtek. A házkutatást tartó katonák szekerekkel jártak s azon szállították be a sok katonai ruhát, s fehéreneműt.

Beregszásznak románok által történt megszállása első napjaiban miután a románok a közigazgatásban nem avatkoztak be az alispáni hivatalt dr. Kozma György s Kovács István vármegyei II. főjegyzők vezették. Egy pár nap után már nem emlékszem, hogy kinek a meghívására a vármegyeháza kistermében értekezlet volt. Ezen az értekezleten a város intelligenciája, a volt Nemzeti Tanács több tagja s a vármegyei tisztviselők vettek részt.

Ezen az értekezleten indítványoztatott, hogy az értekezlet dr. Kozma György vármegyei II. főjegyzőt válassza meg alispán-helyettesnek.

Ezen indítvány elhangzása után én is felszólaltam s kijelentettem, hogy amennyiben egy ilyen ad hoc értekezletnek nincs joga alispán-helyettest választani, meggondolás tárgyává kell tenni azt is, hogy ha ez a választás megtörténik, a tisztviselők nem kerülhetnek olyan helyzetbe, hogy a törvényhatósági bizottság megkerülésével választott alispán-helyettesnek a rendelkezéseit nem teljesíthetik.

---

¹⁵²⁸ 200 főt gyűjtöttek össze a beregszászi vasútállomásra. Innen 24 főt válogattak ki és őket szállították Budapestre.

Ezen felszólalások után a választás elmaradt. Később össze lett hívva a törvényhatósági bizottság, azonban minthogy a vármegye nagy részét már a csehek tartották megszállva, ezen a közgyűlésen már csak a Tiszaháti és Mezőkaszonyi járásban és Beregszász városban lakó bizottsági tagok vettek részt.

Az 1919. május 2-án tartott csonka törvényhatósági közgyűlésen, melyen egy román tiszt, mint ellenőrző közeg vett részt, alispán-helyettesé dr. Kozma György vármegyei II. főjegyző lett megválasztva.

A román megszállás 1919. július 22-én ért véget. E nap délelőtt hagyták el a románok a várost.

Még ugyanazon nap délután kettő órakor Nagy Ernő alispán-helyettesel jöttek be a csehek Munkácsról vasúton. A cseh csapat mely elsőben vonult be Beregszászban 30-40 főből állt, s a vármegyeházán nyert elszállásolást.

Másnap július 23-án, Hostas ezredes¹⁵²⁹ az összes Beregszászban állomásozó tisztviselőket összehívta a vármegyeháza nagytermében. Ott Nagy Ernő ajánlotta, hogy tegyék le a következő fogadalmat [...].¹⁵³⁰

A fogadalom letétele úgy történt, hogy a hivatalfőnökök Hostas ezredessel kezét fogták.

Habár Hostas ezredes kijelentette, hogy ők nem elnyomóként jöttek s csak a rendet akarják a városban fenntartani, mégis mindjárt az első napokban annak éppen ellenkezőjét cselekedték.

A város hazafias közönsége bár nem sokat tudott a világ eseményeiről, miután a város úgyszólván el volt zárva a külvilágtól, mégis érezte az események súlyát, s hogy hazafias érzelmeinek tanújelét adja, 1919. augusztus 15-én Nagyboldogasszony napján igen ünnepélyes istentiszteleten vett részt a római katolikus templomban, ahol az énekkar a Himnuszt és a Boldogasszony anyánk kezdetű Rákóczi korabeli régi magyar egyházi éneket adta elő.

Ez tudomására jutva a cseheknek a Himnusz éneklését megtiltották. Feleletül hazafias közönség augusztus 20-án, Szent István király napján a római katolikus templomban tartandó ünnepélyes nagymisén felekezeti különbség nélkül igen nagy számmal vett részt. A lányok közül sokan magyar ruhában voltak a templomban. Miután a csehek a Himnusz éneklését megtiltották, és minthogy e tilalom folytán a karmester annak intonálását nem kezdhette s nem vezethette a mise végeztével, lent a templomban a közönség soraiból hangzott fel a Himnusz megható dallama, és a jelenlévő hazafias közönség lelkesedve, mint egy ember énekelte végig.

A templomból kijövet magyar ruhás leányokat detektívek kísérték fel a városházához, kihallgatás után azonban elbocsátották őket.

---

¹⁵²⁹ Jan Hostas.

¹⁵³⁰ A kihagyott szövegrészben a hivatali eskü szövege található.

1919. augusztus 21-e szomorú dátum a vármegye történetében. Hennoque¹⁵³¹ francia tábornok nagyobb cseh csapat kíséretében vonult be Munkácsról Beregszászba. A vármegyeháza cseh, francia s ruszin zászlókkal volt feldíszítve.

A vármegyeháza feldíszített nagytermében dr. Zseltvay János podzsupán ruszin nyelvű beszéddel fogadta a tábornokot. Sajnos, hogy ezen a fogadtatáson a kirendelt tisztviselőkön kívül a város előkelő társadalmának nagy része is ott volt. A francia tábornok kinek francia nyelvű beszédét Horthy Béla tolmácsolta, beszédében kijelentette az egybegyűltek előtt, hogy az antant békekonferencia úgy határozott, miszerint Ruzska-Krajnát felállítják¹⁵³² s az a Csehszlovák Köztársaság kiegészítő tartománya lesz. A vármegyeháza előtt a katonabanda a csehek nemzeti himnuszát játszotta. A megjelent magyarság nyomasztó hangulata egyszerre felvillanyozódott, amikor a magyar Himnusz hangjai csendültek fel a vármegyeháza nagytermének karzatáról s tovább terjedt a közönség soraiban. A francia tábornok eleinte nem tudta mi történik, s mikor ennek tudtára jött bosszúsan megfordult s a nagyteremből bevonult a régi alispáni lakosztályba.

[...]¹⁵³³

KTÁL, Fond 14., op. 10., od. zřb. 126., 127–130a. Gėpirat.

---

¹⁵³¹ Edmunde Hennoque francia tábornok.

¹⁵³² A csehszlovák hatóságok nem kívánták Ruzska Krajnát megtartani, közigazgatását felállítani. Ők egy teljesen új Podkarpatszka Rusz elnevezésű, sajátos közigazgatással rendelkező régiót akartak kialakítani.

¹⁵³³ A kihagyott szövegrész (öt oldal) a berendezkedő cseh közigazgatásnak 1919. május – 1920. május között hozott intézkedéseiről szól, s nem tartozik közvetlenül a jelen munka tárgyához.

FORRÁSOK ÉS IRODALOM

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

P–791. Décsei Lajos (Décsey Lajos) ügye

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

BFL, VII. 5. c. Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék iratai.
Népbíróságtól átvett peres ügyek iratai

BFL, VII. 18. d. Budapesti Királyi Ügyészség iratai. Büntetőperek
iratai

BFL, XVI. 2. Budapesti Forradalmi Törvényszék iratai

Dunamelléki Református Egyházkerület, Ráday Levéltára (RL)

Fond C 150. Vozáry Aladár hagyatéka

Hadtörténeti Intézet Levéltára (HL)

I. 30. Hadügyi Népbiztosság iratai

I. 31. Honvédelmi Minisztérium iratai

VII. Tanulmánygyűjtemények és visszaemlékezések gyűjteménye
(Tgy.)

2322. Kerekes József: Magyarország forradalmi harcai. I–III.
kötet

2581. Fogarassy László: Az 5. vörös hadosztály története.
Védelmi harcok és az északi offenzíva kezdete

*Kárpátaljai Területi Állami Levéltár beregszászi részleg (Державний архів
Закарпатської області) (KTÁL)*

Fond 13 A munkácsi zsupai hivatal iratai

Fond 14 A beregszászi zsupai hivatal iratai

Fond 15 A nagyszőlősi zsupai hivatal iratai

Fond 59 Ruszka Krajna Kormányzóságának iratai

Fond 66 Az Ugocsa vármegyei nemzetőr-parancsnokság iratai

Fond 93 Ungvár város hivatalának iratai

Fond 108 Beregszász város közjegyzői hivatalának iratai
Fond 151 A munkácsi görögkatolikus püspökség iratai
Fond 172 A Nagykaposi Járás főszolgabírójának iratai
Fond 245 Ugocsa vármegye alispánjának iratai
Fond 384 Beregszász város politikai megbízottjának iratai
Fond 669 A Beregszászi járás főszolgabírójának iratai
Fond 672 Ugocsa vármegyei nemzetőr-parancsnokság iratai
Fond 673 Ugocsa vármegye direktóriumának iratai
Fond 675 Bereg vármegye közigazgatási bizottságának iratai
Fond 709 Bereg vármegye direktóriumának iratai
Fond 721 Beregszász város polgármesterének iratai
Fond 722 Bereg vármegye közéleti népbiztosának iratai
Fond 772 A Magyar Királyi Földművelésügyi Minisztérium
Hegyvidéki Kirendeltségének iratai
Fond 1134 A Központi Ruszin Néptanács iratai
Fond 1219 A beregszászi rendőrkapitányság iratai
Fond 1552 Munkács város polgármesterének iratai
Fond 1555 A Munkácsi Lehoczky Múzeum iratai
Fond 1556 Munkács város direktóriumának iratai
Fond 1557 A munkácsi Nemzeti Tanács iratai

Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár (MNL OL)

K 27 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek
K 28 Miniszterelnökség Nemzetiségi és Kisebbségi osztályának iratai
K 46 Tanácsköztársaság Történeti Adatait Gyűjtő Országos Bizottság iratai (TAGYOB)
K 148 Belügyminisztérium elnöki iratai
K 578 Igazságügyi Minisztérium. Elnöki bizalmas iratok
K 579 Igazságügyi Minisztérium. Általános iratok
K 803 1918–1919. évi kormányhatóságok táviratgyűjteménye

Magyar Nemzeti Levéltár, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár. Sátoraljaújhelyi fióklevéltár (MNL BAZML)

VII. 2. b. PTI. A Sátoraljaújhelyi (Királyi) Törvényszék (1949-től Megyei Bíróság) iratai (1873–1950)

Magyar Nemzeti Levéltár, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár (MNL SZSZBML)

XXXV. 163. A megyei munkásmozgalomra vonatkozó felszabadulás előtti és utáni dokumentumok.

Sajtó

Beregi Munkás, 1919
Magyar Jövő, 1922
Magyarság, 1928
Máramaros, 1918–1919
Pesti Hírlap, 1926
Prágai Magyar Hírlap, 1927–1929
Szózat, 1922
Új Bereg, 1918–1919
Vörös Újság, 1919
8 órai újság, 1924.

Forráskiadványok

Népszámlálás, 1912

A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása. Első rész. A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint.
Budapest, Magyar Statisztikai Hivatal, 1912.

Népszámlálás, 1913

A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása. Második rész. A népesség foglalkozása és a nagyipari vállalatok községenként.
Budapest, Magyar Statisztikai Hivatal, 1913.

Népszámlálás, 1920

A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása. Hatodik rész. Végeredmények összefoglalása. Budapest, Magyar Statisztikai Hivatal, 1920.

Белоусов–Ваши, 1957

(Гол. ред.) Белоусов В. И.–Ваши И. М. : *Шляхом Жовтня*. Том 1. (1917–1923. рр.) (Октябрь útján. I. kötet. (1917–1923))
Закарпатське обласне видавництво. Ужгород. 1957.

Fedinec, 2002

Fedinec Csilla: *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944.* Galánta–Dunaszerdahely, Fórum Intézet–Lilium Aurum Könyvkiadó, 2002.

Fedinec, 2001

Fedinec Csilla: *Iratok a kárpátaljai magyarság történetéhez 1918–1944.* Dunaszerdahely, Fórum Intézet–Lilium Aurum, 2001.

Kozma, 2019

Kozma Miklós: *Az összeomlás 1918–1919-ben. Kőröstárkány–Kápolnásnyék, Kárpáti Stúdió, 2019.*

Imre–Szűcs, 1986

Imre Magda–Szűcs László: *A Forradalmi Kormányzótanács jegyzőkönyvei 1919.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1986.

Szakál, 2018

Szakál Imre: *„Rend, fegyelem, összetartás, s nem lesz panasz többé a Kárpátok bércei között”. Iratok Ruszka Krajna történetéhez (1918–1919).* Ungvár, RIK-U Kft, 2018.

Троян, 1959

Троян М.В.: *Під прапором Великого Жовтня. Боротьба трудящих Закарпаття за Радянську владу в 1919 році. Збірник документів (A Nagy Október zászlaja alatt. Kárpátalja munkásságának harca a Szovjet hatalomért 1919-ben. Dokumentumgyűjtemény).* Ужгород, 1959.

Szakirodalom

Barta, 1996

Barta Róbert: A proletárdiktatúra. In: Kollega Tarsoly István (főszerk.): *Magyarország a XX. században. I. kötet. Politika és társadalom, hadtörténet, jogalkotás.* Szekszárd, Babits Kiadó, 1996. 43–49.

Баженова, 1962

Баженова Н. П.: *Нарис історії революційно-визволеного руху трудящих Закарпаття в 1917–1923. рр.* (Fejezetek Kárpátalja munkásmozgalmának forradalmi-felszabadító mozgalmának történetéről 1917–1923 között) Ужгород, Ужгородський Державний Університет, 1962.

Botlik, 2018

Botlik József: *A magyar nemzetpolitika előfutárai. Darányi Ignác – Egán Ede – Kaszy József.* Budapest, Herman Ottó Intézet, 2018.

Botlik, 2005

Botlik József: *Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján II. kötet. A Magyarországhoz történt visszatérés után (1939–1945).* Nyíregyháza, Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke, 2005.

- Botlik, 2000
Botlik József: *Egestas Subcarpathica. Adalékok az Északkeleti-Felvidék és Kárpátalja XIX–XX. századi történetéhez*. Budapest, Hatodik Síp Alapítvány, 2000.
- Bödők, 2014
Bödők Gergely: Kegyelmes urak a Gyűjtőfogházban. A vörös terror fővárosi túszja. *Múltunk* 2014/4. 151–181.
- Cserniczkó, 2013
Cserniczkó István: *Államok, nyelvek, államnyelvek. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010)*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2013.
- Csornyij, 2017
Csornyij Dávid: *Adalékok Beregszász történetéhez az 1918–1919-es években*. Diplomamunka, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék. Beregszász, 2017.
- Domonkos, 1919
Domonkos László: *Ruszka-Krajna politikai jelentősége*. Budapest, Országos Néptanulmányi Egyesület, 1919.
- Gergely, 1969
Gergely Ernő: Az ukrán és a német kérdés a Magyar Tanácsköztársaság nemzetiségi politikájában. *Századok* 1969/1. 425–448.
- Gergely, 1963
Gergely Ernő: A proletárforradalom és a tanács hatalom Kárpátalján és Nyugat-Magyarországon. *Jogtudományi Közlöny* 1963/10–11. 541–552.
- Гранчак, 1968
Гранчак І. М.: *Робітничий рух Угорщини. 1919–1925*. (Magyarország munkásmozgalma, 1919–1925). Львів, Львівського університету, 1968.
- Hajdu, 1958
Hajdu Tibor: *Tanácsok Magyarországon 1918–19-ben*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1958.

Хайнас, 1970

Хайнас В.В.: Боротьба трудящих Закарпатської України за возз'єднання з Радянською Україною (1944–1945 рр.). (Kárpát-Ukrajna munkásainak harca a Szovjet-Ukrajnával való egyesülésért 1944–1945). Троян М. В. (Від. ред.): *Великий Жовтень і розквіт возз'єданого Закарпаття*. (A nagy október és Kárpátalja újraegyesülésének kibontakozása) Ужгород, Карпати. 1970.

Hatos, 2021

Hatos Pál: *Rosszfiúk világforradalma. Az 1919-es Magyarországi Tanácsköztársaság története*. Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

Hatos, 2018

Hatos Pál: *Az elátkozott köztársaság. Az 1918-as összeomlás és forradalom története*. Budapest, Jaffa Kiadó, 2018.

Ілько, 1995

Ілько В. І.: Встановлення і діяльність Радянської влади (A szovjet hatalom létrehozása és tevékenysége). In: Гранчак І. – Балагурі Е., Грицак І. – Ілько В. – Поп І. (ред.): *Нариси історії Закарпаття (1918–1945)*. Тот П. (Kárpátalja történetének fejezetei (1918–1945). 2. kötet.) Ужгород, Закарпаття, 1995. 74–88.

Ільницький, 1968

Ільницький Ю. В. (Гол. ред.): Нариси історії закарпатських обласних організацій. Тот 1. (1918–1945. рр.). (A kárpátaljai megyei szervezetek történetének fejezetei, 1918–1945). Ужгород, Карпати, 1968.

Kosztjó, 2019

Kosztjó Gyula: „Magyarország területi integritásának ügyét kívánja szolgálni” – rutén nemzeti tanácsok Kárpátalján. *Clio Intézet*, 2019. június 26.

<https://www.clioinstitute.hu/single-post/2019/06/26/magyarorsz%C3%A1g-ter%C3%BCleti-integrit%C3%A1s%C3%A1nak-%C3%BCgy%C3%A9t-k%C3%ADv%C3%A1nja-szolg%C3%A1lni-rut%C3%A9n-nemzeti-tan%C3%A1csok-k%C3%A1r>

(Utolsó letöltés: 2022. június 10.)

Kozma, 1941

Kozma György: *A Bereg megyei Kaszinó százéves története*. Budapest, Stádium, 1941.

- Kővágó, 1979
Kővágó László: *A Magyarországi Tanácsköztársaság és a nemzeti kérdés*. Budapest, Kossuth Kiadó, 1979.
- Kővágó, 1966
Kővágó László: Államszövetségi tervek a Tanácsköztársaság idején. *Történelmi Szemle* 1966/3–4. 298–337.
- Лебов, 1959
Лебов М. Ф.: *Венгерская советская республика 1919 года*. (A Magyar Tanácsköztársaság 1919-ben). Москва, Изд-во социально-экономической литературы, 1959.
- Magyar, 2019
Magyar Endre Lénárd: Lakásínség és lakáspolitiká Szentendrén, a Tanácsköztársaság idején. In: Galambos István – Németh Máté – Wirth Gábor (szerk.): *Krónikalapok Horváth Miklós tiszteletére*. Budapest, Történelmi Ismeretterjesztő Társulat Egyesület, 2019. 21–46.
- Magyar, 2014
Magyar Endre Lénárd: „Szentendre bolsevik számlája”. Rekvirálás és köztulajdonba-vétel a Tanácsköztársaság idején. In: Kiss Anita (szerk.): *Tanulmányok Pest megye múltjából V*. Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár, Pest Megyei Levéltár, 2014. 101–138.
- Марценюк, 2001
Марценюк Руслана: *Історіографія відродження українства на Закарпатті в 1918–1939 роках*. (Az ukránság újjászületésének historiográfiája Kárpátalján 1918–1939 között) *Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць*. 2001/11. 65–69.
- Miszjuk–Kutassy, 2014
Miszjuk Mihajlo – Kutassy Ilona: *A Kárpátaljai Területi Állami Levéltár Beregszászi Osztályának magyar provenienciájú fondjai és leírási egységei 1918/1919-ig és 1938–1944/1945 között*. Budapest, Budapest Főváros Levéltára, 2014.
- Pirigyi, 1990
Pirigyi István: *A magyarországi görögkatolikusok története*. II. kötet. Nyíregyháza, Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, 1990.

- ПОПОВ, 1957
ПОПОВ Б.С.: *Рабочее движение в Венгрии в 1918–1939 годах.* (A munkásmozgalom Magyarországon 1918–1939-es években). Москва, 1957.
- Ránki, 1976
Ránki György (főszerk.): *Magyarország története 1918–1945.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1976.
- Réti, 1973
Réti László: *A magyar Tanácsköztársaság helyi szervei és pecsétjeik.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1973.
- Révész, 2019
Révész Tamás: *Nem akartak katonákat látni? A magyar állam és hadserege 1918–1919-ben.* Budapest, Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, 2019.
- Romsics, 2018
Romsics Ignác: *A nagy háború és az 1918–1919-es magyarországi forradalmak.* Budapest, Helikon Kiadó, 2018.
- Romsics, 2007
Romsics Ignác: *A trianoni békeszerződés.* 3. kiadás. Budapest, Osiris Kiadó, 2007.
- Romsics, 2005
Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században.* Budapest, Osiris Kiadó, 2005.
- Sipos, 2014
Sipos József: A földkérdés. In: Ablonczy Balázs (szerk.): *Gróf Bethlen István és kora.* Budapest, Osiris Kiadó, 2014. 109–121.
- Sipos, 2009a
Sipos József: Az igazság Károlyi földreformjáról. *Tekintet* 2009/2. 83–90.
- Sipos, 2009b
Sipos József: *A pártok és a földreform 1918–1919-ben. Pártok és politika.* Budapest, Gondolat Kiadó, 2009.

Szabó, 2009

Szabó Mária: *A Romanelli-misszió – La missione di Romanelli – Egy olasz katonatiszt Magyarországon (1919. május – november)*. Budapest, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, 2009.

Szakál, 2019

Szakál Imre: Stefán Ágoston és az első világháborút követő hatalomváltás Északkelet-Magyarországon. In: Lengvári István – Pilkhoffer Mónika – Vonyó József (szerk.): *Az ember helye – a hely embere. Emberközpontú történetírás. Helytörténeti kutatás*. Pécs, Kronosz Kiadó – Magyar Történelmi Társulat – MTA, 2019. 598–618.

Szakál, 2019a

Szakál Imre: Jászi Oszkár és a ruszinok: a ruszin önrendelkezés esélyei 1918–1919-ben. In: Fedinec Csilla–Cserniczkó István (szerk.): *„Ruszin voltam, vagyok, leszek...” Népismereti olvasókönyv*. Budapest, Charta XXI Egyesület–Gondolat Kiadó, 2019.92–117.

Szakál, 2016

Szakál Imre: „... egymásra zuhanó sűrű történések...” A csehszlovák hatalomátvétel Beregszászban az első világháborút követően. In: Kónya Péter (szerk.): *Első világháború a Kárpátokban*. Presov, Presovi Egyetem, 2016.

Szlavikovszky, 2009

Szlavikovszky Beáta: *Fejezetek a magyar-olasz kulturális kapcsolatokról 1880–1945 között*. Doktori disszertáció, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola. Budapest, 2009.

Співак, 1959

Співак Б.: *У полум'ї революційних боїв*. (A forradalmi harcok lángjában). Ужгород, Закарпатське обласне видавництво, 1959.

Співак–Троян, 1967

Співак Б., Троян М.: *40 незабутніх днів*. (40 felejthetetlen nap) Ужгород. 1967.

Thuránszky, 1925

Thuránszky László: Bernát Aladár helyettes alispán 1920. június 28-án kelt jelentésének részlete. *Adalékok Zemplén-Vármegye Történetéhez* 1925/4. 72–74.

Tokar, 2010

Tokar Marian: Parlamenti választások. In: Fedinec Csilla–Veghes Mikola (szerk.): *Kárpátalja 1919–2009. Történelem, politika, kultúra*. Budapest, Argumentum–MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 2010. 68–76.

Trojan, 1969

Trojan Mihajlo: Az 1918–1919. évi magyarországi forradalmak története a szovjet történészek munkáiban. *Századok* 1969/2–3. 471–481.

Trojan, 1964

Troján Mihajlo: Bereg vármegye dolgozóinak harca a tanács hatalomért az 1918–1919-es években. *Századok* 1964/1–2. 117–157.

Троян, 1970

Троян М. В.: Вплив Великої Жовтневої соціалістичної революції на розгортання революційного руху в Закарпатті (1917–1919 рр.) (A nagy októberi szocialista forradalom hatása a kárpátaljai forradalmi mozgalom kibontakozására, 1917–1919.) In: Троян М. В. (Від. ред.): *Великий Жовтень і розквіт воз'єднаного Закарпаття*. (A Nagy Október és az újraegyesült Kárpátalja felvirágzása) Ужгород, Карпати. 1970.

Троян–Данилюк, 1985

Троян М. В., Данилюк Д. Д.: Українська радянська історична література про воз'єднання Закарпаття з УРСР. (A szovjet-ukrán történelmi munkák Kárpátaljának az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársasággal való újraegyesüléséről). *Український історичний журнал*, 1985/6. 136–144.

Троян–Шершун, 1977

Троян М. В., Шершун І. Г.: Великий Жовтень і революційна боротьба в Угорщині (1917–1919 рр.) (A Nagy Október és a forradalmi harc Magyarországon, 1917–1919). *Український історичний журнал*, 1977/6. 45–56.

Усенко, 1955

Усенко В. В.: *Вплив Великої Жовтневої Соціалістичної революції на розвиток революційного руху в Закарпатті в 1917–1919*. (A Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatása a forradalmi mozgalom fejlesztésére Kárpátalján 1917–1919-ben) Київ, Академія наук УРСР, 1955.

Váry, 1922

Váry Albert: *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*. Vác, 1922.

Végső, 2021

Végső István: *Garbai Sándor a Tanácsköztársaságról és a zsidóságról*. Budapest, Clio Intézet, 2021.

Vidnyánszky, 2010a

Vidnyánszky István: Csehszlovák diplomáciai siker. In: Fedinec Csilla–Vehes Mikola (szerk.): *Kárpátalja 1919–2009. Történelem, politika, kultúra*. Budapest, Argumentum–MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 2010. 44–48.

Vidnyánszky, 2010b

Vidnyánszky István: Önrendelkezési elvek és Kárpátalja állami hovatartozásának kérdése (1918–1919). In: Fedinec Csilla–Veghes Mikola (szerk.): *Kárpátalja 1919–2009. Történelem, politika, kultúra*. Budapest, Argumentum–MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 2010. 39–44.

Závoczki, 2017

Závoczki Adrienn: Guido Romanelli olasz alezredes magyarországi tevékenysége. *Archívnet* 2017/6.

<https://archivnet.hu/guido-romanelli-olasz-alezredes-magyarorszagi-tevekenysege> (Utolsó letöltés: 2022. június 10.)

TELEPÜLÉSNÉV-MUTATÓ

Abara – Oborín (Szlovákia)
Alsókalocsa – Колочава (Ukrajna)
Alsókaraszló – Заріччя (Ukrajna)
Alsóremete – Нижні Ремети (Ukrajna)
Alsórépás – Nižné Repaše (Szlovákia)
Alsószinevér – Синевир (Ukrajna)
Alsóverecke – Нижні Ворота (Ukrajna)
Antalóc – Анталовці (Ukrajna)
Asztély – Астей (Ukrajna)
Ábrány – Abrány (Szlovákia)
Ájfalucska – Наčava (Szlovákia)
Árdánháza – Арданово (Ukrajna)
Badaló – Бадалово (Ukrajna)
Batarcs – Batarcs (Románia)
Bátyú – Батьово (Ukrajna)
Benedekvágása – Beňadikovce (Szlovákia)
Bercsényifalva – Дубриничі (Ukrajna)
Beregardó – Чепивка (Ukrajna)
Beregbükkös – Буковинка (Ukrajna)
Beregdeda – Дийда (Ukrajna)
Beregkisfalud – Сільце (Ukrajna)
Beregkövesd – Кам'янське (Ukrajna)
Beregrákos – Ракошино (Ukrajna)
Beregsárrét – Кальник (Ukrajna)
Beregszász – Берегове (Ukrajna)
Beregszentmiklós – Чинадійово (Ukrajna)
Beregszőlős – Лохово (Ukrajna)
Beregújfalu – Берегуйфалу (Ukrajna)
Berkenyéd – Jarabina (Szlovákia)
Bilin – Білин (Ukrajna)
Bilke – Білки (Ukrajna)
Bisztra – Bistra (Románia)
Bodzásújlak – Novosad (Szlovákia)
Borosjenő – Ineu (Románia)
Bölzse – Belža (Szlovákia)
Bustyaháza – Буштино (Ukrajna)
Csap – Чоп (Ukrajna)
Csepe – Чепя (Ukrajna)
Csetfalva – Четфалва (Ukrajna)
Csontos – Кострина (Ukrajna)
Csörgő – Čerhov (Szlovákia)
Dabolc – Doboł (Románia)

Dercen – Дерцен (Ukrajna)
Drágabártfalva – Доробратово (Ukrajna)
Drohobics – Дрогобич (Ukrajna)
Drugetháza – Зарічово (Ukrajna)
Dolha – Довге (Ukrajna)
Dombhát – Стебний (Ukrajna)
Dombó – Дубове (Ukrajna)
Érmihályfalva – Valea lui Mihai (Románia)
Felsőremete – Верхні Ремети (Ukrajna)
Felsősom – Drienica (Szlovákia)
Galambos – Голубине (Ukrajna)
Garamfő – Telgárt (Szlovákia)
Gálocs – Галоч (Ukrajna)
Gát – Гать (Ukrajna)
Mezőgécse (Gecse) – Геча (Ukrajna)
Gorond – Горонда (Ukrajna)
Görögfalva – Závadka (Szlovákia)
Gút – Гут (Ukrajna)
Gyulafehérvár – Alba Iulia (Románia)
Hajasd – Волосянка (Ukrajna)
Halmi – Halmi (Románia)
Harsád – Litmanová (Szlovákia)
Havasköz – Люта (Ukrajna)
Havasmező – Poienile de sub Munte (Románia)
Határhely – Hranické (Románia)
Hátmeg – Загаття (Ukrajna)
Hátszeg – Hațeg (Románia)
Hőnig – Hőnig (Szlovákia)
Huszt – Хуст (Ukrajna)
Husztbaranya – Боронява (Ukrajna)
Fancsika – Фанчиково (Ukrajna)
Feketeardó – Чорнотисів (Ukrajna)
Feketeratak – Чорний Потік (Ukrajna)
Feketetisza – Чорна Тиса (Ukrajna)
Felsőremete – Верхні Ремети (Ukrajna)
Felsőszinevér – Синевирська Поляна (Ukrajna)
Felsővereske – Верхні Ворота (Ukrajna)
Felsőveresmart – Велика Копаня (Ukrajna)
Fias – Fijaš (Szlovákia)
Frígyesfalva – Кленовець (Ukrajna)
Fulyán – Fulian (Szlovákia)
Ignéc – Зняцьово (Ukrajna)
Понса – Ільниця (Ukrajna)
Посва – Іршава (Ukrajna)

Istvánđ – Štefurov (Szlovákia)
Iszka – Изки (Ukrajna)
Iza – Иза (Ukrajna)
Jakóresze – Jakovany (Szlovákia)
Jávor – Ялове (Ukrajna)
Kabalás – Kobylnice (Szlovákia)
Kacsány – Kvačany (Szlovákia)
Kalsa – Kalša (Szlovákia)
Kasó – Kásó (Szlovákia)
Kamenyec-Podolszk – Кам'янець-Подільський (Ukrajna)
Karuszög – Ворочово (Ukrajna)
Kelembér – Klenov (Szlovákia)
Kelcsenyborda – Košický Klečenov (Szlovákia)
Kereknye – Коритняни (Ukrajna)
Kerekrét – Okružle (Szlovákia)
Királyfiszállás – Солочин (Ukrajna)
Királyháza – Королево (Ukrajna)
Királyhegyalja – Šumiac (Szlovákia)
Királyhalmec – Kráľovský Chlmec (Szlovákia)
Királynép – Kráľovce (Szlovákia)
Kisábránka – Смологовиця (Ukrajna)
Kisberezna – Малий Березний (Ukrajna)
Kisgérce – Gherța Mică (Románia)
Kisjenő – Chișineu-Criș (Románia)
Kiskőrösfő – Okružná (Szlovákia)
Kislécfalva – Лецовиця (Ukrajna)
Kispatak – Річка (Ukrajna)
Kispasztély – Пастілки (Ukrajna)
Kisrát – Ратівці (Ukrajna)
Kiszte – Kysta (Szlovákia)
Klastromfalva – Гандеровиця (Ukrajna)
Kolbása – Brezina (Szlovákia)
Kolysó – Kojso (Szlovákia)
Korláthalmec – Холмець (Ukrajna)
Kovászó – Квасово (Ukrajna)
Köblér – Кибляри (Ukrajna)
Kökényes – Терново (Ukrajna)
Kölcsény – Кольчино (Ukrajna)
Kövesfalva – Камієнка (Ukrajna)
Kőrösmező – Ясіня (Ukrajna)
Laskó – Laško (Szlovákia)
Lasztóc – Lastovce (Szlovákia)
Lavocsne – Лавочне (Ukrajna)
Lápispatak – Ploské (Szlovákia)

Láposmező – Луги (Ukrajna)
Lonka – Луг (Ukrajna)
Lőrincvágása, Lőrinczvágása – Vavrinec (Szlovákia)
Lublókorompa – Kremná (Szlovákia)
Lubócz, Lubóc – Lubóc (Szlovákia)
Lviv, Lemberg – Львів (Ukrajna)
Lonka – Луг (Ukrajna)
Macsóla – Мочола (Ukrajna)
Magyarkomját – Великі Ком'яти (Ukrajna)
Majdánka – Майдан (Ukrajna)
Makarica (Makarja) – Макарьово (Ukrajna)
Makkosjánosi – Яноші (Ukrajna)
Malmos – Строїне (Ukrajna)
Máramarossziget – Sighetu Marmației (Románia)
Mátévágása – Matovce (Szlovákia) eddig nincs meg az idegen
Mátyfalva – Матійово (Ukrajna)
Mezőhát – Лазещина (Ukrajna)
Mezőhomok (Beregdéda település része, Ukrajna)
Mezőkaszony – Косонь (Ukrajna)
Mezőterebes – Страбичово (Ukrajna)
Mezővári – Вари (Ukrajna)
Mélyút – Глибоке (Ukrajna)
Miklósvágás – Miklušovce (Szlovákia)
Misztice – Імстичово (Ukrajna)
Munkács – Мукачево (Ukrajna)
Nagyábránka – Локіть (Ukrajna)
Nagybánya – Baia Mare (Románia)
Nagyberezna – Великий Березний (Ukrajna)
Nagybereg – Великі Береги (Ukrajna)
Nagybégányu – Велика Бийгань (Ukrajna)
Nagydobrony – Велика Добронь (Ukrajna)
Nagygerce – Gherța Mare (Románia)
Nagykarpos – Veľké Karušany (Szlovákia)
Nagykároly – Carei (Románia)
Nagykuncfalva – Helcmanovce (Szlovákia)
Nagyláz – Великі Лазы (Ukrajna)
Nagylucska – Великі Лучки (Ukrajna)
Nagymajor – Stráňany (Szlovákia)
Nagymuzsaly – Мужієво (Ukrajna)
Nagyrákóc – Великий Раковець (Ukrajna)
Nagyráska – Veľké Raškovce (Szlovákia)
Nagyszalonta – Salonta (Románia)
Nagyszőlős – Виноградів (Ukrajna)
Nagyszulin – Sulín (Szlovákia)

Nagyvárada – Oradea (Románia)
 Nevetlenfalva – Неветленфолу (Ukrajna)
 Nevicke – Невицьке (Ukrajna)
 Olajpatak – Olejníkov (Szlovákia)
 Oláhcsertész – Підгірне (Ukrajna)
 Ormód – Брестів (Ukrajna)
 Oroszkő – Repedea (Románia)
 Orosztelek – Руське (Ukrajna)
 Ószemere – Сімер (Ukrajna)
 Ökörmező – Міжгір'я (Ukrajna)
 Órdarma – Сторожниця (Ukrajna)
 Perbenyik – Прибенік (Szlovákia)
 Perecseny – Перечин (Ukrajna)
 Petrik – Petrikovce (Szlovákia)
 Petrova – Petrová (Szlovákia)
 Petrovabisztra – Comuna Bistra (Románia)
 Ploszkánfalva – Плоскановиця (Ukrajna)
 Poroskó – Порошково (Ukrajna)
 Radvánc – Радванка (Ukrajna)
 Rahó – Рахів (Ukrajna)
 Rakasz – Рокосово (Ukrajna)
 Rosztoka – Розтока (Ukrajna)
 Rósaháza – Павшино (Ukrajna)
 Salánk – Шаланки (Ukrajna)
 Sárosbogdány – Šarišské Bohdanovce (Ukrajna)
 Sárrét – Blahová (Szlovákia)
 Sósújfalva – Ruská Nová Ves (Szlovákia)
 Szepesjakabfalva – Jakubany (Szlovákia)
 Szerednye – Середне (Ukrajna)
 Széleslonka – Широкий Луг (Ukrajna)
 Szinnyefő – Renčíšov (Szlovákia)
 Szobos – Soboš (Szlovákia)
 Szobránc – Sobrance (Szlovákia)
 Szolyva – Свалява (Ukrajna)
 Szőlősegres – Олешник (Ukrajna)
 Szőlősgyula – Дюла (Ukrajna)
 Sztaniszlau – Станіславів. 1963-tól Ivano-Frankivszk – Івано-
 Франківськ (Ukrajna)
 Sztrij, Sztry – Стрий (Ukrajna)
 Szürte – Сюрте (Ukrajna)
 Talaborfalva – Терєбля (Ukrajna)
 Taracfő – Torysky (Szlovákia)
 Taracköz – Терєсва (Ukrajna)
 Tarfalva – Голятин (Ukrajna)

Tekeháza – Теково (Ukrajna)
 Tenke – Тінца (Románia)
 Terebesfejérpatak – Ділове (Ukrajna)
 Ternopol – Тернопіль (Ukrajna)
 Técső – Тячів (Ukrajna)
 Téglás – Тийглаш (Ukrajna)
 Tiszabogdány – Богдан (Ukrajna)
 Tiszaborkút – Кваси (Ukrajna)
 Tiszacsoma – Чома (Ukrajna)
 Tiszakeresztúr – Перехрестя (Ukrajna)
 Tizasalamon – СОЛОМОНОВО (Ukrajna)
 Tiszaújlak – Виллок (Ukrajna)
 Tiszaújhely – Нове Село (Ukrajna)
 Tizsite – Čižatice (Szlovákia)
 Tóketerebes – Trebišov (Szlovákia)
 Turc – Турґ (Románia)
 Turjaremete – Тур'ї Ремети (Ukrajna)
 Túrócszentmárton – Martin (Szlovákia)
 Ungdaróc – Дравці (Ukrajna)
 Unggesztenyés – Лінці (Ukrajna)
 Ungvár – Ужгород (Ukrajna)
 Uzsok – Ужок (Ukrajna)
 Újszemere – Сімерки (Ukrajna)
 Vajnág – Вонігово (Ukrajna)
 Vargony – Varhaňovce (Szlovákia)
 Világos – Şiria (Románia)
 Vajkvágása – Valkovce (Szlovákia)
 Váradles – Leş (Románia)
 Várpalánka (Munkács városrésze)
 Várkulcsa – Ключарки (Ukrajna)
 Velejte – Veľaty (Szlovákia)
 Veléte – Велятино (Ukrajna)
 Verbőc – Вербовець (Ukrajna)
 Veresmart – Roşia (Románia)
 Vernár – Vernar (Szlovákia)
 Vezérszállás – Підполоззя (Ukrajna)
 Vidráspatak – Видричка (Ukrajna)
 Viszóoroszi – Ruscova (Románia)
 Viszóoroszpetrova – Petrova (Románia)
 Volóc – Воловець (Ukrajna)
 Zajgó – Дусино (Ukrajna)
 Zilah – Zalău (Románia)
 Zugó – Гукливій (Ukrajna)
 Zsetek – Žatkovce (Szlovákia)

CLIO KÖTETEK

Sorozatszerkesztő:
Fóris Ákos és Gellért Ádám

1. „A rémuralom készséges szolgája kívánt lenni”? Perjessy Sándor és a Tanácsköztársaság elleni felkelés Szentendrén (1919. június 24–25.)

Magyar Endre Lénárd

2. Adattár a Magyar Nemzeti Hadsereg tiszti különítményes csoportjai és más fegyveres szervek által elkövetett gyilkosságokról

(1919. augusztus 3. – 1921. október 23.)

Kóródi Máté

3. Garbai Sándor a Tanácsköztársaságról és a zsidóságról. Válogatás a Forradalmi Kormányzótanács elnökének visszaemlékezéseiből

Végső István

4. A nagysármási zsidók meggyilkolása (1944. szeptember 16–17.)

Magyarok, románok és zsidók a magyar katonai megszállás időszakában

Kovács Szabolcs

5. Iratok Bárdossy László népbíróági peréhez

Tangl Balázs

6. Vérengzés Apátfalván (1919. június 23–24.)

Erőszak, ellenállás és megtorlás a román katonai megszállás idején

Marosvári Attila

7. „Ezeknek ki kell kerülni a nemzet vérkeringéséből”

A komáromi és környékbeli zsidóság jogfosztása (1938–1944)

Bajcsi Ildikó

8. „A kommunizmusság nagyobb tért nem tudott hódítani”

A Tanácsköztársaság története Kárpátalján

Kosztjó Gyula

KOSZTYÓ GYULA

történész, PhD
Clio Intézet

A jelen munka az első átfogó feldolgozása a Tanácsköztársaság Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros megyei történetének. Kosztyó Gyula több évig tartó szisztematikus levéltári kutatásainak eredményeképp felvázolja az 1919. március 21. – április 29. közötti rövid időszak közigazgatási és politikai viszonyait, a vármegyei direktóriumok munkáját, azok agitációs tevékenységét, illetve a katasztrofális közellátási állapotokra adott válságenyhítő intézkedéseket.

A szerző külön fejezetben foglalkozik a korszak kulcsproblémájának számító földkérdéssel, és az eddigi feldolgozásokban tabutémának számító felkelések, ellenforradalmi események, túszedések, megtorló forradalmi törvényszéki eljárások történetével. A kötetben helyet kapnak a csehszlovák és román katonai intervenció eseményei és a tanács hatalom ezzel párhuzamosan zajló lassú kimúlási folyamata, illetve a Tanácsköztársaságot követő felelősségre vonási eljárások.

A könyvben egy huszonkilenc iratot tartalmazó dokumentumgyűjtemény is található, amelyben olyan eddig nem publikált iratok szerepelnek, amelyek a kor emberének nézőpontját közvetítik. A Tanácsköztársaság eseményeiben történő eligazodáshoz pedig egy részletes, napi szinten lebontott kronológia nyújt segítséget.

